

ILLUSTRISSIMO

D.D. GUILHELMO PRIN-

CIPi AVRIACO, COMITI IN NASSAV,

CATZENELBOGEN, DIETZ, ET VIANDEN,

Domino in Breda, &c. Domino

suo clementissimo,

S. P.

VO TI ES CUM QUE mihi in mentem venit, PRIN-
CEPS Illustrissime, sententiæ illius quam olim canabat
Lyricus, μέγας δὲ κίνδυνος αἰὲλιν φάτα λαμβάνει; quidem
aut à scribendo planè deterreor conscius imbecillitatis
meæ, aut totus per horresco si quando me vela, quod aiunt,
dare ventis necesse est, & publico scriptum aliquod com-
mittere. Nam quid est quod mea tenuitas ausit publico
apertoque calo in oculis & auribus omnium exponere?
quid palam Ecclesiæ Christi tot tantorum hominum scri-
ptis ornata & culta proponere, nisi me in spectatum hoc
literarum stadium sententiæ bonorum pertraherent? qui-

bus post emensos veteris Testamenti libros canonicos visus sum aliquid præstare debere & posse in hoc scriptorum genere. Ac mihi quidem longè fuit ante hac gravius, aliquid canonicos libros scribendum instituire: quorum auctoritate constantissima ac fide certissima nititur Ecclesiæ Christi; ex quibus tamquam ex uberibus lac vitæ sugendum & tamquam ex penu cibum liberis præbet esurientibus, agrotantibusque medicinam; quorum nulla iusta esse potest interpretatio sine studio pietatis maximo, sine caelesti sancti spiritus illustratione, sine scientia peritiæque multiplice, & sine instrumentorum omnium commoditate ad rem tantam pertinentium; quorum denique sensa tam multis veterum, recentium, probatissimorum, doctissimorumque hominum libris pervestigata & enucleata sunt, ut quicumque memoria nostra animum ad scribendum appellunt, magis actum agere videantur, quàm Ecclesiæ Christi satagere: & fuisset illud profectò futurum gravissimum, nisi secundum Deum fuisset fretus clarissimi viri ac mihi conjunctissimi D. Immanuelis Tremellii consortio, cujus peritia jam diu Ecclesiæ cognita, mihi verò jam est exploratissima, conspectus fuit incundissimus, & suavissima studiorum inter nos communicatio, quæ memoriæ absentis fecerunt acerbiorē. Sed in hoc opere etsi non ita deterret me librorum istorum auctoritas fretum veteris Ecclesiæ canone (errare enim & labi in scriptis hominum adeò miserum non est ac periculosum, quàm si in divinis offenderis) duæ res tamen exstiterunt quæ me ab hoc instituto multum & sæpe deliberantem revocârunt, incipientem retardârunt, & sollicitaverunt provecum, ut me ad meum tranquillitatis navale reciperem, navigaremque in domesticorum studiorum portu. Una est, quòd neque meus ille Immanuel mihi coniunctus adsuit, nec alter ab illo, cuius succedanea opera in hac remigatione mihi commodaretur; sed solus necesse habui remos impellere Deo duce, pro Cynosura habens authenticos libros Scripturæ sacrae omni exceptione majores, & pro regimibus tenuem sup-
pellectilem librariam meam. Altera, quòd permulti ubique inveniuntur loci varii, distorti, depravati: depravati autem? imò profligati eque in contextu Græco atque in translationibus: quos quidem locos partim ex canonicorum scriptorum auctoritate, partim ex ipsorum auctorum secum aut aliorum cum ipsis comparatione, partimque ex iudicio necesse fuit emendare: quòd cum in aliis, tum in duobus Machæorum libris T. C. nullo negotio animadversura est. Sed quid ego de illis dicam, qui hos libros tanta animi contentione pro

+ forte in

P R A E F A T I O .

canonicis venditant, ut actum esse de totius Scriptura auctoritate clamitent, si expungantur isti ex albo canonis? Equidem & consuetudinem istam, immanem istam (ut Augustinus appellat) belluam ferumque tyrannum expugnarem, & audaciam eorum qui primi auctores fuerunt facti istius ostenderem, qui rebus humanis divinum honorem tribuerunt, nisi plena essent hoc argumento pagina in libris veterum: quorum testimoniis ac potius auctoritate Scriptura canonica belluam istam expugnatam atque prostratam jacere putaremus. Quid enim si libri in hoc numero non pauci exstant canoni sacro adversantes quibusdam locis, & diversum à veritate Dei constantissima predicantes? quid si interdum sibi non constant ipsi? quid si in Ecclesiae veteris sacrario iudicio certo numquam fuerunt repositi, non tantum Iehudaeis librariis Ecclesiae nostrae, sed Irenaeo ipso, Origene, Hieronymo, Augustino, Epiphano, & Iohanne Damasceno testibus? quid si post quadragesimos demum annos à salute parta, non divina illa, sed Ecclesiastica auctoritate donati sunt? Communis error in legem abiit, quod ne in causis quidem civilibus Iuricos ferendum esse putaverunt. Quae cum ita sint, cum his nominibus & compluribus aliis de his scriptis grave sit agere, maluisse quidem certe heroem (ut ita dicam) & coryphaeum aliquem Scripturae sacrae peritissimum recipere in se laborem istum, quam à me expeti, ut illius opera tedium exhaustum, correctos locos, bestiamque dormitam atque confectam videremus: sed quia res à me desiderata est, ecce, partibus meis qua fide potui & diligentia maxima perfunctus sum. Verum ut ad rem ipsam veniamus, habentur in hoc opere duo scriptorum genera: nam pleraque sunt historica, & duo didascalica.

TOBITI liber varius est: Chaldaeus venit in manus Hieronymi, qui desideratur memoria nostra: Hebraei exstant duo, sed exercitationis gratia conficti, siquid in Hebraeo sermone possum iudicare: Graecus liber, si finem exceperis, auctore Tobito inscribitur. Certè in Chaldaea Assyriaeve scriptus est, idque (opinor) Chaldaice ab homine pio quidem, sed eruditione mediocri & non paucis ex deportatione tenebris obruto, quibus hoc quoque scriptum offunditur.

MENASCHIS oratio pia est, habetur Graecè, auctore Menasche Rege an alio, incertum.

IUDITHAE librum Hebraeum fuisse putat Hieronymus, Chaldaeam scribit habuisse, mirum est sane historiam rei tam celeberrimae in Iehudaea gesta, neque in ecclesia Hebraeae fuisse habitam, neque à Iosepho pracone gentis suae memoratam: hunc itaque & Tobiti librum poema sacrum potius quam historiam dixeris; adeo vir pius merito veritatem utrobique, honestatem vero prudentiamque in hac re, si quando gesta est, desideravit.

BARVCVM & IIRMEIAE epistolam non haberi inter Hebraeos libros testis est Hieronymus: Graecè quidem habentur, sed novitatem sapiunt sermone suo.

DANIELIS auctarium sive adjectio Graeca est, pius canticum: reliquas Danielis & Estherae accessiones plane adscribo poematis.

HEZRÆ libros duos me tacente evincit veritas: quos neque Hebraicè ambos, neque alterum Graecè vidi, aut fuisse visos memini legere; sed iustissima coram Deo & bonis omnibus analogia rem ad veritatem, sermonem ad Latinitatem revocaui, verbis (quoad eius fieri potuit) cum vetere exemplo conformatis. Nihil habent Hezrae quam falso emendicatum nomen, & injurià maximà: Auctorem enim, quem puduit sui operis, longe amplius debuerat puduisse, quum suis somniis nomen viri tanti praesigeret, & impudenter Ecclesiam vellet fallere.

ESTHERÆ fragmenta neque sunt canonis, neque cum canone admodum consentiunt: scripsit ea Graecanicus aliquis matheologus, qui sermonis sui elegantiam in postremo capite ostentavit.

Hist. eccles. libr.
6. c. 25.

Tres postremos libros communi appellatione (ut apud Eusebium testis est Origenes) prisca Ecclesia apud Syros Scharbit Sarbaue el, id est, virgam rebellantium Deo nominavit, vel contumacium in Deum; Graeci dixerunt *μακκαβαϊνὰ* per synecdochen à maxima argumenti parte. **SCHIMHONIS**, qui dicitur vulgò Machabeorum tertius, liber ab eodem auctore profectus est quo Sapientia: nam ovum ovo non est magis simile quam unius libri sermo sermone alterius: fluit utrobique, sed redundat oratio, & eadem fere verba ac sententias adhibet. Hunc ego Philonem Alexandrinum fuisse puto: adeo verba Philonium spirant, & Alexandrinum hominem arguit descriptio. Schimhonem inscripsi de Sacerdotis qui tum erat nomine, sequutus exemplum Scripturae canonicae, in qua virorum primariorum qui pars sua historia fuerint in populo Dei, eorum inquam nomina tribuuntur libris: fuit enim Schimhon Sacerdos, quo tempore Ptolemaeo Philopatori visum est in sacrarium involare. Atque hunc quidem librum sententia mea Hieronymus prologo in libros Regum (nam testamento veteri accenset) vocavit *παστορ* sive Pastorem Latino casu, non autem Pastorem.

P R A E F A T I O

starem, ut plarique omnes putaverunt: nempe ἀπὸ τοῦ πασῶν ἢ sive πασῶν, id est, ab a-
trio, in quo Sacerdos summus cum fidei comitatu suo intercessit, ne rex veniret in sanctua-
rium, quo ex principio reliqua historia consequuta est. Sed nos inscriptionem evidentem,
licet novam, veteri obscura & de qua controversi possit anteposuimus. Quod enim tertius
Machaeorum liber nominatur, hoc fecit injuria temporum ex illa synecdochica loquutione
quam modo diximus, cum post annos quinquaginta minimum, Iudaea Machaeorum nomen
audiverit: quapropter immutato ordine hunc librum ante alios collocavimus.

PRIOREM Machaeorum librum Hebraicè à se visum narrat Hieronymus, eum-
que temporibus Iochannis sive Iohannis Hyrcani, qui filius fuit Schimhonis Machai, veri-
simile est fuisse scriptum: hunc Graecè habemus tantum & corruptissimum, sed tamen haud-
quaquam argumento inutilem, neque scriptum incommodè.

POSTERIOREM Graecum esse tantum & auctor iudicat cap. 2. & idem Hie-
ronymus ostendit, & evincit phrasibus. Auctor quisquis fuerit, plus Iasoni Cyrenaeo cuidam &
sibi quam veritati tribuit, inarticulus pariter & audax; re, ratione, verbis ab omni lege di-
scedens historiae, iudicia sua intempestivè apponens passim, ac nonnumquam etiam praeter
fidei sanctae analogiam. Tam ad didascalicos veniamus.

SAPIENTIAE liber (quem olim prisca Ecclesia, teste Epiphano, vocabat πᾶσι τῶν
id est, omnium virtutum librum) non pauca pietatis documenta & singulares à Scriptura
sacra observationes continet. Hunc Hieronymus Philonis (cujus ante meminimus) opus esse
putat; Augustinus primum quidem putavit Stracida duobus locis, sed postea illud ipsum
quod opinatus fuerat revocavit; vulgus Schelomoni tribuit ex auctoris ipsius verbis. Com-
tae eius & fluens oratio fecit ut Philonis esse diceretur: utrumque si dixeris, forte à vero non
aberraveris; nempe à Schelomone quidem fragmenta esse prout capite nono verbis Schelo-
monis agitur, & Philonem composuisse illa atque interpretatum esse Graeca facundia.

De ECCLESIASTICO, in suis praefationibus & quinquagesimo capite su-
stulit auctor omnem dubitationis causam, tum avi parentisque tum suum ipsius nomen
exprimendo: quo in libro Ethica sancta plurimum compilavit. Hi autem omnes libri vul-
go dicuntur ἄκρυπτοι, Apocryphi Graeca appellatione, id est, occulti, propterea quod Ecclesia
non fuerunt traditi cum certa Spiritus Dei testificatione, ut in arca Ecclesia conderentur
ἀσκήματα, & palam ex authentico illorum canone Ecclesia diceretur; sed velut humanae ar-
tis opera clam tantum & inter privatos parietes singularibus Ecclesiae membris, volentibus
legere permisi sunt, ut ex iis adjumenta fidei cum iudicio expromantur, non autem pro-
fundamentis fidem obstringentibus censeantur. Hieronymus verò quibusdam locis hagio-
grapha haec scripta nuncupat, voce apud ipsum quoque Hieronymum ambigua. Sed de au-
ctoritate postea. Atque hos quidem libros olim cum scriptura canonica fuisse conjunctos &
Testamento veteri adaptatos communis veterum nostrorumque hominum docet consensus:
ut iungerentur, etiam à nobis fuit postulatum. Fecimus, ut inam fructu tam magno quam
molestia. Etenim fructus quidem certè non mediocris ex his libris ad prudentes lectores &
pios perventurus est; sive exempla historiarum spectes, quibus nihil ad delectandum sua-
vius, nihil ad docendum accommodatius exponi potest: sive didascaliorum librorum ar-
gumenta ad docendum aequè ac permovendum pertinentia: molestia verò nunquam pæ-
nitebit me, si communem aliquem in Ecclesia fructum enasci animadvertero, & T. C. place-
re operam. Tuam enim C. Princeps Illustrissime, hic visum est appellare & tua ipsius cau-
sa, & Illustrissima Principis ac conjugis tuae, foemina lectissima. Quid ita? fortasse inquires.
Certè quia utriusque vestrum, si cuiquam hominum Principi memoria nostra, multa evenie-
runt ejusmodi, qualia in historiis istis explicantur: multa vidistis, sensistis, probastis, per-
pessi estis, quae legendis istis facile erit vobis memoria recollere, & res antea factas vestras tam-
quam in speculo contemplari coram. Deinde quid restet expenditis & novistis, scio: iter lu-
bricum, anceps, periculosum, praecipit ubi invideta pietas, fides, veritas, zelus, prudentia, ju-
stitia, fortitudo, temperantiaque sunt opus, ut in nomine Domini consistatis: quarum om-
nium virtutum documenta hic amplissima observantur aequè principibus viris ac tenuis-
sibus à plebe necessaria. Quid eventurum sit porro, didicistis jamdiu; & ex certissima Dei
ἀκούει δὲ οὐτος (ut cum Poëta loquar) testificatione cognovistis promissiones Dei de vita pre-
sente futuraeque fuisse pietati factas; ac proinde reverentibus Dominum, credentibus, queren-
tibus semper faciem ipsius, & intrepide ac constanter adherentibus ipsi, aeternam in caelis hæ-
reditatem comparatam esse, quum traditurus est Dominus justus iudex iis qui sanctè &
sincerè confessi fuerint nomen suum. Quas ob res primum supplex oro Deum opt. max. &
Patrem Domini nostri Iesu Christi, ut T. C. infinitis penè molestiarum molibus oppressam,
procellosisque fluctibus jaectatam magis ac magis in omni sancto pietatis humanitatisque
confirmet officio, animum stabiliat gratia, & cunctis benedictionibus ex sancto verbo ac

ἐν ἀβύσσῳ ἀγρυπνῶν
τῶν.

Lib. 2. de doctri-
na Christiana.
Lib. 17. de civi-
tate Dei, ca. 20.
Lib. 2. retract. c.
4.

P R A E F A T I O

promissione sua ornet augeatque: deinde verò à T. C. obnixè peto, ut meam hanc operam quam potui fidelissimè catholica Ecclesia prestatam & tibi oblatam accipias in bonam partem; & monumento hoc de meo erga T. C. studio officiiisque, si qua T. C. grata poterunt à mea tenuitate proficisci, amplius confirmeris. Princeps Illustrissime, Deum iterum oro ut T. C. quam diutissimè servet incolumen, tibi adsit, te suo Spiritu reverentia ac prudentia regat, & omni benedictionum genere exornet è caelis cumulatissimè.

T. C. studiosissimus
FRANCISCUS IUNIUS.

Φλαβίε Ιωσήφου καὶ Απίωνος α.

Εικότως, μάλλον ἢ ἀναγκαίως (ἅτε μήτε τῆ ὑπογράφῃ αὐτέξουσίου πᾶσιν ὄντος, μήτε πνθ ἐν τοῖς γραφομένοις ἐνέσης διαφωνίας, ἀλλὰ μόνων τῆς περὶ τῆ τα μὲ ἀνώτατω ἢ παλαιότατα καὶ πλὴ ὀπίπνοισιν τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ μαδόντων, τὰ ἕκατ' εἰς αὐτοῖς ὡς ἐγγύτω σαφῶς συγγραφόντων) ἔμυειάδες ἐυελίων εἰσὶ παρ' ἡμῖν ἀσυμφώνων ἢ μαχομένων, δύο ἢ πρὸς τοῖς εἴκοσι βιβλία, τὰ παντὸς ἔχοντα χρόνε τὴν ἀναγραφῆς, τὰ δὲ καὶ ὡς πεπιστευμένα.

Καὶ μὲ ταῦτα.

Ἀπὸ δὲ Ἀρταξέρξου μέχρι τῆ καδ' ἡμας χρόνε γέγραπται μὲ ἕκαστα, πῖσως δὲ ἔχ ὁμοίας ἠζῶται τοῖς περὶ εἰς αὐτῶ, διὰ τὸ μὴ γινέσθαι πλὴ τῆ περὶ τῆ ἀκριβῆ διαδοχῆν.

Ἐπιφανίου ἐν λόγῳ ἀγκυρωτῶ.

Αὐτὰ χρήσιμοι μὲν εἰσι καὶ ὠφέλιμοι, ἀλλ' εἰς ἀριθμὸν ῥητῶν ἀναφέρονται. διὸ ἔδ' ἐν τῷ ἀρῶν ἀνετέθησαν, ἐν τῆ τῆς διαθήκης κιβωτῶ.]

Hieronymus ad Dommionem & Rogationum.

Nec Apocryphorum, tertii & quarti Esdrae libri somniis delectetur quisquam: quia & apud Hebraeos Esdrae Nehemiaeque sermones in unum volumen coartantur & quae non habentur apud illos, nec de viginti quatuor libris sunt canonicis, senibus sunt procul abjicienda.

Augustinus lib. 15. de civitate Dei, cap. 23.

In Apocryphis etsi invenitur aliqua veritas tamen propter multa falsa nulla est canonica auctoritas.

T O

ex lege Deut 6. ii. q. d. non ante gustabo cibum quam fratres egentes adduxeris. b Græc. unus. 4 vide sup. 1. 20. 5 ex lege Levit. 21. c Græc. in tristitia. Hames 8. 10. // Supra 1. 22. 6 ex mortuo, cuius tactus hominem inquinabat. Num 9. 6. 7 vel subsidialis ambulatio. Hoc enim sonat Græcum dicitur vocabulum, teste Athenæo li. 5. di nosophistarum. Hoc autem faciebat Tobit ex luctus sui gravitate à cubiculo, tecto, & cubili abstinens. 8 hæc verba viam sternunt ad eam fabulâ, quæ traditur in cap. 6. & 11. 9 sic restituimus ex conjectura, sublata litera una. Nam Tobitum ex eo loco minimè profectum esse docet cap. 14. Achikarum verò de sua dignitate dejectum esse, ipse Tobit narrat in frâ cap. 14. De hoc autem Achikaro vide supra 1. 24. & 25. 10 regionem Assyriæ de qua vide 1. Mac. 6. 1. 11. multebribus officinis, quæ gynæcea sive gynæconitidas antiqui appellarunt, eorumque præfectos Gynæciarios qui pœna distribuebant singulis, & muerebantur operas. Hæc autem gynæcea cellas familiaricas Viruvius nominat lib. 6. de Architect. cap. 10. atque in hæc gynæcea non dubito quia Tobiti uxor per Achikarum admissa sit.

paratum est 2 prandium lautum mihi: quumque accumbens ad edendum contemplerer cibaria multa, edixi filio, abi, adhuc quemcumque inveneris fratrum nostrorum egentem, qui memor sit domini: Ecce autem 3 sum expectaturus te. 2 Ille adveniens dixit, pater, b quidam è genere nostro projectus jacet 4 in foro strangulatus. 3 Tum ego antequam gustarem, exfiliens sustuli eum, & exportavi in domum quandam, donec occidisset Sol. 4 Deinde reversus 5 lavi, & comedi cibum meum 6 tristis. 5 Recordando prophetiæ Hamosi, quem admodum dixerit, 6 // Convertentur feriæ vestræ in luctum, & omnia hilaria vestra in lamentum; ac flevi. 7 Quum autem occidisset sol, abii, & effossa fovea sepelivi eum. 8 Vicini verò me irridebant dicentes, non ampliùs metuit iste interfici propter factum istud, quamvis antè aufugerit: // Nam ecce mortuos iterum sepelit: 9 Eademque nocte decubui 6 pollutus ad murum 7 hypæthri, facie mea non oblecta: neque animadverti passerem in eo muro esse. 10 8 Itaque oculis meis apertis excreverunt passerem calidum stercus in oculos meos, unde enatae sunt albugines in oculis meis; & quamvis adirem medicos, tamen non adjuverunt me. Achikar verò aluit me, donec 9 profectus esset in 10 Elymaida. 11 Channa autem uxor mea lanificium exercebat in 11 gynæceis: 12 Cui, quum remisisset opus suum 12 dominis, rependerunt quoque illi mercedem, & ampliùs etiam donarunt hædum. 13 Quum verò venisset ad me, balare cœpit: Quamobrem dixi ei, unde hædulus iste? 13 nonne furto sublatus est? Redde eum 14 dominis, nam nefas est comedere furto ablatum quicquam: dicente verò illa, d dono datus est mihi, præter mercedem, tamen 15 non credidi illi, sed edixi reddi eum dominis. 14 Me itaque contra illam 16 exardescente, respondens illa mihi dixit, 17 ubi sunt tuæ elemosynæ & justæ facta tua? Ecce spectata sunt omnia apud te.

11. Gynæciarii, de quibus modo diximus. 12 his verbis Tobit non inculcat uxorem furti, eoque nomine pertinae iter in eam contendit; sed potius admonet permulta in aulis principum furto injuriaque dominis justis adimi, & propterea se ab hædulo quem Gynæciarii uxori dederant de industria abhorere, ne ullo pacto eum injustitia illorum communicet, rem ullam accipiens ab injustis possessoribus. Nam justus (ait Ambrosius) non tantum crimen metuit, sed contagionem peccati. 14 i. Gynæciarii, ut superiore versu diximus. q. d. illi suato domini, si placet: ego rerum ab illis donatarum nolim esse dominus, quia de alieno magis, quam de suo ferè largiuntur. d Græc. donum. 15 nempe rem datam volenti retinere. e Græc. rubente. 16 q. d. quid tene unum putas esse præditum bona fide & conscientia, qui tam malè de viris bonis, ac de nobis optimè meritis judicare audeat? quin potius respice ad te, & fidem tuam explora: Nam si optima fide elemosynas tuas & similia antè præstitisses, putares ne futurum fuisse, ut tu his malis obruereris à Deo? Spectata verò sunt facta tua, & que animo ante hæc usus sis, res præsentis omnes plus satis clamitant: sic Ijobi 4. 6. & alibi passim.

CAPUT III.

1 Egressus ex edibus in aliqua solitudine, ut v. 25. 2 Græc. iudicium verum.

1 Itaque contristatus 1 flevi, & oravi cum dolore, dicendo, 2 Justus es Domine, omniaque opera tua & omnes vitæ tuæ sunt misericordia & veritas: etiam a iudicio vero, justoque tu iudicas in seculum. 3 Memento mei, & respice ad me: ne ulci-

scaris me pro peccatis meis, atque b erroribus meis, & majorum meorum qui peccaverunt coram te.

4 Nam non 2 obedivimus præceptis tuis: 2 est quidem plurale verbum personæ tertiæ in cõtextu Græco: sed facilis fuit mutationis lapsus, & quod Hieronymus primæ personæ legit, iudicamus esse adjunctis convenientius. c Græc. tradidisti nos in direptionem, &c. d Græc. exprobrationis.

5 Nunc ergo, ut multa iudicia tua sunt & vera, me facito propter peccata mea maiorumque meorum, quia non fecimus præcepta tua (non enim ambulavimus fideliter coram te.)

6 Nunc, inquam, sicut placuit tibi facito me, præcepto g tolle spiritum meum ut dissolutus redigar in terram: quoniam utilius est mihi mori quam vivere, quandoquidem exprobrationes falsas audivi, ac tristitia multa h incessit me; præcipe inquam me solutum à 3 necessitate hac, jam concedere in æternum locum; ne avertas faciem tuam à me.

7 Eo ipse die accidit filiæ Rehuelis Saræ in Ecbatanis Mediæ, ut ipsi quoque objiceretur probrum ab ancillis patris ipsius,

8 Quia tradita fuerat viris septem; sed Achmadæus improbum illud dæmonium occiderat eos, antequam congregarentur cum ea, ut sit mulieribus.

9 Dicebant enim ipsi, 6 an nondum intelligis te præfocare viros tuos?

10 Jam septem viros habuisti, neque vocaris de ullius eorum nomine:

11 Quid nos verberas propter 7 illos, si quidem mortui sunt? abi cum illis: ne videamus ex te filium aut filiam in seculum.

12 Hæc quum audisset, tristata est valdè, addeò ut strangulatione premeretur: 8 sed dixit, equidem unica sum patri meo: 2 si fecero hoc, probrosum fuerit ipsi; & senium ejus deduxero cum dolore in sepulcrum.

13 Postea oravit ad 10 fenestram quandam dicens,

14 Benedictus es, Domine Deus mi, & benedictum nomen gloriæ tuæ, sanctum & pretiosum in secula; benedicant tibi omnia opera tua in seculum.

15 Nunc autem, Domine, oculos meos & faciem meam i converti ad te,

16 Dicens ut liberares me ab hac terra, ac nõ audiam ampliùs exprobrationem.

17 Tu nosti, Domine, me puram esse ab omni 11 peccato viri,

18 Ac non coinquinasse nomen meum, neque nomen patris mei in terra captivitatis meæ.

19 Unica sum patri meo, neque est ipsi alter natus qui percipiat hereditatem ejus:

20 Neque k agnatus propinquus, neque filius ex eo, l cui me conservem ut nubam ipsi.

glecta hominum perditione studeat amoribus, & rivalem agat. 8 id est, an semper amore cæco rapieris an semper dolore de viris amissis exacerberis? an semper tibi indulgebis, & in alios immerentes fures an semper in nos tam indignè sævis, quam si viris tuis intulisses mortem? at ejus si qua culpa in ullo residet, ea profectò est in te; quæ vivos enecas, mortuorum verò desideria consumeris. 7 Græcæ voces ita distinguimus, μήποτε μαστογῆς ἐσθι ἀντὶ τοῦ ἀπὸ ἐμοῦ, & id est, nulla profectò causa est cur tam indigne nos excipias plagis; nisi forte dolorem tuum de amissis viris in nos deoneris impotentissime, in quorum morte si qua culpa est eam nos minimè, sed tu ipsa præstare debes. Si ergo fueris amore illorum, abi ad illos, & nos tandem aliquando sine quiescere. Hæc ita accipienda esse ostendunt verba Saræ versu 17. 8 nempe animam retinens, & se confirmans à strangulationis periculo, quod periculum mulieres ferè ex errore opprimit. 9. i. si me animo abjecto contingat strangulari. 10 superioris contignationis, ut finis capitis demonstrat. i Gr. deus. 11 i. concupiscentia illa, ex qua me ancillæ, velut cæstro percitam objiciunt furere. k Gr. facer. l Gr. ut conservem eam in ipsa illi nubam.

21 Jamque perierunt mihi septem: quorum me in tempore reliquum vivere?

22 Quod si non visum fuerit tibi occidere n. c;

23 Præcipe respiciens ad me, & misertus mei, ut non audiam amplius exprobrationem.

24 Exaudita autem est oratio utriusque coram gloria Dei maximi:

25 Et missus est¹² Rephael curaturus hos duos, Tobiti desquamaturus albuginem, & Saræ Rehuelis filiam traditurus Tobijæ Tobiti filio uxorem, ac ligaturus Aschmadem improbum illud demonium, quia Tobijæ jus acciderat, ut illam hæreditario jure duceret: eodemque momento reversus Tobit ingressus est domum suam; & Sara Rehuelis filia descendit e cœnaculo suo.

¹² hoc nomen Hebræorum nihil aliud sonat quàm curatorem De & fortis, i. a Dei fortissimi: Quod nomen in canonicis scripturis extare non meminimus de Angelo dictum: in Judæorum verò commentariis plurimum. Quamobrem historiam quæ de Rephaelis curatione dicitur, tantidem facimus quàm sanatorios illos furores Aschmadæi.

CAPUT III.

De illo recordatus Tobit¹ pecuniæ quam deposuerat apud Gebahem Ragelchi Medix.

2 Dixit apud seipsum, ego postulabam mortem: quid non advoco Tobijam filium meum, ut ipsi indicem antequam moriar? Itaque vocato illo dixit,

3 || Fili, quum mortuus fuero, sepeli me, ac ne despicias matrem tuam: honora eam omnibus diebus vitæ tuæ, & fac a quod placuerit tibi, neque contristes eam.

4 Memento, fili, ipsam multa pericula b expertam esse propter te late in utero.

5 Quæm mortua fuerit, sepelium apud me in eodem sepulchro.

6 Omnibus diebus, fili, Domini Dei nostri recordare: neque c voluntariè pecces, & transgrediaris mandata ejus; sed justitiam d exerce omni us diebus vitæ tuæ, ac ne ambules viis e iniquis: nam te f colente veritatem prosperi successus aderunt tuis operibus, & omnibus exercentibus justitiam.

7 De facultatibus tuis fac eleemosynam, ac ne invideto oculus tuus quum facies eleemosynam; ne avertas faciem tuam ab g ullo paupere, & a te minime avertetur facies Dei.

8 Prout tibi a derunt in multitudinem, facito ex eis eleemosynam:

9 || Sin parum tibi fuerit, pro paucitate ne metuas facere eleemosynam:

10 Thesaurum enim bonum h comparas tibi ipsi² in diem necessitatis:

11 Nam eleemosyna a morte³ liberat, nec sinit auctorem suum ingredi in tenebras:

12 Donum enim bonum est eleemosyna omnibus facientibus eam, & coram Altissimo.

13 i Attentè cave tibi ipsi, fili, ab omni scortatione; & || uxorem in primis assume de semine majorum tuorum, ac ne assumes uxorem exteram quæ non sit de tribu patris tui; quia filii⁵ prophetarum sumus: Noachum, Abrahamum, Jitzchakum & Jahakobum majores nostros k olim memento, fili, omnes istos duxisse uxores e cognatis suis, & benedictos fuisse in filiis suis, ac semen⁶ ipsorum terram hæreditario jure possessurum esse.

14 Nunc etiam, fili, dilige fratres tuos, ac

¹ i. plo & casto animo, qui Deo acceptus est. conferatur eleemosyna: sic Matth. 6. ² Gr. attende tibi. ³ Exod. 20. 14. ⁴ i. ex eorum genere, quos Deus adoptavit gravito fœdere in Christo, ut gloriam ipsius prædicemus. Nam scriptura appellatur non tantum qui res suas prædicant, sed etiam quicumque spiritu Dei acti fœdus ipsius profiterentur & gloriam prædicant: ut Gen. 20. 7. & Psal. 105. 35. ⁵ Græc. a seculo memeno fili omnes istos sumissis uxores e fratribus suis. ⁶ nempe æque mulierum ac vivorum, ac proinde extraneis non esse promissiones factas.

ne superbè / fastidias cum animo tuo de fratribus tuis, & popularibus tuis, de illis, inquam, sumere tibi ipsi uxorem: nam superbiæ adest perditio multa, ac non stabilitas; & arrogantia diminutio indigentiaq; maxima: arrogantia enim mater est famis.

15⁷ Merces omnis hominis qui operâ comoderit tibi apud te ne pernoctato, sed reddet ei illicò; ⁸ quòd si servieris Deo, reddetur tibi.

16 || Attende tibi ipsi, fili, in omnibus operibus tuis, ut sis eruditus in tota conversatione tua; Itaque quod odisti nemini feceris; vinum ad ebrietatem ne bibas, neque ambulet tecum z ebrius in via tua.

17 De o cibo tuo da esurienti, & nudis de vestibus tuis, omnium quæ abundaverint tibi fac eleemosynam; neque invidet oculus tuus quum facies eleemosynam.

18¹⁰ Effunde cibos tuos in monumentum justorum, neque des peccatoribus.

19 Consilium ab omni prudente quære, neque contempnas p unquam consilium utile.

20 Omni autem momento benedic Dominos; & ab eo postula ut via tuæ efficiantur rectæ, & omnes calles tui consiliaque tua prosperè succedant. Nam q gens ulla non habet consilium, sed ipse Dominus dat omnia quæ bona sunt, & quem vult de primit prout vult: Nunc ergo, fili, recordare mandata mea; ac ne deleantur ex r animo tuo.

21 Jam verò indico tibi decem talenta argenti esse, quæ deposui apud Gebahem filiū Gobrajæ Ragelchi Medix; neque propterea metuas, fili, quòd pauperes facti sumus; sunt tibi multa, si timeas Deum, & desistens ab omni peccato, feceris quæ s placent ipsi.

legoricè hie exprimitur ab usitata illis temporibus forma humanitatis; qua amici singulis posteris qui parentibus orbatu erant convivium exhiberent eis & recreandis adhibebat; de quibus vide Jir. 16. 7. Est ergo ta qos noi dicitur, idem quod si dixitoi rapitai: hypallage Rhetorum. ⁷ Græc. in omni, ⁸ Gr. omni. Hebraismum, ut sup. vers. 7. ¹⁰ Græc. cordo. ¹¹ Gr. placitum coram ipso.

CAPUT V.

Tum respondens Tobija dixit, pater, faciam quæcunque mandasti mihi:

2 Verum quomodo poterò recipere pecuniam illam, quum non cognoscam eum?

3 Itaque dedit ei pater chirographum, & dixit ei,

4 Conquire tibi ipsi aliquem, qui dum vivo proficiatur tecum, & dabo ei mercedem; ita profectus pecuniam illam recipe.

5 Abiens igitur ad conquirendum aliquem invenit Rephaelem, qui

6 Erat Angelus, sed nesciebat Tobija:

7 Et dixit ei, an posses proficisci mecum in civitatem Medix Ragelchum?

8 Et an peritus es locorum illorum?

9 Cui dixit Angelus, sum profecturus tecum, & apud Gebahem a agnatum nostrum commoratus sum.

10 Dixit verò ei Tobija, expecta me, ut dicam patri meo: qui dixit ei, abi, ac ne tardes.

11 Ingressus itaque dixit patri, ecce inveni qui proficiatur tecum: edicente autem patre, voca illum ad me, ut cognoscam, ex qua tribu sit, & an certus homo sit ad proficiscendum tecum, vocavit eum:

12 Quumque venisset intrò, salutarunt alter alterum;

¹ Gr. superbi as in cor de suo a fratribus, & filii filii habuque populi tui. ² Gr. agresti natura. ³ contextus Græcus omnino ita distinguendus est. ⁴ q. d. penes Deum solum esto facultas retinendi mercedem, apud quem certissime est reposita: quam obrem illi servito fide, &c. ⁵ Preverb. 11. 2. ⁶ Levis. 19. 13. ⁷ i. ne confociator cum isto hominum genere. ⁸ Gr. abrietas; pro eo quod Hebraei dicunt, vir ebrietas. ⁹ Græc. pane: sic vers. sequenti. ¹⁰ i. beneficendum quidem est omnibus, sed in primis domesticis fidei, Galat. 6. 10. Neque tantum illis, sed etiam illorum posteris tamquam hæredibus ejusdem benedictionis, ut hac beneficentia ostendas virtutem bonum a te, & viventem colit & mortuum, ut loquitur Ruth. 1. 8. Hæc autem beneficentia in virorum bonorum recordationem collata allegoricè hie exprimitur ab usitata illis temporibus forma humanitatis; qua amici singulis posteris qui parentibus orbatu erant convivium exhiberent eis & recreandis adhibebat; de quibus vide Jir. 16. 7. Est ergo ta qos noi dicitur, idem quod si dixitoi rapitai: hypallage Rhetorum. ⁷ Græc. in omni, ⁸ Gr. omni. Hebraismum, ut sup. vers. 7. ¹⁰ Græc. cordo. ¹¹ Gr. placitum coram ipso.

13 Et dixit ei Tobit, frater, ex qua tribu, & ex que familia es tu? Indica mihi.

14 Quod dicente ei, tunc tribum & familiam quæris, an mercenarium, qui proficiscatur cum filio tuo? dixit illi Tobit, *b* cupio, frater, cognoscere genus & nomen tuum.

15 Dixit verò ille, ego sum Hazarja nomine, genere verò filius Chananjæ illius magni & fratris tui.

16 Tum dixit Tobit, *c* prosperè adveneris, frater:

17 Sed ne irascaris mihi, quòd quæsi tribu tuam, & familiam tuam cognoscere.

18 Tu verò agnatus meus es ex *d* optimo genere: Novi enim Chananjam, & Jonathannem filios Schemahjæ illius magni:

19 Ut qui iverimus *e* unà Jeruschalaima adoraturi, *2* afferentes primogenita *animalia* decimâque *feruum*:

20 Et ipsos *novi* non seductos esse errore fratrum nostrorum.

21 Ex stirpe magna es, mi frater, sed dic quâ tibi mercedem daturus sim, drachmam in diè *spondeo*, & quæ erunt opus ut etiam filio meo; et si amplius adjecturus sum tibi ad mercedem hanc, si incolumes reversi fueritis.

22 Atque hoc modo inter ipsos convenit.

23 Tum dixit Tobijæ, *g* compara te ad iter istud, & itinere prospero utimini.

24 Paravitque filius, quæ ad iter illud *pertinebant*; cui dixit pater illius, proficiscere cum homine hoc: qui autem in cælo habitat Deus, prosperet iter vestrum, & Angelus Dei proficiscatur vobiscum.

25 Itaque egressi sunt ambo ut proficiscerentur, & *3* canis filius comitatus est eos. Flevit autem Channa mater ejus, & dixit Tobito, quid emisisti filiū nostrū? nōne scipio manus nostræ est, *b* res nostras agens arbitratu nostro?

26 *4* Utinam argentum huic argento non antecessisset, sed *6* ramenta nos circumstantia filii nostri essent.

27 Nam prout datum est nobis *i* unde vivamus à Domino, hoc sufficiens nobis est.

28 Dixit verò ei Tobit, ne curam habeas, soror; incolumis veniet, & oculi tui videbunt eum:

29 Angelus enim bonus proficiscetur cum eo, & prosperabitur iter ejus, reverteturque incolumis: ita clamare destitit.

b Gr. volo.

c Hunc locum in contextu Græco corruptum esse, tum ipsa Tobitæ questio, tū series historiarum vincit manifestissime. Quam obrem ex verbis Hieronymi, & sequentium comparatione ita restitimus. Nā hic se Hazarjā nominat, non Hazarjæ filium Angelus; atque ita deinceps appellatur. Hoc autem mendacium est, quod neq; Deus, neque veri ipsius angeli in Canticis libris leguntur usque: quod mendacium ut excusamus, non magnopere putamus esse laborandum; quia (ut multæ rationes hinc inde comportentur) mandacium est mandacium, à Deo & ab electis ejus Angelis alientissimum.

d Gr. salus.

e Gr. Pulveris.

f Hellenismus sic infra 7. 7.

g Gr. communitas, ut inf. 9. 8.

h vide sap. 1. 6.

i Gr. radice.

k Gr. paratu effector.

l cuius sit mentio propter historiam capitis 11.

m Gr. in eo quod ingrediebatur ille ac egrediebatur coram nobis, hebraism. ut Num. 27. 17.

n sensus est, quæ non incommodè expressit Hieronymus, utinam numquam fuisset pecunia ista pro qua misisti eum, nec alia tibi antehac pecunia adfuisset, quàm hæc quæ nobis præsens est: Nam etsi præsens hæc pecunia nostra vix digna est, quæ cum ramentis facultatum quas prius habebamus, comparatur, tamen filio nostro futura fuisset satis, quæ nobis satis est. *3* i. præsentis pecuniæ nostræ, quam hic habemus. *6* i. tenues hæc facultates nostræ, quas tamquam ramenta tergendò radendoque ægre corrâsimus. Hunc locum ut ita interpretemur, tum Græca verba effecerunt, tum versus sequentis ratio. *1* Gr. vivere.

o Gr. de me.

p Gr. tibi eris in uxorem.

q nempe eorum quibus tu ex legis analogia vespere utaris in tuis precibus Nam thymiamata ut signa præcum conjuncta erant precibus, ut interpretatur David Psalm. 141. 2.

r Gr. in seculum seculi.

s Gr. à seculo.

t ut Ephel. 5. 23.

u Gr. in seculo seculi.

v Gr. à seculo.

w ut Ephel. 5. 23.

x Gr. in seculo seculi.

y Gr. à seculo.

z ut Ephel. 5. 23.

aa Gr. in seculo seculi.

ab Gr. à seculo.

ac ut Ephel. 5. 23.

ad Gr. in seculo seculi.

ae Gr. à seculo.

af ut Ephel. 5. 23.

ag Gr. in seculo seculi.

ah Gr. à seculo.

ai ut Ephel. 5. 23.

aj Gr. in seculo seculi.

ak Gr. à seculo.

al ut Ephel. 5. 23.

am Gr. in seculo seculi.

an Gr. à seculo.

ao ut Ephel. 5. 23.

ap Gr. in seculo seculi.

aq Gr. à seculo.

ar ut Ephel. 5. 23.

as Gr. in seculo seculi.

at Gr. à seculo.

au ut Ephel. 5. 23.

av Gr. in seculo seculi.

aw Gr. à seculo.

ax ut Ephel. 5. 23.

ay Gr. in seculo seculi.

az Gr. à seculo.

ba ut Ephel. 5. 23.

bb Gr. in seculo seculi.

bc Gr. à seculo.

bd ut Ephel. 5. 23.

be Gr. in seculo seculi.

bf Gr. à seculo.

bg ut Ephel. 5. 23.

bh Gr. in seculo seculi.

bi Gr. à seculo.

bj ut Ephel. 5. 23.

bk Gr. in seculo seculi.

bl Gr. à seculo.

bm ut Ephel. 5. 23.

bn Gr. in seculo seculi.

bo Gr. à seculo.

CAPUT VI.

1 Tigris enim anfractuosa est, & ventrem facit amplissimum Adiabenen versus, quâ faciendum est iter Nineve potentibus Ecbatana.

1 **I**lli autem profecti eo itinere, venerunt vespere ad *1* Tigrim fluvium, ubi commorati sunt.

2 Quumque filius loturus descendisset, exsiluit piscis ex eo fluvio,

3 Qui volebat devorare filium.

4 Dixit verò Angelus illi, prehendere piscem istum.

5 Itaque firmè prehensens piscem illum filius projecit eum in terram.

6 Dixitque ei Angelus, disleca piscem istum, & excipiens cor hepârque & fel, repone ea tutò.

7 Fecit ergo filius ut dixerat ipsi Angelus; piscem verò assatum comederunt, perrexeruntque ambo, donec appropinquarent ad Ecbatana.

8 Quumque dixisset filius Angelo, Hazarja frater, *a* quid sibi volunt cor istud, & hepar, *2* ac fel istius piscis?

9 Dixit ei, *3* cor & hepar istud, si quem turbet dæmonium aut spiritus malus, ea adole coram viro aut muliere illa, ac minimè turbabitur amplius.

10 Felle inunge hominem qui habet albugines in oculis suis, ita curabitur.

11 Quum autem ad Rageschum appropinquassent,

12 Dixit Angelus ille filio, frater, hodie commoraturi sumus apud Rehuelem, qui idem est cognatus tuus: est autem ei filia unigenita, nomine Sara: loquar de ea ut detur tibi illa in uxorem.

13 Nam tibi accidit jus hæreditatis illius, quia tu solus es ex genere illius: puella autem pulchra & prudens est.

14 Nunc ergo ausculta mihi, & compellabo patrem illius, quumque revertemur Ragescho, *b* celebrabimus nuptias: Nam scio Rehuelem minimè daturum esse illam viro alteri, secundum legem Moschis; neque *c* sibi comparaturum mortem: quia tibi convenit ut hæreditatem percipias, potiùs quàm ulli homini *alteri*.

15 Tunc dixit filius Angelo, Hazarja frater, audivi ego puellam septem viris fuisse traditam, & omnes in thalamo ipso periisse:

16 Nunc autem ego unicus sum patri, & metuo ne ingressus moriar, ut etiam priores illi; quia dæmonium diligit eam, *ut* quod neminem injuria afficiat præter eos qui accedunt ipsam: Nunc, inquam, metuo ne moriar, & deducam vitam patris mei, & matris meæ ex dolore *d* mea causa percepto in sepulcrum ipsorum: Filius autem alter non est ipsis, qui sepeliat ipsos.

17 Dixit verò ei Angelus, an non meministi sermonum quos præcepit tibi pater, ut assumeres uxorem de gente tua?

18 Nunc ergo ausculta mihi frater, nam *e* tua erit uxor, illius verò dæmonii nullam rationem habe:

19 Nam hac ipsa nocte tradetur tibi illa in uxorem: quum autem ingressus fueris thalamum, si accipiens cinerem *3* thymiamatum imposueris de corde istius piscis & hepate, atque adoleveris,

20 Quum odoratum fuerit Dæmonium, fugiet; neque amplius revertetur ut impetum faciat *fin* sempiternum.

21 Sed quando eris congressurus cum ea, exsurgite ambo, & inclamate Deum misericordem, qui misertus conservabit vos.

22 Ne metuas; nam illa tibi *g* jam olim erat præparata, & tu illam *4* terribis, ac proficiscetur tecum: etiam præcipio *ansimo* tibi fore ex ea liberos.

23 Quumque Tobija audivisset ista, dilexit eam, & animus ipsius adhæsit ei pervalde: sic venerunt Ecbatana.

CAPUT VII.

1 **A**Dvenerunt itaque ad domum Rehuelis; Sara autem obviam facta illis salutavit illos, & illi *resalutarum* eam.

2 Postea introduxit illos domum, dixitque Rehuel

Gras. quid est
consilium non divinum aut celeste, sed plane magicum; partim doctrina Democriti magi, quæ apud Plinium habetur, partimque impura Judæorum traditione possumus confirmare, qui harum nugarum doctores sunt alii, & inter se quoque exercitores superstitionisissimi, ut ipsorum libri usuales (ut ita vocem) ostendunt. Quamobrem cum argumento hoc, tum multis aliis adducor, ut Judæum aliquem rhapsodum fuisse hujus libri consarcinato-rem putem.

Gr. faciemur.
Gr. se debito-rem constituitur uti mortis.

Gr. de me.

Gr. tibi eris in uxorem.

3 nempe eorum quibus tu ex legis analogia vespere utaris in tuis precibus Nam thymiamata ut signa præcum conjuncta erant precibus, ut interpretatur David Psalm. 141. 2.

Gr. in seculum seculi.

Gr. à seculo.

4 ut Ephel. 5. 23.

resalutarum

Rehuel Hedna uxori suae, quam similis est a-
dolescens iste Tobito cognato meo!

3 Rogavitque eos Rehuel, unde estis, fra-
tres?

4 Qui dixerunt ei, e filiiis Naphthali, qui
captivi sunt Nineves.

5 Dixitque illis, nostis Tobitum a cognat-
um meum? Qui dixerunt, novimus.

6 Dicente autem illo, valerne? dixerunt
ipsi, & vivit & valet; dixitque Tobija, pater
meus est.

7 Tum exsiliens Rehuel, & osculatus eum
flevit, & benedixit ei, dicens ei, b optimi viri fi-
lius es. Audiens vero Tobitum amisisse oculos
luos, dolore affectus est, & flevit:

8 Hedna quoque uxor ipsius & Sara filia ip-
sius fleverunt.

9 Postea excipientes eos studiosè mactarunt
arietem c subrumum, apposueruntque cibaria
multa: dixit vero Tobija Rephaeli, Hazarja
frater, loquere de iis quae dicebas in itinere, ut
perficiatur negotium: ita communicavit d
rem cum Rehuele.

10 Tum dixit Rehuel Tobijae, comede &
e age hilariter: tibi convenit filiam meam du-
cere:

11 Verumtamen indicabo tibi veritatem;
dedi filiam meam septem viris, & quando con-
gressuri erant cum ea, mortui sunt de nocte:
sed in praesentia hilariter age.

12 Dixit vero Tobija, non gustabo quicquam
hic donec a dstantes constitueritis mecum. Ita-
que dixit Rehuel, faccipito illam jam ex ju-
re: tu agnatus es illius, & illa vicissim tua.

13 Misericors autem Deus g prosperet vos
rebus optimis.

14 Quum autem vocasset Saram filiam
suam, venit ad patrem suum:

15 Quiprehendens manum illius tradidit
illam Tobijae uxorem, dicens, ecce secundum
legem Moschis accipe illam, & adhuc ad pa-
trem tuum, & benedixit eis.

16 Deinde vocavit Hednam uxorem suam,
& accipiens libellum scripsit b instrumentum
conventionis, atque ob signavit.

17 Tum c coeperunt edere.

18 Postea vocavit Rehuel Hednam uxorem
suam, & dixit ei, soror d praepara alterum cu-
biculum, & introduce eam:

19 Quae fecit prout dixerat, & introducens
eam illuc flevit, & mutuasque lacrymas accepit
filiae suae.

20 Dixitque ei, bono animo esto filia; Do-
minus caeli & terrae det tibi laetitia: n pro tri-
stitia hac tua: Bono animo esto, o filia.

C A P U T V I I I .

1 Quum autem absolvisset coenare, i in-
troduxerunt Tobijam ad illam:

2 Qui audiens meminuit 2 verborum Re-
phaelis, acceptoque cinere thymiamatum im-
positum cor illius piscis, & hepar adolevit:

3 Quem odore quando sensit daemodium,
abiit in 3 partes superiores Aegypti, & ligavit
eum Angelus.

4 Conclusis autem duobus illis simul as-
cendit Tobija in lectum, & dixit, surge soror,
precemurque, ut misericordiam faciat nobis
Dominus.

5 Itaque coepit Tobija dicere, benedictus
es, o Deus majorum nostrorum, & benedictu

nomen tuum sanctum, gloriosumque in secu-
la: benedicant tibi caeli, & omnes res creatae
tuae.

6 Tu fecisti Adamum, & dedisti ei adju-
mentum Chavam, firmamentum, uxorem i-
psum, e quibus factum est hominum a genus: a Gr. semen.
tu dixisti non esse bonum ut sit homo solus;
faciamus ipsi adjumentum simile ipsi.

7 Nunc autem, Domine, non ad scortatio-
nem accipio sororem meam hanc, sed 4 ex ve-
ritate.

8 Praecepit misericors mei ut cum hac conse-
nescam: quae dixit cum eo, Amen. Ita cubue-
runt ambo ea nocte.

9 Surgens autem Rehuel abiit, effoditque
sepulcrum dicens, nonne hic etiam mortuus
fuerit?

10 Et veniens Rehuel domum suam, dixit
Hedna uxori suae,

11 Mitte unam ancillarum quae videat an
vivit: sin minus, 5 renunciet, ut sepeliam eum, 5 ellipsis fre-
& nemo noverit. quens, quam ex
vers. 16. implevi-

12 Tum veniens ancilla quum aperuisset
januam, invenit duos ipsos dormientes:

13 Egressaque renunciavit eis illum vivere.

14 Itaque benedixit Rehuel Deo, dicens,
benedictus es: o Deus, omni benedictione pu-
ra, & sancta & benedicant tibi omnes sancti
tui, omnesque res creatae tuae, benedicant. in-
quam, tibi omnes angeli tui & electi tui in o-
mnia secula: benedictus es, quod exhilarave-
ris me, ac non fuerit factum mihi prout animo
praeeperam, sed pro multa misericordia tua
b te gesseris erga nos.

15 Benedictus es, quod duorum unigenito-
rum misericors sis; fac eis Domine misericor-
diam, c fac ut percurrant vitam suam incolu-
mies cum laetitia, & misericordia.

16 Jussitque famulis ut obruerent sepul-
crum.

17 Postea exhibuit eis nuptiale convivium
dierum 6 quatuordecim; dixitque ei Rehuel an-
te quam absolverentur dies nuptiales adhibi-
to juramento, eum non egressurum esse do-
nec completi essent illi quatuordecim dies nu-
ptiales convivii:

18 Tum vero accepto dimidio facultatum
ejus abiturum incolumen ad patrem: reliqua
verò, inquit, accipies quum mortui fuerimus e-
go & uxor mea.

C A P U T I X .

1 Tum vocans Tobija Raphaellem,
2 Dixit ei, Hazarja frater,

3 Accipe tecum puerum & duos camelos,
ac proficiscere Rageschum Mediae ad Geba-
helem, & referens ad me pecuniam illam, i-
psum adduc ad nuptias: quandoquidem jura-
vit Rehuel, me non egressurum esse:

4 Nam pater meus numerat hos dies:
5 Quod si tardavero multum, dolebit ad-
modum.

6 Ita profectus Rephael commoratus est
apud Gebahelem, & exhibuit illi 4 chirogra-
phum ipsum:

7 Ille vero afferens oculos ipsos cum sigil-
lis, vicissim tradidit ei.

8 Postea manè surgentes, a simul venerunt
ad nuptias. 2 & benedixit Gebabel Tobijae &
uxori ejus.

C A P U T X .

1 Pater autem illius Tobit supputabat uno-
quoque die: quumque impleti essent dies

a Gr. frat. rom. sic
deinceps.

b Grae. pulchri-
mas & boni bo-
minis: ut sup. 5.
18.

c Gr. vivum: He-
braismus.

d Gr. sermonum:
Hebraismus.

e Gr. suavisiter
officere.

f Nempe tu &
uxor, & si qui
sunt alii, ad
quos hujus con-
nubii cognitio
pertinebit.

g Grae. ex parte
illam ex nunc,
secundum judi-
cium.

h Grae. prope-
rum successus
dece vobis optimo-
rum.

i ex piteo ma-
rimoniorum
ritu.

k Gr. syngra-
pham

l sic enim To-
bija dixerat sup.
v. 12.

m sponsae enim
prios in cha-
lamo jugali a
matribus fami-
liis hoc esse col-
locabantur, ante
adventum viri:
qua ratione fa-
ctum est, ut fal-
lretur Jehakob
Gen. 29. 23.

n Gr. & recipis
lacrymas: phrase
elegantisima.

o Nempe Re-
huel & Hedna
uxor, pro eo ri-
tu quem superi-
ore capite atti-
gimus.

p de quibus vi-
de sup. 6. 9.

q i. Montana il-
la, quibus Aegy-
ptus a Libya di-
rimitur. Fabu-
losum argumē-
tum, ut in 6.
cap. docuimus.

4 i. ex verbo tuo
& lege, quae lex
veritatis est.

5 ellipsis fre-
quens, quam ex
vers. 16. implevi-
mus.

b Grae. fecerit no-
biscum.
c Grae. eorum vi-
tam persee.

6 nempe septē-
num dierum in
sponsum & spo-
sam unigenitorum;
ut dixerat sup.
v. 15. alioqui se-
ptem dialia erāt
nuptiarum con-
vivia. Gen. 29.
27. & Judic. 14.
15. & sequenti-
bus, & infra 18.
20.

7 Nempe quō
Tobito pecuniā
deponenti depo-
sitarius exerat
se aut ipsi Tobit
to; aut alteri
mādatario ipsius
redditurum qui
exhiberet chi-
rographum: ut
sup. 5. 3.
a Grae. communi-
ser: ut sup. 5. 19.
2 sic contextum
Graecum visum
est emendare,
tum ex rei natu-
ra, tum ex Hiero-
nymi ipsius te-
stimonio.

professionis, nec venissent illi, dicebat Tobit, an forte confusus est?

2 An forte mortuus est Gebahell, ut nemo illi reddat pecuniam istam?

3 Et contristabatur valde: dicebat vero illi uxor, perit puer, quandoquidem tardavit.

4 Cœpitque ea lugere ipsum dicens:

5 Eheu, pœnitet me fili, quod dimiserim te, lucem oculorum meorum.

6 Cui dixit Tobit, tace, ne curam habeas, incolumis est.

7 Sed dicebat illa ei, tace, ne fallas me, perit puer meus; & adibat quotidie in viam foras, quâ discesserant.

8 Interdixit autem a cibum non capiebat, noctes vero totas non desinebat lamentari Tobijam filium suum:

9 Tantisper dum absoluti essent dies quattuordecim nuptiarum, quos juraverat Rehucl eum illic consumpturum esse.

10 Dixit autem Tobija Rehucl, dimitte me, nam pater meus & mater mea non amplius sperant viros esse me.

11 Cui dixit ipse, manere apud me, & ego mittam ad patrem tuum, qui significant ipsi res tuas. Sed Tobija dixit, nequaquam; verum dimitte me ad patrem meum. surgens itaque Rehucl dedit ipsi Saram uxorem ipsius cum dimidio facultatum, corporibus, jumentisque, & pecunia.

12 Et benedicens eis dimisit eos, dicendo, prosperum successum det vobis Deus, o nati, Deus cœli, antequam moriar: dixit vero filia suâ: honora soceros tuos: illi nunc parentes tui sunt: audiam de te a sermone bonum; & osculatus est eam.

13 Hedna autem dixit Tobijæ, frater care, constituat te Dominus cœli; & det mihi ut videam liberos tuos ex Sara filia mea, ut exhilarer coram Domino. Ecce autem depono apud te filiam meam in depositum: ne ergo contristes eam, postea abiit etiam Tobija benedicens Deo, qui prosperaverat viam suam, quum benedixisset Rehucl, & Hednæ uxori ejus.

CAPUT XI.

Quum autem profectus esset donec appropinquarent ipsi ad Nineven.

2 Dixit Rephaël Tobijæ, nosti frater, ut dimiseris patrem tuum:

3 Præcurramus ante uxorem tuam, ut comparemus domum:

4 Et accipe ad manum istud fel piscis.

5 Ita processerunt, & unâ abiit canis sequutus eos.

6 Channa autem sedebat circumspiciens pro filio suo in via, & animadvertens eum venientem dixit patri ejus:

7 Ecce filius tuus advenit, & vir ille qui erat profectus cū eo; & dixit Rephael, scio ego Tobija, aperturum oculos suos patrem tuum esse:

8 Tu itaque inunge felle hoc oculos ipsius, nam mordicatus exteret abjicietque albugines, & videbit te.

9 Accurrens verò Channa irrui in collum filii sui, & dixit ei, videam te fili, deinceps moriar; fleveruntque ambo.

10 Tobit quoque exibat ad januam, sed impedit: filius autem ejus accurrit ad eum, &prehendens patrem suum insperit fel illud oculis patris sui, dicens, b bono animo esto pa-

ter, ut autem mordicati sunt, extrivit oculos suos, & desquamatae sunt de angulis oculorum ejus albugines.

11 Ita videns filium suum irrui in collum ejus & flevit:

12 Deinde dixit, Benedictus es, o Deus.

13 Et benedictum nomen tuum in secula:

14 Et benedicat tibi omnes sancti tui Angeli, quia flagellasti, & misericordia usus es:

15 Nam ecce video Tobijam filium meum,

16 Itaque ingressus est filius ejus gaudens:

17 Et renunciavit patri suo res illas magnas quæ factæ fuerant in Media.

18 Tunc egressus est Tobit obviam nurui suæ gaudens & benedicens Deo, ad portam Nineves, & mirantibus iis qui contemplabantur ipsum incedentem, eo quod recepisset visum, Tobit profitebatur coram omnibus misertum ipsius fuisse Deum, quumque appropinquasset Tobit ad Saram nurum suam, benedixit ei dicens: a prospere adveneris filia, benedictus sit Deus qui adduxit te ad nos, & pater tuus, ac mater tua, fuitque lætitia omnibus qui erant Nineves & cognatis ejus.

19 Adfuit enim Achikar, & Nitzba filius fratris ejus.

20 Et agitatae sunt nuptiæ Tobijæ hilariter diebus septem.

negotiorum regis, quod significatur appellatione Nitzba.

21 Postea advocans Tobit Tobijam filium dixit ei, vide fili ut des mercedem homini huic, qui profectus est tecum: etiam amplius ei oportet addere.

2 Cui dixit Tobija, pater a non esset mihi grave dare ipsi dimidium eorum quæ attuli,

3 Quia me reduxit ad te incolumem, & uxorem meam curavit, & pecuniam meam attulit, denique te curavit consimiliter; dixitque senex, justè fiet si dabitur ei.

4 Et accersens Angelum dixit ei:

5 Accipe dimidium eorum quæ attulistis,

6 Ita discede incolumis.

7 Tum Angelus vocans duos ipsos clam, dixit eis, benedicite Deo, eumque celebrate, & amplitudinem b tribuite ei; celebrate, inquam, coram omnibus viventibus, pro iis rebus quas fecit erga vos; bonum est benedicere Deo, & efferre nomen ejus, c res à Deo gestas honorificè ostendendo, ac ne pigremini celebrare ipsum.

8 Arcanum enim regis bonum est occultare, opera autem Dei revelare gloriosum; bonum facite, & malum non assequetur vos.

9 Bona res est oratio cum jejuniis, misericordiaeque & justitiæ: melius est parum cum justitiâ, quàm multum cum injustitiâ: melius exercere misericordiam, quàm auri thesauros comportare, misericordia enim ex morte liberat, & ipsa expurgat omne peccatum, qui d'exercent misericordiam & justitiam omnimodam, & implebuntur vita.

10 Qui autem peccant, hostes sunt suæ ipsorum vitæ.

11 Minime occulturus sū à vobis e ullū verbum, ut qui dixerim arcanū regis occultare bonum esse, opera verò Dei revelare gloriosum.

12 Jam itaque quando orabas tu & sponsa tua.

i. iuste operam & consumit frustra nempe ea ratione quam exponit Tobit verū sequenti, bonis vir bene de Gebahelle cogitans. non dubium est eum ex hie tunc in iura pœnitentia ex rei spiritus argumento, quin verba Græca corrupta sūt. Est enim ei pro dō legendum, qua mutatione facta tota locus est evidentiſſimus. Græc. panem non comedebant. Hebraismus. Græc. factum. Græc. ex qua de te sunt. nomen humanis, id est, mancipiis, nat' ego xlv.

i. locum & forum. Hebraismus. Græc. in die nomen.

Græc. non laudat dan: es.

nempe senex Tobit: quomobrem plurali utitur sequente versu dicens, dimidium eorum quæ attulistis.

Græc. sermo Dei: Hebraismus.

Græc. faciunt misericordiam ac justitiam.

Græc. omnes.

id est, pelli cui læ sequamis similis ex oculis ipsius excederunt. ad verbum sic habetur, & benedixi omnes sancti Angeli tui. Sed quorsum hoc ad agendas de curatione gratias? Quomobrem ego sic legedum sentio ut reposuimus, aut certe intelligendum passivum verbum ex Atticorum usu. Græc. in occursum nurui. Græc. incolumis. Græc. fratribus, de quo supra 1.24. Hanc autem locum sic legendum suspicor, Achikar & Nitzba sive (ut Græci tenent) Nitzba pro eo quod est, Achikar qui etiam appellabatur Nitzba, quasi dicas præfectus, sive procurator, & gestor

CAPUT XII.

Postea advocans Tobit Tobijam filium dixit ei, vide fili ut des mercedem homini huic, qui profectus est tecum: etiam amplius ei oportet addere.

2 Cui dixit Tobija, pater a non esset mihi grave dare ipsi dimidium eorum quæ attuli,

3 Quia me reduxit ad te incolumem, & uxorem meam curavit, & pecuniam meam attulit, denique te curavit consimiliter; dixitque senex, justè fiet si dabitur ei.

4 Et accersens Angelum dixit ei:

5 Accipe dimidium eorum quæ attulistis,

6 Ita discede incolumis.

7 Tum Angelus vocans duos ipsos clam, dixit eis, benedicite Deo, eumque celebrate, & amplitudinem b tribuite ei; celebrate, inquam, coram omnibus viventibus, pro iis rebus quas fecit erga vos; bonum est benedicere Deo, & efferre nomen ejus, c res à Deo gestas honorificè ostendendo, ac ne pigremini celebrare ipsum.

8 Arcanum enim regis bonum est occultare, opera autem Dei revelare gloriosum; bonum facite, & malum non assequetur vos.

9 Bona res est oratio cum jejuniis, misericordiaeque & justitiæ: melius est parum cum justitiâ, quàm multum cum injustitiâ: melius exercere misericordiam, quàm auri thesauros comportare, misericordia enim ex morte liberat, & ipsa expurgat omne peccatum, qui d'exercent misericordiam & justitiam omnimodam, & implebuntur vita.

10 Qui autem peccant, hostes sunt suæ ipsorum vitæ.

11 Minime occulturus sū à vobis e ullū verbum, ut qui dixerim arcanū regis occultare bonum esse, opera verò Dei revelare gloriosum.

12 Jam itaque quando orabas tu & sponsa tua.

Supra 5.21.

Græc. non laudat dan: es.

nempe senex Tobit: quomobrem plurali utitur sequente versu dicens, dimidium eorum quæ attulistis.

Græc. sermo Dei: Hebraismus.

Græc. faciunt misericordiam ac justitiam.

Græc. omnes.

² possent quidem tua Sara, ² ego afferebam monumentum orationis vestrae coram sancto; ¹³ Et quando sepeliebas mortuos, similiter aderam una tibi; & quando non dubitabas surgere ac relinquere prandium tuum ut profectus circumtegres mortuum, si non erat ignotum mihi benefactum tuum, sed tecum eram.

¹⁴ Nunc ergo emisit me Deus ad curandum te & sponsam tuam Saram:

¹⁵ Ego sum Rephael, unus ⁴ ex septem Angelis illis sanctis qui referunt preces sanctorum, & egrediuntur coram gloria sancti.

¹⁶ Ipsi autem duobus turbatis, & proci- dentibus in faciem, quia metuebant.

¹⁷ Dixit, ne metuite, pax enim vobis futura est;

¹⁸ Verum Deo benedicite; quia non mea ipsius gratia, sed voluntate Dei nostri venis; quamobrem benedicite ei in secula.

¹⁹ Quotidie spectabar a vobis, ac non comedebam, neque bibebam; sed visum vos contemplantur.

²⁰ Nunc autem celebrate Deum, quia ascendendo ad eum qui miserat me; & scribite omnia quae confecta sunt in libro.

²¹ Tum surrexerunt; quinque amplius non viderent eum, celebraverunt opera magna adeoque mirabilia Dei.

² hi quidem satis futurus esset: nihil enim profectò in toto orbe terrarum magicum dici potest, aut hoc ex principiis magiae peritum est, quorum doctores primarii ex India & Baetiana profecti cum Iudaeis suum virus communicaverunt: Nam statuunt illi, Angelos horarios, diarios, & alios caeli regionibus attributos, principes, ministros, &c. ex quibus Zoroastres Baetrianus, Menastor Indus, & alii scelerum concinnatores suas magiae observationes elaboraverunt. Atque hoc quidem vitio ludros fuisse non mediocriter inquinatos, ostendit Epiphanius tomo 1. sui Panarii, ubi de Phariseis agit: & ipsorum quoque libri, diurnaeque observationes restantur, quibus diem Solis Rephael, diem Lunae Gabrieli, diem Martis Sammaeli, diem Mercurii Michaeli, diem Iovis Izidkieli, diem Veneris Hanaeli, diem Sabbathi Kepharieli tribuunt, eoque dominos statuunt totius administrationis in diem illum necessarias. Quamobrem ita statuimus, qui ex hoc libro veritatem petunt, aut se confirmaturos putant, eos perinde facere, atque si molem gravissimam statuminare velint arundine.

⁵ terra, in quam prociderant.

⁶ ut ascendendo ex oculis ipsorum disparuerat.

⁷ Quis novit utrum *b* benevolè sic accipietur nos, & facturus misericordiam nobis?

⁸ Deum meum exalto, & animus meus regem caeli, qui exsultabit de amplitudine ejus.

⁹ Dicant omnes, & celebrent eum iussè.

¹⁰ Ieruschalaima civitas sancta, flagellabit te propter opera filiorum tuorum; sed rursus misericordiam faciet filiis justorum:

¹¹ Celebra Dominum, quoniam bonus est, & benedic regi seculorum, ut rursus tabernaculum ejus exstruatur in te cum lætitia,

¹² Et exhilaret in te captivos tuos, idque diligendo in te miseros in omnes generationes seculi.

¹³ Gentes multae à longinquo venient ad nomen Domini Dei, dona in manibus habentes; dona regi caeli offerendo; & generationes omnes laudabunt te, & dabunt exultationis munera.

¹⁴ Maledicti omnes qui oderunt te, benedicti erunt omnes qui diligunt te in seculum.

¹⁵ Latere & exultare propterea quod filii justorum congregabuntur, & benedicent Domino justorum, dicentes,

¹⁶ O beatos qui diligunt te, lætabuntur de tua prosperitate; beatos qui contristati sunt pro omnibus flagellis tuis; quia de te lætabuntur contemplantes omnem gloriam tuam, & gaudebunt in seculum.

¹⁷ Anima mea benedicat Deo regi magno:

¹⁸ Quia exstruentur Ieruschalaima sapphiro, & smaragdo, ac lapide precioso;

¹⁹ Muri tui, turrèsque, ac praemunitiones ipsae auro puro;

²⁰ Et platea Ieruschalaimorum beryllo, & carbunculo, lapillisque insitis ophirino tessellabuntur: dicentque omnes incolae vicorum civitatis illius, Halleluja; & laudabunt dicentes,

²¹ Benedictus Deus, qui exaltavit nos, in omnia secula.

CAPUT XIII.

CAPUT XIV.

¹ Postquam ergo apparuisset ipsis Angelus Domini, Tobit scripsit orationem ad exultationem, dicens,

² Benedictus sit Deus vivus in secula: & regnum ipsius, quia ipse flagellat, misereturque, deducit ad inferos & reducit, neque est qui effugiat manum ipsius.

³ Celebrate eum filii Israelis coram gentibus, quando quidem ipse disseminavit nos in eis; sibi ostendite amplitudinem ejus, & exaltate ipsum coram omni vivente, quando quidem ipse dominus noster est, & Deus ipse pater noster in omnia secula.

⁴ Si flagellavit nos propter injusta facta nostra, at rursus miserebitur, & congregabit nos ex omnibus gentibus, in quibus nos disseminaverit: si quidem convertimini ad ipsum toto corde vestro, & toto animo vestro ad exercendam coram ipso veritatem, tunc convertetur ad vos & inanimè abscondet faciem suam a vobis, sed contemplantur quae facturus est erga vos.

⁵ Celebrate igitur eum toto ore vestro, & benedicite Domino a potentissimo, atque exaltate regem seculorum.

⁶ Ego in terra captivitatis meae celebrem eum, & indico robur ac amplitudinem ejus gesti peccatrici.

¹ Post eam cessavit celebrare Tobit. ¹ Erat autem annorum quinquaginta octo,

³ Quando amisit oculos; post annos vero octo recepit visum.

⁴ Et fecit opera misericordiae.

⁵ Perrexitque timere Dominum Deum, & celebrare ipsum.

⁶ Plurimum autem quum senuisset, vocavit filium suum cum sex nepotibus, & dixit ei, fili accipe filios tuos (ecce consenui, & iam prope est ut excurram ex hac vita) abi in Mediam, fili, quia persuasus sum de iis omnibus quae dixit Iona propheta de Nineve, ipsam eversum iri (in Media vero plus erit pacis ad tempus) & fratres nostros qui in ipsa terra sunt dispersum iri ex optima illa terra, & Ieruschalaima fore deserta domumque Dei illic exustum iri, desertamque fore ad tempus usque:

⁷ Sed iterum miserturum ipsorum Deum & reducturum ipsos in terram illam, ubi adificaturi sunt domum cum priore inanimè conparandam, donec complecti sint tempestates seculi: postea vero reversuros ex variis suis captivitatis locis, & adificaturos Ieruschalaima honorificè, domumque ipsam Dei illic adificatum iri, & in omnes generationes seculi

⁵ *Græc. verè.*
⁸ *Græc. facientes misericordiam fratribus.*
⁵ de hac historia nihil alibi legitur: videtur quidem in mortis genere ad Hamanem illum aludere, cujus historia in libro Estheræ narratur: sed si ita est, nam aliquot seculis hæc Hamanis historiam præcesserunt.
⁶ i. in conditionem obscuram miseramque: sic deinceps.

⁷ hanc vocem in contextu Græco certissimis argumentis corruptam suspicor, neque his verbis à re præsentis discedi puto: quamobrem pro Menaschis voce quæ ibi legitur, conjicio legendum esse *à Naosbas*, ut sup. 11. 19. quo pacto evidentiam habet locus. ^h *Gr. erat.*

dificium gloriosum, quemadmodum loquuti sunt de eo propheta:

8 Et omnes gentes conversum iri fex veritate ad timendum Dominum Deum, sufflurâsq; idola sua & benedicturas omnes gentes Domino; ac populum ejus celebraturum Deum, Dominum verò exaltaturum populum suum: ita lætabuntur omnes qui diligunt Dominum Deum, in veritate & justitia g exercentes misericordiam erga fratres nostros.

9 Nunc ergo, fili, abi Nineve, quia omnino futura sunt, quæ dixit propheta Iona; tu verò observa legem & præcepta, estoque studiosus misericordiam, & justus, ut tibi bene sit; & sepeli me honestè, matremque tuam mecum, neque ampliùs commoramini Nineves.

10 Fili, observa quid fecerit Haman Achikaro, qui educaverat ipsum; quemadmodum ex luce deduxerit eum in tenebras, & quantis malis compensaverit eum.

11 Ac Achikar quidem servatus est, illi verò retributio est facta, quum ille in tenebras descenderit: Nitzba in misericordia h se oc-

cupaverat, & servatus est è laqueo mortis quem posuerant ipsi, Haman verò incidens in laqueum periit.

12 Nunc ergo, fili, vide quid misericordia faciat, & quomodo justitia liberet.

13 Hæc autem dicente illo, i exhalata est anima ejus in lecto, (erat autem annorum centum quinquaginta octo) & sepelivit eum gloriose *filius*,

14 Quumque mortua esset Channa mater ipsius, sepelivit eam cum patre suo: abiit verò Tobija cum uxore sua liberisque Ecbatana ad Rehuelem focerum suum;

15 Ubi consenuit honoratè, mortuòsque ⁸ foceros suos sepelivit gloriose, hæreditatemque percepit facultatum illorum, & Tobiti patris sui.

26 Obiit autem ipse quoque annos centum viginti septem natus, Ecbatanis Mediæ.

17 Et audivit antequam moreretur perditionem Nineves, quam cepit ⁹ Nebucadnetzar & Assuerus; itaque ante mortem de Nineve latatus est.

ⁱ *Græc. deliquit anima ipsius.*

⁸ ut sup. 10. 12.
⁹ i. Cyaxares Phraortis filius, & Astyages Medorum reges (si auctor verus est) quorum alter Nineven cepit post obsidionem gravissimam, alter captam evertere sub extremum Tobiti tempus, vide in prophetam Nachum.

ORATIO MENASCHIS

REGIS IEHVDAE

MENASCHE vincit fidem suam confirmans à natura Dei confitetur peccata sua, gratiam & misericordiam petit, & votum laudis nuncupat Domino.

1 **D**OMINE Deus omnipotens maiorum nostrorum, Abrahami, Iitzchaki, & Iahakobi ac feminis eorum,

2 Qui fecisti caelum & terram cum toto ornatu eorum,

3 Qui obsignasti mare verbo præcipiente tuo, qui conclusisti abyssum obsignatam terribili & glorioso nomine tuo,

4 Quem omnia horrent, & contremunt à facie potente tua.

5 Quia perferri non potest majestas gloriae tuae, aut sustineri interminatio irae tuae contra peccatores,

6 Cujus promissionum immensa & impervestigabilis est misericordia, quoniam tu Domine altissimus, benignus, longanimis, & plurimum misericors, pœnitentia duceres erga filios hominum;

7 Tu domine, qui pro amplitudine bonitatis tuae promissisti pœnitentia te adductum iri, & remissurum iis qui peccaverint in te, & multitudine miserationum tuarum ex decreto tribuis resipiscentiam peccatoribus ad salutem:

8 Tu, inquam, Domine Deus justorum, non imposuisti pœnitentiam justis Abrahamo, Iitzchako & Iahakobo, iis qui non peccaverunt contra te; sed imposuisti pœnitentiam mihi, qui sum peccator,

9 Quoniam plus peccavi quàm numerosa sit arena maris, plurimæ sunt iniquitates meae, Domine, plurimæ sunt iniquitates meae; nec sum dignus qui intentis oculis contuear altum caelum præ multitudine iniquitatum mearum:

10 Incurvatus sum graviter vinculo ferreo, adeò ut non possim efferre caput meum, sed non est relaxatio mihi, quia excitavi iram tuam, faciens quod malum videtur in oculis tuis, quum non fecerim voluntatem tuam, & mandata tua non observaverim, sed statuerim abominationes, offensas multas commiserim.

11 Nunc ergo flecto genua cordis mei, exoptans à te benignitatem tuam; peccavi Domine, peccaui, & iniquitates meas agnosco.

12 Quamobrem peto & oro te, remitte mihi, Domine, remitte mihi, ac ne perdas me cum iniquitatibus meis, neque in aeternum iratus asserves mala mihi, aut damnatum adjudices me locis infimis terræ, quia tu Deus es, Deus pœnitentia;

13 Sed ostende in me totam bonitatem tuam, indignum me servando, secundum magnam misericordiam tuam.

14 Et laudabo te semper singulis diebus vitæ meae, quoniam te laudat omnis virtus caelorum, & tua est gloria in sempiterna secula, Amen.

JUDITH.

JUDITH Schimhonitis, Nebucad-netzare Babylonia Rege per Holopherne potentissimarum copiarum ducem Indeam infestaturo, & Beth-choglam obsidente, ad Holopherne proficiscitur in castra: ubi freta forma sua elegantia paucos dies intacta ab Holopherne consumens eum mendaciis decipit, & de nocte circumvento cervices praecidit ei. Quo facto caput ad cives suos reportans consilium dat eis, quo Assyrii fusi & profligati Iehudaei liberati sunt, nomen ipsi comparatum, & gratiae cantata Domino.

CAPUT PRIMUM.

I Nno duodecimo regni Nebucad-netzaris, qui regnabat Nineves in civitate magna temporibus ² Arpachadi regnum tenentis Medorum Ecbatanis.

2 (Qui extruxit Ecbatanis circumquaque muros ex lapidibus cesis in longitudinem cubitorum ternum, in latitudinem cubitorum senum, faciens a murum altum cubitos septuaginta, & latum cubitos quinquaginta,

3 Et tures ejus imposuit portis ejus, centenum cubitorum,

4 Statuens latitudinem fundamentorum ejus in cubitos sexaginta,

5 Fecitque portas ejus portas c exstantes in altitudinem cubitorum septuaginta, quarum latitudo cubitorum quadragenum fuit, d ut procedere possent copiae potentes ejus, & acies instrui peditatus ejus)

6 Gessit ergo bellum temporibus illis rex Nebucad-netzar contra regem Arpachadum in planitie magna, quae planities est in finibus

7 Cragi, ad quem convenerant omnes qui incolabant montana, & omnes accolentes Euphratem, & Tigrim, & Hydaspem, & planitie

8 Arjoci regis Elymeorum, & convenerant gentes multae admodum e ex Gelodeis in aciem.

7 Misit autem Nebucad-netzar rex Assyriorum ad omnes habitatores Persidis, & ad omnes habitantes occasum versus, id est, incolentes Ciliciam, & Damascum, Libanumque

8 Antilibanum, omnesque faccolas maris,

8 Et ad g gentes Carmelum & Gilhadem,

superioremque Galilaeam, & magnam planitiem ⁷ Chatzar-allom incolentes,

9 Et omnes habitantes Samariam ac civitates illius, denique trans Jardenem usque Jeruschalaima, & ⁸ Batanaeam, & ⁹ Aulonas, & Kadefchum; & flumen Aegypti, & Daphnas, & Rameffesum, & totam regionem Golschenis,

10 Usque qua venit ad ulteriora Taneos & Mempheos, denique omnes habitates Aegyptum usque qua venit ad finem Aethiopiae.

11 Sed nihili fecerunt omnes habitatores regionum istarum verbum Nebucad-netzaris regis Assyriorum, neque convenerunt ad ipsum ^h bellaturi, quia non metuebant ipsum; sed videbatur ipsis non majoris quam alius quilibet, & remiserunt legatos ejus ^k re infecta ignominiose a conspectu suo.

12 Quamobrem animatus Nebucad-netzar contra omnes regiones istas valde, juravit per thronum & regnum suum omnino se ultimum esse omnes fines Ciliciae, & Damasci, Syriaeque; ac sublaturum gladio suo omnes habitantes in regione Moabi, & Hammonitas, & totam Judaeam, omnesque Aegyptios, usque qua venit ad fines utriusque maris.

13 Et aciem instruxit copiarum suarum contra Arpachadum regem anno decimo-septimo, ubi confirmatus ipse in bello suo cum omnibus curribus ipsius dominatus est civitatibus ejus.

14 Et perveniens Ecbatana usque occupavit tures, & devastavit plateas ⁱ civitatis illius, & ornatum illius ^l exposuit opprobrio:

15 Ipsum vero Arpachadum capiens in montanis Cragi confixit jaculis ipsius, atque profligavit eo ipso die;

16 Eoque confecto rediit Nineven ipse ^m cum tota turba miscella sua, multitudine hominum bellatorum permagna, ubi soluto animo convivatus est ipse cum copiis suis per dies centum viginti.

tenduntur ad quos Hammonitica regio, Moabitica, Nabathaea, & aliae pertinent.

^h Graec. ad bellum. ⁱ Graec. erat coram ipsis ut vir unus.

^k Graec. vacuos in ignominia.

^l Graec. dedit in probum ipsius. ^m Graec. post eum.

CAPUT II.

I Nno autem decimo octavo, die vigesimo secundo mensis primi, factus est sermo in domo Nebucad-netzaris Regis Assyriorum de ulciscendis omnibus illis re-

Bbbbb z

¹ Historiam hanc quam varie interpretatur quicunque eam attigerit nihil attinet dicere, tantum tres sententias in hunc locum afferre statumus paucis, & quid magis probemus ostendimus. Ac veterum quidem sententia fuit, teste Augustino li. 18. de civitate Dei, c. 16. hanc ad historiam Cabyris filii Cyri Periarum regis pertinere: Arpachadum vero esse Arpachadum quendam, quo auctore (quum Cyri apud Mafagetas cladis audita est) Media in regem Persarum rebellaverint: quam sententiam ex Hebraeorum testimonio confirmare volebat Beda, eo quod Cambysem Hebraei Nebucad-netzarem alterum vocaverint: sed neque tam diu regnavit Cabyris, ut hic dicitur & inf. 21. neque rex Assyriorum diceretur. Altera sententia est eorum qui Philonem sequuntur, Dario Hystaspis filio ista tribuerunt: sed ne hoc quidem probatur nobis, quia illud historiae sacrae plenè repugnet, & praeterea Nineven longo antea tempore ab Astyge eversam fuisse constat historiis. Quamobrem nos sententiam aliam magis amplectimur, nempe quum Nebucad-netzar commune sit regum Babylioniorum nomen, Nebucad-netzarem hic eum appellari, quem Scriptura vocat Merodac Baladanem, avum Nebucad-netzaris illius qui fuit magni Nebucad-netzaris pater, per quem Menasche rex Judaeae captus, in Babyloniam deportatus, ac postremo vinculis solutus est. Is enim rex Babyloniae primus, postea vero Assyriae quoque effectus est, succedens in regnum Esar-chaddon magno, quum fratres illius patriciae regno indigni haberentur, unde tota Asia mutuis bellis exarsit diutissime.

² i. Atteearmis, qui Media divisam regnum suum Ecbatanis confirmavit, ut eo propugnaculo frater, tum Dejoci regi, tum irumpentibus aliis hostibus obfisteret. ^a Graec. altitudinem muri. ^b Graec. fundans latitudinem. ^c Graec. excavatis.

^d Graec. ad processum copiarum, &c. ^e Graecam vocem Ragau sic omnino intelligendam esse ostendit historiae cum Geographicis comparatio, & legendum ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} ^{sm} ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} ^{tm} ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{xx} ^{xy} ^{xz} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{yx} ^{yy} ^{yz} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{zx} ^{zy} ^{zz}

² i. Scythis, & superioribus gentibus trans montem Taurum ad septentrionem habitantibus, Gelas vocant Geographi, Graeci Cadusios. ^f Graec. habitantes secundum faciem maris. ^g i. ad novam terram Israelis incolae, per Schalmana-sarem & Esar-chaddonem missos, de quibus 2. Reg. 17. ^h Graec. eos qui sunt in gentibus.

⁷ hanc vocem in Canonicis libris legere non meminimus, sed tantum hoc in libro hic & infra 3. 14. & 7. 3. Quibus ex locis campum esse intelligimus inter montana duo, ex forma vestituli protractum in magnam longitudinem: quod ex forma Chatzar, id est, atrium appellatur, Al-lom vero a montibus silvosis campum illum definiuntibus: sunt autem haec montana Thaboris, de quibus Jehoshu. 16. & sequ. haec enim a Galilaea superiore ad inferiorem, id est, Samariam, protenduntur.

⁸ i. Trachonitidem, & caeteras partes in ventre montium Alfadamorum sitas, ut appellat Ptolemeus. ⁹ Graecam vocem Chellos sic interpretatur, quia sit ex Hebraea Cholò sive Chilen, quam voce imitati Graeci Aulonas dixerunt, affini significatione cum Chatzar, de quo modo dicebamus. Duo autem fuerunt Aulones in terra Israelis, ut ex sacris libris est manifestissimum: sed hic Aulones ii sunt intelligendi qui secundum montes Arabiae ad Aegyptum usque protenduntur.

^h Graec. ad bellum. ⁱ Graec. erat coram ipsis ut vir unus. ^k Graec. vacuos in ignominia. ^l Graec. dedit in probum ipsius. ^m Graec. post eum.

^{Sup. 1. 12.}

gionibus quemadmodum dixerat.

2 Et convocatis omnibus ministris ejus, & omnibus magnatibus ejus, proposuit eis arcum consilii sui, ^a colligens omne malum regionum istarum ore suo,

3 Illi autem judicaverunt profligendam esse omnem carnem eorum qui non obsequuti essent verbo oris ipsius,

4 Fuit itaque quum absolvisset consultationem suam, ut vocaret Nebucad-netzar rex Assyriorum ² Holophernem primum ducem copiarum suarum, qui secundus erat ab ipso ac ediceret ei,

5 Hęc dixit rex ille magnus dominus totius terrę, ecce tu profectus a conspectu meo assumito tecum viros fretos rebore suo, peditum ad centum viginti millia, equorum verò multitudinem cum fessoribus ad duodecim millia: & procedito ^b contra totam regionem illam quę ab occasu est, quia non paruerunt verbo meo; ac denunciato ipsis, ut terram & aquam comparent mihi, quia indignatione mea superventurus sum ipsis, & obtegens totam superficiem terrę pedibus copiarum mearum expositurus ipsos direptioni eis, adeò ut faucii illorum impleant valles, ac torrentes illorum, & fluvii exundantes mortuis illorum impleantur; denique acturus turbam ^c captivam illorum in extremitates totius terrę: tu ergo egressus præoccupam mihi totum terminum illorum; quumque dedent se ipsos tibi, conserva eos mihi ad diem illum ^d quo sum castigaturus eos:

6 Erga eos autem qui erunt immorigeri ne clementia utitor oculus tuus, ut ^e exponas eos cædi & rapinę in tota terra tua, quia ^{ut} vivo ego & potentia regni mei constat, ita quęcunque loquutus sum, ea quoque efficiam manu mea. Tu igitur ne transgreditor ^f quicquam verborum domini tui; sed ^g omnino conficito prout præcepi tibi, ac ne longior esto in efficiendis illis.

7 Egressus itaque Holophernes a conspectu domini sui, vocavit omnes dynastas, ducēsque, & præfectos copiarum Assyrię, numeravitque lectissimos viros in acie, quemadmodum præceperat si dominus ipsius ad myriadas duodecim, & equites sagittarios duodecies mille:

8 Quorū aciem instruxit, quemadmodum militaris multitudo disponi solet, & sumisit camelos asinosque; ad impedimenta ipsorum multitudine permagna, & oves bovēsque & capras, ^h ut expeditiores essent, innumeras:

9 Item commentum in virum quemque ⁱ numerosissimum.

10 Aurumque & argentum ex domo regis permultum.

11 Ita processit ipse cum omnibus copiis suis in expeditionem præiturus regi Nebucad-netzari, ut obtegeret totam superficiem terrę ad occasum ^{ita} curribus & equitibus peditibusque lectissimis ipsorum: multi etiam miscelli conveniebant ad ipsos ^{numerose} ut locustę, aut ut arena terre: innumerabiles denique erant præ multitudine.

12 Processerunt ergo Nineve itinere trium dierum ^k in campum ^l Betilath, castraque fecit supra Betilathum prope ^m montem illum qui a dextera est superioris Cilicię, ubi assumens omnes copias suas, pedites, & equites atque currus suos discessit inde in regionem montanam.

13 Et concidit ⁿ Phudum, ac Ludum, vastavitque omnes ^o Tarfenses, & Jischmahelitas, qui ad Austrum erant ⁶ in superficie deserti Aulonum, quum trajecisset Euphratem & transisset Mesopotamiam.

14 Nam subruit omnes civitates excelsas impositas torrenti ⁷ Arbonæo, donec veniatur ad ⁸ mare;

15 Et occupans terminos Cilicię concidit omnes qui obsistebant sibi, pervenitque ad terminos usque Japhonis meridiem versus, & ^m prospectum Arabię.

16 Postea circumveniens omnes Midjanitas incendit tabernacula eorum, & vastavit caulas eorum,

17 Descenditque in campum Damasci ⁿ tempore messis triticeę, ubi incendens omnes agros illorum, & greges armentarum ^o exponens delenda, civitates eorum deprædatus est, & agros eorum excutiens cæcidit omnes adolescententes eorum ^p acie gladii.

18 Itaque accidit metus & tremor de eo omnibus habitantibus ^{regionem} maritimam, qui erant Tzidone, & Tyri, habitantibusque ⁹ Suri, & ¹⁰ Hacone, omnibusque habitantibus ¹¹ Jemnane: etiamque ¹² habitatores Aschdodi, & Aschkelonis timuerunt ab eo valde.

⁹ locus est maritimus inter Tyrum & Ptolemaida, quem a situ Geographi vocant Sandalium.

¹⁰ i. Ptolemaide, ut Plinius testis est. vide in Judic. 1. 31. Sed Gręca vox est corruptissima. ¹¹ opido sito sub Carmelo monte. ¹² id est, Pelisichthæ, synechochicę.

CAPUT III.

1 **Q**uamobrem miserunt ad eum legatos, qui verbis ad pacem spectantibus dicerent,

2 Ecce nos ^a servi Nebucad-netzaris regis ^a magni ^b expositi sumus tibi:

3 Utere nobis, quemadmodum placuerit ^c tibi.

4 Ecce prædia nostra, & omnia loca nostra, omnesque agri tritici, gregesque & armenta, & omnes caulae tentoriorum nostrorum expositę sunt tibi, utere quęadmodum placuerit tibi.

5 Ecce etiam civitates nostrę, & qui incolunt eas, servi tui sunt; veniens ^d exhibe te illis, ut videtur bonum in oculis tuis.

6 Quum ergo accedentes viri illi Holophernem renunciavissent ipsi ^e in hanc sententiã.

7 Descendit in maritimam regionem ipse cum copiis suis.

8 Et custodia imposita civitatibus excelsis, acceperunt ex eis ad auxilium viros delectos.

9 Exceperunt autem eum ipsi cum tota circumjacente regione ipsorum coronis choreisque, & tympanis.

10 Ipse verò evertens omnes terminos eorum, lucos eorum excidit:

11 Placebat enim ipsi profligare omnes Deos terrę,

12 Ut solum Nebucad-netzarem illum cõlerent omnes gentes; & omnes linguę, atque nationes ipsorum, illum invocarent Deum.

13 Quum autem venisset ^è regione ¹ Chatzarallomi prope ² Dothajima, qui locus est ex adverso ³ Serre magnę, ut ^{vocant} Jehudæi,

14 Castra fecit inter Gebahum & ⁴ Scytho-

autem serra, id est, ferrata quodammodo angustia, magna dicitur discretionis egi; quia minor fuit serra prope Micmaschum, cujus habetur mentio 1. Sche. 13. & 14. & 17. Et Jesch. 10. Has serras veteres Hebręi potius Mahberoth, i. transitus, nominarunt Hispani ab eodem fonte nominant ^{las} serras. ⁴ quam Hebręi Beth-scheanem appellabant.

² Gręca convocans. ³ i. congregans ea omnia animo infensissimo, quę male facta ab illis fuisse confirmabat, ut eò pacto commune odium in consiliarios suorum animis incenderet. ² Chaldaicum. esset Cholparneah. sed usitatam vocem hic visum est retinere.

^b Gręca. in occursum totę regionis.

^c Gręca. captivitate.

^d Gręca. castigatio illorum.

^e Gręca. tradat.

^f Gręca. unum ali-

^g Gręca. conficiens conficito.

^h Gręca. ad apparatum ipsorum, quarum non erat numerus.

ⁱ Gręca. in multitudinem.

^k Gręca. in faciem campi.

^l vocem hanc corruptam esse res ipsa loquitur. Ego si quid conjectura possum; existimo regionem esse & planitiem illam, quę inter montem Taurum & Edessam sita est, ubi Bithias & Samosata in Geographicis à Ptolomæo collocantur: Est enim Bet-rilla Chaldæis agnoscitur locus, ut ferè sunt pascua montanis subiecta. Erat autem hic locus ad Euphratem trajiciendum commodissimus.

^m i. Taurum.

¹ Cappadocię & Armenię minoris incolę. Est autem hic versus prolepticus, summam exponens ea quę poltea minutatim explicantur.

¹ Gręca. & filio Tarfi & filio Jischmaheli.

⁶ i. in toto illo deserto, quod secundum montes à summa Syria ad Arabiam & Egyptum usque protenditur.

⁷ ex notatione vocis (Hebręicę enim dicitur Charbonai ex nigrore) & natura ipsius fluvii quam tradunt historiographi, fluvius est Melas Cappadocię & Armeniã minorem præterfluens.

⁸ nempe Cilicium.

^m Gręca. faciem.

ⁿ Gręca. diebus.

^o Gręca. dans ad dilationem.

^p Gręca. ore.

⁹ a situ Geographi vocant Sandalium.

¹⁰ i. Ptolemaide, ut Plinius testis est. vide in Judic. 1. 31. Sed Gręca vox est corruptissima. ¹¹ opido sito sub Carmelo monte. ¹² id est, Pelisichthæ, synechochicę.

^a Gręca. puri.

^b Gręca. ac summo eorum; ut Gen. 13. sic deinceps.

^c Gręca. faciei manus.

^d Gręca. occurro illis quod est bonum.

^e Gręca. secundum verba hæc.

¹ De quo sup. 18.

² De quo Gen. 37. 17.

sic vocant Jehudæi accessus angustos per fauces montium, quam longiores sunt angustie; quia montes utrinque inter se adversantes figuram serrę denticulę quodammodo expriment, Atque hanc quidem fuisse regionis illius constitutionem apparet ex 2. Reg. 6. Quamobrem eum ad commo-

ditatem exercitus in omnes terras partes transmittendi occupavit, ut fecit Jonathan 1. Mac. 8. 73. Hęc

autem serra, id est, ferrata quodammodo angustia, magna dicitur discretionis egi; quia minor fuit serra prope Micmaschum, cujus habetur mentio 1. Sche. 13. & 14. & 17. Et Jesch. 10. Has serras veteres Hebręi potius Mahberoth, i. transitus, nominarunt Hispani ab eodem fonte nominant las serras. ⁴ quam Hebręi Beth-scheanem appellabant.

polin:

polinabi fuit mensam finte grum, ut omnia impedimenta copiarum futarum colligeret.

CAPUT IIII.

Audientes vero a Iisraelita, qui habitabant in Iehudaa, quacunque fecerat gentibus Holophernes primarius dux Nebucadnetzaris regis Assyriorum, & quomodo spoliasset omnia loca sacra earum, ea que delevisset:

Mettierunt valde ab eo, & Ieruschalaimorum causa ac templi Iehova Dei ipsorum conturbati sunt, quia recens ascendebant e captivitate, & nuper totus populus congregatus fuerat ex Iudaa, vasaq; & altare ac domus ipsa a profanatione fuerant sanctificata.

Itaque miserunt in totum terminum Samariae & vicis illius, & Beth-choronem, & Bahal-majima, & Ierichonem, & Mochola, & Tzorham, & convallem Schalemi, qui praecipue occuparent omnes vertices montium excelsum;

Et muris cingentes vicos qui erant in eis deponerent illic comeatum ad apparatus belli, quia recens fuerat agri eorum demessi.

Scriptit etiam Iojakim Sacerdos magnus, qui erat tēpore illo Ieruschalaimis, ad habitatores Beth-chogla, & Beth-hatchitae, quae sita est e regione Chatzar-allomi ad versus agrum propinquum Dohajimis, edicens ut obtinerent ascensus motanae regionis,

Quia per ipsos ingressus patebat in Iudaa, eratque facile prohibere illos aggredientes, quum angustus esset transitus in viros ad summum binos.

Feceruntque Iisraelita prout constituerat ipsis Iojakim Sacerdos magnus, & Senatus totius populi Iisraelis, qui confidebant Ieruschalaimis.

Et inclamaverunt omnes Iisraelita Deum contentione magna, deprimentes animos suos contentione magna ipsi cum uxoribus suis,

Et infantes ipsorum, ac jumenta ipsorum cum omni inquilino & mercenario, & mancipio ipsorum pecunia emto, imposuerunt ciliacia lumbis suis.

Et unufquisque vir, mulierq; & pueri, atque habitatores Ieruschalaimorum procederunt ante templum.

Et inspergentes cinere capita sua expanderunt ciliacia sua coram Domino,

Et altare ipsum cilio circumdederunt:

Exclamaveruntque apud Deum Iisraelis unanimiter i contentione magna, ne exponeret direptioni liberos ipsorum, & uxores praedae, & civitates haereditarias ipsorum deletioni, & res sanctas profanationi & probro unde latatura essent gentes.

Et exaudiens Deus deprecationem ipsorum, ex tribulatione ipsorum servavit eos:

Quum jejunaret populus dies complures auctoritate suam praedito committere curam agendi quae fuerunt opus cum in regno Iehudae, tam in locis finitimi: quod si procurasset Rex, speciem rebellionis habuisset.

Et exaudiens Deus deprecationem ipsorum, ex tribulatione ipsorum servavit eos:

Quum jejunaret populus dies complures

in tota Iudaa, & Ieruschalaimis coram in loco sancto Domini omnipotentis,

Et Iojakim Sacerdos magnus, omnesq; qui astabant coram Domino Sacerdotes, & qui ministrabant Domino, ciliis accincti lumbos suos offerrent holocaustum i iuge, & vota, & voluntaria dona populi;

Et versante cinere super cidares ipsorum inclamarent Dominum omnibus viribus ut benigne respiceret in totam domum Iisraelis.

CAPUT V.

Sed quum renunciatum esset Holopherni primario duci copiarum Assyriae Iisraelitas se comparavisse ad bellum, & accessus regionis montanae occlusisse, muroq; firmasse omnem verticem montis excelsi, & in agris disposuisse res ad quas impingeret:

Iratus & indignatus vehementer accessit omnes principes Moabi, omnesq; duces Hammonitarum, & omnes satrapas regionis maritimae, & dixit eis,

Renunciate jam mihi, o Cenahanai, quis sit populus iste qui confidet in regione montana, quae civitates quas habitant, quae multitudo copiarum ipsorum, quae in re positum sit robur ipsorum & potentia ipsorum, quis existiterit apud eos rex aut principes exercitus ipsorum:

Et quamobrem contra statuerunt quam omnes habitantes ab occasu, ne obviam mihi procederent.

Cui dixit Achior dux omnium Hammonitarum, audiat jam Dominus meus frem ex ore servi sui: nam renunciam tibi veritatem de populo isto domicilia habente prope te, qui inhabitat montanam regionem istam: non enim prodibit mendacium ex ore servi tui.

Populus iste a Chaldaeis oriundus est:

Fuerunt autem inquilini primum in Mesopotamia, eo quod nollent obsequi Diis majorum suorum, qui erant in terra Chaldaeorum:

Sed excedentes ex instituto gentis suae adorarent Deum caeli, Deum quem agnoverat: quamobrem ejicientibus ipsos a conspectu deorum suorum fugerunt in Mesopotamiam, ubi fuerunt inquilini diebus multis; quumq; edixisset Deus ipsorum, ut egressi ex incolatu suo proficiscerentur in terram Cenahanis, inquilini fuerunt illic, & multiplicati sunt auro & argento, ac pecoribus multis valde.

Postea descenderunt in Aegyptum (obtulerat enim superficiem terrae Cenahanis famem) & inquilini fuerunt illic, donec revertentur; ubi abierant in multitudinem plurimam adeo ut innumerum esset genus ipsorum.

Quum autem insurrexisset in eos rex Aegypti, ut astutis consiliis opprimerent eos, & labore ac lateritio opere deprimentes eos efficiarent eos servos:

Inclamauerunt Deum suum, qui percussit totam terram Aegypti plagis immedicabilibus, adeo ut ejiceret eos Aegyptii a conspectu suo:

Et exarefecit Deus mare rubrum coram eis:

Et adducens eos in montem Sinai & Kadeschem Barnehae, ejecit omnes qui habitabant in deserto.

Ita habitaverunt in terra Emoraorum,

Et omnes Cheschbonis incolas profligarunt potentia sua.

Et postquam trajecerent Iardenem.

Gr. filii Iisraelis: sic deinceps.

Gr. dedisset in Ierichonem.

Gr. a facie eius: Haec de Babylonia de portione de reverentia minime intelligenda esse & verba haec non obscuris docent, & supra in primum caput ostendimus; sed potius ad illud tempus referenda esse, quo Menasche solutus vinculis ex Babylonia redierat: quo tempore captivi quidam reversi sunt; sed cultus Dei, quem ipse constitaverat, institutus est Ieruschalaimis, quemadmodum legitur 2. Chr. 33. 13. agnovit Menasche, quod Iehova sit Deus, &c.

has voces depravissimas irarum retinendas esse videlicet facile quilibet tum historiam sacram, tum chorographiam cognoverit: ut apparet ex Ier. 16. & 17. & Iudic. 7. de qua Genes. 14.

sic legendum esse in contextu Graeco ipso meridie clarius est. hic vero is esse, minime putandus est, qui Darius & Artaxerxis temporibus vixit, de quo Nechemiae 12. 10. & 26. sed ille potius cujus sit mentio in historia Chizkijae, 2. Regum 18. & 19. de quo insigne habetur propheta Ier. 22. Quam prophetiam si quis hunc historiae aptare velit, non magno opere contendam: non idem est Iojakim & Eljakim. Nec obstat quod eo tempore regnabat Menasche, cujus hic nulla mentio: nam prudentis regis fuit ab his negotiis in spectem abstinere, & Iehojakimo viro auctoritate suam praedito committere curam agendi quae fuerunt opus cum in regno Iehudae, tam in locis finitimi: quod si procurasset Rex, speciem rebellionis habuisset.

Gr. diebus illis.

cujus mentio est Ier. 31. & 33. civitas fuit partim ad Benjaminem, partimq; ad Ephraimum pertinens.

ut Iudic. 7. 22.

Gr. contra faciem agri.

Gr. omnes.

Gr. omnis vir Iisraelis.

vide in Iona. 3.

Gr. contra faciem templi: sic deinceps.

Gr. consensu.

Gr. benedictis.

Gr. lacrima genibus.

Gr. sancti.

Gr. jugati.

Gr. ad bonum ut visisares.

Gr. offendens animo.

Gr. filii Cenahanai.

Gr. in occursum mihi.

Gr. filiorum Hammonis.

Gr. sermonem.

Gr. sunt praegeniti Chaldaeorum.

Gr. facti sunt.

Gr. lateri.

Gr. ponerent eos in servitium.

17 Hereditario jure possederunt montanam istam *regionem* totam.

18 Ejecti q; à conspectu suo Cenahanæo, & Petizzæo, Jebusæoq; Schecemita, & Giralchæis omnibus, habitant ibidem *l* diu.

¹ *Gr. dies multos.*

19 Denique tantisper dum non peccaverunt coram Deo suo, fuerunt penes ipsos bona quia Deus osor iniquitatis adest ipsis:

20 Quando verò discesserunt à via quam disposuerat ipsis, profligati sunt multis bellis quamplurimum.

21 Et captivi abducti in terram alienam, & templum Dei ipsorum *m* habitum est ut profanum solum, & civitates ipsorum captæ ab adversariis.

² *Gr. factum in solum.*

22 Nunc autem conversi ad Deum suum ascēderunt è dispersionis locis, in quæ dispersi fuerant, & obtinētes Jeruschalaima (ubi sanctuarium ipsorum est) habitatores effecti sunt regionis istius montanæ, quòd deserta esset.

23 Nunc ergo, Domine imperator, si quis est error in populo isto, & peccavit contra Deum suum, considerandum est: quia hoc ipsis offendiculo futurum est, & ascendentes debellabimus eos.

24 Sin autem nō est iniquitas in gente istorū, prætereat quæso Dominus meus; ne fortè protegat Dominus ipsorum & Deus ipsorum ipsos, simūsq; probro coram universa terra.

25 Fuit autē quum desivisset Achior loqui sermones istos, ut murmuraret totus populus, qui in circuitu tentorii circumstabat,

26 Dicerentq; magnates Holophernis, & omnes habitatores regionis maritimæ & Moabitidis, ipsum discindendum esse; non enim metuemus, *inquebant n* ab Iisraelitis. Nam ecce populus est cui non adsunt vires, neque rebur ad aciem validam *constituendam*:

³ *Gr. à facie filiorum Iisrael.*

27 Quamobrem jam ascendemus, eruntque o tamquam esca devoranda toti exercitui tuo, Domine Holophernes.

⁴ *Gr. in devorationem.*

CAPUT VI.

Postquā verò cessavit tumultus hominum qui confessum circumstabant, dixit Holophernes primarius dux copiarum Assyriæ Achiori coram toto populo alienigenarum,

¹ Hæc circumstantia non mediocriter amplificat Holophernis arrogantiā, quòd non huic tantum, sed exteris, quoque & sociis omnibus propter hunc contumeliosus fuerit: quòd sequentis versus oratio indicat.

² hi duo versus leguntur variè, sed nos illud sequimur quod probabilius iudicavimus.

³ *Gr. filios Moabi.*

⁴ sic perstringit Holophernes Achioris perfidiam, & aliorum in castris versantium, quos dicit à Judæis & Ephraimitis redemptos esse, ut ita prophetent & frangant militum animos: quomodo Achiolem mercenarium Ham monitam vocat vers.

⁵ *Gr. perditione.*

⁶ *Gr. ut verbum suum intercidat.*

2² At quisnam es? quòd tu Achior coram toto populo alienigenarum & apud omnes Moabitas, & quicumque sunt mercenarii Ephraimi, quòd tu prophetavisti apud nos, prout *audimus* hodie, & dixisti gentem Jeruschalaimorum non esse debellandam, quia Deus ipsorum sit protecturus ipsos: at quis Deus est nisi Nebucadnetzar?

3 Hic missurus est potentiam suam, & profligaturus eos è superficie terræ: neque liberabit eos Deus ipsorum, sed nos servi illius profligabimus eos tamquam virum unum: neq; sustinebunt potentiam equorum nostrorum, nam iis proculcābimus illos.

4 Imò illorum montes inebriabuntur sanguine illorum, & illorum campi complebuntur mortuis ipsorum; neque obsistet vestigium ullum pedum ipsorum ex adverso nostri, sed peribunt *b* planè, ait rex Nebucadnetzar Dominus totius terræ: dixit enim, ⁴ non irrita fient *verba c* mea.

4 q. d. Rex dixit, & statuit potius movere omnia, quàm ferre ut verbum suum intercidat, ⁵ *Gr. ut verbum suum intercidat.*

5 Tu verò Achior mercenarie Hāmonita, qui proloquutus es sermones istos ⁵ in iustitiæ tuæ, non visurus es ampliùs faciem meam, inde à die hoc, donec ultus fuero gentem istorum *d* advenarum Ægypti, ac tum pervadet ferrum exercitus mei, & grex servorum meorum latera tua, & corruēs inter vulneratos istorum, ⁶ quando revartar *ad te*.

⁵ id est, hodie quum perfidiam tuam ut mercenarius improbus retexisti.

⁶ *Gr. ex Ægypto.*

⁷ id est, quando recipiam te è medio illorum.

⁸ quos fudero potentia mea: sic accipiendum esse docent sequentia.

⁹ *Gr. ascensum.*

6 Quamobrem constituent te servi mei *abducentes* in regionem montanam, & collocabūt te in una ex civitatibus, *e* ad quas ascēsumus; neque peribis, donec profligeris cum illis. Quòd si *l*, eras animo tuo fore ut non prehendantur, ⁷ ne concidat vultus tuus: dixi, & nullum verborum meorum excidet.

⁷ i. si ita securus es de salute illorum, nihil de tua metuito: nam vestra fors communis futura est.

7 Præcepit itaq; Holophernes servis suis, qui aderant tentorio suo, ut comprehendentes Achiolem statuerent eum ad Beth-choglam, & traderent in manus Iisraelitarum:

8 Et comprehendentes eum servi illius abduxerunt eum extra castra in campū, & profecti è medio campestris regionis in montanam pervenerunt ad fontes qui subsunt Bethchogla: quūque viderent eos *f* opidani qui erant in vertice montis, omnes funditores obtinuerunt ascensum *g* quòd contendebant illi, & lapides in eos immiserunt.

⁸ *Gr. viri viginti.*

⁹ *Gr. illum.*

9 Quamobrem illi subēntes montem ligaverunt Achiolem, & dimiserunt abjectum sub radice montis: postea ad Dominum suum reverterunt.

10 Descendentes verò Iisraelitæ è civitate sua adstiterunt ipsi, & solventes eum abduxerunt Beth-choglam.

11 Stiteruntq; eum apud principes civitatis suæ, qui erant eo tempore Huzzija filius Micæ è tribu Schimhonis, & Chabri filius Hothnielis, & Carmi Malcielis.

12 Hi postquam accersivissent omnes Seniores civitatis, concurrentibus omnibus adolescentibus eorum & mulieribus in cōgregationem, stiterunt Achiolem in medio totius populi sui, & interrogavit eum Huzzija quidnam accidisset:

13 Qui respondens renunciavit eis verba confessus Holophernis, & omnia verba quæ proloquutus fuerat apud principes Assyriæ, & quæcumq; magnificè jactaverat Holophernes contra domum Iisraelis.

14 Itaq; procidentes populares adoraverunt Deum, & inclamaverunt Deum, dicētes,

15 Domine Deus cæli, respice ad *h* immensam superbiam ipsorum, & miserere abjectionis gentis nostræ, ac intuere faciem eorum qui sanctificati sunt tibi hoc tempore.

¹ *Gr. superbia.*

16 Deinde consolati Achiolem laudaverunt eum valdè.

17 Et assumpto eo Huzzija ex congregatione in domum suam, *i* exhibuit convivium Senioribus:

¹ *Gr. factis.*

18 Qui invocaverunt Deum Iisraelis ad auxilium tota nocte illa.

CAPUT VII.

Postridie verò denunciavit Holophernes toti exercitui suo & toti populo suo, iis qui advenerant ad auxilium ipsius ut conjunctis copiis ascendentes contra Beth-choglam ascensus regionis montanæ præoccuparent, & inferrent bellum *a* Iisraelitis.

² *Gr. filii Iisrael.*

2 Ita conjunctis copiis eo ipso die procedētes

³ *Gr. sic dein epi.*

tes quique viri potentes ipsorum (quorum copiis erant *b* bellatorum peditum centum septuaginta millia, & equitum duodecim millia præter impedimenta, & viros alios qui pedibus comitabantur ipsos multitudine quàm plurima)

3 Castra posuerunt in valle propinqua Beth-chogla, ad fontem, protenderuntque in latitudinem à Dothajimis usque Bahalmajima, & in longitudinem à Beth-chogla usque ad Fabarium agrum, qui est è regione Chatzar-allomi.

4 Jisraëlitæ verò ut viderunt eorum multitudinem, turbati sunt valde, dixeruntque alter alteri, nunc occludent isti superficiem totius hujus terræ: & neque montes excelsi, neque convalles, neque colles sustinebunt *d* gravem hunc numerum istorum.

5 Et assumptis quisque armis suis bellicis quum accendissent pyram in turribus suis, manserunt excubantes totam noctem illam.

6 Die autem *e* postero eduxit Holopherne totum equitatum suum in os Jisraëliitarum qui erant Beth-chogla, ut recognosceret ascensus civitatis ipsorum:

7 Et fontes aquarum ipsorum invadens occupavit eos, ac instituit in eis præsidia bellatorum: ipse verò conjunctis copiis ad populum suum regressus est.

8 Nam accedentes eum omnes principes Edomæorum, & omnes ductores populi Moabitarum ducisque regionis maritimæ dixerant, audiat jam sermonem Dominus noster, ne fiat *g* labes in copiis tuis:

9 Nam populus iste Jisraëliitarum non confidunt hastis suis, sed *h* istis præaltis montibus in quibus ipsi habitant: non enim fuerit facile ipsos antevertere per vertices montium ipsorum.

10 Nunc ergo Domine, ne bellum gerito contra eos, ut sit bellum instructa acie, & non cadet ex populo tuo: vel un^o permanet in castris tuis præservans unumquemque virum in copiis tuis, & obtineant servi tui fontem aque, qui egreditur è radice istius montis (nam illinc aquantur omnes habitatores Beth-chogla) ita tollet eos sitis, aut dedit civitatem suam: nos verò & populus noster conscendemus propinquos vertices montium, & in eis castra metabimur ad præsidium, ne exeat civitate ullus: & contabescant fame ipsi, uxoresque ipsorum, & liberi ipsorum; denique antequam gladius superveniat eis, subvertentur in plateis habitationis suæ. Sic rependes ipsis *k* malum, eo quòd seditionem moverint, neque auscultaverint *l* tibi placidè.

11 Atque horum sermones placuerant *m* Holopherne, & omnibus ministris ejus, constitueratque facere prout loquuti fuerant.

12 Profecta igitur castra Hammonitarum, & cum iis quinque Assyriorum millia, metata sunt in valle, & præoccuparunt aquas & fontes aquarum Jisraëliitarum. Ascendentes verò Edomæi & Hammonitæ metati sunt in regione montana ex adverso Dothajimorum, ex quibus miserunt ad Notum & Subsolanum ex adverso Beth-harabæ, quæ est propinqua Ketzitzo ad torrentem Mochmur reliquo Assyriorum exercitu castra metantibus in campo, adeò ut obtegerent totam superficiem terræ, quum tentoria & impedimenta ipsorum metata essent in multitudinem quàm plurimam.

13 Tunc Jisraëlitæ inclamarunt Dominum

Deum suum minuto spiritu ipsorum, eò quòd ipsos circumdedit omnes hostes ipsorum; adeò ut non esset effugiendi *n* medio illorum via. Quum enim mansissent in circuitu ipsorum tota congregatio Assyriorum, pedites, currusque; ac equites ipsorum dies triginta quatuor, deficiebant omnes habitates Beth-choglam, omnia vasa aquaria ipsorum, ac cisternæ ita exhaustæ erant, ut non haberent aquam unde biberent ad satietatè die uno, quia ex demerso dabatur bibèda ipsis. Itaque abijcipientes animum liberi ipsorum & mulieres ac adolescentæ deficientes ex siti concidebant in plateis civitatis, & in bivis portarum; nec erat virtus amplius in ipsis. Et congregati sunt totus populus ad Huzzijam, & principes civitatis, cum adolescentibus mulieribusque & liberis, & exclamantes voce magna dixerunt coram omnibus Senioribus, judicet Deus inter nos & vos, quandoquidem affecistis nos injuria magna, qui non loquuti estis *n* de pace cum Assyriis.

14 Nunc autem non est adjutor noster, sed vendidit nos Deus in manus illorum, ut sternamur coram eis, siti & perditione magna.

15 Nunc igitur accersite eos & tradite civitatem totam *o* diripiendam populo Holopherne, & omnibus copiis ejus.

16 Præstat enim nos ipsis rapinæ esse quàm siti emori. Erimus enim servi; sed vivet anima nostra, neque videbimus mortem infantium nostrorum oculis nostris, & mulieres liberosque nostros deficientes animis ipsorum.

17 Contestamur vobis cælum & terram, Deumque nostrum & Dominum majorum nostrorum, qui ulciscitur nos secundum peccata nostra, & peccata majorum nostrorum; *r* videte ut non faciat, quemadmodum diximus hodierno die.

18 Ita fuit fletus magnus omnium unanimiter *q* in ecclesia, inclamantium dominum Deum voce magna.

19 Dixit verò illis Huzzija, bono animo estote, fratres: toleremus adhuc dies quinque, quibus advertet dominus Deus noster misericordiam suam in nos; non enim derelicturus est nos *r* in æternum;

20 Quòd si præterlabentur illi, nec supervenerit nobis auxilium, faciam secundum sermonem vestrum. Sic dispersit populum in stationes ipsius; qui ad muros, & turres civitatis suæ abeuntes, in domos suas uxores, liberosque remiserunt, fueruntque *t* plurimum abjecti in civitate illa.

CAPUT VIII.

1 Audiens verò diebus illis Judith filia Merari, filii Achsai, filii Josephi, filii Huzzielis, filii Chilkijæ, filii Chananjæ, filii Gidhonis, filii Rephanis, filii Achitubi, filii Elijæ, filii Eliabi, filii Nathanaelis, filii Samuëlis, filii Schimbonis filii Jisraëlis:

2 Cujus vir Menasche ex tribu & familia eadem mortuus erat *a* tempore messis hordeæ.

3 (*2* Instabat enim *messoribus* ligantibus manipulos in campo, & superveniente æstus capiti ejus decubuerat in cubili suo, sepeliverantque eum cum majoribus ejus in agro inter Dothajima, & Bahalmajima *suo*.)

4 Fuerat autem Judith domi suæ *b* in viduitate annos tres & menses quatuor.

5 Et fecerat sibi tentorium in *c* cœnaculo

b Græc. virorum bellatorum, sic v. 7.

c Græc. quisque ad proximum suum.

d Gr. gravitatem.

e Græc. secundo.

f Gr. filiorum Edomæi, sic v. 12.

g Græc. factura.

h Gr. altitudinibus montium.

i Græc. ut ne unum.

k Gr. retributionem malam.

l Græc. facies sua in pace.

m Gr. coram Holopherne & coram omnibus.

n sic legitur ex Jerosol. 18. 22. transpositis litteris.

o sic appellatur ibidem Binjaminitarum opidum.

p i. atrum & palustrem; quam obrem etiam torrentis Kana, id est, arundine abundans, appellatur Jerosol. 16. 8. & sequentibus.

n Græc. pacifica est filius Achur.

o Gr. ad direptionem.

p Gr. in servitute.

q ellipsis ut Gen. 3. 27. Sensus est, videte ne per vos fiat ut armis vestris gravius ab hoste ex victoria insultante cruciemur.

r Græc. in medio ecclesiæ.

t Græc. ad finem.

u Græc. casta.

v Gr. in abiectione magna.

w Sic omnino legendum est ex Hieronymo, & v. 2. capitis sequentis.

x Græc. diebus.

y hos septem versus hyperbaticos esse, res ipsa loquitur. Quamobrem parentheseos signo includimus.

z Græc. viduam agens.

a sic accipitur his libris, ut rectè observat in epistolis Hieronymus.

domi suã, imposito lumbis ipsius cilicio, & induris v estibus viduitatis suę:

6 Iejunabã que omnibus diebus viduitatis suę præterquam pridie sabbathorum, & sabbathis; & pridie noviluniorum & festis, hilarisq; domus Israelis.

7 Erãtq; speciosa forma, & venusta aspectu valde, cui reliquerat Menasche vir ipsius aurum, & argentum, famulosq; & ancillas, & pecora, & agr os in quibus manebat:

8 Nec erat qui insimularet eam rei ullius malę quia timebat Deum valde)

9 Audiens igitur verba populi iniqua adversus magistratum, quia minutus etat ipsorum animus ex aquatũ raritate; audiens quoque oēs sermones Iudith, quibus alloquutus erat Huzzija ipsos, ut jurasset eis se traditurũ civitatem post dies quin; Assyriis, missã puella honoraria sua quã præerat omnibus facultatibus ipsius, vocavit Huzzijam & Charim, & Carmin Seniores civitatis suę:

10 Qui quum venissent ad ipsam, dixit eis, audite, quãso, me, principes habitatorum Beth-chogle: nam non est rectus sermo vester, quem eloquuti estis coram populo hodierno die, statuentes iurandum illud quod loquuti estis, inter Deum atque nos: & dicentes vos tradituros civitatem hanc hostibus nostris, nisi intra dies illos conversus Dominus auxilietur nobis.

11 Nunc enim quinam estis vos, qui tentatis Deum hodierno die, & stetis loco Dei inter filios hominum?

12 Nunc enim Dominum omnipotentem disquirite, & nihil pernoscetis e unquam.

13 Nam profunditatem cordis humani non invenitis, & verba cogitationis ipsius non comprehenditis; & quomodo Deũ qui fecit omnia hæc scrutabimini, & mentem ejus pernoscetis, & ratiocinationẽ ejus percipietis mente?

14 Nequaquam, fratres; ne provocate ad iram Dominum Deum nostrum: nam si nolit intra hos quinque dies adjuvare nos; ipse habet potestatem, quibuscumque vult, imò omnibus diebus protegendi nos, aut etiam profligandi nos coram inimicis nostris.

15 Vos autem ne pignoremini consilia domini Dei nostri: non enim similis Deus est homini ad sumendas ultiones, neque similis filio hominis ad iudicia statuenda.

16 Quamobrem expectantes salutem quã ab ipso est, invocemus eum ad auxiliũ nostrũ; & exaudiet vocem nostram, si placuerit ipsi:

17 Quandoquidem non existit in generationibus nostris, neq; est hodierno die neque tribus, neque familia, neque populus, neque civitas ex nobis qui ador t Deos manufactos

18 Quemadmodum factum est antegressis temporibus, quorum causa traditi sunt gladio & direptioni majores nostri; concideruntque casu magno coram hostibus nostris.

19 Nos verò Deum alterum non novimus; unde speramus ipsum non despecturum nos, neque ullum e gente nostra.

20 Neq; verò si deprehendamus ita, nominabitur Iudæa amplius; sed prædã erit sanctuarium nostrum, & reposcet profanationem ejus ex ore nostro, & metũ qui fratres nostros iuvavit & captivitatem incolarum terrę; & vastitatem hereditatis nostrę adversus nos profundet in capia nostra apud gētes ubi servi fuerimus, erimusque publico dicitario &

probro corã possessoribus nostris. Non enim reddetur servitus nostra gratiosa, sed ignominiosam efficiet ipse Dominus Deus noster.

21 Nunc itaq; fratres, demonstremus fratribus nostris, quandoquidem a nobis pendet animus illorum, & sanctissimum locum & domum & altare firmẽ habere nobis: præter omnia hæc agamus gratias domino Deo nostro, qui tentat nos ut etiam majores nostros.

22 Mementote quacunque fecit erga Abrahamum.

23 Et quibus tentavit Iitzchacum, & quæ acciderunt Iahakobo in Mesopotamiensi Syria, pascenti pecudes Labanis fratris matris suę.

24 Etenim quemadmodum illos probavit igne ad examinationem cordis ipsorum; ita etiam nos non planẽ ulciscitur; sed ad institutionem flagellat dominus eos qui propẽ accedunt ipsum.

25 Tum dixit ei Huzzija, quacunque dixisti, eo optimo corde eloquuta es, neq; est quisquã restiturus verbis tuis: non enim hodierno primũ die sapientia tua manifesta est; sed à primis diebus tuis novit totus populus animũ intelligentem tuum, bonam esse commentationem cordis tui: sed populus sitim validam passus est; ita coegerunt nos, prout loquuti sumus, facere ipsis, & obstringere nos iure iurando, quod minimẽ sumus transgressuri.

26 Nunc autem ora tu pro nobis cum mulier pia sis, & immittet dominus pluviam ad implendum cisternas nostras, ut non deficiamus amplius.

27 Dixit verò Iudith, auscultate mihi, & faciam facinus quod perveniet in generationes pro omnes ad posteros gentis nostrę.

28 Vos stabitis ad portam hac nocte, & egrediar ego cum ancilla honoraria mea; atq; intra dies illos quibus elapsis dixistis vos tradituros esse hostibus nostris civitatem hanc, inviset dominus Iisraelem manu mea.

29 Vos verò ne percrutemini quid q factura sim: non enim sum indicatura vobis, donec perfecta sint, quæ ego factura sum.

30 Cui Huzzija dixit & principes, abire feliciter, & dominus Deus præeat tibi ad ultionem hostium nostrorum: tum reversi ex tentorio ejus ad suos ordines abierunt.

CAPUT IX.

Iudith verò procidens in faciem imposuit cinerem capiti suo & cilicium, & polita quam induerat veste, quum adhuc offerretur Ierusalaimis in domo Domini suffitus veperã illius, & exclamavit voce magna Iudith, dicens;

1 Domine Deus patris mei Schimshonis, cui tradidisti gladium bad ulciscendum alienigenas, qui aperuerant vulvam virginis ad iniquationem, & nudaverant femur ad rem pudendam, contaminaverantque virginitatem ad probrum (nam dixerat non ita futurũ esse) fecerantque res quarum nomine exposuisti principes eorum cadi, quæ cubile ipsorum fraude oppressum irrigavit sanguine, & percussisti servos cum potentioribus, ac potentiores in thronis ipsorum:

2 Qui exposuisti uxores eorum prædã, & filias eorum captivitatĩ, omniaque spolia mendacis a Deo benedici petiit, & ad ea se comparat Iudith, tamquam si mendacia (ut Augustinus vocat) officiosa accepta essent Domino. alienigenarum.

eorum

hic locus aperte ostendit librum hunc fuisse à Iudæo aliquo concinnatum superstitioſum amatore. Nã sancti quidem erant Sabbathorum dies, & neomenie solennitatẽsque hilares ex lege, sed proximẽ antecedentes dies, cum illis sanctificare Iudæicum est: quemadmodum videmus hodie Iudæos, ne diebus festis vitium afferant, pridie toto tempore pomeridiano ferari: tamquam si Deus hoc nomine in ere ipsorum futurus esset.

Gr. inferret in eam verbum malum

i. locum Dei auctoritatẽque vobis assumatis. Gr. in medio filiorum.

verba sunt Gr. ἡ ἀπορία q. d. experiri in me, si forte scrutari potest Deum: numquã profecto vel tantillam majestatis illius pervestigando consequemini: cuiusmodi argumentatio est. Ijobi 37. & seq.

Gr. usque in seculum. humanis dictum, pro eo quod est, ne putetis vos posse consilia Dei, iudicia & actiones ejus pignori aut nexu dedere: irritę omnes sponſiones vestrę futurę sunt, si temerẽ agatis cum Deo. i. viz illius non sunt vię humanę, neque humanis moribus & instabilibus atque repentinis ad ulciscendum aut iudicandum abripitur.

i. si rei erimus tantę temeritatis: qualem in vos imprudenter recepistis, mox de Iudæa actum erit, & nomen ejus delebitur.

Gr. sancta nostra, sic seq. v.

Gr. fratrum nostrorum.

nempe reliquos Israelitas, qui in captivitatem abrepti sunt.

vulgò legitur offendiculo, sed nos ex lege malimus interpretari. apocryph.

Gr. dirigunt servitum nostrum in gratiam, sed in ignominiam ponunt.

Gr. firmatum esse in nobis.

Gr. Mesopotamiam Syria.

Gr. principio dignum tuorum. Gr. intelligentiam.

Græc. adducere iurandum super nos.

Græc. ad implementum cisternarum.

Gr. generatorem.

vide Gen. 21. l. Græc. factum meum.

Græc. ad pacem

Græc. nudera. Græca verba unius literę mutatione sic legenda esse ex scripturę usu est manifestissimum.

i. inter duas veperas: sic enim fer scripturę locutur, & circumſcribit tempus: ut i. Reg. 18. 29.

hujus orationis impuritatem duo loci evincunt manifestẽ: unus, quòd ea histõria, quę habetur Gen. 24. & à Spiritu sancto damnatur Gen. 29. v. 5. & sequentibus. hic contra laudibus ant. histõris effertur: alter, quod

Græc. ad ultionem alienigenarum. Gr. tradidisti in eadem isti denique.

^d Gra. ad divi-
sionem filiorum.

eorum dividenda filiis dilectis à te, qui etiam zelotypi fuerunt zeli tui & abominantes inquinamentum sanguinis sui, invocaverant te, ut adjutor ipsorum esses; ô Deus, Deus mi, exaudi me viduam.

4 Tu enim fecisti res antegressas illis, & illas, & consequentes, etiamque præsentis & venturas comprehendis mente, quemadmodum adfuerunt eæ quarum consilium ceperas, & dixerunt ecce adsumus.

5 Etenim omnes viæ tuæ sunt paratissimæ, judiciæque tua per providentiam.

6 Nam ecce Assyrii multiplicati sunt copiis suis; elati sunt equo & fessore, gloriantur brachio peditum, spem habent in clypeo sagittæque & funda, neque agnoscunt te esse Dominum conterentem bella, Jehovam esse nomen tuum.

7 Tu frange robur eorum potentia tua, & rumpe vires eorum indignatione tua.

8 Nam consilia inierunt profanandi fœderarium tuum,

9 Inquinandi tabernaculum quietis nominis gloriosi tui, & dejiciendi ferro cornu altaris tui.

10 Respice ad superbiam eorum:

11 Immitte iram tuam in capita eorum:

12 Inde manui meæ, quæ vidua sum, vires quas præcepi mente,

13 Percute servum labiis fraudulentis meis cum domino, & dominum cum servo ipsius:

14 Frange eorum *b* erectas cervices manu fœminæ,

15 Non enim vires tuæ in multitudine, neque potentia tua in valentibus *sua est*; sed humilium es dominus, & minimorum es adjutor, defensor infirmorum, deploratorum protector, desperatorum servator; nã nã, ô Deus patris mei, & Deus hæreditatis Israelitarum,

16 Domine cælorum & terræ, creator aquarum, rex omnium rerum creaturarum tuarum,

17 Tu exaudi orationem meam:

18 Et *i* præsta ut sermo meus *sit* fraudi, & vulnere, & cicatrici istis; qui contra testamentum tuum, & domum sanctificatam tuam, verticemque Tzionis, & domicilium possessionis filiorum tuorum consilia dura iniverunt;

19 Denique *k* affer in omni gente notitiam tui, & totius potentiæ tuæ virtutumque, non esse alium qui protegat gentem Israelis, præter te.

CAPUT X.

1 Fuit autem, quum desivisset inclamare Deum Israelis, & perfectis omnibus verbis suis surrexisset ex procubitu suo,

2 Ut vocaret ancillam honorariam suam, & descendens in domum in qua versabatur diebus sabbathi & festis diebus suis, atque evolvens cilicium quo induta erat, exueret vestimenta viduitatis suæ,

3 Deinde circumluit os aqua, & unguens unguento *a* optimo, disposuit capillos capitis sui, & imposita sibi mitra induit vestimenta *b* festiva sua, quibus ornabatur *c* quo tempore vivebat vir ipsius Menasche,

4 Quumque sumens sandalia adhibuisset pedibus suis, & circumposuisset brachialia & armillas, annulosque, & in aures, ac totum mundum suum, denique venustè se composuisset valdè *d* ad decipiendum oculos viro- rum, quicumque visuri essent ipsam.

5 Dedit ancillæ honorariæ suæ ligneum

utrem vini, & vas olei, per amque implevit farina & palathis, panibusque & caseis, quæ circumvolvens omnia vasa sua imposuit ei.

6 Ita exiverunt unà ad portam civitatis Bethchogla, inveneruntque adstantes ei Huzzijâ & Seniores civitatis Chabrin & Carmin:

7 Qui ubi viderunt eam e altera specie, & mutata veste, admirati pulcritudinem ejus quamplurimum.

8 Dixerunt ei, Deus, Deus majorum nostrorum efficiat te gratiosam, & perficiat instituta tua ad gloriationem *g* Israelitarum, & exaltationem Jeruschalaimorum; atque adoraverunt Deum.

9 Illa verò dixit eis, præcipit e aperiri mihi portam civitatis, ut egrediat ad percipiendum sermones, quos loquuti estis mecum, præceperunt itaque adolescentibus, ut aperirent ei quemadmodum dixerat: qui fecerunt ita.

10 Egressa igitur Judith ipsa & ancilla ipsius cum ea, prospectabant ad eam opidani, donec descendisset montem, & transivisset vallem, neque amplius viderent eam.

11 Abierunt autem per vallem rectam, ubi occurrente ipsi prima Assyriorum custodia prehenderunt eam, & interrogarunt eam, ex quibus es? & unde venis?

12 Quæ dixit, filia sum Hebræorum; & fugio à conspectu eorum, quia futurum est ut tradantur vobis *h* devorandi.

13 Ego verò venio in conspectum Holophernis primarii ducis copiarum vestrarum, ut renunciem *e* res veras: nam demonstrabo *k* ei viam per quam proficiscens dominium totius montanæ regionis obtinebit; *l* nec disperibit virorum ipsius ullus, aut ullum animal.

14 Quum autem audissent viri isti verba illius; & considerantibus faciem ejus *m* videretur valde admirabilis pulcritudine,

15 Dixerunt ei, servasti *n* te ipsam, quod festinaveris descendere in conspectum domini nostri: nunc ergo accede ad tentorium ejus, & *quidam* ex nobis deducant te, donec te in manus ejus tradiderint.

16 Verum, quando stabis coram ipso, ne metuas *o* animo tuo; sed renuncia *p* in hanc sententiam, & benefaciet tibi. ita delegerunt *q* ex suo numero viros centum, quos adjunxerunt ei & ancillæ honorariæ ejus, deduxeruntque eam ad tentorium Holophernis. Fuit autem concursus in totis castris, quum pervasisset clamor tentoria de adventu ejus: venientesque circumdabant eam, quando stabat extra tentorium Holophernis, donec renunciassent ei de illa; & admirantes pulcritudinem ejus admirabantur Israelitas.

17 Dicebat enim alter alteri, quis contemnat populum istum, qui habet apud se mulieres hujusmodi: non est bonum relinqui ex iis virum unum, qui dimissi possent arte circumvenire omnes *incolas* terræ.

18 Postea egressi qui excubabant in tentorio Holophernis, omnesque administri ejus, introduxerunt eam in tentorium.

19 Quiescebat autem Holophernes super cubili suo in conopeo, quod erat ex purpura auròque & smaragno, & lapidibus preciosis contextum, sed quum renunciassent ipsi de ea, exiverat in proscenium cum lampadibus argenteis præstantibus ipsi.

20 Quumque venisset Judith in conspectum ejus & administratorum ejus, admirantibus omni-

¹ Græcè quidem legitur *καταπαύω* id est, puris panibus sed non dubium est: quin præferenda sit Hieronymi lectio *καταπαύω*, id est, & caseis. Quamobrem nobis placuit in contextum eam reponere.

² Gra. ut erat alterius aspectus ejus.

³ Gr. deo te in gratiam.

⁴ Græc. filiorum Israel.

² de hoc mendacio & sequente simulatione tota, quid iudicii faciendum sit. supr. docuimus 9.2.

^h Gra. in devotionem.

ⁱ Gr. verba veritatis.

^k Gr. ante faciem ejus.

^l Gr. nec dissimulabit virorum ejus caro ulla, neque spiritus visus.

^m Gr. esset coram ipsis.

ⁿ Græc. animam tuam.

^o Græc. corde.

^p Græc. secundum hæc verba tua.

^q Græc. ex se.

^f Gra. sancta.

^g Gra. gloria tua.

^h Gra. erectionem ut inf. 12. 8.

ⁱ Gr. da sermonem meum esse & fraudem, & vulnus, &c.

^k Gen. fac.

^a Gr. pinguis.
^b Gr. iucunditatem.
^c Gr. diebus visis.

^d Gr. ad decipiendum oculos.

bus pulcritudinem faciei ejus, procidens in faciem inclinavit se habens honorem ei: sed servi illius erexerunt eam.

CAPUT XI.

Dixit verò Holopherne ei, bono animo esto, mulier, ne timeas, apud a animum tuum. Nam ego malo non affeci b quemquã, qui certo consilio voluerit servire Nebucad-zari regi totius terræ:

2 Atque etiam nunc in populares tuos habitantes montanam regionem istam, nisi me fecissent nihili, non fuisset sublaturus hastam meam: sed ipsi sibi confecerunt ista.

3 Nunc itaque dic mihi cujus rei causa ef-fugeris ab eis, & veneris ad nos: c venisse enim tibi salutare futurum est. Esto bono animo: hac nocte victura es, & deinceps: Non enim est qui faciat injuriam tibi, sed bene faciet quisque tibi, ut sit servus domini mei Nebucad-netzaris regis.

4 Cui dixit Iudith, accipe verba ancillæ tuæ, & loquatur famula tua d coram te: Non enim renunciabo mendacium domino meo nocte hac; sed si sequaris sermones ancillæ tuæ: perfecte negotium faciet tecum Deus, neque decedet dominus meus institutis suis.

5 Nam ut vivit rex Nebucad-netzar totius terræ, & vivit potentia illius, qui misit te ad correctionem omnis animæ, non solum homines per te serviunt ei; verum etiam bestiarum a-gri, & pecudes, & volucres cæli, robore tuo victuræ sunt sub Nebucad-netzare, & tota domo illius.

6 Audivimus enim sapientiam tuam & verutias animi tui, & renunciatum est toti huic terræ, te unum e peritissimum esse in toto regno, & potentem scientia, & admirabilem administratione bellica.

7 Jam verò de sermone, quem loquutus est Achior in confessu tuo, audivimus verba illius: quia asciverunt eum Bethchogiani, & renunciavit eis, quæcumque eloquutus fuerat apud te. Propterea domine imperator, ne omittas sermonem ejus; sed reponere eum in animo tuo, quia verus est:

8 Nam genus nostrum non fert ultionem, nam non prævalet gladius eis, nisi peccaverint in Deum suum,

9 Sed nunc (ut dominus meus non deiciatur spe, & re infecta abeat) & accidit mors in conspectum eorum, & occupavit eos peccatum, quo prouocant Deum suum quando-cunque fecerint g rem alienam:

10 Quoniam defecerunt eos alimenta ipsorum, & rara est omnis aqua; ideoque consilium iniverunt invadendi pecudes suas, & quæcumque discrevit ipsis Deus in legibus suis ne comedant, decreverunt consumere:

11 Et primitias fruventi, decimasque vini & olei, quas sanctificatas custodiebant Sacerdotibus qui adstant Jeruschalaimis in conspectu Dei nostri, statuerunt absumere, quæ ne manibus quidem conveniebat contingere quemquam popularium.

12 Miserunt autem Jeruschalaima: quod si ii etiam qui illic habitant h assenserint eis qui reportarunt his remissionem à senatu, manebunt quidē hi donec renunciatur ipsis, sed ita facient: tradentur tibi i profligandi eo ipso die.

13 Itaque ego ancilla tua cognoscens omnia hæc, aufergi à conspectu illorum; & misit me Deus ad conficiendum res tecum, de qui-

bus obstupescunt in tota terra quicumque eas audiverint.

14 Nam ancilla tua pia est, & serviens noctu atque interdiu Deo cæli. Nunc ergo mi domine, maneam apud te, & exiens ancilla tua de nocte in vallem istam orabo Deum ut renunciet mihi, quando commiserint peccata ipsorum; veniensque referam ad te, ut progrediaris cum omnibus copiis tuis, nec erit ex eis qui obsistat tibi.

15 Et ducam te per medium Jehudææ, donec pervenias è regione Jeruschalaimorum:

16 Et ponam sedem tuam in medio civitatis illius, ut agas eos tamquam pecudes, quibus non est pastor:

17 Ac ne canis quidem mutiet lingua sua adversum te: hæc enim mihi dicta sunt ex prænotione mea, & renunciata mihi, quæ missa sum ut renunciem tibi.

18 Placuerunt autem sermones ejus k Holopherne, & omnibus ministris ipsius, qui admirantes sapientiam ejus dixerunt,

19 Non est l ab extremitate una terræ ad alteram mulier ejusmodi, pulcritudine vultus, & peritia sermonum.

20 Et dixit Holopherne ei, benefecit Deus, qui præmisit te populo isti, ut adsit manibus nostris robur, perditio verò iis qui nihili fecerunt dominum meum, j Nunc autem ut tu venusta es specie, & grata sermonibus tuis,

21 Si feceris prout loquuta es, Deus tuus erit mihi Deus, & tu in domo regis Nebucad-netratis sedens eris nominatissima in tota terra.

CAPUT XII.

Tum jussit a introduci eam in locum ubi deponebatur argentea suppellex ipsius, & præcipit instrui mentam ei de opsoniis ejus, & de vino suo bibendum dari:

2 Cui dixit Iudith, non comedam ex eis, ne qua fiat offensa; sed de iis quæ b mecum allata sunt, victus ministrabitur.

3 Dicente verò Holopherne ei, at si defecerint ea quæ habes penes te, unde habituri sumus similia eis, quæ demus tibi? Non enim est nobiscum c quisquam è gente tua:

4 Respondit ei Iudith, ut vivit anima tua domine mi, non consumet ancilla tua hæc quæ sunt penes me, donec fecerit dominus manu mea, quæ ita tui consilio suo.

5 Quum itaque abduxissent eam ministri Holopherne in tentorium illud, somnum cepit ad mediam usque noctem, deinde surrexit sub matutinam vigiliam,

6 Et misit ad Holophernem dicens, præcipiat quæso dominus meus, ut sinatur ancilla tua ad precandum egredi: præcepitque Holopherne custodibus suis, ne prohiberent ipsam.

7 Ita permansit in castris triduo: noctu verò egrediebatur in vallem Beth-chogla, & ab-luebat se ad d fontem illum aquæ in castris:

8 Quumque ascenderet, orabat dominum Deum Jisraelis, ut dirigeret viam ipsius e ad erigendum populares suos.

9 Et ingressa permanebat munda in tentorio, usque dum afferret ancilla alimentum ipsius sub vesperam.

10 Fuit autem die quarto, ut exhibito Holopherne convivio servis suis d solum, neque vocato ad epulas ullo eorum qui f negotiis præerant, diceret Bigvaio eunucho, qui præerat omni-

^a Gr. cor. sic deinceps.

^b Gr. hominem.

^c Gr. venisti enim ad salutem.

^d Gr. in facie tua.

^e Gr. bonum.

^f Gr. non sit deus & sine factio.

^g i. iam rei mortis sunt Iudæi ex peccato suo, quod sequentibus exponitur.

^h Gr. absurditas.

ⁱ hic vers. obscuritatem quidem habet non mediocrem: sed nos ex adjunctorum collatione in hanc sententiam accipimus: Jam quidem Senatus Bethchogla rem esse liberam & in tantis angustiis concessam judicavit: verum quia in rebus dubiis sententia fuit roganda & Synedrii, Sacerdotis Hierosolymitani, Deut. 17. placuit Reip. homines mittere Jeruschalaima qui sententiam illius cognoscerent; ut si res ab illo comprobabitur quam Senatus Bethchogla concesserat, ita fiat: sin minus, ut abstineatur. Iam verò (inquit Iudith) sive probent illi, sive improbent, Bethchogla rei sunt peccati ex consilio suo: sed tamen si Jeruschalaimis (ut futurum præcipio animo) res comprobabitur, tum demum peccatum erit commune omnium: atque hoc pacto spondeo te potiturum Jeruschalaimis & Jehudæa tota.

^k Gr. fecerint eadem eum.

^l Gr. in profligationem.

^k Gr. coram Holopherne & coram omnibus.

^l Gr. ab extremitate usque ad extremitatem terræ.

^m elegantissima perturbati ex amore animi figuratio, quum Holopherne ex aspectu solo mulieris istius percitatus, amantium more per illam jurat, cujusmodi apud Plautum & alios non pauca exstant.

ⁿ nempe in Deum, quem se coli ante professa est 11. 14.

^o Gr. sequuntur me.

^p nempe qui cibus curat civis, modi, iis legibus & cautionibus quas observat gens tua.

^q nempe Bigvaio inf. v. 11. ubi argentum & res omnes preciose custodiebantur vers. 1.

^r Gr. introducere.

^s de quo supra 7. 3.

^t Gr. ad eractionem filiorum populi sui.

^u Gr. solis.

^v Gr. vocacionem vel invitationem.

^w Gr. sibus.

omnibus rebus ipsius; profectus jam persuadee mulieri isti Hebrææ; quæ est apud te, ut veniat ad nos & g convivetur nobiscum :

^a Gra. comedas & bibas.

11 Ecce enim turpe nobis est si mulierem hujusmodi omitteremus, nec conversemur cum ea. Nam nisi eam pertraxerimus, derisura est nos.

12 Egressus itaque Bigvai à conspectu Holophernis accessit eam, & dixit ne pigretur puella hæc pulcra venire ad dominum meum, ut gloriam consequatur in conspectu ejus, & bibere nobiscum ^b hilariter vinum, ac fieri hodierno die ut aliqua filiarum Assyriarum, quæ adstant in domo Nebucadnetzaris.

^a Gr. ad hilaritatem. ^b Gr. filiarum Assur.

13 Cui respondit Iudith, & quæ tum ego, quæ contradicam domino meo?

14 Nam quicquid placitum est in oculis ejus, studiosè factura sum: atque hoc mihi futurum est exultationi ad diem usque mortis meæ.

15 Ita exurgens ornavit se veste & toto mundo muliebri suo: quumque accedens ancilla ejus ^c stravisset ei coram Holopherne humi eas pelles, quas acceperat à Bigvaio ad quotidianum usum suum, ut comederet accumbens in eis, ingressa Iudith accubuit.

^a ex prisca accumbendi forma.

16 Tum obstupescente corde Holophernis de ea, & commoto animo ejus, fuit cupientissimus admodum congreendi cum ea: nam observabat occasionem decipiendi eam ex quo die primùm eam viderat.

17 Dixitque Holophernes ei, bibe jam, & esto nobiscum ^k hilaris.

^a Gr. ad hilaritatem.

18 Cui Iudith, jam bibam, inquit, domine, quia magnificentiam adeptam vitam meam videtur in me hodie plus quam ullo die ^l ex quo nata sum.

^a Gr. natiuitas mea.

19 Accipensque comedit & bibit coram eo: quæ ancilla ipsius preparaverat.

20 Quam ob rem lætatus Holophernes de ea, bibit multum vini admodum, quantum non biberat unquam die uno ex quo natus erat.

CAPUT XIII.

UT autem ^a advesperavit, ^b festinantes servi ejus receperunt se, Bigvaius verò conclusit tentorium ejus foris, quum dimisisset adstantes à conspectu domini sui, & discessissent ad cubilia sua.

^a Gr. vespera facta esset. ^b Gr. festinaverunt recipere; sic ver. 14.

2 Erant enim omnes defatigati, eò quòd plurimum ^c usi essent potu: Iudith verò sola in tentorio illo relicta est,

^a Gr. fuissent potu.

3 Et Holophernes, qui antè procubuerat in lecto suo, quia ^d perfusus erat vino.

^a Gr. circumfusum erat ei vinum.

4 Iudith autem edixerat ancillæ suæ, ut stans extra cubiculum ipsum observaret egressum ipsius, prout quotidie fecerat: nam dicebat se egressuram esse ad precatiónem suam: & Bigvaium alloquuta erat in eandem sententiam. Itaque abiverant omnes à conspectu ejus, & nemo relictus fuerat in eodem cubiculo, ^e neque parvus neque magnus.

^a Gr. à parvo usque ad magnum: sic v. 15.

5 Tum consistens Iudith ad lectum illius dixit ^f apud animum suum.

^a Gr. in corde suo.

6 Domine Deus omnis potentia, respice hora hac ad opera manuum mearum, ^g ut exaltentur Ierusalaima: quandoquidem jam tempus est defendendi hereditatem tuam, & efficiendi instituta mea ^h ad confringendum hostes, qui insurrexerunt in nos.

^a Gr. ad exultationem Ierusalaimorum.

^a Gr. confringentem hostium, sic v. 24.

7 Et accedens ad ¹ regulam lecti quæ erat ad caput Holophernis, depromsit ex eo ² accinacem; & appropinquans lectoprehendit pugno comam capitis ejus dicendo:

¹ impagem illam transversam, cui cervical apponitur: nam illa in cubilibus eadem ratione appellatur regula, qua in prælis, & traperis apud Græcos & Latinos auctores trabes circumstantes dicuntur regula.

8 Corroboram te, Domine Deus, hodierno die.

9 Et incussit in collum ejus duo ictus robore suo, auferensque caput ejus ab eo devolvit corpus ejus è strato,

usitatum est autem viatoribus militibusque, ut gladium, zonam pecuniâque cervicali subdant.

10 Et abstulit à columnis ³ conopeum ipsium.

² gladium Persicum, per quem ferè jurabant illi: de cuius forma apud veteres leguntur multa.

11 Egressaque paulo post tradidit ancillæ honorariæ suæ caput Holophernis, quum indidisset illud in peram cibarii sui.

³ est quidem conopeum illud quod propter infesta animalcula adhiberi solet, quæ Græcis appellatur *trapes*: sed hic potius accipiendum est infimum stratum, quo molliores viri utuntur in gradibus castrensibus quod conopeum sine solo ligneo, aut alio sustentaculo columnis lecti & spondæ appingi ur.

12 Ita egressæ sunt ambæ simul pro sua consuetudine ad precatiónem, & trajicientes castra circumvenerunt ⁴ vallem illam, ascendentesque montem Beth-chogla venerunt ad portas illius:

Qua autem causa hoc fecerit vide infra ver. 19.

13 Dixitque Iudith è longinquo custodibus qui erant ad portas, aperite, aperite modò portam hanc; nobiscum Deus Deus noster est ad faciendum adhuc ⁵ res potentes in Iisraele, & robustas contra inimicos, quemadmodum etiam fecit hodierno die.

⁴ de qua sup. 6. ⁵ Gr. potentiam in Iisraele & robur: ^k Gr. ad lucem.

14 Fuit autem quum audissent viri civitatis illius vocem ejus, ut festinantes descenderent ad portam civitatis suæ, & Seniores civitatis illius convocarent:

15 Concursumque omnes æquè parvi ac magni, eò quòd præter opinionem videbatur ipsis reverti illam, & aperientes portam susceperunt eas.

Qua autem causa hoc fecerit vide infra ver. 19.

16 Quumque accendissent ignem ^k lucis causâ, circumstabant eas.

⁴ de qua sup. 6. ⁵ Gr. potentiam in Iisraele & robur: ^k Gr. ad lucem.

17 Illa verò voce magna dicebat eis,

18 Laudate Deum, laudate, laudate Deum: quia non abstulit misericordia ejus à domo Iisraelis, sed diffregit inimicos nostros mea manu nocte hac:

19 Proferensque caput illud è pera sua ostendit, & dixit eis, Ecce caput Holophernis primarii ducis copiarum Assyriæ: ecce quoque conopeum cui incumbibat ^l ebrius, ubi percussit eum dominus per manum fœminæ.

¹ Gr. in ebrietati- bus suis.

20 Nam ^m vivit Dominus qui conservavit me in hac vita mea, quæ ambulavi; decepit eum vitulus meus ad perditionem ipsius, nec tamen commisit peccatum mecum ⁿ impurum aut pudendum ullum.

^m Gr. ad pollutionem aut pudorem.

21 Tum obstupuit totus populus admodum, & inclinentes se adoraverunt Deum:

22 Dixeruntque uno animo, benedictus es Deus noster, qui in nihilum redegisti hodierno die inimicos populi tui.

23 Huzzija verò dixit ei tu benedicta es, o filia à Deo altissimo supra omnes mulieres, quæ versantur in terra,

24 Et benedictus Dominus Deus, qui creavit calos & terram, quòd direxerit te ad diffringendum caput principis inimicorum nostrorum.

25 Nam ^o non absistet spes tua à mente hominum recordantium robur Dei in seculum: faciat itaque Deus hæc tibi ad exaltationem æternam, ut ^p respiciens ad te perfundat te bonis, quandoquidem non pepercisti ^o vitæ tuæ; propter abjectionem gentis nostræ: sed prævenisti casum nostrum rectè ambulans coram Deo nostro.

⁵ i. pii omnes semper tuæ pietatis & fidei spectaque, quam in domino collocasti; mentionem facient.

26 Dixitque totus populus, ^p Amen, Amen.

^o Gr. ad respiciendum tu in bonum. ^o Gr. anima.

^p Gr. Fiat, fiat.

CAPUT XIV.

1 Dixit verò Iudith illis, auscultate mihi jam fratres, & accipientes caput istud suspendite ipsum in projectura summa muri nostri.

2 Erítque illucescente matutino, & exoriente sole super terram, ut assumatis quisque arma bellica vestra, & procedat omnis vir potens extra civitatem, quum imposueritis ducem eis, tamquam descensuri in campum ad primam custodiam Assyriorum, quamvis minime descensuri estis.

3 Tum assumentes isti omnia arma sua, ibunt in castra sua, excitabuntque duces copiarum Assyriæ.

4 Quúmque accurrentes ad tentorium Holophernis non invenerint ipsum, irruente in eos metu fugient à conspectu nostro.

5 Tum verò insequentes vos & quicumque habitant totum terminum Iisraelis, prosternite eos a ubicumque fuerint.

^a Græc. in vjs ipsorum.

6 Verùm antequam faciatis ista, arcessite mihi Achiozem Hammonitam, ut videns agnoscat illum qui nihili faciebat domum Iisraelis, & qui ipsum *b* tradendum morti miserat ad nos: vocaverunt itaque Archiozem è domo Huzzijæ; qui quum venisset, videns caput Holophernis ad manum cuiusdam viri in congregatione populi, procidit in faciem, tanquam soluto spiritu suo, quum autem resumisissent eum, accidit ad pedes Iudithæ, & inclinans se coram ea dixit, tu vero benedicta es in omni tentorio Iudæ, & in omni gente, quæ auditò nomine tuo turbabuntur, nunc autem renuncia mihi quæ feceris diebus istis; renuntiavitq; Iudith ei in medio populi quæcumque fecerat, ex quo die exiverat usque dum erat alloquuta ipsos; quúmque desisset loqui, voce magna jubilavit populus edideruntque vocem hilarem in civitate sua.

^b Græc. ad mortem.

7 Videns verò Achior quæcumq; fecerat Deus Iisraelis, credidit Deo admodum, & circumcissus carne præputii sui adjunctus est domui Iisraelis usque ad diem hunc.

8 Matutina autem lux quum ascendisset, suspenderunt caput Holophernis de muro, & assumens quisque vir arma sua processerunt *c* per acies in ascensum montis; quos quum viderent Assyrii, transmiserunt ad ductores suos.

^c Græc. secundum montem.

9 Venerunt igitur illi ad duces, & chiliarchos, & ad omnem principem ipsorum; qui accedentes ad tentorium Holophernis, dixerunt *d* præfecto prætorio ejus,

^d Græc. ei qui erat super omnes res eius.

10 Excita iam dominum nostrum; nam audent ista mancipia descendere contra nos in pugnam, ut profligentur profus.

^e Gr. in finem.

11 Ingressus autem Bigvai pullavit vestibulum tentorii,

12 Suspiciabatur enim eum cum Iudith dormire.

13 Sed quum nemo exaudiret, aperiens ingressus est in cubiculum.

14 Ubi invenit eum jacentem super strato mortuum, capite ejus ablato ab eo, exclamavitq; voce magna cum fletu ac gemitu & clamore valido, dirumpens vestimenta sua:

15 Deinde ingressus tentorium ubi solebat Iudith pernoctare, non invenit eam: quamobrem profligens ad populum clamavit, prævaricati sunt servi, *f* attulit confusionem unica mulier Hebræorum domui regis Nabucadnetzaris:

^f Græc. fecit.

nam ecce Holophernes humi *iacet*, & caput ejus non adest ei.

16 Hæc autem verba quum audissent principes copiarum Assyriæ, diruperunt statim tunicas suas, & turbatus est animus eorum valde:

17 Eorumque clamor & vociferatio magna valde *g* in castris effecta est.

^g Græc. in medio castrorum.

CAPUT XV.

1 Sed quum audissent ii qui erant in tentoriis, obstupuerunt de eo quod factum fuerat, & accidit eis timor & trepidatio,

2 Adeò ut non maneret quisquam in conspectu proximi sui amplius; sed effusi uno animo fugerent in omnem viam planitie & regionis montanæ, & ii quoque qui in regione montana circum Beth-choglam castra posuerant, in fugam verterentur.

3 Tum verò filii Iisraelis unusquisque, inquam, *a* bellator ex eis effusi sunt in eos:

^a Græc. vir bellator.

4 Et misit Huzzija 'Eschemoné, & Bethbirem, Chobamque, & Cholonem, denique in omnem terminum Iisraelis, qui renunciant de iis quæ confecta erant, indicerentque ut omnes impetu effunderentur contra hostes ad tollendum eos.

^b Hæc locorum nomina ex conjectura restituere hoc modo visum est propter sequentes voces, & in omnem terminum, &c. Nam tres his

5 Quod quum audissent Iisraelitæ, omnes uno animo irruerunt in eos Chobam usque, similiterq; ii qui Ieruschalaimis advenerant, & ex tota regione montana, quia renunciant ipsi ea quæ facta fuerant castris inimicorum suorum:

quidem vocibus termini videntur designari, quibus Assyrii poterant effugium sibi investigare occidentis terminus hic nullus ponitur, quia mare omnem effugiendi spem fuisset adempturum Sunt autem duo priora loca ad meridiem sita in tribu Iehudæ & Schimonis: Choba vero ad septentrionem est, Gen. 14. 15. Cholon denique orientem versus, ubi Aulona Græci quoque scriptores statuerunt.

6 Et qui in Gilhade, quisque in Galilæa habitabant, irruentes fuderunt eos plaga magna, donec præterissent Damascum & terminos ejus.

^c de quo sup. 4. 5. ^b Græc. filiorum Iisraelis.

7 Ac habitatores quidem Beth-chogle reliqui irruerunt in castra Assyriorum, & prædati eos divitiarum plurimum adepti sunt:

8 Iisraelitæ verò à cæde reversi reliquiis potiti sunt, vicique & civitates quæ in montana & campestri regione erant, obtinuerunt multa spolia: erat enim multitudo *eorum* magna valde.

^c Græc. fundarent.

9 Iojakim verò Sacerdos ille magnus, & senatus *b* Iisraelitarum habitantes Ieruschalaimis venerunt, ut *c* constituerent bona quæ fecerat Deus Iisraeli, & visa Iuditha *d* alloquerentur eam verbis pacis.

^d i. ut rebus sanctis & prudenter prospicerent, ordine rebus omnibus imposito, ne aut Dei offensa, aut administrationis imprudentia tantum bonum per gratiam Dei extructum, labefactaretur.

10 Ingressi autem ad eam benedixerunt ei uno animo dicentes ei:

11 Tu exaltatio Ieruschalaimorum, tu exaltatio magna Iisraelis, tu gloriatio magna gentis nostræ; quod feceris hæc omnia manu tua, & te afficiente bonis Iisraelem Deus prosequutus sit eos benevolentia; benedicta sis ab omnipotente domino in æternum tempus; dixitque populus totus, Amen.

^e Græc. loquerentur eam ea pace.

12 Spoliavit autem populus castra per dies triginta:

13 Dederuntque Iudithæ tentorium Holophernis, instrumentaque argenti omnia, & lectos, urnasque, & omnia suppellectilia ejus; quæ accipiens illa imposuit alia mulæ suæ, aliaque iunctis plaustris suis cumulans imposuit.

14 Tum concurrens unaquæque mulier Iisraelitis ad videndum eam, benedixerunt ei, & exhibuerunt ei choream ex numero suo.

15 Quúmque illa accipiens thyrsos in manus suas dedisset quoque mulieribus, quæ comitabantur

⁴ i. ancillæ honorariæ, quæ ipsam fuerat prosecuta.

bantur ipsam, vicissim coronam oleæ impo-
fuerunt ipsi, & ⁴ ipsius comiti. Ita processit co-
ram toto populo in chorea dux omnium mu-
lierum, & sequuti sunt omnes Israëlitæ ar-
mati cum coronis, & hymnis ore ipsorum de-
cantatis.

CAPUT XVI.

NAM incipiente Juditha professione n-
hanc apud totum Israëlem, totus po-
pulus post eam proloquutus est laudationem
hanc.

2 Dixit ergo Judith, incipite Deo meo *cane-
re* tympanis, modulamini ei Psalmos, laudém-
que, exaltate & invocate nomen ejus:

3 Quia Deus conterens bella, quia in ca-
stra *incurrens* in medio populi eduxit me è ma-
nu persequentium me.

4 Venerat Assyrius è montibus, à Boreâ,

5 Venerat cum myriadibus copiarum sua-
rum, quarum multitudo obturauerat torren-
tes, & quarum equitatus tegebat colles:

6 Dicebat se incensurum ¹ terminos meos,
& adolescentes meos sublaturum gladio, la-
tentésq; ² abjecturum in solum, & infantes
meos ³ expositurum depopulationi, virginés-
que meas prædaturum:

7 Sed dominus omnipotens ^c deturbavit
eos manu fœminæ:

8 Non enim cecidit potens ille à juvenibus,
neque posterius ² Titanum percusserunt eum,
neque excelsi gigantes aggressi sunt eum, sed
Judith filia Merari pulcritudine vultus sui dis-
solvit eum.

9 Exuerat enim stolam viduitatis suæ ad
exaltandum Israëlitas laborantes:

10 Unxerat faciem suam unguento, & de-
vinxerat crines suos insertos mitræ, ceperatq;
stolam lineam, ut deciperet eum.

11 Hujus sandalium abripuit oculum illius,
& pulcritudo hujus captivam tenuit animam
illius: pervasit acinaces collum illius.

12 Horruerunt Persæ audaciam illius, &
Medi ad facinus audax illius perturbati sunt.

13 Tum jubilarunt humiles mei & exclama-
runt infirmi mei, quum *illi* perterrefacti
sunt, exaltarunt vocem suam, quum retrover-
si sunt.

14 ^e Puelli confoderunt eos, & tamquam
pueros ^f fugitivos vulnerarunt eos, perierunt
ab instructa acie, domini Dei mei.

15 Cantabo Domino hymnum novum.

16 Domine magnus es & gloriosus, admi-

rabilis potentia, & inexsuperabilis.

17 Tibi serviat omnis creatura tua, quia di-
xisti & facta sunt; misisti spiritum tuum qui æ-
dificavit, neq; est qui obsistere possit voci tuæ.

18 Montes enim à fundamentis cum aquis
commoverentur, & petreæ à conspectu tuo, ut
cera liquecerent.

19 Erga eos autem qui timentes sunt tui,
tu propitius futurus es planè. Nam parva res
videtur tibi omne sacrificium ad odorem gra-
tum, & minima omnis adeps ad holocaustum
tuum; sed qui timet Dominum, omnino ma-
gnus est.

20 Væ gentibus quæ insistant in genus
meum: Dominus omnipotens ulciscetur eas
die judicii.

21 Indendo ignem vermesque carnibus ea-
rum, quorum sensu fleant in seculum.

22 Ingressi autem Jeruschalaima adorave-
runt dominum; & postquam fuit purificatus
populus, obtulerunt holocausta sua, & volun-
tarias oblationes, ac donaria sua.

23 Obtulit verò Judith omnia instrumenta
Holophernis, quæ dederat ipsi populus; & co-
nopeum ipsum quod acceperat è cubiculo il-
lius donarium ^g sacraavit domino.

24 Populus verò hilaria egit Jeruschalaimis
^h coram sanctuario per tres menses, & Judith
cum ipsis mansit.

25 Quibus diebus transactis ⁱ junctis equis
revertus est quisque in hereditatem suam, &
Judith profecta Bethchoglam, mansit apud
facultates suas.

26 Fuitque tempore suo gloriâ illustris in
regione tota:

27 Et quamvis multi concupiscentes am-
birent eam, non tamen cognovit eam quis-
quam omnibus diebus vitæ ejus, ex qua hora
mortuus erat Menasche vir ejus; usque dum
aggregata est ad populum suum.

28 Sed provec̃ta est, ut *erat* magna valdè,
consenuitq; in domo viri sui ad annos cen-
tum quinque, dimisitq; ancillam honorariam
suam, ^k in libertatem. Ita mortua est Beth-
chogla, & sepelierunt eam *cives* in spelunca
viri ipsius Menaschis, luxitque eam domus
Israëlis diebus septem.

29 Distribuit autem facultates suas ante-
quam moreretur, omnibus proximè Mena-
schem virum suum, & proximè genus suum
attingentibus:

30 Nec fuit amplius qui metum ^l Israëlitis
injiceret diebus Judithæ, & diebus multis
post mortem ipsius.

^x Verba totius Ecclesiæ cum Juditha cōcinen-
tis, ut dicitur
vers. 1.
^y Gr. postquam
^z Gr. daturum.
^a Gr. irritos fecit,
vel deposuit.

^b hæ voces, Ti-
tanum & Gigan-
tum, planè osten-
dunt hunc li-
brum à recen-
sore aliquo au-
ctore conscri-
ptum esse: nus-
quam enim sic
loquitur in libris
authenticis san-
ctus Dei Spiritus
simplicissimus,
veritatis doctor.
^c Gr. aliquid
nem laborantium
Israëliitarum.

^d Gr. filii puella-
rum.
^e Gr. fugitive-
rum.

^g Gr. dedit

^h Gr. in conspe-
ctu sanctorum: sic
accipiuntur san-
cta sup. 4. 19. &
8. 20.
ⁱ Gr. junctis.

^k Gr. liberata.

^l Gr. filii Is-
raëlis.
^m Gr. postquam
mortua est ipsa.

BARUC.

BARUC, deportata in Babyloniam Iehudeorum parte, eodem data occasione profectus
cum deportatis fratribus communicat: qui collectam mittentes Jeruschalaima pro cultu
Dei, scribunt ad fratres qui erant in Iehudea reliqui literas de agnitione & confessione
peccatorum, de resipiscentia, & Evangelicis in resipiscentes promissionibus. Ac postre-
mò epistolam Iirmeja ad deportatos subjicit, qua illi adversus idola & idololatriam con-
firmantur.

CAPUT I.

¹ Hujus libri inscriptio tam multis verbis implicata est, ut vix adhuc iudicio meo fuerit ab ullo explicata, Summa est, Barucum anno à Jehojakimi deportatione quinto versantem in Babylonia, ut peritus erat scriba, fratribus deportatis communicato consilio tradidisse exemplum literarum, quod ipse exaraverat, ut ad fratres qui in Judæa adhuc manserant, mitteretur. Quarum literarum summa partibus duabus comprehenditur: una est confessio peccatorum & deprecatio, à versu 15. hujus capituli ad versum 9. cap. 3. Altera est officii ad omnes pertinentis explicatio, ad finem usque. quæ quidem epistola eo quod longior est, libellus appellatur. Itaque continentur tria hoc capite: primum est inscriptio, novem versibus; secundum, familiaris consilii & communicatio deportatæ multitudinis, versibus quinque; postremum vero, principium ejus libelli, quem Baruc captivorum nomine descripsit. ² Alibi quidem legi non meminimus, quando aut quomodo Baruc in Babyloniam profectus sit ante deportationem regis Tzidkijæ: sed tamen si qua conjectura hæc afferri potest, probabile est, eum anno quarto regni Tzidkijæ cum Seraja fratre in Babyloniam profectum esse, Jirm. 51. 59.

Hæc autem sunt verba libri quæ scripsit Baruc filius Nerijæ filii Machseia, filii Tzidkijæ, filii Chaschabjæ, filii Chilkijæ ² in; Babylonia.

² Anno quinto, septimo die ⁴ mensis illius, eodem tempore quo ceperant Chaldæi Jeruschalaima, eaque ⁵ incenderant igne,

³ Hujus ergo libri verba legit Baruc ^a audiente Jeconja filio Jehojakimi rege Judæ,

⁴ Et audiente populo toto covenientibus ^b ad lectionem libri, & audientibus potentioribus, & filiis ^c principum, & Senioribus, denique audiente toto populo ^d æquè parvo ac magno, iis omnibus qui habitabant in Babylonia ⁶ ad fluvium Sudi:

⁵ Quum flentes jejunarunt, & voverunt ⁷ vota coram domino.

⁶ Coegeruntque pecuniam prout uniuscujusque potuit ^e facultas

⁷ (Quam miserunt Jeruschalaima ad Jehojakimum filium Chilkijæ, filii Schallumi Sacerdotem & ad Sacerdotes alios, & ad populos omnes, qui ^f præsentem erant cum eo Jeruschalaimis,

⁸ In terram Jehudæ die decimo ⁹ Sivanis, ut accipiens ille restitueret vasa domus domini, quæ elata fuerant ^g ex templo, vasa argentea quæ curavit fieri Tzidkija filius Joschijæ rex Jehudæ.

⁹ Postquam deportans Nebucadnetzar rex Babyloniæ Jeconjam & principes ac potentes quosque vinctos, & populum terræ Jeruschalaimis abduxisset in Babyloniam)

¹⁰ Et dixerunt, Ecce misimus ¹⁰ ad vos pecuniam; ita comparate vobis pecunia hac holocausta, & ^h oblationes pro peccatis, ac tibus; & conficientes ¹¹ munus offerite ad altare Domini Dei nostri:

¹¹ Et orate pro vita Nebucadnetzaris Regis Babyloniæ, & pro vita Beltschatzaris ¹² filii ejus, ut sint dies illorum pares diebus cæli impendentes terræ:

¹² Dabitque dominus vires nobis, illuminans oculos nostros, ut viventes sub umbra Nebucadnetzaris regis Babyloniæ, & sub umbra Beltschatzaris filii ejus serviamus eis diebus multis, & ^g consequamur gratiam coram eis.

¹³ Item orate pro nobis dominum Deum Seraja fratre in

³ à deportatione Jeconijæ, ut ex illo Iirmejæ loco colligimus. ⁴ qui mensis fuerit, præcisè ex scriptura statui non potest, sed sequentibus verbis circumseribitur. q. d. præcisè quinto post anno, & eodem tempore, quo capta fuerant Jeruschalaima.

⁵ hoc me usquam legere non memini. Quamobrem si cui placebit credere, erit intelligendum ignem à Chaldæis subjectum fuisse, sed eo restincto opidum conservatum: alioqui post annos septem arserunt Jeruschalaima, 2. Reg. & 2. Chron. & Jirm. ultimis capitulis. nisi quis hoc scriptum ab auctore deportationem ultimam exaravit, & hæc ante depositionem ab auctore.

^a Gr. in auribus: sic deinceps. ^b Gr. ad librum. ^c Gr. regum, sed hoc nomine principes quoque regia stirpis appellantur. ^d Gr. à parvo ad magnum.

^e nisi me animus fallit, fluvius ille est qui ex Euphrate derivatus circumfuit Babyloniam una ex parte, & in paludes Chaldaicas influit: ex quo fluvius Sudi, ramquam vastata & desolata agri, appellatur.

^f nempe earum oblationum, quæ sequentibus verbis exponuntur. ^g Gr. manus. ^h Gr. inveniebantur.

⁸ hic versus ex molestissima synchysii laborat in contextu Græco, quam nos evidentia causa correximus. Sensus est, deportatos collectam suam Jeruschalaima transmississe, ut Sacerdos magnus ex oblatione illa curaret argentea vasa fieri loco aureorum quæ per Nebucadnetzarem fuerant exportata, 2. Reg. 24. 13. quod postea auctoritate regis Tzidkijæ curatum fuisse dicitur. ⁹ qui Major nostro ex parte responderet. ¹⁰ sic alloquebantur deportati Barucum & legationem totam, quasi cum fratribus qui in Jehudæa erant, egissent coram.

¹¹ illud videlicet, de quo agitur potissimum Levit. 2. est enim Græcè *μὰν* pro Mincha. ¹² nepotis. Nam Evilmerodac fuit Nebucadnetzaris filius, & hujus pater. 2. Reg. 25. 27. ¹³ Gr. inveniebantur.

nostrum, quia peccavimus domino Deo nostro; necdum averta est indignatio & ira ejus à nobis in hunc usque diem.

¹⁴ Et legite libellum hunc quem misimus ad vos, pronunciantes in domo domini diebus festis, & diebus solennibus,

¹⁵ Dicentes, domino Deo nostro justitia; nobis verò confusio vultus ^{me}st, prout est hodiernus dies. Jehudæo cuique, & habitatoribus Jeruschalaimorum,

¹⁶ Et regibus nostris, ac principibus nostris, & Sacerdotibus nostris, & prophetis nostris, majoribusque nostris;

¹⁷ Eò quòd peccavimus coram domino, & fuimus ei immorigeri,

¹⁸ Neque auscultavimus voci domini Dei nostri, ut ambularem in præceptis ejus, quæ exposuerat in conspectu nostro.

¹⁹ Ex quo die eduxit dominus majores nostros ^è terra Ægypti, usque ad diem hunc fuimus immorigeri erga dominum Deum nostrum, eumque parvi fecimus, ut non auscultarem voci illius:

²⁰ Et quamvis adhæserint nobis mala & maledictio illa, quam constituerat dominus Moschi servo suo quo tempore eduxit dominus majores nostros ^è terra Ægypti, ut daret nobis terram affluentem lacte & melle, ¹³ ut hodierno die:

²¹ Non tamen auscultavimus voci domini Dei nostri in omnibus verbis prophetarum quos mittebat ad nos;

²² Sed ambulavimus unusquisque in cogitatione cordis sui nequam, colendo Deos alios, & faciendo quæ mala videntur in oculis domini Dei nostri.

¹³ nempe ad nos possidemus beneficium Dei. Nam hæc dicuntur in persona eorum qui remanserant Jeruschalaimis.

CAPUT II.

IDeò præstitit dominus verbum suum, quòd proloquutus erat contra nos, & contra judices nostros, qui judicabant Jisraelem, & contra reges nostros, & contra principes nostros, denique contra ^a Jisraelitas & contra Jehudæos,

² Se adducturum contra nos mala magna, quæ non facta fuerint sub toto cælo, prout factum est Jeruschalaimis, secundum ea quæ scripta sunt in lege Moschis,

³ Vescituros nos ^b quemque carnibus filii sui, & quemque carnibus filia suæ:

⁴ Et reddidit eos subjectos omnibus regnis circumstantibus nos probro, & ^{desolationi} invivæ, omnibus populis circumstantibus nos, ubi disseminavit eos dominus.

⁵ Fueruntque inferiores, ac non superiores: quia peccavimus domino Deo nostro, & non auscultavimus voci illius.

⁶ Domino Deo nostro justitia; nobis verò & majoribus nostris ^{me}st confusio vultuum, prout est hodierno die:

⁷ Quæ eloquutus fuerat Dominus contra nos, omnia mala illa supervenerunt nobis.

⁸ Non enim precati sumus faciem Domini, ut averteret unumquemque à cogitationibus cordis sui nequam:

⁹ Idcirco invigilavit Dominus malis istis, quæ adduxit Dominus super nos. Nam justus est Dominus in omnibus operibus suis, quæ mandavit nobis.

¹⁰ Nos verò non auscultavimus voci ejus, ut ambularem in præceptis Domini, quæ ^d exposuerat

^a Gr. virum Israhelitis & Jehudæis.

^c Gr. ad non auscultandum: quæ corrupta est Hebraismi interpretatio.

^d Gr. desiderat.

posuerat in conspectu nostro.

11 Nunc ergo, domine Deus Israelis, qui eduxisti populum tuum e terra Aegypti manu robusta, signisque, & portentis, ac potentia magna, & brachio excelso, & comparasti tibi ipsi nomen, prout est hodie!

12 Peccavimus, impiè fecimus, injusti fuimus, domine Deus noster, in omnibus statutis tuis.

13 Avertatur indignatio tua à nobis, quandoquidem relictus sumus pauci in gentibus, ubi disseminavisti nos.

14 Exaudi, domine, orationem nostram & deprecationem nostram, ac extrahe nos propter te; & inde nobis gratiam in conspectu eorum qui deportaverunt nos:

15 Ut noscat tota terra te esse dominum Deum nostrum, & fide nomine tuo vocari Israelitum, & genus illius.

16 Domine, respice e domo sancta tua, & cogitationem adverte ad nos, inclina Domine aurem tuam & audi:

17 Aperi, domine, oculos tuos, & vide: Non enim qui mortui sunt in sepulcro, quorum receptus est spiritus ex visceribus ipsorum, ut tributuri sunt gloriam & laudem justitiae domino:

18 Sed anima dolens de magnitudine depressionis & infirmitatis in qua ambulat; & oculi deficientes, animaque famelica cedent tibi gloriam & justitiam Domine.

19 Non enim rectè factorum à majoribus nostris regibusque nostris nomine effundimus nos & miseram deprecationem nostram in conspectu tuo, Domine Deus noster:

20 Nam immisisti indignationem tuam, & iram tuam in nos, quemadmodum loquutus fueras per servos tuos prophetas, dicens,

21 Sic ait Dominus, inclinate humerum vestrum, & servite regi Babyloniae, & confidete in terra, quam dedi majoribus vestris.

22 Quòd si non auscultaveritis voci Domini serviendo regi Babyloniae,

23 Faciam / ut deficiat ex civitate Jehudae, & extra Jeruschalaima ² vox latitiae & vox gaudii, vox sponsi & vox sponsae, sitque tota terra invia, deserta habitatoribus.

24 Quòd si non auscultaverimus voci tuae, serviendo regi Babyloniae, praestitisti verba tua quae proloquutus fueras per servos tuos prophetas, fore ut efferrentur ossa regum nostrorum, & ossa majorum nostrorum, e loco suo.

25 Nam ecce sunt proiecta ad aëstem diei & gelu noctis, & mortui sunt in laboribus gravissimis, fame gladio, atque dissectione.

26 Et posuisti domum tuam quae vocatur de nomine tuo, prout est hodie, propter improbitatem domus Israelis & domus Jehudae.

27 Denique fecisti nobiscum, Domine Deus noster, secundum omnem aequitatem tuam, & secundum omnem tuam miserationem magnam:

28 Quemadmodum eloquutus fueras per servum tuum Moysen, quo die mandasti ei ut scriberet legem tuam coram Israelitis, dicens:

29 Nisi auscultaveritis voci meae, utique examen illud magnum ac multum illud convertetur in numerum parvum, in gentibus, ubi disseminabo eos.

30 Novi non esse auscultaturos mihi, quia populus dura cervice est:

31 Sed si reversi ad se ipsos in terra depor-

tationis suae agnoverint me esse Dominum Deum ipsorum, me indente ipsis cor & aures audientes.

32 Et laudaverint me in terra deportationis suae, recordantes nominis mei,

33 Et reversi fuerint ab aversione humeri sui & obdurati, & ab improbitatibus actionum suarum, eo quòd recordati fuerint via majorum suorum qui peccaverunt coram Domino:

34 Etiam reduca eos in terram, quam juratus promisi majoribus ipsorum, Abrahamo, Jitzchako, & Jahakobo, ut dominentur eis; & multiplicabo eos, ac nullo pacto minuentur:

35 Denique constituam eis fedus aeternum, me fore ipsis Deum, ut ipsi mihi sint populus; neque amovebo amplius populum meum Israelitum à terra quam dederò eis.

CAPUT III.

Domine omnipotens, Deus Israelis, anima in angustiis versans & spiritus anxius inelamavit te.

2 Exaudi, Domine, & miserere, quoniam Deus es misericors; miserere inquam, quia peccavimus coram te:

3 Tu enim sedes in seculum, nos verò anperiremus in seculum?

4 Domine omnipotens Deus Israelis, exaudi jam orationem mortuorum Israelitarum, id est, filiorum qui peccant coram te, qui non auscultaverunt voci Domini Dei sui, unde nobis adhaerent haec mala.

5 Ne recorderis iniquitatis majorum nostrorum; sed recordator manus tuae, & nominis tui hoc tempore;

6 Te Dominum Deum nostrum esse; & laudabimus te, Domine.

7 (Nam propterea indidisti cordibus nostris timorem tui ad invocandum nomen tuum) & laudabimus te in loco deportationis nostrae, quandoquidem revocavimus in animum nostrum totam iniquitatem majorum nostrorum, qui peccaverunt coram te.

8 Ecce nos hodie in deportatione nostra ubi disseminasti nos, probro, & execratione, ac exactione infesti sumus secundum omnes iniquitates majorum nostrorum, qui defecerunt à Domino Deo nostro.

9 Audi Israel, mandata vitae; auribus percipite, ut cognoscatis prudentiam.

10 Quid est Israel, cur verferis in terra inimicorum, consenueris in regione aliena,

11 Inquinatus habearis cum mortuis, reputeris inter eos qui sunt in sepulcro?

12 Dereliquisti fontem sapientiae.

13 Si viam Domini ambulasses, habitasses in pace aeterna.

14 Disce ubi sit prudentia, ubi sit robur, ubi sit intelligentia, ut cognoscas pariter ubi sit longaevitae ac vita, ubi sit lux oculorum & pax.

15 Quis invenit locum illius? & quis ingressurus est thesauros illius?

16 Ubi sunt principes gentium, & qui dominantur bestiis terrestribus?

17 Nonne in peccatis, ut loquitur Apostolus Ephes. 2. 1. quod sequentium verborum exegesis docet nam de iis qui vita functi sunt, accipendum negat ipse Baruc. sup. 2. 17. v. 1. mortuorum, id est, versantium in morte presentissima, ut v. 11. haec omnia respiciunt ad promissionem quae ex Deum. posita est sup. 2. 29. & seqq. i. ut promeriti sumus nostris iniquitatibus; quae geminae sunt quodammodo & parae iniquitatibus majorum nostrorum. 4 altera pars litterarum, ut diximus supra. 1. 1. qua Israelitis gratia à Deo oblata exponitur, haec capite & principio sequentis; deinde ad obsequium & fidem revocantur; reliquo libello. 5 nempe legem Dei, ex qua sapientia in homines erat manata; ut ipse narrat toto capite reliquo, & concludit disertis verbis principio capitis quarti. 6 Gra. se. ulum; 6 insuetu praecedentis sermonis de praecipis vitae, & prudentiae ad vitam consequendam, quasi dicat, jam a calamitate ista cognosce, non esse vitam prudentiamque in manu aut industria hominum neque in corporum vastitate; sed à Deo accipiendam esse; ac non esse quidem in manu hominum industriae ostenditur usque ad v. 24. non esse penes homines proceros, usque ad versum 32. sed penes Deum esse docetur sequentibus. Utrique autem, prudentiae inquam & vitae, adiunguntur attributa duo, hoc versu, ad exornationem pertinentia. 7 nempe hominum; qui aut potestate freti sunt ver. 16. & tribus in quibus aut exemplis, v. 20. & 21. aut industria & arte, ver. 22. & 23.

17 Gra. qua super terram.

e Gra. fecisti.

f Gra. nomen suum invocari super Israelitum.

g Gra. iustificatio.

h Gra. depressa & infirma.

i Gra. misericordiam.

k Gra. manu servorum, sic v. 14. & 28.

l i. si non deficietis ab obsequio regis Babyloniae, estote certi, vos minime deportatum iri; sed in hac terra cum bona regis veniamansuros esse. Sic Gen. 20. 7.

m Gra. defectum.

n vide Jerm. 7. 34.

o Gra. filius Israelitum.

p metaphorice ab apibus sumta.

q Gra. ad cor.

^c Græc. non est finis possessioni.

^d Græc. non est pervestigatio operum.

^e Fr. filii Hagareni.
^f de quibus Gen. 37.
^g sic interpretatur Græcam *μυτολόγησιν* vocem ex antiqua significatione *μυθῶν*. Nam Themanæi ubique in scriptura sapientia nomine celebrantur, quæ ex Philosophorum omnium consensu in verbis & rebus sita est. ^h nempe dignitate & præstantia, quia in ea solum sapientia & vita emicant: ut ostenditur Deu. 4. 6. & seqq. & 30. 15.
ⁱ alter locus amplificationis ab hominum magnitudine, ut diximus in versum 14. simile argumentum vide Job. 28.
^k Gr. ipsorum.

^l Gr. tremore.

^m Hæc verba omnino cum superioribus coniungenda sunt, ut pessimè distributa sunt per multis locis capita.

ⁿ tenues reliquæ Jisraelitarum, quæ nunc tantum quodam veluti monumentum estis, vestigiisque populi, si cum priore populi frequentia comparimini.

17 Qui volucribus cæli illudunt, & argentum recondunt atque aurum cui confidunt homines, quorum denique *c* innumera est possessio?

18 Nam qui argentum fabrefaciunt, & curant sollicitè, & quorum *d* opera non possunt pervestigari,

19 Deleti sunt, & in sepulchrum descendunt, alique exstiterunt pro eis.

20 Juniores viderunt lucem habitantes in terra, sed viam scientiæ non agnoverunt:

21 Neque intellexerunt calles ejus, neque susceperunt eam filii eorum, à via ejus procul abfuerunt:

22 Neque audita est in Cenahane, neque visa in Themane:

23 Neque *e* Hagareni exquirentes intelligentiam eorum quæ in terra sunt, mercatores ⁸ Medanæi & Themanitæ, & ⁹ Rhetores, & scrutatores intelligentiæ habent eam; viam sapientiæ non agnoverunt, neque recordati sunt calles ejus,

24 O Jisrael, quàm magna est domus Dei, quàm amplius locus possessionis ejus?

25 ¹⁰ Magna, adeò ut infinita sit; alta, adeò ut immensa.

26 ¹¹ Illic fuerant Gigantes illi nominati, qui principio erant permagni, periti rei militaris:

27 Non hos elegit Deus, neque viam scientiæ tradidit eis;

28 Sed perierunt eò quòd carerent prudentia, perierunt propter vacuitatem consilii, *f* ex qua laborabant.

29 Quis ascendens in cælum accepit eam, & deduxit eam è nubibus?

30 Quis trajiciens mare invenit eam, & alaturus est eam *pro* auro lectissimo?

31 Non est qui cognoscat viam ejus, non qui animum advertat ad callem ejus,

32 Sed qui novit omnia, is cognoscat eam, invenit eam intelligentia sua, qui comparavit terram in æternum tempus, qui implevit eam jumentis quadrupedibus:

33 Quo mittente lucem abijt, revocante obsequitur ei *g* tremens:

34 Quo vocante stellas splenduerunt ipsæ in stationibus suis lætantes, & dixerunt, adsumus:

35 Splenduerunt cum lætitia coram factore suo.

36 Is Deus noster est, non æstimatur alius cum ipso comparatus.

37 Invenit omnem viam scientiæ; quam dedit Jahakobo filio suo, & Jisraeli dilecto suo: postea in terra visa est, & inter homines ea conversata est.

C A P U T III.

¹ **I**S est liber præceptorum Dei, & lex subsistens in seculum, quam prehendentes omnes ad vitam *pertinent*: qui autem relinquunt eam, morituri sunt.

2 Convertere Jahakob, & prehende eam; perge ad splendorem coram lumine illius:

3 Ne cedas alteri gloriam tuam; & genti alienæ ea quæ conferunt tibi.

4 Beati sumus, ô Jisrael quòd ea quæ placent Deo sunt nobis cognita.

5 Bono animo esto, popule mi, ² monumentum Jisraelis.

6 Venumdati estis gentibus, non tamen ad perditionem; sed quia ad iram provocastis

Deum, traditi estis adversariis.

7 Nam exacerbastis eum qui fecit vos, sacrificante dæmonibus ac non Deo.

8 Obliti autem estis Dei illius æterni qui genuit vos, & dolore affecistis *urbē* Jersusalem, quæ educavit vos.

9 Videns enim superventuram vobis iram à Deo, dixit, audite, ô vicinæ Tzizonis, induxit mihi Deus luctum magnum.

10 Vidi enim captivitatem filiorum meorum, filiarumque, quam super eos adduxit æternus:

11 Nam educavi illos cum lætitia, sed dimisi illos cum fletu & luctu.

12 Nemo lætetur de me, quòd vidua sim & derelicta à multis; desolata sum propter peccata filiorum meorum, eò quòd declinaverunt à lege Dei:

13 Non autem statuta ejus agnoverunt, neque ambularunt viis mandatorum Dei, neque callibus institerunt disciplinæ & traditæ ² justitiæ ejus.

14 Accedant vicinæ Tzizonis, & recordamini captivitatis filiorum meorum, filiarumque, quam induxit eis æternus.

15 Induxit enim gentem in eos è longinquo, gentem impudentem, & diuersa utentem lingua,

16 Cujus homines non sunt reveriti senem, neque miserti pueri; sed abduxerunt dilectos viduæ, & solitariam filiabus ipsius desolaverunt.

17 Ego verò quid possem adjumenti afferre vobis?

18 Nam qui induxit vobis mala ista, is vos è manu inimicorum vestrorum exemturus est.

19 Abite liberi, abite. Ego verò derelicta sum, desolata.

20 Exui stolam pacis, & indui cilicium deprecationis meæ; inclamatura æternum diebus meis.

21 Bono animo estote, liberi, inclamate Deum; & eximet vos è potestate, è manu inimicorum.

22 Ego enim jam concepì spem in æterno salutis vestræ, advenitque mihi lætitia à sancto propter misericordiam, quæ vobis eventura est *b* brevi ab æterno servatore nostro:

23 Nam emisi vos cum luctu & fletu; sed Deus vos redditurus est mihi cum gaudio & lætitia in seculum.

24 Quemadmodum enim modò viderunt vicinæ Tzizonis captivitatem vestram; ita visuræ sunt brevi salutem vestram à Deo, quæ adventura est vobis cum gloria magna & splendore æterni Dei.

25 O liberi, patienter tolerate iram quæ à Deo supervenit vobis: Nam persequutus est quidem te inimicus tuus, sed tu videbis ejus perditionem brevi, & eorum cervicibus supergredieris,

26 *c* Deliciæ meæ ambulaverunt viis asperis, sublatae sunt tamquam grex direptus ab inimicis.

27 Bono animo estote, liberi, & inclamate Deum; erit enim recordatio vestri ab eo qui induxit *ista*.

28 Quemadmodum enim fuit *d* vobis animus aberrandi à Deo, *nunc* conversi e decies amplius requirite eum.

29 Nam qui induxit vobis mala ista, inducet vobis æternum gaudiū cum salute vestra.

30 Bono

³ similem Ecclesiæ profopopajam vide 4. Reg. 12. 2.

² Gr. in justitiâ ejus.

^h Gr. in celeritate. 10. Jo. 7. 24. & 25.

² Gr. delicatissimæ.

^d Gr. cogitatio vestra. ^e Gr. desulpatè quare.

30 Bono animo esto, urbs Jeruschalaimorum; nominatim vocante, consolabitur te.

31 Miseri, qui te affligunt, & qui latantur de casu tuo.

32 Misera civitates, quibus serviverunt liberi tui: misera, quæ accepit filios tuos.

33 Nam, quemadmodum latata fuerit de ruina tua, & gavisita de casu tuo: ita dolore afficietur de sua ipsius desolatione:

34 Quum auferam ejus exultationem de frequentia multa, & gloriatio ejus vertetur in luctum.

35 Ignis enim superveniet ei ab æterno g diutissime, & habitabitur à dæmoniis per multum tempus.

36 Circumspice ad orientem, urbs Jeruschalaimorum, & vide lætitiã tibi evenientem à Deo:

37 Ecce veniunt filii tui, quos emiseras; veniunt congregati ab ortu ad occasum usque verbo sancti, & latantes de gloria Dei.

CAPUT V.

1 **E**Xue, urbs Jeruschalaimorum stolam luctus & afflictionis tuæ, ac indue decorem gloriæ à Deo collata in seculum.

2 Amici diploidem justitiæ donatæ à Deo impone capti tuo mitram gloriæ Dei æterni.

3 Deus enim demonstrabit omni genti, quæ sub cælo est, splendorem tuum.

4 Nam a vocaberis nomine tuo à Deo in seculum, pax justitiæ & gloria pietatis.

5 Exsurge urbs Jeruschalaimorum, & consistens in loco edito circumspice orientem versus, & vide liberos tuos congregatos à solis occasu ad ortum verbo sancti, & latantes ad Dei recordationem.

6 Nam egressi sunt à te pedites abducti ab inimicis, adducit verò Dominus eos ad te, e-latos cum gloria ut filios regni.

7 Constituit enim Deus deprimi omnem montem excelsum, & litora peremnia, atque convalles impleri ad æquandum terram, ut eat Jisrael securè ad gloriã Dei.

8 Exsilieruntque etiam silvæ, & omne lignum odoratû coram Jisraele præcepto Dei.

9 Deducetur enim populus Jisraelis cletus, lumine glorioso ipsius, per misericordiam & justitiã quæ ab ipso est.

CAPUT VI.

Exemplum Epistolæ quam misit Iirmeja ad eos qui agendi erant in Babyloniã à rege Babyloniõrum, renunciãns eis quemadmodum mandatum acceperat à Deo.

1 **P**ropter peccata quibus peccatis coram Deo, abducemini in Babyloniã captivi à Nebucadnetzare, rege Babyloniõrum.

2 Quum itaque veneritis in Babyloniã, eritis illic annos multos, & tempus longum usque in generationes septem: postea verò educam vos inde cum pace.

3 Nunc autem visuri estis in Babyloniã deos argenteos, aureosque, & ligneos sublato humeris, qui metum ostentant gentibus.

4 Cavete igitur ne vos etiam a ullo pacto alienigenis conformemini, & vos occupet metus ab eis,

5 Quum videbitis turbam ante & post eos adorantium eos; sed dicite cogitatione vestra,

te oportet adorare, Domine.

6 Nam Angelus meus vobiscum est, qui idem reposciturus est anima vestras.

7 Lingua enim illorum est expolita à fabrico, ipsaque idola deaurata & argentea: sed falsa sunt, quum loqui non possint.

8 Etiam tamquam virgini amanti mundum, accipientes aurum.

9 Comparant coronas, imponuntque capitibus deorum suorum: aliquando verò etiam subducentes Sacerdotes à diis suis aurum & argentum, in usus suos consumunt:

10 Donantque ex illis etiam meretricibus quæ sub tecto ipsorum sunt, & ornant deos ipsos argenteos, aureosque & ligneos, tamquam homines, vestimentis.

11 Hi autem non servant eos constanter ab æruginè & tineis:

12 Quamvis circumamicti sint indumento purpureo, extergentes faciem eorum propter pulverem ex æde, qui plurimus est in eis.

13 Ac habet quidem sceptrum, ut judex aliquis regionis, qui tamen ullum peccantem in se non sublaturus est.

14 Habet quoque gladium in dextera, & securim; seipsum verò ex bello latronibusque non eximit, unde perspectum est non esse Deos.

15 Ne igitur metuatis ab eis; nam æquè ac vas hominis confectum inutile est, ejusmodi sunt illorum dii:

16 Quum illi constituti sunt in suis domibus, oculi ipsorum pleni sunt pulvere à pedibus ingredientium:

17 Et sicut alicui qui regem offenderit, circumsepta sunt atria: tamquam in virum qui ad mortem rapiendus est, domos illorum muniunt Sacerdotes, januis & claustris, & vectibus, ne à latronibus spolientur.

18 Lucernas accendunt, ac plures quàm sibi ipsis, quarum nullam videre possunt: est enim profectò tamquam trabs aliqua earum quæ in æde sunt.

19 Intima verò illorum ajunt elingi terrestribus insectis: comedentia ipsos, & indumentum suum ipsorum non sentiunt:

20 Atrantur facie sua ex fumo, qui ab æde est:

21 Super corpus ipsorum & super caput volant noctuæ, hirundines, & aviculæ, similiterque etiam feles:

22 Unde cognituri estis non esse Deos; ne igitur metuatis ipsos.

23 Nam ex auro quod circumjacet ad pulcritudinem, nisi quis exterferit æruginem, minime fulgebunt, neque enim senserunt quando fundebantur.

24 Omnipretio empta sunt ea quibus non inest spiritus.

25 Carentes pedibus humeris feruntur, demonstrantes suam ipsorum ignominiam hominibus.

26 Pudore verò etiam urgentur qui ministrant eis: quia si quando in terram ceciderit, non exsurgit per se, neque si quis eum erectum statuerit, movetur per se: neque si inclinat fuerit, unquam erigitur: sed tamquam mortuis palmas eis adhibent,

27 Sacrificia verò illorum vendentes Sacerdotes ipsis abutuntur; similiterque etiam mulieres ex eis falsamenta facientes, nihil mendico neque impotenti impertiunt.

1 Gra. erit.
2 Gra. in dies longos.
3 hypotyposis, tamquam si reliquæ Jeruschalaimorum spectantes orientem versus observarent Jehudæos à Babyloniã gloriose reverentes: quò etiam totum sequens caput pertinere docent verba ipsa evidentissime.

4 Gra. vocabitur nomen suum.

5 Gra. aquasium terra.

6 Gra. cū laricia.

7 i. decadas annorum, sive bina lustra; quia quidem significatione in veteri Testamento spondere possimus non accipi generationis vocabulum. Quam obrem epistolam hanc, ut alia id genus, adulterinam esse confirmamus: est rem & argumentum ducimus non esse inutile.

8 Gra. conformati.

3 ludit ex ambiguo auctor: est enim φιλοσοφία qui mundum hunc creatum amat, & qui mundum muliebrem: quam posteriori interpretatione magis probant sequentia.

6 Gra. vit.

d Gra. perspecti sunt.

6 Gra. corda. Hebraismus.

7 i. ipsa idola testantur se facillimè quasi suæ quodam à tenuissimis vermibus lingi & erodi in partes intimas usque.

8 Gra. ropulibz.

8 Gra. pudescunt. i. manus, synecdochicè, ad erigenda idola collapsa. Hanc enim propriam esse significationem dicitur Græci, & Vitruvius ac Plinius testantur.

9 nempe ut condita sibi asserent ea, quæ in egerentes fuissent eroganda.

28 Sacrificia eorum, quæ ex mensibus laborat & puerpera contingunt, cognoscite igitur ex his non esse Deos; nec timeatis illos.

29 Vnde enim vocarentur dii? scilicet quia mulieres offerunt diis argenteis, aureisque, & ligneis.

30 In domibus ipsorum Sacerdotes sedent, habentes tunicas discissas, & capita barbæque rasas quorum capita resecta sunt.

31 Rugiuntque clamantes coram diis suis, ut quidam solent in epulo ad mortuū facto.

32 Et indumento illorum ablato Sacerdotes vestiunt uxores suas & liberos.

33 Neque si malum perficiatur ab ullo, neque si bonum, possunt reddere: neque constituere regem possunt, neque tollere.

34 Similiter neque divitias, neque æs ullo pacto possunt dare: si quis, ubi votum voverit eis, non præstiterit, minimè reposciturus sunt.

35 Ex morte quemquam minimè liberant, neque inferiorè à potentiore unquàm eripiunt.

36 Hominem cæcum ad visum minimè revocant, versantem in necessitate hominem minimè eximunt.

37 Viduæ non misentur, neque orphano benefaciunt.

38 Erutis è monte lapidibus dii similes sunt, idola lignea, & deaurata, & argentata: & qui ministrant eis, pudorem consequuntur.

39 Quomodo igitur existimandum est, aut pronunciandum illos esse Deos?

40 Quin etiam ipsi quoque Chaldæi ignominia afficiunt ea; qui quando viderunt mutum, non valentem loqui; ad Belum adducunt,

41 Petunt ut loquatur tamquam posset illud esse, nec possunt ipsi percipientes mente relinquere illa: nam sensu carent ipsi.

42 Mulieres verò cinctæ funiculis in viis ipsis sedent accendentes acus eorum.

43 Sed quando aliqua illarum abstracta ab aliquo uno ex transeuntibus compressa fuerit, alteram probro afficit, quod non fuerit appetita, sicut ipsa fuit, neque funiculus ipsius disruptus fuerit.

44 Omnia quæ sunt in illis falsa sunt: quomodo igitur putandum est, aut prædicandum, deos illos esse?

45 A fabris & auri fusoribus comparata sunt, nihil aliud futura quàm quod esse voverint ea artifices:

46 Et ipsi fabricatores eorum minimè longævi futuri sunt: & quomodo ergo quæ ab ipsis fabricata sunt, possent esse dii?

47 Reliquerunt enim mendacia & probra iis qui adsunt ad ipsa.

48 Nam quum supervenerit eis bellum & mala, ineunt consilium de iis Sacerdotes, ubi simul abscondentur cum eis.

49 Quomodo igitur non potest ex sensu cognosci hos non esse Deos? qui neque servent se ipsos ex bello, neque ex malis.

50 Quæ sunt lignea & deaurata atque argentata, hæc cognoscuntur postea à gentibus omnibus esse falsa, regibusque manifestum erit non esse Deos, se opera manuum humanarum, nec ullum Dei opus inesse eis.

51 Qua igitur re cognoscendum est non esse Deos?

52 Nam regem minimè instituunt regionis, neque pluviam dant hominibus,

53 Judiciumque minimè faciunt illorum, neque liberant ab injuria, ut qui impotentes sunt: sunt enim quasi corniculæ inter cælum & terram.

54 Etenim quum acciderit deorum ligneorum ædi, aut deauratorum, aut argentatorum ignis; fugiunt quidem Sacerdotes illorum, & servantur, ipsi verò tamquam trabes medii comburuntur:

55 Regi autem hostibusque minimè resistunt; quomodo igitur existimandum, aut accipiendum istos esse Deos?

56 Neque à furibus, neque à latronibus plane conservari possunt dii lignei, argentati que & deaurati,

57 Quorum illi valentiores ipsis detrahunt aurum & argentum & indumentum quod circumstat eos, & habentes discedunt, quum illi ne se ipsos quidem adjuverint.

58 Itaque præstat esse regem, qui ostendat suam ipsius fortitudinem, aut instrumentum domui utile quo utatur possessor, quàm deos falsos esse; aut etiam januam domi servantem quæ in ea sunt, quàm falsos deos; aut ligneam columnam esse in basilicis, quàm falsos deos:

59 Nam Sol quidem, & Luna, & astra, quæ splendida sunt, quum mittuntur ad usum suum, optimè auscultant:

60 Similiterque fulgur quum apparet perspicuum est, & ipse ventus regionem totam perspirat:

61 Et quum nubibus mandatum est à Deo, ut obeant totum orbem habitabilem, conficiunt quod imperatum est:

62 Et ignis demissus supernè ad desolandum montes & silvas, facit quod imperatum est:

63 Ista autem ne formis quidem facultatibus suis conformata sunt: quam obrem nec putandum, nec prædicandum est istos esse Deos, cum non possint isti neque judicia facere, neque benefacere hominibus.

64 Scientes igitur non esse deos, ne timeatis illos:

65 Nam neque regibus maledicturi sunt, neque benedicturi:

66 Signaque apud gentes in cælo minimè ostensuri sunt, neque ut sol lucebunt, neque lumen præbebunt ut luna.

67 Bestiæ ipsæ meliores sunt eis, quæ fugientes in specum possunt sibi ipsis prodesse.

68 Igitur manifestum est nobis, nullo pacto esse deos; quapropter ne timeatis eos.

69 Nam quemadmodum in cucumerario pudenda statua nihil observans; ita sunt dii illorum lignei, & deaurati, & argentati eodem modo; & quemadmodum in hortu rhamnus, cui avis quælibet insidet:

70 Similiterque etiam mortuo projecto in tenebris similes sunt dii illorum lignei, deaurati que, & argentati:

71 Quæ non esse deos cognituri estis à purpure & splendore, qui inerat illis, putrescente; & eo quod ipsa postea exeduntur, itaque sunt probro regionis suæ.

72 Itaque melior est homo justus non habens idola. Nam procul à probro futurus est.

7 i. siliernio una voce, vide Jirm. 16.

8 Gra. hominem.

9 i. summum Deum, de quo Jersch. 46 1. quasi dicat, quum dii minorum gentium curare non possunt, recurunt ad eum qui in summa apud Assyrios & Babylonios existimatione est. 10 è junco, ut voce Græca indicat, quia duplicem usum præstabat meretricibus; alter est, quod ex junco fiebant fucum & καλαμίσματα, unde Schoenice Latine prædicantur; alter verò, quod illa præcinctio artem suam profitebantur, & facilitatem solvendi zonæ suæ ac potius frangendi ostendebant. 11 i. glumam, paleas, & quicquid minus junci, quas ad præcinctio-nem suam videbant ineptas esse, aut ex virili junco inter conferendum decidere: quod genus Latini veteres titivillitium nominabant. Hæc autem impura Babyloniorum prostibula ante deorum templa fecisse meretriciam, testatur Herodotus. 12 Gra. propinquâ.

13 Gra. judicium, sic v. 63.

14 Græca vox nihil aliud sonat, quàm rubrum horrorum Deum, ut vocat Horatius: nam infamis illa statua præferebat pudendam amplissimam, quæ Græci appellant Καθημενική: quam obrem nos rem infamem attingimus casta appellatione. Alioquin καθημενική, si justam vocis notationem spectes, illud sonat quod Festus appellat præfiscina, alii amuleta ab amolendis fascinis appellantur.

ADJECTIONES IN DANIELEM.

Ad tertium caput Danijelis.

¹ Hæc addita-
menta Danijelis
non esse, multis
argumentis con-
firmari potest.
Ac primum qui-
dem sive ab ipis
qui periculum
tantum subje-
runt, sive ab alio
homine pio fue-
rit factum, non
improbamus ar-
gumentum nomi-
ne: cætera verò
cur explodamus,
multæ causæ af-
ferri possunt, à
quibus hoc loco
superfedebimus,
singula suis lo-
cis annuente do-
mino, indicaturi.
² *Græc. veritate,
& judicio; & dicit
dicitur exponitur
vers. 1.*

24 **A**mbulabant autem in medio
flammæ celebrantes Deum &
benedicentes Domino.

25 Nam consistens Hazarja
oravit hoc modo, & aperiens os suum in me-
dio ignis dixit,

26 Benedictus es, Domine Deus majorum
nostrorum; laudandum, & gloria afficiendum
nomen tuum in secula;

27 Quia justus es in omnibus quibus affe-
cisti nos, & omnia opera tua veracia, recteque
viæ tuæ, & omnia judicia tua vera.

28 Cùm judicia vera exercueris per omnia,
quæ induxisti in nos, & in civitatem sanctam
majorum nostrorum Jeruschalaima. Nam a
verissimo judicio induxisti hæc omnia in nos
propter peccata nostra.

29 Peccavimus enim, & iniquè fecimus de-
ficientes à te, & quidem supra modum pecca-
vimus in omnibus,

30 Cùm mandatis tuis non auscultaverim-
us, neque observaverimus, neque fecerimus
prout mandaveras nobis, ut bene esset nobis.

31 Idcirco quæcunque induxisti in nos, &
quæcunque fecisti nobis, verace judicio fecisti:

32 Quòd tradideris nos in inimicorum ini-
quorum manus, defectorum inimicissimo-
rum; & regi injusto, ac improbissimo supra **b**
omnes incolas terræ.

33 Nunc itaque non est nobis *facultas* ape-
riendi os, (confusioni & probro sumus expo-
siti) nobis, inquam, servis tuis & colentibus te.

34 Ne tradas nos, quæsumus, in *c* perpetuum
propter nomen tuum, neq; dissipet sedus tuus:

35 Et ne amoveas misericordiam tuam à no-
bis, *d* propterea quòd Abrahamo dilecto à te
& Jitzchako servo tuo, & Jisraeli sancto tuo

36 Eloquutus es, dicens te multiplicaturum
semen ipsorum, ut *sumt* altra cæli, & ut *est* are-
na quæ circumstat *e* litus maris.

37 Nam, Domine, diminuti sumus supra
omnes gentes, & sumus abjecti in tota terra
hodie propter peccata nostra:

38 Neque est hoc tempore princeps & pro-
pheta, & dux, neque holocaustum, neque sa-
crificium, neque oblatio, neque suffitus:

39 Non locus offerendis fructibus coram te,
& consequendæ misericordiæ tuæ, sed *ut su-
mus* animo contrito, & spiritu *f* abjectissimo,
accepti simus:

40 Tamquam si essent holocausta arietum,
taurorumque, & tamquam myriadibus agno-
rum pinguium oblati; ita sit sacrificium no-
strum coram te hodie, ut *litetur* à prosequen-
tibus te. Non enim confusio evenit fiduciam
habentibus in te.

41 Nunc itaque prosequimur te ex toto ani-
mo, & timemus te, & faciem tuam quærimus:

42 Ne confusioni exponas nos, sed fac no-
biscum secundum æquitatem tuam, & pro
amplitude misericordiæ tuæ,

43 Et exime nos secundum facta mirabilia
tua, gloriâmq; compara nomini tuo, Domine:

44 Ita pudore afficiantur omnes, qui desi-
gnât in servos tuos mala, & confusi decidant

ab omni potestate, & vires eorū conterantur;
45 Ut cognoscant te esse Dominum Deum
solum & gloriosum in toto terrarum orbe.

46 Quum autem non cessarent qui injece-
rant eos administri regis incendere fornacem
³ naphtha & pice, stupaque, & malleolis;

47 Diffusa flamma supra fornacem in cubi-
tos quadraginta novem ita pervasit,

48 Ut incenderet *g* Chaldæos quos invenit
supra fornacem ipsam.

49 Angelus verò Domini in fornacem il-
lam descendit cum *h* Hazarja:

50 Et ⁴ excutiens flammam ignis è fornace
effecit medium fornacis tamquam si aer fuisset
perspersus rore, adeo ut non attigerit eos
omnino ignis, neque molestia affecerit, neque
turbaverit eos.

51 Tunc tres illi, quasi ore uno laudarunt,
benedixeruntque, & glorificarunt Deum in
fornace dicentes,

52 Benedictus es, Domine Deus majorum
nostrorum, & laudandus ac exaltandus supra
omnia in secula, & benedictum nomen glo-
riæ tuæ sanctum, supraque omnia laudandum
& exaltandum in secula.

53 Benedictus es in throno *i* gloriosi regni
tui, & supra omnia laudatus summèque glo-
riosus in secula.

54 Benedictus es in tēplo sancte gloriæ tuæ, &
supra omnia laudatus gloriosusque in secula.

55 Benedictus es qui vides abyssos insidens
Cerubinis, & supra omnia laudatus, summè-
que gloriosus in secula.

56 Benedictus es in firmamento cæli, & su-
pra omnia laudatus, ac glorificatus in secula.

57 Benedicite omnia Domini opera Do-
mino, laudate & supra omnia exaltate eum in
secula.

58 Angeli Domini Benedicite Domino,
laudate & supra omnia exaltate eum in secula.

59 Cæli benedicite Domino, laudate & su-
pra omnia exaltate eum in secula.

60 Benedicite aquæ omnes, quæ supra cæ-
los estis, Domino, laudate & supra omnia ex-
altate eum in secula.

61 Benedicite Domino omnes potestates
Domini, laudate & supra omnia exaltate eum
in secula.

62 Sol & Luna benedicite Domino, lauda-
te & supra omnia exaltate eum in secula.

63 Altra cæli benedicite Domino, laudate
& supra omnia exaltate eum in secula.

64 Omnis imber & ros benedicite Domi-
no, laudate & supra omnia exaltate eum in
secula.

65 Omnes venti benedicite Domino, lau-
date & supra omnia exaltate eum in secula.

66 Ignis & æstus benedicite Domino, lau-
date & supra omnia exaltate eum in secula.

67 Frigus & calor benedicite Domino,
laudate & supra omnia exaltate eum in secula.

68 Rores & pruina benedicite Domino, lau-
date & supra omnia exaltate eum in secula.

69 Noctes & dies benedicite Domino, lau-
date & supra omnia exaltate eum in secula.

Ccccc 4

³ bitumine Ba-
bylonico, de quo
apud Geogra-
phos legatur
multa.
⁵ *Græc. Chaldeo-
rum.*

h *Græc. in qui-
bus* Hazar-
ja *m. hellenism.*

⁴ Aliter Nebu-
cadnetzar dicit
Dan. 3. 25. Non
enim è fornace
ignis excussus at-
que disjectus est,
sed illi quasi adi-
anto vel asbe-
stino (ut vocat)
armati adversus
ignem ardentem
præsentia & pro-
tectione Dei.

i *Græc. Gloria.*

^b *Græc. solam ter-
ram.*

^c *Græc. finem.*

^d *Græc. propter
Abrahamum,
&c. quibus ele-
quutus fueras, &c.
majestatis frequens.
Græc. labium.*

^f *Græc. abjectio-
nis vel humilita-
tis.*

^g *i. à nobis, ut
ostendit sequen-
tis versus accom-
modatio.*

70 Lux & tenebræ benedicite Domino, laudate & supra omnia exaltate eum in secula.

71 Gelu & frigus benedicite Domino, laudate & supra omnia exaltate eum in secula.

72 Glacies & nives benedicite Domino, laudate & supra omnia exaltate eum in secula.

73 Fulgura & nubes benedicite Domino, laudate & supra omnia exaltate eum in secula.

74 Benedicat terra ipsa Domino, laudet & supra omnia exaltet eum in secula.

75 Montes & colles benedicite Domino, laudate & supra omnia exaltate eum in secula.

76 Quæcumque nascuntur in terra, benedicite Domino, laudate & supra omnia exaltate eum in secula.

77 Fontes benedicite Domino, laudate & supra omnia exaltate eum in secula.

78 Maria & fluvii benedicite Domino, laudate & supra omnia exaltate eum in secula.

79 Cete & quæcumque movemini in aquis benedicite Domino, laudate & supra omnia exaltate eum in secula.

80 Omnes volucres cæli benedicite Domino, laudate & supra omnia exaltate eum in secula.

81 Bestiæ omniæque pecora benedicite Domino, laudate & supra omnia exaltate eum in secula.

82 Filii hominum benedicite Domino, laudate & supra omnia exaltate eum in secula.

83 Israëlitæ benedicite Domino, laudate & supra omnia exaltate eum in secula.

84 Sacerdotes domini benedicite Domino, laudate & supra omnia exaltate eum in secula.

85 Servi domini benedicite Domino, laudate & supra omnia exaltate eum in secula.

86 Spiritus & animæ justorum benedicite Domino, laudate & supra omnia exaltate eum in secula.

87 Sancti & humiles corde benedicite Domino, laudate & supra omnia exaltate eum in secula.

88 Chananja Hazarja, & Misraël benedicite Domino, laudate & supra omnia exaltate eum in secula: quia exemit nos è sepulcro & servavit nos à morte, liberans nos è media fornace ardentis flammæ, atque è medio igne liberans nos.

89 Celebret Dominum, quoniam bonus est, quoniam in seculum misericordia ejus.

90 Omnes qui colitis Dominum, benedicite Deo deorum, laudate, & celebret in omnia secula esse misericordiam ejus.

CAPUT XIII.

ERat autem vir habitans Babylone, cui nomen Jojakim,

2 Qui duxerat uxorem nomine Susannam filiam Chilkijæ, pulcræ valde & timentem Domini:

3 Nam parentes illius justis, docuerant filiam suam ex lege Moïschis.

4 Eratque Jojakim dives valde, habens hortum propinquum domui suæ, & conveniebant ad eum Jehudæi, eò quòd præ omnibus esset in existimatione.

5 Fuerant autem designati duo Seniores ex populo iudices anno illo, de quibus dixit

dominus prodiisse iniquitatem Babylone à Senioribus iudicibus, qui videbantur gubernare populum.

6 Isti constanter manebant in domo Jojakimi, & adibant eos quicumque iudicium expetebant.

7 Erat verò, quum excurrisset populus meridie, ingressa Susanna ambularet in horto viri sui.

8 Videntes itaque eam duo Seniores isti ingredientem quotidie atque ambulantem, lapsi sunt in concupiscentiam ejus:

9 Et pervertentes suam ipsorum mentem declinaverunt oculos suos, ne respicerent in se, neque recordarentur iudiciorum justorum in celo.

10 Et quamvis essent uterque transfixi amore illius, tamen non renunciarunt alter alteri dolorem suum:

11 (Nam pudebat eos enunciare concupiscentiam suam, se velle cum ea concumbere)

12 Sed observabant sollicitè quotidie, ut viderent eam.

13 Quumque dixissent alter alteri, camus jam domum, quia hora est prandii.

14 Egressi quidem discesserunt alter ab altero; sed reflectentes venerunt eodem, & sciscitantes alter ab altero causam, confessi sunt inter se concupiscentiam suam, atque tum communi consilio constituerunt occasionem, quum eam possent invenire solam.

15 Fuitque observantibus illis diem appositum, ut veniens Susanna sicut anteà, cum duobus solum puellis desideraret lavari in horto, quia æstus erat.

16 Nemo autem erat illic præter quàm illi duo Seniores abditi, & observantes eam:

17 Dixerat enim puellis suis, afferte mihi oleum & smegmata, & januas horti occludite ut laver,

18 Quæ facientes prout edixerat, occluserant januas horti, quum exirent per obliquas portas, allaturæ ea quæ fuerant imperata ipsis; neque viderant Seniores illos, eò quòd essent absconditi.

19 Fuit ergo, ut egressis puellis insurgerent duo Seniores illi, & incurrentes in eam dicerent:

20 Ecce janua horti istius clausa sunt, & nemo contemplatur nos; sumus autem affecti concupiscentia tua; propterea assentire nobis, & concumbe nobiscum:

21 Sin minus, testabimur contra te fuisse tecum juvenem, ac propterea te emisisse puellas à te.

22 Tunc ingemiscens Susanna dixit, angustia sunt mihi undique; nam sive hoc fecero, mors mihi adest; sive non fecero, non sum effugitura manus vestras.

23 Malo tamen non commissa offensa incidere in manus vestras, quàm peccare coram Domino.

24 Itaque exclamavit voce magna Susanna, exclamaveruntque illi duo Seniores quoque adversus eam,

25 Et accurrens unus aperuit januas illius horti.

26 Audientes verò clamorem in horto domesticis, insilierunt per obliquam januam visuri quid accidisset ei.

27 Sed quum dixissent Seniores illi sermones suos, pudore affecti sunt servi valde, quia nunquam

Græc. à manu mortu: Hebrais: mu.

Historiam hanc argumeto piam esse agnoscimus: sed ut gestam fuisse minimè credamus, permultis rebus adducimur; maxime verò, quod neque magistratus, neque iudicia ulla, nedum capitalia Babylone fuisse Judæis attributa, credibile est; quibus tamen fundamentis duobus tota hæc historia nititur: deinde quod Danijelis nomen alia ratione dicitur innotuisse, quàm quæ ab ipso Danijele conscripta est. nisi forte (quod merum effugium est) hic Danijel alter ab illo dicatur esse, cujus nusquam alibi mentio.

Græc. veri mundi serm: ut Gen. 1. 5.

Græc. eligens dum mihi est.

nunquam fuerat habitus de Susanna sermo ejusmodi.

28 Fuitque postridie ubi couenisset populus ad virum ejus Jojakimum, ut venientes duo Seniores illi, pleni iniqua cogitatione contra Susannam ad morte afficiendum eam,

29 Dicerent coram populo; mittite ad Susannam filiam Chilkia, quæ uxor est Jojakimi: & miserunt illi.

30 Venit igitur illa cum parentibus suis & filiis suis & omnibus cognatis suis.

31 Erat autem Susanna delicata valde, & pulchra specie,

32 Isti verò iniqui iusserunt reteri ipsam (erat enim oblecta) ut explerentur pulchritudine ipsius:

33 Flebantque qui aderant ei, & omnes qui videbant eam.

34 Surgentes autem Seniores illi duo in medio populi imposuerunt manus suas capiti illius.

² ad interficiendum eam, velut criminofam, ex lege Deut. 17.7.

35 Illa verò flens respiciebat in cælum, quia animus illius fiduciam habebat in domino.

36 Dixerant enim Seniores illi, ambulantes nobis in horto solis, ingressa ista cum duas puellis occlusit januas horti, quum dimississet puellas:

37 Et veniens ad istam juvenis qui erat abditus, accubuit cum ea.

38 Nos autem qui eramus in angulo horti, videntes iniquitatem istam incurrimus, in eos, nempe videntes congregari ipsos.

39 Ac illum quidem non potuimus vi comprehensum retinere, quia valentior est nobis, sed aperiens januas exiit.

40 Istam verò quum prehensissimus, interrogabamus quis esset ille juvenis: sed noluit enunciare nobis: hæc testamur.

41 Tum credente e s congregatione, tamquam Senioribus populi iudicibusque, condemnauerunt eam ad mortem.

³ pro clamore.

42 Exclamans verò magna voce Susanna dixit, ô Deus aterne abditorum cognitor, qui nosti omnia, & antequam sint,

⁴ Græc. ante ortum eorum.

43 Tu scis istos res falsas contra me testificatos esse: ecce autem morior, quum nihil commiserim eorum quæ isti improbè commenti sunt contra me.

44 Tunc exaudivit Deus vocem illius.

45 Quumque abduceretur illa ad interitum, excitavit Deus spiritum sanctum pueruli junioris nomine Danijelis, qui clamavit voce magna,

46 Purus sum ego à sanguine hujus.

47 Convertit autem se totus populus ad illum, dixeruntque, quid sibi vult sermo iste, quem tu eloquutus es?

48 Ille verò stans in medio eorum dixit, adeò stulti estis, ô Jisraelitæ, ut non habita questione, neque re certa cognita condemnatis Jisraelitidem?

49 Revertimini in iudicium. nam isti res falsas contra eam testificati sunt.

50 Reverso itaque toto populo cum festinatione dixerunt illi puero Seniores, adedum, jam sede in medio nostrum, & renuncia nobis; quandoquidem tibi dedit Deus Seniorum munus.

51 Edixit verò Danijel illis, separate istos alterum ab altero procul & exquiram illos.

⁵ Græc. unum ab uno.
⁶ Græc. dixerunt malorum.
⁷ Græc. peccata sua.

52 Quum autem separati essent alter ab altero, accersens unum eorum, dixit ei, ô inverte te in diebus malignis, nunc venerunt g

supplicia peccatorum tuorum, quæ committas anteà.

53 Judicans judicia injusta, innocentes quidem condemnans, noxios verò dimittens; cum dicat dominus, innocentem & justum non interficies.

54 Nunc igitur hanc siquidem vidisti, dic sub qua arbore videris eos congregantes inter se;

55 Qui dixit, sub lentisco. dixit verò Danijel, rectè, mentitus es in tuum ipsius caput ecce enim ⁸ nuncius Dei accepta sententia à Deo medium descendet te.

⁸ i. justus iudex, sententiam la-turus verbis illius, sic 7.59.

56 Postea seponens eum iussit adduci alterum; cui dixit, ô semen Cenahanis ac non Jehudæ, pulchritudo decepit te, & concupiscentia pervertit animum tuum.

57 Sic faciebatis filiabus Jisraelis, quæ timentes cogrediebantur vobiscum; at non sustinuit filia Jehudæ iniquitatem vestram.

58 Nunc ergo dic mihi sub qua arbore deprehenderis eos congregantes inter se; qui dixit, sub ilice.

59 Tum dixit ei Danijel, rectè, mentitus es tu quoque in tuum ipsius caput: Expectat enim nuncius Dei gladium habens ad secandum te medium, ut profliget vos.

60 Et excl mans tota congregatio voce magna, benedixerunt Deo servanti eus, qui spem collocant in ipso:

61 Et insurrexerunt in duos Seniores istos eò quòd reos consecisset eos Danijel ex ore, ipsorum falsi testimonii,

62 || fecerunt eis secundum legem Moschis, quemadmodum improbè cogitaverant facere propinquo suo; & interfecerunt eos; ita servatus est sanguis innocens die illo.

|| Deut. 19.
⁹ hic versus sequenti capiti planè conjungendus est. nihil enim ad præcedentem historiam facit; nisi forte quispiam hoc argumento velit amplius falsitatem ejus reviacere: nam quis Danielem fuisse puerum per illud tempus crediderit?

63 Chilkija verò & vxor ejus laudaverunt Deum de filia sua Susanna cum Jojakimo viro ejus & cognatis omnibus, quòd non esset deprehensum turpe factum in ipsa.

64 Danijel verò effectus est magnus coram populo à die illo in posterum.

65 ¹⁰ Rex autem Astyages quum aggregatus esset majoribus suis, suscepit Cyrus Persa regnum illius.

CAPUT XIV.

1ª CONVIXIT autem Danijel huic regi, & gloria superavit omnes amicos ejus.

2 Erat verò idolum Babylonis, qui nomen Bel, in quod consumebant unoquoque die similit¹¹ artabas duodecim, & oves quadraginta, vini que ¹² metretas sex.

3 Colebat autem rex illud, & abiens unoquoque die adorabat illud. Danijel verò adorabat Deum suum. quamobrem dicebat ei rex, quare non adoras Belum?

4 Cui dixit ille, quia non adoro idola manu facta, sed viventem Deum, qui creavit cælum & terram, & habet dominium in omnem carnem.

5 Rege autem dicente illi, an non videtur tibi Bel esse Deus vivens: an non vides, quàm multa comedit unoquoque die?

6 Dixit Danijel ridens, ne errato, ô rex: hic enim intus quidem lutum est, æs verò foris; neque comedit, neque bibit unquam.

7 Tum indignatus rex accersivit sacerdotes suos, & dixit eis, nisi dixeritis mihi quis comedat impensam istam, morituri estis:

¹⁰ De hac historia idem iudicium ac de superiore facimus.

¹¹ Græc. erat convivi- for regu.

¹² i. 12. medimnos Atticos, & chœnices 36.

nam artaba teste Herodoto, medimnum Atticum capit cum 3. chœnicibus.

¹³ i. cados, qui denos congios capiebant.

8 Sin autem ostenderitis Belum comedere ista, morietur Danijel, eò quòd in Belum blasphemaverit: dixitque Danijel regi, fiat secundum verbum tuum.

9 (Erant autem sacerdotes Beli septuaginta sine uxoribus & liberis) venitque rex cum Danijele in ædem Beli.

10 Ubi dixerunt Sacerdotes, ecce nos excurrimus foras, tu autem rex appone illa edulia, & vinum miscens propone, & oclusam portam annulo tuo obsigna.

11 Quòd si veniens manè non inveneris omnia comesta à Belo: moriamur nos: aut Danijel, qui mentitus est contra nos, si inveneris, moriatur.

12 Ipsi autem eo contemnebant quòd fecissent sub mensa occultum aditum, quo ingrediebantur semper, & tollebant ea.

13 Fuit autem, quum egressis illis rex appuisset edulia Belo, ut præciperet Danijel pueris suis; qui afferentes cinerem cõstraverunt eo totam ædem coram rege: postea egressi clausurunt portas, & obsignarunt annulo regis, abiveruntque.

14 Sacerdotes verò ingressi nocte pro more suo, & uxores, liberi que eorum comederunt omnia, atque abierunt.

15 Quum itaque surrexisset rex manè, & Danijel adesset ei,

16 Dixit rex, integra sunt sigilla; Danijel, qui dixit, integra sunt, o rex.

17 Sed fuit, simulac aperuisset portas, ut respiciens rex ad mensam clamaret voce magna, magnus es, o Bel, neque est apud te dolus vel unicus,

18 Ridens verò Danijel detinuit regem ne ingrederetur intro, & dixit, aspice solum, & agnosce cujus hæc vestigia sint.

19 Tum rex, video, inquit, vestigia virorum, mulierumque, & puerorum:

20 Et iratus rex comprehendit tum sacerdotes, uxoresque & liberos eorum, qui demonstrarunt ipsi occulta ostiola, quibus ingrediebatur, ut consumeret quæ imponebantur mensæ:

21 Quamobrem interficiens eos rex donavit Belum Danijeli dono, qui evertit eum cum æde ipsius.

22 Erat quoque Draco magnus in eo loco, quem colebant Babylonii.

23 Dixit autem rex Danijeli, non etiam hunc esse dicis æreum, Ecce vivit, & comedit, & bibit: non potes dicere hunc non esse viventem Deum: itaque adora eum.

24 Cui Danijel, Dominum, inquit, Deum meum adoraturus sum, quia is Deus vivens est,

25 Tu verò rex da mihi potestatem, & interficiam draconem istum sine gladio & fustibus: cui dixit rex, do tibi.

26 Itaque Danijel accipiens picem, adipemque, & pilos, quæ coxit unà, fecit massas quas indidit in os draconis illius, & disruptus est draco. Tum dixit Danijel, ecce b nuna vestra.

27 Fuit autem, quum audissent Babylonii, ut indignarentur valdè, & conversi in regem dicerent, rex Jehudæus factus est, Belum destruxit, & draconem interfecit, ac Sacerdotes ipsos jugulavit.

28 Postea venientes ad regem dixerunt, trade nobis Daniielem; sin minus, interficiemus te, & domum tuam.

29 Quum itaque videret rex se ab illis urgeri vehementer, necessitate coactus tradidit eis Daniielem.

30 Ii autem conjecerunt eum in foveam leonum, ubi fuit dies sex.

31 Erant verò in fovea illa leones septem; quibus dabantur in diem bina corpora, & bina oves; sed tunc non erant data eis, ut comederent Daniielem.

32 Erat autem propheta⁴ Chabakuk in Jehudæa; qui quum coxisset pulcem, & intrivisset panes in magide, abibat in campum ut ferret mellombus.

33 Verum edixit Chabakuko angelus Domini defer prandium quod habes, Babylonem ad Daniielem in foveam leonum;

34 Cui dixit Chabakuk, Domine, Babylonem non vidi, & fovea illa ubi sit nescio.

35 Tumprehendit eum angelus Domini vertice, & bajulans coma capitis ipsius deposuit eum delatum Babylonem supra foveam impetu spiritus⁵ ejus.

36 Exclamavitque Chabakuk dicens, Danijel, Danijel, accipe prandium hoc, quod tibi mittit Deus.

37 Danijel verò dixit, Etenim meministi mei Deus, qui non deserueris eos qui requirunt te.

38 Ita exurgens comedit⁴ Danijel: Angelus verò Dei restituit Chabakukum confestim in loco ipsius.

39 Rex autem venerat die septimo ad lugendum Daniielem, & veniens ad foveam inspexerat, quum ecce federet Daniielem,

40 Quamobrem exclamans rex voce magna dixit, Magnus es, domine Deus Danijelis neque est alius præter te, & extraxit eum:

41 Eos verò qui in causa erant perditionis ejus, conjecit in foveam illam, & devorati sunt statim in conspectu ejus.

^b Graec. cultura vestra, vel venerationes.

⁴ quum hæc Cyri temporibus dicantur facta, Chabakuk verò ante Nebucadnetzaris adventum prophetaverit, nemo hæc qui nesciat hæc aut falsa dicenda, aut Chabakuko alteri tribuenda esse, cujus tamen nunquam scriptura meminit.

⁵ nempe domini, cujus in principio versus facta est mentio.

H E Z R Æ

APOCRYPHVS LIBER PRIOR,
qui vulgò tertius appellatur.

Hic liber ex historia Chronicorum, Hezra, & Nechemjae consarcinatus est, & eodem est argumento, si unam historiam exceperis de trium illorum judicio coram Dario Rege pronuntiato, quid omnium esset fortissimum: unde premium in Zerybbabelem collatum dicitur, & omnia bona communicata cum Iehudæorum gente.

CAPUT PRIMUM.

Elebrans Ioschija Jeruschalaimis Pascha b Jehovah, jugulavit Pascha; quarto decimo die mensis primi:

2 Postquam instituisset Sacerdotes 2 c in custodiis suis vestibus indutos in domo Jehova;

3 Edixissetque Levitis factorum administris pro Jisraele, d ut sanctificantes se Jehovah in domo quam edificavit Schelomo filius Davidis Rex;

4 e Non incumbit vobis, inquiens, onus eam deportandi humero: sed nunc servite Jehovah Deo vestro, & curam habete populi ejus Jisraelis, ac praeprate s per familias vestras secundum distributiones vestras ex praescripto Davidis Regis Jisraelis, & g ex descriptione Schelomonis filii ejus;

5 Omnesque in templo secundum partitionem familiae paternae suae stantes coram Jisraelitis fratribus vestris:

6 Ordine jugulate Pascha, & sacrificia parate pro fratribus vestris, facientes Pascha secundum praecceptum Jehovah datum Moschi.

7 Donavitque Ioschija populo qui aderat h agnos ex ovibus & hædos e capris tricies mille, & armentalium tria millia, eaque de facultatibus Regis ex promisso tradita sunt populo, sacerdotibusque & Levitis.

8 Chilkija autem, & Zecarja, & Jehiel praefecti templo Sacerdotibus in Pascha pecudes bis mille sexcentas, & armentalia ter centum:

9 Conanja verò cum Schemahja & Nethaneele fratribus, Chaschabja quoque; & Jehiel & Jozabad Chiliarchi dederunt Levitis in Pascha pecudum quinq; millia & armentalia i quingenta:

10 His ergo legitime comparatis, iteterunt Sacerdotes ac Levitæ per tribu utentes azymis,

11 Et per distributiones familiarum patrum suarum in conspectu populi offerendo Jehovah; secundum ea quae in libro Moschis praescripta sunt.

12 Nam assarunt Pascha igne pro ritu, hostias verò coxerunt in ahenis & in lebetibus k arbitrato suo: quum transmisissent ad omnes populares:

13 Postea verò paraverunt sibi & Sacerdotibus fratribus suis filiis Aharonis.

14 Sacerdotes enim offerebant adipem usque dum finita esset 3 hora: quamobrem Levitæ illi paraverunt sibi & suis fratribus posteris Aharonis Sacerdotibus.

15 Et sacri cantores posterii Asaphi agebant in statione sua, secundum praecceptum David datum Alapho, Hemani, & Jeduthuni videnti Regis,

16 Et janitores per singulas januas quibus non erat recedendum à ministerio suo; his fratres ipsorum Levitæ paraverunt.

17 Ita consummatus est totus cultus Jehovah die illo.

18 Celebrando Pascha, & offerendo holocausta in altari Jehovah secundum praecceptum regis Ioschijæ,

19 Celebrarunt enim Jisraelitæ qui laderant tempore illo Pascha diemque festum azymorum, diebus septem:

20 Neq; celebratum est Pascha simile huic in Jisraele à diebus Schemuelis Prophetae:

21 Nalli in quâ Reges Jisraelis celebrauerunt tale Pascha quale celebravit Ioschija, & Sacerdotes, Levitæque, & Jehudæi, omnesque Jisraelitæ, & qui aderant m habitatores Jeruschalaimorum.

22 Octavo decimo anno, regnante Ioschija celebratum est Pascha istud.

23 4 Ac directa quidem sunt opera Ioschijæ coram Jehova Deo ipsius, corde n integro reverentis eum.

24 Quæ autem illius tempore acciderunt scripta sunt iam olim de 5 illis qui peccaverunt & qui reverentiam Domini abjecerunt præ omni gente, ac regno, quique ipsum dolore affecerunt o sentientem: ideoque verba Domini præstita in Jisraele.

25 His omnibus à Ioschija gestis accidit ut Parho rex Aegypti veniret bellum excitaturus Carcemischum versus ad Euphratem, cui processit obviam Ioschija.

26 Sed misit rex Aegypti ad eum qui dicitur, quid p mihi tecum Rex Jehudæ?

27 Non sum missus à Domino Deo ut oppugnem te; ad Euphratem bellum meum spectat: nunc autem Dominus mecum est, & Dominus qui mecum est is est qui accelerat: abstine à me, neque adversare Domino,

28 Non est autem averfus Ioschija cum copiis; sed pugnare contra eum aggressus est, non attendens ad verba Jeremiæ prophetae ex ore Dei.

29 Sed constituto contra eum praelio in convalle Megidduntis descenderunt principes ad regem Ioschijam,

30 Edixitque rex pueris suis, amovete me à praelio, nam infirmatus sum valde: & statim amoverunt eum pueri ipsius ab acie.

31 Tum ascendit currum secundarium suum, & perveniens Jeruschalaima q vita functus est, ac sepultus in sepulcro majorum suorum:

32 Et in tota Jehudæa populares luxerunt Ioschijam: & lamentatus est Jirmeja propheta de Ioschija, magistrique symphonie cum mulieribus lamentati sunt de eo in hunc usque diem: mandatum enim est fieri semper in tota gente Jisraelis.

33 Hæc autem scripta sunt in 6 libro historiarum Regum Jehudæ: singulae inquam res gestae Ioschijæ, & gloria intelligentiaq; ejus in lege Jehovah, tum quæcumque gesta sunt ab eo antè, tum 7 quæ nunc geruntur, scripta sunt in libro Regum Jisraelis & Jehudæ.

34 Itaque assumptis qui erant e Jehudæorum gente Joachazum filium Ioschijæ, || eum constituerunt regem pro Ioschija patre ipsius, quum esset annorum 8 vigintitrium.

35 Quumque regnasset in Jehuda & Jeruschalaimis treis menses, amovit eum rex Aegypti ne regnaret Jeruschalaimis.

36 Et gentem multavit centum talentis argenti & talento auri.

37 Constituitque Rex Aegypti regem Jehojakimum fratrem ejus regem Jehudæ & Jeruschalaimorum.

38 9 Obligans sibi Jehojakimum & magnum; Jochananem verò fratrem ejus prehensens duxit in Aegyptum.

39 Annorum erat Jehojakin viginti quinque, quum regnare cœpisset in terra Jehudæ & Jeruschalaimis, & fecit malum in conspectu Domini.

40 Contra hunc autem ascendit Nebucad-

^m Græc. inhabitacione opforum Jeruschalaimis,

⁴ hi duo versus solummodo ad historiam libri Chronicorum adiecti sūt, quorum hæc sententia, Ioschija vir summa Dei reverentia præditus omnibus in rebus pietatis ergo secundatus est per benedictionem Dei: mors autem ipsius & eades exercitus (quæ per evphratem revertitur hoc versu, ut quæ jã olim scriptum fuerit ipsi accidisse) ea nõ propter ipsius, sed propter populi peccata acciderunt; quem tam gratiosè hujus optimi regis opera revocatum, miuimè rescipiscerem omnium ac potius magis magisque à Deo & pietate desciscente hæc tanta Regis jactura oportuit meritas penas luere: ut nominatim Jirmeja à cap. 2. ad 14. prophetaverat, & in Lamentationibus deslet hunc primum fuisse aditum ad procellas calamitatum maximas, funestumque exitum populi. Sunt autem hæc pæpændas usque ad sequentem narrationem de occiso Ioschija & fuso exercitu.

⁵ Gr. pleno pietatis

⁶ i. Jehudæis impiis desertoribus transfugis, & cõtemtoribus infestissimis verbi Dei.

⁷ Gr. in sensu.

⁸ Gr. mihi & tibi.

⁹ Gr. commutavit vitam suam.

¹⁰ i. in actis publicis, annalibus Regum, atque diarriis: vide 1. Reg. 4. 41.

¹¹ i. lamentationes illæ imperatoris anniversariæ.

¹² 2. Chron. 36.

¹³ 6 hominè audacem: nodum secuit quem nescivit solvere. vide in 2. Regum 24. 1. & Jirm. 23.

¹⁴ i. Jehojakimum obstringens jurjurando, ut regnum suum Aegyptio acceptum ferret, ac esset ipsius beneficiarius; ut de Tzidkija dicitur inf. vers. 48.

¹ Gr. agebat. 2. Chron. 5.

² In his libris duo desideramus nempe auctoris & libratorum fidem nam multa ab auctore contra librorum canonicorum veritatem audacter immutata, multa imperite ab his præter auctoris mentem corrupta sunt. Quamobrè quæ ex Scriptura verbum ferè de verbo hausta sunt, ea nos cum authentica historia conformavimus: quæ autem adducta aliunde, ea aut testimoniis, aut Greci exemplaris fide, aut judicio probabilibusque conjecturis emendata notavimus. Hoc caput totum Peccatum est ex duobus ultimis capit. lib. 2. Chron. quamobrem ex eo loco censura hujus notæque in hunc sunt conferenda.

³ Gr. domino suo.

⁴ Hebræam vocem Græci e phuriam interpretantur: atq; hæc utriusque est significatio dei.

⁵ quotidiana custodia, atque administratio. Hoc autem scriptor vices dierum exponit melius vicaria officia nominaturus.

⁶ Sed lectorem rogatum velim ut hæc quæ restitimus ipse cum libris canonicis dignetur comparare: nos enim deinceps ab harum notarum molestia supersedebimus.

⁷ Gr. secundum operationem.

⁸ Gr. sanctificare se in Domino in positione sancta etc.

⁹ Gr. non erit vobis deportare super humero eam.

¹⁰ Gr. secundum familias & tribus vestras.

¹¹ Gr. secundum magnificentiã.

¹² Gr. agnorum & hædorum criginis chiladas.

¹³ Gr. septingenta.

¹⁴ Gr. cum odore grato.

¹⁵ videlicet offerendi, qua demum hora comedi jubetur Pascha, Exod. 12. 6. confer cum Exod. 29. 39.

¹⁶ Gr. inveniebantur sic vers. 21.

¹⁷ Gr. inveniebantur sic vers. 21.

¹⁸ Gr. inveniebantur sic vers. 21.

¹⁹ Gr. inveniebantur sic vers. 21.

²⁰ Gr. inveniebantur sic vers. 21.

²¹ Gr. inveniebantur sic vers. 21.

²² Gr. inveniebantur sic vers. 21.

²³ Gr. inveniebantur sic vers. 21.

²⁴ Gr. inveniebantur sic vers. 21.

²⁵ Gr. inveniebantur sic vers. 21.

²⁶ Gr. inveniebantur sic vers. 21.

²⁷ Gr. inveniebantur sic vers. 21.

²⁸ Gr. inveniebantur sic vers. 21.

²⁹ Gr. inveniebantur sic vers. 21.

³⁰ Gr. inveniebantur sic vers. 21.

³¹ Gr. inveniebantur sic vers. 21.

³² Gr. inveniebantur sic vers. 21.

³³ Gr. inveniebantur sic vers. 21.

netzar Rex Babyloniae, & ligavit eum a neo vinculo¹⁰ abductus in Babyloniā.

¹⁰ censuræ cau-
sam vide in 2.
Chron. 36. 6.

41 Et de sacris vasis Jehovæ accipiens Nebucadnetzar abstulit, appenditque in templo suo Babylone.

42 Quæ autem narrantur de ipso & impunitate ipsius & impietate, scripta sunt in Chronicis Regum.

43 Ita regnavit Jehojakin filius ejus pro eo, annos decem & octo natus quum rex institueretur.

44 Regnavit autem mensis tres & dies decem Jeruschalaimis, & fecit malum in conspectu Domini.

45 Itaque vertente anno mittens Nebucadnetzar deportavit eum Babylonem cum sacris vasis Domini,

46 Et designavit Tzidkijam Regem Iehudæ & Jeruschalaimorum, quum esset annorum viginti unius: qui regnavit annis undecim,

|| *1. 25. & 29.*

47 || Et faciens malum in conspectu Domini non metuit sibi à verbis quæ dicta fuerant per Jirmejam Prophetam ex ore Domini;

48 Sed quum jurejurando obstrictus fuisset regi Nebucad-netzari per nomē Domini, perjurās defecit, ac obdurata cervice sua animoq; suo transgressus est jura Jehovæ Dei Jisraelis,

49 Etiam principes populi Sacerdotumque multa iniquè gesserunt & impiè egerunt supra omnes abominationes gentium omnium, polluentes templum Jehovæ quod sanctum, erat Jeruschalaimis:

50 Quumque mitteret Deus majorum ipsorum per nuncium suum revocaturus ipsos, eo quod parcebat illis & habitaculo suo;

51 Ipsi subsannarunt nuncios ejus, & quando loquebatur Dominus, illuserunt Prophetis ejus:

52 Ad eum ut ad æstū iræ concitatus contra gentem suam propter impietatem ipsius, preceperit in eos ascendere Reges Chaldeorum.

¹¹ i. non solum Regem regum Nebucadnetzarem, sed etiam Principes regni Babylonicis ministrantes ei: sic 2. Reg. 18. 24. & Jerscha. 19. 8.

53 Hi occiderunt juvenes eorum gladio in circuitu sancti templi eorum, neque pepererunt puero aut seni, virgini aut adolescenti, quum omnes tradidisset in manum ipsorum:

54 Et omnia sacra instrumenta Domini magna & parva, & instrumenta arce Dei, regalēque thesauros sumtos exportarunt in Babyloniā.

55 Et incenderunt domum Domini, ac demoliti muros Jeruschalaimorum turres eorum incenderunt igne;

56 Absumentes omnia quæ inerant desiderabilia & ad nihilum redigentes: eos verò qui reliqui fuerunt à gladio deportarunt in Babyloniā;

57 Ubi fuerunt servi Babylonio usque dum regnarent Persæ, ad implendum verbum Jehovæ dictum ore Jirmeiæ,

¹² Græc. ei & filii ejus.

58 Donec exsolvisset terra sabbatha sua, & omni tempore desolationis suæ quievisset, complendo annos¹² septuaginta.

¹² sic legendum ex fide historiarum authenticarum, & exemplarium veterum testimonio.

CAPUT II.

1 || **R**egnante Cyro Rege Persarum anno primo, ad consummationem verbi Jehovæ dicti ore Jirmeiæ,

|| 2. Chr. 36. 22. Hetzra 1. ¹ Totum hoc caput ex Hetzra 1. & 4. desumptum est: sed quia multis in locis fraus facta est veritati, nos hoc caput merito regulæ illius confirmavimus.

2 Suscitavit Jehova spiritum Cyri regis Persarum, ut promulgaret per totum regnum suum etiam scripto,

3 Dicens, sic ait Cyrus Rex Persarum, me designavit Regem orbi terrarum Jehova Deus Jisraelis dominus excelsus,

4 Et commisit mihi ut ædificem domum

sibi Jeruschalaimis quæ sunt in Iehudæa.

5 Si quis vestrum igitur est de gente vestra ædificaturus, esto Jehova Dominus ejus cum eo, & ascendens Jeruschalaima quæ sunt in Iudæa, ædificato domum Domini Dei Jisraelis. Is est Dominus, qui habitavit Jeruschalaimis.

6 Quotquot verò hinc illuc resederint, sublevanto eos homines ipsius loci auro & argento,

7 Donis, equis & jumentis, votivisque oblationibus in ædem Domini qui est Jeruschalaimis.

8 Surrexerunt itaq; principes patrum familiarum ex tribu Iehudæ & Benjaminis, Sacerdotesque & Levites, quorumcumque spiritum excitavit Deus ut ascenderent ad ædificandum domum Jehovæ quæ est Jeruschalaimis:

9 Et vicini eorum adjuverunt eos omnibus auro & argento, jumentis, ac votivis compluribus, permulti quorum animus excitatus est.

10 Etiam Rex ipse Cyrus protulit vasa sacra Domini, quæ transtulerat Nebucadnetzar Babyloniæ Jeruschalaimis & appenderat in idolo suo;

11 Eaque prolata Cyrus Rex Persarum tradidit Mithredati præfecto ærario suo;

12 Per quem tradita sunt² Scheschbatzari Præsidi Iehudæa.

13³ Eorum autem erat numerus: pelves aureæ triginta, pelves argentei mille, b secespitæ viginti novem, crateres aurei triginta, crateres argentei secundarii c quadringenti decem, & alia vasa per millia.

14 Omnia vasa apportata sunt aurea & argentea, quinquies mille d quadringenta.

15 Hæc⁴ exportata sunt à Scheschbatzare cum iis proficiscente qui ex captivitate Babylone veniebant, Jeruschalaima.

16 ||⁵ Temporibus autem Artaxerxis Regis Persarum scripserunt ei contra habitatores Iehudæ & Jeruschalaimorum Bilscham, Mithredates, Tabeel, ⁶ Rechum præses consilii, & Schimschai legisperitus, ceterique cõiuncti illis, habitantes in Samaria & locis reliquis, epistolam sequentem Regi Artaxerxi Domino.

17 Rechum præses consilii & Schimschai legisperitus & reliqui in consilio ipsorum, iudicēque in Cœle Syria & Phœnicia.

18 Nunc verò notum sit domino Regi, Iehudæos qui ascendentes à vobis ad nos venerunt Jeruschalaima civitatem rebellem ac pessimam ædificare, fora ejus, & muros ejus curare, eiusque templum excitare.

19 Quod si civitas ista ædificata & muri consummati fuerint, tributa non sustinebunt dare, sed resistent etiam Regibus.

20 Quia autem de templo exstruendo agitur, justum fore arbitrati sumus si non despicere mus istud;

21 Sed notum faceremus domino Regi; ut si visum fuerit Regi, inquiratur in Commentariis majorum tuorum:

temporum historiam ita narrat quasi ab uno rege solo gesta esset; alterum, quod historiam Darii non attribuit Dario Hytaspis filio, capitibus seq. atque hunc quidem lapsam ex ignoracione profectum perhumanè accipio; priorem verò, quod verbum illum è libro Hetzrae dissimulaverit, neque excusare.

⁶ De nominum depravacione jam antè monuimus: sed vide scriptoris iudicium: Rathimus Balthemus hoc versu dicitur: seq. yf. Rathimus ab accentibus: nempe quia Behelthem Chaldaicè dominum consilii, causæ, iudicisque significat. aut etiam Dominum accentuum: postremo verò vers. 25 dicitur Rathimus qui scribebat accidentia, ut Græcè legitur. ⁷ τὰς ἀποστολὰς, nempe liber Græcus ex Latino factus. Quæ duo posteriora librorum oscitantia fuisse depravata non dubitaverim: sed tamen auctorem hunc mallem sibi constituisse, nisi animadvertere voluisset his occasionibus Dominum piis consulere, & impios illos revincere qui tantam his impuris & ineptis scriptis auctoritatem asserunt, quantam libris suis canonicis impressit Deus.

² sic legendum pland: propriè enim nomina turpissimè hinc libro corrupta sunt, quæ satis ritè deinceps in contextu sine lia notatione ponere. Dein ceptis verò in locum certissimè veritatis immixta congerimendaciorum plaustra. ³ Hæc recens plurimum ab authentica diceret: nisi reponeretur: scilicet videbat atque summæ curæ partibus non satis convenire quas adducit Hetzra, cumque ut hominem auctorem putavit: corrigendum. ⁴ Græc. mille. ⁵ Græc. iburibus argentea viginti. ⁶ Græc. bis mille quadraginta. ⁷ Græc. quadraginta sexaginta novem. ⁸ pervenerunt Jeruschalaima; ait Hetzra: hinc verò quid numerata quidem sunt, inquit: se veniunt minime: cur autem quia non fuisset opinor, locus fabulæ quæ proponitur infra 4. 44. Hoc quidem certè inscitiam ne an impietatem appellem nescio: sed ad cetera.

|| Hetzra 4. 7. ⁵ distingue tempora (ut vulgari dicitur) & concordabis Scripturas. Ad dem optime distinxerat Hetzra 4. 6 & 7. Nam regum duorum tempora numerata verè, Assueri & Artaxerxis: è quibus Assuerus Xerxem designat; secundus est Longimanus. Notum ergo Regum duorum tempore averta est ædificatio. Sed quid hinc nosset Flavium Josephum, non Hetzram sequitur, & Assueri nomen ac tempus dissimulat, atque hoc pacto in gravissimos duos errores incidit: unum, quod duorum

22 Et invenies in Commentariis de eis scriptum, cognoscensq; civitatē istam fuisse rebellem, Regibusq; & civitatib. adferentem turbas:
 23 Et Jehudæos rebelles, conſpirationemque in ea feciſſe inde à ſeculo; eamque ob cauſam civitatem iſtam fuiſſe devaſtatam.

24 Nunc ergo notum facimus tibi domine Rex, ſi iſta civitas exadificata fuerit & muri ejus reſtituti, fore ut accessus tibi non pateat in Cœlen Syriam & Phœniciam.

25 Tunc reſcripſit Rex Rechumo præſidi cõſilii, & Schimſchairo legisperito, & reliquis collegis eorum, habitantibusque in Syria & Phœnicia, ea quæ ſequuntur:

26 Legi epiſtolam quam miſiſtis mihi: itaq; præcepi quæſtionem haberi, & inventum eſt civitatem iſtam jam olim Regibus reſiſtere,

27 Homines rebelles & conjurationū auctores eſſe verſatos in ea;eriam Reges potentiffimos & e moleſtos Jeruſchalaimis dominatos eſſe, qui tributa exegerint è Cœle Syria atque Phœnicia.

28 Nunc ergo præcipio prohiberi viros iſtos ne adificent civitatem, & provideri ne quid ampliùs faciant,

29 Ac non procedant graviora mala, quibus turbæ Regibus importentur.

30 Tunc recitatis iis quæ à rege Artaxerxe ſcripta fuerant, Rechum & Schimſchaius legisperitus & collegæ eorum jungentes feſtinanter venerunt Jeruſchalaima cum equitatu, turba & agmine,

31 Cœperuntque adificantes prohibere: ita vacarunt Jehudæi ab adificatione templi Jeruſchalaimis ad annum uſque ſecundum regni Darii regis Perſarum.

C A P U T I I I.

Rex autem Darius fecit convivium magnum omnibus qui ſuberant ipſi, & omnibus domeſticis ſuis, omnibusq; magnatibus Mediæ & Perſidis,

2 Et omnib. clariffimis regulis, ducibusq; & præfectis qui ſuberat ipſi ab India ad Æthiopiam uſque, centum vigintiſept. provinciis:

3 Qui quum ediffent, bibiffentq; & ſatiati rediviffent, dormiit, aſcendit Darius rex in cubiculū ſuum, dormivit parumper, & expergefactus eſt.

4 Tunc tres juvenes illi a ſatellites qui cuſtodiebant corpus regis, dixerunt alter alteri,

5 Proponamus quiſq; dictum aliquod eximium, quandoquidem cujuſcūmq; viſus fuerit ſermo præſtare aliorum ſermoni ſapientia, daturus eſt illi Darius Rex dona magna, & magna epinicia:

6 Ut purpura induatur, ex aureo poculo bibat, in aurato cubili dormiat, curru vehatur cum equis frænatis auro, geſtet cidarin byſſinam & torquem appendentem collo,

7 Secundus ſedeat à Dario propter ſapientiam ſuam, & cognatus Darii vocetur.

8 Tunc ſcripferunt quiſq; dictum ſuum, obſignatumq; poſuerunt ad cervical Darii regis,

9 Quum Rex Darius (ut iſt. volunt) expergefactus ſuis lateronibus cuſtodibusque corporis problema ſuum attuliſſet, quid omnium eſſet fortiffimum.

¹ Quam ſutilis & vana hæc hiſtoria ſit omnes oculati cum ex tempore videre poſſunt, tum ex Chaggai prophetia: nam quod ad tēpus, imperitē cōturbati rationem illius ante oſtendimus cap. 2. quod ad prophetiam verò, nullus tam bonus artifex conciliationum fuſturus eſt; quin omnibus tentatis fateatur aut hūc aut illum teneri mendacii. Illam mendacem ut dicamus abſit, qui Zerubbabelem præſectū Jehudæ docet tamquam rem inauditam, eo demū tempore in opus Domini incumbendum eſſe, cui populus obnititur ut contemnent Regum diplomata: qui præfectos & populum ipſum parum mandatis Dei, partimque promiſſionib. excitavit: quo prædicante Spiritus Dei animavit ipſos, ac non Regis ullius auctoritas: Superſtitione & Joſephum & alios mendaciam dicere qui narrationem hanc tradiderunt. Verum quid multus opus eſt? Jehudæi adverſariis & quæſitoribus ſuis reſpondentes nullam huius hiſtorie, nullam mandati à Dario mentionem faciunt, Hezra 5. 13. & 17. qua una profeſſio auctoritate ſublata fuiſſet omnis rixandi occasio: ſed ne ipſe quidem Darius adducit, Hezra 6. Valeant ergo qui fabulas iſtas Antiehezeæ alicujus non germana Hezra ſcripta cum libris Canonis compaſtis & adequatis volunt.

² Gra. ομαρτοφιλαιες.

9 Dicentes, quum ſurrexerit rex, b dabitur ei ſcripta noſtra; & cuiuſcūmq; è nobis tribus judicaverit Rex & Magnates Perſidis dictum eſſe ſapientiffimum, huic dabitur victoria ſicut ſcriptum eſt.

10 Unus ſcripſerat, forte eſt vinum:

11 Alter ſcripſerat, fortior eſt Rex.

12 Tertius ſcripſerat, fortiores ſunt mulieres, ſupra omnia vincit veritas.

13 Quum itaque ſurrexiſſet Rex, accipientes ſcripta dederunt illi & legit;

14 Deinde mittens vocavit omnes magnates Perſarum Medorumque, clariffimos, regulos, & duces, & præfectos, & conſules.

15 Quibus confidentibus in conſilio ſcripta prælecta ſunt coram ipſis.

16 Poſtea edixit Rex, vocatè juvenes qui exponant dicta ſua: quumque vocati veniſſent intro,

17 Edixit illis rex, exponite nobis ea quæ ſcripta ſunt. Iſ itaque incepit primus qui prædicaverat fortitudinem vini, ſic dicens,

18 O viri, quomodo vi ſuperat vinum omnes bibentes ipſum! ſeducit mentem,

19 Equè regis mentem ac orphanum efficit unam, ſervi, liberi, pauperis, divitis,

20 Et omni menti ſecuritatem ac jucunditatem affert, ita ut nullius triſtitie debitive ullius meminerit;

21 Omnesque animos reddit munificos, faciens ut vir potus neque regem, neque magiſtratum recordetur, ſed omnia e talenta crepet os ipſius:

22 Aut poſtquam biberint; neque amicitia; neque germanitatis ullius meminerunt; ſed paulo momento arripiunt gladios;

23 Quum autem è vino emergentes ſurgunt, non meminerunt factum,

24 O viri, nonne vi ſuperat vinum; quod ita facere cogit: atque hoc dicto conticuit.

C A P U T I V.

Tum cepit ſecundus dicere, qui prædicaverat fortitudinem regis,

2 O viri, nonne fortiffimi ſunt homines: qui terram ac mare obtinent & omnia quæ ſunt in eis.

3 Rex autem eſt illorum omnium fortiffimus, qui ita dominatur illis utiturq; dominatione, ut quicquid edixerit ipſis auſcultent.

4 Nam ſi edixerit ipſis, ut belligerent alter in alterū, faciunt: ſi autem eos in hoſtes miſerit, abeūt; montes, muros, & turres ſubruūt;

5 Jugulantur & jugulant, ut mandatum Regis non tranſgrediantur; quod ſi vicerint, omnia afferunt ad Regem, ſi prædati fuerint. & alia omnia geſſerint,

6 Similitérq; alii omnes qui in militia minime incumbunt, ac ne in ullum quidem prælium, ſed colunt terram; hi quum ſeverint atque meſſuerint, afferunt tributa Regi.

7 Denique ſolus ipſe ſi dixerit occidite, occidunt; ſi definite deſinunt.

8 Si percutite, percutiunt; ſi exterminate, exterminant; ſi adificate, adificant;

9 Si excidite, excidunt; ſi plātate plantant;

10 Omnis populus ejus & copia ejus ipſi obediunt, eis inſtructus accumbit, comedit & bibit dormitque eis cuſtodientibus in circuitu ipſum:

11 Neque poſſunt abire ullus arbitrato ſuo ut curet res ſuas, neque immorigeri ſunt ipſi.

12 O viri, ecquū non eſſet Rex fortiffimus?

D d d d d

³ i. (ut Joſephus ait) *ἡ ἐξ ἑστρα-
των*, victoria præmium à Rege proſtitum: eſt huic ſcripſit cum Joſepho non ſatis convenit.

⁴ hoc argumētum exponunt elegantè atque copioſè Diphilus Comicus & Bacchylides apud Athenæum lib. 2. Diſpoſiſtarum.

^c Gra. *per talenta* *facit loqui.*

¹ Eadem cura præcedente cap. hiſtoria; judiciū idem.

cui sic obediri oporteat: his dictis tacuit.

13 Tertius verò qui de mulieribus & veritate dixerat, (is est Zerubbabel) cœpit dicere,

14 O viri, non rex maximus, non hominũ multitudo, non vinũ est fortissimũ: quis ergo est qui dominetur eis? aut quis pervaleat eis?

15 Nonne mulieres? mulieres pepererunt Regem, omnemque populum qui dominatur mari & terræ.

16 Hæ educaverunt eos qui plantant vineas, è quibus fit vinum:

17 Hæ cõficiunt vestes hominum, hæ gloriam afferunt hominibus, a ab his viri nequeunt retrahi.

^a Grae. non possunt viri sine feminis esse.

18 Si congregato auro & argento ac re quilibet pretiosa viderint aliquam mulierem habitam atque speciosam,

19 Omnia illa omittentes in eam intendunt defixis oculis inhiantes ei, & eam magis appetunt quàm aurum & argentum & rem quamlibet pretiosam:

20 Vir patrem reliquit qui educavit ipsum, ac regionem suam; & adjungit se mulieri,

^b Grae. animam remittens.

21 Et cũ muliere b seipsũ recreans neq; patris meminit, neq; matris, neque regionis suæ.

22 Atque hinc oportet à vobis cognosci istud, mulieres dominari vobis: nõnne dolores subitis & labores, & omnia datis defertisque scem inis?

23 Et accipiens homo gladium suum abit per itinera commissurus furta & latrocinia, per mare navigat & flumina;

24 Leonem videt, & de nocte ambulat; quũque furtum fecerit, fraudes, & rapinas, comportat ad amatam suam?

25 Quinetiam diligi à viro uxorem ipsius magis quàm patrem aut matrem nostis:

26 Nam multi dementes facti sunt propter uxores suas, multi servi facti sũt propter illas;

^c al. abeyraverunt.

27 Multi perierunt & c jugulati sunt, quum peccassent propter mulieres.

28 Jam verò non creditis mihi? nõnne magnus est Rex potentia sua? nõnne regionum omnium homines verentur eum contingere?

^d sic restitimus ex Flavii Josephi comparatione: nam ille vocat An dũlu riu Pa- si çaxũ nũ Omu- sis paĩ da. d Grae. admirabiliũ.

29 Vidi tamen eum & ² Apajimam filiam Rab-schakis concubinam Regis d magnificissimi assidentem ad dexteram Regi,

30 Quæ auferens diadema de capite ejus imponebat suo, & feriebat Regem sinistra manu.

31 Atque hæc quum fiunt, Rex aperto ore intuetur eam; ea si arriserit ipsi, ridet; si indignata fuerit, abblauditur donec reconciliatus fuerit in gratiam.

32 O viri, ecquĩ non essent mulieres fortissimæ: quæ res faciant ejusmodi?

33 Tunc respicientibus Rege & magnatibus uno in alterum, cœpit de veritate dicere,

34 O viri, nõnne fortes sunt mulieres? magna verò est terra, excelsumq; cœlum, & velox cursus Solis, qui in orbem conversatur cœli, & locum suum repetit uno die.

35 An verò non esset magnificus qui hæc fecit? maxima autem est veritas, fortissimæque omnium.

36 Omnis terra veritatem invocat, cælum etiam benedicit ipsi, & omnia opera commoventur ac contremiscunt ab ea, neque est apud eam iniquum quicquam.

37 Vinum iniquum, iniquus Rex, iniquæ mulieres, iniqui omnes filii hominum, & iniqua omnia illorum opera; neq; est in ipsi veritas, sed peribunt in iniquitate sua:

38 At veritas manet, valensque in æternum vivit, & obtinet in omnia secula;

^e Grae. seculum seculi.

39 Apud quam neque est acceptio personarum, neque distinctio; sed ius reddit omnibus justis & injustis, qui omnes acquiescunt operibus ejus.

40 Non enim est in iudicio ejus ulla iniquitas, sed fortitudo ipsa, & regnum, potentiaque, & majestas omnium seculorum est, benedictus Deus veritatis.

41 Hoc autem desinente loqui, tum populus totus exclamavit, ac tum dixit, maxima est veritas atque fortissima:

42 Rex verò dixit illi, Si quid voles supra quàm scriptum est, pete & dabimus tibi: quãdoquidẽ inventus es sapientissimus, proximẽ assidebis mihi, & cognatus meus vocaberis.

43 Tum ille Regi, memor esto, inquit, voti tui, ³ vovisse te ædificationẽ ⁴ Jeruschalaimorum quo die regnum tuum accepturus esses,

³ i. te quum ambires regnũ votum nuncupasse & spondidisse Domino fore si per voluntatem ejus ad fastigiũ regni pervenires, ut adeptus regnum ea præstares quæ sequuntur. Sic duobus locis interpretatur Josephus ἀρχαϊολογίας ἰσ. Hæc autem cum veritate pugnare omnia jam antè docuimus: nã quod ad ædificationẽ templi sui probabuntur ista, quid Chaggai Propheta fiet? quod ad instaurationem opidi, quid fiet Nechemjæ historia? quod ad immunitatẽ, quid fiet Estheræ libro? nam duobus hisce capitib. eadẽ opera tres illæ historiae convelluntur earũque tempora cõfunduntur impudētissimẽ. Cætera quæ factò hĩc illic dispersa sunt, jam antè suis locis perstrinximus.

44 Omniumque vasorum restitutionem exportatorum Jeruschalaimis, ⁵ quæ separans Cyrus eò quòd vovisset excidium Babylonis, voverat illuc remittere;

45 Vovisse quoque ædificationem ⁶ templi quod incenderunt ⁷ Edomæi, quando Jerudæa vastata fuit à Chaldæis.

46 Nunc ergo hoc illud est quod postulo Domine Rex; & peto, hoc illud est de quo rogo majestatem tuam. Rogo igitur ut perficias votum quod vovisti Regi cælesti ore tuo, facturum te.

47 Tunc surgens Darius Rex osculatus est illum, & propter illum rescripsit omnib. quæstoribus, præfectis, ducibus, atq; clarissimis, ut deducerent eum ac comites ejus omnes ascensuros ad ædificandum Jeruschalaima,

48 Omnibusq; procuratorib. qui erant in Cœle Syria Phœniciq; & Libano, ut curarẽt devehili ligna cedrina à Libano Jeruschalaima, ad juvandum eos in civitatis instauratione;

49 Præterea Jehudæis omnibus à regno in Jehudæa ascensuris ⁸ libertatẽ pronuncians ut nemini potentiori magistratui, aut pfecto, aut procuratori liceret invadere portas ipsorum:

50 Sed totam regionem quam obtinuerint ⁹ mandavit liberam à tributis esse, Edomæosq; cedere vicis quos detinebant Jehudæorum:

51 Et in structuram templi dari quotannis talenta vicena donec exædificatum esset:

52 Ad holocausta verò comburenda quotidie in altari sacro, quemadmodum præceptum est offerri septena dena, alia talenta dena offerri per annos singulos:

53 Denique omnibus è Babylonia proficiscentibus ad instaurationem civitatem, pronunciauit libertatem, ipsis ipsorumque posteris, & omnibus Sacerdotibus ascensuris.

54 Item rescripsit instrumenta & vestimenta sacra numero certo dari quibus induti ministrarentur;

55 Levitis quoq; demensa dari usque dum consummata esset domus, & exstructa Jeruschalaima,

56 Et omnibus custodibus civitatis dari sortes atque stipendia:

57 Amandansque omnia vasa quæ separaverat Cyrus è Babylonia, & quæcumque Cyrus edixerat, hic etiam præcepit fieri & mitti Jeruschalaima.

58 Egredius itaq; adolescens ille, elata facie versus Jeruschalaima benedixit Regi cælesti,

59 Dicens, abs te est victoria, à te sapientia, &

⁴ contra historiã Nechem. 1. & 2. ⁵ vide supra in 2. 15. ⁶ vide supra in 3. 1. ⁷ de quibus Psa. 79. 12. & 137. 7. & Jirmej. 49. 7. & Jechezkel. 25. 12. sed in aliis Chaldæi legitur. ⁸ sive immunitatem, cõtrã quã narratur Esther.

tia, & gloria tua est, ego verò servus tuus:

60 Benedictus es, o qui dedisti mihi sapientiam; celebrabo te Domine Deus majorum nostrorum.

61 Et acceptis literis profectus est ⁹ Babylonem, veniensque nunciavit fratribus suis omnibus qui erant Babylone:

62 Qui benedixerunt Deo majorum suorum, quod daret ipsis laxamentum & ¹⁰ refrigerationem,

63 Ut ascendentes edificarent Jeruschalaima & templum in quo invocatum est nomen ipsius; exultaveruntque cum symphonia & latitia diebus septem,

CAPUT V.

1 Post ¹ hæc autem electi sunt qui ascenderent principes paternarum familiarum per tribus ipsorum cum uxoribus, filiis, filiabusque ipsorum, servis, ancillisque, & pecoribus ipsorum:

2 Et misit Rex Darius cum eis equites mille, qui deducerent Jeruschalaima cum pace Jehudæos ut eis instrumentis musicis, tympanisque, & tibiis,

3 (Omnes enim fratres illorum ludebant eis) iussitque illos cum eis ascendere.

4 ² Hæc autem sunt nomina virorum qui ascenderant per familias paternas suas in tribus suas in præfecturas suas:

5 Sacerdotum, è filiis Pinchasi filii Aharonis, princeps Jeschuah filius Jehotzadaki ³ cum Jehojakimo filio, & Zerubbabel filius Schealthielis è domo Davidis ex progenie Peretzi, princeps tribus Jehudæ,

6 Qui proloquutus est apud Darium regem sermones illos sapientis secundo anno regni ejus, mense Nisane, mense primo.

7 Atque hi sunt ex Jehudæa qui ascenderant è captivitate illius deportationis quam deportaverat Nebucad-netzar Rex Babylonie in Babyloniam, qui reversi Jeruschalaima repetiverunt in partes Jehudææ unusquisque civitatem suam:

8 Qui venerant cum Zerubbabele. Jeichuha, Nechemja, Hazarja, Rahamja, Nachamani, Mordecai, Bilschane, Misperetho, Bigvai, Nechumo, Bahana, singulis principibus ipsorum: hic numerus popularium à principibus ipsorum.

9 Filiis Parhoschi, bis mille ceterum septuaginta duo; filii Schepharjæ treceterum septuaginta duo;

10 Posterii Arachi, sexcenti quinquaginta duo;

11 Posterii Pachath-moabi ex posteris Jeschuhæ & Joabi, bis mille octingenti octodecim

12 Posterii Helami, mille ducenti quinquaginta quatuor; posterii Zathu, octingenti quadraginta quinque; posterii Zaccai, septingenti sexaginta; posterii Binnui, sexcenti quadraginta octo;

13 Posterii Bebai, sexcenti viginti octo; posterii Hozgadis, bis mille trecenti viginti duo;

14 Posterii Adonikami, sexceterum sexaginta septem; posterii Bigvai, bis mille sexaginta septem; posterii Haddinis, sexceterum quinquaginta quinque;

15 Posterii Ateris ex Chizkija, nonaginta octo; posterii Chaschumi, treceterum viginti octo, posterii Betzai, trecenti viginti quatuor;

16 Posterii Chariphi, centum duodecim;

17 Gibhonitæ, nonaginta quinque;

18 Bethlechemitæ & Netophatæ, centum octoginta octo; Hanathothani centum viginti octo; Hazmavethani quadraginta duo:

19 Kirjath-jeharimani, Cephirani, & Beerothani, septingenti quadraginta tres; Ramani & Gebahæ, sexcenti viginti unus;

20 Micmasæ: centum viginti duo; Beth-elitæ & Hajani, centum viginti tres;

21 Nebuntini alteri, quinquaginta duo, posterii Helami alterius, mille ducenti quinquaginta quatuor; posterii Magbischi, centum quinquaginta sex;

22 Posterii Charimi, trecenti viginti; Jerichunti, trecenti quadraginta quinque;

23 Lodæi, Chadidæi, & Onuntini, septingenti viginti unus; Senaani, ter mille nonaginta triginta.

24 Sacerdotes: posterii Jeschahjæ è familia Jeschuhæ, nongenti septuaginta tres, posterii Immeris, mille quinquaginta duo;

25 Posterii Paschchuris, mille ducenti quadraginta septem; posterii Charimi, mille septemdecim.

26 Levitæ: posterii Jeschuhæ cum Kadmiele è filiis Hodevæ, septuaginta quatuor;

27 Posterii Asaphi qui psallebant in templo, centum quadraginta octo;

28 Ostiarii verò, posterii Schallumi, posterii Ateris, posterii Thalmonis, posterii Hakkubi: posterii Chatitæ, posterii Schobai, centum triginta octo;

29 Sacerdotibus ministrantes in templo, posterii Tzichæ, posterii Chaschuphæ, posterii Tabbahoti, posterii Kerosi, posterii Sihæ, posterii Padonis,

30 Posterii Lebanæ, posterii Chagabæ, posterii Chalmai, posterii Chananis, posterii Giddeli, posterii Gachadis, posterii Reajæ, posterii Retzinis, posterii Nekodæ,

31 Posterii Gazami, posterii Huzzæ, posterii Paseachi, posterii Bezai, posterii Mehunimi, posterii Nephischesimi, posterii Bakbuki, posterii Chakuphæ, posterii Charchuris,

32 Posterii Batzelithi, posterii Mechidæ, posterii Chaschæ, posterii Barkosi, posterii Siseræ, posterii Temachi, posterii Netziachi, posterii Chatiphæ.

33 Schelomonis Nethinæi, posterii Sotai, posterii Sopherethi posterii Peridæ, posterii Jahalæ, posterii Darkonis, posterii Giddeli,

34 Posterii Schepathjæ, posterii Chatilis, posterii Pokereth-hatzebajimi, posterii Amonis,

35 Omnes ^a Nethinæi & posterii servorum Schelomonis, trecenti nonaginta duo.

36 Hi sunt illi qui ascenderunt è Thelme-lacho, & Theleharfa, eorumque principes Gerub, Adan, & Immer;

37 Sed non potuerunt indicare civitates suas & progeniem suam, quemadmodum essent ex Jisraele, posterii Delajæ, posterii Tobijæ, posterii Necodæ:

38 E Sacerdotibus verò fungentibus. Sacerdotio qui non sunt inventi esse, posterii Chabaja, posterii Kotzi, posterii Barzillai, qui accepta uxore è filiabus Barzillai vocatus est de nomine ejus.

39 Horum quæ sita est scriptura generis quod prædicabant, sed non inventa est; quapropter sunt prohibiti Sacerdotio fungi.

40 Edixit enim regis legatus eis, ne participarent res sanctas, donec Sacerdos existeret ^b docturus veritatem Urimis & Thummimis.

41 Omnes Jisraelitæ erant à nato annos duodecim & deinceps, præter pueros & puellas, quadragies bis mille trecenti sexaginta,

42 Servi & ancillæ eorum septies mille tre-

⁹ erat enim Rex Esbatanis, ut frigida conjectura divina, auctor ex Hezra 6.

² ut 4. Hezra 11. 46. ³ Græc. αὐτῶν. ⁴ 11 al. αὐτῶν.

¹ Hi tres versus primi ex scriptoris officina sunt: reliquum caput ex Hezra huc translatum est, & ex Nechemja

7. (hæc enim confundit auctoris imperitia) sed ita corruptum propriis nominibus, numeris & sensu, ut nihil supra Nos itaq; ad ἀρχαίων re-vocavimus omnia, quæ partim scriptoris audaciam accepta ferimus, partimque librorum officiantia.

² hyperbaton ad finem usq; cap.

³ sic omnino legendum est: fuit enim Jehojakim non Zerubbabelis, sed Jehoschuhæ filius, Nechi. 12. 10.

|| Hezra 2.

|| Nechem. 7.

^a Græc. ministrantes sacra.

^b Græc. indutus Urimis.

centi triginta septem, cantores & cantatrices ducentæ quadraginta quinque.

43 Equi eorum septinginti triginta sex, muli eorum ducenti quadraginta quinque, camelii quadringenti triginta quinque, asini sexies mille septingenti viginti.

44 Ex primoribus autem paternarum familiarum quum pervenissent ad domum Jehovæ qui habitat Jeruschalaimis, quidam sponte se offerentes ad domum Dei statuendam in sede ipsius,

45 Pro facultate sua, dederunt in thesaurum ipsius operis auri ^{4c} drachmas semel & sexagies mille, argenti que pondo quinquies mille, & tunicas Sacerdotum centum.

46 Et habitaverunt Sacerdotes ac Levitæ & qui venerant de plebe Jeruschalaima atque in Jehudæam Nethinæi cantoresque, & ostiarii & omnes Jisraelitæ in regionibus suis.

47 || Quum autem septimus advenisset mensis, versantibus Jisraelitis in civitatibus suis, convenerunt unanimes in atrium quod erat ante portam Orientalem.

48 Ubi stans Jehoschuah filius Jotzadaki, cum fratribus suis Sacerdotibus, & Zerubbabel filius Schealthielis cum fratribus suis extruxerunt altare Dei Jisraelis.

49 Ad offerendum in eo holocausta, sicut scriptum est in lege Moschis viri Dei.

50 Quumque erexissent altare in sede sua, quamvis convenientibus contra ipsos populos aliarum gentium terræ, eò quòd odio essent ipsis; tum confirmaverunt eos omnes gentes quæ erant super terram, & obtulerunt in eo hostias & holocausta Jehovæ manè & vesperis:

51 Et celebraverunt festum tabernaculorum sicut præceptum est, sacrificia in diem offerentes secundum ritum.

52 Itemque holocaustum juge, & hostias sabbathorum ac neominiarum & d dierum solennium, omneis res sacras.

53 Quotquot voverunt Jehovæ, à die primo mensis septimi cœperunt offerre holocausta Jehovæ quum templi Jehovæ non esset iactum fundamentum:

54 Dederuntque pecuniam putatoribus & fabris, cibumque & potum e cum oleo.

55 Tzidonis ac Tyriis, ut advherent ipsis ligna cedrina ex Libano ratibus in portum Japhonis, secundum facultatem à Cyro Rege Persarum ipsis perscriptam.

56 Anno autem secundo ex quo venerant ad domum Dei Jeruschalaima, mense secundo, cœperunt Zerubbabel filius Schealthielis, & Jehoschuah filius Jotzadaki cum fratribus suis Sacerdotibus & Levitis, & quicumque venerant de captivitate Jeruschalaima,

57 Fundare domum Dei primo die secundi mensis anno secundo, quicumque venerant in Jehudæam & Jeruschalaima.

58 Quumque statuisent Levitas à nato viginti annos & deinceps ut præssent operi domus Jehovæ,

59 Assistens Jeschuah, filii ejus, & cognati ejus, & Kadmiel fratres & filii ejus, filiique Jehudæ, & posteri Chenadadi, filii eorum, ac fratres eorum Levitæ simul præfuerunt opificibus in domo Dei; quum ædificarent structores templum Domini.

60 Steteruntque Sacerdotes induti cum tubis & Levitæ posteri Asaphi cum cymbalis,

61 Collaudantes Jehovam & benedicentes canticis traditis à Davide rege Jisraelis; exclamaveruntque hymnis benedicentes Domi-

no, quia benignitas ejus gloriæque est in secula in toto Jisraele.

62 Totus verò populus vociferabatur vociferatione magna laudando Jehovam, quum excitaretur domus Jehovæ.

63 Venientes autem ex Sacerdotibus, & Levitis, primoribusque paternarum familiarum senes qui viderant domum priorem,

64 Ad hujus ædificationem flebant voce magna, & multi vociferabatur ex lætitia magna,

65 Adeò ut populus non internosceret vociferationem ex lætitia à voce fletus populi, quia populus f vociferabatur vociferatione maxima, ita ut longè audiretur.

66 || ⁶ Audientes verò inimici Jehudæ & Benjaminis, venerunt cognituri quid sibi vellet ista vociferatio:

67 Et cognoscentes deportatos istos ædificare templum Jehovæ Deo Jisraelis,

68 Accesserunt ad Zerubbabelem, & Jehoschuam, & ad primores paternarum familiarum, & dixerunt eis, ædificemus vobiscum;

69 Nā sicut nos auscultamus Deo vestro, & ipsi pariter adolemus inde à diebus Esar chadonis Regis Assyriæ qui deportavit nos huc.

70 Quibus dixit Zerubbabel & Jeschuah cum primoribus paternarum familiarum Jisraelis, non est vestrum nobiscum ædificare domum Deo nostro;

71 Sed nos soli ædificabimus Jehovæ Deo Jisraelis, ut præcepit nobis Cyrus rex Persidis.

72 Populi autem illarum regionum instantes in populum Jehudææ, obsidentisque conturbabant opus ædificationis, & insidiis, & hominibus adductis ne ædificarent;

73 Et g grassationem exercentes impediabant ne consummaretur ædificium omnibus diebus Cyri regis, protrahébantque structuram usque ad annum secundum Darii Regis.

CAPUT VI.

1 Anno || ¹ autem secundo regni Darii propheta vit Chaggai & Zecarja filius Hidonis Prophetæ Judæis qui erant in Jehudæa & Jeruschalaimis, nomine Dei Jisraelis.

2 Tunc surgens Zerubbabel filius Schealthielis & Jeschuah filius Jotzadaki redorsum sunt ædificare domum Domini habitantis Jeruschalaimis, quum adessent eis Prophetæ Domini juvantes eos.

3 Quo tempore venit ad eos a Thatnai ² princeps trans flumen, & Schetar-boznai cum collegio suo:

4 Et dixerunt eis, quo auctore ædificatis domum istam & tectum istud, aliisque omnia perficitis; & quina sunt structores qui ista ædificant.

5 Sed gratiam hanc consequuti sunt respiciente Domino in reduces à captivitate Seniores Jehudæorum,

6 Ut non impedirentur ædificari, donec significatis Dario omnibus rebus istis responsum haberetur.

7 Exemplum epistolæ quam scripsit Dario, miseruntque Thatnai princeps trans flumen, & Schetar-boznai, ac collegæ ejus ^b qui erant trans flumen: Dario Regi salutem.

8 Omnia nota sunt Domino nostro Regi nos profectos in regione Jehudææ & ingressos Jeruschalaima invenisse ex captivitate reducibus Seniores Judæorum in urbe Jeruschalaimis ædificantes domum Dei magnam,

9 Templum novum ex lapidibus politis & maximis, pretiosaque materia ad parietes;

* i. ut scriptor conijcit, minarum duodecim millia. At huc scriptorem neque minarum pretia, neque drachmarum oportuit didicisse, aut aliud egisse quum ista scriberet.
⁶ Gr. minus mille.
|| Hezra 3.

d Grac. festorum omnium sanctorum.

Gr. & caros.

⁵ Imperitum Legis & sermonis Hebræi scriptorem, qui ex popularibus efficit tubicines quum Hebræa vox frequentius sonet vociferari quum tuba clangere, quapropter in Græco per inscientiam conjuncta sunt, clangebant & vociferabantur.
⁶ Grac. erat qui clangebant maxime.

|| Hezra 4. insipida, etiam purida sunt quæ in hunc versum auctor commentatus est: quare nos illa ut notha abdicavimus.

⁶ Gr. consulationes, consilioque populares & consulationes facientes, imper.

⁷ Somnolentus hæc scripsit, qui structuram putavit biennio solùm fuisse ab hostibus impeditam, quod ipsa revincit veritas, quæ per multorum Regum tempus à Cyri tempore fuisse impeditam narret Hezra 4. 6. & 7. & hujus loci verba planè aliter sonent Hezra 4. 25.

|| Hezra 1. Hæc quidem rectè: nisi quod ad Darium Hytaspis filium auctoris putavit pertinere.

² Grac. Sifami: si deinceps. Syria & Phœnicæ interpretatur auctor: sed hoc pacto non satis exprimitur nam fuerunt etiam Arabarchæ, & alii.

^b Gr qui in Syria & Phœnicia sunt duces.

10 Et opus istud celeriter fieri, & prosperari in manibus eorum, magnificeque & quam diligentissime perfici.

11 Tunc interrogavimus Seniores dicendo, quo auctore aedificatis domum istam, & opera haec fundatis?

12 Ideo autem interrogavimus eos ut notos faceremus tibi praepositos operi; & nomina eorum nobis de scripto dari postulavimus.

13 Qui responderunt nobis dicentes, nos sumus servi Dei qui fecit caelum & terram.

14 Aedificata autem fuerat haec domus ante multos annos, & consummata a rege Jisraelis magno & potentissimo, perfectaque.

15 Sed ex quo majores nostri exacerbantes peccaverunt in Deum caelestem Jisraelis, tradidit eos in manum Nebucadnetzaris Regis Babyloniae regis Chaldaeorum,

16 Qui domum istam demolientes incenderunt, & populum captivum abduxerunt in Babyloniam.

17 Verum anno primo Cyri regis Babyloniae rescipit Cyrus rex domum hanc aedificari.

18 Et illa sacra vasa aurea & argentea quae exportans Nebucadnetzar e domo quae erat Jeruschalaimis appenderat in templo suo, illa depromsit Cyrus rex e templo Babylonico, & tradita sunt Zerubbabeli ac Scheschbatzari Praefidi.

19 c Quibus mandatum est ut afferentes haec vasa reponeret in templo quod futurum erat Jeruschalaimis, & ipsum templum Dei curarent aedificari in loco suo.

20 Tunc adveniens Scheschbatzar posuit fundamenta domus Dei quae est Jeruschalaimis, atque eo tempore huc usque aedificatur, necdum est absolutum.

21 Nunc ergo si videbitur tibi, o Rex, perquiratur in regio tabulario Cyri,

22 An inveniatur ex auctoritate Cyri Regis coeptam esse structuram domus Domini quae est Jeruschalaimis, & iudicium domini nostri Regis de his rescribat nobis.

23 || Tunc Darius Rex mandavit inquiri in chartophilaciis quae erant in Babylonia: & inventus est in opido Ecbatanis in regione Mediae locus unus in quo scripta erant ista:

24 Anno primo Cyri Regis, Rex Cyrus mandavit domum Dei quae est Jeruschalaimis aedificari, ubi ignis jugis accendatur,

25 Cujus altitudo sit cubitorum sexaginta, & amplitudo cubitorum sexaginta, ordinibus lapidum maximorum ternis, & ordine lignorum novorum; & impensas e domo Cyri regis tradi;

26 Et sacra vasa domus Domini aurea & argentea exportata per Nebucadnetzarem e domo Domini quae erat Jeruschalaimis, restitui in domum Jeruschalaimis, ubi fuerant posita, ut ponantur illic.

27 3 Mandavit itaque curae esse Thatnaio principi trans flumen, Schetar-boznaio; & collegis, & Praefidibus qui erant trans flumen, ut abstinerent ab eo loco, sinerentque servum Domini Zerubbabelem praefectumque Judaeae ac Seniores Judaeorum aedificare in loco domum illam Domini.

28 Mando quoque omnino aedificari, & prospici ut adjuventur reduces Jehudaeorum, donec consummatum sit templum Domini,

29 Et de canone transfluviali diligenter quantitatem dari viris illis, & Zerubbabeli praefecto ad sacrificia Domini in tauros arietisque & agnos,

30 Similiter frumentum, sal, vinumque & oleum indefinenter quotannis, prout Sacerdotes qui sunt Jeruschalaimis indixerint quotidie consumendum esse; ac sine mora:

31 Ut offerant libameta Deo maximo pro Rege ac filiis ejus, orantes pro ipsorum vita.

32 Praeterea denunciator istud, quisquis transgressus fuerit aliquid eorum quae rescripta sunt, aut infirmaverit, amotum iri lignum a domo ipsius cui suspendatur, & bona ejus ascribenda Regi.

33 Praeterea vero Dominus cujus nomen invocatur illic, dejiciat omnem Regem & populum qui manum suam extenderit ad impediendum aut afficiendum malo domum Domini quae est Jeruschalaimis.

34 Ego Darius Rex decrevi haec fieri quam diligentissime.

CAPUT VII.

1 Tunc || Thatnai princeps trans flumen, Schetar-boznai, & collegae obsequentes mandatis Darii Regis.

2 Assistebant sacris operibus diligentissime, & Seniores Jehudaeorum curatoresque templi adjuvabant:

3 Ita prosperabantur opera sacra prophetis Chaggio & Zecarja prophetantibus,

4 Et perfecta sunt omnia de sententia Domini Dei Jisraelis, & ex voluntate Cyri & Darii & Artaxerxis Regis Persarum:

5 Finita autem domo nostra ad diem tertium mensis Adaris, sexto anno Darii Regis,

6 Facientes Jisraelitae, Sacerdotes ac Levitae & reliqui reduces deportationis qui conscripti erant, secundum ea quae praescripta sunt in libro Moschis,

7 Obtulerunt in dedicationem templi Domini, juvencos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos,

8 Et haedos pro peccatis totius Jisraelis duodecim ex numero a praefectis duodecim tribuum Jisraelis:

9 Praefueruntque Sacerdotes & Levitae induti amiculis per distributiones suas omnibus operibus Domini Dei Jisraelis, secundum praescriptum libri Moschis, & ostiarii singulis januis.

10 Deinde celebrarunt reduces deportationis Pascha die quarto decimo mensis primi, purificatis Sacerdotibus & Levitis.

11 Nam etsi omnes reduces non simul purificati sunt, tamen omnes Levitae purificati erant.

12 Immolaveruntque Pascha pro omnibus reducibus deportationis, & pro cognatis suis Sacerdotibus, ac pro seipsis,

13 Quod comederunt Jisraelitae qui reduces erant ex deportatione, quicumque separaverant se ab omnibus execrationibus gentium terrae quarentes Dominum,

14 Et celebraverunt festum azymorum septem diebus coram Jehova, epulantes,

15 Quoniam convertat animum Regis Assyriae erga ipsos ad confirmandum manus eorum in opere Domini Dei Jisraelis.

CAPUT VIII.

1 Deinde his rebus gestis, regnante Artaxerxe Persarum Rege, accedens Hezra filius Seraja, filii Hazarija, filii Chilkija, filii Schallumi,

2 Filii Tzadoki, filii Achitubi, filii Amarrja, filii Hazarielis, filii Bukki, filii Abischanha, filii Pinchasi, filii Elhazaris, filii Aharonis Sacerdotis primarii,

c. Grac. sui man.

|| Hez. 7. 6.

3 sic legendum vel auctore in vivo, ut ostendit Gracius.

|| Hez. 7. 6. 13.
Tria haec postrema capita ferre verbum de verbo transscripta sunt ex lib. Hezrae usque ad vers. 37. noni capituli, reliqua ex Nehem. 8. quamobrem nos ea libris Canonice, id est, regulae veritatis (a qua non mediocriter aberrabant) jure conformavimus; ut diluta & abjecta fallitate, qua scatebat hic liber, sit soli aeterno & immortali veritatis cognitori & vindictae honor & gloria in sempiterna secula.

|| 7. 6.

3 Hezra ergo ascendit è Babylonia (erat autem legisperitus promptus in lege Moschis, quam dederat Jehova Deus Jisraelis,

4 Quum dedisset ei Rex gloriosè atq; munificè omne desiderium ejus; tantam consequutus erat gratiam in conspectu ejus:

5 Et ascenderunt cum ipso ex Jisraelitis, Sacerdotibusq; & Levitis sacris cautorib. templi, ostiariisque & Nethineis Jeruschalaima.

6 Anno septimo regni Artaxerxis, mense quinto, egressi è Babylonia primo die mensis,

7 Pervenerunt Jeruschalaima ipso auctore, prout Dominus iter ipsorum prosperavit.

8 Nam Hezra maximo studio attendebat ne præmitteret quicquam eorum quæ sunt ex Lege Domini, docendo Jisraelem justitiam ac judicium omne.

9 Ascendentibus autem, actuarii Artaxerxis Regis deduxerunt scriptum ab Artaxerxe Rege concessum Hezra Sacerdoti legisperito, cujus exemplum subjectum est.

10 Rex Artaxerxes Hezra Sacerdoti perito legis Domini, salutem.

11 Humanius ego judicàs benefacere præcipio eis qui sponte voluerint ex gente Jehudæorum & ex Sacerdotibus ac Levitis qui sunt in regno meo, comitari te Jeruschalaima.

12 Si qui volent ire tecum, ut congressi profisciscantur ex placito meo & intimorum septem consiliatorum meorum;

13 Ut revisentes quæ aguntur in Jehudæa & Jeruschalaimis observent ea ex Lege Domini quam habes ad manum;

14 Deferantque munera Domino Deo Jisraelis, quæ vovimus ego & consilarii, Jeruschalaima, cum omni auro & argento quod inventum fuerit in regione Babyloniæ cile Domini habitantis Jeruschalaimis.

15 Ut aurum & argentum quod donatum fuerit ab ipsa gente in templum Domini ipso, quod est Jeruschalaimis, collectum expendatur in juvencos arietes, agnos, hædofque & quæ his conjuncta sunt,

16 Ut offerantur hostiæ Domino super altare Domini ipsorum Jeruschalaimis.

17 Quæcumque autem volueris cum fratribus tuis facere auro & argento, pro voluntate tua ex præcepto Dei vestri facite:

18 Et sacrosancta vasa quæ data sunt tibi ad ministerium domus Dei tui reddens Jeruschalaimis:

19 Cætera quæ tibi obvenerint necessaria domui Dei tui dato de ærario Regis.

20 a Quæ volueris cum fratribus tuis facere auro & argento, fac secundum voluntatem Domini.

21 Ego quoque rex Artaxerxes mado quæstoribus ærari qui sunt trans flumen, ut quicquid rescripserit Hezra Sacerdos peritus legis Dei altissimi, diligenter detur ei usque ad argenti talenta centum.

22 Et similiter ad frumenti coros centum, & vini bathos centum, totidemque olei, & salis quod abundet ei sine taxatione.

23 Aliaque omnia secundum legem Dei fiant Deo altissimo, ne fortè effer vescat ira in regnum Regis, & filiorum ejus.

24 Vobis autem indicitur, ut omnibus Sacerdotibus & Levitis, & sacris cantoribus, Nethinæisque, & ministris templi hujus,

25 Nullum tributum neque b indictio irrogetur, nec possit ullus imponere eis quicquam.

26 Tu autem Hezra pro sapientia Dei con-

stitue judices & arbitros trans flumen omnes scientes legis Dei, & omnes qui legem Dei tui non noverunt doce,

27 Ut quicumq; transgressi fuerint legem diligenter plectantur, sive morte, sive cruciatu, sive pecuniæ multatione, sive exilio.

28 Et dixit Hezra legisperitus, Benedictus Deus solus majorum nostrorum, qui indidit voluntatem hanc animo Regis, ornandi domum Jehovæ quæ est Jeruschalaimis,

29 Et me honore affecit coram rege, consiliariisque eius, & amicis omnibus, & principibus potentibus ejus.

30 Ego itaq; confirmatus animo, prout adfuit mihi Jehova Deus meus, congregavi ex Jisraele viros qui ascenderunt mecum.

31 || Hi autem sunt primores patrum familiarum, & gentis suæ, qui mecum ascenderunt, regnante Artaxerxe, è Babylonia.

32 E posteris Pinchasi, Gerschon; è posteris Ithamaris, Danijel, è posteris Davidis Chatusch;

33 E posteris Schecanjæ, è natis Parhoschi, Zecarjæ; & cum eo reversi sunt viri centum quinquaginta:

34 E posteris Pachath-moabi, Eljohenai; & cum ipso viri ducenti:

35 E posteris Schecanjæ, filius Jachazielis, & cum ipso trecenti viri:

36 E posteris Hadinis, Hebed filius Jonathanis; & cum ipso quinquaginta viri:

37 Et è posteris Schephatjæ, Zebadja filius Michaëlis; & cum ipso octoginta viri:

38 E posteris Joabi, Hobadja filius Jeschie-
lis; & cum eo ducenti octodecim viri.

39 Ex posteris Schelomithi, filius Josiphjæ, & cum eo centum sexaginta viri:

40 Ex posteris Behai, Zecarjæ filius Bebai; & cum ipso viri viginti octo:

41 Ex posteris Hazgadis, Jochanan filius Katanis; & cum ipso viri centum decem:

42 Ex posteris Adonikami posterioribus, quorum hæc nomina Eliphelet, Jehiel, & Schemahjia; & cum eis sexaginta viri: denique è posteris Bigvai, Huthai & Zabbud; & cum eis septuaginta viri.

43 Quum autem congregassem eos ad fluvium e Ahavæ, metati sumus illic triduo, & recognovi eos.

44 Sed ex filiis Sacerdotum & Levitarum neminem inveni illic.

45 Quapropter amandavi Elihezerem, Arielem, Schemahjam, Elnathanem, Jaribum, & Elnathanem, Nathanemque, & Zecarjam, ac Meschullamum primores, Jojaribum quoque & Elnathanem doctores;

46 Et dedi mandata eis ad Iddonem qui erat in d Casiphja loco,

47 Jubens eos dicere Iddoni, e Achivo, & Nethinæis qui erant in Casiphja loco, ut mitterent nobis qui ministerio fungerentur in domo Jehovæ Dei nostri.

48 Qui adduxerunt nobis, prout manus Dei nostri valida adfuit nobis, viros intelligentes è posteris Machli filii Levi, filii Jisraelis, Scherebjam cum filiis ejus & cognatis ejus octodecim;

49 Chafchabjam & Jeschahjam è posteris Merari, cognatos ejus & filios eorum viginti;

50 Ex Nethinæis autem quos dederat David & principes ministerio Levitarum Nethinæos ducentos viginti, quorum omnium nomina scripto expressa sunt.

^a His vers. non est in Græc. & can-
venit cum vers.
27.

^b Græc. ἐν Καλλί-
μόνδω προέβη
ἐπὶ τὴν

^c Græc. qui voca-
tur Thera: sic ver-
62.

^d Hoc falsum: nō
sequentes erant
sacerdotes, sed
Levita nullus.

^e Græc. τοσοῦτο
ῥοφύλαται.

^f Gr. & fratribus
ejus.

¹ Grac. additur
quod ratione
nam pro jejuniu,
legerat interpret
juvenum.

51 Tum proclamavi illic jejunium, fut affligentes nos in conspectu Dei quæreremus ab eo bonum iter pro nobis & comitibus nostris, filiisque & pecoribus propter insidias:

52 Nam pudebat me petere à Rege pedites & equites ad comitatum, ut tuerentur nos contra adversarios nostros:

53 Quia dixeramus Regi, virtutem Domini quarentibus ipsum ex toto animo, ad futuram ad omne opus bonum.

54 Sic igitur deprecati Dominum Deum nostrum, eum exoravimus, & *compotes facti sumus à Deo nostro.*

55 Et separavi è principib. Sacerdotū viros duodecim: & Scherebjam Chaschabjamque, & cum eis ex cognatis eorum viros 7 decem;

56 Quibus appendi aurum & argentum & vasa sacerdotalia domus Dei nostri, quæ donaverat Rex & consiliarii ejus, principesque & omnes Jisraelitæ;

57 Appensaque tradidi eis talenta argenti sexcenta quinquaginta, vasa argentea talentorum centum, & auri talenta centum,

58 Et crateres aureos viginti, & vasa ex aurichalco præstante duo, *h* speciosa ut aurum.

59 Et dixi eis, & vos sancti estis Jehovæ, & vasa hæc sancta, etiam aurum & argentum votivum est Domino Deo Patrum nostrorum:

60 Sedulo custodite donec expendatis ea principibus Sacerdotum Levitarumque, & principibus paternarum familiarum Jisraelis Jeruschalaimis in cellis domus Dei nostri.

61 Itaque susceperunt Sacerdotes & Levitæ aurum illud, argentum, & vasa inferenda Jeruschalaima in templum Domini.

62 Tunc promovimus à flumine Abavæ die duodecimo mensis primi, venimusque Jeruschalaima:

63 Ubi postquam confedissemus triduo, die quarto expensum est aurum & argentum in domo Jehovæ Dei nostri Meremotho filio Urijæ Sacerdoti,

64 Et collegæ ipsius Elhazari filio Pinchasi, quibuscum erant Jozabad filius Jeschuhæ, & Nohadjæ filius Binnui Levitæ; ex numero & ex pondere universa:

65 Et scriptū est pondus ipsorum eadē hora.

66 Qui autem venerunt ex captivitate, obtulerunt holocausta Domino Deo Jisraelis, juvencos duodecim pro toto Jisraele, arietes nonaginta sex,

67 Agnos septuaginta septem, & hircos pro peccato duodecim, omnia in sacrificium Domino:

68 Et legenda tradiderunt edicta Regis Satriapis regiis procuratoribus, & principibus trans flumen, qui honore affecerunt gentem & templum Domini.

69 || His a. consummatis accesserunt ad me principes dicendo, nō separaverunt se gēs Jisraelitarū, & Principes, & Sacerdotes, & Levitæ,

70 Ab alienigenis gentibus & nationibus terræ; immunditias suas à Cenahanæis, Chithæis, Perizzæis, Jebusæis, Moabitis, Ægyptiis, & Edomæis habent:

71 Conjugati enim sunt filiabus eorum ipsi & filii ipsorum, & mistum est semen sanctum alienis gentibus: etiam participes sunt principes & antistites iniquitatis istius à principio.

72 Ut audivi ista, conscidi vestem & pallium meum, & vellens de capillis capitis mei & barbæ sedi dolens & mœstus.

73 Et convenerunt ad me quicūque movebantur verbo Domini Dei Jisraelis, lugentem propter iniquitatem istam, & sedebam tristis usque ad tempus sacrificii vespertini.

74 Tunc consurgens à jejunio conscissa veste & pallio, & flectens genua extendi manus ad Dominum;

75 Dicens, Domine confusus sum, & pudet me comparere ante faciem tuam:

76 Nam peccata nostra multiplicata sunt supra capita nostra, & iniquitates nostræ altæ sunt in cælum usque,

77 Quo modo à temporibus majorum nostrorum sumus in reatu magno, usq; in diē hunc.

78 Itaque propter peccata nostra majorūque nostrorum fuimus traditi cum fratribus nostris, Reges nostri, & Sacerdotes nostri Regibus terræ, gladio, captivitati, & prædæ, ac confusione utque in hodiernum diem.

79 At nunc quando contingit nobis misericordia abste, Domine Deus, relinquente nobis radicē & nomē in loco sanctitatis tuæ;

80 Detegente lumen nostrum in domo Domini Dei nostri, dante nobis cibum in tempore servitutis nostræ;

81 Quum serviremus, non derelinquente nos Domino Deo nostro; sed constituyente nos in gratia, & disponente ut nobis reges Perfidis dent cibum,

82 Ut extollamus templum Domini Dei nostri, & instauremus vastitates Tzjonis, denique dante nobis stabilitatem in Jehudæa & Jeruschalaimis.

83 Nunc inquam, quid dicemus Domine, habentes hæc: transgressi enim sumus præcepta tua quæ dederas manu servorum tuorum Prophetarum, dicens,

84 Terra quam ingressuri estis ad possidendum hæreditatem ejus, terra polluta est coinquinationibus populorum ipsius, quorum immunditiis repleta est, tota immunditia sua.

85 Nunc ergo filias vestras ne jungite filiis eorum & filias eorū ne accipite filiis vestris:

86 Ne quærite pacem habere cum illis unquam, ut in valescentes comedatis fructus optimos terræ, & hæreditatem distribuatis filiis vestris usque in seculum.

87 Postquam igitur quæ contigerunt nobis, omnia fuerunt propter opera nostra pessima & maxima peccata nostra; Tu enim, Domine, allevans peccata nostra dedisti nobis tale residuum;

88 An rursus aversi transgredederemur jura tua, & commisceremur immunditiæ alienigenarum & gentium terræ hujus?

89 Nōne iratus nobis perderes nos, donec non relinqueretur radix & nomen nostrum?

70 Jehova Deus Jisraelis / justus esses: sed derelicta est radix usque in hodiernum diem.

91 Ecce, nunc sumus corā te in reatibus nostris, quamvis non sit stādum coram te in eis.

92 || Quū autē oraret Hezra, & confiteretur flens ac prostratus ante templū, congregati sūt ad eum Jeruschalaimis turba magna valde, viri & mulieres, juvenesque, & juvenulæ: & fletus erat magnus in ipsa multitudine.

93 Exclamantq; Hezra dixit Schecanja filius Jechielis è posteris Helami; Hezra, nos in Dominum peccavimus; quod duximus mulieres alienigenas ex gentibus terræ.

94 Nūc verò m ipes est toti Jisraeli: hic ergo detur jusjurandū Domino nos expulsuros

⁶ Gra. duodecim.

² Gr. χρυσος ἄσητος.

¹ Gr. vigilate & servate.

|| Hezra 6.

¹ Grac. talem radicem.

¹ Gr. verax es: nō derelicti sumus radicem.

|| Hezra 10.

¹ Gr. ἕστη ἡ γῆ ἡμῶν ὑπὸ τοῖς πόσιν ἡμῶν.

omnes uxores nostras quæ sunt ex alienigenis cum natis earum.

95 Sicut tibi præceptum est à majoribus ex lege Domini, surgens explica:

96 Tibi enim hæc res incumbit, nos verò aderimus tibi: viriliter fac.

97 Itaq; exurgens Hezra adjuravit principes Sacerdotum, Levitas, & totum Jisraelé, ut facerent secundùm ré hanc: cui juraverūt.

CAPUT IX.

|| Hezra. 10. 6.

1 || **P**ostea surgens Hezra ob anteriore parte templi abiit in cellam Jochanani filii Eljaschibi:

2 Ubi diversatus non gustavit cibum, nec aquam bibit, lugens propter iniquitates magnas multitudinis:

3 Et promulgatum est in tota Jehudæa & Jeruschalaimis, omnibus qui reversi erant ex captivitate, ut congregarétur Jeruschalaima.

4 Quicumque verò non venturus esset biduo vel triduo ex consilio principum ac seniorum, ejus facultates omnes consecratum iri, ipsum verò separatum iri à congregatione deportata.

5 Ita congregati sunt omnes tribules Jehudæ & Benjaminis triduo Jeruschalaima, mense nono, die vicefimo mensis;

6 Et consedit totus populus in area templi trementes propter præsentem hyemem.

7 Tunc exurgens Hezra dixit illis, vos iniquè fecistis quòd duxistis uxores alienigenas, superaddentes reatu Jisraelis.

8 Nunc ergo cedite confessionem & magnificentiã Jehovah Deo maiorum nostrorum,

9 Et perficientes voluntatè ipsius discedite à gentibus terræ & ab uxoribus alienigenis

10 Cui exclamans omnis multitudo dixerunt voce magna, sicut dixisti faciemus.

11 Sed quoniam multitudo magna est, & tempus hibernum, nec possumus sub dio stare; hoc autem opus non est unius diei nobis neq; bidui, quia plurimi in hac re peccavimus:

12 Stent principes multitudinis, & omnes qui inter nos habitant quicumque habent uxores apud se alienigenas,

13 Sistent se præfinito tempore cum senioribus & iudicibus uniuscujusque loci, usque dum soluerint iram Domini ex negotio hoc:

14 Tantùm Jonathan filius Hasaelis, & Jachzeja filius Thikve susceperunt istud: Meschullá verò & Schabbethai Levitæ adjuverunt illos:

15 Feceruntque secundùm omnia hæc reductes ex captivitate.

16 Nã electi viri Hezra Sacerdos, & primarii paternarum familiarum in familias paternas suas nominibus expressi, sederunt à die primo mēsis decimi, ut examinarent negotium istud;

17 Et perductum est ad finem negotium de viris habentibus uxores alienigenas usque ad diem primum mensis primi.

18 Et inventi sunt ex Sacerdotibus permixti qui habebant uxores alienigenas;

19 E filiis Jesehuæ filii Jehotzadaki & cognatis eius Mahaseja, & Eliheser, & Iarib, & Gedalja.

20 Qui adhibentes manus expulerunt uxores suas, litãdo ex grege arietè pro reatu suo:

21 Item è posteris Immeris, Chanani, & Zebadja; & è posteris Charimi, Mahaseja, Eleja, & Schemahja, & Jechiel, & Huzzija:

22 Et è posteris Paschchuris, Eljohenai, Mahaseja, Jischmahel, Nethaneel, Jozabad, & Elhafa.

23 Item ex Levitis Jozabad, & Schimki, & Kelaij qui idem Kelita, Petachja, Jehuda, & Elihezer:

24 Et è musicis, Eljaschib;

25 Et ex ostiariis, Schallú, & Telem, & Uri:

26 De Jisraelitis verò; è posteris Parhoschi, Ramja, & Jetzija, & Malcija, & Mijamin, & Elhazar, & Malcija, & Benaja:

27 Itè è posteris Helami, Matthanja, Zecarja, & Jechiel, & Habdi, & Jeremoth, & Elija,

28 Item è posteris Zattu, Eljohenai, Eljaschib, Matthanja, & Jeremoth, & Zabad, & Haziza:

29 Et è postetis Bebai, Jochanan, Chananja, Zabbai, & Hathalai:

30 Et è posteris Bani, Meschullam, Malluc, & Hadaja, Jaschub, Scheal, & Ramoth:

31 Item è posteris Pachath-moabi, ex Hadana & Celale Benaja, Mahaseja, Matthanja, Betzaleel, & Binnui, ac Menasche:

32 Item è posteris Charimi, Elihezer, Jischija, Malcija, Schemahja, Schimhon Benjamin; & Malluc, & Schematja:

33 Et è posteris Chaschumi, Matthenai, Matthatha, Zebad, Eliphelet, Jeremai, Menasche, & Schimhi:

34 Item è posteris Bani, Mahadai, Haram, & Uel, Benaja, Bedeja, Celuhur, Vanja, Meremoth, Eljaschib, Matthanja, Matthenai, & Jahafau, & Bani, & Binnui, & Schimhi, & Schelèja, & Nathan, & Hadaja, Mabnadbai, Schaschai, Scharai, Hazareel, Schelemja, Schemarja, Schallum, Amarja, & Joseph:

35 Et è Nebuntinis, Jebiel, Matthithja, Zabad, Zebina, Jaddau, Joel, & Benaja.

36 Omnes isti duxerunt uxores alienigenas, & dimiserunt eas cum filiis.

37 || Ita habitaverunt Sacerdotes & Levitæ & Jisraelitæ Jeruschalaimis atque in regione tota: novilunio autè mensis septimi dū erant Jisraelitæ in commorationibus suis,

|| Nohem. 8.

38 Congregata est tota multitudo simul in aream quæ est ab Oriente portæ sacræ:

39 Et dixerunt Hezra legisperito ut afferret legem Moschis traditam à Domino Deo Jisraelis.

40 Tum afferens Hezra Sacerdos legem coram tota multitudine eorum, tam virorum quàm mulierum, & omnibus valentibus intelligere legem, novilunio mensis septimi;

41 Legit in area quæ est ante portam sacram templi à prima luce usque ad meridiem, coram viris & mulieribus omnibus attendentibus ad Legem.

42 Stabat autem Hezra legisperitus in suggestu ligneo qui fabricatus fuerat,

43 Adstantibus ei Matthithja, & Schemaho, Hanaja, Urija, Chilkija, & Mahaseja ad dexteram;

44 Ad sinistram verò Pedaja, & Mischaele, Malcija, Chaschuino, Chaschabaddama, Zecarja, & Meschuliamo;

45 Quum sumeret Hezra librum coram tota multitudine, præsidens è superiore loco in conspectum omnium.

46 Deinde postquam absolvisset legem omnibus stantibus; benedixit Hezra Jehovah Deo maximo, Deo exercituum omnipotenti.

74 Et respondit omnis populus, amen; elatisque sursum manibus procidentés in terram adoraverunt Dominum.

48 Jeschuah quoq; & Bani, & Scherebjja, Jamin, Hak kub, Schabbathai, Hodija, Mahaseja,

ja,

ja, Kelita, Hazarja, Jozabad, Chanan, Palaja, & alii Levitæ,

49 Docebant legem Domini in multitudine, legentes legem Domini, & proponebant singuli ea quibus lectio intelligeretur,

50 Deinde loquutus legatus regis cū Hezra Sacerdote legisperito ac Levitis docentibus populū dixit, dies hic sanctus est Domino (flebant enim omnes quū audivissent Legē)

51 Et dixit Hezra, digressi ergo comedite pinguissima quæque & bibite dulcia, ac mitte munera iis qui non habent,

52 (Sanctus enim est hic dies Domino) &

nolite mœsti esse; nam Dominus gaudio afficit vos.

53 Levitæ quoque denunciarunt palam omnibus dicentes, dies hic sanctus est, nolite mœsti esse:

54 Et abiverunt omnes ad comedendum & ad bibendum epulandumque, & mittendum munera iis qui non habebant ut epularentur, & magnificè latati sunt de verbis quæ edocti fuerant.

55 Et congregati omnes Jeruschalaimis celebrarunt lætitiā secundum dispositionem Domini Dei Israhelis.

Hæc à Græco absumunt, ut est corruptissimum.

HEZRÆ.

APOCRYPHVS LIBER SECVNDVS, qui vulgo quartus appellatur.

Hic liber generis est prophetici, continens oburgationes populi immorigeri, & promissiones Ecclesie gloriosa per doctrinam Evangelis comparanda Christo: deinde vero visiones mirificas subnectens ad concionis sue illustrationem ostendit malorum que Iehudeos opprimebant causas, venturorum signa, & formas usque ad instauracionem Ecclesie per Christum auctorem boni in suos & mali in adversarios: atque ab expectacione illius pios & fideles animos consolatur.

CAPUT I.

Hi tres versus primi generalem totius libri inscriptionem continent; reliqua pars hujus capituli cum seq. capitulum continet prophetiam: quæ obrem duo hæc capita visum est coniungere. ex quibus leonem, ut vulgo dicit solet nã quod inter Hezram Prophetam & Sacerdotem quibusdam visum est distinguere, est inanissimum: quid enim aliud elat inat generis re-entio quam hunc eundem Sacerdotem esse Verum quisquis fuerit, hic Pseudohezras, profecto sui generis oblitus est

LIBER Hezræ Prophetæ secundus, filii Serajæ, filii Hezarjæ, filii Chilkijæ, filii Schallumi, filii Tzadoki, filii Achitubi.

2 Filii Amarjæ, filii Hazarjæ, filii Merajothi filii Zerachjæ, filii Huzzi, filii Bukki, filii Abischuhæ, filii Pinchasi, filii Elhazaris.

3 Filii Aharonis ex tribu Levi; qui fuit deportatus in regione Medorum, regno Artaxerxis Regis Persarum.

4 Fuit igitur verbum Domini ad me, dicendo,

5 Abiens renuncia populo meo facinoratorum, & ipsorum filiis iniquitates quas admiserunt in me, ut renuncient posteris,

6 Peccata majorum aucta in ipsis esse: qui obliti mei sacrificaverunt diis alienis.

7 Nonne ego eduxi eos à terra Ægypti, è domo servitutis? ipsi autem irritaverunt me, & consilia mea spreverunt.

8 Tu itaque excute comam capitis tui, &

projice omnia mala super ipsos: quoniam non obediverunt legi meæ, etiãque populus iste disciplinam non accipit.

9 Quousque tandem tolerarem istos, quibus tanta contuli beneficia?

10 Reges multos propter eos subverti; Parthionem cum servis ejus & omnem exercitum ejus percussit:

11 Omnes gentes à facie eorum perdidit in Oriente, provinciarum duarum populos Tyrum & Tzidonem usque dissipavi, & omnibus adversarios eorum interfeci.

12 Tu ergo alloquere istos dicens, Hæc dicit Dominus,

13 Ego vos per mare traduxi; & plateas vobis jam olim munitas effeci; ducem vobis dedi Moschen, & Aharonem Sacerdotem;

14 Lucem vobis columna ignis exhibui, & maxima miracula feci in vobis: vos autem mei obliti estis, ait Dominus.

15 Hæc ait Dominus exercituum, Coturnix vobis signo fuit, castris vestris ut præsidium circumdedi eam, quum illuc murmuraretis,

16 Ac non triumpharetis in nomine meo de perditione inimicorum vestrorum; sed nunc adhuc etiam murmuratis.

17 Et ubi sunt beneficia quæ præstiti vobis? nonne in deserto esurientes inclamavistis me,

18 Dicendo, quare in desertum istud adduxisti nos? ut morte afficeres nos? præstitisset nos servire Ægyptiis quam mori in deserto hoc:

19 Et condolens gemitibus vestris dedi vobis manū in escam, panem Angelorum manducastis.

20 Nonne quum sitiretis, patram excidi, & fluxerunt aquæ ad saturitatem? propter æstus ut foliis arborum obtexi vos?

21 Divisi vobis regiones opimas; Cenahanaeos, & Perizzæos, ac Pelischthæos à facie vestra projecit, quid faciam vobis amplius? ait Dominus.

22 Hæc ait Dominus omnipotens, in deserto quum essetis ad fontes amaros, sitientes & blasphemantes nomen meum,

verbo, i. projectum iri denunciat: vide Jirm. 2. 10.

confirmatio ut diximus in v. 4.

hunc versum ita restitimus ex veritate historiz.

trans Jardenem, provinciarum quas Siches Rex Emoræum & Hog rex Baschanis obtinebant.

i. Cenahanaeos, usque ad Tyri & Tzidonis terminos.

hæc prædicatio primùm testatur peccata, usque ad v. 24. deinde sententiam fert verbis & auctoritate Dei, reliquis v.

Exod. 12.

sempe in mari discedente.

Exod. 16.

hanc veram esse intelligentiam confido agnitionis omnis qui ad historiam Moschis animi propius adverterint: Sed de hac mutatione & sequentibus omnibus facile, faciente me, periti & pii lectores judicabunt.

Psal. 78. 25.

Exod. 17.

Num. 20.

diurna nube tamquam si trichilas umbralve è foliis constructissem vobis.

Exod. 15.

in flumine Amorrhæo, inquit vulgata. Ego vero affirmo corruptum esse, Amorrhæo pro Amaro. Consultatur Mosche.

Quid enim sibi volunt illa quæ vulgata lectio habet in principio versus 2. filii Achiæ, filii Pinchasi, filii Heli? Atqui hoc non dixit authenticus Hezra atque ca. 7. Præterea quis nescit Helin, Pinchasi, & Achijam non esse de gente Elhazaris, sed Ithamaris procreatos? Quis vero huic libro tantam fidem deinceps arroget, qui in ipsa fronte navos tam infames, & in re tam evidente mendacia tam puerilia (ne quid gravius dicam) animadvertit? Quisquis es qui hunc librum legis, sume auctoritatem probandi quæque judicandi sermones ejus: non enim obstringit fidem tuam illius auctoritas, si qua est in tam crassis erroribus. Ego vero à lectore peto, ne ægre ferat mutationem singularium (multa enim hæc fuerunt permutanda ut res conformarentur aliquo pacto veritati) causas minutatim non attulerimus, quæ res infiniti laboris & temporis fuisset, neque verò utilitatem permagis effecisset: nam ipsæ mutationes pio lectori se probaturæ sunt qui adhibuerit aliquid iudicii & diligentiz. Priorem qui volent quærere, laterem lavaverit, nam primum illum, authenticum Hezræ librum, longè postea fuisse scriptum ostendit capituli tertii ἑπιγραφή: proximè præcedentem eadem ratio communistrat non esse habendum in isto numero. Nisi forte secundum dicas posuisse interpretem pro Hebræa voce quæ posteriorem sonat, ut hoc nomine intelligas res posteriores, hoc est post venturas, hoc libro explicari. Prophetia hæc duorum capitulum, membra duo continet: prius est de Synagoga veteris abdicatione, usque ad v. 38. posterius, de Ecclesie Christianæ vocatione & constitutione gloriosa, ad finem usque cap. 2. In priore membro inest consultiatio quedam Christi cum Propheta ἑραστιαδης, usque ad vers. 12. deinde prædicationis forma, vers. reliquis.

Jesu Christi, qui sermo & sapientia est Dei Patris æterna, verus homo: quamobrem Deum appellat Patrem, inf. 25. & Hezram fratrem, vers. 38. hujus ca. & alibi sæpe. hæc consultiatio, ac potius ἀπολογία sequentis prædicationis continet primùm sententiam summam in peccatorum exprobratione & iudicii denunciatione positam, versibus 4. deinde confirmationem, 3. reliquis. nempe majores multum, hi verò plurimum: quamobrem posteris suis renunciantes debent testatam facere justitiam Dei.

denunciatio iudicii primùm typica (cujusmodi habetur Jechezk. 5.) deinde aperta & nuda.

31 Filiorum tuorum qui dormiunt recordare, quoniam ego eos educturus sum è lateribus terræ & misericordiam facturis eis, quia misericors sum, ait Dominus omnipotens.

32 Cōplectere natos tuos usque dū veniā & faciam eis misericordiam: nam exuberant fontes mei, & gratia mea non deficiet unquā.

33 Ego Hezra præceptum acceperam à Domino¹⁴ in monte Chorebi, ut adirem Jisraelem: sed quum veni ad eos, reprobaverunt me & respuerunt mandatum Domini.

34 Ideoque vobis edico gentes quæ auscultatis & intelligitis, expectate¹⁵ Pastorem vestrum requiem æternam daturum vobis: nam in proximo ille est qui temporibus ultimis erit adventurus.

35 Preparati estote ad præmia regni, quum lux perpetua lucebit vobis in æterna tēpora.

36 Fugite umbram istius seculi, percipite jucundissimam gloriam vestram ego testor palam servatorem meum.

37 Commendatum donum percipientes hilares estote, gratias agentes ei qui vos ad regna cælestia advocavit.

38¹⁶ Agedum consistite, & respicite numerum obsignatorum ad convivium Domini,

39 Qui umbram effugientes seculi istius, splendidas tunicas à Domino acceperunt.

40 Accipe, Tzizon, numerum tuorum, & reclude tuos vestibibus candidis indutos, qui legi Domini plenè obsequuti sunt.

41 Filiorum tuorum quos optabas plenus est numerus: Roga Dominum penes quem imperium est, ut sanctificetur populus tuus qui ab initio vocatus est.

42 Ego Hezra vidi in monte Tzizonis turbam magnam quam numerare non poteram, omnium canticis collaudantium Dominum:

43 In quorum medio erat juvenis statura celsus; seminens super omneis alios, qui singulorum capitibus imponebat coronas, &¹⁷ eo magis exaltabatur: ego autem tenebar miraculo.

44 Tunc interrogans Angelum, dixi, qui sunt hi Domine?

45 Qui respondens mihi dixit, hi sunt qui mortalem tunicam deponentes immortalem induerunt, & confessi nomen Dei; modò coronantur & accipiunt palmas.

46 Iterum dixi Angelo, Quis est juvenis ille qui coronas imponit eis, & palmas in manus tradit?

47 Qui respondens dixit mihi, ille est Filius Dei quem in seculo suo confessi sunt.

48 Quum itaque cœpisset magnificare eos qui fortiter pro nomine Domini perstiterunt, edixit mihi Angelus, abi renuncia¹⁸ populo meo, quales res & quàm mirabiles Domini Dei videris.

CAPUT III.

ANno¹ tricesimo ab urbe diruta, quum essem in Babylonia, ² conturbatus fui

recumbens in cubili meo, & cogitationes meæ obruerunt animum meum.

2 Quoniā videbā desolationem Tzizonis, & multitudinē eorū qui erant in Babylonia.

3 Exagitato itaque spiritu meo valde, cœpi alloqui verbis timore conjunctis Altissimū,

4 Dicens, Domine Jehova, tu verbo tuo ab initio statuisti terram solus, & in ea parasti³ populum:

5 || Tu dedisti Adamo corpus mortuum (nam ipsum quoque figmentum manuum tuarum est) quumque insufflasset in illud spiritum vitæ, factus est vivens coram te:

6 Tu inducens eum in Paradisum, quem dextera tua consererat antequam ille veniret in terram,

7 Mandaveras illi ut diligeret viam tuam: sed transgressus est illam; ideoque sententiam tulisti in illum mortis, & in posteros illius.

8 Ita natis gentibus tribubusque, & populis, nationibusque innumeris, ambulavit etiam unaquæque gens arbitrato suo, & facientes quod malum videtur in oculis tuis, spreverunt præcepta tua.

9 Quapropter succedente tempore induxisti diluvium in habitatores seculi, quo perdidisti eos:

10 Evenitque singulis eorum, ut Adæ mors, ita diluvium eis;

11 Unum verò ex eis dereliquisti, Noachū cum domo ipsius, unde iusti omnes.

12 Fuit autem quum cœpissent multiplicari habitatores terræ in filios quam plurimos, unde populi ac gentes multæ dispersæ sunt, quando cœperunt iterum impietatem exercere plus quàm priores:

13 Fuit; inquam, eis iniquè facientibus in conspectu tuo, ut eligeres tibi virum ex eis, cui nomen Abraham,

14 Et diligens eum demonstrares ei soli voluntatem tuam:

15 Ac constitueres ei fœdus æternū, dicens ei, te nunquā esse derelicturū semen ipsius.

16 Itaque dedisti ei Jitzchabū, Jitzchako verò Jahakobū & Hefauum: è quibus eligens Jahakobum postquam Hefauum separavisti, abiit Jahakob in multitudinem magnam.

17 Fuitque quum eductum semen ejus ex Ægypto adduxisses ad montem Sinai;

18 Ut inclinans cælos quateres terram, commoveres orbem, tremefaceres abyssos, & conturbares seculum;

19 Et præunte gloriæ tuæ in partes quatuor igne, & terræ motu, ventoque, & gelida nube; dares semini Jahakobi legem, & generationi Jisraelis quod diligenter observaret.

20 Sed non abstulisti cor malignum ab eis, ut ederet lex tua in eis fructum.

21 Cor enim malignum primus gestavit Adam ex quo transgressione victus est, atque etiam omnes qui nati sunt ex eo:

22 Et facta est permanens infirmitas, adeoque lex infirmitatis hærens cordi populi radice pessima, in qua discedente bonitate remansit malignitas

23 Quum autem procedentibus temporibus anni completi essent, quibus suscitasti tibi servum, nomine Davidem,

24 Indixisti ei ut exstructa civitate nomini tuo offerrentur tibi in ea thus & oblationes:

25 Quod ubi factum fuisset annis multis, dereliquerunt te habitatores civitatis,

³id est, genus quodque animalium, quibus tanquam incolis implevisti terram: sic accipio hic populum, ut Prover. 30. 25. & seq. || Gen. 1. & 2.

¹⁴ vide ut Mo-
sehen alterum
simulet hic
aspiciat:
nempe ut Legē
Dei amillam re-
stitueret, si Deo
placet, vide inf.
4. 21. & 14. 21.
hoc verò nul-
quam in proba-
ta scriptura le-
gitur sed contra
Jehudæi sacer-
doti Hezra pa-
ruisse, Hez. 10.
¹⁵ Chastum ut
appellatur à
Prophetis pas-
sim.

¹⁶ Confirmatio,
ut diximus in y.
10. fit primū
hypotyposi &
demonstratione
quodam fidei,
quatuor vers.
deinde narra-
tione visionis,
y. 42. & seqq.

¹⁷ i. eo glorio-
sior erat, & ab
Ecclesia cælesti
de salute piorū
gratias agente
amplius extol-
lebat laudi-
bus.

¹⁸ ut supra y.
10.

¹ sequentium
capitulum omniū
continens visio
& revelatio est.

Sed ut uno verbo dicam, deliria & commenta omnia. Nam falsam esse totam visionis hujus narrationem tam multa ostendunt, ut libero altero opus esset, si quis singula deliria (ut Hieronymus optimè nominat) vellet percurrere. Inter cetera verò habentur puridissimæ naturalis historię fabulæ ex impurissima Thalmudistarum lacuna haustæ; quas nos suis locis, Deo volente, notabimus. Quod autem numerum hunc ætineret, vide supra 1. 1. Scilicet hoc anno & hoc tempore licuerit Jehudæis deportatis in miseram captivitatem Babyloniæ hos cœtus colligere, & alia facere quæ vix videas unquam in populo liberrimo. Ego verò ab hoc scriptore veritatem in narratione tota, pietatem in multis de-
sidero: & Christianum lectorem moneo, ut iudicium sanctè adhibeat impiis
aut similibus nugis discernendis, aut ab istius Hezra lectione omnino caveat
imprudenter ac rudi bus plus damni quàm emolumenti allatura. ² diebus
septem, quibus ex animi perturbatione jejuabat: ut docetur infra 5. 13 & 6. 35.

26 Omnino facientes ut fecerat Adam omnesque generationes ejus, & ipsi quoque usi sunt maligno corde.

27 Quamobrem tradidisti civitatem tuam in manus inimicorum tuorum.

28 An verò melius faciunt habitatores Babylonis, ut propterea dominantur Tzizijoni?

29 Fuit enim ex quo veni huc ut impietates innumerabiles viderim, & delinquentes multos viderit anima mea his triginta annis:

30 Quapropter deficit animus meus, quoniam video ut sustines peccatores istos & parcis impiè agentibus; perdis autem populum tuum conservans inimicos tuos, quod non significaveras.

* i. agendi ratio, qua tuos perdis miserè & inimicos servas.

31 Nihil venit in mentem mihi cur⁴ via hæc immota relinqui debeat: nam an melius facit Babylon quàm Tzizion?

32 Aut an alia gens cognovit te præter quàm Jisrael, aut si quæ nationes crediderunt tuis federibus ut fecit Jahakob?

33 At horum merces non compâret, neque labor attulit fructum suum: quacumque verò peragravi in gentibus; vidi eas abundantes, quamvis immemores mandatorum tuorum.

34 Nunc ergo expende statera iniquitates nostras, & aliorum qui in hoc seculo habitant: non invenietur profectò nominis tui recordatio nisi in Jisraele.

35 Ecquando non peccaverunt in conspectu tuo qui habitant terram: aut quæ gens sic observavit præcepta tua?

36 Hos quidem nominatim comperies servasse mandata tua, gentes autem minimè comperies.

CAPUT IV.

* Hæc voce significatur Christus, lux & sapientia Dei, eum hoc loco, tum etiam in sequentibus: quamobrem deinceps dominus appellatur. ut sup. i. 4.

² i. rationes ordinariæ & æstabilis hujus administratio: ni; quas si non comprehendisse te animadvertis, non debet videri mirum hanc à te minimè comprehendendi posse.

³ i. cœlestis habitationis: ut nominatur in Testamento novo, in veteri autem nusquam; sic exponendum ex v. seq.

⁴ i. spirituale corruptionem & invisibilem, quam solus Deus novit qui in osculto videt.

Respondens verò mihi Angelus missus ad me, cui nomen¹ Uriel,

2 Dixit mihi, Gravissimè ergo defecit animus tuus, quòd in seculo hoc comprehendere cogitas viam Altissimi.

3 Cui dicente me, ita Domine mi; respondens ille mihi, tres² vias, inquit, missus sum ut ostendam tibi, & tres similitudines ut proponam coram te.

4 E quibus unam si exposueris mihi, ego vicissim demonstrabo tibi viam quam desideras videre: & docebo te unde sit cor malignum.

5 Quum autem dixissem, eloquere Domine mi; dixit mihi, abi, pondera ignis pondus quo referas mihi, aut metire flatum venti, aut voca mihi diem præteritum.

6 Tum respondente me & dicente, quis mortaliū ea facturum esset de quibus rogas me?

7 Dixit mihi, Si rogarem te dicendo, quantæ habitationes sunt in profundo maris? aut quantæ venæ in abyssu ima? aut quantæ venæ aquarum sunt in expanso? aut qui sunt exitus³ paradisi?

8 Diceres mihi fortasse, in abyssum non descendendi, ac ne in sepulcrum quidem adhuc, neque in cælum ascendi unquam:

9 Nunc autem non rogavi te nisi de igne, & vento, & die quem præteristi, à quibus tamen separari non potes, & non respondes mihi de illis.

10 Deinde dixit mihi, tu quæ tua sunt, tecum versantia, non potes cognoscere:

11 Et quomodo posset vas tuum capere viam Altissimi, etiam ex corrupto externis seculo intelligere corruptionem⁴ quæ evidens est in conspectu meo?

12 Me autè dicente illi, præstiterat nos non esse quàm adhuc vitam trahere inter impios & pati quamobrem verò, non intelligere?

13 Respondit mihi, dicendo, Profectus sum aliquando ad silvam arborum campestrum, quæ iniverant consilium dicentes,

14 Agite, eamus & bellum geramus in mare, ut recedat coram nobis & faciamus nobis silvas alias:

15 Similitèrque fluctus maris, hi quoque iniverunt consilium dicentes, Agite, ascenda- mus & debellemus silvas campi, ut ibi etiam conficiamus nobis aliam regionem.

16 Sed irritum fuit consilium silvæ; ignis enim veniens consumsit eam:

17 Et similiter consilium fluctuum maris; obfistens enim arena prohibuit eos.

18 Si ergo iudex istorum esses, utrum priùs absolveres? aut utrum condemnares?

19 Cui ego respondens, utrique, inquam, vanum consilium iniverunt: terra enim data est silvæ; & maris locus ut ferat fluctus ipsius.

20 Et ille mihi, Bene, inquit, iudicasti; & quare non aptas tibi ipsi hoc iudicium tuum;

21 Quemadmodum enim silvæ data est terra, & maris locus fluctibus ipsius; sic habitatores terræ quæ sunt super terram ea solùm possunt intelligere, cælites verò quæ sunt in cælorum altitudine.

22 Tunc respondens dixi, oro te Domine, ut mihi detur mens intelligendi capax:

23 Non enim fuit animus rogandi de rebus tuis superioribus, sed de iis quæ pervadunt nos quotidie: cur Jisrael expositus sit gentibus opprobrio, & populus quem dilexisti traditus nationibus impiis; cur Lex patrum nostrorum interierit, & constitutiones scriptæ nusquam habeantur.

24 Pereuntibus nobis è seculo tamquàm locustis, vitæque; nostra stupori & pavore delita, quasi indigni essemus consequi misericordiã;

25 Quid item nomine suo de quo vocamur facturum sit: de his interrogavi.

26 Respondit autem ille mihi dicens, Quandoquidem scrutaris plurimum & frequenter admiraris, quòd adeò festinè seculum hoc pertranseat;

27 Certè non est capax ut reportet ea quæ in futura tempora iustis promissa sunt, quoniam plenum iniustitia est hoc seculum & infirmitatibus.

28 Ea autem de quibus rogas enarrabo: nam seminatum est malum; sed nondum evenit destructio ipsius.

29 Si ergo non evertatur quod seminatum est, & non discedat è loco ubi seminatum fuerat malum; non proveniet bonum ubi seminatum fuerit.

30 Etenim granum mali seminis in corde Adami seminatum est ab initio: at quantum impietatis generavit usque adhuc, & generatum est usque dum in aream deportetur?

31 Jam vero estima apud te granum mali seminis quantam impietatis segetem generaverit:

32 Quando ergo secatæ fuerint spicæ quæ sunt in numerè, quàm magnum areæ acervum tum primum effecturæ sunt?

33 Quum autem responderem dicens, quomodo, & quando ista? quare pauci sunt & mali anni nostri?

34 Respondens ille edixit mihi, Tu ne præfestinans

⁵ hæc prima Jehudæorum fabula, quam deinde amplificat cap. 14. Statuit enim omnia Legis exempla intercidisse, ut hoc pacto confirmet se inspiratione Dei animatum (ut Moschen alterum) eam restituisse populo diebus quadraginta exscriptis quasi verò aut Legem Monarchia illa, quam Daniel vocat auream, sustulerit, aut omnes servi Dei & Prophetæ tempore illo accuratè eam non conservaverint. O hominis impudentiam: sapientioris scilicet Danjele, infra 12. 11. & 36.

festinans contendas ut sis superior Altissimo (festinans enim frustra superior esse ipso) nam excessus tuus est maximus.

35 Nonne de his quando interrogaverunt ⁶ justi ipsi in suis cellis dicendo, Quousque speraturus sum? ecquando adventurus est fructus areae & mercedis nostrae?

36 Respondens ad ea ⁷ Jeremiel Archangelus dixit, quando completus fuerit numerus seminum vestrorum:

37 Nam qui statera ponderavit seculum, & dimensus est mensura, numeravitque tempora accuratissime, is non movet quicquam, nec praestiturus est, usque dum praefixa mensura impleatur.

38 Tunc ego respondi dicens, o Domine Jehova, at nos etiam omnes pleni sumus iniquitate:

39 Vide quae ne forte propter nos non impleantur justorum areae, propter peccata habitatorum terrae.

40 Respondens autem ille, abi, inquit, interroga praegnantem an completis novem mensibus ipsius adhuc possit vulva ipsius partum in se ipsa continere:

41 Et dicenti mihi, non potest Domine, dixit ille, in sepulcro cellae mortuorum sunt cum vulva comparandae.

42 Quemadmodum enim festinat puerpera effugere necessitatem partus, sic etiam haec ea quae sibi fuerint commendata festinabunt reddere.

43 Jam tibi demonstrata sunt ea quae ab initio cupiebas cognoscere.

44 ⁸ Ego vero proloquutus dixi, Si inveniam gratiam in oculis tuis, si fieri potest, si idoneus sum,

45 Demonstra mihi utrum plura eventura sint quam praeterita, an vero plura praeterita quam futura sint.

46 Quid praeteriverit scio, quid autem futurum sit ignoro.

47 Tum ille edixit mihi, Consiste ad dexteram, & demonstra tibi rem similitudine.

48 Consistens itaque vidi quod ecce fornax ardens transivit ante me; fuit autem quum transeuntem flammam vidissem, quod ecce superesset fumus:

49 Postea transiens ante me nubes plena atque imbrem demisit impetu. quumque transivisset impetus pluviae, superfuerunt ex ea guttae:

50 Et dixit ille mihi, Cogita apud te; ut pluvia amplius abundavit guttis & ignis fumo, ita mensuram eorum quae praeterierunt amplius abundare; quae autem insuper ventura sunt, cum guttis & fumo comparari.

51 Quamobrem ego orans dixi, putasne me victurum usque ad dies illos? & quid erit diebus illis?

52 Respondens autem ille mihi dixit, Signorum de quib. me interrogas partem possum tibi indicare: de vita autem tua non sum missus ut dicam tibi; nescio.

CAPUT V.

DE signis igitur, ecce dies venturi sunt, quib. deprehendentur habitatores terrae in censu multo; sed abscondita veritatis via sterilis erit a fide regio.

2 Et multiplicabitur injustitia supra quam nunc vides, & quam olim fuisse audiveris.

3 Eritque ² quum primum vestigium apponetur, ut regio quam nunc regnare vides conspiciatur deserta.

4 Nam si vitam tibi dederit Altissimus, videbis post tertiam tubam, relucentem subito Solem noctu, & Lunam interdiu:

5 Et tamquam ligno sanguinem stillante, & lapide edente vocem suam populi commovebuntur,

6 Quum regnabit is quem non sperant habitatores terrae, & volucres emigrabunt:

7 Mare autem Sedomi pisces ejiciet, & vocem edet noctu quam non noverunt multi, adeo ut omnes audiant vocem ejus.

8 Et solitudo fiet locis multis, velut igne frequenter immisso: etiam bestiae agrestes emigrabunt, & mulieres ex mensibus laborantes parient monstra:

9 Tamquam si in dulcibus aquis inveniantur salae, ita amici omnes inter se pugnabunt: & tunc latebit prudens, & intelligens separatus manebit tamquam in cella sua conditus,

10 Et quassatus a multis non invenietur; sed multiplicabitur injustus & incontinens super terram.

11 Adeo ut si rogent incolae regionis unius incolas alterius, dicentes, Nonne apud vos aliquis transiit justitiam colens, qui iuste fecerit? hoc negent illi.

12 Quapropter erit illo tempore, ut quamvis sperent homines, non consequantur; quamvis laborent, non dirigantur via ipsorum.

13 Haec signa ut indicarem tibi permissum est mihi: sed si orans iterum & flens, ut modo fecisti, jejunaveris diebus septem, adhuc istis majora audies.

14 Me autem evigilante corpus meum exhorruit valde, laboravitque anima mea adeo ut deficeret:

15 Ideo tenens me Angelus qui venerat & alloquutus fuerat me, confirmavit me, atque in pedes statuit me.

16 Fuit autem secunda nocte, ut veniens ad me Schealtiel princeps populi diceret mihi, ubinam fuisti? & quare est vultus tuus tristis?

17 An nescis tibi creditum esse Israellem in regione deportationis suae?

18 Exsurge ergo, & gusta cibum, ac ne derelinquas nos, ut pastor gregem suum lupis, in manu malignorum.

19 Cui dixi, discede a me, neque propius accedito me: auscultans itaque ut dixeram, discessit a me,

20 Ego vero jejunavi diebus septem, ejulans & plorans, sicut mandaverat mihi Uriel Angelus.

21 Fuitque post dies septem, cogitationibus cordis mei argentibus me iterum valde.

22 Ut reciperet anima mea spiritum intelligentiae, iterumque inciperem loqui sermones coram Altissimo, dicens.

23 ³ Domine Jehova, ex omni silva terrae & omnibus arboribus ejus ⁴ vineam unicam elegisti;

24 Et ex omnibus terris orbis elegisti ⁵ vineam unam tibi; & ex omnibus floribus orbis tibi ⁶ lilium unum elegisti;

25 Et ex omnib. abyssis maris ⁷ plenum rivum unum tibi elegisti; & ex omnibus civitatibus aedificatis, tibi ipsi sanctificasti Tzionem:

26 Et ex omnib. creatis volatilibus nominatim elegisti tibi ⁸ columbam unam; & ex

¹ i. in ipso die istorum principum everteretur regnum Babylonie per Cyrum, de quo vers. 6. haec enim scriptura sequentibus vers. exponitur

⁶ hunc locum ita reddidimus, quia Hebraismus ita fuit reddendus, animam justorum, pro justis ipsis. Na de priorum quum viverent ex postulatione hic agi evincit ipsa ex postulationis forma. Cellas autem eorum sic dici hic & ca. seq. versu 9. ut conclavia dixerat Jeschah. 27. 1. ad quem locum hic non dubitamus respici: sic infra 5. 9. ⁷ hoc nomen in totis Bibliis non existat, sed apud planaticos Judaeos est cognitum, & a Magis decantatum. Docti viderint.

⁸ ab hoc loco quaestiones sequuntur otiosorum hominum quam plurimas, & responsa suis quaestionibus non indigna.

³ oratio cum superioribus quidem convenit argumento, sed partim ludicris, partimque falsis rationibus nititur. ⁴ & ubinam olea? ⁵ illa puto Macpela quam emi Abraham, Gen. 23. ⁶ propositio ludicra. ⁷ Schiloacham, de quo Jesch. 8. & Psal. 46. ⁸ est enim turtur ex columbario genere: sed de avicula Lev. 14. imperat ipse viderit.

¹ divites quidem erunt auro, argento, & aere: sed vero & bonis operibus. minime: sic Luc. 18. & Ceterum omnia sequentia ad historias accommodabit qui abundabit otio.

⁹ ubinam ergo
bovillum & ca-
prinum genus?

omnibus formatis pecoribus prospexisti tibi
de⁹ ove una;

27 Et ex omnibus multiplicatis populis u-
num tibi populum comparasti; & unam ex om-
nibus probatam legem donasti huic popu-
lo dilecto tuo.

28 Nunc autem Domine, quare unum
hunc pluribus tradidisti? quare statuisti super
unam hanc¹⁰ radicem arbores alias, & disper-
sisti unicum tuum in multos?

¹⁰ ut Psal. 20.

29 Et conculcât eum qui contradicunt pro-
missis tuis, quique tuis federibus non credunt?

30 Etenim si ullo pacto odisti populum
tuum, tuis manibus debuit castigari.

31 Fuit verò quum eloquutus essem sermo-
nes istos, ut missus ad me Angelus qui antè
venerat ad me præterita illa nocte,

32 Diceret mihi, audi me, & instituem te,
attende ad me & plura exponam tibi.

33 Me autem dicente, loquere Domine mi;
Valde, inquit ille mihi, animus tuus extra te
rapitur causâ Jisraelis: || an verò plus eum di-
ligis quàm qui fecit eum?

|| Infr. 7. 47.

34 Non Domine, inquâ ego; sed ex dolore
ita loquutus sum: torquet enim me renes mei
omnibus horis, cupientem tenere viam Altis-
simi, & investigare partem judiciorum ejus.

35 Tum dixit mihi, nō potes: & ego, quare
Domine? quorsum igitur natus sum? aut cur
vulva matris meæ nō effecta est mihi sepulcri
loco, ut non viderem laborem Jahakobi, &
defatigationem gentis Jisraeliticæ?

36 Qui dixit mihi, numera mihi quæ non-
dum evenerunt, collige mihi dispersas guttas,
& viriditati restitue flores aridos,

37 Et aperiens mihi clausas specus produc-
ventos inclusos in eis, demonstra mihi vocis
imaginem; & tunc ostendam tibi laboris istius
causam quam rogas videre.

38 Cui ego, Domine Jehova, ecquis verò
est qui hæc scire possit, nisi¹¹ qui cum homini-
bus habitationem non habet?

¹¹ i. Deus peri-
phrasticè: ut Da-
nijel 2. 11.

39 Ego autem insipiens, ecquî possem de
his dicere de quibus interrogasti me?

40 Itaque dixit mihi, Quemadmodum nō
potes facere unum horum quæ dicta sunt, ita
non potes perinvestigare judicium meum, aut
charitatis officia quæ promisi me facturum
populo¹² in fine.

¹² i. tandem, ex
usu Hebræorum:
sed vide homi-
nis argutiâ, qui
ineptis sophis-
matis cum Deo
voluit *παρε-
συνοχη* *ζεῶσαι*
ex ambiguo. Nā
dicente Deo
πῶς εἶναι τὰς λαῶν *ἐν*
τέλει, hic ita in-
terpretatur ut si
dixisset Deus,
λαῶν τῶν ἐν τέλει
atque hinc se-
quens objectio.

41 Cui ego, At qui ecce Domine, tu propin-
quus es iis qui in fine futuri sunt: quid ergo
facturi sunt ii qui fuerunt ante me, aut nos,
aut ii qui sunt sequuturi nos?

42 Et ille, Coronæ, inquit, simile effeci ju-
diciam meum: ut non est ulla postremorum
tarditas, sic nulla est primorum velocitas.

43 Tum ego respondens dixi, An non po-
teras facere unâ eos qui facti fuerunt, qui
sunt, & qui futuri sunt, ut celerius judicium
tuum ostenderes?

44 Respondens autè ille mihi dixit, nō po-
test res creata festinare præ creatore, neq; unâ
sustinere seculum eos qui creandi sunt ipso.

45 Cui ego, sicut dixisti, inquam, servo tuo
auctorem vitæ indidisse vitam creaturis u-
nâ creatis à te, & sustinuisse creaturam; posset
etiam nunc portare præsentem unâ.

46 Tunc edixit mihi, interroga mulieris
vulvam dicendo ei, si paris, quare per tempo-
ra? & roga eam ut edat denos unâ.

47 Me autem dicente, non utique poterit,
sed per tempora:

48 Et ego, inquit ille, statui quasi vulvam
terræ iis qui seminati sunt in terra per tem-
pora pariendis:

49 Quemadmodum enim ea non parit in-
fantes qui deni sint, sic ego disposui à me
creatum seculum,

50 Tum interrogavi dicens, quum jam a-
perueris mihi viam, proloquar coram te: nam
ecce mater nostra, quam dixisti mihi adhuc
juvenem esse, jam senectuti propinqua est.

51 Respondens autem ille mihi dixit, in-
terroga eam quæ parit ut dicat tibi,

52 Et dicito ei, quare ii quos nunc paris
non sūt pares prioribus, sed minores statura?

53 Illa enim dictura est tibi, alii sunt qui in
juventutis robore nati sunt, & alii qui sub tē-
pus senectutis deficiente matrice sunt nati.

54 Considera tu ipse quoque minore sta-
tura vos esse quàm ii qui antecesserunt vos,

55 Et qui post vos venturi sunt minores
fore vobis, quasi jam senescentibus creaturis,
& robur juventutis prætereuntibus.

56 Et ego, rogo te, inquam, Domine, si in-
veni gratiam in oculis tuis, demonstra servo
tuo per quem visites creaturas tuas.

CAPUT VI.

Tunc ille mihi, ab initio, inquit, orbis ter-
rarum, imo antequàm starent processus
seculi, & antequàm spirarent ventorū cœtus,

2 Antequàm personarent voces tonitruū,
antequàm splenderent nitores coruscationū,
antequàm statuerentur fundamenta paradisi,

3 Antequàm spectarentur decori flores,
antequàm statuerentur ignotæ virtutes, ante-
quàm colligerentur innumerabiles exercitus
Angelorum,

4 Antequàm extollerentur alta aëris spa-
tia, & antequàm nominatim definirentur
mensuræ cælorum, & antequàm arderent ca-
mini Tzijone,

5 Antequàm iuvestigaretur præsentis anni,
& antequàm à me abalienarentur eorum qui
nunc peccant inventiones, & seorsim confi-
gnati essent qui thesaurū fidei compararunt,

6 Jam tum cogitaveram; omnia facta sunt
per me solum, ac non per alium; eorūque
finis per me, ac non per alium est dispositus.

7 Quum autem proloquens dicerem, quæ
erit separatio temporum? aut quando erit pri-
oris finis, & sequentis initium?

8 Dixit mihi, Ab Abrahami usque ad Jit-
chaki tempus, quando genitis ab eo Jahako-
bo & Hefauo manus Jahakobi teneret ab
initio calcaneum Hefau:

9 Ut finis hujus seculi fuit Hefau calca-
neum; & ut principium sequentis, manus Ja-
hakobi.

10 Inter calcaneum & manum aliud noli
quærere, Hezra.

11 Ego verò proloquutus dixi, Domine Je-
hova, si inveni gratiam in oculis tuis,

12 Oreo ut demonstrares servo tuo finem si-
gnorum tuorum, quorum partem mihi de-
monstrasti præcedente nocte.

13 Et respondens ille dixit mihi, surge in pe-
des tuos, & audies vocē sonitus amplissimam.

14 Et fiet quædam velut commotio, quam-
vis locus in quo stas non commovebitur.

15 Ideò quum loquetur, ne expavescito;
quoniam verbum de fine à fundamento ter-
ræ intelligitur,

¹ nempe desin-
entium prio-
rum temporum
desinens, & in-
euntium inci-
piens: nam fines
res duæ sunt tē-
porum rerū-
que omnium
quæ mensura
constant: quo-
modo accipi o-
stendit versus
sequens. Respō-
sam autem pla-
nissimè à nobis
redditur memo-
non videbit e-
culat.

16 Et de sermonibus istis tremiscit & commovetur: scit enim oportere ut finis eorum commutetur.

17 Fuit autem his auditis, quum surrexisset in pedes, ut audire quod ecce vox loquebatur, cujus sonus par erat sono aquarum multarum,

18 Dicens, ecce dies veniunt, eritque quum appropinquare incipiam ut visitem habitatores terrae istius,

19 Et quum quaestionem habere incipiam de iis qui injuste nocuerunt injustitia sua, postquam suppleta fuerit humilitas Tzizonis.

20 Quum ergo seculum hoc reserabitur quod transire incipit, haec signa faciam, libri aperientur coram caelo, adeo ut omnes videant simul.

21 Et infantes anniculi edent voces suas, praegnantisque parient immaturos partus ternum & quaternum mensium, qui vivent & suscitabuntur.

22 Apparebuntque repente loca sata semente vacua, & plena promptuaria subito inventur inania:

23 Et tuba clangens personabit; qua audita omnes subito expavescent.

24 Eritque illo tempore ut amici debellant alii alios tanquam inimici, adeo ut expavescente ex his terra venae fontium consistant & non decurrant horis tribus.

25 Tunc erit ut quisquis derelictus fuerit ex omnibus istis quae praedixi tibi servetur ille, & videat salutem meam finemque vestri seculi:

26 Videantque homines qui recepti fuerint, qui mortem non gustaverint a nativitate sua, quando mutabitur cor habitatorum & convertetur in mentem aliam.

27 Delebitur enim malum, & extinguetur dolus:

28 Florebit autem fides corruptione victa, & ostendetur veritas quae infructuosa fuerat tamdiu.

29 Fuit autem quum alloquutus esset me, ut ego paulisper intuerer in eum ante quem stabam:

30 Quapropter dixit mihi, haec veniens ostendam tibi tempore venturae noctis alterius.

31 Si ergo denuo jejunans diebus septem de integro rogaveris, renunciabo tibi majora istis denuo qua die audivero.

32 Nam exaudita est vox tua ab Altissimo: vidit Deus fortis rectum consilium tuum, & prospexit vastitatem quam a juventute tua habuisti:

33 Propterea misit me ut his omnibus demonstratis tibi dicerem, Confide & noli timere:

34 Sed noli praefestinatione, ut prioribus temporibus, cogitare res vanas; ne praefestinando aberres a cognitione veterorum temporum.

35 Itaque fuit postea ut flerem iterum jejunaremque diebus septem, suppleturus tres hebdomadas quae fuerant indictae mihi.

36 Fuit vero octava nocte, ut animo meo de integro turbato in me inciperem loqui coram Altissimo,

37 (Inflammabatur enim spiritus meus valde, & angebatur anima mea.)

38 Et dicerem, Domine, tu loquutus es solummodo initio creationis die primo, dicendo fiat caelum & terra, & verbo tuo opus perfectum est.

39 Quumque esset spiritus ubi tenebrae circumferabantur & silentium erat; sonus humanae vocis nondum erat effectus a te:

40 Tunc edixisti de thesauris tuis proferri

lumen lucidum, quo appareret opus tuum.

41 Tu die secundo creasti aerem expansi, & imperasti ei ut distingueret divisionemque statueret inter aquas, ut pars earum sursum recederet, pars vero maneret deorsum.

42 Tu die tertio imperasti aquis ut congregarentur in partem septimam terrae; sex vero partes illius siccas conservasti, ut existerent ex iis quae administri tui seminata a Deo colerent.

43 Verbo enim procedente ex te statim fiebat opus.

44 Processit itaque subito fructuum multitudine immensa, deliciae gustus multiformes, & flores colore non imitabili, & odorameta odore impervestigabili: haec die tertio facta sunt.

45 Tu quoque die quarto imperasti esse splendentem Solem, lucentem Lunam, stellas dispositas,

46 Mandans eis ut servirent homini qui formandus erat.

47 Tu quinto die dixisti parti septimae ubi erat aqua congregata, ut procrearet animalia, volucres & pisces: atque ita factum est.

48 Aqua muta & inanima, quae Dei nutu jubebatur animalia profundeabat, ut ex eo mirabilia facta tua nationes enarrarent.

49 Tunc autem reservasti duo animantia, quorum unum vocasti Bahamoth, alterum Livjathan;

50 Et separasti ea unum ab altero: non enim septima pars, ubi erat aqua congregata, poterat capere ea simul.

51 Itaque dedisti Bahamotis unam partem quae tertio die siccata fuerat ut habitaret in ea, ubi sunt montes mille.

52 Livjathani vero dedisti septimam partem humidam, & servasti ipsum ut devoret quos & quando volet.

53 Sexto autem die imperasti terrae ut procrearet coram te jumenta, bestias, & reptilia:

54 Atque insuper Adamum fecisti duces omnibus quae feceras, ex quo educti sumus nos omnes & populus quem elegisti.

55 Haec autem omnia dixi coram te Domine; quia propter nos creasti seculum;

56 Residuas autem gentes ab Adamo ortas dixisti nihil esse, aut salivae similes esse, & quasi stillis vae decidentibus comparasti abundantiam earum.

57 At nunc ecce, Domine, gentes istae quae nihilo deputatae sunt, ceperunt dominari nobis ac devorare nos:

58 Et nos populus tuus quem vocasti primogenitum, unigenitus, cujus es zelotypus; traditi sumus in manus eorum.

59 Quod si propter nos creatum est seculum, quare non possidemus haereditatem nostram cum seculo? quousque tandem?

CAPUT VII.

1 Fuit autem quum finissem eloqui verba haec, ut missus ad me Angelus, qui missus fuerat ad me antecedentibus noctibus,

2 Ediceret mihi, surge Hezra, & audi sermones quos veni eloquuturus ad te:

3 Me autem dicente, loquere Deus mihi; dixit mihi, mare positum est in spatioso loco adeo ut sit altum & immensum:

4 Est autem ei accessus in angusto portu, ubi simile est fluminibus.

5 Quis enim unquam velit ingressus mare experiri ipsum aut dominari ipsi, nisi transeat

² hic ab historia Moschis in traditiones Jehudaeorum delabitur, unde circumscriptio haec profecta est: sic vers. 47.

³ En eratissimas Jehudaeorum fabulas, quas hic Propheta (si Deo placeat) adducit sermo. Non intellexerunt Jehudaei quid significent verba Dei Job, 40 & 41. ignorantiae autem suae audaciam adhibuerunt duces, & has fabulas commentati sunt, quas hic Propheta amplectitur caecus sequutus caecus. sic legendum, non autem Hezra, ut Jobi locus ostendit, & Jehudaeorum fabula.

per angustum in latitudinem ipsius? quomodo alioqui venire poterit?

6 Item alterum exemplum: civitas aedificata est & sita in campetri loco, quæ plena est bonorum omnium:

7 Introitus ejus angustus est & in præcipientio positus, versante à dextera quidem igne, à sinistra verò aqua alta,

8 Adeò ut semita unica sit inter hæc posita, puta inter ignem & aquam, quæ semita non capit nisi solummodò vestigium hominis.

9 Si ergo dabitur civitas hæc homini in hæreditatem; si nunquam ille periculum quod antè positum est transeat, quomodo percipiet hæreditatem suam?

10 Quum autè dixissem ad hæc, ita est Domine; dixit mihi, sic etiam est pars Jisraelis:

11 Nam propter eos feci seculum: sed quando transgressus est Adam cõstitutiones meas, tum adjudicatũ est ei illud quod factum est.

12 Et facti sunt introitus hujus seculi angusti, dolore infesti, & laboriosi; pauci, inquam, & mali, & periculorum pleni, & labore operoso cincti:

13 Alterius enim seculi introitus spatiosi & securi sunt, & afferetes immortalitatis fructũ.

14 Quamobrè si nunquam ingressi fuerint homines viventes angusta hæc & vana loca, non poterunt ea recipere quæ reposita sunt.

15 Nũc ergo quare cõturbaris quòd corruptibilis es? & quid eo moveris quòd mortalis es?

16 Quare non præcipis animo tuo quòd futurum est, sed in præsentè hæres?

17 Tunc ego respõdens dixi, Domine Jehova ecce disposuisti Lege tua ut justi hæc possideant hæreditatio jure, impii autem pereant.

18 Justi autem ferunt res angustas pro eo quòd sperabant spatiosa: ¹ qui enim impiè gesserunt? at hi angustias patiuntur, nec spatiosa visuri sunt.

19 Sed dixit mihi, non est iudex superior Deo, neque intelligentior Altissimo.

20 Pereunt multi in præsentia, quia negligitur Lex Dei quæ proposita est.

21 Mandavit enim Deus omnino venientibus quando venerũt, quid faciendum vitam habiturus, & quid observandum ne pœnas luèrent:

22 Hi autem non persuasi contradixerunt ei, & proposuerunt sibi cogitationes vanas,

23 Et circumdantes sibi cohortes delictorum dixerunt de Altissimo non esse ipsum, & vias ejus non agnoverunt:

24 Et spernentes Legem ejus sponsiones ei factas abnegarunt, & cõstitutionib. ejus non habentes fidè opera ejus minimè perfecerunt.

25 Proptereà, ò Hezra, vacua vacuis, & plena plenis.

26 Ecce tempus veniet, & erit quum venerint signa quæ prædixi tibi, ut appareat ² sponsio, & emergens ea demonstrabitur quæ nunc obducitur terrã,

27 Et quisquis liberatus fuerit à prædictis malis videat facta mirabilia mea.

28 Revelabitur enim filius meus Jesus cũ iis qui sequuntur ipsum, & recreabuntur qui relictĩ fuerint annis ³ quadringentis,

29 Erit autem his annis exactis, ut moriatur filius meus Christus, & ⁴ viventes omnes,

30 Et seculũ convertatur diebus septem in antiquum silentiũ, quale fuit iudiciis antecessoribus, ita ut nemo superstes derelinquatur.

31 Sed erit elapsis diebus septem, ut moriente corrupto seculo illud seculum quod nondum vigilat excitetur,

32 Reddente eos terra qui dormiunt in ipsa, & pulvere eos qui in illo silentio habitant, & cellis reddentibus cadavera quæ sibi fuerint commendata.

33 Tunc apparebit Altissimus insidens iudiciali throno, & præterlapsis miseris recipietur illi qui patientia usi fuerint longanima.

34 Nam iudicium solum remanebit, veritas stabit, & fides revalescet,

35 Unde opera prætium subsequetur, & merces ostendetur, & iustitia erit pervigil, nec iniustitia amplius dominabitur,

36 Dixi autem, pater Abraham pro Sedomitibus oravit, & Mofche pro majoribus qui in deserto peccaverunt.

37 Et Jehoschuah successor ejus pro Jisraele in diebus Hacanis, & Schemuel,

38 Et David pro contractione, & Schelomo pro iis qui venerunt ad sanctum locum,

39 Et Elija pro iis qui pluviam acceperunt, & pro mortuo ut revivisceret,

40 Et Chizkija pro populo diebus Sanchetibi, multi denique pro multis.

41 Si ergo modò, quũ increvit corruptio & iniustitia multiplicata est, oraverint justi pro impiis; quare nunc etiã non sic futurum esset?

42 At ille mihi respondens dixit, præsens seculum non est finis, gloria in eo versantes frequenter manet; proptereà illi pro invalidis oraverunt.

43 Dies enim iudicii futurus est finis temporis istius, & initium temporis futuræ immortalitatis, quo perierit corruptio,

44 Soluta fuerit intemperantia, abscissa incredulitas, excreverit iustitia, exorta fuerit veritas.

45 Nam tunc nemo poterit eum qui perit servare, nec eum qui vicit perdere.

16 Ego verò respondens, hic est, inquam, sermo meus quem semper habui, melius futurum fuisse non dari terram Adamo, aut ea jam data coerceri ipsum ut non peccaret,

47 Quid. n. prodest hominibus hinc in tristitia vivere, & post mortè suppliciũ expectare?

48 O tu quid fecisti, Adam? quòd enim tu peccasti non est factus tuus solius casus, sed & noster qui ex te provenimus.

49 Quid enim prodest nobis quòd promissa est nobis immortalitas? nos verò mortis opera egimus.

50 Quòd prædicta est nobis spes peremnis? nos verò pessimè evanivimus.

51 Quòd reposita sunt nobis habitacula sanitatis & securitatis? nos verò malè conversati sumus.

52 Quòd proposita est gloria Altissimi protegens eos qui consideratè inceserunt? nos autem pessimis viis ambulavimus.

53 Quòd ostenditur paradisos cujus fructus incorruptus perseverat, in quo est securitas atque curatio?

54 Nos verò non ingrediemur, ut qui in locis ingratis conservati sumus.

55 Quòd præ stellis fulgebunt facies eorum qui abstinerunt se? nostræ autem facies tenebris nigriores erunt;

56 Quia viventes non cogitavimus, quando faciebamus iniquitatem, nos post mortem incepturos pati.

¹ Quasi dicat, utrum impietas populo tuo inest, ac non magis gentibus exteris? ut sup. 3.28.

² i. Ecclesia, quæ jam quasi sepulta atque obruta est, adeòque putrefacta, ut Jehozk. 37.

³ hos annos rotundato numero agnosco dici; sed in accommodatione est labor: nisi fortè ab anno 32. Artaxerxis initium duxeris, quum Judæi in corruptionem divini cultus prolapsi sũt, profecto Nechemja ad Regem in Persida. Nech. 13.6. nam ferme intercesserunt quadringenti anni. Vide quæ scripsimus in Act. 13.20.

⁴ eo ordine qui deinceps proponitur.

57 Tum ille respondens dixit, hæc cogitatio est certaminis quo certaturus est homo qui in terra nascitur,

58 Ut si victus fuerit, patiatur quod dicis; sin autem vicerit, percipiat quod dico:

59 Hæc enim vita est quam Mosche quum viveret indixit populo, dicens, elige tibi vitam ut vivas.

60 Verum non crediderunt ei, nec Prophetis post eum, ac ne mihi quidem quum alloquutus sum ipsos,

61 Non futuram fuisse tristitiam eis perditione ipsorum; sed futurum gaudium, sicut futurum est eis quibus persuasa est salus.

62 Hic ego respondens dixi, Scio Domine, Altissimum vocari misericordem, eo quod miseretur eorum qui nondum venerunt in seculum,

63 Quodque miseretur eorum qui convertunt se ad legem ipsius:

64 Et longanimè esse, eo quod longanimitatem exhibet peccatoribus quasi suis operibus:

65 Et munificum esse, eo quod donare vult cuique prout res exigunt:

66 Et plurimum misericordem, eo quod magis ac magis multiplicat misericordias iis qui præsentibus sunt, qui præterierunt, & qui futuri sunt.

67 Multiplicat; si enim non multiplicaret misericordias suas, non servaretur hoc seculum cum iis qui obtinent ipsum hæreditario jure:

68 Et condonat; si enim pro bonitate sua non condonaret; ut qui fecerunt iniquitatem in se venturæ suis iniquitatibus, non posset decies millesima pars hominum conservari:

69 Et iudex si non ignosceret iis qui curantur verbo ipsius, & deleter multitudinem contentionum.

70 Non planè reliqui fierent ex innumerabili multitudine, nisi pauci valde.

C A P U T VIII.

1 Tunc ille respondit mihi dicens, hoc seculum fecit Altissimus propter multos, futurum autem propter paucos.

2 Proponam autem tibi, Hezra, similitudinem. Quemadmodum si rogares terram, dictura esset tibi se plus daturam terræ unde fiat fictile, minimum autem pulveris unde fit aurum; sic etiam habet se hoc præsens seculum.

3 Multi quidem servati sunt, sed servabuntur pauci.

4 Ego autem respondens dixi, absorbe ergo anima quod sentitur, & devora quod sapit.

5 Conveneras enim audiendi prophetandique consilio; sed non est tibi datum spatium nisi solummodò ad vivendum.

6 O Domine, si non permittas servo tuo ut oremus coram te; & des nobis semen cordi, culturamque sensui unde fructus efficiatur, qui vivere posset omnis corruptus qui inter homines locum habet?

7 Tu enim solus es, & nos unam figmentum sumus tuarum manuum, prout loquutus es.

8 Nunc autem quando in vulva fingitur corpus, tu præstas membra: conservatur velut in igne & aqua creatura tua, quum novem mensibus fert opus tuum creaturam tuam creatam in ipso:

9 Ipsum inquam quod conservat & quæ conservatur in eo, utraq; servantur; & servata

plerumque iterum reddit vulva quæ creverunt in ipsa.

10 Imperasti etiam ex ipsis membris, præberi fructui lac mamillarum,

11 Ut nutriatur id quod formatum est ad tempus aliquod; & postea instituas eum in misericordia tua.

12 Enutris eum justitia tua, & erudiens eum in Lege tua corrigis eum intellectu tuo.

13 Et mortificas eum ut creaturam tuam, & vivificas eum ut opus tuum.

14 Si ergo perdis eum solo iussu tuo qui tanto labore fuit formatus, facile etiam fuerit ordinare ut id quod factum est servetur.

15 Nunc itaq; Domine eloquar: ac de omnibus quidem hominibus tu nosti optimè; verum de populo tuo propter quem doleo,

16 Et de hereditate tua propter quam lugeo, de Jisraele propter quem tristis sum, & de Jachakobo propter quem dolore affectus sum,

17 De eo incipiam orare coram te, pro me & pro eis: quoniam video lapsus nostros qui inhabitavimus terram.

18 Et audivi celeritatem iudicis adventuri.

19 Ideò audi vocem meam, & intellige sermonem meum: eloquar coram te præcipuum verborum Hezra antequam assumatur,

20 Dicens, Domine qui permanes in æternum: cujus oculi elati in supremo sunt atque in aere;

21 Cujus thronus æstimari non potest, nec comprehendi gloria; cui adstat exercitus Angelorum tremens,

22 Quorum observatio vento & igni committitur, cujus verbum verum, & dicta perstantia; cujus fortia iussa, & dispositio terribilis;

23 Cujus aspectus arefacit abyssos, & indignatio tabefacit montes, ut testificatur veritas:

24 Exaudi orationem servi tui, & auribus percipe preces figmenti tui:

25 Dum enim vivo, loquuturus sum; & dum sensum habeo, affaturus te.

26 Ne respicias ad delicta populi tui, sed ad eos qui tibi serviunt fideliter:

27 Ne attendas ad impia gètium studia, sed ad eos qui custodiverunt anxie testimonia tua:

28 Neque reputes eos qui conversati sunt falsò in conspectu tuo, sed eorum recordare qui ex voluntate tua cum reverentia tui agnoverunt te:

29 Neque velis perdere eos qui pecudum mores habuerunt, sed respice ad eos qui Legem tuam luculentè docuerunt:

30 Nec indigneris eis qui bestiis pejores iudicati sunt, sed eos diligas qui semper in tua justitia & gloria fiduciam habuerunt.

31 Nos enim & majores nostri ex morbis talibus languemus: tu autem propter nos peccatores misericors appellaberis.

32 Tunc misericors appellaberis, si voles exhibere nobis misericordiam, nobis inquam non habentibus opera justitiæ:

33 Justi enim, si quibus essent opera multa reposita, ex propriis operibus mercedem reciperent.

34 Quid verò est homo, ut indigneris ei? aut genus corruptum, ut ita acerbè agas cum ipso?

35 Etenim verè nemo natus est qui non impiè gesserit, & viventiū nemo qui non dereliquerit:

36 Hæc autem in re annunciabitur justitia tua, & bonitas tua Domine, quòd eorum miseris fueris quibus nihil est bonorum operum.

37 Tunc respondit mihi dicens, Rectè loquutus es quædam; ut sermones habuisti, sic etiam fiet.

³ vide infrà 9. 9. & seqq.

38¹ Etenim revera non exigam rationem de factis eorum qui peccaverunt³ ante mortem, ante iudicium, ante perditionem;

39 Sed delectationem capiens ex iustorum cogitationibus, recordabor earum, peregrinationis quoque, & salutis, & recipiendæ mercedis.

40 Quomodo ergo loquutus fueram, sic etiam est.

41 Sicut enim agricola ferit quidem super terram semina multa, plantasq; plurimas plantat; sed non omnia quæ seminata sunt procedente tēpore servantur, nec omnia quæ plantata sunt radicanter: sic etiam qui in seculo seminati sunt non omnes servabuntur.

42 Ego autem respondens dixi, Si inveni gratiam proloquar.

43 Quomodo modum semen agricolæ quum non assurgit, sive non acceperit pluviam tuam tempore suo, sive corruptum fuerit multitudine pluvias;

44 Sic etiam perit similiter homo qui manibus tuis formatus est, qui tua imago nominatur, eo quod similis est tibi, propter quem omnia formasti; quandoquidem comparasti eum cum semine agricolæ.

45 Ne irascaris nobis; sed parce populo tuo, & miserere hæreditatis tuæ: tu enim creaturæ tuæ miserturus es.

46 Qui respondit mihi dicens, Quæ sunt præsentia præsentibus; & quæ futura, futuris sunt.

|| sup. 9. 33.

47 || Multum enim abes ut possis amplius diligere creaturam meam quàm ego: te autem ipsum frequenter accessi proprius, sed injustos nunquam.

48 Hac autem in re mirabilis videris coram Altissimo,

49 Quod abiciens te ut decet, non iudicas te dignum qui inter justos glorificeris plurimum:

50 Quapropter miseriam multam ac miserabiles evenient habitatoribus seculi temporibus ultimis, quia in multa superbia ambulaverint:

51 Tu autem pro te intellige, & pro similibus tui inquire gloriam.

⁴ elegans typonum congeries ad gloriam adumbrandam que suo tempore in filiis Dei revelabitur.

52⁴ Vobis enim apertus est paradysus, plantata arbor vitæ, preparatum futurum tempus, comparata abundantia, ædificata civitas, probata requies perfecta bonitate, perfectaque sapientia.

53 Radix mali ob signata est ne hereat vobis, infirmitas & tinea à vobis abscoisa est & in sepulcrum fugit corruptio, in oblivionis locum:

54 Præterierunt dolores, & ostenditur tandem adventurus immortalitatis thesaurus.

55 Noli ergo amplius inquirere de multitudine pereuntium.

56 Etenim isti assumptes licentiam spreverunt Altissimum, & Legem ejus contemnentes dereliquerunt vias ejus:

57 Præterea etiã conculcaverunt justos ejus,

58 Et dixerunt cum animo suo, non esse Deum, & quidem scientes se morituros esse.

59 Sicut enim vos suscipient illa quæ prædicta sunt, sic eos invadent sitis atque cruciatus qui comparati sunt.

60 Non enim voluit Deus hominem disperdi; sed ipsi qui creati sunt coinquinaverunt nomen ejus qui fecit ipsos, & ingrati fuerunt ei qui præparaverat ipsis vitam:

61 Quapropter iudicium meum modò appropinquat.

62 Atque hæc quidem non omnibus demonstravi, sed tibi & paucis tui similibus.

63 Tunc ego proloquens dixi, Ecce nunc Domine, demonstrasti quidem mihi multa signa, quæ incipies facere ultimis temporibus: sed quo tempore non demonstrasti mihi.

CAPUT IX.

1 **R**espondit autem mihi, dicens, Tu si quomodo poteris, metire tempus in ipso: erit enim, quum videris partem quamdam signorum quæ prædicta sunt transisse,

2 Tunc intelliges illud esse tēpus quo cepturus est Altissimus visitare seculum quod ab ipso factum est:

3 Quando, inquam, videbitur in seculo terræ motus & populorum turbatio,

4 Tunc intellige Altissimum de iis diebus antecedentibus, inde à principio loquutum esse.

5 Sicut enim quicquid est in seculo initium pariter & consummationem habet, ac cōsummationem manifestam:

6 Sic etiam Altissimi tempora initia habent manifesta prodigiis & potentibus factis, & consummationes manifestæ sunt & actu & signis:

7 Eruntq; ut quisquis servabitur, qui poterit effugere labore tuo per fidem qua credidistis,

8 Reliquus fiat ex prædictis periculis, videatq; salutare meum in terra mea & in terminis meis, ut sanctificavi me inde à seculo.

9 Tunc erunt in miseris qui nunc abutuntur viis meis, & in terminis morabuntur qui per contentum eas abjecerint:

10 Qui enim non agnoverunt me, quum viventes beneficia consequerentur;

11 Et qui fastidiverunt Legem meam quum adhuc facultatem haberent, quumque adhuc esset apertus eis pœnitentiæ locus, non tamen adverterunt, sed spreverunt eam;

12 Hos oportet post mortem in cruciatu agnoscere.

13 Tu ergo noli amplius curiosè inquirere quomodo cruciabitur impius, sed inquire quomodo servabuntur iusti, quorum & propter quos seculum est, & quando.

14 Ego verò respondens dixi,

15 Quod ante loquutus sum, nunc etiam dico, & dicam in posterum, plures esse qui pereunt quàm qui servantur; sicut fluctus majores sunt guttis.

16 Ille autem respondit dicens,

17 Qualis ager, talia & semina; & quales flores, tales tincturæ; & qualis operator, tale opus; & qualis agricola, talis cultura: quoniam tempus est seculi,

18 Tunc enim quum ego paratè iis qui nunc sunt seculum (ut nondum factum fuerat) in quo habitarent, nemo mihi contradicebat:

19 Atque ut tunc quidem, quisque nunc etiam creatur in mundo hoc parato, & messe indeficiente, & lege impervestigabili: sed corrupti sunt mores eorum.

20 Considerans itaque seculum quod ecce periculum aderat ei à cogitationibus quæ advenerant in ipsum,

21 Respexi & peperci ei valde: tandem servavi mihi acinum è botro, & plantam è plantario multo.

22 Pereat ergo multitudo quæ immeritò nata est, ferveturque acinus meus & planta mea, quæ multo cum labore perfecit.

23 Tu autem si adhuc alios septem dies remiseris (sed ne jejunato illis;

¹ Propter ty-
pum, qui expo-
niqur cap. 10.

24 Ito in campum florum¹ ubi domus non est edificata, & comedito solam de floribus ipsius campi: ne carnem gustato, vinumque ne bibito, sed flores solummodo.)

25 Deprecans indefinenter Altissimum, veniam denuò & alloquar te.

² campus est sen-
tentia mea su-
pra Babylonem
à fangorum co-
pia, quasi fango-
sus appellatus,
cujus in finibus
est ille vicus
quem Herodo-
tus Ardericam
voce composita
nominat, quasi
fungosum & in-
aerem dicas.

26 Itaque profectus sum, sicut dixerat mihi, in campum qui vocatur² Ardatha; ubi sedens inter flores comedi de herbis agri, & cibo earum saturatus sum.

27 Fuit autem post dies septem discumbente me super gramen, quum animus meus turbaretur de integro sicut antea,

28 Ut aperto ore meo inchoarem loqui coram Altissimo, & dicerem;

29 O Domine, tu quidem certè videndum te exhibuisti majoribus nostris in deserto avio & infructuoso quum egrederetur ex Ægypto,

30 Et dixisti planè, Tu Jisrael audi me, & semen Jahakobi attende ad sermones meos:

31 Ecce enim ego semino in vobis legem meam, qua efferente in vobis fructum, gloriã reportabitis de eo in seculum.

32 Verum majores nostri acceptam legem non servaverunt, & statuta tua non custodiverunt; fructus verò Legis non periit (nec enim poterat, quoniam tuus erat.)

33 Nam qui acceperant, perierunt non custodientes quod in ipsis serminatum fuerat.

34 Ecce autem consuetudo est, quum excipit terra semen, aut mare navem, aut vas aliquod escam vel potum; perditio eo in quo serminatum est, vel in quod immissum est,

35 Simul id quod seminatum immissumve fuerit & quacumque fuerint excepta perdit, eaque jam non esse penes nos: nobis verò non ita accidit.

36 Nos quidem qui Legem accepimus, peccando perimus, & cor nostrum quod exceperat eam:

37 Lex verò non periit, sed permansit in suo robore.

minuere soll
adhibere non
non

38 Quum autem hæc loquerer apud animum meum, respiciens oculis meis vidi mulierem ad dexteram, quæ ecce lugens plorabat cum vociferatione magna, & animo dolebat valde, vestimentis suis discissis & cinere insperso capiti ipsius.

39 Omittens itaque cogitationes meas in quibus versabar, conversus sum ad eam.

40 Et dixi ei, quare fles? & quid doles animo?

41 Illa verò mihi, Sine me, inquit, Domine mi, flere & in dolore pergere; nam valde amaro sum animo, depressa sum valde.

42 Me autem dicente ei, quid perpessa es? dic mihi; respondit illa mihi,

43 Sterilis fueram ego ancilla tua, ac non pepererã triginta annis, quum haberẽ maritum:

44 Ego verò per singulas horas & per singulos dies annosque triginta illos deprecabar Altissimum nocte ac die.

45 Fuit tandè post triginta annos ut exaudiret me Deus ancillam tuam, & respiciens abjectionem meam attendensque tribulationi meæ daret mihi filium; de quo gavisus sum valde ego & vir meus & omnes cives mei, honoremque Deo forti plurimum tribuimus.

46 Et educa i eum labore multo.

47 Fuit autem quum crevisset pervenisset-

que ad eam ætatem qua vxorem ducturus erat, ut diem facerem epuli.

CAPUT X.

1 Hoc¹ facto, introiens filius meus in thalamum suum, cecidit mortuus.

¹ Pessimè distin-
guuntur hæc à
præcedente cap.
sed parum, ac
ponus nihil in
eo situm est.

2 Quamobrem evertimus omnes lumina, & surrexerunt omnes cives mei ad consolandum me, & continui me ad noctem usque diei alterius.

3 Fuitque supersedentibus omnibus à consolatione mei ut quiescerem, fuit, inquam, ut surgens ea nocte fugerem, venireque (ut vides) in hunc campum.

4 Nunc autem cogito non reverti in civitatem, sed hinc consistere; neque comedere neque bibere, sed sine intermissione lugendo jejunare usque dum moriar,

5 Omittens igitur sermones in quibus versabar, iratus respondi ei, dicens,

6 Tu mulierum omnium stultissima; nonne vides luctum nostrum, & quæ nobis accidunt?

7 Tzizonem matrem nostram omni tristitia contristari, & depressione deprimi, & lugere validissimè,

8 Nos nunc lugere omnes, & tristes esse: quum autem nos omnes contristamur, tu an contristaberis de uno filio?

9 Interroga enim terram, & dicet tibi se eã esse quæ debeat tam multorum lugere casus qui in ea pullulant,

10 Et omnium qui ex ipsa ab initio nati sunt, & aliorum qui venturi sunt: nam ecce penè omnes in perditionem ambulant, & exitio traditur plurima pars eorum.

11 Ultra igitur amplius lugere debet? hæc certè quæ tantam multitudinem perdidit magis quàm tu quæ pro uno doles.

12 Quòd si dixeris mihi, non est planctus meus similis planctui terræ; quoniam fructum amisi ventris mei, quem cum mæroribus gestavi & cum doloribus pepererim,

13 Terra autem pro modo terræ; sic abit ex ea multitudo præsens ut evenit antè.

14 Ego quoque dicturus sum tibi; Sicut tu cum labore peperisti, sic etiam terra dat fructum suum homini ab initio: ei qui infecit ipsam.

² amplificatio;
q. d. homini, cui-
us viis corruptis-
simis, corrupta etiam est
& inquinata ter-
ra in homines
injurijs benefi-
ca.

15 Nunc ergo contine apud te ipsam dolorem tuum, & fortiter fer qui tibi contigerunt casus.

16 Si enim tamquã justis acquieveris rebus à Deo determinatis, & consilium ejus percipies suo tẽpore, & istis in rebus laudaberis.

17 Regredere ergo in civitatem ad virum tuum.

18 Illa autem dicente mihi, non faciam, neque ingrediar civitatem; sed hinc moriar:

19 Perrexi adhuc loqui ad illam, dicens;

20 Noli facere rem istam; sed assentire suadenti. Quot enim sunt casus Tzizonis? accipe consolationem propter dolorem Jeruschalaimorum.

21 Vides enim sanctuarium nostrum desolatum esse, & altare nostrum dejectum, templumque nostrum destructum,

22 Psalterium nostrum humi prostratum esse; hymnum conticuisse, exultationem nostram dissolutam esse, lumem lychnuchi nostri extinctum;

3 arcã federis nostri direptam, loca sancta nostra cõtaminata, & nomen de quo vocati sumus penè profanatum; liberos itẽ nostros esse cõtumeliam passos, Sacerdotes nostros succisos,

|| Je. lxxv. 7. 26.
|| 23.
|| huic conveniat
cum 2. Mac. 1.

Levitas nostros in captivitate abductos, virgines nostras inquinatas, mulieres nostras vim passas, justos nostros direptos, parvulos nostros perditos, juvenes nostros in servitute raptos, & fortes nostros infirmatos,

⁴ i. Deo resignate & referante libidini omnium expositam.

23 Et quod omnium est maximum, signaculum Tzizonis, ⁴ resignatam esse gloriam ipsius: nam tradita etiam est in manus eorum qui oderunt nos.

24 Tu ergo excute tuam tristiam multam, & depone à te dolorum multitudinem, ut tibi propitius Deus fortis requiem praestet tibi Altissimus, requiem à laboribus.

25 Fuit autem me alloquente eam, ut facies ejus repente fulgeret, ac specie coruscus fieret aspectus ejus, adeo ut expavescens valde ab ea cogitarem quid illud esset.

26 Ecce autem subito emisit sonum vocis magnum & ita formidabilem ut moveretur terra ipsa à sono mulieris.

27 Quumque respicerem, ecce mulier amplius non comparuit mihi; sed civitas aedificabatur & locus demonstrabatur à fundamentis magnus: & timens clamavi voce magna.

28 Et dixi, ubi est Uriel Angelus, qui principio venit ad me? nam ipse fecit ut venirem in tantum hunc excessum mentis, quo finis meus quem spectabam evanescit, & oratio mea efficitur ridicula.

29 Me autem proloquente ista, ecce evenit ad me;

30 Et respiciens me quod ecce jacerem ut mortuus, & intellectus meus abalienatus esset, prehensens dexteram meam confirmavit me, & statuens me in pedes meos dixit mihi,

31 Quid tibi est, quod turbata est mens tua & sensus cordis tui? quid conturbaris?

32 Cui ego, quoniam, inquam, dereliquisti me, qui faciens secundum sermones tuos veni in hunc campum: ecce autem videre mihi visus sum quae non possum enarrare.

33 Ille autem dixit mihi; Sta viriliter, & docebo te.

34 Ego vero dixi, loquere, Domine mi, ad me; ne derelinquas me, ut non frustratus moriar.

35 Nam vidi quae nesciebam, & audio quae nescio:

36 Aut an falleretur sensus meus, & somniaret anima mea?

37 Nunc ergo oro te ut exponas servo tuo excessum istum, Qui respondens mihi dixit,

38 Audi me & docebo te exponens ea tibi à quibus metuis: nam Altissimus revelavit tibi mysteria multa:

39 Vidit rectam viam tuam, te sine intermissione fuisse contristatum pro populo tuo & valde luxisse propter Tzizonem.

40 Hac ergo intelligentia visionis quae tibi apparuit paulo ante.

41 Quod vidisti lugentem quam coepisti consolari,

42 Nunc autem speciem mulieris amplius non vides, sed visa est tibi civitas aedificari;

43 Et quod illa narrabat tibi de casu filii sui, hac solutio est:

44 Hac mulier quam vidisti est Tzizon, quam etiam modo conspicis ut civitatem aedificatam:

45 Quod dixit tibi se fuisse sterilem triginta annis, dixit propterea quod fuerunt anni triginta quando non erat adhuc oblata in ea oblatio.

46 Sed fuit post annos triginta, aedificante

Schelomone civitate & oblationes offerente, tunc fuit quando peperit sterilis filium.

47 Quod dixit tibi se educasse eum cum labore, hi fuerunt habitatores Jeruschalaimorum.

48 Quod autem dixit tibi, filius meus veniens in thalamum suum mortuus est, & contigit ei casus; haec est ruina Jeruschalaimorum quae facta est:

49 Ecce autem vidisti similitudinem illius, & quum lugeret filium coepisti consolari illam de iis quae contigerant: haec fuerunt tibi aperienda.

50 Nunc autem videns Altissimus te ex animo contristari, & ex toto corde condolere, illi, ostendit tibi claritatem gloriae illius, & pulcritudinem decoris illius:

51 Propterea enim edixeram tibi ut maneres in campo ubi domus non est aedificata.

52 Nam sciebam Altissimum coepturum esse tibi ostendere haec;

53 Propterea edixeram tibi ut venires in hunc agrum ubi nullum est fundamentum aedificii:

54 Nec enim poterat opus aedificii humani sustineri in eo loco, ubi incipiebatur ostendi civitas Altissimi.

55 Tu ergo noli timere, neque expavescat cor tuum, sed ingredi, & vide splendorem ac magnitudinem aedificii, quantum potest videre aspectus oculorum tuorum:

56 Postea vero audies quantum auditus aurium tuarum audire potest.

57 Tu enim beatus es praeter multis, & vocatus ab Altissimo quod alii pauci.

58 Nocte autem quae in crastinum ventura est maneto hic,

59 Et ostendet tibi Altissimus eas visiones rerum extremarum quas efficiet Altissimus habitatoribus terrae ultimis temporibus:

60 Itaque dormivi illic ea nocte & altera, sicut edixerat mihi.

CAPUT XI.

Tunc vidi somnium, quod ecce ascendebat de mari aquila, cui erant duodecim alae pennatae & capita tria.

¹ Hoc somnium explicatur cap. seq. fabulisque non paucas continet.

2 Vidi autem, quum ecce expanderet alas suas in omnem terram omnibus ventis caeli efflantibus in eam atque collectis,

3 Vidi, inquam, e pennis ejus nasci contrarias pennas, quae in pennulas minutas & modicas evadebant;

4 Et capita ejus quiescebant, quorum medium erat majus aliis capitibus: ipsa itaque quiescebat cum illis,

5 Deinde vidi, quum ecce volasset aquila pennis suis, ut regnaret super terram & super habitatores ejus,

6 Vidi ei subjici omnia quae sunt sub caelo, & neminem ei contradicere, ne unam quidem e rebus creatis quae sunt super terram.

7 Tum vidi quod ecce surgens aquila in ungues suos, alloquuta est pennas suas, dicens,

8 Nolite omnes simul vigilare, dormite quaque loco suo; & ad tempus vigilate:

9 Capita autem ultimo loco servantur.

10 Et vidi quod ecce non prodibat vox e capitibus, sed e medio corpore ejus:

11 Et numeravi contrarias pennas ejus, quae ecce erant octo.

12 Postea vidi quod ecce à dextera parte surgens

⁵ fabulae tam stolidae, quam stolidae est ea quae sequitur typi accommodatio.

gens una penna regnavit super omnem terram:

13 Fuit verò quum regnasset, ut adveniente ei sine nō appareret locus ejus: & sequēs exurgens regnavit, & multum obtinuit tempus:

14 Sed fuit quū regnasset, ut adveniente fine ipsius hæc non a pareret sicut etiam prior.

15 Ecce autem vox emissa est ad eam, dicens,

16 Audi tu quæ tam diu obtinuisti terram, hæc annuncio tibi antequam incipias disparere:

17 Nemo post te obtinebit tempus tuum ac ne dimidium quidem illius,

18 Tum exurgens tertia tenuit principatū sicut & priores, & disparuit ipsa quoque.

19 Et sic contigit omnibus aliis sigillatim principatum gerere, ac deinde nusquam comparere.

20 Vidi enim quum ecce per tēpus sequentes penna erigeretur à dextera parte, obtinere ipsas quoque principatū, & eas quæ obtinebant non tamen comparere illicò:

21 Et aliquas ex eis erigere quidem se, at principatum non obtinere.

22 Sic vidi postea, quum ecce non comparerent duodecim penna, & duæ pennula,

23 Nihil superesse in corpore aquilæ, nisi duo capita quiescentia & sex pennulas.

24 Vidi autem quòd ecce à sex penulis divisæ duæ manserunt sub capite quod erat ad partem dexteram, quatuor verò manserunt in loco suo:

25 Et vidi quòd ecce hæc quæ aliis suberant cogitabant se erigere & obtinere principatus.

26 Nam vidi quòd ecce una erecta est, sed statim non comparuit:

27 Et sequentes etiam velocius quàm priores non comparuerunt.

28 Tum vidi quòd ecce duæ quæ supererant, apud seipsas cogitabant etiam regnare:

29 Quum autem cogitarent de eo ecce unum quiescentium capitum quod erat mediū evigilavit (hoc autem erat duobus aliis capitibus majus.)

30 Et vidi conjunctis duobus aliis capitibus secum,

31 Quòd ecce conversum est caput istud cum aliis prosequentibus ipsum, & comedit duas illas pennulas subjectas aliis quæ cogitabant regnare.

32 Hoc autem caput perterruit omnem terram & dominatum est in ea habitatoribus ejus cum labore multo; & dominium tenuit orbis terrarum supra omnes alas quæ fuerant.

33 Postmodum autem vidi, quòd ecce medium caput subito disparuit, idque sicut alæ.

34 Superfuerunt autem duo capita, quæ & ipsa similiter regnaverunt super terram, & super habitatores ejus.

35 Et vidi quòd ipse devoravit caput dexterae partis illud quod erat in lava.

36 Tunc audivi vocem dicentem mihi, Respice ex adverso tui, & considera quod vides.

37 Et vidi quòd ecce quiddam simile leoni concitato è silva rugienti; vidi, inquam, emittentem vocem humanam ad aquilam, & loquentem, dicendo,

38 Audi tu, & eloquar ad te quæ dicit Altissimus tibi:

39 Nonne tu es illa quæ restas de quatuor illis animalibus quæ feci ut regnarent in seculo meo, idque ut post eos veniret finis temporum istorum?

40 Nam quartum veniens devicit omnia animalia quæ præterierant, & dominatu obtinuit seculum cum tremore multo, & omnem orbem cum labore gravissimo, & habitavit tam diu orbem terrarum cum dolo.

41 Tu non judicasti terram ex veritate;

42 Sed afflixisti mansuetos, & laxasti quietos, & dilexisti mendaces, & destruxisti habitationes eorum qui ferebant fructum, & muros eorum qui non nocebant tibi dejecisti,

43 Adeò ut ascenderit contumelia cuiusque ad Altissimum, & superbia tua ad Deum fortem:

44 Respexit itaque Altissimus, superbiae tempora, quæ ecce finita sunt, & scelera ejus completa.

45 Propterea tu ne appares aquila, & alæ tuæ horribiles, & pennulae tuæ pessimæ, & capita tua maligna, & ungues tui pessimi, & totum corpus tuum vanum,

46 Ut refrigeretur tota terra, & liberata à vi tua convertatur, & speret jus ac misericordiam ab eo qui fecit ipsam.

CAPUT XII.

1 Hoc factò, quum allocutus esset leo his verbis aquilam, vidi,

2 Quòd ecce superesset caput, non autem comparerent illæ quatuor alæ quæ ad ipsum transferant; nam erectæ fuerant ut regnarent, sed fuerat regnum earum exile & tumultu plenum,

3 Vidi autem quum ecce non comparerent illæ, totum corpus aquilæ incendi: unde expavit terra valde, & ego ex tumultuatione ac excessu mentis metuque magno evigilavi, & dixi spiritui meo,

4 Ecce tu præstas mihi hæc, eo quod scrutaris vias Altissimi:

5 Ecce adhuc sum defessus animo, & spiritu meo infirmus valde, ne modica quidem inest mihi virtus à timore multo quo expavi nocte hac.

6 Nunc ergo orabo Altissimum, ut me ad finem usque confirmet.

7 Tum dixi, Domine Jehova, si inveni gratiam in oculis tuis, si justus effectus sum apud te præ multis, & si certè ascendit oratio mea in conspectum tuum;

8 Confirma me, & ostende mihi servo tuo interpretationem distinctam visi horribilis istius, ut plenissimè consolers animam meam:

9 Nam dignum me habuisti cui tempora vltima ostenderes.

10 Ille autem mihi, hæc est, inquit, interpretatio visionis hujus:

11 Aquila quam vidisti ascendentem è mari, regnum illud est quod visione visum est Danijel fratri tuo:

12 Sed non est illi data interpretatio, nunc autem sum interpretaturus tibi.

13 Ecce dies veniunt quum exurgat regnum super terram, à quo erit vehementior metus quàm ab omnibus regnis quæ fuerint ante ipsum.

14 Regnabunt autem in eo Reges duodecim unus post alterum:

15 Qui verò secundus incipiet regnare, is plus temporis obtinebit quàm ullus è duodecim.

16 Hæc est interpretatio duodecim alarum quas vidisti.

17 Quod autem vocem quæ loquuta est audisti non è capitibus ejus exeuntem, sed è medio corpore ejus,

² ut 3. Hezra 4. 62. metaphora convenientissima ab anhelis & ex labore fessis.

¹ Si quis in summo otio volet negotiosus esse, poterit hanc interpretationem ad historias utcumque petrahere: sed quid opus est tantam operam in opere tam fabuloso consumere? Hic certè nimis prædicat laudes suas quum Danijel seipsum anteponeat, & nefarie quoque mentitur, quum dramam visi interpretationem Danijel negat. Ego verò & fructuosum Danijelis agrum, quàm hunc fallacem & senticosum malo colere.

18 Hæc est interpretatio; post tempus regni illius nascentur cōtentiones non modicæ, periclitabaturq; ut cadat; non tamen cadet tūc, sed iterum restituetur principio suo.

19 Quod vidisti pennulas octo subjectas alis cohærentes alis ejus,

20 Hæc interpretatio: exurgēt in ipso Reges octo, quorū erunt tēpora brevia & citati anni: ac duo quidem ex ipsis peribunt statim;

21 Appropinquante verò tempore, quatuor diutius servabūtur medio tempore, quum incipiet appropinquare tempus ejus ut finiatur; duo verò in finem servabuntur.

22 Et quod vidisti tria capita quiescentia,

23 Hæc interpretatio; vltimis temporibus ejus suscitabit Altissimus tria regna in quæ reducturus est multa alia, & dominabuntur terræ, atque habitatoribus ejus;

24 Infestantia eos labore graviore quàm præcedentia, propterea vocati sunt Reges capita aquilæ.

25 Isti enim sunt qui recolligent impietates illius, qui perficient extrema illius.

26 Quod vidisti caput maximū disparuisse, hæc interpretatio; unus ex eis super lecto suo morietur, sed tamen cum tormentis.

27 Duos autem qui perstiterint gladius consumet:

28 Unius enim gladius consumet alterum, sed tamen ille quoque gladio tandem cadet.

29 Quod vidisti pennulas duas subjectas alis trajicere subter caput quod erat in parte dextera:

30 Hæc est interpretatio: hi sunt quos servavit Altissimus in finem suum, non est regnum exile, & tumultu plenum.

31 Quod etiam audivisti leonem, quem videras evigilantem progressum de silva, rugientem, alloquentem aquilam, & arguentem eam factaque injusta ejus omnibus sermonibus suis, sicut audisti:

32 Hic est Spiritus quem servavit Altissimus in finem contra eos & impietates eorum ut arguat eos, & eis objiciat in os dilaniationes eorum.

33 Sistet enim eos in judicio vivos: eritque postquam arguerit eos, ut tunc demum corripiat eos.

34 Nam residuum populum meū liberaturus est à miseria, qui servati fuerint in finibus meis, & exhilarabit eos usq; dū finis adveniat, dies judicii de quo ab initio loquutus sū tibi.

35 Hoc somnium quod vidisti, & hæc interpretationes illius.

36 Tu verò solus fuisti dignus qui hoc secretum scires Altissimi.

37 Scribe ergo omnia hæc in libro quæ vidisti, & pone ea in loco abcondito:

38 Et docebis ea sapientes populi tui, quorum animos scis posse capere & servare secreta hæc.

39 Tu autem adhuc sustine hinc alios dies septem, ut tibi ostēdatur quicquid visum fuerit Altissimo ostēdere tibi. Ita profectus est à me.

40 Fuit autem quum audisset omnis populus præteritis septem diebus me non fuisse reversum in civitatem, ut congregati omnes æquè parvi ac magni venirent ad me, & alloquerentur me, dicentes,

41 Quid peccavimus in te? quid injustè egimus in te, quod derelictis nobis sedisti in loco hoc?

42 Tu enim nobis superes solus ex omnibus populis, ut botrus è vinea, & sicut lucerna in loco obscuro, & sicut in portu navis servata in tempestate.

43 An non sufficiunt nobis mala quæ contigerunt?

44 Si ergo tu nos dereliqueris, quanto nobis fuisset melius succensos fuisse nos quoque, cū Tzizonis incendio?

45 Nec enim sumus meliores eis qui ibi mortui sunt: & ploraverunt voce magna.

46 Respondens autem eis dixi, confide Jisrael & noli contristari tu domus Jahakobi:

47 Est enim memoria vestri coram Altissimo, & Deus fortis non obliviscitur vestri in tentatione:

48 Ego verò non dereliqui vos: neque discessi à vobis; sed veni in hunc locum ut deprecarer pro desolatione Tzizonis, ut quærerem misericordiam pro oppressione sanctificationis vestræ.

49 Nunc ergo abite unusquisque vestrum in domum suam: ego autem veniam ad vos post dies istos.

50 Et profectus est populus, sicut dixeram ei, in civitatem;

51 Ego autem sedi in campo septem diebus, sicut mihi mandavit Deus, cemedens solummodo de floribus agri: ex herbis fuit esca mihi in diebus illis.

CAPUT XIII.

1 Fuit autem post dies septem ut nocte somniarem somnium.

2 Quod ecce de mari quidam ut ventus exurgebat, & conturbabat omnes fluctus ejus.

3 Vidi autem quod ecce invalescebat ille homo cum millibus cælitum; & quocumque vultum suum vertebatur ut consideraret, tremebant omnia quæ ab eo respiciebantur:

4 Et quocumque exibat vox ex ore ejus, exardescabant omnes qui audiebant vocem ejus, sicut ardet terra quando sentit ignem.

5 Et vidi postea, quum ecce congregaretur multitudo hominum innumera à quatuor partibus cæli, ut debellarent hominem qui ascenderat è mari,

6 Vidi quod ecce sibi ipsi exculpfit montem magnum, & volavit super eum.

7 Ego autem quæsi regionem videre vel locum unde mons exsculptus esset, nec tamen potui.

8 Deinde vidi quod ecce omnes qui congregati fuerunt in eum ut expugnarent eum, timebant valde, & tamen ausi sunt pugnare.

9 Ecce autem ut vidit impetum multitudinis venientis, non extulit manum suam, neq; frameamprehendit, neq; aliquod instrumentū bellicum; sed solummodò, ut vidi,

10 Emisit ex ore suo sicut flatum ignis, & è labiis suis spiritum flammæ, & è lingua sua scintillantes procellas, quæ commista sunt omnia simul, flatus ignis, spiritus flammæ, & multitudo procellarum,

11 Quæ irruit impetu super multitudinem paratam ad pugnandum, & succendit omnes adeò vt repente nihil videretur de innumera illa multitudine, nisi pulvis solūm & fumus odorem mittens; atque hæc videns extimui.

12 Postea verò vidi hominem illum descendentem de monte, & vocantem ad se multitudinem alteram pacificam:

13 Acces-

² vide supra in 3.1.

¹ i. res terrestres, metonymicè.

13 Accessitque ad eum species hominum multorum quorundam gaudentium, & quorundam dolentium, quorum alii erant alligati, alii adducebant ex eis quæ offerri solent: & infirmatus sum ex pavore multitudinis, & expergetactus dixi,

14 Tu ab initio demonstraisti servo tuo res istas mirabiles, & dignum me habuisti cuius precationem susciperes:

15 Nunc ergo demonstra mihi adhuc interpretationem somni istius,

16 Nam sicut existimo ex sensu meo, & vae iis qui derelicti fuerint diebus illis; & multo amplius vae illis qui non fuerint derelicti:

17 Qui enim non fuerint derelicti, tristiores erunt.

18 Intellego nunc quæ sint reposita in dies ultimos, ut his obveniant & iis qui derelicti fuerint:

19 Propterea enim venerint in pericula magna & necessitates multas, sicut ostendunt somnia hæc.

20 Attamen facilius est periclitantem venire in hunc diem, & tunc videre quæ contingent tempore ultimo, quam pertransire sicut nubem à seculo.

21 Ille autem mihi respondens, dixit; & visionis interpretationem dicam tibi, & de quibus loquutus es hæc adaperiam tibi.

22 Quod de iis dixisti qui derelicti fuerint, hæc est interpretatio:

23 Qui perfecit periculum, in illud tempus hic se custodivit; & qui in pericula inciderunt, hi sunt qui habent opera & fidem apud Altissimum.

24 Scito ergo beatiore esse qui derelicti fuerint iis qui sunt mortui.

25 Hæc interpretationes visionis: quod vidisti virum ascendentem è medio maris,

26 Is est quem conservat Altissimus multis temporibus, qui per seipsum liberaturus est creaturas suas, & ipse dispositurus iis qui derelicti sunt fedus.

27 Quod autem vidisti de ore ejus exire sicut flatum & ignem & procellam,

28 Et quod non tenebat frameam, neque instrumentum bellicum; corrumpit impetus ejus multitudinem quæ venerat ad oppugnandum eum; hæc est interpretatio:

29 Ecce dies veniunt quando incipiet Altissimus liberare eos qui sunt super terram,

30 Et veniens excessum mentis afferet iis qui inhabitant terram:

31 Et cogitabunt debellare alii alios, civitas civitatem, & locus locum: gens insurget adversus gentem, & regnum adversus regnum.

32 Erit autem quum fient hæc & contingent signa quæ antè ostendi tibi, ut tunc reveletur Filius meus quem vidisti ut virum ascendentem.

33 Eritque quando audierint omnes gentes vocem ejus, ut derelinquat unusquisque bellum suum quod habuerint inter se,

34 Et colligatur in unum multitudo innumerabilis, ut volentium venire & expugnare eum.

35 Ipse autem stabit super cacumen montis Tzijoñis.

36 (Tzijoñ enim procedet ostendeturque omnibus parata & ædificata, ut vidisti montem sculpi sine manibus.)

37 Et ipse Filius meus aguet impietates ge-

tium quas adinvenerunt, malis quæ cum procella comparantur; & mala cogitata eorum cruciamentis quibus incipient cruciari, assimilatis flammæ;

38 Et perdet eos sine labore per Legem quæ igni assimilata est.

39 Quod autem vidisti eum colligentem ad se aliam multitudinem pacificam;

40 Hæc sunt decem tribus captivæ abductæ è terra sua diebus Hoschehæ Regis, quem captivum abduxit Schalmanasar Rex Assyriorum; quæ deportatæ cis flumen postea translatae sunt in terram aliam.

41 Ipsi autem sibi ceperunt hoc consilium, ut derelinquerent multitudinem gentium profecti in ulteriorem regionem ubi nunquam genus humanum habitavit,

42 Et ibi observarent legitima statuta sua, quæ non observaverant in regione sua.

43 Per introitus autem fluminis Euphratis angustos introierunt.

44 (Fecit enim eis tunc Altissimus signa, sistens venas fluminis usque dum transivissent.)

45 Et in eam regionem perventurus fuit via magna, iter anni unius & dimidii: regio autem illa vocatur Harschareth.

46 Tunc habitaverunt ibi ad tempus usque; ultimum nunc autem quum incipient reverti,

47 Iterum Altissimus sistet venas fluminis ut possint transire: propterea vidisti multitudinem cum pace ambulantem,

48 Sed & qui derelicti fuerint è populo tuo, qui inventur intra terminum meum,

49 Fiet ergo quum incipiet perdere multitudinem earum gentium quæ collectæ fuerint, ut protegat eos qui è populo superfuturi sunt;

50 Et tunc ostendat eis multo plura portenta.

51 Ego verò dixi, Domine Iehova, ostende mihi cur viderim virum ascendentem è medio maris.

51 Et ille mihi, Sicut non potes, inquit, vel scrutari vel scire quæ sunt in profundo maris; sic non poterit quisquam super terram videre Filium meum vel eos qui cum eo sunt, nisi tempore & die illo,

52 Hæc est interpretatio somni quod vidisti, & propter quod illuminatus hic fuisti sol.

54 Nam dereliquisti viam tuam, & in meam incumbens legem quæstivisti eam,

55 Vitamque tuam disponens sapienter, illam ex animo tuo vocasti matrem.

56 Ac propterea ostenditur tibi merces apud Altissimum: erit enim post tres dies alios; ut apud te alia proloquar; exponamque tibi res graves & mirabiles.

57 Profectus itaque perrexi in campum, glorificans multum & laudans Altissimum de rebus mirabilibus quas suo tempore facit.

58 Quod gubernet tempus & quæ accidunt temporibus; & resedi illic tribus diebus.

CAPUT XIV.

1 Fuit autem die tertio quum sederem sub quercu, ut ecce vox exiens ad me è rubo diceret, Hezra Hezra;

2 Cui dixi, Ecce me Domine, & surrexi in pedes meos.

3 Tum ille mihi, Planè revelatus sum super rubum, & alloquutus sum Moschen, quando populus meus serviebat in Ægypto,

2 hæc non imprecantis sunt, sed prophetantis verba: gravis quidem, inquit, corum conditio futura est qui tum vivunt, sed eorum adhuc gravior qui ante sublati fuerint: illi enim ut procellis agitentur, videbunt tamen regnum Dei: hi vero præripiantur morte & calamitatibus. videant illud.

4 i. (inquiunt Idæorum fabulæ) trans montes Caspios, ubi regnum est amplissimum quod fluvius Schabbarionæ determinatur à reliquis gentibus: ut tradunt ipsorum libri, & docet historia illius monstri quod memoria nostra per Carolum V. Casarem pœnas Mantuæ in Italia dedit suæ impietatis & perfidiæ: nempe Shelomnis Regis, ut segyra ille predicabat. En impiam falsamque historiam hoc propheticum (si credere fas est, libro confirmatâ & ab auctore explicatam usque ad vers. 48. Qui librum hunc mirantur: & pro divino habent agnoscant ex hoc saltem loco, à quo spiritu isthæc ad nos allata sunt: hæc enim verba emittuntur planè veritatem Dei aliis in libris authenticis ab ipso Hezra traditam. 5 i. mons ministerii seu montosa regio, in qua cultus Dei institutus & observatus est, Hebræa appellatio. Et si quid corruptè est Erez Ararat, id est, regio Armenia. Docti viderint. 6 nempe legem meam. 7 scilicet ad imitationem Moschen: ut iste videri voluit.

3 hunc & sequentem versum imperitia librarium corruptissimum sic restitui oportuit ex vers. 10.

1 Scilicet è caelo hic Moses descendit at alter: nam in tota hac narratione sua Moses simulat, ut mendacis suis conciliet fidem.

4 Et mittens eum eduxi populum meum ex Aegypto, & adducens eum super montem Sinai, detinui eum apud me diebus multis,

5 Et enarrans ei res multas admirabiles, ostendi ei temporum arcana & finem.

6 Ac praecepi ei dicens, haec palam facies verba, & haec abscondes.

7 Nunc quoque edico tibi,

8 Signa quae demonstravi, & somnia quae vidisti, & interpretationes quas audisti in corde tuo reponere.

9 Tu enim recipieris ne omnia videas, adduceres reliquos factus consilio meo cum similibus tui usque dum finiantur tempora:

10 Quoniam seculo perit iuventus sua, & tempora propere est ut senescant.

11 Nam in duodecim partes divisum est seculum, cuius transierunt decem, & dimidium partis undecimae:

12 Superfunt autem ei quae subsequuntur medium partis undecimae.

13 Nunc ergo dispone domum tuam, & corripe populum tuum, ac consolare humiles eorum,

14 Et renuncians iam corruptelae dimitte abs te mortales cogitationes, abjiciensque a te pondera humana, exue te iam infirma natura, ac reponens seorsim molestissimas tibi cogitationes, festina migrare ab his temporibus:

15 Quae enim vidisti nunc contigisse mala, iterum his deteriora facient.

16 Nam quo invalidius fiet seculum a senectute, eo multiplicabuntur amplius in habitatores mala.

17 Longius enim abibit veritas, & appropinquabit mendacium: iam autem festinat venire illa visio quam vidisti.

18 Ego vero respondens dixi, Placeant haec coram te, Domine.

19 Ecce enim ego abiens, sicut praecipisti mihi corripiam praesentem populum: qui autem deinceps nati fuerint quis commonebit?

20 Positum est ergo seculum in tenebris, & habitatores ejus sunt sine lumine;

21 Quoniam lex tua exusta est: quomobrem nemo scit quae a te facta sunt, vel quae incipient fieri opera,

22 Si ergo inveni apud te gratiam, immitte in me Spiritum sanctum ut scribam quicquid fuit factum in seculo ab initio, quae fuerunt scripta in Lege tua, ut possint homines invenire semitam tuam; & qui voluerint vivere ultimis temporibus, vivant.

23 Respondens itaque mihi dixit, Abi congrega populum, & indicito eis ut non quarant te diebus quadraginta,

24 Tu autem praepara tibi libros multos; & accipiens tecum Serajam, Debarjam, Schemjam, Echanum, & Chatzielem; hos quinque viros paratissimos ad scribendum velociter, advenito huc;

25 Et ego accendam in corde tuo lucernam intellectus, quae non exstinguetur donec finita sint quae inceperis scribere.

26 Iisque perfectis quaedam palam facies, quaedam sapientibus occulte trades: in crastinum autem hac hora incipies scribere.

27 Tunc ego profectus sicut praeeperat mihi, congregavi omnem populum & dixi,

28 Audi Jisrael verba haec,

29 Peregrinati sunt majores nostri olim in Aegypto, & liberati sunt inde,

30 Et acceperunt Legem vitae quam non custodiverunt, & quam vos sequentes eos transgressi estis.

31 Traditaque vobis terra in sortem & monte Tzizonis, & patres vestri & vos inique fecistis, ac non observastis vias quas praecipit vobis Altissimus:

32 Qui cum justus sit iudex, abstulit vobis ad tempus quod donaverat.

33 Et nunc vos hic estis, & fratres vestri sunt ulterius quam vos.

34 Si ergo imperantes sensibus vestris erudiveritis cor vestrum, vivi conservabimini, & post mortem misericordiam consequemini.

35 Iudicium enim post mortem adveniet, quando iterum reviviscemus; atque tunc iustorum nomina apparebunt, & impiorum facta ostendentur,

36 Ad me vero nemo iam accedat, neque requirat me in dies quadraginta.

37 Ita acceptis quinque viris sicut mandaverat mihi, profecti in campum mansimus illic.

38 Fuit autem postridie ut ecce vox me vocaret, dicens, Hezra aperi os tuum, & bibe quod bibendum tibi dederam.

39 Me itaque aperiente os meum, ecce calix plenus porrigebatur mihi, plenus rei liquidae sicut aqua, sed colore igneo:

40 Quem accipiens bibi; quumque bibissem ex eo, cor meum cruciabatur intellectu, & in pectore meo intumescibat sapientia, quam spiritus meus voluit conservare memoriae.

41 Quapropter ubi apertum fuit os meum, non fuit clausum amplius;

42 Sed ut Altissimus dederat intellectum quinq; illis viris, scripserunt ea quae dicebantur excessu mentis, & quae non intelligebant:

43 Ac nocte quidem sumebant cibum; ego vero per diem loquebar, & per noctem non tacebam.

44 Sic fuerunt scripti per quadraginta dies libri ducenti quatuor.

45 Fuit autem completis quadraginta diebus,

46 ut loqueretur Altissimus dicens, Quae priora scripsisti propone palam, ut legant digni & indigni;

47 Posteriores vero septuaginta conserva, ut tradas eos sapientibus e populo tuo:

48 In his enim est vena intellectus, & sapientiae fons, & scientiae flumen. Atq; ita feci.

CAPUT XV.

1 Ecce eloquere in aures plebis meae sermones Prophetiae quos immisero in os tuum ait Dominus,

2 Et fac ut inscribantur chartae; nam fideles & veri sunt.

3 Ne timeas a cogitationibus adversum te, nec conturbent te incredula verba obloquentium:

4 Quoniam omnis incredulus in sua incredulitate morietur:

5 Ecce ego induco, ait Dominus, in orbem terrarum mala, gladium, famem, mortemque, & interitum.

6 Quia polluit vehementissime omnem terram iniquitas, & completae sunt noxia illorum,

7 Propterea sic ait Dominus.

8 Jam non silebo de impiis factis istorum quae

² Pentateuchum quidem habemus, sed librum qui haec doceat minimè. Haec & sequentia multa non Propheta aut Sacerdos Dei, sed Iymphatus enunciaturus est.

³ Jam sequitur blasphemia & contumeliosa in Dei Ecclesiam fabula; amissa esse omnia exempla Legis, hunc vero Moschem alterum eam restituisse quum 40. dierum spatium jejunaret; quasi vero neque in tota deportata multitudine, neq; in Jehudza fuisset pius aut Propheta quisquam a quo unum Legis exemplum fuisset asservatum. Vide sententiam nostram supr. in 4. 23. ⁴ sic lego ex ver. 44. intelligit autem corrices ad scribendum pugillares, id est, pyctaria, unde vocem buxi in vulgatis libris corruptam reor.

⁵ nempe trans montes Caspios & Imaum, si credere fas est; vide supr. 23. 40.

⁶ nempe 136. libri documentorum, quos ego quidem minimè desideraverim & 70. libri mysteriorum, quibus forte Elixir ostendebatur Chymisticis, & quinq; essentiae pervestigandae ac consequendae ratio: ver. 47. & 48.

⁷ Videntur haec duo capita ea summam exponere quae 136. libris continebantur: nam ut in versus distributa sunt proxime ad numerum eundem accedunt, maxime si quatuor versus primos qui ad rem illam proprie non pertinent exceperis.

quæ irreligiosè agunt, nec tolerabo in iis quæ iniquè exercent: ecce sanguis innoxius & iustus inclamat me, & animæ iustorum clamant indefinenter.

9 Planè sumam vindictam de istis, ait Dominus, & recipiam omnem sanguinem innoxium ab istis ad me.

10 Ecce populus meus quasi grex ad occisionem ducitur: jam non patiar illum habitare in terra Ægypti;

11 Sed educam eum manu forti & brachio excelso, & percuties plaga sicut prius corumpam omnem terram ejus.

12 Lugebit Ægyptus cum fundamentis suis. verberata plaga & castigatione quas inducet ei Deus.

13 Lugebunt agricolæ arantes terram, quoniam deficient semina ipsorum ab uredine & grandine, & à sideratione terribili.

14 Væ huic seculo, & iis qui habitant in eo,

15 Quia appropinquavit gladius & contritio eorum: nam gens exsurgit contra gentem ad prælium cum gladio in manibus suis.

16 Nec erit stabilitas inter se hominibus, nec curabunt alii inualescentes aliis Regem suum & Principes; sed vias rerum gerendarum statuent in potentia sua.

17 Aded ut desiderans homo in civitate sua ire, non possit.

18 Nam propter superbiam eorum civitates turbabuntur, domus evertentur, homines metuent.

19 Non miserebitur homo proximi sui propter famem panis & tribulationem multam, delendo gladio domos eorum, & diripiendo facultates eorum.

20 Ecce ego convoco, inquit Deus, omnes Reges terræ ad reverendū me, qui sunt ab Occidete, ab Austro, ab Euro, & à Libano, ut convertentes se reddant quæ ademerunt illis:

21 Sicut faciūt adhuc electis meis, sic faciēs reddam in sinū eorum, ait Dominus Jehova:

22 Non parcat dextera mea peccatoribus, nec cessabit gladius irruere in effundentes sanguinem innoxium super terram.

23 Exiens ignis ab ira ejus devorabit fundamenta terre, & peccatores ut stramē accētum.

24 Væ eis, qui peccant & non observant mandata mea, ait Dominus:

25 Non parcam illis: discedite filii à potestate illorum, nolite contaminare sanctuarium meum:

26 Quoniam novit Dominus omneis qui delinquent in ipsum, propterea tradidit illos Deus morti & occisioni, dicens,

27 Jam ecce venerunt super orbē terrarum mala, & manebitis in illis; non enim liberabit vos Deus propterea quod peccastis in eum.

28 Ecce visio horribilis, cujus aspectus est ab Oriente.

29 Nam exhibunt nationes³ deserta colentium Arabum cum multis cutribus; & sicut ventus, eorum numeri ferentur super terram aded ut etiam timeant trepidētque omnes qui de illis audient:

30 Carmanii quoque insipientes ira exhibunt ut apri è silva, & advenientes cum copiis magnis consistent in bello conjuncti illis, & vastabunt portionem terræ Assyriorum,

31 Postea verò supervalescent incolæ deserti memores ortus sui, & conversi conspirabunt ad persequendum eos copiis magnis:

32 Si autem turbati quiescent à copiis horum, & convertent se in fugam.

33 Tunc à regione Assyriorum subessor veniens obsidebit eos & consumet unum ex eis, eritque timor & tremor in exercitu eorum & contentio in Reges ipsorum.

34⁴ Ecce nubes ab Oriente & à Septentrione ad Meridiem usque, quarum aspectus horret valde plenus iræ procellarūque:

35 Et collidentes inter se elident sidus amplum quod super terram est, sidus istorū; eritque sanguis à gladio fusus ad ventrem usque,

36 Et firmus hominis usque ad avertam cameliteritque timor & tremor multus super terram:

37 Et horrebunt qui iram illam viderint, & tremor occupabit illos.

38 Postmodum enim movebuntur nimbi copiosi à meridie & Septentrione, & pars alia ab Occidente,

39 Inualescentque insuper venti ab Oriente, & nubes, quas suscitabit in ira Deus, recludēt eos, & sidus eorum perterrefaciens Orientis & Occidentis tractum violabitur:

40 Et exultabuntur nubes magnæ validæque plenæ iræ, & sidus earum, exterrituræ omnem terram & habitatores ejus, effusuræque in omnem locum altum & eminentem siderationem terribilem,

41 Ignē, & grandinē, & gladios volantes, & aquas multas, aded ut etiā impleantur omnes cāpi, omnesque, rivi plenissimè, ut aquis multis.

42 Et demolientur civitates, & muros, & montes, collēsque, & ligna silvarum, scœnūque pratorum, & frumenta agrorum:

43 Et transibunt constanter Babylonem usque, ac eam exterent:

44 Convenient in eam, & circumfidentes eam effundent siderationem omnemque; iram super eam, & subeūte pulvere ac fumo in cælum usque omnes in circuitu lugebunt eam:

45 Qui verò sub ea manserint servient iis qui extriverint ipsam.

46 Tu autem Asia⁵ concors in spem Babylonis, & gloria personæ ejus,

47 Væ tibi misera, propterea quod imitata es eam ornans filias tuas ad scortationem, ut placerent & gloriarentur de tuis amatoribus qui tecum semper cupidè scortati sunt.

48 Exosam imitata es in omnibus operibus ejus, & inventionibus ejus, propterea inquit Deus,

49 Immittam tibi mala, viduitatem, paupertatem, famem, gladium, & pestem ad devastandum domos tuas violenta morte.

50 Gloria virtutis tuæ sicut flos siccabitur quum exsurgit ardor emissus super te,

51 Infirmaberis ut paupercula plagis affecta & castigata à mulieribus, ut nō possint te amplius suscipere potentes amatores tui.

52 Numquid ego sic ductus zelotypia tecum agerem, inquit Dominus,

53 Nisi occidisses electos meos omni tempore, ad percutiendum extollens manus,

54 Et⁶ dicens, in morte eorum quum inebriata esses, exorna speciem vultus tui?

55 Merces scortationis tuæ in sinu tuo est, propterea accipies retributionem.

56 Sicut facis electis meis, dicit Dominus, sic faciet tibi Deus & exponet te malo:

57 Et nati tui fame interibunt & tu gladio cades, & civitates tuæ atterentur, & homines omnes tui in campo concident gladio:

F f f f

² his quàm bene conveniat cum Jirmeja 44. plus ledor, obsecro, judicet.

⁴ hæc de Cyro commodè possunt accipi.

⁵ nam Gygaribus Asia tum imperantibus fœdus erat cū Babylonia, ut ostendimus Jirmeja 50.

³ Dracones interpretos reddidit non intellecta Hebræa voce quæ habetur Jeseha. 13. 21. sic vers. 31. Qui hæc volet interpreta- ri, ad Characenos referat, veram faciunt spama.

⁶ i. tibi ipsi ex maleficio gratulans.

58 Et qui erunt in montibus, pereuntes fame manducabunt carnes suas, & sanguinem bibent ex fame panis & siti aquæ.

59 Infelix per maria ibis, & rursus accipies mala.

60 Nam transeuntes allident civitatis acifæ incolas, & exterentes aliquam portionem terræ tuæ partem gloriæ tuæ perdet, quum revertentur rursus ad Babyloniam⁷ everfam.

61 Destructæque illis eris pro stipula, & ipsi erunt tibi ignis:

62 Absument enim te & civitates tuas, terram tuam, & montes tuos, omnes silvas tuas, fructiferaque arbores comburent igne.

63 Filios tuos captivos ducent; & censum tuum habentes in prædam, perdent gloriam faciei tuæ.

⁷ i. quare dixi evertendam esse: nā alioqui prius Asia fuit domita quam oblidetur Babylona.

CAPUT XVI.

¹ Transito ad alteram prophetiam d. q. ut vae tibi, ô Babel & Asia, futurum est, sic etiam Ægypto & Syria.

1 **V**ae tibi Babylon, & Asia: vae tibi Ægypte & Syria.

2 Præcingite vos saccis & ciliciis, plangite filios vestros & dolete, quoniam appropinquavit contritio vestra.

3 Immisso vobis gladio, ecquis est qui avertat illum?

4 Immisso in vos igne, ecquis est qui extinguat illum?

5 Immissis in vos malis, ecquis est qui repellat ea?

6 Numquid repulsurus esset aliquis leonem esurietem in silva? aut mox extincturus esset ignem in stipula quum cœpit ardere?

7 Numquid repulsurus esset aliquis sagittam immisam à forti sagittario?

8 Dominus Deus fortis immittit mala, ecquis est qui repellat ea?

9 Exit ignis ex ira ejus, ecquis est qui extinguat eum?

10 Coruscat, ecquis non timebit? tonat, ecquis non pavebit?

11 Domino comminante ecquis non funditus conteratur à facie ipsius?

12 Terra tremit & fundamenta ejus, mare fluctuat è profundo, & fluctus ejus disturbantur ac pisces ejus à facie Domini, & à gloria virtutis ejus.

13 Quoniam fortis est dextera ejus quæ arcum tendit, sagittæ ejus acutæ quæ ab ipso mittuntur, non deficient quum cœperint mitti in fines terræ.

14 Ecce mittuntur mala, & non avertentur donec supervenerint terræ:

15 Ignis succenditur, & non extinguetur, donec consumat fundamenta terræ:

16 Quemadmodum non redit sagitta missa à valente sagittario, sic non revertentur mala quæ missa fuerint in terram.

17 Vae mihi, vae mihi: quis me liberabit diebus illis?

18 Initium dolorum, & multi erunt gemitus; initium famis, & multi interitus; initium bellorum, & formidabunt potentissimi; initium malorum, & trepidabunt omnes in eis.

19 Quid faciam, quum evenerint mala ista?

20 Ecce fames, & plaga, tribulatioque, & angustia, missa sunt flagella ad emendationem:

21 Sed his omnibus non revertentur ab iniquitatibus suis, sed erunt flagellorum semper immemores.

22 Ecce ut fuerit annonæ vilitas in terra ad eum ut sibi putent dispositam esse pacem, tunc

pullulabunt mala super terram, gladius, fames, & magna confusio:

23 A fame enim plurimi interibunt habitatores terræ, & gladius perdet ceteros qui superfuerint à fame;

24 Et mortui sicut stercora projicientur & non erit qui confoletur eos: nam derelinquetur terra deserta, & civitates ejus dejicientur.

25 Non derelinquetur qui colat terram, & qui seminet in ea:

26 Arbores dabunt fructus, sed quis demeteret illos?

27 Uva maturescet, sed quis calcaret illam? erit enim locis omnibus magna desolatio.

28 Cupiet enim homo videre hominem, & vel vocem ejus audire.

29 Nam reliqui fient è civitate deni, & bini ex agro, qui absconderint se in densis nemoribus & scissuris petrarum:

30 Quemadmodum derelinquuntur in olive-to singulis arboribus. ternæ aut quaternæ olive:

31 Aut sicut in vinea vindemiata reliqui sunt racemi ab iis qui diligenter scrutantur vineas;

32 Sic reliqui sunt diebus illis terni aut quaterni à perscrutantibus domos ipsorum gladio,

33 Et relinquetur terra deserta, & agri ejus veterascent, & viæ ejus omnésque semitæ germinabunt spinas, eò quòd non transibunt homines per eam.

34 Lugebunt virgines non habentes sponfos, lugebunt mulieres non habentes viros, lugebunt filie earum non habentes adjumentum.

35 Sponsus earum bello consumtis, & viris earum attritis fame.

36 Audite verò ista, & cognoscite ista, ô servi Domini.

37 Ecce verbum Domini, excipite illud: ne diis credatis, in quos dicit Dominus,

38 Ecce appropinquant mala, & non tardant.

39 Quemadmodum prægnans quum paritura est à nono mense partum suum; appropinquante hora partus ejus ante horas duas vel tres, dolores circumveniunt uterum ejus, & prodituro infante ex utero non tardant punctum unum:

40 Sic non morabuntur mala proditura super terram; sed gemet seculum, & dolores comprehendent illud.

41 Audite verbum plebs mea: parate vos ad pugnam, & in malis sic estote ut adveniat terra.

42 Qui vendit quasi qui fugiat; & qui emit, quasi perditurus:

43 Qui mercatur, quasi non capturus fructum: qui ædificat, quasi non habitaturus:

44 Qui seminat, quasi non messurus: & qui vineam putat, quasi non vindemiaturus.

45 Qui nubunt, quasi non genituri liberos, & qui non nubunt, quasi vidui.

46 Propterea quòd qui laborant, laborant frustra.

47 Fructus enim illorum metent alienigenæ, & substantiam illorum rapiunt, domos evertent, & liberos eorum captivos ducent; quia in captivitate & fame gignunt natos suos.

48 Nam qui negotiatur ex rapina, quo magis exornant civitates & domos suas: possessionesque & seipsum;

49 Eo magis prosequar ipsos zelotypia pro peccatis ipsorum, ait Dominus.

50 ² Quomodo invidet adultera mulier honesta & proba valde;

51 Sic invidet justitia iniquitati quòd exornat

² hunc locum sic legi ut reposuimus, omnino postulat comparatio.

nat

nat se accusabit eam in os, quum advenerit is qui prohibet omne peccatum accurari super terram.

52 Propterea nolite imitari illam, neque opera illius:

53 Nam adhuc pusillum, & sublata iniquitate è terra justitia regnabit in vos.

54 Ne dicat peccator se non peccasse: quoniam carbones ignis accedet super caput suum qui dicit, non peccavi coram Domino Deo & gloria ipsius.

55 Ecce Dominus cognoscit omnia opera hominum, & inventiones, cogitationesque, & corda illorum.

56 Dixit enim, fiat terra, & facta est: fiat caelum, & factum est;

57 Et verbo illius stellae constitutae sunt, & novit numerum stellarum;

58 Qui scrutatur abyssum quamque & thesauros illarum, qui mensus est inare & conceptaculum ejus,

59 Qui conclusit mare inter aquas, & suspendit terram super aquas verbo suo.

60 Qui extendit caelum ut cameram, & super aquas fundavit ipsum,

61 Qui fecit in deserto fontes aquarum, & ad verticem montium lacus, emittens flumina ab eminente petra ad irrigandum terram,

62 Qui finxit hominem, & posito corde ejus in medio corporis indidit ei spiritum, vitam, & intellectum;

63 Et Spiritus Dei omnipotentis qui fecit omnia, & scrutatur omnia absconsa in abditis partibus terrae.

64 Hic novit inventionem vestram, & quae cogitatis in cordibus vestris, peccantes & volentes occultare peccata vestra.

65 Et propterea quod Dominus plane scrutatus est omnia opera vestra, ideo traducet vos omnes;

66 Et vot confusi eritis quum procedent peccata vestra coram hominibus, & ipsae iniquitates vestrae ut accusatores sistent se in die illo.

67 Quid facietis? aut quomodo abscondetis peccata vestra coram Deo & Angelis ejus?

68 Ecce judex Deus, timete eum, definite à peccatis vestris, & jam obliviscimini in aeternum committere iniquitates vestras: & Deus educet vos liberabitque ab omni tribulatione.

69 Ecce enim incenditur ardor super vos; ^{apostrophe ad populum Deir} turbam amplissimam; & rapient quosdam ex vobis quos cibent idolothytis,

70 Et qui consenserint eis, erunt eis ludibrios; & probos ac conculcationi;

71 Erit autem singulis in locis & in vicinis civitatibus insurrectio multa in timentes Domini:

72 Erunt quasi insani, nemini parcentes, diripiendo & devastando adhuc timentes Domini:

73 Nam devastabunt & diripient facultates eorum, & de domibus eorum eicient eos.

74 Tunc probatio apparebit electorum meorum, ut auri quod probatur igne.

75 Audite dilecti mei, inquit Dominus; ecce adsunt dies tribulationis è quibus liberabo vos.

76 Ne timeatis, neque haesitetis, quoniam Deus dux vester est:

77 Quin potius servate mandata & praecepta mea, ait Dominus Deus, ne gravia sint in vos peccata vestra, neve supra vos se efferant iniquitates vestrae.

78 Vae iis qui constringuntur peccatis suis; & obteguntur suis iniquitatibus:

79 ⁴ Quemadmodum ager qui à silvescentibus vepribus occupatur, & cujus semita quam transit homo spinis obtegeta occluditur, is traditur consumendus igni. sic illi futuri sunt.

ADJECTIONES AD LIBRUM ESTHERAE.

CAPUT DECIMUM.

4 **T** dixit Mordecai, à Deo facta sunt ista;

5 Recordor enim illius somnii, quod videram de rebus istis; nam non praeteriit earum quicquam.

6 Parvus fons, qui fluvius effectus est ex orta luce & sole, & aqua multa, hic inquam fluvius est Esther, quam duxit rex & reginam fecit.

7 Duo vero dracones sumus ego & Haman;

8 Atque haec gentes, quae praetera conveniant ad perdendum nomen Jehudaeorum;

9 Gens autem mea ipsa est Israel, quicumque inclamant Deum & servantur, nam servavit Dominus populum suum, liberavitque nos Dominus ab omnibus malis istis, & praestitit Deus signa, & prodigia haec maxima, quae non sunt facta in gentibus.

10 Propterea effecit sortes duas, unam populo Dei, & alteram omnibus gentibus.

11 Veneruntque haec duae sortes in horam & momentum & diem judicii coram Deo *constituti* apud omnes gentes,

12 Quum recordatus est Deus populi sui

asseruitque justitiam hereditatis suae.

13 Quapropter agitabuntur ab his dies illi mensis Adar, die decimoquarto illius mensis cum coetu & gaudio latitiaeque coram Deo per generationem quamque in seculum apud populum illius.

CAPUT XI.

1 **A**nno quarto regnante Ptolomaeo & Cleopatra attulit Dositheus qui se dicebat esse Sacerdotem & Levitam, & Ptolomaeus filius ejus hanc epistolam Purim, quam dicebant esse ipsam, & interpretatum Lysimachum filium Ptolomaei qui erat Jeruschalaimis.

2 Anno secundo regnante Artaxerxe Magno, primo die Nisanis, somnium vidit Mordecai filius Jairi, filii Schumhi, filii Kifchi ex tribu Benjaminis, homo Jehudaeus habitans in urbe Susis, vir magnus, qui erat administer in aula regis.

3 Erat autem ex captiva turba quam captam Nebucad-nezar rex Babyloniae Jeruschalaimis cum Jeconia Jehudaeae rege deportaverat: atque hoc illius somnium.

hae adjectiones omnes quam fabulosa sunt, & quam à sermone spiritus divini alienae, res ipsa loquitur. Nam quod in omnibus apocryphis observandum est, facile fuit Satanae, quum Ecclesia dissipata jaceret in captivitate, aut postliminio reversa gravissimis proceclis quate- retur, scripturam sanctam his nugis etiam hominum minimè malorum opera infarcire. De his autem vide capite seq.

vide Gen. 8.1,

⁴ simili-locus haberetur 2. Schem. 23. 6. & ⁷ unde hic sumtus est.

¹ Nempe Philadelpho, cui uxor fuit Cleopatra, quique inde ab anno tertio regni in statuenda bibliotheca amplissima operam consumpsit, & septuaginta interpretes in exponendo veteri Testamento occupavit, ut Josephus narrat Antiq. Judaei lib. 12. ² i. sortitionum, ut habetur in interpretatio Esther. 3. 7.

4 Ecce enim vox tumultus, tonitrua, & terræ motus, ac perturbatio super terram, & ecce dracones duo magni parati processerunt ambo ad concertandum, quorum fuit sonus maximus,

5 Aded ut sono illorum compararentur omnes gentes ad prælium, ut oppugnarent justorum gentem.

6 Ecce itaque dies tenebrarum & caliginis, tribulatio & angustia, afflictio & conturbatio magna supervenit terræ:

7 Qua conturbatum est totum genus justum, qui timentes sua ipsorum mala, comparaverunt se ad interitum.

8 Sed quum inclamavissent Deum, ad clamorem ipsorum factus est quasi ex parvo fonte fluvius magnus, aqua multa:

9 Et lux atque sol exortus est, humilesque exaltati sunt, & absumserunt gloriosos.

10 Postea expurgatus Mordecii qui viderat somnium hoc, & quid Deus consilii cepisset facere, retinuit somnium hoc in animo suo, & omni ratione voluit cognoscere illud ad noctem usque illam.

³ cuius habetur mentio Esther 6.1.

CAPUT XII.

1 QUIESCENS autem Mordecii in vestibulo cum ¹ Bigtane & Terecho duobus eunuchis Regis, custodibus vestibuli.

¹ de quibus Esther. 2. 21.

2 Audit illorum cogitationes, & studia eorum perscrutatus cognovit eos se comparare, ut manus injicerent in Artaxerxem regem, & indicavit regi a consilia eorum.

² Gra. de iu.

3 Quamobrem exquirente rege duos eunuchos suos, confessi illi fuerunt strangulati:

4 Et scripsit rex negotia hæc in commentario: & Mordecii conscripsit de iisdem rebus.

² hæc repugnat historiae authenticæ Esther. 6. 3.

5 Deinde ² præcepit rex Mordecium ministrare in aula, ei que dedit donaria hujus rei causa.

³ quam fugitante & extorquente Hamane rex Artaxerxes scripsit, de qua Esther. 3. 12. & seqq.

6 Haman vero filius Hammedatæ Agagæus quum gloriosus esset apud regem, quærebatur malefacere Mordecio, & populo ejus propter duos illos eunuchos regis. ³ Epistola autem illius exemplum est hujusmodi.

CAPUT XIII.

1 REX magnus Artaxerxes magistratibus, & toparchis subditis provinciarum centum viginti septem ab India, Æthiopiâ usque hæc scribit.

2 Multis imperans gentibus, & universum orbem terrarum obtinens, volui non fiducia hujus potestatis elatus, sed æquus semper & cum lenitate agens subditos expertes fluctuum in vita omnino efficere, & regnum tranquillum perviumque ad terminos usque exhibens etiam renovare pacem omnibus hominibus exoptatam.

3 Me autem consulente consiliarios quomodo istud ad finem perducere posset, Haman vir prudentia apud nos excellens, & benevolentia immutabili ac firma fide a spectatus, qui secundum regni honorem reportavit,

² Graec. demonstans.

4 Indicavit nobis singulis tribubus per orbem terrarum permixtum esse exosum populum quemdam, adversantem legibus quæ sunt apud omnes gentes & continenter regum instituta omnitem, ut non procedat principatus ille qui a nobis inculpatè dirigitur.

5 Quum itaque percepissemus gentem istam unquam ex adverso semper cuius homini

objectam per adjectionem legum extraneam mutare & dissentire a rebus nostris, ac mala pessima consummare, idque ut regnum hoc convenientem statum minimè assequatur.

6 Mandavimus itaque ut quicumque significantur vobis literis scriptis ab Hamane præfecto negotiis & secundo a nobis, cum uxoribus & liberis pereant radicitus inimicorum gladiis, sine ulla misericordia, & b clementia, decimo quarto die Adaris mensis duodecimi, præsentis anni:

b Gra paritate.

7 Ut isti olim & nunc exosi die uno violenter in sepulcrum descendentes, in posterum tempus sinant negotia nostra bene constituta & perturbationibus vacua continenter procedere.

8 Ille autem oravit dominum, recordatus omnium operum domini, & dixit, domine, domine rex omnipotens, quia omnia sunt in potestate tua,

9 Et non est qui obstare possit tibi volenti servare Jisraelem,

10 (Quia tu fecisti cælum & terram, & quicquid mirabile est in regione subjecta cælo;

11 Et dominus es omnium, ac non est qui tibi Domino possit resistere)

12 Tu omnia nosti, tu scis, domine, me non contumelia, neque superbia, neque cupiditate gloriae fecisse istud, quod non incurvaverim me isti superbo Hamani honorem habiturus:

13 Nam grato animo vellem osculari vestigia pedum ejus ad salutem Jisraelis,

14 Sed me fecisse illud, ne gloriam hominis supra gloriam Dei statuerem;

15 Non enim adoraturus sum quemquam præter te, domine, neque tamen superbiae causa facio istud.

16 Nunc vero domine Deus rex, parce populo tuo, quando quidem intuetur nos ad perditionem afferendam, & cupiunt perdere hæreditatem, quæ tua est inde a principio;

17 Ne despicias partem tuam, quam tibi ipsi redemisti à terra Ægypti.

18 Exaudi orationem meam, estoque propitius sortitua, & converte luctum nostrum in gaudium, ut viventes laudemus nomen tuum, Domine; neque deletos laudantium te Domine.

19 Omnes quoque Jisraelitæ clamaverunt eam quam maxime potuerunt, quia mors ipsorum obversabatur oculis ipsorum.

c Gra. ex robore ipsorum.

CAPUT XIV.

1 ESTHER regina similiter confugit ad Dominum, quum in agone mortis se deprehensam esse conspiceret.

2 Nam positis vestimentis gloriae suæ induit vestimenta angustiae & luctus, & pro superbis deliciis cinere sordibusque perfudit caput suum, corpus suum abiciens valde omnemque locum exaltationis suæ replevit contortis crinibus suis?

d torquendo lacceratis.

3 Et orans Dominum Deum Jisraelis dixit:

4 Domine mi, tu rex noster unus es, adjuva me solitaria, & quæ adjutorem non habeo nisi te, quia periculum meum adest manui meæ,

5 Ego audivi a nativitate mea in tribu familiarum mea te, Domine, a recipientem Jisraelem ex omnibus gentibus, & patres nostros ex omnibus majoribus ipsorum, ad hæreditatem æternam adoptasse, ac fecisse eis quæcumque dixeras.

e Gr. recepisse.

6 Nunc autē peccavimus coram te: idēō tradidisti nos in manus inimicis nostris. eō quōd gloriam tribuimus diis istis istorum: iustus es Domine.

7 Nunc verō non satis habent acerbitate servitutis nostræ;

8 Sed ² datis manibus suis in manus idolorum suorum sponponderunt,

9 Se sublaturus decretum oris tui, & deleturos hæreditatem tuam, & obstructuros ora laudantium te, extincturōsque gloriam domus tuæ, & altaris tui,

10 Ora verō gentium aperturos ad virtutes vanorum *predicandas*, & mirabilem efficiendum regem carnalem in seculum.

11 Nē tradas, Domine, sceptrum tuum iis qui nihil sunt, neque rideant de casu nostro: sed converte consiliū istorum in ipsos, & eum qui princeps hujus consilii est contra nos inerti, in exemplum statue.

12 Memento, Domine, innotescito tempore afflictionis nostræ, & mihi audaciā adde, o rex gentium, & omnē dominatum obtinens.

13 Inde sermonē compositum ori meo coram ³ leone ipso, & traduc animum illius in odium ejus qui oppugnat nos, ad interitum ipsius, & eorum qui consentiunt ipsi.

14 Nos autē libera manu tua, & adjuva me solitariā; ac non habentem alterum adjutorē nisi te Domine: omnium cognitionem habes,

15 Et scis me odisse gloriam iniquorum, & abominari cubile incircumcisorum, & omnis extranei.

16 Tu scis necessitatem *b* mihi impositam, me detestari signū istud meū superbiæ, quod in capite meo gero: *c* quibus diebus me spectādam præbeo, me detestari istud ut pannuculum *d* ex mensibus, neque gestare istud *e* quibus diebus conquiesco:

17 Neque comedisse ancillam tuam *f* e Hamanis; neque gloriam tribuisse convivio regis, neque bibisse vinum libaminum,

18 Neque latatam esse ancillam tuam ex quo die huc translata sum usque ad huc, nisi in te, Domine Deus Abrahami.

19 O Deus qui robore supra omnes vales, exaudi vocem desperatorum, & libera nos e manu hominum cōsilia improba ineuntium: me denique libera à timore meo.

C A P U T XV.

Fuit autem tertio die, quum desisset orare, ut exuens vestimenta illa luctus amicaret se a glorioso ornatu suo:

2 Ita quum esset *b* insigniter ornata, invocans omnium spectatorem & servatorem, assumpsit duas ancillas honorarias suas;

3 Quarum uni quidem innitebatur quasi delicatam ageret;

4 Altera verō ponē sequebatur allevans indumentum ejus.

5 Illa autem rubore perfusa cum *c* elegantia pulchritudinis suæ, & vultu suo hilari, velut amabili, animo verō angustato à metu.

6 Ingressa omnes januas constitit corā rege, qui insidebat throno regni sui, indueratq; omnes vestes insignes suas, totus ornatus auro & lapidib. pretiosis, eratq; valdē formidabilis,

7 ¹ Tollens enim vultum suum *d* coruscantem gloria, *e* vehemente ira intuitus est; quāobrem procidens regina mutavit colorē suū defectione: & reclinavit in caput ancillæ ho-

norariæ suæ, quæ antegrediebatur.

8 Sed mutavit Deus spiritū regis in mansuetudinē, qui celeriter contendens exsiliit e throno suo, & recipit eam in ulnas suas, donec restituta esset, consolans eam verbis pacificis, & dicens ei, quid est Esther? Ego sum frater tuus; bono animo esto, nequaquam morieris: nam ² commune præceptum nostrum est.

9 Accede; & sublatam auream virgam suam imposuit collo illius.

10 Amplexatusque eā dixit, alloquere me

11 Quæ dixit ei, ³ vidi te, domine, tanquam angelum Dei, & conturbatus est animus meus metu gloriæ tuæ:

12 Quia mirabilis es, domine, & vultus tuus somni gratia plenus.

13 Ea autē loquēs recidit ex defectione sua.

14 Rex verō turbatus cum toto servicio suo consolabatur eam.

C A P U T XVI.

Rex magnus Artaxerxes satrapis & principibus centum viginti septem regionū ab India Æthiopiam usque, & a nostris procuratoribus salutem.

2 Multi plurima eorum à quibus beneficia acceperunt bonitate frequentius honorati, plus æquo sapiunt;

3 Ac non solum subditis nostris quærunt malefacere, sed quia ² satiētatē non possunt ferre, etiam in eos qui ipsis benefecerint agrediuntur machinationes:

4 Et non tantum gratiarum actionem ex hominibus contra quam debuerant tollentes, verum etiam elati ventosis illis cogitationibus hominum virtutis expertium itatuunt, se judicium effugituros Dei omnia spectantis semper, quod improbis invisum est.

5 Sepe etiam multos eorum qui in potestatibus constituti sunt, quibus cōmissa sunt tractanda amicorū negotia, hortatio ista efficiens participes cædis innocentium, circumdedit calamitatibus immedicabilibus.

6 Quando mendace improborum morum circumventionē abducunt à ratione simplici eorū qui amplius possunt benevolentiam.

7 Hoc autem considerare licet tum ex antiquioribus (ut ³ traditæ sunt nobis) historiis, tum ex iis quæ si exquiramus, ante pedes sunt iniquē consummata, eorum qui indignē dominatum obtinent pestilentia.

8 Proinde attendere ad ea quæ deinceps futura sunt, ut regnū turbis vacuum omnibus hominibus exhibeamus cum pace,

9 Utentes mutationibus, & quæ in conspectum venient semper discernentes, *b* obviam eundo equissimē.

10 Ut enim Haman Hammedathæ filius, ⁴ Macedo, revera alienus à Persarum sanguine, multumque distans à bonitate nostra & hospitio acceptus à nobis, humanitatem *c* quam in omnes gentes consequutus est eo usque ut diceretur pater noster,

11 Et adorari ab omnibus pergeret, velut secundus à regali throno:

12 Non ferens ille tantam præstantiam instituit dominatu privare nos, ipsoque spiritu;

qui jam tum invaluerat, appellantur Cithim: ut in primum Mac. ostendimus. Atque hæc una ratio satis futura est ex omnium historiarum testimonio sumpta, quod hujus regis tempore, ac vix post annos centum fuit aliqua vel mediocris inter Græcos mentio Macedonum cum Persis congregientium.

² synecdoche elegantissima fedus & consociationem significans, à signo, ut Jermeja 50. 15.

³ i. in principe, methaphoricè. Nam rex inter homines principatum obtinet, ut leo inter beluas. Sic 1. Chrō. 11. 12. Et si hic auctor humanū regem videtur potius crudelitatis arguere, ut ostendit v. 7. capitulis proximè sequentis.

⁴ Græc. mensuratum. ^e Gr. diebus quietu meæ. ^f Græc. mensam, menonymicè.

⁸ Græc. die translationis meæ.

² Græc. gloria. ^b Græc. insignis.

^e Græc. vigore. ¹ Quisquis hæc scripserit, putavit se honorem maximum accessione hac scriptis authenticis facturū esse: sed tamen ex eorum cōparatione non dubito quin hæc sint à veritate aliena. ^d Græc. ignitum. ^e Græc. vigore ira.

² hoc est, non spectat neque attingit te, quod n. gentem Judæorū a nobis fuit imperatum. Nam æque lex tua esset ac mea: quōobrem ego legis illius acerbitate solura es. ³ vide ut mentitur Esther, si hunc auctori credimus: aut verò mentitur auctor supr. vers. 7. ^f Græc. gratiū.

Hæc literæ sunt quidem elegantes verbis, & industria aliqua exarata; sed argumento plurimum discendat ab eo quod scriptum est Esther. 8. 13. quia (ut credibile est) volebat auctor locupletare historiam; sed fidem suam eadem opera miuere. ^a Gr. in qui res nostras cogitant. ^b i. ut ipi amplius expleantur bonis per eos qui vident ipsas benefacere. Videtur quisquis auctor fuerit hunc locum sumissit: ex Pyndaro Olymp. ubi de Tantalogenis his verbis utitur elegantissimè, ἀμὰ γὰρ κατὰ πινυμένον ὄλεθρον ἐπὶ δούλοισιν ἔστι κρηδία ἕρως ἰσθμῶν ὑπὲρ ἑσπέρων, &c. ^c vocem passivam, pro activa legitimus, sive placuerit insolenter verbum activam significatione passiva reddere; sive ex activo passivum fieri παρὰ τὴν ἀμύνην παρὰ τὸν ἡμῶν ^b Gr. cum a quore occurra.

⁴ hoc apertum est audaciæ argumentum, quum Agagius Hamatekiam sonet, non autem Macædonem. Nam Macædones communi Græcorum appellatione apud Hebræos nomen à Javane habent permultis locis apud Danjelem, in libris autem Apocryphis ex communi errore: qui jam tum invaluerat, appellantur Cithim: ut in primum Mac. ostendimus. Atque hæc una ratio satis futura est ex omnium historiarum testimonio sumpta, quod hujus regis tempore, ac vix post annos centum fuit aliqua vel mediocris inter Græcos mentio Macedonum cum Persis congregientium. ^e Græc. quam habemus.

13 Et servatorem nostrum modis que omnibus benefactorem Mordecaium, & inculpata regni consortem Estheram cum tota illorum genere multiplicibus & artificiosis circumventionibus expetens ad interitum.

^a Gra. methodo-
sum.

14 (His enim modis putabat se postquam nos solitarios deprehendisset, Persarum dominationem ad Macedonas translaturum.)

^a Gra. ter exi-
siali.

15 Nos vero Jehudæos ab isto & consceleratissimo homine traditos ad deletionem, deprehendimus non esse maleficos, sed iustissimis administrari legibus;

16 Et filios esse altissimi maximi Dei viventis, qui erexit & nobis & majoribus nostris regnum in hac dispositione elegantissima.

17 Rectè igitur feceritis, si non utamini amplius literis ab Hamane filio Hammedathæ missis.

18 Cùm iste qui confecerat hæc ad Susarum portas cum familia tota crucifixus fuerit, condignum illi iudicium rependente Deo celeriter, qui omnia obtinet.

19 Exemplum verò hujus epistolæ proponentes in omni loco, liberè sinatis Jehudæos uti suis ipsorum legibus;

20 Et conjunctis viribus adjuvetis eos; ut si qui tempore angustiae invadant eos, ulciscantur die decimo tertio mense Adaris duodecimo, eo ipso die.

21 Hunc enim Deus qui omnia potenter administrat, fœdum confecit ipsis loco excidii electo generi comparati. ^{Gr. latinus}

22 Quamobrem vos quoque in celebribus vestris feriis, insignem illum diem cum omni lætita ducite:

23 Ut & nunc & deinceps salutis nobis & benevolentibus Persis, iis verò qui insidiantur nobis, perditionis monumentum exstet.

24 Omnis autem civitas, aut in universum regio, quæ secundum ista minimè fecerit, ferro & igne cum indignatione confumentur; & non solum in via hominibus, verum etiam bestiis & volucribus in omne tempus constituetur, ut inimicissima.

SCHIMH-ONIS SACER- DOTIS SUMMI LIBER VNVS, QUI VVL- go liber Macbæorum tertius appellatur.

Hic liber qui Schimbonis Sacerdotis summi inscriptus est, insignem historiam exponit de gravissimis calamitatibus, quas Ecclesia Jehudæorum à Ptolomæo Philopatore Ægypti rege perpeffa est, & mirificentissima liberatione à Deo præstata. Historia est pauci temporis, gesta sub annum quartum Antiochi magni Regis.

CAPUT PRIMUM.

¹ Ptolomæi Evergetæ filius quem occiso parente dictum fuisse Philopatorum per antiphrasin falsò tradiderunt multi: vide in Danjelem 11.

^a Gra. factam locorum qui à se obtinebantur obligationem.

² magno, qui Seleuco Cerauno successerat in Seleucidarum regno.

^b Gr. exploratum insidias.

T autem Philopator didicit ab iis qui reversi erant, a ea loca que obtinuerat, ab Antiocho sibi adempta esse, de nunciavit omnibus suis pedestribus & equestribus copiis;

2 Et assumpta secum sorore Arsinoë contendit ad loca usque Raphiam adjacentia, ubi castra fecerant milites Antiochi.

3 Theodotus verò quidam se b perfecturum insidiis cogitans, optima cepit ex armis Ptolomæi quæ ante sibi fuerat commissa, & intulit se noctu in tentorium Ptolomæi, ut solus eum occideret atque hoc pacto bellum dissolveret.

4 Sed abducto eo Dositheus filius Drimyli dictus (qui genere quidem erat Jehudæus postea verò mutaverat e cultum legitimum, & se à majorum placitis alienaverat) fecit ut ignobilis quidam recumberet in tentorio ejus, quem reportare contingit supplicium ejus.

5 Deinde verò quum prælium vehemens committeretur, & res valentiores essent ab Antiocho admodum, obambulans Arsinoë hortata est copias cum miseranda specie & lacrymis, d capillis passis, ut & seipsos & liberos suos uxoresque audacter adjuvarent, promittens se victoribus daturam cuique duas auri minas:

^a Gra. capillos soluta.

^b Gr. in manuum pugna.

³ i. prælium illud quod sublato ex insidiis Philopatore putabat Antiochus non posse à se non feliciter committi, ut in exemplo Judithæ legitimus evenisse.

⁴ Gr. bene audentes subditos confutavit.

6 Itaque evenit ut adversarii e cominus pugnando perderentur, & multi quoque captivi comprehenderentur.

7 Quum autem insidias illas superasset, iudicavit sibi in propinquas civitates eundem esse ut adhortaretur eas: quod postquam fecisset, donariaque delubris distribuisset, fefecit ut subditi sui bono essent animo.

8 Jehudæis verò mittentibus ad ipsum ex Senatu & Senioribus qui salutarent ipsum, & munera apportantes de iis quæ evenerant gratularentur ipsi, accidit ut eo esset paratiore animo ad eos quam citissimè adeundos.

9 Sed ubi perlatus Jeruschalaima sacrificavit Deo maximo, & gratias egit, & aliquid eorum quæ ex ordine fieri solent in loco fecit;

10 Quum jam venisset ad locum ipsum, accuratatione & decore obstupefactus, optimumque miratus ordinem loci sancti, in animum induxit consilium ingrediendi templum.

11 Illis autem dicentibus non convenire ut fiat istud, quia ne illis, quidem qui ex gente sunt liceat ingredi, neque omnibus Sacerdotibus; sed soli Sacerdoti summo qui anteit omnes, idque per annum semel; hic nequaquam fuit persuasus:

12 Sed quamvis lex apud ipsum legeretur, non destitit seipsum inferre, dicens oportere ut ingrederetur: quod si illi (inquit) honore isto privati sunt, me non oportet, rogavitque quæ ob causam ingredientem se in totum sanum nemo ex presentibus prohibuerit:

13 Et dicente quodam, imprudenter factum, hoc ipsi malè portendere; si hoc, inquit, factum est, quam ob causam, non essem omnino, velint nolint, ingressurus?

14 Sacerdotibus itaque cum toto vestitu procidentibus, orantibusque Deum maximum ut instanti necessitati succurreret, & impetum illius nefariè iuvantis averteret, & clamore cum lacrymis complentibus templum, qui in civitate relictæ erant, exsiliverunt perturbati, aliquid incerti statuentes fuisse factum.

15 Et inclusæ in thalamis virgines cum genetrici

^a sic distinguenda esse verba & accipiendum locum res ipsa arguit; statuit enim Ptolomæus sibi tam licere in penetrale ingredi quam in atrium sanctum hoc autem cum illi non prohibuerint (quod ex lege debuerant) non posse illud prohiberi. Hic verò respondetur neque fuisse hoc ferendum, (per imprudentiam enim Sacerdotes lapsos esse) neque illud concedendum esse.

netricibus eruperunt, imponentesque pulverem crinibus passis, gemitu lamentisque plateas impleverunt.

^s i. quæ ornata & comata elegantissime ordine processerant cum virorum ordinibus ad excipiendum Philopatoram.
^h Græc. obviam inionem.
^h Gr. a libi & a libi, vel aliter aliterque.
ⁱ Gr. irrevocabiliter.
^k Gr. in idem ut vers. 21.

16 Et alia quoque recens emissæ, cum eos qui ad eundem obviam fuerant dispositi, tum convenientem sibi pudorem relinquentes; cursum consulum in civitate faciebant,

17 Præterea quoque recens genitos liberos tum matres, tum nutrices hic illic relinquentes alia per domos, alia per plateas irrevocabili concursatione in templum supremum congregabantur.

18 Itaque varia erat hominum, qui in unum collecti erant oratio de iis, quæ illegitimè ab illo tentabantur.

19 His aderant quoque à civibus qui audaciam adhibentes non ferebant illum planè insistentem, & suum illud consilium explere cogitantem; sed exclamantes impetu capiendâ arma, & audacter pro lege patriæ moriendum, magnâ eo in loco exasperatione concitabant:

ⁱ Gr. faciebant.
^m Græc. senibus, ex more Lacorum: sic accipio ex v. 8.
ⁿ Gr. eundem orandi statum.

20 Qui ægre à Senatoribus Senioribusque averfi ad idem orationis officium accesserunt.

21 Itaque populares quidem, ut antè, simul orantes conversabantur; Seniores verò, qui circumstant Regem, multifariam tentabant superbam ejus mentem à concepto apud se consilio dimovere.

^o Græc. finem impositurum ei censens quod.

22 At ille audaciam assumens, omnibus omissis, jamque aditum comparabat, o se illud ad finem perducturum censens, quod ante dixerat;

23 Quamobrem illi etiam, qui circumstant Regem, videntes ista, se ad invocandum cum nostris eum, qui omnem potentiam habet contulerunt, ut res præsentis defenderet neque dissimularet illegitimum istud superbumque factum.

24 Ex concurrente autem densissima & laboriosa turbatum exclamatione incomparabilis quidam passurgebat clamor:

^p Græc. erat.

25 Videbantur enim non homines solum sed parietes quoque ipsi & solum totum personare, tamquam si jam tum mortem eorum subissent pro contaminatione loci.

CAPUT II.

Hic versus quibusdam in libris integer est, in plerisque mutilus. Sed utrumque membrum optime convenit: nam & sacerdos summus omissis Rege sup. 1. 23. ad orationem conversus prævit verba Ecclesiæ, & Ecclesiæ conspiciantibus animis verba illius sequuta est.
^q non ille Justus, de quo Eccles. 30. sed filius Omer illius cujus habetur hist. apud Josephum Antiquit. lib. 12. c. 4. & pater alterius Onia, qui sedus cum Romanis & Spartanis fecit, 1. Mac. 12. 20.
^r Gr. fecerans.
^s Gen. 7.
^t Gen. 19.
^u Gr. manifestos malis factor.

1 Itaque Schimhon Sacerdos summus genibus contra sanctuarium flexis, & convenienter protentis manibus in cælum orationem hanc habuit, & vno animo dixerunt omnes,

2 Domine Jehova rex cælorum, & dominator omnis creaturæ, inter sanctos sanctissime, monarche omnipotens, attende ad nos, qui ab impio ac prophano homine, ex audacia viribusque fremebundo opprimimur.

3 Tu enim qui creasti omnia, & qui ea univèrsa obtines dynasta justus es, ac propterea qui ex contumelia superbiæque aliquid faciunt tu eos judicas:

4 Tu eos qui antehac injustitiam exercuerant, inter quos etiam gigantes erant robori & audaciæ confidentes, perdidisti, inducta super eos aqua immensa:

5 Tu occupatos in operibus superbiæ sedomitas quum manifesto infinitæ malitiæ tenerentur concremasti, exemplum præbens post venturis atribus:

6 Tu audacem illum Parhonem, qui sanctum, populum tuum Jisraelem servituti mancipaverat, variis ac multis suppliciis probans, notam fecisti majestatem tuam;

^v Exod. 7. & seq.

8 Post quæ supplicia notam fecisti magnam potentiam tuam; quum regem quidem qui persequebatur eum cum curribus & turbis multis inundasti profundo mari, eos verò qui tibi omnis creaturæ imperium obtinenti incumbebant fide salvos transvexisti, qui etiam agnoscentes apud te opera manus tuæ, te omnipotentem laudaverunt:

^w Exod. 14.
^x Græc. turbas multitudinem inundasti profunditate mari.

8 Tu, ô Rex, qui creaveras infinitam illam & immensam terram, elegisti civitatem hanc & sanctificasti locum hunc pro nomine tuo, qui tamen nullius rei omnino indiges; & apparatione glorificavisti magnifica, faciens commendationem illius ad gloriam magni & honorandi nominis tui:

^y dicitur quod nempe si cum Jehudæa comparabitur, & hyperbolicè.
^z Gr. tibi.

9 Et diligens domum Jisraelis promissisti, si quando nos a versos à te occuparet angustia & venientes in hunc locum oragemus, te exauditurum orationem nostram.

^{aa} Gr. fieret averfo nostri & nos comprehenderet angu.

10 Jam verò fidelis es & verax, quando quidem sæpe dum affligerentur majores nostri succurristi ipsis in abjectione sua, & liberasti ipsos à malis maximis:

^{ab} i. constans factis, & verax promissionibus.

11 Ecce autem nunc ô Rex sancte, propter multa & magna peccata nostra opprimimur subjecti inimicis nostris; & dimittimur inf

^{ac} Græc. imbecillitatibus.

12 Atque in hoc casu nostro audax & prophanus iste studet injuria afficere locum sanctum quem in terra hac designasti nomini glorioso tuo:

13 Nam habitatio quidem tua cælum summum, inaccessa est hominibus: sed quando quidem placuit tibi gloriam tuam in populo tuo Jisraele stantem & locum hunc sanctificavisti.

^{ad} Gr. cæli.

14 Ne ulciscaris de nobis per immundos istos, neque per prophanos punias nos, ut non glorientur iniqui cum animo suo, neque extulent superba lingua sua dicentes, nos proculcavimus domum illam sanctificationis sicut proculcatur domus abominationum.

^{ae} Gr. immunditia istorum: neque punias nos prophanorum, & palage.
^{af} Gr. superbia lingua.
^{ag} sicut Judæi isti templa Deorum, quæ abominationes vocant, sunt soliti proculcare.

15 Dele peccata nostra, & dissipâ errores nostros; & misericordiâ tuâ ostende hoc tempore: citò præoccupent miserationes tuæ & inde laudes in os eorum, qui prociderunt contriti animis, confecta nobis pace.

16 Hic ille inspector omnium & sanctus supra omnia Deus, in sancto loco legitimâ hanc orationem exaudiens illum contumelia audaciæque elatum maximè flagellavit hinc & inde, percellens eum, ut arundinem aqua à vento; adeo ut prostratus humi, non valens amplius agere quicquam, sed solutus membris, ne vocem quidem posset edere justo judicio implicatus.

^{ah} sic 2. Mac. 3. 26.

17 Quamobrem cum amici tum custodes ejus acrem videntes castigationem, quæ invaserat ipsum, metuentésque ne vita etiam ipsum deficeret, citò extraxerunt ipsum, percussu metu maximo.

^{ai} Gr. acram.
^{aj} Gr. comprehensio.

18 Postea verò quum seipsum recolligisset, minimè ad respicientiam venit correptus; sed amarulentis interminationibus usus abiit.

^{ak} Gr. excedente.
^{al} Gr. tempore vero post.

19 Quum autem delatus in Ægyptum aufereret malitia ope adjuutorum atque sociorum

^o Græc. *separatos*.
^p Gr. *contra gentem*
hanc vituperium
diceres.

⁷ Alexandriæ in palatio regis.

⁶ i. ut quicumque Iehudæi in civitate erant, aut probata religione & impressio in cutem sigao libertati assererentur, aut in servitutem traherentur.

⁹ siue comparata per veri Dei abnegationem & superstitionum Ægyptiarum comparationem: et si nō pro civib. Alexandrinis, sed pra accensis habebantur.

¹⁰ qui & immunes erāt, & communibus cum regē sacris utebantur, ver. seq.

⁹ Gr. *gradus pietatis in civitate huius.*

¹¹ putā Jeruschalaimorum. i. quū animadvertent prout germanis Iehudæis inerāt pietatis gradus, ita gradus ad illā obruendam & labefactādam fuisset à Rege cōstitutos, à quib gradibus infirma ipsorum caro metuebatur: ad impios vitæ, libertatis, honorumque gradus se cōtulerunt.

¹² Gr. *in idem.*

^b Gr. *dispositionē istam.*

^c Gr. *indivisibilem: ut ita loquamur.*

¹ i. ex cōmunicatiōe siue abstinētiōe utebatur in eos, qui parebant tyranno deficientes à Deo, & resistētib. prædicabant gratiā Dei absolutiōemque à peccatis ipsorū, ut de integro adunarētur Ecclesiæ. Sic accipimus vocē *κατατροπή*: nam ut in Comædiis protasin epitalinque turbulētās sequitur catastrophe, qua res in suum ordinem revocantur, ita etiam videtur fieri in misera defestorum vita quū ad officiū revertuntur, & se restitunt ecclesiæ Dei, postquā plus satis vitam suam pro re ludicra habuerunt, ut dicitur Sap. 15. 12. vide sup. 2. 25.

^d Gr. *constituti e-*

rant.

ab omni iusto & abhorrentium quos ante indicavimus, non solum innumeris se libidinibus explevit; sed etiam eō processit audaciæ, ut maledicta singulis locis *in populum* conferret; & multi amicorum ad propositum Regis attendentes in quoque sequerentur voluntatem ejus.

20 Proposuerat enim *sibi* ut *p* gentem hanc publicè vituperio exponeret, erectaq; ad *7* turrim aulæ junctam columna scripturam insculperat, ne quis eorum, qui non sacrificant veniret in templa ipsorum; sed ⁸ ut omnes Iehudæi in populi censum aut servilem statum cogerentur; qui verò contradicerent, vi abrepti privarentur vita:

21 Eos autem, qui in censum referrentur, adhibito etiam igne obsignari insigni Bacchi folio hederæ in corpus impresso, ac deinde separari ad utendam, quæ prius ⁹ contracta fuerit libertatem.

22 Ut autem non videretur omnibus inimicari; subjecit scripturæ; Quod si qui ex illis voluerint certo consilio inter illos versari, qui sacris sunt initiati; eos æquo jure cives ¹⁰ cum Alexandrinis fore.

23 Quidam igitur in civitate habentes odio istos ⁹ gradus pietatis ¹¹ civitatis hujus imperatos, facile se ipsos dederunt, velut cum magna aliqua communicaturi gloria ex conversatione futura cum Rege:

24 Verumtamen plurimi in generoso animo confirmati non desiterunt à pietate; sed pecunias pro vita commutantes intrepidè, conabantur se ipsos à recensitionib. liberare, quippe freti bona spe se defensionem consequuturos esse:

25 Præterea qui discedere ant à se eos abominabantur, & tamquam hostes gentis suæ judicabant, privabantque communi conversatione & commōdo.

CAPUT III.

I HÆc autem impius ille percipiens ad eō iratus est, ut non solum Alexandriæ *mentibus* irasceretur, sed etiam iis, qui in regione *erant* adversaretur gravius, mandarētq; festinanter omneis congregari *avnā*, & pessima nece è vita tolli.

2 Quæ dum administrabantur, evulgatus est dirus contra gentem sermo conspiciantibus ad maleficium hominibus; quibus dabatur ad *b* institutum istud occasio tamquam si *Iehudæi* ipsos à suis legibus prohibitori essent.

3 Ac Iehudæi quidem benevolentiam fidemque *c* constantem in reges observabant, sed quia colebant Deum & lege ejus regebantur, ¹ separationem instituebant in quosdam & conversiones (quam ob causam quibusdam esse inimici videbantur) & bonis rerum iustarum factis ornantes conversationem suam, omnibus hominibus *d* erant probatissimi.

4 Itaque vitam quidem bene actam, quæ apud omnes de gente pervulgabatur isti alienigenæ minimè enumerabant; sed de adorationibus & cibis differentiam pervulgabant; dicentes neque regi neq; potestatibus homines istos consentire, sed diros esse & magnopere negotiis adversari: denique non vulgari perstringebant vituperatione.

5 Græci verò, qui per civitatem erant nulla

affecti injuria, tumultum inopinatum contra hos homines spectantes & improvisas concursationes fieri, succurrere quidem non poterant (nam tyranni regis erat constitutio:)

6 Sed ferentes graviter consolabantur, & futurum præcipientes *animo*, ut non starent ista: non enim ² ab eo, qui nihil ignorat, talem ¹ i. à Deo periphrasim, constitutionem rerum ita despectum iri.

7 Jam verò etiam vicini quidam, & amici, & qui commercium habebant cum ipsis, clam excipientes quosdam, dabant fidem se defensionem communem adhibituros, & *f* contentissimè ad auxilium adventuros.

8 Ille igitur præsentē prosperitate elatus, ac in Dei maximi potentiam non respiciens; sed statuens se perpetuò in eodem consilio permansurum, cōtra eos rescripsit has literas:

9 Rex Ptolemæus Philopater ducibus militibusque per Ægyptum & *quemq;* locum *residentibus* salutem & valetudinem. valeo ego ^g Gr. *salvare & valere.* ipse quoque & negotia mea.

10 Postquam militaris nostra in Asiam expeditio (quam novistis ipsi quoque) inoffenso Deorum auxilio ad finem ex animo perducta est; non vi *h* armorum, sed æquitate & humanitate multa duximus gentes lactandas esse, quæ Cælen Syriam, Phœniciamque habitant, & beneficiis ultrò prosequendas.

11 Quumq; templis, quæ per civitates sunt reditus multos attribuisse, advenimus etiam Jeruschalaima, quò ascenderamus ut templum istorum sceleratorum & nunquam ab amentia sua desinentium honoraremus.

12 Et illi sermone quidem adventum nostrum *grate*, at re ipsa falsò accipientes, quum esset nobis animus ingrediendi in templum ipsorum, & decentissimis atque pulcherrimis donariis honorandi, *i* antiquissima *sua* acti superbia ab ingressu nos prohibuerunt.

13 Ita non experti sunt robur nostrum propter eam humanitatem qua in omnes homines utimur; sed suam contra nos diritatem effecerunt manifestam; ut qui omnino soli ex gentibus cervices in reges & *k* bene de se meritos attollentes nihil *l* æquū perferre volunt.

14 Ac nos quidem, quod istorum amentiarum concessimus, & cum victoria reversi in Ægyptum omnibus etiam gentibus humanitatem exhibuimus, prout decebat censecimus

15 Interea verò quum apud tribules istorum omnibus significavimus oblivionem *tan-* *ti* mali; atque tum societate, tum mille rebus quas eis primū simplicissimè volueramus concreditas eos ausi ad mutationem provocare, eos & confortes perpetuorum Sacerdotum voluimus constituere & dignari eos Alexandrinorum civitate;

16 Isti contra accipientes ingenitæque malitia depellentes, quod bonum est & perpetuò in malum *o* inclinantes, non solum adversati sunt hoc jus civitatis inæstimabile, verū etiam paucos è suis, qui optimè erga nos affecti sunt, abominantur sermone atque silentio, maximè suspicantes nos ob illud vivendi infame institutum citò ea, quæ correximus reversuros.

17 Quapropter etiam optimè persuasi signis istos modis omnibus à nobis dissentire, atque providentes ne si fortè repētinus in posterū ³ tumultus instaret, impios istos à tergo proditores & barbaros hostes haberemus,

18 Mandavimus simul ac hæc literæ ad vos perve-

¹ i. à Deo periphrasim.

^e Gr. *astubentē*
^f Gr. *omnino contentē.*

^g Gr. *salvare & valere.*

^h Gr. *hæc*

ⁱ Gr. *antiquioribus*
syphis, ut Arnobian loquitur.

^k Gr. *benefactori.*
^l Gr. *Germanum.*

^m Gr. *una delatū sumus.*

ⁿ Gr. *in istis*

^o Gr. *annuente.*

³ nempe ab Antiocho magno, qui etiam brevi recuperavit Syriam.

^p Grac. accide-
runt.
p pervenerint, ut istos, qui his literis indicantur cum uxoribus liberisque eadē horā exceptos contumelia & divexationibus mittatis ad nos undique vinculis ferreis inclusos, q ut immedicabili & ignominiosa nece (quemadmodū homines diros decet) auferantur,

19 His enim supplicio simul affectis, percipimus nobis in tempus reliquum negotia perfectē conveniente statu optimāque dispositione constitutum iri.

^q Gr. à senē usque
ad infantem usque
ad eum qui man-
na subijciuntur.
20 Quisquis autem Jehudæorum aliquem sive senem, sive puerum, sive lactentem etiā protexerit, turpissimis tormentis cruciabitur distenta familia tota:

21 Et qui indicare illud voluerit, præterquā quod substantiā ejus, qui reus peractus fuerit accipiet, ac bis mille drachmas ex pecunia regis; etiam ⁴ libertate coronabitur.

⁹ pua si servus fuerit.
⁵ Grac. inaccessus.
22 Omnis verò locus ubi omnino tectus Jehudæus deprehendetur, s inhabitabilis efficator & cremator igne, ut toti naturæ mortali planè appareat inutilis in sempiternū tempus. Atque sic quidē habebat literarū forma.

CAPUT IV.

² Grac. accidit: ut
sup. 3. 18.
¹ Nempe idōlis
eucharisticum
epulum, ut infra
verf. 13.
1 QUocumque autē mandatum illud a pervenit, populare constitutum est à gentibus ¹ convivium cum acclamationibus & gaudio, velut audacter jam demonstrante se inimicitia, quæ ipsis olim cogitatione callum indurata contraxerat,

2 Jehudæis verò perpetuus erat luctus, & planè lamentabilis clamor cum lacrymis gemitibusque, inflammato undique ipsorum corde, quū improvisam perniciem repente contra se decretam deplorarent.

3 Quæ præfectura, aut civitas, aut quis in universum locus habitabilis, aut quæ vitæ planctū ejulatibusque de illis non implebantur?

4 Ita enim acerbo & immitti animo à ducibus, qui per civitatē erant unanimiter eiciebantur, ut de insolentibus suppliciis etiā ex inimicis quidā capientes ante oculos cōmunē illam misericordiam & incertam hujus vitæ commutationē reputantes deplorarent ^b infelicissimā eorum dejectionem.

^b Gr. ter infelicē.
^c Grac. tarditate
pedum incurvorū
ex senio.
^d Grac. acutam,
ut 2. Mat. 9. 7.
² qua duces
Egyptii à dome-
stica & sedenta-
ria quiete senum
eos ad laborio-
sum cursum re-
trahebant.
5 Nam præibat senū multitudo variorū canitie, quorū ^c incurvis pedibus tardisque à senio sine pudore ullo ad professionē ^d celerē abutebantur violentā ² adversione impetu:

6 Quæ verò ad communionē vitæ nuptiarum modò thorū subierant adolescentulæ, pro delectatione suscipientes ejulatus, & unguento delibutā comā conspersa pulvere, ac sine velo abductæ, lamentationē pro hymenēis incipiebant unanimiter, ut vexationibus alienigenis laceratę, quū vincle publicē vi usque ad ^e locū ubi cōscendebatur navis traherētur,

^e Gr. immisionē
in navem.
7 Et harū conjuges laqueis coronarū loco cervicibus implexi in florēte ætate adolescentiæ, pro convivio juvenilibusq; deliciis reliquos nuptiarū dies degebāt in lamentationibus, cernentes jamq; sepulcrū ad pedes positū.

8 Agebantur autem bestiarum modo tracti vinculorum ferreorum s vi, alii collo suffixi clavis ad navium transtra, alii pedes firmis constricti pedicis; idque etiam tabulato, quod superne erat frequente imposito, ut undequaque obtenebratis oculis ductum insidiatorum in tota navigatione ^g paterentur.

^f Gr. necessitati-
bus.
^g Gr. accipere.

9 His ergo in navigium illud quod diximus actis & finita navigatione prout sancitū fuerat à Rege, mandavit, ut illi in ³ suburbano hippodromo metarentur (cujus erat ingens anabitus, & quā opportunissimus ^b ad traducendum ^{miseros} cum apud eos, qui in civitatem veniebant, tum apud eos, qui inde in regionem proficiscebantur ⁱ peregrē,) ut neque cum illius copiis communicarent, neque universē ^k in muros reciperentur.

10 Hoc autem confecto, ut audivit Rex gentiles Jehudæorum è civitate clam frequentius exeuntes lugere ignominiosam fratrum miseriam, iratus mandavit, ut his simul accuratē eodem modo ac illis fieret, ^l neque ullo pacto à supplicio illorū immunes essent; & totam gentem nominatim describi:

11 Non enim se laboriosum illud operum ministerium quod paulo antè ⁴ significaverat exacturum esse, sed cruciatus tormentis, ⁵ quæ denunciaverat tandem unius diei tempore delicturum.

12 Fiebat igitur horum descriptio ^m vehementer studio ambitiosaque assiduitate ab ortu Solis ad occasum, et si perfectum finem minimè consequuta diebus quadraginta:

13 Rex verò multum ac perpetuò impletus gaudio, conviviāque ad omnia idola faciens, mente à veritate procul aberrante & profano ore muta quidem & quæ non poterant ipsos alloqui aut adjuvare laudabat; in Deum verò maximum res, quæ non conveniebant, loquebatur.

14 Post illud autem intervallum temporis quod modò dicebamus, retulerunt scriba Regi se non ampliùs posse Jehudæorum descriptionem facere propter immentam eorum multitudinem; quum essent adhuc per regionem plures, alii quibem adhuc in domibus consistentes, alii verò alio loco: tamquam si heri non potuisset illud ab omnibus ducibus, qui præerant Ægypto.

15 Quūque interminaretur Rex eis durius quasi fuissent corrupti donis ad machinationem fugæ, accidit ut de re illa manifestò persuaderetur, dicentibus illis ac demonstratibus & chartam jamque & scriptorios calamos quibus utebantur defecisse.

16 Hæc autē fuit efficacitas invictæ providentię illius, qui Jehudæis è cælo succurrebat.

CAPUT V.

1 Tunc advocato Chermone, qui præerat elephantorum procuratori Rex gravi completus ira, & ab indignatione omnino immotus jussit in diem posterum ¹ largos thuris manipulos cum vino copioso mero omnibus elephantis potandos dari, qui erant numero quingenti, & efferatos profusa potus illius subministratiōe ^a contra Jehudæos immitti ad necem illorum:

2 Ac ille quidem quum mandasset ista, congregatis amicis summis & ducibus, ^b qui infensi in Jehudæos erant, ad convivium se convertit: magister verò elephantorum Chermone, quod imperatum fuerat aptè consummavit.

3 Præterea etiam administri vespere exeuntes vinciebant miserorum manus, & reliquas contra eos ^c cautiones moliebantur totam noctem, existimantes gentē illam simul

³ cui Lagium fuit nomen, impositum de conditoris nomine Ptolemæi Lagi, qui primus ab Alexandro Macedone in Ægypto regnavit. Auctor Epiphanius lib. de mensuris & ponderibus.

⁴ Gr. ad paradigmatisimum.

⁵ Gr. in peregrinationem.

^k Gr. dignarentur muris.

^l Gr. non defessis supplicio.

⁴ sup. 2. 30.
⁵ sup. 5. 18.

^m Gr. amare, sive aervo.

¹ thus enim teste Dioscoride lib. 1. cap. 70 potum largē maniam excitat, largius affert mortem: sic voluit rex bestias ad feritatem & levitatem accendi præbithure ex vino; quod indicatur infra verf. o.

^a Gr. tunc et ad occasum notu Jehudæorum.

^b Grac. in mēte in Jehudæos habentibus.

^c Gr. securitatem.

internecionis terminum percepturam.

4 Iehudæi verò qui gentibus ab omni protectione deserti esse videbatur propter necessitatem qua cum vinculis vndequaq; circumcludebantur omnipotentem Dominum ac omnis potestatis habentem imperium, Deum suum patremque misericordem omnes indeficiente clamore cum lacrymis invocabant, orantes ut impium illud consilium contra se *captum* mutaret, magnificaq; apparitione ipsos à nece, quæ ad pedes *erat* parata, liberaret.

5 Horum ergo intentè supplicatio in cælum ascendebat: Chermon verò quum immisericordes illos elephantos potu perfudisset, plenos multa illa vini subministracione & saturatos thure, *d* manè ad aulam adfuit ut res istas nunciaret Regi.

6 Verum *Deus* partem somni (quæ res creata inde à *e* temporibus seculi bona est de nocte) etiam interdiu injectam ab eo, qui gratiose tribuit omnibus quibuscumque ipse voluerit, immisit Regi:

7 Itaque detentus suavissimo & profundo somno efficacitate Domini, à nefario quidem proposito plurimum excidit, sed ab immutabili ² consilio fraudatus magnificè.

8 Iehudæi verò quam horam, quæ antè significata fuerat effugissent, Deum suum laudauerunt sanctum, iterumque rogarunt ut optimè conciliatus cum ipsis potentissimæ manus sue robur superbis gentibus ostenderet.

9 Media autem jam fermè decima *f* vocator frequentes invitatos videns, accessit, populit Regem, eumque vix excitans ostendit tempus convivii jam *g* præterfluere, sermonemque de illis habuit: quem reputans Rex & ad convivium versus, iussit eos qui ad convivium venerant ⁴ ex adverso sui accumbere:

10 Eoq; facto adhortatus est, ut se in convivio occupantes ⁵ præsentè convivii partem eo plus honorarent *eum* in læticia consumendo.

11 Quum autem diutius processisset confabulatio, Chermonem accersitum Rex eum minis acerbis interrogavit quam ob causam finerentur Iehudæi in diem præsentem supervivere.

12 Qui ubi ostendit se nocte quod fuerat imperatum ad finem perduxisse; & attestati sunt amici ejus, *ille* pejorem quam Phalaridis crudelitatem habens dixit, habeant illi gratiã hodierno diei somno.

13 Tu verò sine cunctatione in diem crastinum similiter elephantos comparato ad scelestorum Iehudæorum istorum deletionem.

14 Hæc ubi dixisset Rex, alacriter omnes qui aderant cum gaudio simul collaudarunt, & in suam quisque domum reversus est: ubi non tam ad somnum tempore noctis abusi sunt, quam ut omnia fabricarentur ludibria in eos qui miseri esse videbantur.

15 Simul ac autem gallus manè cecinerat, bestias armatas in peristylio magno ⁶ commovebat, & turbæ, quæ per civitatem *erant* congregabantur ad spectaculum in primis miserabile diluculum studiosè expectantes.

16 Iehudæi verò *h* continenter animam trahentes supplicatione multis lacrymis conjuncta canticisq; miserabilibus, manibus ad cælum protensis orabant Deum maximum, ut brevi iterum ipsis succurreret.

17 Nondum radii Solis dispergebantur, Rege amicos excipiente, quum accedens Chermon

accerfivit *i* ut prodiret, indicas illud quod ante Rex in animo habuerat paratum esse. ^{i Gr. ad exitum}

18 Quod quum ille acciperet & de iniquo illo exitu obstupesceret, ignoratione planè occupatus quæfivit quamobrem illud studiosè ab eo effectum esset; erat autem istud ab efficacitate Dei dominantis omnibus, qui oblivionem rerum quas ille prius machinatus fuerat nenti illius indiderat.

19 Indicavit Chermon & amici omnes, *d* *iendo*, bestiarum copiarumque istarum, o Rex, paratarum sunt ex proposito consilio vehemente tuo.

20 Ille verò his dictis gravi ira plenus, eo quod tota ipsius cogitatio de his rebus providentia Dei dissipata esset, minaciter intuens dixit,

21 ⁷ Quotquot parentes advenerint aut filiorum nati, hi largam escam bestiis feris paraverint, inculpatorum Iehudæorum loco, qui mihi meisq; majoribus integram stabilemque fidem eximie demonstrarunt: quamquam nisi animo erga te propenso essem propter communem educationem & ministerium tuum pro illis privareris vita.

22 Sic Chermon inopinatam ac periculosam sustinens comminationem & aspectu & vultu *h* cohorrui: amicorum verò quisq; paulatim disfluxit tristis, qui congregatos dimiserunt quemque ad occupationem suam. ^{k Gr. contractus est.}

23 Iehudæi autem Regis sermonibus auditis illustrem Deum, Dominum, regem regum laudaverunt, ut qui ab ipso auxilium hoc consequuti essent,

24 Deinde quum Rex constituto de integro consilio hortaretur convivas, ut se ad læticiam conferrent, secundum leges illas Chermonem accersens cum interminatione dixit *ei*, quoties oportet tibi de iisdem rebus mandata dari, o infelicissime? etiam nunc tandem elephantos arma in diem crastinum ad deletionem Iehudæorum.

25 Cognati autem simul accumbentes instabilem hanc mentem admirati protulerunt ista, o Rex, quousque verò nos ut expertes rationis pertentaturus es, jam tertio imperans deleri illos, & rursus in ipso facto dissolvens mutato consilio ea quæ placuerunt tibi?

26 Quorum gratiã hæc civitas expectatione turbatur, & multos conventus experta, jam etiam periclitatur, ut diripiatur sæpe.

27 Rex itaq; *alter* omnino Phalaris impletus studio rationi adversante, & mutationis animi quæ ad *l* procuracionem Iehudæorum in ipso fuerant effecta nihili faciens, ^{l Gr. inspectionem seu visitationem.}

28 Postquam impurissimum juramentum firmè statuisset se cum istos sine cunctatione genibus pedibusq; bestiarum sauciatos ad inferos transmissurum, tum castris contra Iehudæam ductis *eum* celeriter equatam solo flammæ & ferro traditurum, & *te* in plura illorum, quod nobis (*inquit*) inaccessum fuit, ubi consummant sacrificia, citò prostratum igne in omne tempus effecturum: ^{|| Sup. l. 10.}

29 Tunc læti discesserunt amici & cognati cum fiducia, & disposuerunt copias ad custodiam per opportunissima civitatis loca.

30 Magister verò elephantorum bestias ad furiosam (ut ita dicam) ferè constitutionem odoratis poculis è vino condito thure, ^{m Gr. formidabilis.} formidabili ornatas apparatu adduxerat; sub auroram, quum jamque civitas innumerabilibus turbis hippodromum versus repleta esset, ingres-

d Gr. matutinum: sic inf. ver. 15.

e Gr. seculo temporis: h. y. pallage.

2. puta Dei.

f Gr. qui ad vocaciones eras insistentis conferri vocatos videns.

g Gr. prætercurrere.

3 qui mandato regis ad convivium vocati aderant.

4 pro Aegyptiorum more, ut Gen. 43.

5 Sic modeste

Rex loquitur excusans quod pars temporis in convivio agitando consumenda perierat, hortansque ut festivitate & convivio libere iacturam temporis resarcirent.

6 præbito potu, & aliis rebus ad sævitiam eos accensuris, furorèque provocans.

h Gr. per indivisum tempus, id est, perpetuum & continuè: ut inf. 6. 26.

7 sensus est, si quisquã me hoc nomine ad Iehudæorum ruinam compellaverit, quisquis tandem ille sit cum ipse tum necessarii ipsius penam perfero Iehudæis irrogatam.

ingressus aulam ad rem presentem incitavit Regem.

^a i. comitatu maximo, copiis que prosequen-
tibus, de quibus
9. seq.

31 Qui ira gravi impiam mentem complens, omni mole erupit cum bestiis, volens immiti animo & pupillis oculorum siccis molestum illum & miserabilem eorum de quibus antè diximus spectare exitum.

32 Itaque exeuntium elephantorum ad portam armatis copiis simul prosequentibus, pergentisque multitudinis pulverem videntes Jehudæi & horrifonum tumultum audientes, quum illud sibi ultimum vitæ momentum esse arbitrarentur,

33 Sub finem miserimæ illius expectationis ad commiserationem & ejulatus versi osculabantur alii alios complectentes cognati, & in colla ruentes filiorum patres & puellarum matres:

34 Aliæ verò infantes uberibus admotos habentes, qui lac sugerent ultimum.

35 Verumtamen quum hi è converso etiam considerarent defensiones ipsorum quæ antè fuerant è cælo factæ, pronos unanimiter se ipsos prosternentes, & infantes ab uberibus seponentes in clamaverunt voce magna universitatis principem:

36 Supplicantes ut apparatione illustri facta miseraretur ipsos jamque ad portas sepulcri constitutos.

CAPUT VI.

^a Gr. dynastam.

1 Elhazar autem quidam vir insignis de Sacerdotibus qui erant è regione illa, in senum numero jam ætatem consequutus, & omni virtute ornatus quæ ad vitam hanc pertinet, senes, qui circumstabant ipsum, contrahens ad invocandum Deum sanctum, oravit a his verbis;

^a Græc. hæc.

^b Gr. magnipotens

2 Rex b magnifice, altissime, omnipotens Deus, qui rem creatam omnè semper gubernas misericorditer, respice ad semen Abrahami, ad liberos sanctificati Jahakobi, ad populum partis quæ sanctificata est tibi, exterum in terra ex terra injuste pereuntem, ô pater.

^c Exod. 14.

3 || Tu Parhonem olim abundantem curribus, Ægypti istius principem, elatum immiti audacia & lingua magniloqua, cum superbo exercitu mari perfusos perdidisti, luce misericordiam perlustrans genus Jisraelis:

^d 1. Reg. 19.

^e Gr. hasta.

4 || Tu Sancheribum gravem Assyriorum regem innumerabilibus copiis exultantem, qui c gladio terram totam subjectam sibi jam occupaverat, & qui efferebatur contra sanctam civitatem tuam, res graves fastu audaciæq; proloquens, tu inquam Domine fregisti, manifestam gentibus multispotentiam tuam ostendens:

^f Dani.

5 || Tu socios treis versantes in Babylonia, qui animam suam ultrò igni tradiderant ne rebus vanis servirent, ignitum caminum perfundens rore liberasti, & adeò ut ne capillo quidem tenuis damnum perperissi sint, flammamque omnibus adversariis immisisti:

^g Dan. 6.

6 || Tu Danielem, qui invidentiæ calumniis leonibus sub terram fuerat projectus ut esca bestiis esset, incolumem in lucem revocasti: & || Jonam prolixè in ventre marini cete liquefcentem, illæsum omnibus domesticis ostendisti, pater.

^h 1. Jona 2. 1. 3.

7 Nunc ergo, ô Deus, osor injuriæ, plurimum misericors, universitatis protector, citò appare istis qui de genere sunt Jisraelis, & ab iniquis gentibus abominandisque injuriam patiuntur.

8 Quòd si impietatibus in peregrinatione hac constricta fuit vita nostra, libera nos ab inimicorum manu, & tu Domine prout volueris nos nece perde.

9 Ne isti e qui nihil nisi vanitatem sapiunt, ⁱ Græc. vana sententia. rebus vanis benedicant perditionis in dilectos tuos eventuræ nomine, dicentes, ne Deus quidem ipsorum liberavit istos;

10 Sed tu, ô æterne, qui omnes vires ac universam potestatem obtines, jam respice.

11 Miserere nostri, qui per iniquorum injuriam rationi adversam vita destituimur insidiatorum modo:

12 Gentes verò stupefcentes admirentur hodie invictam potentiam tuam, ô gloriose Deus potentiæque prædite, de salute generis Jahakobi.

13 Tibi supplicat tota infantium istorum multitudo, & hi parentes istorum cum lacrymis: demonstratur omnibus gentibus te nobiscum esse Domine, neque avertisse faciem tuam à nobis.

14 || Sed quemadmodum dixisti te ne tum quidem, quum in terra inimicorum suorum versantur despexisse eos, ita perface Domine.

15 Quum autem Elhazar ab oratione modo desineret, Rex cum bestiis ac toto copiarum horrore secundum hippodromum prætervehebatur.

16 Quod contemplati Jehudæi magnum clamorem in cælum extulerunt, adeò ut adjacentes convalles ipsæ unà personantes castris totis sinecessarium fletum excuterent.

17 Tunc gloriosissimus, omnipotens, & verax Deus ostendens sanctam faciem suam aperuit portas cæli, è quibus gloria instructi duo formidabilisque aspectu Angeli omnibus manifesti præter Jehudæos descenderunt, ⁱ nam Jehudæi quoque videbant illos.

18 Et resistentes impleverunt adversariorum copias perturbatione & metu, immotisque ligarunt pedicis, adeò ut ipsum regis corpus horresceret, & oblivio audaciam ipsius quæ tam graviter inflammata fuerat occuparet:

19 Bestiæ verò conversæ in copias armatas quæ subsequebantur, proculcabant & proffigabant g illas.

20 Tunc Regis ira in misericordiam & lacrymas conversa est, propter eas res quas antè fuerat machinatus.

21 Nam quum audisset clamorem illum; & consideraret pronos omnes ad perditionem comparatos, cum ira lacrymans interminatus est amicis dicens,

22 ⁱ Regno abutinini, qui tyrannos crudelitate superavistis, & me ipsum in vos beneficium iam aggredimini cum à principatu, tum etiam à vita amovere, clam machinantes ea, quæ non essent regno profutura.

23 Quis eos homines qui munitiones regionis nostræ b fideliter tenuerunt, è domiciliis suis exportatos singulos præter rationem huc coacervavit?

24 Quis eos qui omnino inde à principio benevolentia erga nos gentes omnes antecel- lunt, & qui pessima per sepe ab hominib. pericula susceperunt, ita nefariis implicuit suppliciis?

25 Solvite, dissolvite injusta vincula, & in proprias sedes cum pace remittite, ea quæ antè fuerunt gesta deprecati. Absolvite filios omnipotentis, cælestis Dei viventis, qui à nostris k adhuc majoribus expeditam constitu- tionem cum gloria præbet nostris negotiis.

26 Atque hæc quidem dicebat iste illi verò momento soluti, sancto servatori suo benedicebant, quòd modò effugissent mortem.

27 Postea Rex in civitatem reversus accessit eo qui redivitibus præerat iussit vina cateraque ad convivium necessaria in septiduum Iehudæis suppeditari, statuens eos quo in loco se subituros exitium putaverant, ibidem Soteria cum omni lætitia celebrare.

28 Tunc illi qui antè proboli fuerant & sepulcro proximi, ac potiùs in illud iam descendèrant, loco acerba necis & luctuosissime poculum salutare inter se statuentes; eum locum qui ad ruinam ipsi & sepulcrum paratus fuerat, pleni gaudii in accubitus diviserunt.

29 Et finem flebili lamentationis cantui facientes, receperunt majorum cantica, Deum servatorem laudantes atque mirificum; fletuque omni & ejulatu abjecto choreas constituerunt ad lætitiæ pace conjunctæ signum.

30 Similiter autè rex quoque de his rebus quum amplissimum convivarum numerum conregasset, indefinenter in cælum respiciens vicissim celebrabat Deum magnificè, propter salutem quæ ipsi præter opinionem acciderat,

31 Qui verò antè statuerant illos in exitium raptos avium futuros escam, & cù gaudio descripserant; hi contrà gemuerunt, quòd pudore apud animum suum amicti essent, & quòd audaciam suam, quæ ignem spiraverat merum, in gloriè extinctam cognoscerent.

32 At Iehudæi constituta, ut antè diximus, chorea in illa cum convivio, tēpus in celebrationibus hilaribus & Psalmistransegerunt:

33 Et communem de his rebus ferentes legem in toto incolatu suo generationibus omnibus dies prædictos statuerunt hilareis celebrari, non computationis aut comestationis causâ; sed propter salutem quam ipsis Deus effecerat.

34 Deinde accesserunt regem, se ad suos dimitti postulantes.

35 Cæterum descripserant illos administri Regis à vicesimo quinto die 7 Pachonis ad quartum 8 Epiphi diebus quadraginta: constituerant verò perditionem illorum à quinto Epiphi ad septimum diebus tribus, quum etiam magnificè illustrans misericordiam suam universitatis princeps incolumes eos liberavit

36 Unanimiter autem convivati sunt omnibus suppeditatis à Rege, ad diem usque decimum quartum.

37 Quo etiam die quum o interpellassent Regem pro dimissione sui, collaudans eos Rex magno animo scripsit eorum gratia sequentes literas ad duces unicuique civitati præpositos q in hanc sententiam.

CAPUT VII.

1 Rex Ptolemæus Philopator ducibus qui sunt per Ægyptum & omnibus qui præfecti sunt rebus gerendis salutem & incolumitatem: valemus quoque ipsi & liberi nostri.

2 Amici quidam, quum Deus maximus nobis ut volumus negotia dirigeret, improbo more crebrius apud nos insistentes nobis persuaserunt ut coacervato cætu Iehudæos qui sub regno sunt nostro afficeremur insolentibus defectorum suppliciiis.

3 Prætextum hunc afferentes nunquam fore ut bene constituantur negotia nostra propter diritatem a qua isti sunt in omneis gentes, donec istud fuerit consummatum.

4 Qui etiam quum eos vinctos b & vexatos tamquam mancipia ac potiùs tamquam insidiatores adduxissent, sine ulla disquisitione & percunctatione ipsos sunt aggressi tollerere, ferociore c nexi crudelitate quàm legis Scytharum sit.

5 Nos autem propterea interminati durissimè, quum pro ea æquitate quam hominibus omnibus exhibemus, agrè vitam essemus istis gratificati; Deum verò cælestem agnovissemus certè Iehudæos protegere velut patrem semper filios propugnantem, atque reputavissemus constantem illam quam habent erga nos & majores nostros d amicam benevolentiam, hos justè ab omni crimine qualicunque ratione intenso absolvimus;

6 Et unicuique præcepimus ut ad res suas quisque quocūque loco sit revertatur, neminè eos omnino ledere, neque res istas quæ præter rationem confectæ sunt ipsis ex probrare.

7 Scitote enim si quas improbas technas in eos cuderimus, aut eos ullo pacto tristitia affecerimus, nos non hominem, sed Deum altissimum; qui potestati omni dominatur, adversarium nobis in omni re ad ultionem factorum istorum e inevitabilem semper habituros. Valetè.

8 Iehudæi verò quum has literas accepissent, non dederunt operam ut statim abscederent, sed prætereà à rege postulaverunt, ut qui ex gente Iehudæorum voluntariè Deum sanctum & Dei legem omisissent, ii ab ipsis pœnam debitam reportarent.

9 Adducentes eos qui ventris causa præceptiones divinas omiserint, ne in præcepta quidem Regis bono animo futuros unquam.

10 Atque hic ut percepit eos verum dicere, collaudans facultatè eis dedit fad omnia; ut eos qui essent transgressi legem Dei liberè in omni loco regni sui sine ulla regia potestate aut cognitione profligarent.

11 Tunc bene precantes ei, ut decebat, illorum sacerdotes cum turba tota, & acclamantes Halelu-jach, cum gaudio discesserunt.

12 Itaque g pollutum ex gente sua quèque prout incidebat in itinere puniebant, h vatiisque modis traductum è medio tollebant.

13 Sustulerunt autem die illo amplius trecentos viros, agitaruntque lætitiæ cù gaudio, postquam prophanos illos sustulissent.

14 Illi verò qui ad mortem usque Deo adhaferant, integro salutis fructu accepto, jungentes è civitate abierunt, omnigenis floribus odoratissimis coronati, cum lætitiæ & acclamatione; gratias laudibus & hymnis omnimodis agentes Deo majorum suorum, sancto servatori Iisrahelis.

15 Sed quum pervenissent Ptolemaida quæ Rhodophoros à proprietate loci nominatur, ubi de communi sententia ipsorum classis dies septem ipsos præstolabatur;

16 Illi fecerunt convivium salutare, suppeditante Rege alacriter ipsorum cuique omnia, quæ erant opus, ut se in suas domos singuli reciperent;

17 Atque ibidem statuerunt ut delati ad suos cum pace dies eosdem hilares tempore incolatus sui i adhibitis justis celebrationibus agerent.

18 Quos ubi consecraverunt columnaque in convivii loco posita confirmarunt voto; integri liberiq; summo cum gaudio discesserunt terra,

1 Græc. indiviso tempore, ut supra 5. 16.

5 i. salutare dies, festos dies salutis suæ.

6 sic interpretatur cum Phavorino xαθάρω, pro poculo ex quo milites victoria parta lætiter se propinabant: quæ propinandi ratio in convivii & eucharisticis epulis fuit observata: vide Psal. 116. 13.

m Gr. prædicta.

8 Sup. 2. & 3. Ægyptia mens appellatio. Aprilis nostro ex parte respondentis. 8 mensis Junii nostro similiter ex parte respondentis, quo celebrantur Apididis festa, sive Epaphi, unde nomen habuit: vide Eusebium de præparatione Evangelica.

11 Sup. 5. Græc. omnia suppeditati. Gr. interpellationem fecerunt. Gr. per curiam.

14 Gr. hunc tenorem habentes.

5 Græc. quam isti habent.

b Gr. cum vexationibus.

c Gr. insubilai.

d Græc. amicitia.

e Gr. inevitabile.

f Gr. omnium.

1 i. magistratu à Rege dato, ut cognitione iudicanda.

g Gr. incidentem pollutorum. h Gr. & cum translationibus.

2 i. rosarum ferax: hæc Ptolemais est in Arsenoite Nomo imposta Nilo quæ Ptolemæus in Geographicis ἔπων, i. stationem, vocat; ut ab altera Ptolemaide Mercurii distinguatur, quæ metropolis est in Thinite Nomo. 3 i. eucharisticum, ut supra 6. 28. de salutari poculo diximus. i Gr. injusta.

terra, & mari fluvióq; in suas domos, conserva-
ti præcepto regis, & majorem habentes quam
antè in inimicos potestatem gloria & metu
conjunctam.

19 Deniq; nullius opera à suis facultatibus
còcussi sunt; sed singuli res suas omneis ex de-

scriptione receperunt, adeò vt qui habebant
aliquid *de iis* maximo cum timore ipsis resti-
tuerent: ita Deus maximus res magnificentis-
simas perfectè faciebat ad salutem ipsorum,
20 Benedictus sit liberator Jisraelis in sem-
piterna tempora. Amen.

M A C B A E O R U M

LIBER I.

PRIOR *Macbaeorum liber singulares populi Dei clades, victoriasq; mutationes varias & mirificam Dei administrationem in Ecclesia vetere describit, prout à Prophetis fuerant prænunciata: in primis verò ea que à Macbaeorum sive Chasmaneorum familia ad Dei gloriam & populi salutem gesta sunt, Antiocho Epiphane & Eupatore, Demetrio Sotere, Alexandro Epiphane, Demetrio Nicanore, & Antiocho Sedete regibus. Estque historia annorum fermè quadraginta.*

CAPUT I.

FUIT autem, postquam cæ-
cidisset Alexander Philippi
filius Macedo, qui procede-
bat è terra ² Cithæorum, ce-
cidisset, *inquam*, Darium re-
gem Persarum Medorumque; ut regnaret
loco ejus, *quum* prius in Græcia regnasset.

2 Constituit enim prælia multa, expugna-
vitque munitiones, & jugulavit reges terræ.

3 Pervadensque ad extremas usque terras
accepit spolia multarum gentium, & tràquil-
la fuit terra coram ipso.

4 Ita exaltatus est ac elatus animus illius,

5 Quòd coactis copiis potentib. valdè im-
peraret regionibus, gentibus, & regnis, essent-
que ea sibi tributaria.

6 Postea verò decidens in lectum, quum
agnosceret se in morte esse,

7 Accersivit & administratos suos gloriosos
qui vnà cum ipso fuerant educati à pueritia,
& divisit illis ³ regnum suum quum adhuc
viveret.

8 Quum itaque regnavisset Alexander an-
nis ⁴ duodecim, & mortuus esset,

9 Obtinuerunt dominatum administri ejus
quisque in loco suo:

10 Et imposuerunt omnes sibi diademata
post mortem illius, & filii eorum post eos

annis multis; & multiplicata sunt mala in
terra.

11 Prodiit autem ex eis radix peccatrix An-
tiochus ⁵ Illustris, filius ⁶ Antiochi regis,
qui fuerat Romæ obses; regnavitque anno
centesimo trigesimo septimo regni ⁷ Græ-
corum.

12 || Temporibus illis prodierunt ex Jisrac-
le ⁸ homines iniqui, & persuaserunt multis,
dicentes; eamus & disponamus fedus cum
gentibus circumstantibus nos: nam ex quo
separati sumus ab illis, ⁹ obvenerunt nobis
mala multa.

13 Qui sermo quum bonus visus esset in
oculis illorum,

14 Comparati animo quidam è populo
profecti sunt ad regem, qui dedit illis pote-
statem faciendi & statuta gentium.

15 Edificaverunt itaque ⁹ gymnasium Je-
ruschalaimis secundum leges gentium:

16 Et ¹⁰ facientes sibi ipsis præputia abs-
cesserunt à federe sancto & conjuncti genti-
bus venditi fuerunt ad faciendum malum.

17 || Comparato autem regno coram An-
tiocho, præcepit quoque animo regnum Æ-
gypti, ut regnaret super duo regna:

18 Et ingressus Ægyptum cum turba nu-
merosa, curribus, elephantisque, & equitibus,
& magna classe,

19 Constituit prælium contra ¹¹ Ptolemæum
regem Ægypti, in quo aversus Ptolemæus à
conspectu illius fugit, cecideruntque confossi
multi:

20 Postea occuparunt civitates munitas
in terra Ægypti, accepitque Antiochus spolia
Ægypti.

21 Inde revertens Antiochus, postquam
percussisset Ægyptum, anno centesimo qua-
dragesimo tertio:

22 Ascendit contra Jisraelem & Jeruscha-
laima cum turba numerosa:

⁵ sive appella-
tione Græca: *Επιφάνης* ad quam
alludens vulgus,
Polyb. teste, cum
vocavit Epima-
nem, id est, fu-
riosum; qui pro-
pterea quòd de-
spectus erat ne-
que ad ipsum ex
jure regnum fue-
rat perventum
(ut ait Danijel.
11. 21.) voluit
glorioso nomi-
ne maculam suã
elucere.
⁶ illius nempe
qui Magaus di-
ctus est.
⁷ id est, Seleuci-
darum qui à mor-
te Alexandri
Magni regnum
suum stabilive-
runt in Syria.
|| 2. *Mac.* 4. 7.
⁸ *Gr. filii.*
⁹ quorum prin-
cipes nominat
Josephus Antiq.
Jud. li. 12. ca. 6. &
2. *Mac.* 4.
¹⁰ *Gr. inuenerunt*
nos.
¹¹ *Gr. iustificatio-*
nes.
¹² vide 2. *Mac.* 4.
¹³ i. non alentes
circumcisionem,
sed præputium
reducentes arte,
ut ibidem Jose-
phus exponit.
|| 2. *Mac.* 5.
¹⁴ Philometora.

¹ De huius li-
bri auctore non
potest æque cõ-
stat, ac de libri
secundi scripto-
ribus; est ex hi-
storiarum que in
vtróq; libro ha-
bentur, compa-
ratione manife-
stissimum est au-
ctores diuersos
esse, quum non
tantum aliter
scribat, sed etiã
alia ab hoc atq;
ab illo conscri-
bantur. Quam-
obrem ut diuer-
sos fuisse creda-
mus facient tum
stili varietas, tum
historiarum diffé-
rentia. De auctori-
tate quid patres
senferint, omni-
bus perspectum
est: apud nos ve-
rò qua auctori-
tate sint, paucis
explicabimus.
Utrunque hu-
manum scriptu-
m est, & res non
paucas præter
historiarum ve-
ritatem, & iusti-
tiz legem com-
plectitur: sed
hunc tamen o-
mnib. numeris
libro secundo an-
teponimus, quia scriptor aut concinnator illius; quisquis tandem fuerit
sibi non constat ipse, & res inter se pugnantem tradit. Dicti sunt autem Mac-
baeorum libri, quia historiam principum quorundam Jehudæorum expo-
nunt, qui populares suos à tyrannide vindicantes, insigne suum aut militare
vexillum quatuor literis inscripserunt, M. C. B. I. (ut olim Romani facere
sunt soliti) Quibus literis significatum est Hebraicè dictum illud Moschis
Exodi 15. 11. quis est par tibi inter Deos Jehovah? Ex qua inscriptione vexil-
li, & à popularibus, & ab exteris omnibus, Macbaei una voce fuerunt appel-
lati, aut vocabulo corrupto Maecabæi. ² id est, Cilicium, ut explicavimus
Genes. 10. 4. Veteres autem Macedonas ab Hebrais fuisse dictos Cithæos,
satis crediderunt, quod non satis assequerentur Bilhami mentem in ea pro-
phetia, que habetur Num. 24. 24. ³ *Gr. pueros.* ⁴ id est, administrationem
regni. Nam alioqui duos habebat hæredes filios, Alexandrum & Herculem
ex Roxana & Arsine vxoribus.
⁵ rotundato numero, regnavit enim præterea mensibus octo,

23 Et ingressus sanctuarium e superbè cepit altare aureum, & lychnuchum lucentem cum omnibus instrumentis ejus, & mensam propositionis, & crateras, phialasque, & pelves aureas, & velum, & coronas, & ornatum aureum qui erat in conspectu templi, aurumque detrahit omnibus.

f Gr. de squa-
mavit omnia.

24 Similiter accepit argentum & aurum, & instrumenta desiderabilia; accepitque thesauros absconditos, quos invenit, & captis omnibus abiit in terram suam.

25 Et fecit cædem hominum, loquens superbia magna.

26 Quamobrem fuit luctus magnus apud Jisraelem in omni loco eorum.

27 Nam ingemuerunt principes, senioresque, virgines, & adolescentes infirmati sunt, & pulchritudo mulierum immutata est:

28 Omnis sponsus assumpsit lamentum, quæ sedebat in thalamo fuit in luctu:

g Gr. pudorem.

29 Et mota est in terra propter habitatores suos, totaque domus Johakobi induerunt g pudoris indumenta.

h Gr. dierum
12 Apollonium
ut nominatur
2. Mac. 5. 24.

30 Post duos annos h integros misit rex præfectum tributo in civitates Jehudæ, qui venit Jeruschalaima cum numerosa turba:

31 Cui alloquenti ipsos sermonibus pacificis dolosè, crediderunt cives.

32 Ita irruit in civitatem repentè, & cæcidit eam plaga magna, perdens populum multum ex Jisraele:

33 Et accipiens spolia civitatis incendit eam igne, diruitque domos ejus, & muros ejus in circuitu:

34 Abduxeruntque captivas mulieres liberosque, & jumenta possederunt.

i Gr. civitatem
Davidis muro
magno.

35 Postea edificaverunt s in civitate Davidis murum magnum, munitumque turribus munitis, qui fuit ipsis pro arce:

36 Et posuerunt illic gentem peccatricem, viros iniquos, qui confirmarunt se in ea:

|| 2. Mac. 6.

37 || Et comportarunt arma atque commeatum, congregantisque spolia Jeruschalaimorum deposuerunt illic, tuerinque loco laquei maximi.

38 Nam fuit pro insidiis in locum sanctum, & pro diabolo infesto in Jisraelem semper:

39 Vnde effundebant sanguinem innocentem in circuitu sanctuarii, & contaminabant sanctuarium.

40 Itaque fugerunt habitatores Jeruschalaimorum propter istos, & fuit urbs habitatio exterorum, fuitque extera natis suis, liberis ipsius derelinquentibus ipsam.

41 Sanctuarium ejus desolatum est ut solitudo, dies festi ejus conuersi sunt in luctum, sabbatha ejus in opprobrium, honor ejus in nihilum.

42 Secundum gloriam ejus fuit ignominia ejus, celsitudine ejus conversa in luctum.

k Græc. essent.

43 Quum autem rescripsisset rex toti regno suo, ut k coalescerent omnes in populum unum, & dereliquerent unusquisque ritus suos:

44 Acceperunt omnes gentes secundum sermones regis.

45 Et multi quoque ex Jisraele consenserunt cultui ejus, & sacrificantes idolis coinquinaverunt sabbatum.

46 Misit enim rex libellos l per legatos l Gr. manu legatorum.
Jeruschalaima, & ad civitates Jehudæ, denuncians sequendos esse ritus alienos terræ.

47 Et holocausta, sacrificiumque, & libamen è sanctuario tollenda interdicto:

48 Et profananda sabbatha, diésque festos:

49 Et coinquinandum sanctuarii, & sanctos:

50 Edificandas aras, & lucos, idolorumque delubra & sacrificandas fuillas, & m immundas pecudes: m Gr. communis sic deinceps.

51 Dimittendosque filios ipsorum incircumcisos, efficiendas animas ipsorum abominabiles re omni immunda, & inquinamento, ita ut obliviscerentur legis, & immutarent omnia statuta Dei.

52 Qui autem non fecerit secundum verbum regis, hunc moriturum esse.

53 n In sententiam hanc omnino rescripsit toti regno suo, & præfecit inspectores toti populo, n Gr. secundum omnes sermones istos.

54 Civitatibusque Jehudæ mandavit ut sacrificarent in o civitate quaque.

o Gr. civitate o civitate.

55 Congregati sunt itaque ex populo ad eos multi, quisquis dereliquit legem, & peccerunt mala in terra.

56 Facientes ut Jisraeli lateret in abditis locis, in omni perfugio ipsorum.

57 Die autè decimo quinto mensis 13 Cislevi, anno centesimo quadragesimo quinto, exstruxerunt 14 abominationem desolationis super altare, & in civitatibus Jehudæ circumquaque exstruxerunt aras;

13 qui Novembri nostro ex parte respondet, infra 4. 52.

58 Et in foribus domorum, & in plateis fecerunt suffitum;

14 i. aram abominandam, quæ cultus Dei jacebat desolatus. Sic enim appellatur inf. ver. 62. & impopra fuisse altari Josephus ibidem docet cap. 7.

59 Et libros legis, quos invenerunt conscindentes usserunt igne:

60 Et ubicumque inveniebant apud aliquem liber federis, aut si quis acquireret legem, edicto regis afficiebatur morte.

61 Freti robore suo faciebant ita Jisraeli, iis qui deprehendebantur p unoquoque mense in civitatibus.

p Gr. omni mense, o mense.

62 Et vigesimo quinto mensis sacrificantes in ara quæ erat super altare,

63 Mulieres quæ circumciderant liberos suos, morte afficiebant ex præstituto:

64 || Et suspendebant infantes de collo earum, & familias earum, & eos qui circumciderant illos, trucidabant.

|| 2. Mac. 6. 10.

65 Sed multi in Jisraele confirmati sunt, & roborati cum animis suis, ne res impuras comederent:

66 Susceperuntque consilium moriendi, ut non polluerentur cibus illis, neque sanctum fedus inquinarent, ac mortui sunt.

67 Vnde 15 effecta est ira magna contra Jisraelem valde.

15 i. amplius exarsit in iram Antiochus.

CAPUT II.

1 a TEmporibus illic surrexit Matthithja a Gr. diebus
filius Jochananis, filii Schimhonis, sacerdos è posteris 1 Jojaribi Jeruschalaimis, & 2 confedit 2 Moddinis.

1 Qui primus recensetur in Sacerdotum albo, 1. Chr. 24. 7. ex loco nominatur, tum quia primus co-

locus nominatur, tum quia Matthithja Pinchasum patrem vocat, infr. 54. Hieronymus montem vocat, Josephus vicum, Auctor civitatem, vers. 15. & seq. Sed hæc postrema duo facile inter se convenire possunt. Montis autem vocabulum eo quod in desertis Jehudæ montanisq; partibus sita esset civitas, in Hieronymi contextum insertum puto. Nos ex locorum comparatione appellamus Moddin, quia videtur dici à depulsoribus bonorum perfugio, Hebraea appellatione.

2 Huic autem erant filij quinq;, Jochanan, qui nominabatur 3 Gaddesch;

3 Schimhon, qui vocabatur 4 Toschi;

4 Jehuda, qui vocabatur 5 Macbæus;

5 Elhazar, qui vocabatur 6 Habaran; & Jothanhan, qui vocabatur 7 Aphusch.

6 Videns autem blasphemias, quæ efficebantur in Jehuda & Jeruschalaimis,

7 Dixit, Hei mihi, quare jam natus sum ad videndum contritionem populi mei, & contritionem civitatis sanctæ, & sedendum illic, quando tradita est in manus inimicorum?

8 Sanctuarium in manu extraneorum est, factus est b Deus in templo ejus habitans vt vir inglorius.

9 Instrumenta gloriæ in captivatem exportata sunt, interfecti sunt infantes ejus in plateis ejus, & juvenes ejus gladio inimici.

10 Quæ gens non accepit fortem c ex regno, & non obtinuit spolia ejus?

11 Omnis mundus ejus ablatu est, pro libera facta est d ancilla.

12 Ecce enim e sanctuarium nostrum, & pulcritudo nostra, & gloria nostra desolata est, & coinquinarunt ea gentes.

13 Quorsum nobis amplius vivere?

14 Et discindens Matthithjæ filii que ipsius vestimenta sua induerunt cilicia, & luxerunt valde.

15 Quum autem venerunt administri regis, qui impellebant in apostasiam, in civitatem Moddina, ut sacrificarent mcolas;

16 Multi quidem ex Jisraeie ad ipsos accesserunt; Matthithjæ verò, & filii ejus simul adducti sunt;

17 Quibus respondentes administri regis alloquuti sunt Matthithjam dicentes princeps & gloriosus & magnus es in civitate hac, firmatusque filiis & fratribus:

18 Nunc accede primus, & fac mandatum regis ut fecerunt omnes gentes, & viri Jehuda, & qui relictis Jeruschalaimis: ita eris tu & familia tua inter amicos regis, & tu ac filii tui honorabimini argento & auro, muneribusque multis.

19 Respondens verò Matthithjæ dixit voce magna, 9 si omnes gentes regni, & quæ in domo regis sunt, auscultent ipsi, deficientes quisque à cultu majorum tuorum, & consenserint mandatis eius:

20 Ego verò & filii mei ac fratres mei ambulabimus in federe majorum nostrorum.

21 Propitius nobis sit Deus, ne derelinquamus legem & statuta ejus.

22 Sermoni regis non auscultabimus, ut transgrediamur cultum nostrum, ad dexteram aut sinistram desidentes.

23 Quumque desivisset proloqui sermones istos, accessit f quidam Jehudæus in oculis omnium sacrificaturus in ara Moddinis secundum præceptum regis.

24 Quod videns Matthithjæ, zelo affectus est, & contremiscentibus renibus suis, extulit animum suum secundum judicium legis, incurrensque jugulavit illum super aram ipsam:

25 Hominem quoque regis cogentem sacrificare occidit momento illo, & aram destruxit:

26 Et zelo affectus legis, vt fecerat || Pinchas Zimri filius Schallu.

27 Exclamavit Matthithjæ in civitate voce magna; quisquis zelotypus est legis, & præstat

fedus, g prosequatur me.

28 Fugeruntq; ipse, & filii eius in montana, & dereliquerunt quæcunque habebant in civitate illa.

29 Tunc descenderunt multi, qui requirebant justitiam & jus, in 10 desertum illud,

30 Ut illic considerent ipsi cum filiis suis, & uxoribus suis jumentisque suis, quia multiplicata erant super ipsos mala.

31 Quum autem renunciatū esset viris à rege missis, & copiis quæ erant Jeruschalaimis in civitate Davidis, descendisse homines qui dissipaverant mandatū regis, in latebras quæ sunt in deserto illo, & fugisse multos post eos:

32 Statim occupantes eos castra fecerunt contra eos, & constituerunt in eos prælium die h sabbathi, quum edixissent eis,

33 11 Quousque tandem? nunc egressi facite secundum sermonem regis & vivetis.

34 Qui dixerunt, nō egrediemur, neq; faciemus sermonem regis, polluendo diē sabbathi.

35 Itaque accelerarunt in eos prælium.

36 Sed non responderunt eis, neq; lapidem miserunt in eos, neque obsepiverunt latebras suas, dicentes,

37 Moriamur omnes in simplicitate nostra, testificabitur pro nobis cælum & terra, quod nullo judicio habito perditis nos.

38 Ita insurgentibus illis contra hos in prælium sabbatho, mortui sunt hi cum suis uxoribus & liberis suis, ac jumentis suis ad mille animas humanas.

39 Quod cognoscens Matthithjæ, & amici ejus, luxerunt super eis admodum:

40 Et dixit i alter alteri, si omnes fecerimus ut fratres nostri fecerunt, ac non pagnabimus cōtra gētes istas pro vita nostra & statutis nostris jam celerrimē nos profligabunt e terra.

41 Itaq; consilium iniuerunt die illo dicentes, quiquis homo fuerit qui veniet contra nos in prælium die sabbathi pagnabimus cōtra eum, ne moriamur omnes quemadmodū mortui sunt fratres nostri in suis latebris.

42 Tunc congregati sunt ad eos k congregatiōne sua 12 Atchidai valentes robore e Jisraeitis, quicumque voluntariē adhærebant legi:

43 Et quicumq; fugiebāt ab improbis, adjecti illis, erant illis confirmationi.

44 Tum constitutis copiis cæciderunt peccatores in ira sua, viros iniquos in indignatione tua; & cæteri fugerunt ad nationes alias ut sc. varentur.

45 Obiens enim Matthithjæ & amici ejus regionem, destruxerunt aras illorum;

46 Et circumciderunt pueros incircumcidios, quoscumq; invenerunt in terminis Jisrae-lis, m fortiter:

47 Et persequuti sunt omnes illos n superbissimos, prosperè succedente hoc opere in manu illorum.

48 Ita asseruerunt legem e manu gentium, & e manu ipsorum regum, ac ne 13 illi quidem peccatori o vines concesserunt.

49 Appropinquantibus autem diebus Matthithjæ, vt moreretur, dixit filiis suis; nunc firmata fuit superbia, & castigatio, & tempus indignationis, & æstus indignationis:

50 Jam verò, filii, zelotypi estote legis, & exponite animas vestras pro federe majorum vestrorum.

51 Mementote patrū nostrorum quæ opera

3 hoc nomen, ut sequentia fere omnia, nomē est officij; non autē (ut putavit vulgus) cognomen Jochananis. Est autem Gaddes præfectus rebus concervatis atq; comparatis, ut si quæstorem dicas ararii: quod officium fuisse Jochananis, ut res comparatas, curaret atque conservaret, docet historia infr. 9. 36. quamobrem etiam idem appellatur Joseph. 2 Mac. 8. 22. & 10. 19. 4 id est, (ut ita loquamur) secretarius, secretorum & fidelium consiliorum auditor, quo nomine commendatur à parente infra versu 65. 5 vide supra. 11. 6 id est, peruens, à strenuitate & fortitudine, cujus exemplum est infra 6. 43. 7 id est, aucta sive vir amplius. Nam utroq; modo non incommodè accipi potest, ut intelligatur hunc amplificantem potentiam Jehudæorum & nomen fuisse rebus gestis amplissimum, quod historia confirmatur: quamobrem: etiam idem appellatur Zacari 2 Mac. 8. 22. & 10. 19. b Gr. templū eius mitonymia: c Gr. regnum. d Gr. in servam. e Gr. sancta. f ut qui nollent sacrificia impia accedere. g His vocibus nō dubitamus inesse synchysin potius librorum culpa, quam auctoris ipsius. Sensus enim est Matthithjæ neque exemplo servorum regis, neque gentium omnium à vero Dei cultu abductum iri.

g Græcis post no. 10 de quo supra in vers. 1. h Gr. sabbathorum, sic deinceps. 11 huic item loco vitium non dubitamus fuisse factum, pro eo quod est, εως τρωτε: vñ εζω, δότ, τας, &c. i Gr. viri proprii quo suo. k Gra. congregatio Aschidæorum. 12 hoc nomen non est villi gentis: sed proprie eos denotat profagos, qui religionis ergo huc illuc fuerūt diffusi, ne tyrannide regis ad scelus vltū cogerentur. Aschid enim diffusum sonat: sic infra passim, & 2. Mac. 14. 6. l Gr. circumdans. m Gr. in fortitudine. n Gr. filios superbis. 13 nempe Antiocho Epiphani sive Illustri, de quo supra 1. 11. o Gr. dederunt cornu.

Num. 25.

fecerint suis temporibus; & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum.

52 Abraham nonne in tentatione inventus est fidelis? & imputatum est ei ad iustitiam.

53 Ioseph tempore augustiæ suæ observavit mandatum, & dominus Ægypti factus est.

54 Pinchas pater noster quum zelo afficeretur legis, accepit fedus æterni sacerdotii.

55 Jehoschuah complendo sermonem, factus est in Jisraele iudex.

56 Caleb testimoniis confirmando in Ecclesia sermonem suum, percepit hæreditatem terræ.

57 David in misericordia sua hæreditario jure habuit thronum æterni regni.

58 Elija zelo affectus legis assumptus est in cælum usque.

59 Chananja, Hazarja, & Mischaël credentes seuati sunt è flamma.

60 Danijel in simplicitate sua liberatus est ex ore leonum.

61 Sic igitur cogitate in p generationem quamque; quicumque; spem habent in illo, eos non infirmatum iri.

62 || Et à sermonibus viri peccatoris ne timeatis, quia gloria ejus in stercora & in vermes arbitura est.

63 Ut hodie extollatur, cras minimè reperietur: nam reversus fuerit in pulverem suum, & ratiocinatio ejus perierit.

64 Vos itaque; filii confirmamini & viros vos præbete in lege: nam ea gloriã adipiscemini,

95 Ecce autem Schimhonem fratrem vestrum, scio virum consilio valentem esse; ipsi auscultate q omni tempore; ipse vobis futurus est pater.

66 Jehuda verò Machæus, qui valet potentia à juventute sua, is vobis futurus est dux exercitus, ut geratis bellum r in populos:

67 Ita vos adducetis ad vos eos omnes qui observât legē, & faciet is ultionē populi vestri.

68 Retribuite retributionem gentibus, & attendite ad præcepta legis.

69 Tum benedixit eis, deinde appositus est suis majoribus.

70 Quumq; mortuus esset cetero quadragesimo sexto anno, sepeliverunt eum filii ipsius in sepulcris majorū ipsius Moddinis, & luxerunt eum omnes Jisraelitæ luctu magno.

CAPUT III.

|| 1. Mach. 3. 1.

1 || Surrexit itaque Jehuda, qui vocatus est Machbai, filius ejus pro eo:

2 Cui auxiliantes omnes fratres ipsius, & quicumque adheferant patri ipsius, gesserunt bellum Jisraelis cum latitia.

3 Et amplificavit gloriam populo suo: nam induens thoracem ut Gigas, & accingens arma bellica sua prælia constituit protegens castra sua gladio:

4 Et similis effectus leoni in operibus suis, & tamquã juvenis leo rugiens in venationē,

5 Persequutus est iniquos perscrutans eos, & turbantes populum suum incendit;

6 Ad eò ut contraherentur iniqui ex metu ejus, & omnes operam dantes iniquitati conturbarentur, prosperè succedente salute a per administrationem ejus.

7 Sic exacerbans¹ reges multos latificavit Jahakobū operibus suis, ita ut in seculum usque memoria ejus sit benedictioni.

8 Et pervadens per ciuitates Judææ pro-

fligavit impios ex ea avertitq; iram à Jisraele, 9 Factusq; celebris ad extremitatem usq; terræ congregavit pereuntes.

10 Quamobrem congregavit Apollonius gentes, & ex Schomrone copias multas, ut bellaret contra Jisraelem.

11 Quod agnoscens Jehuda processit ei obviam, & percutiens eum occidit, cadentibus confossis multis, & reliquis fugientibus:

12 Quorum spolia accipiens, gladium Apollonii assumpsit Jehuda, eòq; bellum gessit diebus omnibus,

13 Audiens verò Seron princeps copiarum Syriæ collegisse Jehudam cætū ecclesiãq; fideiū secum & procedētium in bellū, dixit,

14 Comparabo mihi nomen & glorificabor in regno, debellans Jehudam & socios ejus, & istos nihili facientes sermone regis.

15 Et applicavit se ad illud, ascenderuntq; cum eo castra impiorum fortia ad juvandum eum & exsequendū ultionē in filios Jisraelis.

16 Quum autem appropinquasset ad ascensum Beth-choronis usque, egressus est Jehuda obviam ei paucis comitibus:

17 Qui ut viderunt venientem exercitum obviã sibi dixerunt Jehudæ, quid poterimus, qui pauci sumus, efficere præliando contra tantam multitudinē ac fortem, cum nos solutis viribus simus ex inedia hodierna?

18 Sed dixit Jehuda, facile est cõcludi multos in paucorū manibus, neq; est differentia corã Deo cæli ut servet, multisne an paucis:

19 Non enim multitudine copiarum est victoria belli, sed è cælo fortitudo est.

20 Isti veniunt contra nos cum plurima injuria, & iniquitate ad tollendū nos & uxores nostras, liberosq; nostros, ad spoliandum nos.

21 At nos pugnamus pro animis nostris, & legibus nostris,

22 Quamobrem ille conteret istos in conspectu nostro: vos itaque; ne metuatis ab illis.

23 Quumq; desisset loqui invectus est in eos repentē, ad eò ut contereretur Seron & castra ipsius coram eo.

24 Et persequuti sunt eos in descensu Beth-choronis ad campum usq; cecideruntque ex eis quasi octingenti viri, reliqui verò fugerunt in terram Pelitichthæorum.

25 Ita cœpit metus Iehudæ fratrumq; ipsius, & consternatio irruere in gentes circumstantes ipsos:

26 Et perlatum est ad regem usq; nomen ipsius; denique de præliis Iehudæ enarrabant omnes gentes.

27 Ut autē rex Antiochus audivit sermones istos exarsit indignatione, & mittens congregavit copias omnes regni sui, castra potentia valde:

28 Aperiensq; ærarium suum dedit stipendia copiis suis in annum, & mādavit eis ut in annum comparatæ essent ad omnem usum.

29 Sed quum videret deficere argentum thesauris, & collectores tributorum regionis paucos esse propter seditionem & plagam quam effecerat in terra, tollendo leges quæ fuerant à diebus primis.

30 Veritusq; ut non haberet quod semel aut bis satis esset ad sumtus & donaria, quæ dederat antea liberali manu; ut abundaverat supra reges priores liberalitate donorū:

31 Incertus cū animo suo valde, cepit cõsilium.

Gr. generatio-
m generationū.Eccles. 10. 11. &
12.Gr. omnibus die-
bus.

Gr. populorum.

b Gr. in occursum:
ejus, ut vers. 16 &c Gr. calo s̄nec-
dochi. e. in infra
vers. 60.d Gr. cum multi-
tudine injuria.e Gr. appropin-
quavit.

f Gr. iratus est.

2 i. divisiones &
intestinos mo-
tus obortos
in singulis gen-
tibus propterea
quod offenderet
tur ipsarum su-
perstitionis insolē-
te edito Regis
Antiochi, de
quo supr. 2. 43.
nam semper vul-
garum fuit ja su-
perstitionis gen-
tibus illud He-
siodi. v̄q̄. & 27-
x̄. & 28. & 29.
Gr. liberali
manu.a Gr. in manu e-
jus.
i. dynastas,
principes & pri-
mores viros, qui
reges quoque in
scriptura appel-
lantur, ut Je cha,
10. 8.

¹ vide infra 6.1. hium proficiscendi ³ in Perfidia; & accipiendi tributa regionum illarum, ac congregandi pecuniam multam.

32 Itaq; reliquit Lysiam hominem gloriosum, & regali genere, præfectum negotiis regis à fluvio Euphrate usque ad terminos Ægypti,

33 Qui educaret Antiochum filium ipsius donec reverteretur ipse:

34 Et tradidit ei dimidium copiarum atq; elephantos, addens mandata ei de reb. omnibus quas volebat, & de habitatoribus Iehudæ, ac Ieruschalaimorum.

35 Vt mitteret in eos exercitum ad atterendum & tollendum robur Israël, & reliquias Ieruschalaimorum, auferendumque è loco illo memoriam eorum;

36 Et collocandum viros alienigenas in omnibus terminis eorum, & forte tradendum terram eorum.

37 Rex verò ipse accipiens dimidium copiarum quod remanserat, profectus est ⁴ Antiochia è ciuitate regni sui, anno centesimo quadragesimo septimo, & trajecto Euphrate fluvio regiones superiores peragravit.

38 || Elegit autem Lysias Ptolemæum filium Dorymenis, & Nicanorem, & Gorgiam viros potentes ex amicis regis;

39 Et misit cum eis quadraginta millia virorum, & septies mille equitarum, ut venientes in terram Iehudæ devastarent eam secundum sermonem regis.

40 Atque hi profecti cum omni exercitu suo venerunt, & castra posuerunt prope Emmauntem in regione campestri:

41 Quorum ^b famam audiètes mercatores regionis assumerunt argentum & aurum multum valde, atque ministros, & venerunt in castra, ad accipiendum Iisraelitas in seruitium sibi, quibuscum adjunxerunt se copiam Syriæ, & regionis alienigenarum.

42 Videns itaq; Iehuda & fratres eius multiplicata esse mala, & copias castrametari in terminis suis; ut cognouerunt sermones regis quos maudaverat fieri populo ad perdicionem & consummationem, dixerunt: quisque alter alteri:

43 Restituamus populum nostrum ex deiectione hac, vt pugnemus pro populo nostro, ac sanctuario.

44 Et congregatus est conuentus, vt parati essent ad bellum, utq; orantes peterent misericordiam, & miserationes à Deo.

45 (Nam Ieruschalaimorum urbs erat vacua habitatoribus ut desertum, non erat qui ⁵ ingrederetur, aut egrederetur inter natos ejus; & sanctuarium erat conculcatum, & viri alienigenæ in arce ^{erant}, diversorium ^{erat} pro gentibus; deniq; sublata erat delectatio ex Jahakobo; tibiaq; & cithara defecerat.)

46 Congregatiq; venerunt ⁶ Mitzpam è regione Ieruschalaimorum, quia locus orationis fuerat Mitzpæ antea Iisraeli.

47 Et ieiunauerunt die illo, induentes cilicia & cinerem imponentes capitibus suis, & diruperunt vestimenta sua:

48 Expanderuntq; libros legis, de quib. accuratè scrutabantur gentes, ut inscriberent eis figuras idolorum suorum:

49 Et afferentes vestimenta sacerdotii, primitiasq; & decimas, excitaverunt ⁷ Neziræos, qui expleverant dies suos.

50 Inclamaueruntq; voce in calum sublata

dicentes, quid faciemus istis, & quoniam istos abducemus?

51 Et sanctuarium tuum conculcatum est atq; inquinatum, & sacerdotes tui ^{versantur} in luctu & abiectione:

52 Et ecce gentes istæ congregatæ sunt contra nos ad tollendum nos. Tu nosti quæ rationes ineant contra nos.

53 Quomodo poterimus subsistere in faciem istorum, nisi tu adiuveris nos?

54 Claxeruntq; tubis, & clamaverunt voce magna.

55 Postea verò constituit Iehuda duces populi, chiliarchos, & centuriones, & præfectos quinquagenis, & decuriones:

56 Dixeruntq; iis qui edificabant domos, & desponsaverant uxores sibi, & conserauerant vineas, timidisq; vt reverteretur quisque domum secundum legem.

57 || Ita profecta sunt castra, & metati sunt ad Emmauntem ⁸ meridiem versus.

58 Et dixit Iehuda, accingimini, & estote strenui, ac estote parati ^l manè ad pugnandum contra gentes istas quæ congregatæ sunt aduersum nos, ad tollendum nos & sanctuarium nostrum:

59 Nam melius est nos mori in bello, quam videre mala gentis nostræ & sanctuarii.

60 Prout autem fuerit voluntas Dei in caelo ita faciat.

CAPUT IV.

¹ Assumit autem Gorgias quinquies mille viros, & mille equites electos; & ² castra ista profecta sunt noctu.

2 Ut irruentes in castra Iehudæorum caederent eos repente: erantq; ipsi ^a incolæ ³ motis duces itineris illi.

3 Quod audiens Iehuda profectus est ipse ac ⁴ potentes illi ad percutiendum copias regis quæ erant Emmaunte.

4 Atque adhuc quidem illius copiam erant dispersæ à castris,

5 Quum veniens Gorgias in castra Iehudæ noctu, nemine invento, quæsiuit eos in montibus; nam dicebat, fugiunt isti à nobis.

6 Simul ac autem illuxit dies, visus est Iehuda in campo ipso cum tribus virorum millibus: verumtamen tegumenta gladiisq; non habebant pro voluntate sua.

7 Quum itaque aspicerent castra gentium fortia loriceis hominibus, & equitatum circumstantem ea, qui quidem periti erant ^b rei militaris,

8 Dixit Iehuda viris qui erant cum ipso, ne timeatis multitudinem istorum, & impetum istorum ne formidatis:

9 Mementote ut seruari sunt maiores nostri in mari rubro, quando persequerentur eos Partho instructis copiis.

10 Nunc ergo inclamemus ^c Deum caeli, si miserebitur nostri; & recordatus federis majorum conteret castra ista hodie in conspectu nostro:

11 Ut cognoscant omnes gentes, esse, qui liberet & seruet Iisraelem.

12 Attollentes autem alienigenæ oculos suos quum vidissent illos ex aduerso venientes,

13 Exiverunt è castris in prælium; & claxerunt qui ^{erant} à Iehuda.

14 Quumq; fuissent congressi, gentes illæ contritæ sunt diffugeruntque in campum:

15 Extremi verò omnes ceciderunt gladio;

⁴ ea quæ fluvio Daphnæ adiacet, vnde nomen habet.

¹ 2. Macch. 8.

^b Gr. nomen.

⁵ Gr. quisque ad proximum suum.

³ i. populi administrationem in se publicè reuerteret ut Num 27. 17.

⁶ in finibus Eimamitarum, de qua 1. Schem 7. 5. & 16.

⁷ votiuos, puta a lege, Numer. 6. nam vota ad exorandam à Deo misericordiam pertinebant, ut Lament. 4. 7.

⁸ Dicit. 20. ² i. qua parte spectat Ieruschalaima, quum hostes ab altera parte Emmauntis essent, supr. vers. 40. ³ Gr. in viros potentes. ⁴ Gr. in manè.

¹ Sesus est, Gorgias volens contra Iehudæos infesto agmine procedere cum sex hominum millibus duces adhibuit itineris, quibus auctoribus Iehudæos, numero paucos, inermes, & inopiantes aggressus opprimeret, nihil necesse ratus, ut tota castra ad istud consiliu efficiendum mouerentur; ut apparet ex vers. 6. ² id est, hi sex mille viri duce Gorgia. ³ id est, arcis in civitate Davidis prædiarum de quibus inf. vers. 41. ⁴ qui ad Iehudæ fuerant congregati, supr. 3. 44. ^b Gr. belli.

^c Gr. calum: sed nec docho: sic deinceps.

⁵ fructiferos agros Moabitari quos celebres fuisse testatur Jechah. 16. 17. vox autem Hebraica postea invaluit, & in nomen quasi proprium abiit; ex quo etiam montes Asadami apud Ptolemaum in geographicis fuerunt appellati. Est autem hic orientis tractus, ut ex sequentibus patet. Edomæ terminus meridians est, Aschdodum vero, id est Azotus, &c. ab occidente sunt.

^d Gr. persequendo post eos.

^e Gr. bellum; me-

^f Gr. byacinthum, & purpuram marinam.

^g termino Jehudæ, cuius metio est Jechah. 15. 18. & infra vers. 61.

^h Gr. audaciam roboris.

ⁱ nempe quum primam se vidit ab hostibus quiescere.

quos persecuti sunt ad Schedemothas usque, & usque ad campos Edomæ, Aschdodumque & Jamniam; cecideruntque ex eis quasi ter mille viri.

16 Reversus autem Jehuda & copiarum ejus ad persecutionem illorum.

17 Edixit populo, ne concupiscatis spolia; hostes enim sunt ex adverso nostri,

18 Gorgias, inquam, & copiarum ejus in monte isto sunt prope nos; sed state nunc contra inimicos nostros, & expugnate illos: postea vero liberè spolia illorum capite.

19 Absolvete adhuc Jehuda ista eloqui, apparuit pars quædam prospiciens è monte:

20 Quæ vidit in fugam veros fuisse suos, & Jehudaos succedere castra sua: nam fumus qui spectabatur demonstrabat factum.

21 Illi autem videntes ista timore perculsi sunt valdè; & simul videntes Jehudæ castra in campo parata ad prælium.

22 Fugerunt omnes in regionem alienigenarum.

23 Itaque Jehuda reverso ad spolia castrorum, acceperunt aurum multum & argentum, & fhyacinthinas vestes, & infectas purpura marina, & divitias magnas:

24 Deinde reversi laudarunt & benedixerunt Deo cæli, eò quòd bonus sit, quòd in seculum misericordiam ejus:

25 Etenim quæ est salus magna Israëli die illo.

26 Quicumque autem alienigenarum conseruati sunt, advenientes renunciarunt Lysia omnia quæ acciderant:

27 Et ille audiens confusus est, & abjecit animum, quòd ea non essent facta Israëli quæ voluerat, neque evenissent ea quæ rex ipsi mandaverat.

28 Sequenti autem anno collegit virorum lectissimorum sexaginta millia & quinquies mille virorum equitatum, ut expugnaret eos:

29 Venientesque in Edomæam castra fecerunt Beth-tzura, quibus occurrit Jehuda cum decies mille viris,

30 Et videns castra illorum fortia, oravit dicens, benedictus es servator Israëlis, qui contrivisti impetum potentis per servum tuum Davile, & tradidisti castra alienigenarum in manus Jonathanis filii Schaulis, & armigeri ipsius.

31 Conclude castra ista in manu populi tui Israëlis, & confundantur in copiis & equitatu tuo:

32 Inde illis metum, & liquefacit audax robur illorum, commoveanturque contritione ipsorum:

33 Dejice ipsos gladio amantium te: & laudent te omnes qui cognoscunt nomen tuum, hymnis.

34 Tunc congressi sunt inter se, cecideruntque ex castris Lysia ad quinquies mille viros, ceciderunt inquam ex adverso istorum.

35 Videns autem Lysias fugam quæ fuerat sui exercitus, & factum audax Jehudæ, atque ut parati sunt vivere aut mori generosè, profectus in Antiochiã exteris collegit; multiplicatoque exercitu qui fuerat confectus, cogitavit oportere ut instauratus rediret in Jehudæam.

36 Dixit autem Jehuda & fratres ejus, ecce contriti sunt inimici nostri ascendamus ad purificandum locum sanctum, & instaurandum denuò:

37 Congregatisque castris totis ascenderunt in montem Tzizonis:

38 Ubi quum viderunt sanctuarium desolatam, & altare contaminatum portasque exustas, & in vestibulis plantas enatas tanquam in arboreto, aut in aliquo mœcium, & cellasque dirutas:

39 Disregerunt indumenta sua plangentes planctu magno, imposueruntque cinerem capiti suo,

40 Et procidentes super faciem in terram clamaverunt tubis & hoc significantibus, & clamaverunt Deum cæli.

41 Tunc mandavit Jehuda viris ut oppugnarent eos qui erant in arce, donec purificaret locum sanctum:

42 Et elegit sacerdotes inculpato studiose legis,

43 Qui purificaverunt locum sanctum, & sustulerunt lapides contaminationis exportantes in locum immundum.

44 Quum autem consilium inirent de altari holocausti contaminato, quid eo facturi essent:

45 Accidit eis consilium optimum destruendi illud, ne fortè esset ipsis probro, quia gentes contaminaverant illud: & destruxerunt altare,

46 Reposueruntque lapides illos in monte domus ipsius commodo loco servandos, donec Propheta adventaret ad respondendum de illis:

47 Et acceptis lapidibus integris secundum legem, edificaverunt altare novum ad formam ejus quod fuerat prius.

48 Postea ædificatis locis sanctis interioribusque domus partibus, atria ipsa sanctificaverunt,

49 Et factis novis instrumentis sanctis intulerunt lychnuchum, & altare holocaustorum, ac thymiamatum, mensamque in templum.

50 Ita suffitum fecerunt in altari, & accenderunt lucernas impositas lychnucho, ut lucerent in templo:

51 Imposueruntque mensæ panes, & extenderunt aulae, perfeceruntque omnia opera quæ curaverant.

52 Tum surgentes manè vigesimo quinto die mensis noni (is est mensis Cislev) anno centesimo quadragesimo octavo,

53 Obtulerunt sacrificium secundum legem in altari holocaustorum novo, quod fecerant pro tempore.

54 Quo die contaminaverant illud gentes, eodem fuit denuò instauratum cum canticis & citharis, cinyrisque & cymbalis:

55 Et procidentes omnes populares in faciem adoraverunt benedixeruntque Deo cæli, qui prosperum successum tribuerat ipsis.

56 Celebraveruntque hanc instauracionem altaris diebus octo, offerentes holocausta cum lætitia, & sacrificantes sacrificium salutis & laudis.

57 Nam ornavit partem anteriorem templi coronis aureis, & scutulis, renovaruntque portas, & cellas, quum januas apposuissent eis.

58 Quum itaque fuisset lætitia magna in populo valdè, & aversum opprobrium gentium:

59 Statuit Jehuda cum fratribus suis, & tota ecclesia Israëlis, ut ageretur dies instauracionis altaris temporibus suis quotannis, diebus octo, incipientibus à vigesimo quinto mensis Cislevi, cum lætitia & gaudiis:

60 Et ædificarunt eodem tempore in monte Tzizonis circumquaque; muros altos, & tur-

¹ Gr. paslophoria.

² id est, iis instrumentis eaque forma, quæ imperatur lege, Num: 10.

³ Gr. significativum.

⁴ id est, tertia parte opidi quæ à xpc nomine inde habuit Græca appellatione de qua supra 1. 15. & 3. 45. & infra 12. 36.

⁵ id est, docendum quid illic fieri oporteret. Simile est Hez. 2. 63.

⁶ Exod. 10. 15.

⁷ id est gratiarum actionis, quod pacificorum sacrificium vulgò appellarunt. Sic accipiendum esse vincit argumentum, itemque Propheta Plal. 116. 13.

⁸ Gr. quod est in facie templi. in Gr. annum secundum annum.

⁹ Gr. montem.

res præponentes; ne quando advenientes gentes proculcarent ea, ut fecerant prius;

61 Mandaueruntque exercitum qui illic erat custodijs incumbere, postquam munivisset illud: & servare Beth-tzuram, ut haberet populus munitionem, ex adverso Edomæ.

CAPIT V.

1 Fuit autem, quum audissent gentes in circuitu ædificatum esse altare, instauratumque denuò sanctuarium, ut prius, ut irascerentur valdè:

2 Ineuntésque cõsilium de tollendo genere Jahakobi, eos qui erant in medio sui inciperet morte afficere, & tollere aliquos è populo.

3 Quamobrem expugnavit Jehuda, bellum gerens in a posteros Hefau in Edomæa, regionè Hakebbatenam, quia circumsedebant Jisraelitas, & percussit eos plaga magna, eosque in arctum compellens cepit spolia eorum.

4 Deinde recordatus malitiæ filiorum Hakanis, qui fuerant populo b laqueus & offencilum, struendo eis insidias per itinera;

5 Postquam inclusi fuissent ab eo in turre: castra metante contra illos, internecioni devovit illos, & incendit turres illius regionis igne, cum omnibus quæ erant in eis.

6 Inde transmeavit in Hammonitas, ubi invenit manum forte n, populúmque multum cum Timotheo duce ipsorum,

7 Eo autem cum illis congresso præliis multis contriti sunt à conspectu ejus, ita percussit eos.

8 Quumque cepisset prius Iahzerum & pagos illius, reversus est in Jehudæam.

9 Congregata sunt autem gætes quæ erant in regione Gilhadis contra Jisraelitas, qui erant in finibus ipsorum, ad tollendum ipsos.

10 Quamobrem fugerunt in munitionem Dithema, miseruntque literas ad Jehudam & fratres ejus, dicentes,

11 Congregata sunt contra nos gentes quæ circumstant nos ad tollendum nos, atque se comparant ut venientes occupent munitionem in quam confugimus; & Timotheus dux est exercitus ipsarum,

12 Nunc igitur veniens eripe nos è manu ipsarum: nam ceciderunt è nobis multi:

13 Et omnes fratres nostri qui erant in partibus Tob, morte affecti sunt, & captivas abduxerunt uxores ipsorum, liberósque eorum & ipsam supellectilem, postquam peremissent illic ad mille viros.

14 Quum adhuc literæ istæ legerentur, ecce nuncij alij advenerunt ex Galilæa disruptis vestibibus, renunciantes in hanc sententiam,

15 Dicentésque convenisse contra se ex Ptolemaide, Tyroque, & Tzidone, & Galilæam totam repletam esse alienigenis, ut consumant nos, inquebant illi.

16 Quum autem Jehuda populúsque; audivisset sermones istos, congregata est ecclesia magna ad consulendum quid facturi essent fratribus suis, qui erant in afflictione, & oppugnabantur ab illis:

17 Dixitque Jehuda Schimhoni fratri suo, elige tibi viros, & profectus libera fratres tuos qui sum in Galilæa: ego verò & Jonathan frater meus proficiscemur in regionè Gilhadis.

18 Ita reliquit Josephum filium Zecariæ & Hazarjam, duces populi, cum reliquis copiis in Jehudæa ad custodiam:

19 Quibus mandavit dicens, præste huic

populo, ac ne committite prælium in gentes, donec reversi fuerimus.

20 Quum ergo distributi essent Schimhoni ter mille, qui proficiscerentur in Galilæam; Jehudæ verò viri octies mille profecturi in regionem Gilhadis:

21 Profectus Schimhon in Galilæam commisit prælia multa contra gentes, & contritis gentibus à conspectu suo persequutus est eos ad portas usque Ptolemaidis:

22 Adeò ut caderent ex gentibus ad viros ter mille: ceperuntque spolia earum.

23 Et assumétes alios è Galilæa, etiam qui in Harbathis erant, cum uxoribus liberisque; & quæcumque erant ipsis, abduxerunt ea in Jehudæam cum lætitia magna.

24 Jehuda verò Machæus, & Jonathan frater eius quum trajecissent Jardenem, profecti sunt itinere trium dierum in deserto:

25 Ubi occurrerunt Nabathæis, qui obviam venientes illis pacificè enarraverunt illis omnia quæ acciderant fratribus ipsorum, in regione Gilhadis,

26 Et multos ex eis comprehensos esse Botzra, & Betzeri, Mallæ, Cheschbone, Mahacathæ, & Karnajimis, quæ omnes civitates munitæ sunt & magnæ.

27 In cæteris quoque civitatibus Gilhadis comprehensos esse; ac postridie statuere irruptione facta contra munitiones eas occupare, deinde verò tollere omnes illos die uno.

28 Quamobrem convertit Jehuda cum castris suis viam ad desertum in Botzram repente, & capiens civitatem occidit omnem masculinum a acie gladij, & acceptis omnibus spoliis eorum incendit eam igne.

29 Inde verò movens nocte profectus est tanquam in munitionem iturus esset.

30 Sed quum illuxisset, sublati oculis ipsorum, ecce populus multus atque innumerus attollebant scalas & machinas ad capiendum munitionem, & bello petebant eos,

31 Videns autem Jehuda inceptum esse prælium, clamore civitatis ascendente in cælum usque; tubis & voce magna, dixit viris copiarum,

32 Pugnate hodie pro fratribus vestris:

33 Et procedentes tribus ordinibus à te go illorum clamaverunt tubis, & inclamaverunt oratione.

34 Agnoscentia verò castra Timothei Machæum esse, fugerunt à conspectu ejus & percussit eos plaga magna, adeò ut ceciderint ex eis die illo ad octies mille viros.

35 Postea declinans Mitzpam oppugnavit eam, & occupavit eam, occidit omnem marum ejus, acceptisque spoliis ejus incendit eam igne.

36 Inde movens occupavit Cheschbonem, Mahacatham, Betzerum, & reliquas civitates regionis Gilhadis.

37 e His autem rebus gestis congregavit Timotheus castra altera, & castra metatus est ex adverso Rephanis trans torrentem;

38 Jehuda verò misit qui explorarent castra: hi renuntiaverunt ei dicentes; congregata sunt ad eos omnes gentes quæ circumstant nos, copiarum multarum admodum:

39 Arabas etiam conduxit ad auxilium suum, & castra habent trans torrentem, parati venire ad pugnandum contra te. Profectus est itaque Jehuda obviam eis.

40 Dixit verò Timotheus principibus copiarum suarum, quum appropinquaret Jehuda &

nempe Beth-tzura Edomæam versus, ut sup. vers. 29. 2 Mach. 12. 3 Græc. filios. 4 i.e. regionem populorum qui Hakebbæi dicebantur Jehudææ conterminam, ut constat ex Num. 34. 4. Jehosch. 15. 3. & Judic. 1. 6. 5 hunc locum ita legendum esse, res ipsa loquitur: nam Beon, si e (ut apud Josephum legitur) Bavanis, scriptura, nullam meminit: sed librorum imperitia duas voces in unam contraxit, qui pro Beonhakan scriptura Bavani. Fuit autem Hakan Betzeri filius, Gen. 6. 7. qui idem Jahakan, 1. Chr. 12. 42. Unde filii Jahakanis dicti sunt populi Edomæ, Num. 33. 31. & 32. Et Deut. 10. 6. b Gr. in laqueum offendit. 3 legitur quidem in contextu Græco Gazet, quem sequutus est Hieronymus; sed Gazet sive Gazet ab hoc tractu situm est longissime, ut apparet ex Jehosch. 16. 3. & 10. & Judic. 1. 29. & alibi passim. Quamobrem locum hunc ex Josepho Græco confirmamus hoc modo legendum esse. De hoc autem oppido vide Num. 21. 31. & 32. 4 i. meo iudicio, Rithma: cuius meminit Moische Num. 31. 18. & 19. Nam in apud Hebræos commutari non est insolens ut Dodanim, Rodanim, Gen. 10. 4. & 1. Chr. 7. c Gr. cecidit è nobis multitudo. 5 sic restituimus locum ex Judic. 11. 3. & 5. & 2. Schem. 10. 6. & 10. Nam hæc regio dicitur Tob, & Syriæ attribuitur in scriptura sacra, atque inde Tubiani Jehudei, 2. Mac. 12. 17. 6 quæ Hebræis dicitur Haco, ut legitur Judic. 1. 31. 7 vocem hanc ex Hieronymo supplere non dubitavimus, ut omnino necessarium.

8 propriè dicitur fuisse Harabothis, ut infra 9. 2. i. locis campestribus: campum magnum appellat infr. 12. 49. Quo nomine Hebræi planities, quibus impendent montes soliti sunt designare, 9 hæc nomina cum ex Josepho, tum ex historiarum sequentis compilatione, imprimis verò scripturæ sacre sic restituimus. Est autem Botzra Edomæorum metropolis, Jos. 6. 1. Betzer verò vel Botzra quoque Moabitum oppidum, olim ad Reubenitas pertinens: Meraritis assignatum: vide Jirm. 48. 24. 10 sic legitur ex Josepho. Est autem Malle propriè munitionis, quam Jureconsulti clausuram vel clusuram vocant; eademque vocat Mitzpa Moabitum, 1. Schem. 22. 3. ut confirmatur ius. v. 35. 11 i. oppidum. Mahacathæ, habitantis in finibus Gilhadis, de quo populo Deut. 3. 14. Jehosch. 11. 5. & alibi passim. Cheschbonis verò nomē per vulgatum est. Karnajima Moische nominavit Gen. 14. vers. 5. d Gr. ore; sic dicitur in epe.

castra eius ad torrentem aquæ; si trajecerit ad nos prior, non poterimus sustinere eum; sed fomnino potentior erit nobis:

f Græc. potens-potentior.

41 Sin autem formidaverit, & castra fecerit transfluvium, trajiciemus ad eum, erimusque potentiores eo.

g Gr. omnem

42 Sed ubi appropinquavit Jehuda ad torrentem aquæ, stetit populi scribas ad torrentem, & mandavit eis dicens, ne finatisg ullum hominem castra ponere; sed veniant omnes in prælium.

h Atergarium, ut appellatur 2. Mac. 12. 26.

43 Ita trajecit in illos prior, totusq; populus ipsius post ipsum, & cõtrita sunt in cõspectu ejus omnes gentes, quæ abjicientes arma sua fugerunt in fanum, quod est Karnajimis.

h Gr. a parvo ad magnum.

44 Occupantes autem civitatem, fanum ipsum incenderunt igne cum omnibus quæ erant in eo. Sic eversa est urbs Karnajimorû, quum non potuissent amplius sustinere in conspectu Jehudæ.

14 civitas est (ut docet ratio in neri) ad Midianitas pertinens, dicta (opinor) ab Hephero Madjanis filio, Gen. 25. 4. & 1. Chron. 2. 33.

45 Tunc abduxit Jehuda omnes Jisraelitas qui erant in regione Gilhadi, h tam parvum quàm magnum, & uxores eorum, liberosque eorum & suppellectilem, castra magna admodum, ut venirent in terram Jehudæ.

46 Quum autem venissent¹⁴ Hephronem utque (quæ civitas est magna in ipso ingressu; munita valde, non poterat declinari ab ea dextrorsum aut sinistrorsum: sed per medium ejus eundem erat)

47 Excluserunt eos cives,

48 Et obstruxerunt portas lapidibus.

49 Misit verò ad eos Jehuda verbis pacificis, dicens,

50 Transibo per terram tuam, ut abeamus in terram nostram: nemo autem malè faciet vobis; tantummodò pedibus transibimus: sed noluerunt aperire ei.

51 Quamobrem mandavit Jehuda ut pronunciaretur in castris irrumpendum esse cuique ab eo quo erat loco: & irruerunt viri copiarum, oppugnaveruntque civitatem toto die illo & tota nocte, donec tradita est civitas in manus ipsorum:

15 civitatis ad Menaschen pertinentis, quæ postea à Scythis Asiam obvenientibus appellata fuit Scythopolis: vide Jehof. 17. 11. & Judic. 1. 27. i Gr. colligens extrinsecos, Hebrais. mu, ut Num. 10.

52 Et perdidit omnè masculum acie gladii, funditusque eversa illa accepit spolia ejus, & pervasit per civitatem super eos qui occisi erant. Inde trajecerunt Iardenem in campum magnum, qui ex adverso¹⁵ Beth-schanis est.

53 Jehuda verò i agens extremam aciem, adhortabatur populum in tota via, donec venisset in terram Jehudæ.

54 Tunc ascenderunt in montem Tzizonis cum lætitia & gaudio, obtuleruntq; holocausta, eò quòd non cecidisset ex ipsis ullus, donec reversi essent cum pace.

55 Diebus autè illis, quibus erat Jehuda cū Jonathane in regione Gilhadis & Schimhon frater ejus in Galileæ ex adverso Ptolemaidis;

56 Audiens Ioseph filius Zecariæ & Hazarja principes copiarum reliquarum strenua facinora & res bellicas, quas effecerant, dixerunt,

h Gr. faciemus.

57 k Comparemus nos quoq; nobis ipsis nomen, & proficiscamur ad oppugnandum gentes, quæ circumstant nos:

58 Præceptoque dato viris copiarum quæ erant cum ipsis, profecti sunt cõtra Jamniam

59 Egressus verò Gorgias è civitate est, & viri ipsius obviam eis in prælium.

60 Ita versus in fugam Iosephus & Hazarja persequentibus illis propulsati sunt ad ter-

minos usq; Jehudæ, cecideruntque die illo è populo Jisraelis ad bis mille viros: adeò fuit fuga magna in populo Jisraelis;

61 Eò quòd non audiissent Iehudæ & fratribus ejus, existimantes se facturos facinus.

62 Isti autem non erant de semine virorû illorum, quorum operâ salus data est Jisraeli.

63 Itaque vir ille Jehuda & fratres ejus gloriam consequuti sunt valdè coram toto Jisraele, gentibusque omnibus, ubi audiebatur nomen ipsorum:

64 Adeò ut congregatæ eos accederent acclamantes fausta:

65 Deinde procedens Jehuda & fratres ejus, ut oppugnarent Edomæos qui erant¹⁶ in regione Meridiana, percussit Chebronem, & villas illius,

16 i. in parte Jehudæ quæ Meridiam spectat ab Edomæis occupata. h Græc. filius.

66 Et sublata munitione illius, postquam turres illius incendit circumquaque, castra movit profecturus in terram alienigenarum, transivitque¹⁷ Schaharajima:

17 Græcè quidè legitur Samaritiam: sed absurdum est planè Samaritiam constitui in tractu Meridiano Jehudæ. Quamobrem nos hanc vocem reposuimus ex Iehof. 15. 36. hic, & 2. Mac. 12. 36.

67 Quo tempore ceciderunt sacerdotes civitatum sine consilio, volente ipso facinus strenuum efficere quum processisset in prælium.

68 Declinavitque Iehuda in Aschdodum in terram alienigenarum, quorum altaria destruxit, & sculptiles Deos combussit igne: quumque cepisset spolia civitatum, reversus est in terram Jehudæ.

CAPUT VI.

1 REX autem Antiochus peruens¹ superiores regiones quum audisset esse in² Elymaide quæ est in Perside, civitatem nobilem divitiis, argento & auro;

h 2. Mas. 9. Ex consilio capto sup. 3. 31. regio est, quæ Elymaus amnis à Susiane distinguitur, & Orontis à reliqua Persidis parte: quæ regio tota palustris, quia ab Historicis ferè extra Persidem collocatur. quum tamen sit pars illius: propterea auctor visum est eam hoc pacto circumscribere. Persopolin, ut appellatur 2. Mach. 9. Diana, ut Iosepho placet. quæ Nanga dicitur 2. Mach. 1. 13. h Gr. in grecis. h Gr. in prælium.

2 Et⁴ templum quod erat in ea, esse opulentum valdè, ibique esse tegumenta aurea, & thoraces, & arma, quæ reliquerat ibi Alexander filius Philippi rex Macedo, qui regnaverat primus a Græcorum illic:

3 Venit quærens occupare civitatem, & deprædari eam; sed non potuit, quia innotuerat hic sermo civibus.

4 Quamobrem insurgentes in eum b prælio infestarunt eum, & fugiens movit inde cum tristitia magna, reversurus Babylonem.

5 Venit autem quidam in Persida, qui nunciavit ei, in fugam versa esse castra quæ profecta erant in terram Jehudæ;

6 Et profectum Lysiam cum copiis potentibus in primis fuisse in fugam versus à conspectu eorum, eosque invaluisse armis & copiis, & spoliis multis, quæ ex illis castris ceperant quum Jehudæi concidissent ea,

7 Et diruisse abominationem quam edificaverant in altari, quod erat Jeruschalannis, & sanctuarium sicut illud quod ante fuerat circumdeditur muris altis, & Bethzuram civitatem suam.

8 Fuit verò quum audisset rex sermones istos, ut consternaretur & commoveretur valdè, adeò ut decumbens lecto incidere in infirmitatem ex tristitia, quòd factum non fuisset ipsi sicut cogitaverat.

9 Itaque fuit illic diebus multis, eò quòd renovata esset in ipso tristitia magna.

10 Et arbitratus se jam jam moriturum, advocavit omnes amicos suos, & dixit eis, abcessit somnus ab oculis meis, & concidi animo ex solitudine.

11 Dicens cum animo meo, quousque afflictionis deveni, & fluctus magni quo nunc jactatus sum?

⁵ i. utinam me ita gessissem in meos subditos, ut illis benefacere amorem omnium mihi conciliavissem. c. Gr. *prosestare*

12 Nam ⁵ utinam bonus & dilectus fuisset in ⁶ regno meo. Nunc autem recordor malorum quæ feci Jeruschalaimis, accipiens omnia instrumenta aurea & argentea quæ in eis erant, & mittens qui tollerent habitatores Jehudæ sine causa.

13 Agnosco, propter ista obvenire mihi mala hæc: nam ecce pereo tristitia magna in regione aliena.

14 Tunc advocans Philippum unum ex amicis suis præfecit eum toti regno suo:

15 Et tradidit ei diadema, & stolam suam, & annulum, ut agens Antiochum filium ipsius educaret eum ad regnandum.

16 Ita mortuus est illic Antiochus rex anno centesimo quadragesimo nono:

|| 2. Mac. 10. 11.

17 || Et cognoscens Lysias mortuum esse regem, instituit Antiochum filium illius qui regnaret pro eo, quem educavit juvenem, & imposuit ei nomen Eupatoris.

⁶ i. præsidarij milites Antiochi, qui Acram tertiam Jeruschalaimorum partem obtinebant, & ex ea impetum contra Jehudæos faciebant, & deprehendebant multos ad civitatem sanctam venientes. ⁷ i. vineas ornatas cervis, pluteis, alijsq; veterum instrumentis, quibus ballistarum ab hostium telis defendebantur, ut inf. vers. 51.

18 ⁶ Qui autem ex arce erant, concludebant Jisraelitas circa sanctum locum, & procurantes *populo* huic mala semper & firmiter mentum gentibus.

19 Quapropter rationem iniens Jehuda tollendi eos, congregavit universum populum ut circumcideret eos.

20 Qui congregati simul, obsidionem instituerunt in eos anno centesimo quinquagesimo, fecitq; contra eos Jehuda ⁷ stationes pro ballistariis & machinas.

21 Prodeuntes autem ex ipsis è clausura sua quidam impij ex Jisraele qui adhaerant ipsis, & profecti ad regem dixerunt,

22 Quousque non exercebis iudicium, aut ulcisceris fratres nostros?

23 Nobis placuit servire patri tuo, & ambulare in viis quæ indicentur ab ipso, & obsequi præceptis ejus, quamvis ii qui ad istum populum pertinent hujus rei causa à nobis alienentur:

24 Quin etiam quicumq; inveniebantur ex nobis morte afficiebantur, & possessiones nostræ diripiebantur:

25 Neq; in nos solum injiciebant manum, sed etiam in omnes terminos suos.

26 Ecce autem castra fecerunt hodie contra arcem Jeruschalaimorum ut capiant illam; & locum sanctum, & temque Bethzuram muniverunt.

|| 1. Mac. 11.

27 || Quod si non anticipaveris eos celeriter, majora istis facient, neq; poteris continere eos.

28 Tunc iratus rex quum audivisset, congregavit omnes amicos suos principes copiarum suarum, & *d* magistros equitum:

d Gr. qui præsumunt habent.

29 Et à regibus alijs atque ab insulis maris venerunt ad eum mercenariorum copia,

30 Adeò ut esset numerus copiarum ejus centies mille peditum, & vicies mille equitum, elephantorumque triginta duorum, peritorum *e* rei bellicæ.

e Grav. bellij.

|| 2. Mac. 13.

31 || Tum venientes per Edomæam castra fecerunt contra Bethzuram, quam oppugnaverunt diebus multis, factis machinis; sed egressi opidani incenderunt eas igne, & pugnaverunt viriliter.

32 Movens itaq; Jehuda ab arce, posuit castra ad ⁸ Bethzeczarij è regione castrorum regis:

⁸ nomē loci est, quod alibi non legitur, distitum ab hostibus stadijs septuaginta, teste Josepho lib. 12. c. 14. inter Bethzuram & Jeruschalaima.

33 Rex verò manè surgens movit castra impetu contra viam Bethzeczarij, ubi distributæ copiarum ad prælium claxerunt tubis.

34 Quumque elephantibus ostendissent sanguinem uræ & mororum, ut instituerent eos ad prælium;

35 Diviserunt bestias in phalngas, & constituerunt cuiq; elephanti mille viros loricatorum annulis ferreis, cum galeis æneis in capitibus ipsorum: & quingenti equites ordinati sunt ad unamquamque bestiam lectissimi.

36 Hi opportunissimè ubicumq; erat bestia aderant; & quocumq; proficiscebatur, proficiscebantur simul; non discedebant ab ea.

37 Turres quoq; lignæ super eas firmæ; & obtegentes unamquamque bestiam erant accinctæ super ea machinis; & in unaquaq; viri triginta duo pugnantes ab eis, ⁹ cum Indo *magistro* bestia.

⁹ i. magistro bestia (ut Hieronymus vertit) qui ex India cum elephanto unoquoque ad Antiochum venerat, ut imperium exerceret in belluam: nam Indicos elephantos supra Æthiopicos plurimum commendari testis est Livius: quorum magistri dicebantur Judicibus. f. Gr. *commensuratus*.

38 Reliquum verò exercitum hinc & inde statuerunt in duabus partibus duces *f*agentes *eum*, & circumsepti phalangibus;

39 Adeò ut sole super aureos clypeos fulgente, fulgerent montes ab eis, & resplenderent ut lampades ignis.

40 Fuit autem extensa pars quædam castrorum regis ad excelsa montium, & quædam ad humilia loca; ita procedebant securè atque ordinatè.

41 Commovebanturque omnes qui audiebant sonum multitudinis eorum & incellum multitudinis, & collisionem armorum; erant enim castra magna admodum atque valentia.

42 Appropinquante autem Jehuda & castris ejus in aciem, ceciderunt ex castris regis sexcenti viri.

43 Videns verò Elhazar ¹⁰ Habaran unam ex bestiis loricatorum regis, quæ erat superior omnibus alijs bestiis, eò quòd videbatur ipsi in ea esse rex,

¹⁰ vide sup. z. 3.

44 Exposuit se ipsum ut servaret populum suum, & compararet sibi nomen æternum;

45 Incurrèsq; in eam audacter per mediū phalangis quum morte affecisset à dextera sinistraque, adeò ut discinderentur ab eo hinc inde,

46 Subiit sub elephantum illum, & supponens se ei occidit eum, ceciditq; in terram super ipsum & illic ¹¹ mortuus est,

¹¹ Elhazar cum elephante prostrato super ipsum.

47 Quumq; vidissent potentiam regis & impetum copiarum, ¹² declinaverunt ab eis.

48 Qui autem ad castra regis pertinebant ascenderunt adversus eos Jeruschalaima, ut castra poneret rex in Jehudæam & in montem Tzizonis;

¹² subducentes se Jeruschalaima, ut colligitur ex vers. seq.

49 Postquam facta pace cum Bethzuranis exissent è civitate (nam non erat ibi comitatus ipsis ut conclusi manerent in ea, quia sabbatum erat terræ)

50 Et accepisset rex Bethzuram, & instituit illic præsidium ad servandum eam.

51 Posuit ergo castra in locum sanctum diebus multis, & statuit illic stationes pro ballistariis, machinasque, & igni & lapidibus mittendis tormenta accommoda, & scorpiones ad injicienda tela, & fundas.

52 Fecerunt autem illi quoque machinas adversus machinas eorum, & præliati sunt diebus multis.

53 Cibaria verò non erant in vasis, quia septimus erat annus, & qui servati se receperant in Jehudæam à gentibus, comederant residuum *g* quod fuerat repositum.

^g Gr. *repositio* nes.

54 Ita reliqui erant in locis sanctis viri pauci, quia prævalebat eis fames, & dispersi erant quisque in locum suum.

55 Sed quum audiret Lysias Philippum, quem constituerat Rex Antiochus quum adhuc viveret educere Antiochum filium suum;

56 Revertisse à Perside & Media ut regnaret ipse, & copias regis quæ profectæ erant cum eo, & quærere ut cum negotiis regnum acciperet.

57 Festinaverunt & existimulati sunt ut ex arce abirent; & dixerunt regi ducibusque; copiarum & viris, deficiamus in dies, & alimēta nobis sunt pauca; locus verò quem obsidemus munitus est, & incubunt nobis negotia regni:

58 Nunc itaque jungamus dexteris viris istis, & faciamus cum eis pacem, & cum tota gente ipsorum.

59 Et constituamus eis ut ambulent ex lege sua sicut antea. Nam propter legalia statuta sua quæ expulimus, irati sunt, feceruntque hæc omnia.

60 Placuit hic sermo coram rege & principibus; qui misit ad eos faciendæ pacis nomine, & acceperunt illi.

61 Quicumque juramento confirmasset eos rex & principes de illis, abierunt à munitione.

62 Rex autem ingressus in montem Tzizonis quum vidisset munitionem loci, abiecit juramentum quod fecerat, datoque; mandato euertit murum circumquaque.

63 Deinde movens diligenter reversus est ad Antiochiam, ubi invenit Philippum dominantem civitati, & oppugnans eum vi civitatem occupavit.

CAPUT VII

* Ab historicis cognominatus Soter.
 2 nempe Tripoli in Syria, ut à Josepho narratur, & 2. Mach. 14. sed illud caput est huic ad verissimum.

1 Anno ceteresimo quinquagesimo primo, egressus Demetrius Seleuci filius Roma, ascendit cum viris paucis in civitatem marinam, & regnavit illic:

2 Fuit autem quum venisset in domum regalem majorum suorum, comprehendētibuscopijs ipsius Antiochum & Lyfiam, quos ad ipsum adducerent,

3 Ut cognita re ab ipso diceret, ne mihi ostendatis facies eorum.

4 Ita quum occidissent eos copiarum, insedit Demetrius throno regni sui.

5 Venientes autem ad ipsum viri omnes iniqui & impij ex Jisraele, quorum dux erat Alcimus qui volebat sacerdotio fungi:

6 Accusauerunt populū apud regē dicētes, perdidit Jehuda cum fratribus suis omnes amicos tuos, & nos disperferunt è terra nostra.

7 Nunc itaque mitte aliquem cui habeas fidē, ut profectus videat perditionē totam quæ effecit nobis, & regioni regis; puniatque; eos, & omnes qui ad hanc rem sunt adjumento ipsis.

8 Eligens itaque rex Bacchidem amicū suum dominantem in regione transfluviali, & magnum in regno, fidumque regi, emisit eum;

9 Et Alcimum illum impium, cui instituit sacerdotium; mandavitque; illi ut efficeret vindictam in filios Jisraelis.

10 Profecti autem ubi venerunt cum copijs multis in terram Jehudæ, misit legatos ad Jehudam & fratres ejus dolosè verbis pacis:

11 Sed non attenderunt sermonibus eorum; noverant enim venisse illos cum multis copijs.

12 Congregati verò sunt ad Alcimum & Bacchidem scribæ congregatione magna, requisituri quæ justa videbantur,

13 (Hi enim Aschidæi primi fuerant in filijs Jisraelis) & requisiverunt ab eis pacem.

14 Dicebant enim, quidam sacerdos è semine Aharonis venit cum copijs istis, neque injuriam faciet nobis.

15 Et ille eos alloquutus est verbis pacis, juravitque eis dicens, non procurabimus vobis mala, & amicis nostris.

16 Sed postquam credidissent ipsi, comprehenderunt ex eis viros sexaginta, & occidit eos die uno, secundum sermones illos, quos scripsit Psalter:

17 || Carnes sanctorum tuorum & sanguinem eorum effuderunt circum Jeruschalaima, nec fuit eis qui sepeliret ipsos.

18 Quamobrem accidit illorum metus & terror in totū populū; dicebant enim, non inest veritas & jus istis: transgressi sunt enim pactum constitutum, & jusjurandū quod iuraverant.

19 Movens itaque Bacchides Jeruschalaimis castra posuit Bethzethæ, & mittens comprehendit multos ex hominibus transfugis qui erant cum ipso, & populares quosdam, quos mactavit projecitque in magnam foveam.

20 Deinde committēs regionem Alcimo, dimisit cum eo copias auxilio futurus ei, & abiit Bacchides ad regem.

21 Contendebat autem Alcimus de principatu sacerdotii;

22 Et congregati ad ipsum omnes qui turbabant populū suum, obtinuerunt terrā Jehudæ, & plaga magna affecerunt Jeruschalaima.

23 Quamobrem videns Jehudas omne malum quo afficiebat Alcimus & qui erant cum eo filios Jisraelis, supra quam gentes,

24 Egressus in omnes terminos Jehudæ circumquaque; fecit ultionem de viris illis qui transfugerant, & contracti sunt ne in regionem amplius proficiscerentur.

25 Ut autem vidēs Alcimus prævalere Jehudā & comites ejus agnovit se non posse sustinere eos, reversus ad regē accusavit eos pessimè.

26 Quapropter misit rex Nicanorē unum nobilium suorum principum, odio habentem & infestum Jisraeli, dans in mandatis ei ut tolleretur populū.

27 Et veniens Nicanor Jeruschalaima instructus copijs multis, misit ad Jehudam & fratres ipsius dolosè verbis pacis, dicens,

28 Ne esto bellū inter me & vos; veniam cum viris paucis, ut videam vos in faciem cum pace.

29 Ita venit ad Jehudam, & salutarunt alter alterum pacificè: sed hostes erant parati ut abriperent Jehudam:

30 Quæ res quum innotuisset Jehudæ, eum delosè venisse ad ipsum; deterritus est ne amplius congregaretur cum eo, nec voluit amplius videre faciem ejus:

31 Agnoscens itaque Nicanor reiectum esse consilium suum, processit obviam Jehudæ juxta Cepharsalma,

32 Cecideruntque; eorum qui erant à Nicanore quasi quingenti viri; ita fugerunt in civitatem Davidis.

33 His autem rebus gestis, & ascendente Nicanore ad montem Tzizonis; processerunt è loco sancto quidam è sacerdotibus & è senioribus populi, salutaturi ipsum cum pace, & demonstraturi ei holocaustum quod offerebatur pro rege.

34 Verum subsannans eos ludificatus est eos, & polluit eos loquutus superbè,

35 Juravitque; cum furore dicens, nisi tradatur Jehuda cum castris ipsius in manus meas nunc, erit quum rediero in pace ut incendam domum istam; exivitque; actus furore magno.

36 Ingressi verò sacerdotes steterunt ante altare

4 i. eis qui se nobis adiunxerint

Psal. 79.

5 vox Syriaca potius quam Hebræa, locum olearum sonans. Videtur autem hic locus prope Mizpam fuisse sicut, de qua sup. cap. 3. Nam ad eum locum erat fovea magna, Cujus meminit Jirm. 41. 7. & 9. eaque ad custodiam primum extructa instat turris ut receptaculum à prædonibus esset ac hostibus involantibus: vide 2. Mach. 13. 4.

e Gr. putum.

d Gr. malorum.

a Gr. virum.

e Gr. ab eo.

6 pagum in Samaritano agro.

b Gr. congregatio scribarum.

3 vide sup. 2. 42.

c Gr. in conspectu

altare & templum, fleveruntque dicentes:

37 Tu elegisti domum hanc, ut vocetur de nomine tuo, ut sit domus orationis & obsecrationis populo tuo.

38 Fac ultionem de homine isto, & de castris istius, corruantque gladio; memento blasphemiarum istorum, ac ne finito eos consistere.

39 Egressus autem Nicanor Ierusalaimis castra posuit in Beth-chorone, ubi occurrerunt ei copiae Syriae:

40 || Iehuda verò castra fecit Hadasis cum tribus virorum millibus, & orabat Iehuda dicens.

41 || Quum legati à rege missi blasphemarent, procedens angelus tuus percussit ex eis centum octoginta quinque millia.

42 Ita contere castra ista coram nobis hodie, & agnoscant reliqui istos malè obloquentes esse loco sancto tuo; & iudica istum secundum malitiam ipsius.

43 Congressis itaque castris in praelium decimo tertio Adaris mensis, contrita sunt castra Nicanoris, & ipse primus in praelio concidit,

44 Quum autem viderunt castra ejus mortuum esse Nicanorem, abjectis armis suis fugerunt:

45 Eoque persecuti sunt *Iehudaei* itinere diei unius Hadasis usque quò venit Gezerum, ubi claxerunt tubis ad significandis post ipsos.

46 Egressi autem ex omnibus vicis Iehudæ incolæ circumquaque feriebant illos; ad eò ut revertentes hi ad illos caderent omnes gladio, nec reliquus fieret eis, vel unus.

47 Ita acceperunt spolia prædamque; caput verò Nicanoris amoventes & dexteram ejus quam extenderat superbè, detulerunt, & suspenderunt ad Ierusalaima.

48 Unde latatus populus valdè, agitaverunt diem illum diem latitiae magnæ:

49 Institueruntque celebrari quotannis diem illum decimo tertio Adaris.

50 Et quievit terra Iehudæ diebus paucis,

CAPUT VIII.

Audiens verò Iehuda nomen Romanorum, eos valere robore, & eos placido animo acquiescere iis omnibus quæ proponebantur ipsis, & quicumque ad ipsos veniunt constituere cum eis amicitiam, denique valentes esse robore.

2 (Narratum enim fuerat ei de bellis ipsorum & rebus strenuis quas gerebant apud Galatas, eos vi superasse, & effecisse sibi tributarios,

3 Et quaecumque fecerant in regione Hispaniæ, ad obtinendum fodinas metallicas auri & argenti, quæ in ea sunt;

4 Ut superaverant locum illum totum consilio suo & tolerantia, quamvis locus ille procul abesset ab ipsis valdè, & reges qui invaserat ipsos ab extremitate terræ, donec contrivissent eos, postquàm percussissent eos plaga magna, utque reliqui daret ipsis tributum quotannis;

5 Philippum quoque & Perseum Macedonum regem, & qui extulerant se in ipsos, ut eos contrivissent bello, & superavissent eos;

6 Itemque Antiochum magnū, regem Asiæ, qui profectus erat in eos ad bellum, habens centum viginti elephantas, & equitatum, & currus, copiasque multas valdè, & attritus est ab ipsis;

7 Ut eum ceperint vivum, statuerintque ut

ipsis daret cum ille, tum qui reges futuri erant post illum, tributum magnum, datis obsidibus & divisione instituta,

8 Quæ regionem Iliacam, Mysiam, Lydiamque & alias ex optimis regionibus illius acceptas ab illo dederant Eumeni regi:

9 Et quia Græci consilium inierant invadendi & tollendi ipsos, cognito sermone hoc ab ipsis:

10 Miserint in eos ducem unum, belloque afflixerint eos, adeò ut ceciderint ex eis confossi multi, multos verò captivos abduxerint, uxores eorum, liberisque eorum; & deprædatis illis obtinuerint terram eorum, eversisque munitionibus eorum, ac deprædatis illis, servos effecerint eos in diem hunc usque,

11 Item ut reliqua regna & insulas, quæcunque obtiterunt ipsis, perdiderunt, & in servitutem compulerunt:

12 Cum amicis autem suis, & iis qui acquiescunt ipsis, cum iis conservare amicitiam, & obtinere regna propinqua & longinqua; & quicumque audiverunt nomen ipsorum, metuere sibi ab ipsis; quoscumque autem volunt adjuvare & tenere regnum, eos regnare;

13 Contra verò quos voluerint, destituere: denique exaltatos esse valdè:

14 Atque propter hæc omnia, non imposuisse quamquam eorum diadema sibi, neque induisse purpuram ut ea se magnificè gerat;

15 Sed senatum fecisse sibi, & quotidie consilium esse trecentorum viginti, consilia inuentium semper de republica, ut exornent eam.

16 Tantum credere uni homini, qui dominetur ipsis in annum, & imperium habeat totius terræ ipsorum, & omnes ita auscultate uni ut non sit invidia, neque amulatio inter ipsos.)

17 Elegit ergo Iehuda Eupoleum filium Jochananis, filij Hakkotzi & Jasonem filium Elhazaris, quos misit Romam ad constituendum cum ipsis amicitiam & societatem,

18 Et tollendum jugum suum à se, quia videbant regnum Græcorum opprimere Jirraelem servitute.

19 Itaque profecti Romam (erat autem iter multum admodum) & ingressi in senatum proloquuti sunt dicentes,

20 Iehuda Macbai & fratres ipsius, & respublica Iehudæorum nos miserunt ad vos, ut constituamus vobiscum societatem & pacem, & nos intercribamur sociis & amicis vestris:

21 Quis sermo placuit coram ipsis.

22 Atque hoc exemplum est illius epistolæ, quam rescripsit *Senatus* in tabulis æreis, & misit Ierusalaima, ut esset apud eos illic momentum pacis & societatis.

23 Quod factum felixque sit Romanis, & genti Iehudæorum mari terraque in seculum, gladiusque & hostis procul sit ab eis.

24 Quòd si extiterit bellum in Romanis prius, aut in ullum locorum ipsorum in tota ditione ipsorum;

25 Auxilium latura est gens Iehudæorum, prout tempus præbebit ipsis, animo optimo:

26 Neque dabit, neque subministrabunt hostibus oppugnantibus ipsos commeatum, arma, argentum, naves, ut visum fuerit Romanis; & custodient mandata eorum, nihil accipientes.

27 Similiter verò si genti Iehudæorum venerit prius bellum, auxilium ferent Romanis ex animo, ut ipsis oportunitas præbebitur:

28 Et oppugnantibus non dabitur comeatus,

Gr. no dato eis mansorem.

1. Macb. 15.

7 hanc vocem ex locorum comparatione eadem esse cum

Hatroth Adaris, conijcimus;

qui locus situs est inter Ierusalaima &

Gezerum in tribu extrema Ephraimi, Iehosch. 16. 9. & 18.

13. quamobrem Hieronymus Adaria legit, non autem Adasa, quæ vox appellatione Syrica

respondet alteri Hebraicæ: nam Hadasis Hebraicis sunt myrti: quibus videtur Hatroth Adaris abundasse, & ex eo nomen habuisse quod myrtuosus essent.

2. Reg. 19.

2 vide sup in 8.

h Gr. significatio- num, ut supra 4.

40.

9 metaphora sumpta à cornuperis animalibus.

20 i. quum eos qui primi occurrerant fugerent Demetrianis, & putarent sibi consulendum fuga, conferebant se in aliorum manus.

2 divisionem illam intelligit quæ apud Livium & Apianum Alexandri- num in Syrio legitur; ut discederet Antiochus ab Europa omni, & Asia, quæ citra Taurum montem sunt, ut habent verba Publij, & Romanorum rescriptum, quod apud Apianum legimus; & sequens versus exponit.

3 has voces in libris omnibus invenimus depravatissimas: sed confidimus, ex veritate restitutas esse, si ita legeris: Nam Antiochus Rex ab Antiocho infestatus populum Rom. heredem dixit; fratrem verò Eumenem aliquam hereditatis parte aspersit: ita res illius plurimæ ad Romanos, quædam ad Eumenem fratrem ipsius translatae sunt.

d Gr. multitudo ne, ut vers. 20.

4 i. Seleucidarum, ut supra 1.

11.

e Gr. circumscriptum fuerit, ut vs 27.

5 i. optima fide, & ab omni numero & corruptione libera; ut membrum antitheton accipi hæc verba oportere docet, inf. vers. 28.

1 Ab hoc vers. ad 17. usque continuum est hyperbaton, quod nos propterea parentheseos notis inclusimus.

Gr. narraverunt.

Gr. sub tributum.

6 Gr. metalla.

arma, argētum, náves, ut visum fuerit Romanis: sed custodient mandata hæc, idque f bona fide:

29 In hanc sententiam statuerunt Romani cum populo Iehudæorum *sedus*.

30 Quod si in posterum consilia inierint hi aut illi, addēdi aut adimendi, facient q̄ pro ut placuerit ipsis; & quicquid addiderint, ademerintve, id ratum futurum est.

31 De malis autem quæ rex Demetrius perficit in eos, scripsimus ei dicentes, Quamobrem h̄ graue jugum imponis amicis nostris sociisque Iehudæis?

32 Si ergo ampliùs interpellaverint nos pro auxilio contra te, faciemus eis jus, & te mari terraque oppugnabimus.

CAPUT IX.

Audiens vero Demetrius¹ fecisse Nicanorem & copias ejus bellum, perrexit Bacchidem & Alcimum secundo mittere in terram Iehudæ, & ² cornu dexterum cum eis.

2 Profecti itaq; via Gilgalem versus castra metati sunt contra ³ Cefulothas quæ sunt in ⁴ Harbathis; quam quam occupassent, perdidērunt animas humanas multas.

3 Mense autem primo anni cētēsimi quinquagesimi secundi, castra metati sunt contra Ierusalaima.

4 Mouentes autem profecti sunt ⁵ Bethzetham cum viginti milibus virorum peditum, & bis mille virorum equitatu;

5 Quum Iehuda castra posuisset ⁶ Hadasis, habens ter mille viros electos secum:

6 Qui videntes multitudinem copiarum, hostes multos esse metuerunt valde, & diffluxerunt multi è castris; non sunt facti ex eis reliqui, nisi octingenti viri.

7 Videns itaq; Iehuda diffluxisse castra sua, quum prælium istud affligeret ipsum, adeoq; animo attitus esset (quia non habebat tempus congregandi eos) ut dissolveretur.

8 Dixit ijs qui erant reliqui, surgamus, & ascendamus in adversarios nostros, si forte poterimus debellare eos.

9 Avertebant autem illum dicentes, nequaquam poterimus: sed servemus nostras ipsorum animas modo; revertere; nam fratres nostri diffluxerunt, & nos debellaremus istos? qui sumus tam pauci.

10 Sed dixit Iehuda, absit à me ut faciam facinus istud, & fugiam ab istis. nam si prope est tempus nostrum, moriamur viriliter propter fratres nostros, ac ne relinquamus quicquam quod gloriæ nostræ crimini verti possit.

11 Tunc moverunt copiarum è suis castris, ut sisteret se obviam illis, diviso equitatu in duas partes, & funditoribus sagittarij; procedentibus ante copias, qui primi bellatores erant potentes omnes.

12 Bacchides autem erat in cornu dextero quum appropinquante phalange à duabus illis partibus clangor tubis factus est.

13 Claxerunt quoq; milites Iehudæ ipsi tubis, & cōmota est terra à sonitu castrorū; fuitq; prælium commissum à mane usq; ad vespërâ.

14 Vidit vero Iehuda Bacchidem & firmamentum castrorum ad dexteram esse: quapropter cōvenerūt ad ipsum omnes animosi.

15 Ita contritum est dexterum cornu ab illis, & persequuti sunt à tergo eos usq; ad ⁷ Aznothas montem.

16 Qui autem erant in cornu sinistro, videntes cornu dexterum attritum esse, reversi sunt secundum vestigia Iehudæ & comitum ejus à posterioribus partibus;

17 Ita ingravescente prælio ceciderunt confossi multi ex his & ex illis:

18 Iehuda verò cecidit, & fugerunt reliqui:

19 Unde tollentes Jonathan & Schimhon Iehudam fratrem suum, sepeliverunt eum in monumento majorum suorum Moddinis:

20 Et deflentes eum planxerūt de eo omnes Iisraelitæ planctu magno; lugentēsq; diebus multis dixerunt,

21 Quomodo cecidit potens, qui servabat Iisraelem?

22 Reliquæ verò res Iehudæ, & bella, & strenua facta quæ fecit, & magnitudo ejus nō sunt descriptæ: nam multæ erant admodum,

23 Fuit autem post mortem Iehudæ, ut emergerent iniqui in omnibus terminis Iisraelis, & exorirentur omnes operarij injustitiæ.

24 Diebus illis fuit fames magna valde: quapropter ⁸ descivit regio ipsa cum illis.

25 Eligens verò Bacchides impios istos viros, eos instituit dominos regionis.

26 Qui exquirentes perscrutantēsq; amicos Iehudæ, adducebant eos ad Bacchidem, qui ultionem sumebat de eis, illudens eis.

27 Ita fuit afflictio magna in Iisraelitas, cuiusmodi non fuerat, ex quo die non est visus propheta ipsis.

28 Quamobrem congregati omnes amici Iehudæ dixerunt Jonathani,

29 Ex quo frater tuus Iehuda mortuus est, non fuit vir par ei ad procedendum contra inimicos & Bacchidem, & invadendum adversarios gentis nostræ:

30 Nunc itaq; eligimus te hodie, ut sis loco illius a princeps noster, & dux ad gerendum bella nostra.

31 Accepitque Jonathan momento illo principatum, & surrexit in locum Iehudæ fratris sui:

32 Quod resciscens Bacchides quæsit eum occidere:

33 Sed cognoscens Jonathan & Schimhon frater ipsius, ac omnes qui erant cum ipso, fugerunt in desertum ⁹ Thekohæ, & castra posuerunt ad aquas lacus ¹⁰ Aspharis.

34 Quod ubi cognovit Bacchides, die Sabbathi venit ipse cum toto exercitu suo ¹¹ secundum Jardenem.

35 Miserat autem ¹² fratrem suum ducem multitudinis, ut rogaret Nabathæos amicos suos ut apud ipsos deponerent impedimenta sua, quæ multa erant.

36 Sed exeuntes ¹³ filij Amri ¹⁴ Medeba comprehenderunt Jochananem & quæcumque habebat; quæ habentes abierunt.

37 Postea verò renunciatum est Jonathani, & Schimhoni fratri ipsius filios Amri celebrare nuptias magnas, & deducere sponsam Medeba, filiam cujusdam è magnatibus summis Cenahanis, cum pompa maxima.

38 Recordati itaq; Jochananis fratris sui, ascenderunt & abdidērunt se sub quadam montis unius specu.

39 Quumq; sublatis oculis suis vidissent, quod ecce turba & apparatus multus, procedente sponso cum amicis suis & fratribus suis obviam illis cum tympanis, instrumentisque musicis, & armis multis;

¹ Græc. non cum dolo.

² Græc. ex placito ipsorum.

³ Græc. grandis jugum tum in amicis.

⁴ Ac nō ampliùs facere sublatum morte, Noema, cuiusmodi est apud Latinos, vixit, pro eo quod est, decessit de vita, nō vivit ampliùs.

⁵ i. eos milites qui in superiore prælio regi ministraverant. sup. 6. 33. & sequentibus.

⁶ opidum in finibus Issacar, de quo Jhosch. 19. 18.

⁷ vide suprà 5. 23. Sic enim legendum esse ratio ipsa docet.

⁸ sic legitimus ex Josepho, ut suprà 7. 19.

⁹ vide sup. 7. 40.

⁸ i. tota se commisit Bacchidi, ut commodius à fame levari posset.

⁹ Gr. in principum & ducem.

¹⁰ in extremis finibus Iehudæ ad Asphaltitem lacum versus Moabitidem. vide Jirm. 6. 1.

¹¹ i. Alphaticis, cuius bitumen Syris Asphar sive Aspharia dicitur, eo quod bitumen flagrantis ignis rejectamentum est: unde etiâ Asphaltus corrupta voce appellatur Græcis, & Asphaltites lacus.

¹² sic interpretamur Græcum ἄσπαρα ex vers. 43. infra ut accipitur in scriptura passim.

¹³ Jochananē, & deinceps nominatur.

¹⁴ Moabitæ & vis Medebani, ac fortasse ex nefario illo genere Amri, cuius est mentio 1. Reg. 16.

¹⁵ opido Moabitarum, cuius mentio est Num. 21. 30. & Jhosch. 13. 9. Jesh. 16. 2 & alibi.

¹⁶ Græc. post sermones istos renunciant.

⁷ extremitatem Thaboris Jhosch. 19. 14.

40 Exsurrexerunt in eos ex insidiis, & interfecerunt eos, aded ut caderent confossi multi, & reliqui fugerent ad montana, ceperuntque omnia spolia illorum.

41 Ita converſæ sunt nuptiæ in luctum, & vox musicorum instrumentorum ipsorum in lamentum.

42 Illi autem facta ultione sanguinis fratris sui reversi sunt ad terminum Jardenis.

43¹⁵ Audiens ergo Bacchides venit die sabbathi ad ripas usq; Jardenis cū copiis multis.

44 Dixit autem Jonathan suis, surgamus jam, & pugnemus pro nobis ipsis: non enim est hodierno die, ut antehac.

45 Nam ecce bellum imminet ex adverso nostri, & à tergo nostro; aqua verò Jardenis hinc & inde palusque, & saltus; non est declinandi locus.

46 Nunc ergo inclamate Deum cæli, ut servemini à manu inimicorum.

47 Tunc commissum est prælium, & extendit Jonathan manum suam ad percutiendum Bacchidem; sed declinavit ab eo retrosum.

48¹⁶ Postea insiliit Jonathan & qui erant cum eo in Jardenem, & transnaverunt in ulteriorem ripam: illi verò non trajecerunt Jardenem insequentes eos.

49 Ceciderunt autem ex castris Bacchidis quasi viri mille, die illo.

50 Reversus autem Jeruschalaima ædificavit civitates munitas in Jehudæa, & munitionem quæ est Jerichunte, & Beth-elé, &¹⁷ Thimnatham, &¹⁸ Pirhathonem, &¹⁹ Thappuachum, instruens muris altis, portisque, & vectibus;

51 Et posuerunt præsidia in eis, ut inimicè agerent cum Jisraele.

52 Munivit quoque civitatē & Beth-zuranam, &²⁰ Gazara, &²¹ Acram; ponens in eis copias & apothecas comæatum:

53 Acceptisque filiis eorum qui duces regionis erant obsidibus, posuit eos in arce Jeruschalaimis in custodia,

54 Anno autem centesimo quinquagesimo tertio, secundo mense, præcipiente Alcimo ut destrueretur murus atrii in loco sancto extimus, & evertente opera prophetarum, quum jam cœpisset destruere;

55 Momento illo percussus est Alcimus, & impedita opera illius, obserato ore illius, & paralyſi affecto corpore, aded ut non posset amplius e quicquam eloqui aut præcepta dare de domo sua;

56 Et mortuus est Alcimus tempore illo cum cruciatu magno.

57 Videns ergo Bacchides mortuum esse Alcimum, reversus est ad regem, & quievit terra Jehudæa duobus annis.

58 Quapropter consilium iniverunt omnes iniqui dicentes, ecce Jonathan & qui cum eo sunt habitant in quiete confidenter: nunc igitur adducamus Bacchidem, qui comprehendat istos omnes unâ nocte:

59 Et profecti consilium communicarunt cum eo.

60 Qui movens ut veniret cū copiis multis misit epistolas clam omnibus sociis suis qui erant in Jehudæa, ut cōprehenderent Jonathanem & eos qui erant cum ipso; sed non potuerunt, quia innotuit illis consilium istorum.

61 Sed comprehenderunt ex hominibus regionis auctoribus illius sceleris quinquaginta viros, & interfecerunt eos.

62 Postea secedens Jonathan & Schimhon & qui erant cum eo,²² Beth-ketzitum, quod est in²³ deserto, extruxit res amotas ejus, & firmavit eam:

63 Quod Bacchides cognoscens congregavit totam suam multitudinem, & iis qui erant ex Jehudæa denunciavit,

64 Quumque veniens castra posuisset contra Beth-ketzitum, oppugnavit ipsum diebus multis, fecitque machinas:

65 Jonathan verò relinquens Schimhonem fratrem suum in civitate processit in regionem, & venit cum numeris.

66 Ita percussit²⁴ præfectum viarum insidiis cum sociis ipsius, & eos qui falas observabant in tentorio ipsorum.

67 Quumque incepisset cadere, ascendens cum suis copiis Schimhon quoque & qui erant cum eo egressi è civitate, incenderunt machinas:

68 Ita pugnantibus illis contra Bacchidem, contritus est ab illis; & affluerunt eum valde, eò quòd consilium ipsius & expeditio ipsius inanis esset.

69 Quamobrè irati animo in viros iniquos illos qui conluerant ipsi ut veniret in regionem, occiderunt ex eis multos: etiamque inhibuit consilium invadendi terram eorum.

70 Hoc autem postquam cognovit Jonathan, misit ad eum legatos ad componendum cum eo pacem, & ut redderent ipsis captivorum turbam:

71 Quod accipiens ille fecit secundum sermones ejus, & juramento sponduit ei se non procuraturum ei malū, ullo dierum vitæ suæ;

72 Redditisque ei captivis, quos ceperat prius è terra Jehudæa, revertens abierat in terram suam, ac non perrexit amplius invadere terminos eorum.

73 Ita sublato ex Jisraele bello habitavit Jonathan²⁶ Micnaschi, & quum cepisset Jonathan judicare populum, delevit impios ex Jisraele.

C A P U T X.

ANno verò centesimo sexagesimo ascendit Alexander filius Antiochi¹ Illustris, & occupata² Ptolemaide, quum accepissent eum, regnavit illic.

2 Quod audiens Demetrius rex congregavit copias multas valde, ut procederet obviam ei in prælium.

3 Misitque Demetrius ad Jonathanē literas verbis pacificis, aded ut magnificaret eum.

4 (Dicebat enim, anticipemus pacem constituere cum istis, antequam constituerit iste pacem cum Alexandro contra nos:

5 Nam recordaturus esset omnium malorum quæ commisimus in ipsum, & in fratres suos, atque in gentem suam)

6 Deditq; ei potestatem congregandi copias & cōparandi arma, ut esset ille socius ipsius; & obliques qui erant in arce reddi edixit ei.

7 Veniens itaque Jonathan Jeruschalaima, quum legisset epistolas a audiente toto populo, & iis qui erant in arce:

8 Timuerunt timore magno, quando audiverunt regem dedisse ei facultatem congregandi copias;

9 Tradideruntq; qui erant in arce Jonathani obliques, quos reddidit parentibus ipsorum.

10 Tunc habitans Jonathan Jeruschalaimis

H h h h h

¹⁵ regressio ad sermonem, qui interruptus fuerat inde à versu 35. quibus hyperbatis hic auctor abundat.
¹⁶ Græc. animis nostris.
¹⁷ d. Gr. heri & nudius tertius.

¹⁶ nempe quam violento impetu Bacchidem propulsasset.

¹⁷ ex tribu Danis, Jehoschu. 29. 43.
¹⁸ Ephraimitarum, Jud. 12. 15.
¹⁹ Jehudæa, Jerus. 15. 34.

²⁰ oppidum munitum in Pelisthorum finibus. Azotum vsus, de quo inf. 13. & 14. & seq.
²¹ i. partē unam Jeruschalaimorum, ut antè vidimus, 4. 41.

e Græc. sermonem.

²² i. locum ubi fuerat Ketzitz Binjaminitarum oppidum, quod à situ quoque vallis Ketzitzi appellatur Jehos. 18. 21.
²³ Jerichuntis.
²⁴ Græc. numerantem corruptam esse, nemo est qui nesciat; quam tamen ex Josepho non possit rursus, quam nihil recenleat hujusmodi. Hieronymum putavocem Græcam pro appellatione propria accepisse; sed odares pro odure legitur. Est autem *κοοδύνη* apud Græcos viarum insidiator, cujusmodi sunt in castris primæ emissariorum custodiæ, quas à Bacchide fuisse constitutas ex militari usu minime dubitamus.
²⁵ Græc. *φρασις* quam auctor adhibet, Syrica est proprie, quasi dicas filios Bizaronis. Sunt autem illi apud Syros, qui *φρουροί*, turres speculatorias & falas custodiebant, atque ex iis *επιτορ* explorabant quid circumstantibus in locis ageretur.
²⁶ Græc. *επιτορ* tem.
¹ Græc. *γλαδίας*.
²⁶ in tribu Binjaminitarum: vide 1. Schem. 13. & Jerus. 16. 28.

¹ Hanc vocem Græci libri constanter legunt in nominandi casu: neque videtur opus, ut hæc lectio corrigatur, cum hic quoque Illustris fuerit dictus exemplo patris aut aliqua appellatione Belah, teste Josepho lib. Antiquit. Jud. 13. ² de qua supra 5. 15.

^a Græc. in auriibus totius populi.

cœpit ædificare & instaurare civitatem.

^b Gr. faciantibus
opera.

11 Edicens *b* operis, ut exstruerent muros & montem Tzizonis circumdarent lapidibus quadratis ad munitionem, & ita fecerunt.

12 Quamobrè fugerūt alienigenæ, qui erāt in munitionib⁹ quas ædificaverat Bacchides:

13 Et relinquens quisque locum suum abiit in terram suam.

14 Tantùm Betzuræ reliqui fuerunt quidam ex iis qui legem & præcepta reliquerant nam hoc erat ipsis perfugium.

15 Sed audiens Alexander rex promissa quæcumque literis significaverat Demetrius Jonathani, quum naravissent ipsi bella & strenua facta quæ fecerat ille, & fratres illius; ac labores quos sustulerant:

16 Dixit, an non possemus invenire vnum aliquem virum ejusmodi? nunc ergo constituemus eum amicum sociumque nostrum.

^c Græc. secundum
sermones istos.

^d elephas in Scripturis frequens, ut Gen. 4. 25. & 20. 11. & alibi passim.

^e Græc. prævenit nos Alexander constituere.

^f Gr. dimissiones multas.

^g hanc vocem substituiimus pro eo quod Græcè præteritum salis nominatur: quia in

Jisraelitarum agro ad Paludem Cendeiã & aliis locis erāt salinae vectigales à regibus factæ: de

quibus salinis agitur Jehosch. 13. 6. & infra 11. 35.

est itaque pretii salis genus pensationis in perpetuum regioni impositum, quod

Græcis & Latinis canonem appellari testis est

Asconius in Divisione: similiterque coronarum voce alterum pensationis genus quod fit extra ordinem, atque

imperatur, quæ obreta pensationem hæc singulari nomine Latini indictionem vocaverunt, etiam fortasse melius utrumque pensationis genus extraordinarium fuisse dixeris: unum causa hospitii & sumptuum necessariorum, si quando

Rex adventaret (hæc enim à provinciis subministrabantur) alterum muneris honorarii,

^h Gr. presso salis.

ⁱ quarum idem meminit infra

vers. 38. & 11. 34.

^k nempe quæ mei juris fuerit: nam hoc versu de mæcipiis suis agit Demetrius, & de alienis, seq. vers.

^l nempe qui exemplo meo noluerint manmittere Jehudeos servos.

17 Et scriptas literas misit ei, dicens *c* in hanc sententiam:

18 Rex Alexander fratri Jonathani salutem.

19 Audivimus de te virum potentem robore esse, & commodum esse ut sis amicus nobis.

20 Nunc itaque constituimus te hodie sacerdotem summum gentis tuæ, & amicum regis vocari. misit quoque ei purpuram & coronam auream: *dicens*, ^g ut & sentias nobiscum, & conserves amicitiam erga nos.

21 Sic induit Jonathan sanctam vestem septimo mense anni centesimi sexagesimi, festo tabernaculorum, & congregavit copias, comparavitque arma multa.

22 Quos sermones audiens Demetrius dolore affectus est;

23 Et dixit, quidnam fecimus, quod *d* prior nobis Alexander amicitiam constituit cum

Jehudæis ad firmamentum sui?

24 Scribam eis ego quoque verba cohortationis, & amplitudinem & dona *conferam*, ut sint mecum ad auxilium *meum*.

25 Et scripsit eis in hanc sententiam; Rex Demetrius genti Jehudæorum salutem.

26 Quod conservastis pacta nobiscum inita, & permansistis in amicitia nostra, ac non accessistis inimicis nostris, audientes gavisi sumus.

27 Nunc itaque permanete adhuc ad servandum fidem erga nos, & reddemus vobis bona pro iis quibus afficitis nos:

28 Dimittemusque vobis, *e* quæ dimittenda erunt multa, & dabimus vobis dona.

29 Nunc etiam absolvo vos, remittens vobis, omnes inquam Jehudæos, à tributis & à *f* canone salinarum, & à coronis:

30 Et pro tertia parte seminis, & pro dimidio fructuum ex arboribus quod conveniebat me percipere, dimitto ex hodierno die & deinceps, ne accipiatur à terra Jehudæ, & à tribus præfecturis ex Samaritide, Galilæaque; adjectis ei; idque ab hodierno die in tempus æternum.

31 Urbs verò Jeruschalaimorum esto sancta, & libera cum terminis suis & à decimis, & à vectigalibus.

32 Dimitto etiam potestatem arcis quæ est Jeruschalaimis, quæ trado sacerdoti summo, ut constituat in ea viros quoscumque elegerit ipse ad custodiendum eam.

33 Omnem quoque *f* animam Jehudæorum, quæ captiva abducta fuerit à terra Jehudæ in totum regnum meum, dimitto liberam gratis.

34 Item *g* omnes dimittunto tributa eorum, & jumentorum ad eos pertinentium; & omnes

dies festi, sabbatæque, & novilunia, diésque statim, & terni dies ante festum, ternique dies post festum, sunt omnes dies isti dies immunitatis & remissionis omnibus Jehudæis qui sunt in regno meo;

35 Ut non habiturus sit potestatem quisquam vendendi aut turbandi quemquam eorum de negotio ullo.

36 Præterea inscribuntor Jehudæorum in copias regis ad triginta millia virorum, quibus dabuntur munera, ut convenit omnibus copiis regis:

37 Et constituetur *h* pars ex eis in munitionibus regis magnis, & pars ex eis constituetur in curandis negotiis regni *g* fiduciariis; quorum præfecti & magistratus sunt ex ipsis, & incedunt legibus ipsorum, quemadmodum etiam præcepit rex in terra Jehudæ.

38 Quod autem ad tres præfecturas illas adjectas Jehudæe à regione Samariæ, hoc adjicitor Jehudææ, ut recedantur subjectæ uni; nec obediât alteri potestati, nisi sacerdotis summi.

39 ^h Ptolemaida verò & regionem adhaerentem ei dono do sanctuario quod est Jeruschalaimis, ad convenientem sumtum sanctuarii.

40 Item ego in annum do quindenaria millia Siclorum argenti à rationibus regis ex locis ad ipsum pertinentibus;

41 Etiamque quod abundat, quod non reddiderunt ex negotiorum administratione ut antecedentibus annis deinceps danto in opera domus:

42 Quibus addita quinque millia Siclorum argenti, quos accipiebant de negotiis sanctuarii (ut annis præcedentibus) ex rationibus quotannis, ea quoque remittuntur, quia pertinent ipsa ad sacerdotes qui funguntur ministerio.

43 Et quicumque fugerint in templum quod est Jeruschalaimis, & quicumque in omnibus terminis ejus debitores sunt regalium pensationum, aut cujuslibet operæ, absolvuntor, etiam ab omnibus quæ erant ipsis in regno meo.

44 Tunc ad ædificandum & instaurandum opera loci sancti sumtus dabitur à rationibus regis;

45 Tunc ad ædificandum muros Jeruschalaimorum, & muniendum circumquaque, sumtus quoque dabitur à rationibus regis, & ad ædificandum muros qui sunt in Jehudæa.

46 Quum autem Jonathan populûque; audivit sermones istos, non crediderunt eis, neque acceperunt: recordabantur enim mali maximi quo affecerat Jisrael, ut afflixerat eos valde:

47 Sed acquieverunt Alexandro, eò quod ille fuisset ipsis auctor sermonum pacis; & socii prætorum fuerunt ei omnibus diebus.

48 Quum itaque Alexander rex congregavisset copias magnas, & castra fecisset ex adverso Demetrii;

49 Commiserunt prælium duo isti reges: sed fugerunt castra Demetrii, & persequutus est eum Alexander, quum prævaluisset eis.

50 Quumque obfirmasset prælium valde usque dum occideret sol, cecidit quoque Demetrius die illo.

51 Et misit Alexander ad ^h Ptolomæum regem ⁱ Philometo-
Egypti legatos, in *h* hanc sententiam dicens, rem, ut antè diximus.

52 Quoniam reversus in terram regni mei in fideo throno majorum meorum, obtineoque dominatum; & conterens Demetrium obtinui regionem nostram:

53 (Nam commisi in eum prælium, quo contritus est ipse & castra ipsius à nobis, in fideo throno regni ejus)

54 Nunc ergo, statuamus inter nos amicitiam, & jam da mihi filiam tuam, ut sit mihi uxor, & ego gener tibi; & dabo tibi dona illi- que digna te.

55 Respondit verò Ptolemæus rex dicens, & felix dies, quo reversus es in terram majorum tuorum, & insedisti throno regni eorum.

56 Jā verò facturus sum tibi quæ scripsisti: sed occurre ad Ptolemaida ut videamus alter alterū; & focer ero tibi quemadmodū dixisti:

57 Egressus itaq; Ptolemæus ex Ægypto ipse & Cleopatra filia ipsius, venerunt Ptolemaida, anno centesimo sexagesimo secundo.

58 Ubi quum occurrisset ei Alexander rex, tradita est ipsi Cleopatra filia ejus; celebravit- que nuptias ejus Ptolemaide, ut faciunt re- ges, cum gloria maxima.

59 Scripserat autem rex Alexander Jona- thani, ut veniret obviam ipsi:

60 Qui profectus cum gloria Ptolemaida, obviam venit duobus illis regibus & dedit eis argentū, aurūque, & amicis eorū, ac dona multa, & m adeptus est gratiā in oculis eorū.

61 Congregati sunt autem adversus eum viri pettilentes ex Jisraele, viri iniqui, ut ac- cusarent eum, quibus non attendit rex:

62 Sed mandavit rex, ut exueretur Jona- than vestimentis suis, ac indueretur purpu- rajatque ita fecerunt.

63 Postea sedere jussit eum rex secum, edi- xitque principibus suis, prodite cum eo in medium civitatis, & mandate ne quisquam incuset eum de ulla re, & nemo ipsum inter- turbet ulla de causa.

64 Fuitque ubi viderunt accusatores glo- riam ejus sicut promulgabatur, & amictum ipsum purpura, ut omnes fugerent.

65 Quūque gloria affecisset eum rex, & con- scribens eum inter primos amicos disposuisset eum ducem, & participem principatus:

66 Reversus est Jonathan Jeruschalaima cum pace atque latitia.

67 Anno autem centesimo sexagesimo quinto, venit Demetrius filius Demetrii è Cteta in terram majorum suorum:

68 Quod audiens Alexander rex, contrista- tus est valde, & reversus est Antiochiam.

69 Constituit autē ducē Demetrius Apol- loniū, præfectū Cælos Syria; qui congregans copias magnas castra posuit Jāniæ, misitque ad Jonathanem sacerdotem summū, dicens;

70 Tu unicus efferris in nos, & ego factus sum ludibrio probrōque propter te quamobrem verò potentiam ostentas contra nos in montibus istis;

71 Nunc ergo si confidis copiis tuis, descē- de contra nos in campū, ubi decertemus inter nos; nam penes me est potentia civitatum.

72 Interroga, & discē quis sum ego, & reli- qui adjuvantes nos; dicuntur enim non posse vestra consistere vestigia in conspectu nostro, quia bis in fugam versi sunt majores tui in terra sua.

73 Nunc itaque non posset sustinere equi- tatum, & copias hujusmodi in eo campo, ubi neque lapis, neque saxum: neque locus effu- giendi est.

74 Quum autem audivit Jonathan sermo- nes Apollonii, commotus n animo elegit de- cem millia hominum, & processit Jeruschalaimis, occurrēte ipsi Schimhone fratre ipsius ad auxilium ipsius;

75 Et castra posuit contra Joppen postquam exclusissent eum è civitate, eò quod præsi- diū Apollonii erat Joppes, & oppugnarunt eam.

76 Metuentes verò aperuerunt opidani, & dominatus est Jonathan Joppæ.

77 Quod audiens Apollonius, castra instituit ex ter mille equitibus, & copiis multis; profe- ctūque Aschdodū tamquā iter faceret, ead- em quoq; opera processit in campum; qui ha- bebat multitudinē equitatus, cui confidebat.

78 Persequēte verò Jonathanē à tergo ejus Azotum versus, ut congregarentur castra à tergo ejus in prælium:

79 Reliquit Apollonius mille equites oc- cultè post eos.

80 Cognoscente autem Jonathanē esse in- sidias post se, circuiverunt castra illius, unde conjiciebant iacula in populum à matuti- no ad vesperam usque.

81 Populus verò consistebat, ut mandave- rat Jonathan, quum labore fatigati essent equites eorum.

82 Tunc trahēs Schimhon copias suas con- gressus est cum phalange, (nam equites de- fatigati erant) & contriti ab eo fugerunt.

83 Equitatu verò dissipato in campo fu- gerunt Aschdodum, & ingressi sunt ædem Dagonis, templum idoli sui, ut servarentur.

84 Incendens verò Jonathan Aschdodum, & civitates circumstantes eam, accepit spolia eorum; & sacrum Dagonis, eòsque qui confu- gerant in illud incendit igne.

85 Ita fuerunt qui ceciderunt gladio, cū iis qui perierunt incendio, ad octies mille viros.

86 Et inde movente Jonathanē ut castra poneret contra Aschkelona, processerunt ci- ves obviam ei cum gloria magna.

87 Postea reversus est Jonathan Jeruscha- laima, & qui erant cū eo, habētes spolia multa,

88 Fuitque ut audivit Alexander rex ser- mones istos, ut o ampliore gloria Jonathanem afficeret,

89 Mittens ei fibulam auream, ut mos est dari cognatis regum, & dans ei Hekronem o- mnēsque terminos ejus p hæreditatis nomine.

CAPUT XI.

1 Rex autem Ægypti congregavit copias multas, ut est arena quæ jacet ad littus maris, & naves multas, quærens obtinere Alexandri regnū dolo, & addere ipsū regno suo.

2 Eo itaq; podeunte in Syriam verbis a pa- cis, aperientes ei cives occurrebant ei; quia mandatum erat Alexandri regis ut occurre- rent ei eo quod focer ipsius esset.

3 Ita civitates ingrediens Ptolemæus, in- stituebat copias præsi- diarias in unaquaque civitate.

4 Quum autē venisset prope Azotum, de- monstrantes ei templum Dagonis igni tradi- tum, & Azotum suburbiāq; ipsius destructa, corporaq; projecta, & homines exustos, quos exusserat Jonathan in eo bello (nam fecerant tumultos eorum in via ipsius)

5 Enarraverunt regi quæ fecerat Jonathan ad criminandum eum, & conticuit rex.

6 Occurrente verò Jonathanē regi Joppen cum gloria, postquam salutassent alter alte- rum & pernoctassent illic,

7 Profectus Jonathan cum rege ad fluvium usque qui dicitur Eleutherus, reversus est Jeruschalaima.

Gr. in uxorem.

Gras. bonus.

Gras. in occur- sum.

Gras. invenit.

Nicanor di- ctus, filius De- metrii Soteris, cujus mentio primū facta est supra 7.1.

i. Jehudæa montosa tua, ut Exod. 15. 17. & Deut. 11. 11.

Gras. cogitatio.

i. fingens se nihil aliud cu- pere. quam ut Azotum cum suis castris continge- ret, & dissimulās insidias quas dis- posuerat.

i. castra sua ex adverso castrorū Apollonii, tan- quam circumda- turi, in longum protraxerūt: He- braïcus.

nempe milites Apollonii.

eò quod to- tum diem exspe- ctarent in armis; sibi daretur ali- qua Jehudæos invadendi oportu- nitas, qui contra Jonathanis astu castra po- suerant, & equi- tatum iter inter- ceperant ne ad Apollonium re- verti posset.

i. equitatu qui fuerat in insidiis.

nempe castra.

Vide i. Shem, 5. 2. & seqq.

Gras. addere glorificare.

id erat munus honorarium ne- cessarium & conjunctissimū regibus, ut expo- nunt sequentia.

Romani verò milites insigni victoria parta fortissimos eos solebant mune- rari, teste Livio lib. 7. de bello Punico.

Gras. in heredi- tatis donum.

Hyperbole in scripturis fre- quens.

Gras. pacificū.

optimè sic lo- git Hieronymus quem nos hoc loco sequuti su- mus nam quod Græcè Πτολε- μαϊδς legitur pro Πτολεμαϊδς corruptum est.

Gras. præsidium.

cujus mentio facta est in fine præcedentis ca- pitis.

fluvius in mare mediterraneum influēs; non præ- cul Arado in Syria.

8 Rex autem Ptolemæus dominans civitatibus maritimis Seleuciam maritimam usque, ut inibat in Alexandrum rationes improbas,

9 Misit legatos ad Demetrium regem, dicens age, constituamus inter nos fedus, & dabo tibi filiam meam quam habet Alexander, regnabisque in regno patris tui.

10 Pœnitet enim me, quod dederim illi filiam meam, nam quæsitit interficere me.

11 Criminatus est autem eum, propterea quod ipse concupiscebat regnum ejus:

12 Et auferes ab eo filiam dedit ipsi Demetrio; & alienatus est ab Alexandro, ita ut manifesta essent ipsorum inimicitia.

13 Et ingressus Ptolemæus Antiochiam, apposuit duo diademata capiti suo, Asia, & Ægypti.

14 Rex autem Alexander erat in Cilicia temporibus illis, quia deficiebant locorum illorum incolæ.

15 Sed audiens Alexander, invasit eum bello, & producens Ptolemæus copias occurrit ei manu valida atque in fugam vertit eum.

16 Ita fugiente Alexandro in Arabiâ, ut protegeretur illic, rex Ptolemæus exaltatus est:

17 Et tollens Zabdiel Arabs caput Alexandri misit Ptolemæo.

18 Postea rex Ptolemæus obiit die tertio; & qui erant in munitionibus ejus, perierunt ab iis qui in iisdem munitionibus versabantur.

19 Ita regnavit Demetrius anno centesimo sexagesimo septimo.

20 Diebus illis cogens Jonathan incolas Jehudææ ad expugnandû arcem quæ erat Jeruschalaimis, fecit contra eâ machinas multas.

21 Profecti autem quidam osores gētis suæ, viri iniqui ad Regem, quum renunciassent ei Jonathanem obsidere arcem,

22 Audiens ille iratus est, & ubi audivisset, statim jurgens venit Ptolemaida, & rescripsit Jonathani ne obsideret, sed veniret ipse obviam sibi celerrimè Ptolemaida, ut cōgrederebantur.

23 Ut autem Jonathan audivit, obsidere iussit; & delectis senioribus Jisraëlis & sacerdotibus exposuit se ipsum periculo:

24 Nam accipiens argentum & aurum, vestemque & alia munera plurima, profectus est ad regem Ptolemaida, & invenit gratiam coram eo.

25 Et quamvis accusarent eum quidam iniqui, ex eadem gente,

26 Fecit tamen ei rex, quemadmodum fecerant ei antecessores ipsius, & exaltavit eum coram omnibus amicis suis.

27 Stabilicens ei principatum sacerdotii, & quæcumque alia antè habuerat ad honores pertinentia, fecitque ut ille dux primorum amicorum esset.

28 Tum rogante Jonathanem regem, ut Jehudæam faceret immunem tributorû & tres toparchias atque Samaritida, promittendo ei talenta trecenta;

29 Acquiescens rex conscripsit Jonathani epistolas de iis rebus omnibus, habentes in hunc modum:

30 Rex Demetrius Jonathani fratri salutem, & genti Jehudæorum;

31 Exemplum epistolæ, quam scripsimus Latheni cognato nostro de vobis, scripsimus etiam ad vos, ut videatis.

32 Rex Demetrius Latheni patri salutem.

33 Genti Jehudæorum, amicis nostris, &

conservantibus ea quæ ex jure sunt erga nos, judicavimus benefaciendum esse propter benevolentiam ipsorum erga nos.

34 Constitimus ipsis & terminos Jehudææ, & tres p̄fecturas, Aphrærema, Lyddâ & Ramathâ, quæ adjectæ sunt Jehudææ ex Samaritime, & omnia quæ adhærēt ipsis, omnibus sacrificiis Jeruschalaimis, pro regalibus illis collectis quas percipiebat rex ab eis quotannis antè ex fructibus terræ, & fructibus arborû;

35 Et alia ad nos pervenientia, deinceps decimas, inquam, tributæque ad nos pervenientia, & salis stagna, & pervenientes ad nos coronas: omnia concedimus eis:

36 Neque irritum fiet quicquam horum deinceps in omne tempus.

37 Nunc itaque curate confici istorum exemplû, quod dator Jonathani, & ponitor in monte sancto, conveniente loco, & celebri.

38 Videns autem Demetrius rex quietam esse terram coram ipso, & nihil sibi obsistere, dimisit omnes copias suas unumquemque in locum suum, præter exteras copias quas collegerat ab insulis gentium: ita factæ sunt inimicæ ipsi omnes copiarum, quas à majoribus habuerat.

39 Tryphon verò qui fuerat ab Alexandro prius, quum videret omnes copias in Demetrium murmurare, profectus est ad Malcollem Arabem (qui alebat Antiochum puerulum Alexandri)

40 Et insistens apud eum ut traderet eum sibi ut regnaret pro patre suo, renunciabat ei quæcumque; confecerat Demetrius, & inimicitias quibus prosequuntur eum copiarum ejus; mansitque illic dies multos.

41 Scripsit autem Jonathan epistolas ad Demetrium regem, ut eiceret eos qui in arce erant Jeruschalaimis, & qui erant in munitionibus; quia Jisraëlem oppugnabant.

42 Remisit verò Demetrius literas ad Jonathanem dicens, non solum hæc facturus sum tibi, & gēti tuæ; sed gloria fornabo te & gentem tuam, si commoditatem habuero.

43 Nunc itaque rectè feceris, si miseris ad me viros, qui pugnent mecum; nam defecerunt omnes copiarum mearum.

44 Tunc misit Jonathan viros ter mille potentes robore ad ipsum Antiochiam; quibus advenientibus ad regem, lætatus est rex adventu ipsorum.

45 Nam congregati fuerant cives intra civitatem ad viros centies vicies mille, volentes regem à medio tollere.

46 Itaque fugiente rege in aulam, occuparunt cives vias civitatis, & cœperat bello infestare.

47 Advocante autem rege ad auxilium Jehudæos, quum fuissent congregati ad ipsum omnes simul, statim in civitate dispersi sunt:

48 Interfeceruntque in civitate die illo ad centum millia; & incendentes civitatem; capientesque spolia multa die illo servaverunt regem.

49 Videntes verò cives obtineri à Jehudæis civitatem prout volebant, & infirmati cogitationibus suis, inclamaverunt regem cum precibus, dicentes,

50 Da nobis dexteram, cessentque Jehudæi nos & civitatem oppugnare.

51 Tum abjicientes arma fecerunt pacem, & gloriam cōsequuti sunt Jehudæi coram rege, & coram omnibus qui erant in regno ipsius; reversique sunt Jeruschalaima habentes spolia multa,

52 Et sedente Demetrio rege in throno regni sui,

¶ i. à militibus contubernali- bus, qui Demetrii Nicanoris partes amplexati sunt, & sodales suos occiderunt, simul ac audita fuit mors Ptolemæi Philometoris.

¶ Græc. p̄ura.

¶ Gr. honoraria.

¶ de quibus & de sequentibus omnibus vide supra 10. 38. & infra vers. 34.

7 Græcam vocem quam Hieronymus præterfiliit, ex communi consensu Græci & Josephi Græci consensu in translatione servamus, etsi non minus foret commodum periphrasticè interpretari, sublatam agrum, id est, agrum Bethelis, qui regno Jisraëlis fuerat ademptus inde à temporibus Abijæ, ut annotavimus 2. Reg. 23. 4.

¶ Quamobrem etiam Rustinus apud Josephum sic interpretatus est, quam interpretationem imperiti librarii pessime corruperunt. Sunt autem hæc regiones tres Samaritani agrum, regno Jehudææ continere. Ramatjim Jerichuntem versus, Lydda versus mare, Bethel verò inter utrumque media regione. ¶ Græc. insigni. ¶ vel Amalcollem. Nam utrumque nomen est Arabum; Simalcoe autem in contextu Græco vitiosum est, factum ex α. ¶ qui arrogante nomine dictus est Antiochus Theos.

¶ Græc. glorificationem.

¶ Græc. in medium civitatis.

¶ i. hæc nobiscum pacem, ut antè ostendimus ex Jirm. 50. sic & deinceps.

CAPUT XII.

fui, quievit terra coram ipso.

53 Verum mentitus erat, quacumq; dixerat: nam ab alienatus a Jonathane non reddidit ei secundum benevolentiam illius facta, quae fecerat in ipsum; sed afflixit eum valde.

54 Postea autem reversus est Tryphon & Antiochus cum eo, puerulus & juvenis, qui regnavit imposito sibi diademate.

55 Et congregatae sunt ad ipsum omnes copiae quas disperferat Demetrius, pugnaveruntque in eum, ita ut fugatus fugeret.

56 Tum accepit Tryphon bestias, & obtinuit Antiochiam.

57 Scripsit vero Antiochus Junior Jonathani dicens, stabilius tibi principatum sacerdotii, & praeficio te quatuor praefecturis, & volo esse te ex amicis regis:

58 Et mittens ei instrumenta aurea ad ministerium, dedit ei potestatem bibendi ex aureis, & purpuram induendi, & habendi fibulam auream.

59 Schimhonem quoque fratrem ejus constituit ducem a tractu Tyri usque ad terminos Aegypti.

60 Profectus itaque Jonathan quum peragrasset trans fluvium, & in civitatibus singulis, & congregatae essent ad ipsum omnes copiae Syriae & auxiliares, venit Aschkelonem, ubi obviam ipsi processerunt cives honorifice.

61 Et inde abiit ad Gazam, ubi occudentibus Hazanis circumfedit eam, & incendens suburbia ejus igne praedatus est ea.

62 Postea rogantibus Gazanis Jonathanem dedit eis dexteram: & acceptos filios principum eorum obsides, emisit eos Jeruschalaima, pervasitque regionem Damascum usque.

63 Audiens vero Jonathan advenisse principem Demetrii Kadeschum quod est in Galilaea, cum copiis multis, volentis ejicere ipsum regione illa,

64 Occurrit eis; fratrem vero suum Schimhonem reliquit in regione sua.

65 Tum castra ponens Schimhon contra Bethzuram, oppugnavit eam diebus multis, & conclusam observavit eam.

66 Ad eum ut rogarent eum sibi dexteram dari; quibus dans dexteram ejecit eos inde, & occupata civitate posuit in ea praesidium.

67 Jonathan vero & castra ipsius metata ad aquam Genezalet surrexerunt mane, venturi in campum Chatzoris.

68 Ecce autem castra alienigenarum occurrerunt ei in ipso campo, emissis insidiis contra eum in montibus; Judaei vero obviam occurrerunt ex adverso castrorum.

69 Sed quum insidiae exsurgentes e locis suis committerent praelium,

70 Fugerunt milites Jonathanis omnes, neque ullus reliquus factus est ex eis, praeter Matthithjam filium Abschalomi, & Jehudam filium Chalphai principes militiae copiarum.

71 Dirumpens itaque Jonathan vestes suas imposuit terram capiti suo, & oravit;

72 Reversusque contra eos in praelium fugavit eos, ita ut fugerent.

73 Quod videntes ii qui fugerant ab ipso, reversi sunt ad eum, & persequuti sunt eum Kadeschum usque, in castra illorum usque, ubi posuerant castra:

74 Cecideruntque ex alienigenis die illo ad viros ter mille, & reversus est Jonathan Jeruschalaima.

1 Videns itaque Jonathan commoditatem hanc temporis sibi adjumento esse, elegit viros quos misit ad Romanos ad constituendum & renouandum cum eis amicitiam;

2 Itemque ad Spartiatis & loca alia misit epistolas in eam sententiam.

3 Profecti ergo Romam, & ingressi senatum dixerunt, Jonathan summus sacerdos, & gens Jehudeorum misit nos, ut renovetis amicitiam secum & societatem, sicut antea.

4 Dederuntque literas eis, scriptas ad eos pro ratione loci, ut deducerent eos in terram Jehudae cum pace.

5 Hoc autem exemplum literarum est, quas scripsit Jonathan Spartiatis:

6 Jonathan summus sacerdos, & senatus gentis, & Sacerdotes populisque reliquis Jehudeorum, Spartiatis fratribus salutem:

7 Jam antea missae sunt literae ad Oniam Sacerdotem summum ab Areo regnante apud vos, docentes vos fratres nostros esse, ut exemplum earum subjectum est.

8 Et accepit Onias virum illum qui missus fuerat, honorifice; quum recepisset literas, quibus declarabatur negotium societatis & amicitiae.

9 Quapropter nos etiam qui istorum non indigemus, consolationem habentes ex libris sanctis, qui versantur in manibus nostris;

10 Tentavimus mittere qui renovent fraternitatem & amicitiam vobiscum, ne abalienemur a vobis; quoniam multa tempora transiverunt ex quo misistis ad nos.

11 Nos itaque omni tempore indefinenter, & festis, & reliquis convenientibus diebus recordamur vestri, in sacrificiis & orationibus illis quas offerimus ut oportet ac decet recordari fratrum;

12 Et latamur de gloria vestra.

13 Ac nos quidem circumdederunt multae tribulationes & bella multa; nam oppugnaverunt nos reges qui circumstant nos:

14 Verum nolimus inturbare vos, & reliquos socios atque amicos nostros bellis istis.

15 Habemus enim auxilium e caelo quod auxiliatur nobis, quo liberati sumus ab hostibus nostris, & depressi sunt hostes nostri.

16 Elegimus igitur Numenium filium Antimachi, & Antipatrum filium Jasonis, quos misimus ad Romanos, ut renovent amicitiam cum eis & societatem praecedentem.

17 Mandavimus igitur eis, ut ad vos quoque profecti salutent vos, & reddant vobis epistolas a nobis de renovatione fraternitatis nostrae.

18 Nunc itaque recte feceritis, si responderitis ad ista nobis.

19 Hoc autem est exemplum literarum, quas miserant Oniae:

20 Areus rex Spartiatarum Oniae Sacerdoti magno salutem.

21 Inventum est in scriptura de Spartiatis & Judaeis, ipsos fratres esse, & esse ex genere Abrahami.

22 Nunc autem ex quo novimus ista, recte feceritis si scribetis nobis de pace vestra,

23 Enim vero nos rescribimus vobis pecora nostra, & facultates nostras vobis, & quae nostra sunt vobis exposita esse: amadavimus igitur viros ut renuncient nobis in eadem sententia.

24 Audiens vero Jonathan reversos esse principes Demetrii cum copiis pluribus quam antea, ad debellandum ipsum.

^h Graec. benevolentias.

ⁱ Graec. junior.

¹¹ id est, elephantes Demetrii qui *καρ* & *εχ* appellatur bestia.

¹² i. retrarchiis quatuor, quae describuntur Luc. 3. 1. Nam ad eas omnes haec verba referri oportere, sequentia ostendunt inde a vers. 60.

¹³ ut sup. 10. 89.

¹⁴ Jardenem, ubi pars torparchiarum erat.

^k Graec. ad auxiliium.

^l Graec. qui ex civitate erant, sic dicitur.

¹⁵ Nephthalitarum, Jerosol. 19. 37.

^m Graec. dexteram accipere.

¹⁶ Iacum Genezalet, quem Hebraei Cinnereth vocant, vulgus etiam Tyberidos.

¹⁷ in tribu Nephthali, ut habetur Jerosol. 19. 36.

^a Graec. Romam, metonymice.

^b Graec. secundum eam.

¹ i. fide publica tanquam legatos ex iure gentium sanctos, honorifice ad vos remitterent.

² hujus epistolae exemplo non plane convenit cum eo quod emendatius habetur apud Josephum lib. 13. Antiquit. Jud. cap. 9.

³ quod Darius legitur, vitiosum est. Nam Areus Lacedaemoniorum rex fuit, ut cum a Josepho in hac epistola & Livio Decadis 4. lib. 9. appellatur. Fuit enim Areus ille, qui Cleomini secundo successit, & huic Acrotatus.

⁴ sic Josephus legit, non autem Antiochi; & nos magis probamus.

⁵ sic legendum ex ver. 7. Nam ex mutatione vitii contextui fide est (ut perici Graecae linguae facile possunt animadvertere) & finis praecedentis versus cum hujus principio confusus, hoc modo;

⁶ *οτι εστιν ονια. Αρειος βασιλευς, &c.*

⁷ i. ut quemadmodum nostrum erga vos animus exponimus, & omnia officia pollicemur; sic a vobis eundem nuncium reportare possint.

⁸ Graec. multum super prim.

⁷ sicut in finibus
Jisraelis ad Li-
banum; de qua
Num. 13. 22. & a-
libi passim.

⁸ sive procubi-
tores, & custo-
dias primas quas
vulgus Sentinel-
las vocat.

⁹ sic reponimus
ex Josepho; ut
locorum situs &
ratio postulat.
Sunt autem hi
populi ab orien-
te; dicti à Neba-
jorho, cujus me-
tio est Gen. 25.
13.

⁴ Græc. exaltandi
auiditudo ma-
gnam.

¹⁰ sive Acram,
quam Demetrii
milites obtine-
bant, de qua su-
pra 4. 41.

¹¹ i. ut à civitate
& omni com-
mercio cū ciui-
bus exclusi esset
Demetriani, ad-
eoque prospe-
ctus ipse in civi-
tatem commo-
dus impeditus.

¹² qui dicitur Ci-
cho, ab ortu cir-
cumluens tota
Jeruschalaima.

¹³ hanc vocem
variè legunt &
interpretantur
plerique. Nos
partè illius muri
putamus esse,
quem ædificare
instituerat Jona-
than, & qui pos-
tea à Schimho-
ne perfectus est,
infra 13. 10. voca-
tur autem Cha-
phunata à for-
na, quia murus
erat introrsum
reflexus, ut angu-
lum Acræ cir-
cumcluderet, cui
videntur fuisse
utrinque propu-
gnacula Acram
versus projecta,
quæ propterea
dicta sunt Cha-
phunatha, quasi
pugnos dicas, ad
Demetrianum
militem eaden-
dam cõparatos.

¹⁴ opidum Jehu-
dæ, cujus mentio
est Hez. 2. 33.
& Nechem. 7.
37.

¹⁵ sic interpreta-
mur vocè Sche-
phela Hebræam,
ut in Scriptura
passim accipi-
tur, sic Jehof. 11.
2.

¹⁶ i. Schyrhopo-
lim, ut antè vidi-
mus, 5. 52.

¹⁷ ex promisso
Demetrii. supra
10. 39.

25 Movens Jeruschalaimis processit obviâ
ipsis in regionem ⁸ Chamathæ, (neque enim
dabat ipsis spatium invadendi regionē ipsius)
26 Et misit speculatores in castra illius, qui
reversi renunciaverunt ipsi, illos constituisse
irruere in eos nocte.

27 Quum itaq; occidisset sol, præcepit Jo-
nathan suis ut vigilarent, & essent in armis,
comparati ad prælium tota nocte illa; emisit-
que ⁸ præcubitores circum castra sua,

28 Quamobrem audientes adversarii para-
tum esse Jonathanem cum suis ad prælium ti-
muerunt, & percussi animo suo, & pyris per
castra sua accensis abiverunt:

29 Jonathan verò, & milites ejus nescive-
runt ad matutinum usque: videbant enim lu-
minaria ardentia.

30 Tunc persequutus est eos Jonathan à
tergo; sed non comprehendit eos; nam Eleu-
therum fluvium trajecerant.

31 Quamobrem declinans Jonathan ad A-
rabas qui vocantur ⁹ Nabathæi, percussit eos,
& cepit spolia eorum.

32 Postea iungens venit in Damascum, &
peragravit regionem totam,

33 Schimhon verò profectus peregravit Al-
chkelonem usque, & munitiones propinquas,
& declinans Joppen versus occupavit eam:

34 (Audiverat enim eos velle munitionem
tradere Demetrianis) & posuit ibi præsidium,
ut custodirent eam.

35 Reversus autem Jonathan congregavit
seniores populi, & consilium inivit cum ipsis
ædificandi munitiones in Jehudæa,

36 Et extollendi muros Jeruschalaimorum,
& ædificandi murum magnum, præaltū in-
ter ¹⁰ arcem & civitatem ad disparandum eam
à civitate, ut ea seorsim esset; ut ¹¹ neque eme-
rent neque venderent in ea *præsidium illius*.

37 Quum itaque convenissent ad ædifican-
dum civitatem, appropinquavit ipse ad murū
¹² torrentis qui versus subsolanum est, ubi
comparaverunt *illud* quod appellatur ¹³ Cha-
phunatha.

38 Schimhon verò extruxit ¹⁴ Chadida in ¹⁵
humili loco, quæ munivit portis & vectibus.

39 Quærebat autem Tryphon regnū Asiæ
obtinere, & imponere sibi diadema injecta
manu in Antiochum regem.

40 Sed metuebat ne fortè Jonathan ipsum
non sineret, ac ne fortè oppugnaret ipsū; ideò
quærebat rationem prehendi ipsū ut
perderet, movensque venit ¹⁶ Beth-Scheanè:

41 Et procedens Jonathan in occursum ejus
cum quadraginta millibus virorum delectis
ad aciem, Beth-Scheanem quoque venit.

42 Videns ergo Tryphon adesse ipsum cum
copiis multis, & injicere manum in ipsum
metuens,

43 Excepit eum honorificè, commendans
eum omnibus amicis suis, & dans ei dona;
præcepitque amicis suis, ut obedirent ipsi
quemadmodum sibi;

44 Dixitq; Jonathani, quorsū vexasti totum
populum istum, quum bellum non sit nobis?

45 Nūc ergo remitte eos in domos suas, &
delige tibi viros paucos qui tecū sint, & veni
mecum Ptolemaida, quam ¹⁷ traditurus sum
tibi, & reliquas munitiones copiasq; reliquas
& omnes qui præsunt negotiis, ut revertens
abeam: nam hujus rei gratia adsum.

46 Tunc Jonathan fidem habens ei, fecit

quemadmodum dixerat: amandavit enim co-
pias, ut abirent in terram Jehudæ.

47 Reliquos verò detinuit secum, viros
ter mille; quorum bis mille dimisit in Gali-
læam, mille verò cum ipso profecti sunt.

48 Sed quum ingressus esset Jonathā Ptole-
maida; occluserunt Ptolemaidenses portas, &
comprehendentes eum atque omnes qui ve-
nerant cum eo interfecerunt gladio.

49 Tū misit Tryphon copias & equitatū in
terram Galilææ, & in ¹⁸ campum magnum, ad
perdendum omnes qui à Jonathane fuerant.

50 Sed ubi cognoverunt eum comprehen-
sum esse, & periisse qui erant cum ipso, exhor-
tati inter se profecti sunt, unà revertentes &
comparati in prælium.

51 Videntes verò persequutores eos de vita
dimicatuos esse, reversi sunt.

52 Ita venerant omnes in terram Jehudæ,
& luxerunt Jonathanem ac comites ejus, ti-
mur euntque valdè; luxerunt quoque omnes
Jisraelitæ luctu magno.

53 Tum quærebant omnes gentes quæ cir-
cumstabant eos, atterere eos:

54 Dicebant enim, non habent principem
& adjutorem: nunc ergo oppugnantes eos,
tollemus ex hominibus memoriam eorum.

CAPUT XIII.

Audiens verò Schimhon cõgregare Try-
phonem copias multas ad invadendum
terram Jehudæ, & atterendum eam,

2 Quum videret populum esse trepidum &
perculsum metu; ascendit Jeruschalaima &
congregavit populum,

3 Et adhortatus est eos, dicens eis, Ipsi no-
stis, quæta ego & fratres mei ac domus patris
mei fecerimus pro legibus & a sanctuario; &
quæ prælia, angustiasque ^b experti simus:

4 Propterea perierunt fratres mei omnes
causâ Jisraelis, & ego solus reliquus factus sū.

5 Nunc autem abit à me, ut parcam animæ
meæ omni tempore angustia: non enim me-
lior sum fratribus meis.

6 Verum vindex ero pro gente mea, & pro
sanctuario, & pro uxoribus liberisque nostris;
quandoquidem congregatæ sunt omnes istæ
gentes, ut atterant nos ^c infenso animo.

7 Ita de integro accendit ^d animos populi,
simul atque audivit sermones istos; qui re-
sponderunt voce magna dicentes:

8 Tu esto noster dux pro Jehuda & Jona-
thane fratribus tuis,

9 e Gere bellum nostrum, & quæcumque
edixeris nobis, faciemus.

10 Cõgregatis itaq; omnibus viris bellato-
ribus, acceleravit ¹ perficere muros Jeruschalaimorum,
quibus munivit ea circumquaque;

11 Misitq; Jonathanem filiū Abschalomi, &
copias cum eo idoneas Joppen; qui ejectis iis
qui erant in ea *urbe*, ibidem mansit in ea.

12 Movit autem Tryphon Ptolemaide cum
copiis multis, invasurus terram Jehudæ, ha-
bens Jonathanem secum in custodia.

13 Schimhon verò castra posuit ² Chadidis;
è regione illius campi.

14 Cognoscens verò Tryphon surrexisse
Schimhonem pro Jonathane fratre ipsius, &
committendum sibi fore bellum, misit ad eum
legatos, dicens,

15 Pro argento illo quod debet Jonathā fra-
ter

¹⁸ id est Hara-
borhas, de quib;
supra 5. 21.

^a Græc. sanctu-
verf. 6.

^b Gr. videtur mi-

^c Græc. inimicis
gratia.
Gr. spiritum.

^e Græc. bella.

¹ ut consilium
fuerat initum,
& ceptum supra
12. 33.

² de quibus su-
pra 12. 38.

³ hoc est, quod
opidum monti
impositum pro-
spectat Jehudæ
campestris, ut
interpretatur
Josephus lib. 13.
Antiq. cap. 11.

ter tuus in ararium regis, propter negotia quæ habuit, detinuit ipsum.

16 Nunc autem mitte talenta centum, & duos filiorum ejus obsoles, ut dimissus non deficiat à nobis, sed *secundum* dimittamus ipsum.

17 Ac noverat quidem Schimhon, istos dolo loqui cum ipso; misit tamen argentum & duos pueros; idque ne quando inimicitiam susciperet magnam apud populum, qui fuissent dicturi,

18 Quia non misit ei argentum & pueros, idcirco perit.

19 Quum autem misisset pueros & talenta centum; mentitus est, ac non dimisit Jonathane.

20 Sed postea venit Tryphon ad invadendum regionem, & atterendum ipsam, ambiens via ⁴ Dorum versus. Schimhon verò, & castra ejus ex adverso procedebant ei, quemcunque in locum proficisceretur ille.

21 Qui autem ex arce erant, miserunt ad Tryphonem legatos acceleratos eum; ut veniret ad ipsos per desertum, & mitteret ipsis alimenta,

22 Quamobrem comparavit Tryphon totum equitatum suum, ut veniret, sed nocte illa fuit nix multa valde, adeo ut non veniret propter nivem illam: sic movens ille venit in regionem Gilhadis.

23 Quumque venisset proximè ⁵ Botzekathã interfecit Jonathanem, qui sepultus est illic;

24 Et reversus est Tryphon castra movens in terram suam.

25 Itaque mittens Schimhon accepit ossa Jonathanis fratris sui, quem sepeliverunt ⁶ Moddinis in civitate majorum suorum,

26 Et plangentes eum omnes Jisraelitæ planctu magno luxerunt eum diebus multis.

27 Extruens verò Schimhon monumentum super sepulcrum patris sui, & fratrum suorum extulit illud speciosum lapide polito, antè & retrò,

28 Statuitque super ea septem pyramidas; unam, ex adverso alterius; patri, & matri, fratribusque quatuor.

29 Et iis adjecit machinas circumponens columnas magnas, quibus colūnis imposuit omnè armaturam ad nomen æternū, & ad omnia armorū genera naves insculptas ut spectarentur ab omnibus navigantibus mari.

30 Hoc est sepulcrum quod fecit Moddinis in diem usque hunc.

31 Tryphon autem incedens dolo cū Antiocho rege juniore, interfecit eum;

32 Et ragnavit loco ejus, imponens sibi diademata Asiæ; intulitque plagam magnam terræ.

33 Quapropter Schimhon extruxit munitiones Iehudææ, circummuniens turribus altis, & muris magnis, cum turribus & portis ac vestibus, & posuit cibaria in munitionibus;

34 Deligensque Schimhon viros misit ad Demetrium regem ut concederet immunitatem regioni, eò quòd omnes actiones Tryphonis erant rapinæ:

15 Et mittens ei Demetrius rex in eam sententiam, respondit ei, & scripsit ei epistolam ejusmodi:

36 Rex Demetrius Schimhoni sacerdoti summo, & amico regū, senioribusque & genti Jehudæorum salutem.

37 Coronam auream, vestemque ⁷ spadicem, quas misistis, accepimus, & parati sumus ⁸ tri-

buere vobis pacem magnam, & scribere procuratoribus negotiorum, ut dimittant ea vobis ⁹ quæ dimittimus.

38 Nam quæcumque constituimus erga vos, stant sunt; & munitiones vestras quas edificastis, vobis sunt.

39 Dimittimus quoque errores & peccata in hodiernum usque diem commissa, & coronam quæ debetis; præterea si quid aliud pendebatur Jeruschalaimis tributis nomine, ne amplius penditor.

40 Quòd si qui vestrum apti sunt ut conscribantur inter nostros, conscribuntor, & pax inter nos esto.

41 Anno centesimo septuagesimo sublatum est jugum gentium à Jisraele:

42 Cœpitque populus Jisraelis scribere in syngraphis & cōtractibus; anno primo Schimhoni principe sacerdotum magno, & imperatore ac duce Jehudæorum.

43 Diebus illis castra ponens contra Hazzã circumdedit eam castris, & factam ⁸ Helepolin admovens civitati, ita concussit turrem unam, ut occupaverit:

44 Exsiliensque iis qui in Helepoli erant in civitate, fuit motus magnus in civitate illa.

45 Quamobrem ascenderunt qui erant in civitate cum uxoribus & liberis in murum, disrumpentes vestimenta sua, & clamaverunt voce magna, petentes ut Schimhon dexteris ipsis daret,

46 Et dicentes, ne utaris nobis secundum malefacta nostra, sed pro misericordia tua.

47 Tunc ⁹ adductus in ipsos misericordia Schimhon non debellavit eos; sed ejiciens eos è civitate purgavit domos, in quibus idola erant, atque ita ingressus est in eam celebrans & benedicens *Deo*.

48 Quumque ejecisset ex ea omnè immunditiam, incolas statuit illic viros qui legem observarent; & amplius muniens eam edificavit sibi ipsi in ea habitationem.

49 Qui autem erant ⁹ in arce Jeruschalaimis, prohibebantur egredi & ingredi in regionem, etiam emere & vendere, adeo ut esurirent valde; perirentque ex eis multi fame.

50 Sed quum inclamassent Schimhonem ut dexteris ¹⁰ jungerent, dedit eis; & ejiciens eos inde, mundavit quoque arcem ab inquinamento.

51 Et ingressus est eam die vigesimo tertio secundi mensis, anno centesimo septuagesimo primo, cum laude, & termitibus, citharisque & cymbalis, & nabliis, & hymnis & canticis, eò quòd attritus esset hostis magnus, & ejectus ex Jisraele;

52 Constituitque quotannis agitari diem illum cum lætitia;

53 Et amplius munivit montem sancti loci, qui erat secus arcem; ubi habitavit ipse & commitatus ipse.

54 Tum videns Schimhon Jochananem filium suum virum esse, statuit eum ducem copiarum omnium, & habitavit ¹⁰ Gazaris.

CAPUT XIV.

1 ANNO autem centesimo septuagesimo secundo, congregavit Demetrius rex copias, & profectus est in Mediam ad contrahendum auxilium sibi, ut Tryphonem debellaret.

2 Sed audiens ¹ Artaces rex Persidis & Mediæ, venisse Demetriū in fines suos, misit unū

^h Gr. dimissiones.

⁸ obsidionalem machinam, de qua ex Ammiano Marcellino in Jechezkel. diximus.

ⁱ Gr. solutus est ipse.

⁹ i. in Arca, ut historicis quibusdam appellatur. vide sup. 4. 41. & 12. 36.

^k Gr. accipiens.

¹⁰ vide sup. 9. 52.

¹ Regis Parthorum nomen, à quibus jam tum Persia Mediæque tenebatur; atque hinc Parthi dicti sunt Asiæ.

⁴ oppidum Edomæ, quod sic legitur ex Josephi testimonio.

⁵ i quum terminos Jhude proximè attingisset: est enim Botzekathã opidū Jhude in finibus Edomæam versus, Jhosch. 15. 39. Quod enim Græce βότκα λέγεται corruptè habetur pro θ. vide sup. 2. 1.

^f Gr. dimissionem. ⁷ Græcam vocem *Caspia* neque Hieronymus, neque alii interpretati sunt, estis satis ex argumento ostenditur quid sibi auctor voluerit. Est enim *Caspia*, siue *Caspia*, ut legitur inf. ver. 51. ramis palmæ cum fructibus, colorem phœniceum, siue spadicem habentibus, quo ex colore Græcis dicitur *Caspia* spadicis, & vestis colore spadicis *Caspia*, quem admodum ab alia arbore color dicitur Balaustris. Vestis autem nomen in hac constructione plurimum desiderari apud Græcos, nemo est qui nesciat: ut Ioan. 20. 12. ^g Gr. facere.

principum suorum ut vivum comprehenderet, eum:

3 Qui profectus cæcidit castra Demetrii, & comprehendens eum adduxit eum ad Artacem, qui in custodia posuit eum.

4 Quæ ita autem terra omnibus diebus Schimhonis: nam procuravit bona genti suæ, adeo ut placeret eis, potentia ejus & gloria ejus omnibus diebus.

5 Cepit enim præter totam gloriam suam Joppen, ^a ut portus *Jehudæis* esset, & comparavit aditum ad insulas maris,

6 Et dilatatis terminis gentis suæ obtinuit regionem,

7 Congregavitque multam captivorum multitudinem, consequutus dominatum ² Gazarum, Bethzuræque, & Acre, ex qua sustulit immunditias; neque fuit qui resisteret ipsi.

8 ³ Ita colebant terram suam cum pace, terræque dabat fructus suos, & arbores agrorum fructum suum:

9 Seniores in plateis sedebant; omnes de rebus bonis communicabant, & juvenes inducebant gloriosas vestes, & amictus bellicos.

10 Civitatibus subministrabat cibaria, & instrucebat eas instrumentis ^b ad munitionem aptis, eò usque ut nominaretur nomen ^c gloriosum ejus, ad extremum usque terræ.

11 ^d Comparabat pacem in terra, lætabaturque Jisrael lætitia magna,

12 Et sedebat quisque sub vite sua & ficu sua, nec erat qui exterreret ipsos:

13 Defecerat enim qui oppugnaverat eos in terra, & reges ipsi attriti erant diebus illis.

14 Confirmabatque omnes abjectos populi sui, legem exquirens; & tollebat omnem iniquum improbumque:

15 Sanctuarium glorificabat, & multiplicabat vasa loci sancti.

16 Ut autem Romæ ^e auditum est, mortuum esse Jonathanem, & Spartam usque, contristati sunt valde.

17 Sed ubi audiverunt Schimhonem fratrem ejus factum esse sacerdotem summum loco ejus: & obtinere regionem ac civitates quæ in ea sunt:

18 Scripserunt ad eum tabulis æreis ad renovandum cum eo amicitiam ac societatem, quam constituerant cum Jehuda & Jonathane fratribus ejus;

19 Quæ lectæ sunt coram ecclesia Jerusalemis.

20 Atque hoc exemplum est literarum quas scripserunt Spartiatarum principes & civitas Schimhoni sacerdoti magno, senioribusque, & sacerdotibus, & reliquo Jehudæorum populo, fratribus, salutem.

21 Legati missi ad populum nostrum renunciaverunt nobis gloriam vestram & honorem, de quorum adventu lætati sumus.

22 Itaque rescripsimus, quæ ab ipsis dicta sunt in consiliis populi, hoc pacto: Numenius Antimachi, & Antipater Jasonis filius legati Jehudæorum, venerunt ad nos renovantes suam nobiscum amicitiam:

23 Et placuit populo accipi viros illos gloriosè, & poni exemplum sermonum istorum in ⁶ libris qui designati sunt populo, ut monumentum habeat populus Spartiatarum. Hoc exemplum scripserunt istorum Schimhoni sacerdoti summo.

24 Postea misit Schimhon Romam Numen-

nium habentem clypeum aureum, magnum. ⁷ ⁷ i. librarum numulariarum, ut accipiendum docet analogia. Est enim mina apud Hebræos & Syros idem quod pondus, cujuscumque materia fuerit: ut demonstravimus 1. Reg. 10. 17.

25 Quum autem populus audiuit res istas, dixerunt, quam gratiam reddemus Schimhoni, & filiis ejus?

26 Confirmavit enim ille *suos*, & fratres illius, paternæque domus illius, atque expugnando inimicos Jisraelitarum propulsaverunt ab eis, idè statuerunt ei *f* liberam administrationem, ut conscripserunt in tabulis æreis, quas apposuerunt ⁸ columnis in monte Tzizonis.

27 ⁹ Atque hoc exemplum scripturæ: Die decimo octavo ¹⁰ Elulis, anno centesimo septuagesimo secundo, qui tertius est annus Schimhoni sacerdote summo,

28 ¹¹ In atrio munitionis, cõgregatione magna sacerdotum, & populi, & principum gentis, seniorumque regionis. ¹² Notum se fecit nobis, quandoquidem sepe gerebantur bella in regione hac;

29 Et Schimhon Matthithjæ filius è posteris Jojaribi, & fratres illius, qui exposuerunt se ipsos periculo, resistentes aduersariis gentis suæ, ut staret locus sanctus ipsorum & lex, & gloriamque magnam pepererunt genti suæ.

30 Nam congregans Jonathan gentem suam factus est eis sacerdos summus; postquam vero appositus est ad populares suos,

31 Volentibus inimicis eorum invadere regionem illorum, ut atterendo regionem eorum extenderent manum in locum sanctum eorum:

32 Tunc surgens Schimhon propugnavit gentem suam, & consumens pecunias multas de suo arma dedit viris copiarum gentis suæ, & dedit eis stipendia,

33 Munivitque civitates Jehudææ, & Bethzuram in finibus Jehudææ *sitam*, ubi erant arma hostium prius, & posuit in ea ^b presidarios homines Jehudæos.

34 Joppæ quoque munivit mari impositam, & Gazara ad terminos Aschdodi, ubi prius hostes habitaverat, collocans illic Jehudæos, & quæcumque commoda erant ad rectam horum locorum constitutionem, disposuit in eis.

35 ¹³ Quare vidēs populus fidem Schimhonis, & gloriam quam certo consilio comparaverat genti suæ, instituerunt eum ducem suum, & sacerdotem summum, videns, inquã, justitiam & fidem quam conservavit genti suæ, procurans omnibus modis exaltare populum suum:

36 Adeo ut diebus ipsius res bene successerint ^k administratione ipsius, sublatis gentibus è regione ipsorum; & iis qui erant in civitate Davidis Jerusalemis, qui fecerant sibi ipsis arcem, ex qua erumpentes contaminabant *omnia* in circuitu sanctuarii, & infligebant plagam magnam sanctitati;

37 Collocante ipso in ea viros Jehudæos, & muniente eam ad securitatem regionis civitatisque; ac efferente muros Jerusalemorum.

38 Et rex quoque Demetrius stabilivit ei sacerdotium summum.

39 ¹⁴ Secundum omnia illa, & fecit eum unum ex amicis suis, ac glorificavit eum gloria magna.

infinitis beneficiis probavit fidem suam, studiumque nostræ Republicæ.

^g Gr. gloria magna gloriosèaverunt.

^h Gr. presidium.

ⁱ honorum qui Schimhoni decernuntur constitutio est à populo Jehudæorum hæc & confirmatio à rege Demetrio, ver. 38. & seq.

^j Græc. consulerat facere.

^k Græc. in manibus.

^l i. sequutus decretum à Jehudæis sum.

² Gr. in portum.

³ De quibus sup. 9. 12. & 13. 54.

⁴ fusa descriptio summa pacis, tranquillitatis, & gloriæ, usque ad ver. 16 ut 1. Reg. 4.

⁵ i. in re militari honestè se ipsos exercebant, ne otio torpescerent: quod ex sequentium comparatione intelligitur.

^b Gr. munitionis.

^c Gr. gloria.

^d Gr. faciebat.

^e Gr. audiverunt.

⁵ Laconica species narrationis, quæ in acta publica Spartæ relata est, vide sup. in 12. 16.

⁶ i. in actis publicis.

⁷ i. librarum numulariarum, ut accipiendum docet analogia. Est enim mina apud Hebræos & Syros idem quod pondus, cujuscumque materia fuerit: ut demonstravimus 1. Reg. 10. 17.

⁸ nempe atri sine ambitus, ut in decreto habetur inf. ver. 49.

⁹ hætenus Romanorum deliberationum verba, ad quorum historiam regreditur scriptor inf. 15. 15.

¹⁰ lam vero occasione data, exemplum decreti à Jehudæis in gratiam Schimhonis facti subjicit.

¹¹ qui mensis est sextus Augusto nostro plurimum respondens.

¹² hætenus voces aliquot vidimus Hebræas ortu & significacione, quibus auctor contextum Græcum infercivit: atque hic quoque Græcam vocem, non dubitamus fuisse scriptam pro Charzatham-millo, id est, atrio munitionis. Fuit enim munitio in civitate Davidis ubi templum Dei & regia quoque contuebantur, atque in ea Hebræi omnes uno ore testantur habitos fuisse conventus ad Reipub. administrationem necessarios: quumque ad eos habendos non templum, non regia, sed atrium aliquod ac potius basilicam quæ Hebræi quoque appellant Chatzar, fuerit necessarium, eum locum hac peregrina voce confirmamus denotari. Ad hanc autem lectionem proximè accedit Hieronymus, cui in his tanquam rudibus scrutandis aliquid tribuendum puto.

¹³ huc usque sunt inscriptionis verba, quæ ante decretum Jehudæorum in actis publicis fuerant posita. Hujus autem decreti partes in universum dux sunt, narratio causarum, quibus ad faciendum decretum istud adductæ sunt, usque ad ver. 35. & rerum decretarum Schimhoni explicatio, ad finem usque capituli sensus est, Republicæ.

¹⁵ hos versus per parenthesin insertos ab auctore fuisse credimus, ut ostenderet non voluntate adductum, sed quadam necessitate fractum Demetrium fuisse, ut honores Schimhoni decretos confirmaret, & specie aliqua amplificaret.

¹⁶ ut supr. 13. 42. ¹⁷ hac enim duo sunt insignia demetrii, ut supr. 10. 20. & 11. 58.

40 ¹⁵ Nam audiebatur appellari Jehudæos à Romanis amicos sociosque, & eos obviam processisse legatis Schimhoni gloriose,

41 Et visum esse Jehudæis sacerdotibusque ut esset ipsorum dux & sacerdos summus Schimhon in seculum, donec exurgeret propheta certus.

42 Essetque super eos dux, tum ut cura sit ipsi pro loco sancto constituendi per ipsum præfectos operibus ipsorum, & regioni, armisque, & munitionibus;

43 Tum ut cura sit ipsi sanctuarii, utque pareatur ipsi ab omnibus, & ut scribantur de nomine ejus omnes ¹⁶ syngraphæ in regione, & ut induatur ¹⁷ purpura, aurumque gestet)

44 Ideò non licebit ulli ex populo & sacerdotibus irritum facere quicquam istorum, & rebus quæ ab ipso dicuntur contradicere: aut conventum in regione cogere sine ipso, aut indui purpura, & ornari fibula aurea.

45 Qui autem præter hæc fecerit, aut irritum fecerit quicquam horum, reus futurus est:

46 Nam placuit toti populo statuere, ut Schimhon faciat secundum res istas.

47 Quod ut accepit Schimhon, & placuit ipsi summo sacerdotio fungi, ac esse ducem ac principem gentis Jehudæorum, sacerdotumque, & præesse omnibus.

48 Scripturam istam edixerunt poni in tabulis æreis,

49 Easque statui in ambitu loci sancti, in loco celebri: eorum verò exempla poni in gazophylacio, ut haberet Schimhon, ejusque filii.

C A P U T X V.

¹ Dicitur Sedes Demetrii Soteris filius.

Tum misit ¹ Antiochus filius Demetrii regis literas ab insulis maris Schimhoni sacerdoti, ac principi gentis Jehudæorum, & universæ genti;

2 Quæ scriptæ erant in hanc formam: Rex Antiochus Schimhoni sacerdoti magno, & gentis principi, gentique Jehudæorum salutem.

3 Quandoquidem viri pestilentes obtulerunt regnum majorum nostrorum,

4 Quod regnum volens vindicare, ut illud restitua sicut erat prius, collegi multitudinem copiarum, & comparavi naves militares (volo enim procedere per regionem, ut consequar eos qui corruerunt regionem nostram, & qui desolaverunt civitates multas in regno)

² Gr. dimissionis.

5 Nunc ergo stabili tibi omnes a immunitates, quas attribuerunt tibi reges qui antecesserunt me, & quæcumque alia dona miserunt tibi:

³ Gr. factis esse non propriis nisi ipsius.

6 Item quod concesserunt tibi *b* cudere proprium numisma regioni tuæ:

7 Et Jeruschalaima sanctumque locum esse libera: omnia etiam arma, quæcumque comparavisti, & munitiones, quas ædificasti, quas obtines, manent penes te:

8 Et omne debitum regi, & quæcumque futura erant regis, ab hoc in omne tempus remissa sunt tibi.

⁴ Gr. glorificabimur te gloria magna.

9 Quum autem constituerimus regnum nostrum, *c* gloria afficiemus te, gentemque, tuam, & templum magna, adeò ut manifesta futura sit gloria vestra in universa terra.

10 Anno centesimo septuagesimo quarto quum processisset Antiochus in terram majorum suorum, convenerunt ad ipsum omnes socii, adeò ut pauci cum Tryphone essent:

11 Qui persequente Antiocho rege ipsum, venit ² Dora in locum mari impositum fugiens:

12 Videbat enim simul adduci in se ipsum mala, quum dimississent ipsum copiam.

13 Itaque castra posuit Antiochus contra Dora, habens secum centum viginti millia bellatorum, & octo equitum millia:

14 Et circumdans civitatem navesque è mari comportans, afflixit civitatem terra & mari, nec sivit egredi aut ingredi quemquam.

15 Venit autem Numenius, & comites ejus Roma; habentes literas ad reges atque regiones, in quibus scripta erant ista:

16 ³ Lucius consul Romanorum Ptolemæo regi salutem.

17 Legati Jehudæorum venerunt ad nos, amici nostri sociique, renovaturi amicitiam & societatem quæ ab initio fuit, missi à Schimhoni sacerdote summo, populoque Jehudæorum:

18 Et attulerunt clypeum aureum, manarum mille.

19 Placuit igitur nobis scribere regibus ac regionibus, ne procurent eorum mala, neque oppugnent eos & civitates eorum, regionemque eorum, & ne societatem incant cum iis qui oppugnant eos:

20 Et visum est nobis accipere clypeum illum ab ipsis.

21 Si qui ergo pestilentes effugerunt è regione illorum ad vos: tradite eos Schimhoni sacerdoti, ut ulciscatur eos secundum legem ipsorum.

22 Atque hæc quoque rescriptis ⁴ Demetrio regi, & ⁵ Attalo, & ⁶ Ariarathi,

23 Et ⁷ Arsacæ atque in omnes regiones, & ⁸ Lampfaci, & Spartiatis, & Delo, & Myndo, & Sicyoni, & Caria, & Samo, Pamphiliæque & Lycia, & Alicarnasso, & Coe, & Sida, & Arado, & Phaselidi, & Gortynæ, & Cnido, & Cypro, & Cyrenæ:

24 Quorum exemplum rescripserunt Schimhoni sacerdoti summo.

25 Antiochus ergo rex castra fecit contra Dora, ⁹ secundo die adhibens contra illa manus, machinasque faciens; & conclusit Tryphonem, ne egrederetur aut ingrederetur quisquam.

26 Quum autem misisset ei Schimhon bis mille viros electos auxiliaturos ipsi, & argentum aurumque, & vasa multa:

27 ¹⁰ Voluit quidem ea accipere, sed postea irrita faciens quæcumque confecerat cum ipso prius, ut alienatus est ab ipso,

28 Misit ad ipsum quemdam amicorum suorum Athenobium, qui communicaret cum ipso dicens, vos obtinetis vi Joppen, & Gazara, & Acram quæ est Jeruschalaimis, civitates regni mei:

29 Terminos earum desolastis, & *d* inflixistis plagam magnam in terra, dominantes locis multis in regno meo.

30 Nunc ergo tradite civitates quas occupavistis, & tributa locorum quibus dominamini, ex terminis qui extra Jehudæam sunt:

31 Sin minus, date pro eis quingenta talenta argenti, & pro perditione *e* quam intulistis, & tributis locorum quingenta alia talenta: quod si non feceritis, advenientes expugnabimus vos.

imprudens: deinde verò nihil verbis Josephi apertius, qui nominatim exponit Antiochum auxiliares Schimhoni copias petiisse, accepisse, & in obsequio occupasse; adeò (inquit) ut ad breve tempus Schimhon ex amicis ejus

^d Græc. fecistis: vs. 35. ^e Græc. qua perdidistis.

² castellum maritimum situm inter Carmelum montem, & ostium fluvii Chersei, cui adjuncta est civitas, ut apparet ex vers. 14. ³ Quis hic Lucius fuerit, dubitant interpretes, nam sub illud tempus consul eo nomine vix legitur: sed hæc librorum vitio factum est. Egerunt enim hoc eodem anno consules Roma Lucius Furius Philus, & Sext. Atilius Serranus, quem admodum hic à Cicerone in Bruto, & libro De officiis nominatur. Alii verò auctores plerique non Lucium Furium sed Publium Furium corruptè appellaverunt. ⁴ qui tum quidem vivebat quum exararentur literæ: sed autè perierat quum ad Jehudæos perlatentur. ⁵ regi Pergamæ & Phrygiæ regi minori Armeniæ, qui corruptè in Græco *Apatis*; in Latino Arabas appellatur. Nam Cappadocia & minoris Armeniæ reges Ariarathes, ut majoris Armeniæ Tigranes dicebantur. ⁷ vide supr. 14. 2. ⁸ i. incolis Ecliptoni, i. nec dochicæ, à metropoli. Sic placuit legere ex conjectura, & veterum librorum proprietate scripturæ. ⁹ i. non intermissa opera; sed simul ac adroavit castra opus aggrediens animo infensissimè. ¹⁰ aperta quidem hic cum in Latino, tum in Græco textu negatio est: sed dux sunt causæ, ex quib. eam iustulimus, & tollendam planè iudicamus. Primum enim nisi hoc modo acceperis, desipuisse planè Antiochum oportuerit, quid iam tantocertamine versabatur, legationem sequentem ad Schimhonem miserit, ut majorem sibi hostium numerum compararet intempestivè & nominatim exponit

32 Veniens itaque Athenobius amicus regis Jeruschalaima, vidit gloriam Schimhonis & repositorium cum vas aureis & argenteis, apparatusque tam multum ut obtupeceret, & renunciavit ei verba regis.

33 Cum respondens Schimhon dixit, neque terram alienam occupavimus, neque res alienas detinimus; sed hæreditatem majorum nostrorum, quæ ab inimicis nostris injustè aliqua occasione occupata fuit:

34 Nos verò occasionem habentes vindicamus hæreditatem majorum nostrorum,

35 De Joppe autem Gazarisque, quæ petis (hæc infligebant populo plagam magnam, & regioni nostræ] horum causa daturi sumus talenta centum: sed non respondit Athenobius ei verbum.

36 Reversus verò cum ira ad regem, renunciavit ei sermones istos, & gloriam Schimhonis, & quæcumque viderat: quam obrem iratus est rex ira magna.

37 Tryphon verò ingressus navigium fugit Orthosiada.

38 Itaque instituens rex Cendebæum ducem in regione maritima, & copias pedestres, & equestres dans eis;

39 Mandavit ei ut castra metaretur adversus Jehudæam, ædificaret Gedorum, & munit¹⁴ Pylas, denique ut oppugnaret populum: Rex verò Tryphonem persequutus est.

40 Itaque adveniens Cendebæus Jamniam cœpit lacerare populum invadens Jehudæam, & captivum ducere populum atque occidere, & ædificavit Gedorum,

41 ubi ordinavit equites copiasque, ut procedentes percurrerent itinera Jehudææ, quem admodum constituerat ipsi rex.

CAPUT XVI.

1 Quapropter ascendens Jochanan Gazaris, renunciavit Schimhoni patri suo quæ conficiebat Cendebæus.

2 Schimhon verò accersens duos filios suos seniores, Jehudam & Jochananem, dixit eis: Ego & fratres mei, paternaque domus mea gessimus bella Jisraelis à juventute ad hodiernum usque diem, & prosperè successit a administratione nostra, ut liberaretur per hæc Jisrael.

3 Nunc autem consenui; vos verò ad hoc officium misericors his annis idonei estis: estote loco meo & fratris mei, & procedentes pugnare pro gente nostra; auxilium autem à cælo adesto vobis.

4 Deinde quum delegisset e regione viginti millia peditum bellatorum cum equitibus, proficiscentes contra Cendebæum Moddinis pernoctarunt.

5 Unde exsurgentes manè profecti sunt in campum: ecce autem copiarum multarum obviam venientes eis, pedestres cum equitibus; sed torrens erat inter ipsos.

6 Habens autem castra ad adverso eorum ipse cum populo suo, ut vidit populum formidine dubitantem trajicere torrentem, trajecit

primus: quæ videntes viri trajecerunt post eum.

7 Tunc divisit populum, equites in medio peditum collocans (equitatus enim adversariorum multus erat valdè)

8 Et clanculo tubis, ita verso in fugam Cendebæo & castris illius, ceciderunt ex illis confossi multi; reliqui verò confugerunt ad munitionem.

9 Tunc vulneratus est Jehuda frater Jochanans; Jochanan verò eos persequutus est, donec venisset ad Gedorum quam ædificaverat Cendebæus.

10 Itaque fugerunt ad turres usque quæ sunt in agro Atchdodi, quum eam succedisset igne: cecideruntque ex eis ad viros bis mille: postea reversus est in terram Jehudææ cum pace.

11 Ptolemæus autem filius Abubi constitutus erat dux in campo Jerichuntis, habens argenti & auri multum:

12 Erat enim gener sacerdotis summi.

13 Hujus quum elatus esset animus, & vellet obtinere regionem, cogitavit dolum contra Schimhonem & filios ejus, ut tollerent eos.

14 Schimhon verò obibat civitates quæ in regione erant, & curabat quæ in eis curanda erant; ita descendit Jerichuntem ipse, & Mathithja Jehudæque filii ipsius, anno centesimo septuagesimo septimo, mense undecimo, hic est mensis Schebat.

15 Tum excipiens eos filius Abubi in munitionem parvam quæ appellatur Dok, quam ædificaverat, dolo fecit eis convivium magnum, & abscondit illic viros:

16 Quumque fassatim bibisset Schimhon cum filiis suis, exurgens Ptolemæus, & qui aderant ipsi, ceperunt arma illorum; invadentesque Schimhonem in convivio, occiderunt eum & duos filios ejus, & quosdam ex pueris ejus:

17 Faciens scelus magnum, & reddens mala pro bonis.

18 Deinde scripsit hæc Ptolemæus, mittens ad regem ut mitteret ipsi copias ad auxilium, & se traditurum regionem ac civitates ipsi.

19 Misit quoque alios Gazara, qui tollerent Jochananem, & chiliarchis misit epistolas ut venirent ad se, ut daret ipsis argentum & aurum, donativaque:

20 Alios verò misit qui occuparet Jeruschalaima, & montem templi.

21 Sed præcurrens quidam renunciavit Jochanani Gazara, periisse patrem ipsius & fratres ipsius; & misit etiam, inquiens, ad occidendum te.

22 Quod audiens obstupescit & admodum, & comprehendens viros qui venerant ad perdendum ipsum, interfecit eos. Cognoverat enim eos quærere ut perderent ipsum.

23 Reliqui autem sermones Jochanans, & bella ejus & strenua facta ejus, quæ fortiter gessit, & ædificatio murorum quos ædificavit, & actiones ejus:

24 Ecce hæc scripta sunt in Chronicis summi sacerdotii ejus, ex quo factus est sacerdos summus post patrem suum.

¹¹ opidum Phœnicæ, ut Ptolemæus testis est lib. 5. inter Simyræ & Tripolin. ¹² virum illustre, abs quo intra montem Carmeli radices nominatur palus Cendebæa, siue Cedevia Plinio lib. 5. c. 9. & lib. 16. c. 26.

¹³ Græcè quidem legitur Cedron: sed corrupta esse appellatione hoc loco dubitari non potest, quum Cedron torrens sit ad Jeruschalaima, Gedorum vero opidum sit in finibus Jehudææ: Edomæis ac Pelisethæis coterminum, Iehoseli. 15. 78. Quam vocem hæc reponendam esse sequens enunciat historia.

¹⁴ i. portas. sed quia vox Græca apud Latinos aures ferè angustis montium faucibus tribuitur, visum est hæc eam retinere. Intelliguntur enim angustis omnes Jehudææ aditus, quæ montibus circumclusa est.

¹ qui Gazaris à parente fuerat præfectus, supra 13. 54. historici Joannem Hircanum vocant.

² Gr. manibus nostris.

³ Gr. misericordiam.

⁴ Gr. in occursum.

⁵ Gr. contra nos.

² i. signo dato per tubicines in hostes fecit: synecdoche. ³ Gedorum, cuius meminit sequente ver.

⁴ nempe quum Cendebæi milites animadvertent Gedorum oblationem à Jochanane comparatam.

⁵ Gr. curacionem eorum.

⁶ nomen est Syriacum ab investigatione dictum.

⁷ Gr. inebriatus esse: vide Gen. 41. 34.

⁸ nempe Antiochum Sedetern de quo sup. 15.

⁷ audire in speculo generi in locum socerum suum & affines sceleris.

⁸ Gr. reliqua autem sermonum Jochanans & bellorum Gr. h. Gr. libris disertis.

⁸ i. in actis publicis, vide 1. Reg. 1. 4. 141.

MACBÆORUM.

LIBER SECUNDUS.

SECUNDUS Liber Machæorum historiam continet rerum in Ecclesia gestarum à fine Seleuci Philopatoris ad tempora usque Antiochi Eupatoris, quibus Nicanor à Iehuda Machæo fusus est: maxime verò memorabilia adducit piorum exempla, qui pro lege Dei & veritate sibi tradita constanter & sanctè hanc vitam contemserunt, ut gloriam Deo cederent, & omnibus pietatis exemplum in se ipsis statuerent. Historia est annorum ferme quatuordecim.

CAPUT I.

³ Hic liber partim centonem habet ex variis scriptis confarminatū, (prout in ipso limine ostenditur) partimque

epitomè; ut exponitur intra 2.

24. Nam primū

ponitur exemplum unius epistolæ ad Iehudæos in Ægypto

versantes de observanda sece-

nopegia, usque ad verum ro-

inde verò alterum exemplum

epistolæ miraculose & fabulose

ponitur usque ad 2.20. cui nar-

rationi subijcitur communis

reliqui libri præfatio, usque

ad caput tertium. Sed hæc prior

nihil ad argumentum libri

istius pertinet.

² non quidem eò deportati

cum Jirmeia, prout intelligendum falso

videretur ex libro Nezra.

4. sed partim deportati à Ptole-

mæo, Lagi filio partimque à Phi-

ladelpho benigne accepti, &

accisi, ut narrat Josephus lib. 12.

Antiquit. Judaicæ Gr. malo.

³ nempe Nicanore, Demetrii

Soteris filio, de quo 1. Mach. 11.

19. 1. Mach. 3. 25. & sequent.

⁴ i. ut ordinariū Dei cultum instituerimus: synecdoche.

⁵ foras illas conceptivas in mensem Novembrem institutas 1. Mach 3.

33. ut infra 18. ⁶ Gr. scenopegia. ⁷ nempe à regno Seleucidarum, ut his libris intelligendum est.

⁸ nam dividuntur qui erant in Iehudæa in duos ordines, senatorium & plebeium. ⁹ nempe Lathyri, qui filius fuit Ptolemæi Evergetis;

quo regnante conscripta sunt hæc. ¹⁰ i. summorum: nam summus sacerdos unicus appellatur diaconus, vide quæ annotavimus Exod. 40. ¹¹ id est quibus fuisse prælium cum Antiocho rege committendum, nisi prospexisset Deus.

¹² Græc. fecit ut ebulliret: sic Sap. 10. 19.

¹³ i. Antiochum illustrem cum copiis, quodam impetu animi & fervore impulit, ut nos missos faceret, & ferretur aliò.

¹⁴ sic plures interpretari, ac non temerè; quia teste Herodoto & Cicero libro de legib. 2. Persæ auctoribus Magis non ferunt parietibus includi deos sed omnia statuunt eis patentia ac libera; quia eorum hic mundus omnis templum est & domus. Est autem Nana, (si Josepho credimus) Diana dicta (ut observavimus sup. 1. Mach. 6. 2.) quasi puellam dixeris. Sed hæc historia tantam fabulosam esse nemo negaverit, qui Polybium, Josephum, aut præcedentis libri cap. 6. & cap. 9. inf. cum hoc comparabit: quorum in exponenda historia consensum huic somnio anteponimus.

FRATRIBUS qui sunt per Ægyptum Iehudæis, fratres qui sunt Ieruschalaimis Iehudæi, & qui sunt in regione Iehudææ, salutem, & pacem optimam:

2 Et bonis afficiat vos Deus recordatus fe-

deris sui, quod constituit cum Abrahamo, &

Jitzchako, & Jahakobo servis suis fidelibus:

3 Et det vobis animum omnibus ad colendum ipsum, & faciendum ipsius voluntatem

corde maximo, & animo voluntario:

4 Et aperiat mentem vestram in lege sua,

& in præceptis suis, & pacem efficiat:

5 Et exaudiens vestras orationes reconcilietur vobis, neque vos deleat tempore a calamitose:

6 Prout nunc hic oramus pro vobis.

7 Regnante Demetrio anno centesimo sexagesimo nono, nos Iehudæi rescripsimus

vobis de afflictione & impetu, qui supervenerat nobis annis illis, ex quo defecerat, Jafon & comites ejus à terra sancta & regno:

8 (Qui postquam incendissent vestibulum, & innocentem sanguinem effudissent; nos orantes dominum ita exauditi sumus, ut obtulerimus sacrificia & similam, accenderimus lucernas, & panes proposuerimus)

9 Ut nunc etiam agatis dies tabernaculorum Cislevo mense.

10 Anno centesimo octogesimo octavo, qui Ieruschalaimis & in Iehudæa sunt senatus & populique Iehudæ Aristobulo magistro

Ptolemæi regis (qui est de gente unctorum sacerdotum) & Iehudæis qui sunt in Ægypto, salutem & incolumitatem.

11 E magnis periculis à Deo servati maximas gratias agimus ei, ut qui in regem fuisset dimicaturi.

12 Is enim eduxit eos qui dimicaverant instructa acie contra civitatem sanctam.

13 Nam veniens dux in Persida, & copiarum comitantes eum quæ sustineri non posse videbantur, concisæ sunt in loco sancto Nanae

sacerdotibus qui Nanae ministrant verbis dolosis utentibus.

14 Ut enim congressurus cum ea advenit in locum Antiochus & amici comitantes ipsi, accipiendarum pecuniarum causa dotis nomine,

15 (Quas proponebant ipsi sacerdotes Nanae ipso accedente cum paucis in ambitum fani) concludentes illi templum,

16 Postquam introivisset Antiochus, aperuerunt abditam specus portam, & jacentes lapides tamquam fulgure obruerunt ducem, eumque in membra dividentes, capita adempta iis qui foris erant, projecerunt.

17 In omnibus benedictus sit Deus noster, qui tradidit eos qui fecerant impiè.

18 Acturi in Cislevo, vigesimo quinto die, purificationem templi, opus esse duximus, ut exponeremus vobis, ut ipsi quoque celebretis æquè diem ignis illius, ac tabernaculorum: quando Nechemja qui intruxerat templum & altare, obtulit sacrificium.

19 Etenim quum in Persidem agerentur majores nostri sacerdotes pii, qui tum erant, accipientes de igne altaris clam, absconderunt in cavo putei fundum habentis aridum, in quo collocaverunt eum tuto, adeò ut omnibus ignotus esset locus.

20 Prætergressis autem annis multis, quando visum est Deo, missus Nechemja à rege Persidis posteros sacerdotum qui absconderant misit ad ignem illum: quumque exposuissent nobis, se non invenisse ignem, sed aquam densam,

21 Jussit eos haurientes, inde afferre; & ubi oblata sunt quæ ad sacrificia pertinebant, iussit sacerdotes Nechemja inspergere aqua, & ligna ipsa, & quæ incumbabant illis;

22 Quod postquam factum est, & tempus advenit quo sol resplenduit, qui prius erat nubilus; accensa est pyra magna, adeò ut admirarentur omnes

23 Tunc orationem habebant sacerdotes quum absumeretur sacrificium: sacerdotes (inquam) & populares omnes incipiente Jonathane, reliquis verò acclamantibus, ut Nechemja

24 Erat autè oratio illa hujusmodi: Domine, neque Iehudæorum, neque gentilium libri (quod sciam) si Iehudæos extollenda gentis suæ adeò studiosos non est credibile fuisse rem tantam præterituros silentio. Contra enim vulgatum est in illorum commentariis, inde à deportationis tempore gloriam Dei, arcam (de qua cap. 1.) & alia quinque desiderata fuisse.

¹⁴ sic legendum *ἄντιον*, non autem *ἄντιον*

¹⁵ Græc. *vacuum aqua*. ²⁰ i. genti nostræ. ²¹ sacerdote summo, de quo Nech. 12. 11.

nax sacerdotibus qui Nanae ministrant verbis dolosis utentibus.

14 Ut enim congressurus cum ea advenit in locum Antiochus & amici comitantes ipsi, accipiendarum pecuniarum causa dotis nomine,

15 (Quas proponebant ipsi sacerdotes Nanae ipso accedente cum paucis in ambitum fani) concludentes illi templum,

16 Postquam introivisset Antiochus, aperuerunt abditam specus portam, & jacentes lapides tamquam fulgure obruerunt ducem, eumque in membra dividentes, capita adempta iis qui foris erant, projecerunt.

17 In omnibus benedictus sit Deus noster, qui tradidit eos qui fecerant impiè.

18 Acturi in Cislevo, vigesimo quinto die, purificationem templi, opus esse duximus, ut exponeremus vobis, ut ipsi quoque celebretis æquè diem ignis illius, ac tabernaculorum: quando Nechemja qui intruxerat templum & altare, obtulit sacrificium.

19 Etenim quum in Persidem agerentur majores nostri sacerdotes pii, qui tum erant, accipientes de igne altaris clam, absconderunt in cavo putei fundum habentis aridum, in quo collocaverunt eum tuto, adeò ut omnibus ignotus esset locus.

20 Prætergressis autem annis multis, quando visum est Deo, missus Nechemja à rege Persidis posteros sacerdotum qui absconderant misit ad ignem illum: quumque exposuissent nobis, se non invenisse ignem, sed aquam densam,

21 Jussit eos haurientes, inde afferre; & ubi oblata sunt quæ ad sacrificia pertinebant, iussit sacerdotes Nechemja inspergere aqua, & ligna ipsa, & quæ incumbabant illis;

22 Quod postquam factum est, & tempus advenit quo sol resplenduit, qui prius erat nubilus; accensa est pyra magna, adeò ut admirarentur omnes

23 Tunc orationem habebant sacerdotes quum absumeretur sacrificium: sacerdotes (inquam) & populares omnes incipiente Jonathane, reliquis verò acclamantibus, ut Nechemja

24 Erat autè oratio illa hujusmodi: Domine, neque Iehudæorum, neque gentilium libri (quod sciam) si Iehudæos extollenda gentis suæ adeò studiosos non est credibile fuisse rem tantam præterituros silentio. Contra enim vulgatum est in illorum commentariis, inde à deportationis tempore gloriam Dei, arcam (de qua cap. 1.) & alia quinque desiderata fuisse.

¹⁴ sic legendum *ἄντιον*, non autem *ἄντιον*

¹⁵ Græc. *vacuum aqua*. ²⁰ i. genti nostræ. ²¹ sacerdote summo, de quo Nech. 12. 11.

¹⁶ fingit enim Antiochum Nanae conjugium ambivisse, ut dotem perciperet, id est, thesaurum abditum in sacrario Nanae dotis specie occuparet; nempe promittentibus sacerdotibus ea lege, si Antiochus sponsus illius esset.

¹⁷ Cujusmodi commenta de Tiberio, Nerone, & Helio Gibalo testantur historici.

¹⁸ velut proutibi comitante sponsum, sive *πυρὸν ὑποπόριον* qui pro laquearibus accipiunt *πυρὸν ὑποπόριον* non animadvertunt quod ex Herodoto & Cicero modo dicebamus, Persis templis exstructis caruisse. Quamobrem nos *πυρὸν ὑποπόριον* potius accipimus pro speculo, & conceptaculo ærarii in terra effosso ad præsepis formam, quod Græci vocant *πυρὸν ὑποπόριον*. Nam ex eadem comparatione in navibus quoque appellantur *πυρὸν ὑποπόριον* teste Athenæo, *ὄπασ* sive columbaria foramina que in navium ambitu facta ad ejaculandum missilia; videlicet à specie præsepis, cuius formam habet accessus subterraneanum speculum.

¹⁹ ex instituto Iehudæ Machabæi sup. 1. Mach. 4. 52. & 59.

²⁰ Hæc iam altera fabula. quum neque sacerdotum, neque apocryphorum ullus præter

radiderunt: et si Iehudæos extollenda gentis suæ adeò studiosos non est credibile fuisse rem tantam præterituros silentio. Contra enim vulgatum est in illorum commentariis, inde à deportationis tempore gloriam Dei, arcam (de qua cap. 1.) & alia quinque desiderata fuisse.

ne Jehova Deus omnium creator, formidabilis, & potens, justusque, & misericors,

Græc. choragus.

25 Solus rex & bonus, solus e beneficentissimus, solus justus, & omnipotens, ac æternus, qui conservas Jisraelem ab omni malo, qui fecisti majores electos, & sanctificasti eos,

26 Accipe sacrificium hoc pro toto populo tuo Jisraele, & custodi partem tuam, atque sanctifica:

27 Amplius collige turbam dispersam nostram, in libertatem asserere eos qui serviunt in gentibus; qui nihili sunt, & abominationi sunt respice; & agnoscant gentes ipsæ te esse Deum nostrum,

fGr. in superbia.

28 Tormentis affice eos qui potentia abutuntur, & contumeliosi sunt superbe;

29 Planta populum tuum in loco sancto tuo, sicut dixit Moÿse.

22 i. in lapides cavos inferri, fortè servandi animo.

30 Sacerdotes autem psallebant hymnis interea.

23 i. na exarsit flamma ignis qui erat in altari, ut percussa, siye (ut loquimur) reverberatione sua aquam illam lapidibus inditam accenderet, absumeretque.

31 Postquam verò consumpta sunt ea quæ erant sacrificii, tunc residuam aquam Nechemja jussit lapidibus maximis capi.

g Græ. qui circum Nechemiam, ut vers. 36. Hellenismus.

32 Quod ubi factum est, flamma accensa in eis per relucens ex aduerso lumen ab altari iplo, aqua consumpta est.

24 i. rogavit in locum sanctum.

33 Quumque manifestum fuisset hoc factum & nunciatum Persarum regi, venientibus in locum ubi ignem absconderat sacerdotes, qui abducti fuerant aquam apparuisse, ex qua Nechemja res purificasset ad sacrificia pertinentes;

25 Syriâ, non autè Hebræa origine, quod rem esse fabulosam docet: fuisset enim procul dubio Nechemja Hebræi nomen tam sancto Dei operi impositurus.

34 Rex circumsepivit locum re probata, & sanctum effecit:

26 Syriâ, non autè Hebræa origine, quod rem esse fabulosam docet: fuisset enim procul dubio Nechemja Hebræi nomen tam sancto Dei operi impositurus.

35 Et multa accipiens munera variæque donavit rex, quæ gratiosè largiri placuit.

27 Syriâ, non autè Hebræa origine, quod rem esse fabulosam docet: fuisset enim procul dubio Nechemja Hebræi nomen tam sancto Dei operi impositurus.

36 Vocavit autem Nechemja locum illum Nephtar, quod si interpreteris, purificationem sonat: vocaturque h à vulgo Nephtar.

28 Syriâ, non autè Hebræa origine, quod rem esse fabulosam docet: fuisset enim procul dubio Nechemja Hebræi nomen tam sancto Dei operi impositurus.

29 Syriâ, non autè Hebræa origine, quod rem esse fabulosam docet: fuisset enim procul dubio Nechemja Hebræi nomen tam sancto Dei operi impositurus.

30 Syriâ, non autè Hebræa origine, quod rem esse fabulosam docet: fuisset enim procul dubio Nechemja Hebræi nomen tam sancto Dei operi impositurus.

31 Syriâ, non autè Hebræa origine, quod rem esse fabulosam docet: fuisset enim procul dubio Nechemja Hebræi nomen tam sancto Dei operi impositurus.

32 Syriâ, non autè Hebræa origine, quod rem esse fabulosam docet: fuisset enim procul dubio Nechemja Hebræi nomen tam sancto Dei operi impositurus.

CAPUT II.

1 Hæc tertia fabula genus scripturæ arguit, quam ne impudentissimi quidè Jehudæi accepturi sunt, apud quos vulgo dictum est, nulquã arca Dei, &c. existitisse, ut diximus supra 1. 19. Ceterum vide quam benè huic cove-niat cum quarto Hezre 10. 2.

1 Invenitur autè in scriptis Jirmejam prophetam jussisse eis qui deportandi erant, ut ignem acciperent, prout significatum est:

2 quemam hæc scripta sunt, neque divinare libet, neque possim: fuerunt certè alicuius commentorum artificis, quæ multa religio-nis species importat hierophylaciis: ut solus Herodotus testis futurus est locupletissimus.

2 Et mandavisse prophetam iis qui deportandi erant quum daret ipsis legem ut non obliviscerentur præceptorum Dei, ac non aberrarent cogitationibus, videntes simulacra aurea, argenteaque, & mundum circumstantem ea:

3 quamlibet hæc scripta sunt, neque divinare libet, neque possim: fuerunt certè alicuius commentorum artificis, quæ multa religio-nis species importat hierophylaciis: ut solus Herodotus testis futurus est locupletissimus.

3 Et alia dicentem hujusmodi, hortatū esse ne absteret lex ab a animo ipsorum.

4 quamlibet hæc scripta sunt, neque divinare libet, neque possim: fuerunt certè alicuius commentorum artificis, quæ multa religio-nis species importat hierophylaciis: ut solus Herodotus testis futurus est locupletissimus.

4 Erat quoque in eadem scriptura, ut tabernaculum & arcam jussit idem propheta divino responso facto vna secum iter facere;

5 quamlibet hæc scripta sunt, neque divinare libet, neque possim: fuerunt certè alicuius commentorum artificis, quæ multa religio-nis species importat hierophylaciis: ut solus Herodotus testis futurus est locupletissimus.

5 Quumque processisset ad montem, quæ Moÿse ascendens spectauerat hæreditatè Dei, venientem Jirmejam invenisse domicilium in spelunca factum, & tentorium, & arcam, atque altare suffitus intulisse illuc, & januam obstruxisse,

6 quamlibet hæc scripta sunt, neque divinare libet, neque possim: fuerunt certè alicuius commentorum artificis, quæ multa religio-nis species importat hierophylaciis: ut solus Herodotus testis futurus est locupletissimus.

6 Advenientes autem quosdam eorum qui vna comitabantur, ut annotarent viam, non potuisse invenire eam:

7 quamlibet hæc scripta sunt, neque divinare libet, neque possim: fuerunt certè alicuius commentorum artificis, quæ multa religio-nis species importat hierophylaciis: ut solus Herodotus testis futurus est locupletissimus.

7 Quod ubi cognovit Jirmeja, increpantè eos dixit, incognitum fore locum illum, donec congreget Deus venturam congregationem populi, facta misericordia;

8 quamlibet hæc scripta sunt, neque divinare libet, neque possim: fuerunt certè alicuius commentorum artificis, quæ multa religio-nis species importat hierophylaciis: ut solus Herodotus testis futurus est locupletissimus.

8 Tunc autem Dominum demonstraturum illa, & apparituram gloriam Domini, ac nubem; quemadmodum etiam tempore Moÿsis

9 quamlibet hæc scripta sunt, neque divinare libet, neque possim: fuerunt certè alicuius commentorum artificis, quæ multa religio-nis species importat hierophylaciis: ut solus Herodotus testis futurus est locupletissimus.

9 Quumque dicitur de singulis rebus tractationem auctori concedentes; maximè verò laboran-

10 quamlibet hæc scripta sunt, neque divinare libet, neque possim: fuerunt certè alicuius commentorum artificis, quæ multa religio-nis species importat hierophylaciis: ut solus Herodotus testis futurus est locupletissimus.

10 Accuratam quidè de singulis rebus tractationem auctori concedentes; maximè verò laboran-

11 quamlibet hæc scripta sunt, neque divinare libet, neque possim: fuerunt certè alicuius commentorum artificis, quæ multa religio-nis species importat hierophylaciis: ut solus Herodotus testis futurus est locupletissimus.

11 Quumque dicitur de singulis rebus tractationem auctori concedentes; maximè verò laboran-

12 quamlibet hæc scripta sunt, neque divinare libet, neque possim: fuerunt certè alicuius commentorum artificis, quæ multa religio-nis species importat hierophylaciis: ut solus Herodotus testis futurus est locupletissimus.

12 Quumque dicitur de singulis rebus tractationem auctori concedentes; maximè verò laboran-

manifesta fuerat, & Schelomone postulante ut locus sanctificaretur, magnificè fuerat patefacta,

9 Idque quum præditus sapientia obtulit sacrificium dedicationis & consecrationis templi;

10 Quemadmodum etiam Moÿse apud Dominum orante descendit ignis de cælo, & sacrificia consumpsit; sic etiam Schelomone orante descendens ignis consumpsit holocausta.

11 Quum dixit Moÿse; propterea quod non fuisset comestum sacrificium pro peccato, fuisse contumtum.

12 Similiterque Schelomo dies octo celebravit.

13 Enarrabantur autem & in scriptis illis, & in commentariis Nechemjæ res eadem, & quemadmodum comportans bibliothecam accumulavit scripta de regibus, & prophetis, scriptaque Davidis, & de donariis regum epistolas.

14 Similiter autem Jehuda ea quæ intercederant propter bellum quod accidit nobis, comportavit omnia; suntque ea apud nos.

15 Horum igitur si indigebitis, qui exportent ad vos mittite.

16 Celebraturi ergo purificationem hanc, rescripsimus vobis; rectè igitur feceritis, si dies eosdem celebrabitis.

17 Deus autem qui servavit totum populū suum; idem reddit hæreditatem omnibus, regnumque & sacerdotium, & sanctificationem;

18 Quemadmodum promisit in lege: speramus enim in Deo, ipsum citò miserturum nostri, & congregaturum nos è terra, quæ subest cælo, in locum sanctum:

19 Nam exemit nos è magnis malis, & locum purgavit.

20 Res autem à Jehuda Macbæo gestas, & fratribus ejus, & templi magni purificationem, & aræ dedicationem,

21 Etiamque prælia in Antiochum Illustrè, & Eupatorem filium illius gesta,

22 Et illustria signa è cælo edita vitis pro Jehudaismo certatim agentibus strenue; adeò ut totam regionem, quum pauci essent, depopulati sint, & barbaras turbas persecuti,

23 Et celebre in toto orbe habitabili templum instauraverint, civitatèque liberaverint, & leges (quæ mox dissolvendæ erant) restituerint, Domino cum omni æquitate placato in ipsos:

24 Hac à Jalone Cyrenæo declarata libris quinque, tentabimus uno volumine contrahere:

25 Nam considerantes confusionem numerorum, & difficultatem propositam iis qui volunt evolvere narrationes hujus historiæ propter materiæ multitudinem;

26 Curavimus ut volentibus legere exhiberetur delectatio, studiosis rei memoria cõplectendæ facilitas, omnibus denique in librum hunc incidentibus utilitas.

27 Ac nobis quidem, qui molestiam suscepimus conficiendæ Epitomes, non facile sed plenum fuit sudorum opus, ac vigiliarum:

28 Quemadmodum ei qui parat convivium, & quærit omnem utilitatem, res difficilis est. Verumtamen ad habendas gratiarum actiones à multis, libenter molestiâ hanc sustinebimus,

29 Accuratam quidè de singulis rebus tractationem auctori concedentes; maximè verò laboran-

de hac historia ut etiam de præcedente nihil habetur, quæ Nechemjæ tribuitur. Omnes autem quo in pretio habendæ sint, & Josephus contra Apionem, & alii multi docuerunt

hic reprehendus isti Iasonis historiæ tum magnitudinis, tum varietatis nomine: salutatis etiâ debuerat: cui neque secum ipse neque cum aliis conveniat. Græc. delectationis: sic deinceps.

Græc. non facile. i ut de multis bene mereamur quam speciem loquendi observat Paulus 2. Cor. 9. 12.

1 Hæc tertia fabula genus scripturæ arguit, quam ne impudentissimi quidè Jehudæi accepturi sunt, apud quos vulgo dictum est, nulquã arca Dei, &c. existitisse, ut diximus supra 1. 19. Ceterum vide quam benè huic cove-niat cum quarto Hezre 10. 2. quemam hæc scripta sunt, neque divinare libet, neque possim: fuerunt certè alicuius commentorum artificis, quæ multa religio-nis species importat hierophylaciis: ut solus Herodotus testis futurus est locupletissimus. supra 1. 19. quam liber Hezre quartus amissam fuisse dicit. Græc. corde. sic interpreta-mur Græcum verbum ex notatione ipsius, ut 1. Cor. 10. 4. de quo vide Deut. 32. 49. id est, ignem & nubem: quæ duo signa deinde sequentibus exponuntur.

laborates, ut lineametis epitomes insistamus.

30 Quemadmodum enim novae domus architectum oportet curam habere totius structurae, qui autem encausticè & picturam aggreditur, eum oportet res ad ornatum proprias exquirere; sic etiam de nobis censeo;

31 Auctori quidem historiae convenire, ut penetret & ambulacra faciat verborum, multaque rimetur in rebus singularibus;

32 Ei verò qui enarrationem inde excerptam facit, concedendum esse ut brevitate dictionis sectetur, & quae ad exornationem causarum pertinent, aversetur.

33 Hinc ergo narrationis initiū faciamus, ad ea quae praefari oportuit hoc tantum adjungentes. Stolidum enim fuerit ante historiam multis circumfluere; historiam verò contrahere.

CAPUT III.

1 Dum sancta civitas cum omni pace habitaretur, & leges conservarentur optime, propter pietatem Oniae sacerdotis summi, & improbitatis odium;

2 Accidit ut ipsi quoque reges honorarent hunc locum, & templum missis muneribus optimis & decorarent;

3 Adeò ut Seleucus ipse rex Asiae suppeditaret de suis redditibus omnes sumtus ad ministeria publica sacrificiorum pertinentes.

4 Schimhon autem quidam ex Benjaminis tribu praefectus templo constitutus, quum adversus sacerdotem summum de iniquitate, quam volebat in civitate tueri, contenderet;

5 Eò quòd vincere Oniam non poterat, venit ad Apolloniū, Thraesae filium, qui ea tempestate dux erat Coeles Syriae atque Phoeniciae;

6 Et renunciavit ei de pecuniis, quarum numerus dici non poterat, plenum esse gazophylacium Jeruschalaimis; adeò ut multitudo rerum pretiosarum esset innumerabilis, & minime venirent ea ad sacrificiorum rationem: fieri autem posse, ut illae sub potestatem regis reciderent.

7 Congressus autem Apollonius cum rege, de indicatis ipsi pecuniis exposuit ei; qui ut ante elegerat Heliodorum praefectum arario, misit eum, & mandata dedit ut praedictarum pecuniarum exportationem faceret.

8 Itaque statim Heliodorus instituit profectioem; specie quidem, tamquam Coeles Syriae & Phoeniciae civitates obiturus; sed facto propositum regis effecturus.

9 Quum autem venisset Jeruschalaima, & benigne a summo sacerdote civitatis acceptus esset, exposuit de facto indicio illo, & cujus causa adesset demonstravit, rogavitque an ex veritate haec ita se haberent.

10 Cui ut sacerdos summus ostendit deposita esse viduarum orphanorumque.

11 Quaedam verò etiam Hyrcani esse filii Tobijae, viri praestantis excellentia, non autem ejusmodi ut calumniatus fuerat impius ille Schimhon; caque omnia esse quadringenta talenta argenti, & ducenta auri,

12 Et injuria affici eos qui res suas crediderunt sanctimoniae illius loci, & honorati in universo mundo templi majestati & inviolatae religioni; illud omnino fieri non posse:

13 Heliodorus propter mandata quae habebat regis, dixit ea plane in ararium regis esse inferenda.

14 Ac dicto die ingrediebatur, ut pecunia-

rum istarum ratione habita de iis ordinaret: itaque fuit non parva in tota civitate angustia.

15 Sacerdotes verò ante altare sacris vestibus induti, projiciebant seipso: & inclamabant caelum versus eum qui leges tulit, depositi, ut iis qui deposuerant pecunias illas integras conservaret.

16 Neque poterat quisquis videbat summi sacerdotis vultum, quin vulneraretur mentes; nam aspectus, & mutatus color declarabat angustiam quae urgebat animum ipsius:

17 Circumfusus enim erat viro illi timor quidam & horror corporis, ex quibus manifestus efficiebatur contemplantibus dolor qui inerat cordi.

18 Alii verò ex arribus gregatim exsiliabant ad publicam supplicationem, eò quòd abiturus esset in contemptum locus:

19 Et succinctae sub mammis mulieres ciliis vias implebant, inclusaque virgines aliae quidam ad portas concurrebant, aliae ad muros, aliae verò per fenestras prospectabant flexae.

20 Et omnes protendentes manus in caelum deprecabantur:

21 Eratque miseranda promiscuae multitudinis prostratio, & sacerdotis summi in angustia magna versantis expectatio.

22 Hi ergo invocabant omnipotentem dominum, ut res creditas integras iis qui crederant cum omni securitate conservaret.

23 Heliodorus verò quum illud quod decretum fuerat faceret, ipso ibidem cum satellitibus ad ararium jamque praesente.

24 Ille spirituum & omnis potestatis princeps illustre signum effecit magnum, adeò ut omnes qui fuerant ausi convenire, obstupesciti potentia Dei in deliquium animi formidineque converterentur.

25 Apparuit enim quidam equus ipsis terribilem habens sessorem, & pulcherrimo tegmine adornatus, qui delatus impetu impigit Heliodoro anteriores ungulas; qui autem insidebat armaturam auream habere videbatur.

26 Alii quoque duo ante ipsum apparuerunt adolescentes, robore decori, elegantissimi gloria, & amictu speciosi; qui etiam ab utroque latere adstantes, indefinenter eum flagellabant, multas ei injicientes plagas.

27 Quum itaque subito in terram cecidisset, & multis tenebris circumfusus esset rapientes simul eum & imponentes lecticae satellites,

28 Eum qui modò cum multa concursatione & toto satellitio in praedictum ingrediebatur gazophylacium, eum inquam qui auxilium ab armis nullum consequi potuerat extulerunt,

29 Manifestè agnoscentem potentem administrationem Dei; atque hic quidem divina efficacitate mutus, & omni privatus spe ac salute jacebat:

30 Illi verò domino benedicebant, qui suprema gloria suum locum affecisset; & templum illud quod paulo ante metu ac turbatione plenum fuerat, ut omnipotens Dominus apparuit, gaudio latitiisque impletum est.

31 Quidam verò ex Heliodori familiaribus citò rogaverunt Oniam, ut invocaret Altissimum, ut vitam gratiosè donaret homini qui plane jacebat animam acturus.

32 Tum veritus sacerdos summus ne forte suspitionem haberet rex maleficium aliquod in Heliodorum à Jehudaeis consummatum esse, sa-

1 qui filius fuit Schimhonis, filii prioris Oniae, ut narrat Josephus sub finem capitis 4. lib. 12. Antiquitat. Gr. glorificaret.

2 hic toto caelo à Josepho dicitur & (nisi me animus fallit) à veritate ipsa, ne sacerdotum genus ignominia ulli afficeret: nam propterea Benjaminitam templi custodem facit.

3 quod alii libri γορραφιας legunt, hoc est diligentiam, nobis tam videtur ab hoc loco alienum, quam quod maximè.

4 hanc vocem rejecta priore sententia, sic exponimus evidèntius ex Graecorum usu.

5 nempe Seleuco Philopatore, sive (ut Josephus vocat) Sorhere, de quo ver. 3.

6 Gr. veritatibus.

7 de hoc depositi religiosi generare lege Ambrosium lib. 2. Officiorum cap. 29.

8 qui hoc Oniam mortuo, cum fratribus suis à partibus Oniae tertii, sive Menelai stetit contra Jasonem, ut Josephus Terribit ibidem cap. 6.

8 similem penè narratiōem & verbis similibus vide in Schimhone, sive historia Ptolomaei Philopatoris, libro qui vulgo dicitur imperitè Macbeorum tertius.

9 Gr. veniturus

10 Grac. faciebant deprecationem.

11 Grac. dissolutiōnem.

12 puta Heliodorum.

13 Grac. in u' t'isō anhelitu.

crificium obtulit pro salute illius viri.

33 Quumq; sacerdos summus Deum exorasset: iidem adolescentes iterum apparuerunt Heliodoro, iidem vestibus induti, & stantes dixerunt, multas habere gratias Oniæ sacerdoti summo; nam propter eum gloriosè vitam tibi donavit Deus.

34 Tu verò è cælo flagellatus denuncia omnibus maximum Dei robur, atque his dictis disparuerunt.

² Gr. disparerunt, g. disparuerunt. facti sunt.

35 Heliodorus autem, quum sacrificiū obtulisset domino, & vota maxima vovisset ei qui vitam ipsi reparaverat, Oniamque salutasset, castra movens ad regem reversus est;

36 Testificans omnibus, quæ aspectu videbat, opera Dei maximi.

37 Interrogante autem rege Heliodorum, quisnam aptus esset qui adhuc semel mitteretur Jeruschalaima, dixit,

38 Si quem habes hoste, aut rebus tuis insidiantem, hunc mitte illuc, & flagellatum recipies ipsum; si tamen salvus evaserit: eò quòd in loco revera quædam est Dei potentia.

39 Nam ille qui habitationem cælestè obtinet, inspector est & adiutor illius loci; qui veniètes ad b maleficièdum verberat, & perdit.

^h Gr. maleficium.

40 Atque sic quidem cesserunt res Heliodori, & custodia gazophylacii.

CAPUT IV.

¹ de quo supra 3. 4. & sequentibus.

1 Ille autè Schimhon de quo antè diximus, qui index fuerat pecuniarum & patriæ, malè loquebatur de Onia, tamquam si ipse & Heliodorum impulisset, & molorum artifex extitisset;

² Gra. benefactorem civitatis.

2 Virumque a benè de civitate meritum, & curatorem gentilium suorum, legumque studiosum, insidiatorem in negotio Regis audebat dicere.

3 Sed quum inimicitia eò usq; procederet, ut etiam per aliquem eorum qui à Schimhonne probabantur, cædes committerentur:

4 Considerans Onias difficultatem contentionis, & Apollonium furere velut Cæles Syriæ & Phœnicia ducem adaugendo malitiam Schimhonis, ad regem seipsum contulit;

² his verbis Josephum ementitur, adeoque veritatem ipsam evidentissimè: vide Josephum Antiquitatum Judaic. li. 12. || 1. Mac. 1. 31. ³ qui Jesus dicebatur: sed Antiochenum nomen aut Græci adoptavit, ne quid Judæum vel nomine tenus saperet. ⁴ i. referre in civium Antiochenorum numerum: ita pudebat ipsum Jeruschalaimorum.

5 Non quòd civium accusator esset, sed spectans illud quod publicè privatimque toti multitudini conducebat.

6 Videbat enim sine regali providètia fieri non posse, ut res ampliùs sortirentur pacem, & Schimhonem nõ cessaturū à dementia ista.

7 Sed quum Seleucus vitam morte commutasset, & regnum Antiochus qui Illustris cognominabatur accepisset, ambivit Jason frater Oniæ summum sacerdotium,

8 Pollicitus regi pro consequutione trecenta sexaginta talenta argenti, & alterius cuiusdam redditus talenta octoginta:

9 Præterea etiam promittebat se alia centum quinquaginta constituturū, si cõcederetur ipsi potentia suā gymnasium, & Epheborum ludum sibi constituere, & cives Jeruschalaimorum cum Antiochenis conscribere.

⁵ i. apud gentes receptum: synecdoche, qua plurimum Paulus utitur. Sic vers. 13. & 15. Annuente autem, id est, concedente in antecessum & per provisione, ut loquatur, donec pecunia fuisset numerata, & cognita eius in administratione fides.

10 Quum autem annuente rege principatum obtineret, statim ad Græcum ritum tribules suos traduxit;

11 Et humana regū indulta Jehudæis proposita per Joannè patrè Eupolemi (qui legatione pro amicitia & societate ad Romanos habuerat) exorata dejecit, legalésq; administra-

tiones dissolvens illegitima novavit instituta.

12 Ultrò enim sub ipsam arcem gymnasium fundavit, & potentissimos Epheborum subigens sub petaurum duxit.

13 Atq; hoc pacto invalescebat quidam Helenissimus & progressus morū alienigenarū, propter supremam istam istius impii, ac non sacerdotis summi Jasonis impuritatem;

14 Adeò ut non ampliùs alacres sacerdotes essent ad ministeria altaris: sed tēplum ipsum contemnentes, & sacrificia negligentes festinabant communicare cum iniquo palæstræ spectaculo post disci provocationem,

15 Patrios quidem honores nihili facientes; Græcicas verò glorias pro optimis ducentes.

16 Quorum etiam causa pervasit ipsos gravis calamitas, quum quorum æmulabantur ductum, & quibus omnino volebant conformari, hos inimicos atque ultores habuerunt.

17 Nam impiè contra divinas leges venire non est facile: verumtamen hæc sequens tempus declarabit.

18 Quum autem celebraretur quinquennale certamen Tyri, cui rex aderat:

19 Misit Jason iste scelestus spectatores tantamquam Antiochenes è Jeruschalaimis, exportantes argenti drachmas trecentas ad sacrificium Herculis, quas etiā ipsi qui exportabant postulaverunt non erogari ad sacrificium:

20 Sed propter ipsos qui apportabant, erogavit ad triremes comparandas.

21 Misso autem in Ægyptū Appollonio filio Menesthei, & propterea quòd ad obtinendas primas à Philometore rege accersitus erat, percipiens postea Antiochus eum à rebus suis alienum factum esse, curavit ut contra ipsum confirmaretur, quamobrem Joppen venit, ac inde profectus est Jeruschalaima.

22 Ubi magnificè à Jasone & civitate acceptus cum facibus & acclamationibus introductus est; postea hoc modo in Phœnicia abducto exercitu consistit.

23 Post triennium verò misit Jason Menelaum fratrem Schimhonis, cujus antè meminimus, afferentem pecunias regi, & de negotiis necessariis monita facturum.

24 Hic verò commendatus regi, quum gloriam tribuisset ei, coram potestate, ad seipsum transtulit sacerdotium summum, eò quòd Jasonem talentis argenti trecentis superasset.

25 Quum itaq; regalia mandata accepisset, advenit; nihil quidem sacerdotio summo dignum afferens; sed animos crudelis tyranni bestiaque barbaræ impetus habens.

26 Ac Jason quidem, qui propriū fratrem abdicaverat, abdicatus ab altero profugus in Hammonitida regionem expulsus est:

27 Menelaus verò principatum obtinuit, sed promissarum regi pecuniarum nihil curavit, exigebat verò eas Sostratus præfèctus arci:

28 Ad hunc enim pertinebat rerum quæ ex vectigalibus colligebantur, exactio: quamobrem hi duo à rege accersiti sunt.

29 Ac Menelaus quidam reliquit sacerdotii successorem Lyfimachum fratrem suum: Sostratus verò Craterum præfèctum Cyprii.

30 His autem hoc modo constitutis, accidit ut Tarsenses & Mallotæ seditionem moverent: eò quòd Antiochidi pellici regis dono dati essent.

31 Celerrimè itaq; rex venit ad constituendum

⁶ sic interpretor Græcam vocem πῆται, sequitur Phavorinū. Nam πῆται & πῆται ex eadem origine dicta significant machinam eligueam rotis versatilem; ex qua petauristæ maxima corporis agilitate evolvant, ut meminit Festus ex Lucilio atque Martialis.

⁷ iterum impingit Josepho colaphum, indignè ferens ut hæc cætera maleficiorum (ut cum Ammiano Marcellina loquar) & concinnator technarum dicitur è sacerdotum genere.

⁸ quod erat Hercules, ut veteres historiz docent, & indicatur sequente vers. ⁹ nam Antiochenes in certamen erogabatur munera: cives autem Jeruschalaimorum pro Antiochenibus habebantur, supra v. 9.

¹⁰ Gr. uti. ¹¹ Gr. propter vocaciones primas Philometori. ¹² puta Ptolemæum Philometora, cui primū cum Antiocho convenerat.

¹¹ i. quum regem in os alloqueretur, propterea quòd bellè & aulicè assensus esset.

¹² Oniam, ut supra versu 7.

¹³ fratre videlicet Menelao, qui etiam Josepho teste Onias Junior dicebatur.

¹⁴ i. vicarium, ut participium conjugarum ostendit versu 31. qui, si in expeditione sua Menelaus occideret, esset in sacerdotio ipsi successurus.

¹⁵ ex Mallo maritimo Ciliciæ opido, cujus meminerunt Ptolemæus & alii.

dum res illas, relicto qui vices funderetur Andronico ex viris dignitate præstantibus.

d Gra. que in dignitate siti erant.

32 Ratus autem Menelaus se arripuisse occasionem commodam, aurea quædam instrumenta templi subtrahens donavit Andronico, & alia vendidit Tyrum & in civitates circumjacentes exportata.

33 Quod bene cognoscens Onias redarguit, postquam secessisset in locum tutum, ¹⁶ Daphnen quæ ad Antiochiam sita est.

¹⁵ opidum Daphnaz fluvio impositum, à quo nomen habet.

34 Quare Menelaus assumptum foersim Andronicum hortatus est ut Oniam occideret; qui veniens ad Oniam (quum persuasus esset ad dolum, dexteræque data cum juramenti confirmatus) & dans dexteram, quamvis suspectus esset, persuasit ut ex asylo ¹⁷ procederet: itaque cum repente circumclusit, nulla justæ reverentia ductus:

¹⁷ i. veniret inde Antiochiam, ut ex sequent. constat.

35 Quam ob causam non solum Jehudæi, sed etiam multi ex aliis gentibus indignati, tulerunt ægerrimè injustam hanc hujus viti cædem.

36 Rege autem revertente à partibus Ciliciæ, compellaverunt eum Jehudæi quæ in civitate erant, suffragantibus etiam odio improbitatis Græcis, eò quòd præter rationem Onias interfectus esset.

37 Itaque Antiochus ex animo contristatus, & versus ad misericordiam, etiã que lacrymans propter temperantiam defuncti, summamque modestiam,

38 Et accetus animo statim Andronici purpuram abstulit, vestes dirupit; circumduxit per totam civitatem in eum locum ubi impie Onia occiderat, & illi homicidam vitam privavit; Domino dignam ipsi punitionem rependente.

39 Sed quum sacrilegia multa fieret per civitatem à Lyfimacho, & cõscio Menelao, & fama foris pervulgata esset, congregavit se multitudo contra Lyfimachum, multis jam aureis instrumentis varias in partes ablati.

e Gr. cum scientia Menelai.

40 Quumque excitata turbæ irâ plênæ essent, armans contra Lyfimachus ad ter mille viros, cœpit manus injustas inferre, duce imprimis ¹⁸ Chavranensi quodam provecto ætate, nec verò minus amentia.

¹⁸ i. è regione Chavranis, de qua Jechezk. 47. 16. & 18.

41 Illi verò simul videntes quoque impressionem Lyfimachi, arripientes alii saxa, alii fustes densos, alii verò ex adjacente cinere, quod deplebant pugillisprehendentes, projiciebant in milites Lyfimachi:

f Gr. densitates.

42 Eamque ob causam multos quidè eorum vulnerarunt, multos verò etiam prostraverunt, multosque ad fugam compulerunt, ipsum denique sacrilegum prope gazopylacium interfecerunt.

g Grae. vulnerator fecerunt.

43 De his autem constitutum est judicium contra ¹⁹ Menelaum.

¹⁹ quod ipso cõscio & particeps Lyfimachus sacrilegia sua perpetrasset, sup. v. 39.

44 Et adveniente rege Tyrū contra ipsum accusationem fecerunt tres viri à senatu missi.

45 Menelaus verò jam deprehensus promisit pecunias multas Ptolomæo filio Dorymenis, ut persuaderet regi.

46 Quamobrè accepta ea Ptolomæus abductum regem in quoddam peristylum, ut refrigeraturum se, traduxit à sententia:

47 Qui auctorem quidem totius mali Menelaum absolvit ab accusationibus; miseros autè illos, qui si etiam apud Scythas dixissent causam, liberi à condemnatione fuissent absoluti, hos ad judicavit morti.

h Gr. illis morte ad judicavit.

48 Itaque celeriter pœnam injustam subje-

runt, eò quòd antea pro civitate, populòque, & sacris vasis dixissent causam.

49 Eamque ob causam Tyrri quoque odio improbitatis illius adducti, res ad sepulturam eorum pertinentes suppeditaverunt magnificè.

50 Menelaus verò propter summam potentiorum avaritiam magnus civium suorum insidiator effectus, mansit in principatu inolescens malitia.

i Gr. potentiorum avaritiam.

CAPUT V.

1 Sub idem verò tempus ¹ secundam profectionem Antiochus in Ægyptum comparavit.

11. Mac. r. 17. de qua vide annotata in Danielis II.

2 Accidit autem per totam civitatem ferme ad quadraginta dies, ut apparet in aere currentes equites auratos amictus habentes, & lanceis turmæ ritu armati, a gladiisq; strictis,

3 Et turmæ equitum dispositæ, congressionisq; factæ, & intursiones utrorumque, & clypeorum agitationes, & b spicula multa, & tela conjecta, & aureorum ornamentorum splendores, & lorice omnigenæ.

a Gr. gladiatorum que eductibus.

b Gr. spiculorum multitudines & telorum jaculis.

4 Quamobrè omnes expetebant ut ostentum istud bene cederet.

c Gra. ad bonum fieret.

5 Sed quum increbuisse falsus sermo, tamquam si cõmutasset Antiochus vitam morte, assumens Jason mille viros minimum, repete in civitate fecit impressionem: quibus jam super murum convenientibus, ac deniq; jam occupata civitate Menelaus in arcem confugit.

6 Jason verò faciebat cædes civium suorum nemini parcens, non cogitans secum, prosperitatem in cognatos infelicitatem esse maximam.

7 Quum itaque videretur sibi hostium ac nongentium tropæa diruere; dominatum non obtinuit, sed pro fine insidiarum percipiens pudorem, profugus iterum in regionem Hammonitarum abiit:

8 Itaque te minù malæ conversationis sortitus est, quum inclusus apud Aretam regem Arabum, a in civitate unã ex altera fungens, persequutione pressus ab omnibus; exosus ut defertor legum, & execrabilis ut paria civiumque carnifex, in Ægyptum ejectus est.

d Gra. in civitateq; tem ex civitate.

9 Et qui multos à patria extorres fecerat, extorris perit, delatus ad Lacædemonios, tamquam si ob cognationem fuisset apud illos protectionem consequutu us:

10 Et qui multitudinem insepulcorum ejecerat, nullo fuit comitatus luctu, neque sepulturam ullam qualemcumque, nedum patrum sepulcrum habuit.

11 Sed postquam ista e innotuissent regi, concepit pro rebus factis Jehudæos defecuros esse: itaque jun gens venit ex Ægypto, efferratus animo, & civitatem occupavit armis:

e Gr. accidissent.

12 Ubi mandavit militibus conscindere, ac non parcere obviis quibusque, & eos qui domos conscenderent trucidare.

13 Itaque fiebant juvenum & senum occisiones, virorumque & mulierum ac puerorum delatio, virginumque & infantium cædes;

14 Adeo ut octoginta millia totis diebus consumti sint; quadraginta quidem trucidationibus, & alii non pauciores cæsis vediti.

15 Non contentus autem istis, ausus est in sanctissimum totius terræ templum ingredi, ducem habens Menelaum, qui proditor legum fuerat & patriæ:

16 Et sceleratis manibus sacra vasa capiens & quæcumq; ab aliis regibus ad augmentum gloriâque loci & honorem fuerant reposita prophanis manibus contræctans,

17 Elatus est mente Antiochus, nō cognoscens propter peccata eorum qui civitatē habitaverant, Dominū ad breue tempus iratum fuisse, ac propterea fdespectum fuisse locum.

18 Quod si non evenisset, neque in multa peccata fuissent delati, quemadmodum; Heliodorus (qui missus fuerat à Selenco rege ad inspectionem gazophylacii) hic quoque in ipso aditu repente flagellatus averfus fuisset ab audacia sua.

19 Verūm non propter locum gentem Dominus, sed propter gentem locum elegerat:

20 Ac propterea idem locus qui unā fuerat particeps adversorum casuum qui fuerunt in gente, postea communicavit beneficiis; & qui relictus fuerat omnipotentis ira, iterum ex maximi Domini conciliatione cum omni gloria fuit restitutus.

21 Antiochus igitur mille octingenta talenta exportans è templo celerrimè in Antiochiam secessit, existimans præ superbia se cum terrâ navigabilem, tum mare ipsum per vium pedibus effecturum propter elationem cordis.

22 Sed reliquit etiā præfectos ut malè afficerent gentem; Jeruschalaimis quidem Philippum genere Phrygem, moribus magis barbarum quàm qui constituerat ipsum;

23 Garizimis verò Andronicum, ac præterea Menelaum, qui pessimè aliorum omnium supra cives efferebatur, ut adversus cives Jehudæos animum habebat inimicissimum.

24 Et misit abominationum principem Appollonium cum exercitu, nempe viginti duobus milibus, mandans ut omnes qui iusta ætate erant jugularet; mulieres verò & iuniores venderet.

25 Hic autē quum venisset Jeruschalaima simulans se pacificum, cohibuit se usque ad sanctum diem sabbathi; quo occupans feriantes Jehudæos, illos milites qui parebant ipsi, mandavit armari.

26 Ita egresos omnes ad spectandum confodit, & per civitatem cum armis discurrens multam peremit multitudinem.

27 Jehuda verò Machæus h novem aliis comitantibus secedens, in montibus ferarū more transigebat vitam cum suis comitibus; qui gramineo alimento vesci perseverabat, ne contaminationis illius essent participes.

CAPIT VI.

Paulo post tempore misit rex senem Antiochenum qui cogeret Jehudæos, ut transilientes à patriis legibus non regerentur legibus ipsis Dei:

2 Et contaminans templum quod erat Jeruschalaimis, Jovis Olympii, illud verò quod erat Garizimis (prout erant habitatores loci) Jovis hospitalis nominaret.

3 Difficilis autem & gravis erat populo malitiæ hujus institutio:

4 Nam templum luxu & comestationibus implebatur à gentibus molliter vitam consummentibus cum meretricibus, & in sacro ædis ambitu ad mulieres se adjungentibus, etiâmq; intrò ferentibus quæ non cōveniebant:

5 Et altare rebus illegitimis, quas lex vetue-

rat, implebatur.

6 Neque verò celebrare licebat sabbatha; neque patrias solennitates observare, neque simpliciter se Jehudæum confiteri;

7 Sed ducebantur cum acerba necessitate die natali regis singulis mensibus ad viscerationem; & quum erat Dionysiorum festum, cogebantur hederam ferentes pompam Baccho ducere.

8 Decretum quoque prodiit in vicinas civitates Græcas, suggerente Ptolemæo, ut contra Jehudæos eadem ratione visceratio fieret:

9 Qui autem ad ritus Græcos transire nolent, ii jugularentur: itaque nihil nisi miseria instans videri poterat.

10 Nam duæ mulieres quæ filios circumciderant abductæ sunt, ad quarum ubera suspensis natis, publicè per civitatem circumductas eas, deorsum à muro præcipitaverunt.

11 Alii verò inter se concurrentes ad speluncas, ut latentes septimum diem celebraret, indicati Philippo, concremati sunt; quia religio fuerat ipsis, ut sibi succurrerent, propter gloriam diei religiosissimi.

12 Itaq; hortor eos qui librum hunc legunt, ne propter calamitates istas cōtrahantur; sed cogitent supplicia hæc non ad interitum, sed ad eruditionem generis nostri spectare:

13 Etenim quod non diu sinuntur qui agunt impiè, sed statim in supplicia incidunt, magnæ beneficentiæ signum est.

14 Nō enim judicavit Dominus, quemadmodum etiam in aliis gentibus longa patiētia differt, donec ipsi ad completum peccatorum concurrētes puniantur, ita etiā nobis faciendū esse; ut postea non ulciscatur nos, si tandem ad peccatorum summum perveniremus.

15 Quamobrè misericordiâ quidem nunquam aufert à nobis; sed erudiens cum calamitate non derelinquit populum suum,

16 Verūm hæc ad commonitionem dicta à nobis sunt.

17 Nunc his paucis positis ad narrationem veniendum.

18 Elhazar quidam ex primoribus scribis vir jam provectus ætate, & aspectu faciei pulcherrimus, cogebatur hiare ut comederet suillam carnem.

19 Hic autē conjunctam gloriam mortē potius, quàm vitam cum abominatione completens ultrò ad tormentum adducebat;

20 Idque se inflectens palam, quemadmodum oportet accedere eos qui se audent ab eis defendere quæ propter vivendi studium gustare est nefarium.

21 Ac illi quidē qui ad illegitimam viscurationem illam constituti erant, propter notitiâ quæ ab antiquis temporib. cū viro hoc intercesserat, assumtum eū seorsim hortabantur, ut afferēs carnes quæ ab ipso comparatæ essent, uteretur iis quibus conveniret ipsi; sed ita simularet, quasi comederet secundum ea quæ à rege mandata erant, de carnibus sacrificii;

22 Ut hoc facto liberaretur à morte, & propter veterem cum ipsis amicitiam humanitatem consequeretur,

23 Hic autē honestam suspiciens cogitationem, & dignam ætate senectutis excellentiâ, & cōparata ac spectata canicie optimâq; à puero educatione, ac potius sc̄ta & divinitus indita legis institutione, continuo respōdit,

edicens

Græc. fuisse circa locum despectio-

hic discedit ab historia auctor, prout deinceps fecisse videbitur: nec tantopere laborat, ut historiam simpliciter narret, quàm ut gentem suam extollat, omnibus suis digressionibus.

sup. 3. 24. & sequentibus.

Gr. positurum.

i. in Samaria ubi fuerat ab impio Menasche institutum templum ut infra 6. 2. & Ecclesiastici ei 30. 29.

videlicet post biennium, i. Mac. 3. 30. Græca autem vox μωσαιοῦς quam vulgo interpretantur ab odio, aliud omnino significat. Nam ut singulari ratione μωσαιοῦς appellatur, quod abominandorum istorum consiliorum princeps fuerit quæ exsequutus est, ut duo sequentes versus ostendunt: est enim μωσαιοῦς abominatio: ut infra 6. 19 & 25. aut significat præpositum (ut imperatores vocant) sacro rario, i. intimo thesauro regis, qualis erat apud Romanos locus quæ Favissam appellabant: atq; hæc interpretatio ex 1. Mac. 1. 30. confirmari videtur; sed prior est simplicissima.

Græc. decimus quodammodo existens.

Græc. post non multum tempus. Atheniensem legunt Græci libri, quos quidem viderim: sed mea sententia melior est lectio Hieronimi, qui Antiochenum vocat, quum rex Antiochiæ tãquam in regia civitate habitaret, & cives incolasque illius cum privilegiis & prærogativis, tum dignitatibus extolleret ac promoveretur.

Gr. sacra ambulationibus.

genus sacrificii, in quo adstantibus fiebat creonomia, id est, idolothyrorum distributio. Baccho sacramentum, ex gentiliu ritu, simile videtur in libro Schimhonis, qui vulgo dicitur Machæorum 3. cap. 2. at. & infra 14. 31. d. Græc. avit. videlicet filii Dorymenis, cuius mentio facta est supra 4. 45. & sequentibus.

de quo supra 5.

Gr. hians.

Gr. tympanum

ho v. 18.

id est, ipse ultrò præiens dux erat torcoribus, ut ad mortem iret. Est autem tympanum instrumentum quod distendebantur fontes, quum erant cædendi aut examinandi flagris, ut apparet ex sine hujus capitis: quod genus spectat Apollonius ad Heb. 11. 35.

ut optimè in eū locum interpretatur Syrus. Exemplum autem manifestum existat apud Aristotelem lib. 1. Rhetoricæ sine capitulis 6.

i. ita contentens toto corpore ad tormenti locum, ut solent nauta qui remulcum agunt: quod significat verbū μωσαιοῦς; à quo hic aoristus, nō autem à τωσαιοῦ deducitur. Græc. consequenter.

edicens ut citò ad sepulchrum præmitteretur.

24 Non enim hac ætate nostra (*inquit*) dignum est simulare, ut multi juvenes statuentes Elhazarum nonagenarium transivisse ad alienigenarum ritus:

25 Illi quoque propter simulationem meam, & propter paululam istam, & momentaneam vitam seducantur per me, & abominandam maculam senectutis comparem.

26 Etenim si ad præsens extrahar è supplicio humano; at omnipotentis manus, neque vivus neque mortuus effugiturus sum.

27 Quapropter nunc quidem viriliter vitam commutans morte, cum hac senectute dignus videbor,

28 Tū juvenibus exemplū nobile reliquero, ut alacriter & generosè pro gravibus & sanctis legibus honestam mortem oppetant: atque his dictis ad tormentum confestim venit;

29 Iis à quibus ducebatur, animum illum benevolum, quem paulò antè ipsi exhibuerant, in malevolum convertentibus, propter sermones quos antè habuerat; prout ipsi dementiam esse cogitabant.

30 Quum autè plagis moriturus esset, ingemiscens dixit; Domino qui sanctam cognitionem habet manifestum est, me, quum potuerim liberari à morte, duos perferre corpore dolores flagellatum, animo verò libenter propter reverentiam ipsius hæc pati.

31 In hunc igitur modum emigravit ille, non tantum juvenibus, sed etiam plurimis è gente mortem suam *b* pro exemplo animi generosi & monumento virtutis relinquens,

CAPUT VII.

Accidit autem etiam fratres septem cum matre prehenso cogi à rege ut illicitis carnibus suillis velcerentur, flagellis caecos & taureis.

1 Sed unus illorum, qui primus causam dixit, ita loquutus est, quid rogare vis, & discere à nobis? nam parati sumus mori potius, quam leges patrias transgredi.

2 Tum excitus furore mandavit rex, ut sartagine & lebetes fervescerent:

3 Quibus repente fervefactis, ejus qui primus eorum dixerat mandavit præcidi linguam, & cute circum detracta extremos artus refecari, cæteris fratribus & matre unà videntibus:

4 Deinde cum omnino effectum inutilem jussit ad pyram adduci spirantem, & frigi: quum autem vapor è sartagine admodum se a diffunderet, hortabantur alii alios, fratres cum matre, ad generosè obeundam mortem, sic dicentes:

5 Dominus Deus inspicit, & *b* revera nobis consolationem accepturus est, quemadmodum per canticum, quo in *c* os contestabatur declaravit; Moïse, dicens; & de suis servis consolationem accipiet.

6 Postquam verò primus migravit hoc modo, secundum duxerunt ad ludibrium; & capitis pellem cum capillis detrahentes interrogaverunt, an comedes priusquam supplicii membratim afficiatur corpus?

7 Atque hic respondens patria voce dixit, minimè.

8 Quamobrem hic quoque ut primus ille ex ordine tormentum pertulit; quumque extremum ageret spiritum dixit, tu quidem scelereste ex hac præsentem vitam nos eximis; verum

rex mundi nos pro suis legibus mortuos suscitabit in æternam resurrectionem vitæ.

9 Post hæc autem tertius in ludibrium traductus, quum lingua ab ipso posceretur, eam citò protulit, & manus audacter protendit, dixitque generosè;

10 Hæc à Deo cæli possedi, atque hæc despicio propter ejus leges, ut qui hæc ab ipso spero me de integro reportaturum esse:

11 Adeò ut rex ipse & qui cum eo erant obstupescerent admirarentur adolescentis animum, ut dolores istos nihili faceret:

12 Atque hoc quoque defuncto, quartum similiter cadentes cruciabant:

13 Qui quum propè esset ut moreretur, sic dixit, optabile est mutari expectationes quæ sunt ab hominibus, & quæ à Deo sunt expectare, nos iterum resurrecturos per ipsum; etenim tibi resurrectio ad vitam non erit.

14 Consequenter etiam quintum adductum cadebant, qui respiciens in illum dixit:

15 Potestatem inter homines habes quum sis corruptioni infestus, facis quod vis: verum ne putes genus nostrum à Deo derelictum esse;

16 Sed tu expecta, & contemplare magnam ejus potentiam, ut te & semen tuum cruciaturus est.

17 Post hunc adduxerunt sextum, qui quum moriturus esset, dixit, ne erres frustra; nos enim propter nos ipsos perpetimur hæc, cum peccaverimus in Deum nostrum; atque hæc digna admiratione facta sunt:

18 Tu verò ne putes te impunitum fore, qui oppugnare Deum aggressus es.

19 Sed mater supra modum admirabilis fuit dignaque memoriæ optimæ, quæ sub tempus unius diei simul videns perire septem filios, forti animo ferebat, propter spes quas in Domino posuerat:

20 Et unumquemque eorum hortabatur voce patria, generoso animo impleta, scemineamque cogitationem masculino animo excitans dicebat eis,

21 Nescio quomodo in meo utero comparueritis, neque ego spiritum vitamque sum largita vobis, neque primariam cujusque informationem ego coaptavi.

22 Igitur conditor ille mundi, qui finxit hominum ortum & omnium naturam invenit, & spiritum & vitam vobis pro misericordia iterum redditurus est, quandoquidem nunc vos ipsos despicitis propter leges ipsius.

23 Antiochus autem putans se contemni & probrosam hanc esse suspicatus vocem, quum adhuc minimus natus superesset, non tantum sermonibus adhortationem faciebat, verum etiam juramenti confirmabat se ditaturum simul & beatissimum effecturum illum si traderetur ab *insiris* patriis, & pro amico habiturum, & negotia concediturum.

24 Et quia adolescens minimè attendebat, rex accersitam matrem hortabatur ut pueri consularia pro salute esset;

25 Quæ quum ille multis hortatus esset, recepit se suam filio.

26 Tum mater se ad eum inclinans, ludificata crudelem tyrannum patria lingua sic dixit;

27 Fili miserere mei, quæ novem menses te in utero circumtulit, quæ lactavi te triennium, quæ educavi te & perduxit ad ætatem hanc usque, & quæ molestias educationis pertuli, peto à te, fili, ut respiciens in cælum & terram, &

² Gra. abominacionem & maculam.

^h Gra. exemplum, &c.

¹ Non eas quidem minimas, quæ in re eulmaria sunt; sed certias & lebetes amplissimos, quales in baptis sunt, ut in eas cortinas matris corpora conijcerentur.

² Gra. dividerit.

³ Gra. veritatu.

⁴ i. injuriam que nobis fit ulciscens, consolationem accipiet de inimicis suis.

⁵ Gra. faciem.

⁶ Deut. 32. 26.

⁷ Gra. in ultimo spiritu existens.

³ id est, neque rationem teneo, neque facultate prædita sum aut fui unquam gignendi vos: sic interpretandum ostendunt, sequentia, ut Jobi 39. 4. accipitur sciendi verbum.

videns omnia que in eis sunt, agnoscas Deum hæc fecisse ex iis quæ non erant, & humanum genus ita factum esse.

29 Ne timeas carnificem istum; sed esto dignus fratribus tuis, mortemq; suscipe, ut eadē misericordia cum tuis fratribus excipiam te.

30 Hac autem solū desinente dixit adolescēs, quæ sunt res quas expectatis? nō sum obditurus præcepto regis; sed præcepta legis audio, quæ majorib. nostris per Moschē data est.

31 Tu autem, qui omnis mali in Hebræos inventor es, nequaquam effugies manus Dei:

32 Nos enim propter nostra ipsorum peccata patimur:

33 Quod si increpationis ac eruditionis gratia Deus vivens in nos paulisper iratus est, ac iterum conciliabitur servis suis.

34 Sed tu, ô impie & omnium hominum flagitiosissime, ne frustra extollaris fremens, & incertis expectationibus fretus in cælestes pueros attollens manum.

35 Nondum enim omnipotentis inspectoris Dei iudicium effugisti,

36 Etenim jam hi fratres nostri, qui brevē laborem sustinuerunt, divino fœderi vitæ eternæ acciderunt; tu verò iudicio Dei, justas pœnas istius superbiæ reportaturus es.

37 Ego autem, sicut fratres illi, & corpus & animam trado pro legibus patriis, invocans Deum ut brevi sit propitius huic genti, utq; tu per quæstiones & flagella ad confitendum adducaris ipsum solum Deum esse:

38 In me verò & fratribus meis sistatur omnipotentis ira, quæ in uniuersum genus nostrum iuste adducta est.

39 Tunc excitus rex furore, in hunc supra alios pessimè inuictus est, acerbè ferens, quod ita fannis exagitatus esset.

40 Hicigitur purè migravit è vitâ, omnino confidens in Domino.

41 Denique ultima e post filios vitam finivit mater.

42 De viscerationibus igitur, & de fimmibus cruciatibus hæctenus dictum esto.

CAPUT VIII.

1] **J**ehuda autem Macbæus, & qui erant cum eo latenter proficiscentes in vicos adhortabantur cognatos, & eos qui permanserant in Iudaismo assumentes congregaverunt sex virorum millia:

2 Et invocarūt Dominum, ut aspiceret populum ab omnibus afflictū, miseretur templum ab hominibus impiis prophanatū.

3 Misertusque civitatis (quæ & perdita erat, & aequanda solo) inclamantem se b occisorum sanguinem exaudiret:

4 At recordatus illegitimæ perditionis infantium innocentum, & blasphemiarum quæ pronuntiata fuerant in nomen ipsius, odium impuritatis ostenderet.

5 Macbæus autem c quum haberet aciem, jamque non poterat à gentibus sustineri, irâ Domini in misericordiam versâ.

6 Civitatēsq; & vicos ex improvise veniens succendebat, & commoda loca occupans non paucos hostium in fugam vertebat.

7 Maximè d noctium adjumento ad hujusmodi insidias utebatur, adeò ut sermo quidam de fortitudine ejus ubique personaret.

8 Videns verò¹ Philippus brevi hominem

ad incrementum pervenisse, & frequentius secundis rebus provehi,² Ptolomæo Cœles Syria & Phœnicia duci scripsit ut succurreret una negotiis regis.

9 Ipse verò citò electum Nicanorē filium Patrocli è summis amicis misit, subjectis ei milibus è gentibus omnigenis non paucioribus vicies mille, ut uniuersum Jehudæorum genus tolleret; & Gorgiam quoque ducem & rerum militarium peritum adjunxit ei.

10 Distulerat autē Nicanor tributum quod rex debebat Romanis, talētorum bis mille, ut ex captiva Jehudæorum turba expleret illud:

11 Et statim ad maritimas civitates miserat, provocans ad emtionem e mancipiorum Jehudæorum, & promittens se nonagena mancipia talento addicturum esse; scilicet non expectans consequuturam in ipsum ultionem ab omnipotente.

12 Jehudæ verò finnotuit res de Nicanoris invectione:

13 Qui ut communicavit cum suis comitibus adventum illius exercitus, formidolosi homines & qui justitiæ Dei diffidebant diffugerunt & se à loco subdixerunt:

14 Alii verò omnia vendebant quæ relicta erant, ac simul orabant Dominum ut liberaret eos qui ab impio Nicanore, antequam congregarentur fuerant venditi:

15 Quod si non propter istos facturus esset, at certè propter fœdera ipsius cum majoribus inita, & g propterea quod de venerando & magnifico ejus nomine vocabantur.

16 Tūc convocatos eos qui aderant sibi ad sex mille numero Macbæus hortabatur, ne propter hostes percellerentur, neq; metuerent amplam multitudinem gentium injustè ipsos invadentium: sed generosè dimicarent affluentes ante oculos injuriam ab ipsis iniquè in locum sanctum contummatam,

17 Et verberationem civitatis ludubrio exposita, etiāque dissolutionem illius accepta à majoribus administrationis.

18 Illi etenim armis, inquit, pariter & h audaciæ confidunt; nos verò Deo omnipotenti, qui & istos procedentes in nos & mundum totum potest nutu uno dejicere, confidimus.

19 Quūq; ampliùs collegisset coram eis & defensiones pro majoribus factas, & || ultionē centum octoginta quinque milliū, Sancheribo parentium, quemadmodū periissent,

20 Et prælium in Babylonia adversus Galatas commissum; ⁴ quemadmodum ipsi uniuersè ad operam præstandam venissent octies mille cum quatuor millibus Macedonum, & Macedonibus hæsitantibus ipsi octies mille numero centum viginti millia perdidissent propter auxilium ipsis è cælo collatum, & utilitatem magnam accepissent.

21 His rebus fecit ut bono animo essent & parati ad mortē pro legib. patriaq; obeundā.

22 Ita quadripartito exercitu facto, cōstituit etiam fratres suos, qui duces ordinis utriusq; essent, Schimhonem, & ⁵ Josephum, & Jonathanem, quorum cuique mille quingentos milites subjecit, itemque Elhazarum:

23 Et postquam legisset apud illos è sacro libro, tesseramque dedisset ⁶ DEI AUXILIO, ipse primæ aciei dux congressus est cum Nicanore.

24 Pugnante verò ab ipsis omnipotēte trucidarūt ex hostibus supra novē millia, vulneraruntque

² non filio Dorymenis, de quo supra 4.43. sed Macroni, quem Antiochus Eupator exaudivit, infra 10.13.

⁴ Gra. corporum.

⁵ Gra. accidi.

³ nempe ut expeditiores essent, & commo- dius in malitiam in cumberent.

⁶ Gra. propter invocationem super ipsos venerandi, Gra.

^h Gra. audaciū. || 2. Reg. 19.

⁴ hujus Gallorum stragis, sive (ut Livius nominat) Gallorum, tempus mihi quidē non planè constat; sed tamen eo tempore factam fuisse conjicimus, quum Brenno duce trajecta Græcia invaserunt Asiam, regnante Seleuco Nicanore, ut narrat Pausanias: qua in victoria res strenuè à Judæis gesta fuerunt amplissimè; sed historicorum invidia suppressa, & Macedonum virtuti attributa.

⁵ vide 1. Mac. 2.5.

⁶ symbolum militare, quod postea literis majusculis posuimus, ut ostenderemus hanc fuisse (ut Vegetius appellat) vocalem tesseram: sic infra 13.15.

¹ respicit ad historiam quæ habetur infra 9.11. & sequentibus. De hac autem historia tota plura vide apud Josephum in Oratione de Macbæis, quæ dicitur *α ει αυτοκρατορος λογιση*.

² Gra. filiorum.

³ Gra. excedenti- lum.

1. Mac. 3.

² Gra. futura erat æquum solum. ³ Gra. sanguinum Hebrais.

⁴ Gra. facta in acie conjuncta.

⁵ Gra. noctes cooperantes capiebat.

⁶ ille Phryx, cuius meminit supra 5.22.

raruntque & mutilarunt membris majorem partem exercitus Nicanoris, & omnes coegerunt fugere.

25 Pecunias denique eorum qui advenerant ad emtionem suam acceperunt: quumque eos multum persequuti essent unà, receperunt se hora interclusi:

26. Erat enim pridie sabbathi; quã ob causam nõ perstiterunt longiùs in eos incurrere.

27 Sed quum arma eorum collegissent, & spolia exuissent hostium, incubuerunt in sabbathum, plurimùm benedicentes & celebrantes Dominum; qui conservaverat ad diem illum usque 7 principium misericordiã quẽ denudò stillabat in ipsos.

28 Post sabbathum autẽ debilitatis, viduifque & orphanis, ubi partem è spoliis erogassent; reliquas inter se & pueros partiti sunt:

29 Atque his perfectis, & communi supplicatione facta misericordem Dominum oraverunt, ut ad finem usque servis suis conciliatus permaneret.

30 Postea eorum qui Timotheo & Bacchidi aderant supra viginti millia sustulerunt cõjunctis viribus 2 obnixi, & munitiones altas pervaldè obtinuerunt; spoliãq; plura diviserrunt, æquis partibus inter ipsos, & debilitatos, orphanosque, & viduas, senesque effectis.

31 Quumq; arma eorum collegissent, accuratè omnia comporatarunt in opportuna loca, reliqua verò spolia tulerunt Jerusalem.

32 Philarchem quoque qui Timotheo aderat sustulerunt, hominem impurissimum, & qui multas molestias Jehudæis intulerat.

33 Similiter Epinicia in patria celebrantes, Callisthenem (qui sacras portas succenderat) in domunculam quandam sibi consulentem fuga, cremaverunt: itaque dignam impietate sua mercedem reportavit.

34 Ille autem sceleratissimus Nicanor, qui mercatores mille ad venditionem Jehudæorum adduxerat,

35 Depressus ab iis qui k iudicio ipsius minimi esse videbantur, auxilio Domini; gloriosa veste posita per Mediterraneum mare tamquam mancipium se solitarium subtrahens, venit Antiochiam, 10 supra omnes secundis rebus usus, in exercitus sui interitu:

36 Et qui receperat tributum Romanis persolvendum ex captivitate eorum qui erant Jerusalemis, confectum iri, renunciavit Jehudæos habere propugnatorem Deum, atque hoc modo inviolatos à vulneribus esse Jehudæos, quia legibus ab eo mādatis obsequatur.

instabat ipsi: sic enim superbè dicebat, cœmeterium Jehudæorum efficiam Jerusalem, quum illuc venero.

5 Omnipotens autem Dominus Deus Israelis incurabili, nec aspectabili plaga percussit eum; utq; solummodò finiebat sermonem illum, occupavit illum in medicabilis viscerũ dolor, & acerba interaneorum tormenta;

6 Omnino justè, qui per multas & insolentes calamitates aliorum viscera tormentis affecerat.

7 Hic verò nequaquam à jactantia desinebat; sed adhuc etiam implebatur superbia, ignem spirans animis contra Jehudæos, & perfectionem accelerari jubens; sed contigit etiam, ut ipse decideret de curru qui agebatur impetu, decidentique gravi casu omnia corporis membra ex eo torquerentur.

8 Atque hic qui modò videbatur maris fluctibus imperare, propter arrogantiam qua supra humanum modum agebatur, & arbitratus statera se montes altissimos appensurum esse dum in terra erat, gestatorio portabatur, manifestam Dei potentiam in se demonstrans;

9 Adè ut etiam de corpore illius impierum vermes vivi, & illius in doloribus angoribusque viventis carnes deciderent, & ex odore ejus totus exercitus gravaretur putorem ferre.

10 Ita hominem qui paulo antè videbatur cœli astra contingere, nemo exportare poterat propter intolerabilem illam odoris gravitatè.

11 Hic igitur cœpit vulneratus a multitudine superbiã desinere, & divino flagello venire ad agnitionem sui, e momentis singulis gravitũ affectus angoribus.

12 Quumq; ne suum quidè odorè posset perferre, hæc dixit, justum est Deo subijci, eumq; quĩ mortalis est, res Deo pares minime sapere.

13 Et orabat scelestus ille Dominũ, qui jã non erat ampliùs miserurus ipsius, sic dicens,

14 Se tum civitatem sanctam (ad quã venire festinabat ut æquaret solo & cœmeterium efficeret) liberam designaturum;

15 Tum Jehudæos omnes (quos decreverat ne sepultura quidem dignari, sed ejicere devorandos avibus cum feris parvulis) eos equales Antiochenis effecturum;

16 Quòd autem priùs spoliaverat sanctum templum, elegantissimis donariis ornaturum, & sancta vasa omnia quàm plurimùm aucta redditurum & convenientes ad sacrificia sũtus ex redivis propriis suppeditaturum;

17 Præterea etiam se fore Jehudæum, & aditurum omnem locum habitabilem annunciantem robur Dei.

18 Sed quum nequaquam laboriosi dolores desinerent (nam supervenerat ei justum iudicium Dei) de rebus suis desperans scripsit ad Jehudæos sequentes litteras, habentes formam deprecationis, hoc modo:

19 Bonis Jehudæis 4 civibus salutem plurimam & valetudinem ac prosperitatem rex & dux Antiochus.

20 Si valetis cum liberis vestris & res vestra sunt vobis ex sententia, 5 in g Deo cœli spem habenti mihi honorem vestrum & benevolentiam pergratum fuerit recordari.

21 Rediens è regionibus Persidis & in difficilem infirmitatem incidens necessariũ duxi curare communem securitatem omnium;

22 Nõ desperans de me ipso, sed spẽ magnã

7 nam illa prioribus calamitatibus quasi refecta videbatur: ut dictum est supra 7.33. & 37. 2 i. milites, qui imperio ipsius paruerant, ut Gen. 14. 24. huius autem rei Legem vide i. Schem 30. 22. & sequentibus: sic infra ver. 30. 2 metaphora elegans ab edibus, quarum structura statumatur anteridibus, ut Vitruvius nominat.

Gr. ter scelerat.

Gr. secundum ipsum.

10 i. hac una re felicior suo milite, quòd incolumis toto exercitu profligato potuerat effugere.

Gr. erectum.

1 Confer hunc locum cum eo qui habetur su. i. 13. & sequentibus: qua ex comparatione nemo non visurus est, aut sui oblitum auctore esse aut certè impudentem aliquem rapsodum primam caput & turpiter referret gradum. 2 Confer hunc locum cum maxima cum injuria in librum istum intulisse. 3 i. Mach. 6. 1. 4 Gr. inhonestam reversionem facerent. 5 vide Tobitum 3. 7. 6 Gr. aciderunt.

Gr. dicit.

Gr. hominem.

Gr. per punctum anni temporis.

3 vulgò legitur Atheniensibus: eodem errore quem annotavimus supra 6. 2.

Gr. continentem verò se.

4 nempe Antiochenis ex dono regis, ut vovisse dicitur ver. 15. 5 q. d. is mihi qui in Deum credo, nuncius fuerit gratissimus, si cognovero cum res vobis honorificè succedere, tum animos bene affectos erga me.

⁶ nempe Antiochum Magnum, qui Seleucum Philopatorem substituerat in expeditionem proficiscens; ut moris erat regibus.
⁷ i. aut clades, aut mors; euphemismus apud bonos autiores frequens.

⁸ qui Eupator dicitur est, infra 10.10.

|| 1. Mac. 3. 20. ² Gr. ante ducentis ipsos.

³ Gr. igne factis.

⁴ Gr. in ventrem.

⁵ Confer hanc cum 1. Macb. 6. 17. Ex qua comparatione tum hujus loci, tum aliorum mendacia sunt evidentiissima.
⁶ distinctionis ergo, ne confundatur cum filio Dorymenis, de quo 1. Mac. 3. 3. & alibi. Videtur autem hoc nomen Macron opprobrii causa ab aulicis fuisse impositum quasi vendicorem dicas, quod sequens versus junxit.

habens fore ut infirmitatem hanc effugiam.
23 Considerans autem ⁶ patrem quoque meum, quibus temporibus in has superiores partes duxit exercitum, designasse eum qui sibi succederet:
24 Ut ⁷ si quid præter opinionem eveniret aut etiam aliquid grave pronunciaretur, scientes regionis incolæ cui rerum summa relicta esset, non turbarentur de eo:
25 Præterea cogitans adjacentes magnates, & vicinos regno tempora observare, & expectare quid eventurum sit; designavimus filium Antiochum regem, quem sapius accurrens in has superiores Satrapias, apud plurimos vestrum deponens commendabam, & scripsi ad eum quæ huic scripto subjecta sunt.
26 Hortor igitur vos & peto, ut memores beneficiorum publicè privatimque; observetis quisque; benevolentiam qua estis in me ac filium.
27 Nam persuasus sum ipsum æquè & humanè sequentem propositum consilium meum, vobis obsecundaturum.
28 Iste igitur homicida & blasphemus quum res pessimas perpessus esset, prout alios exceperat, peregrinus in montanis miserima morte vitam commutavit.
29 Exportavit verò corpus Philippus, qui fuerat cum ipso educatus, qui etiam metuens filium Antiochi, ad Ptolemaum Philometora in Ægyptum delatus est.

CAPUT X.

1 **M**acbæus autem & qui erant cum ipso, Domino a duce & templum civitatemque receperunt,
2 Et aras quæ per forum ab alienigenis fuerant extractæ, etiamque delubra demoliti sunt,
3 Et purgato templo alterum fecerunt altare; quumque ^b lapidibus attritis ignem ex eis accepissent, obtulerunt sacrificium post tempus biennii, & sufficum, lucernasque, & panem propositionum curaverunt.
4 Quibus factis rogaverunt Dominum proci-dentes ^c proni, ne amplius in ejusmodi mala incidere; sed si quando etiam peccarent, ex æquitate ab ipso erudirentur, ac non blasphemis barbarisque gentibus traderentur.
5 Quo autem die templum ab alienigenis fuerat pollutum, evenit eo ipso die purificationem fieri templi, die vigesimo quinto mensis Cislevi:
6 Quo cum lætitia agitaverunt diebus octo formam festi tabernaculorum, recordantes ut paulo antè tempore per tabernaculorum festum in montibus & in speluncis fuerant ferarum modo solitarii:
7 Quapropter thyrsos, & ramos speciosos, etiamque palmas habentes, hymnos efferebant ei qui prosperum successum tribuerat ad purificandum locum suum:
8 Decreveruntque communiamandato & decreto in tota Jehudæorum gente, ut hi dies quotannis celebrarentur.
9 Ac finis quidem Antiochi, qui Epiphanes cognominabatur, ita se habuit.
10 Nunc verò res ipsas quoque tempore Eupatoris Antiochi (qui filius erat illius impii) factas declarabimus, contrahentes ea mala quæ à bellis continua acciderunt.
11 Hic enim suscepto regno designavit, qui negotiis præfesset, Lyfiam quemdã, & qui dux esset primarius Cœles Syriae & Phœnicia.
12 Ptolemaus. n. qui vocabatur ² Macron,

pluris faciens ut erga Jehudæos ius conseruaret, propter injuriam quæ ipsis facta fuerat, res illorum conabatur cum pace transigere.
13 Unde apud Eupatorem ab amicis accusatus, & frequenter proditor appellatus, eò quòd Cyprum fidei suæ commissam habens à Philometore reliquisset, & ad Antiochum Epiphane recessisset, neque nobilem potestatem usque adeò generosè administravisset, hausto veneno decessit de vita.
14 Gorgias verò dux horum locorum factus, militem alebat exterum, & quotidie contra Jehudæos fovebat bellum:
15 Et huic coniuncti etiam Edomæi opportunas munitiones obtinentes exercebant Jehudæos; profugosque Jeruschalaimis excipientes, bellum fovere aggrediebantur.
16 Quamobrem ii qui Macbæo aderant, quum factis precibus postulassent à Deo ut sibi adiutor esset, in Edomæorum munitiones fecerunt impetum.
17 In quas ubi fortiter incurrisse, compositos locorum facti sunt; & cum omnes ultimi sunt qui in muro pugnabant, tum occurrentes jugularunt, sustuleruntque è medio non minus viginti millibus.
18 Quum enim confugissent novem millia minimum, in duas turres potentes pervaldè, quæ habebant omnia ad obsidionem *ferendam* necessaria.
19 Macbæus ipse ad urgentia loca scorsim abiit, relictis Schimhone, & ³ Josepho, atque etiam Zaccæo, multisque cum ipso ad obsidionem illorum.
20 Qui autè Schimhoni aderant, pecuniæ avidi, à quibusdã qui erant in turribus pecunia corrupti sunt, & septuaginta drachmarum millibus acceptis, siverunt quosdam diffluere.
21 Quod factum ut Macbæo renunciatum est, congregavit duces populi, & accusavit quòd pecunia vendidissent fratres, quum hostes adversus eos dimiserant.
22 Itaque hos proditores ^d evictos interfecit, & repente turres illas duas occupavit.
23 Armisque quæ in manibus ipsius erant utens ad omnia prosperè, perdidit in duabus illis munitionibus ⁴ amplius vicies mille.
24 **T**imotheus autem, qui prius fuerat à Jehudæis victus, congregatis exteris copiis quàm plurimis, & equitibus non paucis ex Asia collectis adveniebat, tamquam armis Jehudæam recepturus:
25 Qui verò Macbæo aderant, ipso unà accedente ad supplicandum Deo,
26 Terra aspergentes capita, & lumbos ciliciis accingentes, procidentisque in solum quod est è regione altaris, petiverunt ut propitius ipsis factus exerceret inimicitias contra inimicos ipsorum, || & adversantibus adversaretur, prout declarat lex:
27 Deinde oratione perfuncti, assumtis armis processerunt è civitate plurimum; quumque ad hostes appropinquassent, & resederunt.
28 Simul ac autè diffusus est ortus solis, utriusque congressi sunt: hi quidè sponsorè habentes prosperitatis ac victoriæ virtute conjunctè per fugium suum ad Dominum; illi verò ex adverso duces certaminum constituentes animum.
29 Dum autem vehemens committebatur pugna; apparuerunt adversariis è cælo, insidentes equis frenatis auro, viri quinque illustres, & duces Jehudæorum duo.

³ vide 1. Mac. 2. & 3.

^d Græc. factis.

⁴ repetitio est ejus quod dictum fuerat vers. 17. ut intelligamus priore illo impetu occubuisse undecim millias hoc autem posteriore ea novem millia, quæ in turres confugerant, supra 18. || sup. 8.

|| Levit. 26.

⁵ Græc. in scriptis fuerunt.

30 Qui Machæum affumentes medium & protegentes omni armatura, quæ super ipsos erat, integrum à vulneribus conservabant: in adversarios verò tela fulguraque ejaculabantur. Quamobrem confusi cæcitate concidebantur, & pleni perturbatione.

31 Itaque jugulati sunt vicies mille quingenti pedes, & sexcenti equites.

32 Ipse verò Timotheus confugit Gazara, ut appellatur, in munitum pervaldè præsidium; ubi dux erat Chæreas:

33 Machæi verò milites alacres præsidium illud obsederunt dies viginti quatuor.

34 Sed quum ii qui intus erant, confisi munitione loci, pervaldè blasphemarent, nefariosque sermones objicerent;

35 Illucescente die vigesimo quinto, adolescentibus eorum qui Machæo aderant quidam, inflammati animis propter blasphemias, accedentes murum, vitiliter feròque animo obvium quemque occiderunt.

36 Alij verò similiter concedentes in ambitu adversus eos qui intus erant, incendunt turre, & pyris accensis vivos blasphemos illos cremaverunt.

37 Alij denique fregerunt portas, qui receptis intro reliquis ordinibus, occupaverunt civitatem, & Timotheum in quadam fovea abditum jugulaverunt, fratremque, ejus Chæream, & Apollophanem.

38 Quæ quum perfecissent, hymnis & celebrationibus benedixerunt Domino, magnifica beneficentia Jisraëlem prosequenti, & victoriam danti sibi.

CAPUT XI.

1 Post tempus autem paucissimum Lysias procurator regis & cognatus, præfatusque negotiis, valde graviter ferens ea quæ acta fuerant.

2 Congregatis quasi octoginta millibus, & equitatu universo, adventabat contra Judæos; statuens secum civitatem effecturum Græcorum habitaculum,

3 Tam etiam templum ad quæstum pecuniæ accommodaturum; quemadmodum cætera delubra gentium: & venale quotannis redditurum sacerdotium summum:

4 Minimè adhæc considerans potentiam Dei, sed mente captus propter myriadas perditum, & millia equitum, atque elephantes octoginta.

5 Judæam itaque ingressus accessit prope Beth tzuram, quæ munito agro sita erat distans quasi stadiis quinque Jeruschalaimis, & afflixit eam:

6 Sed ubi Machæi comites perceperunt illum obsidere munitiones suas, ejulatibus & lacrymis supplicaverunt ipsi ac turbæ Dominum, ut bonum angelum mitteret ad salutem præstandam Jisraëli.

7 Ipse autem Machæus primus assumtis armis hortatus est alios, ut periculum secum perferentes, fratribus suis succurrerent:

8 Quamobrem etiam alacriter simul fecerunt impetum. Quum autem ibidem essent ad Jeruschalaima, apparuit antecedens ipsos eques veste alba, armaturam auream commovens;

9 Et simul omnes benedixerunt Deo misericordiam, animisque confirmati sunt, adeò ut non solum homines, sed bestias etiam ferissimas

mas muròsque ferreos parati impetere,

10 Processerint ordinibus suis adiutorem habentes è cælo, miserente ipsorum Domino.

11 Ita leonum more irruentes in hostes, prostraverunt illorum undecim millia, & mille sexcentos equites.

12 Omnes verò coegerunt fugere, quorum plurimi vulnerati conservati sunt nudis; ipse verò Lysias turpiter fugiens servatus est:

13 Et prout non erat demens, reputans secum dånũ quod acceperat, & cogitans invictos esse Hebræos, quibus omnipotès Deus auxilietur,

14 Mittens persuasit se consentire in omnes conditiones iustas; & quia etiam ipse erat ut persuaderet regi, se coacturum ut ipsis amicus esset.

15 Anxuit itaque Machæus omnia ad quæ Lysias hortabatur, utilitatis curam habens: nam quæcumque Machæus tradidit Lysia descripto Jehudæis, ea concessit rex.

16 Fuerunt enim scriptæ Jehudæis literæ à Lysia quidem hoc modo: Lysias populo Jehudæorum salutem.

17 Iochanam & Abschalom missi à vobis quum tradidissent subscriptum responsum, rogaverunt pro rebus quæ significantur illo.

18 Quæcumque igitur oportuit ad regem perferri, declaravi; quæ verò fieri posse contigit, ille concessit.

19 Si igitur servaveritis illam in negotia hæc benevolentiam, etiam in reliquũ tempus canabor in causa esse ut bonis afficiamini.

20 De rebus autem singularibus præcepi & illis & legatis meis, ut colloquantur vobiscum.

21 Valete. Anno centesimo quadragesimo octavo, die Jovis Corinthii vigesimo quarto.

22 Regis verò literæ sic habebant. Rex Antiochus Lysia fratri salutem.

23 Postquam pater noster ad Deos migravit, volentes incolas regni nostri turbis vacuos incumbere in rerum suarum procuracione:

24 Quandoquidem audimus Jehudæos, qui non acquieverunt mutationi quam fecerat pater aditus Græcos, sed suam ipsorum institutionem malunt, postulare ut concedantur sibi sui ritus legitimi:

25 Volentes igitur illam quoque gentem vacare turba, judicavimus & templum ipsis restituendum, & administrationem relinquendam secundum mores qui fuerunt majorum ipsorum tempore.

26 Itaque benefeceris, si mittens ad eos dexteras dederis, ut nostrum consilium cognoscetes & bono animo sint, & suaviter versentur in rerum suarum occupatione.

27 Ad gentem verò, Regis literæ erant huiusmodi: Rex Antiochus senatui Jehudæorum, Jehudæis que aliis salutem.

28 Si valetis, erit prout volumus; nos quoque valemus ipsi.

29 Manifestũ fecit nobis Menelaus vos velle descendere, & rebus propriis incubere.

30 Iis ergo qui descendunt ad vos usque ad trigessimũ mensis Xanthici, futura est fides cum securitate:

31 Ut Jehudæi utantur suis ipsorum & cibis & legibus, quemadmodum etiam prius, & nemo ipsorum ullo pacto afficiatur molestia rerum errore commissarum nomine.

32 Misi autem Menelaum quoquo, ut consoletur vos.

Gr. vulnerata Gr. in dispositio- us.

i. nudati armis suis, ut in servitutem aut vincula traherentur.

Gr. continen- tes.

Gr. que ex parte.

sic vulgo quidem legitur: sed quum omnia hæc mensium nomina sint Macedonia, utpote regno à Macedonibus constituto, ego Dioscurum legendum puto, qui mensis fuit Macedoniae septimus redintegranda rationi commodus: quem admodum etiam postea nominatur Xanthicus, qui mensis fuit illorum quintus.

Gr. esse.

Gr. extra turbam esse.

i. desiderare, ut à militaribus incursionibus liberi, non amplius cogamini intra muros Jeruschalaimorum & munitionum aliquot vos continere: sed ut per me vobis liceat habitaciones vestras singulis repetere, & agros colere.

Sic accipiendum, ostenditur infra textum.

sensus est, quum postulaveritis ut vobis liceat agros vestros colere, nõdum tamen bene constituta pace: placuit nobis, legatis vestris, qui ad vos profecturi sunt fidem dari, nihil intra dies quindecim injuriam vobis factum iri, sed omnia vobis esse integra, donec intra illud tempus reversi à vobis cum mandatis vestris, conventionis leges à me acciperint.

Gr. dextera.

Gr. sumibus.

de quo supra 4. & 5. capitibus: nempe ut Jehudæorum animos sollicitaret ad seclus;

5. frater Timothei, infra versu 37.

Quam multum narratio hujus capitis distat ab auctore prioris Machæorum & à Josepho quoque res ipsa loquitur: Quamobrem de hac narratione, quemadmodum etiam de aliis, judicium facimus. Gr. post paucum omnino tempore. 1. Mac. 6. 28. Gr. Gratia.

hæc variè possumus interpretari: sed auctorem puto ad Pythagoream doctrinam respexisse, de bonis & malis angelis singulos prosequentibus: quam doctrinam Jehudæi jam olim acceperunt. Atque hoc patet videtur auctor innuere, hoc genus orationis per spiritum Dei fuisse factum, ut qui eventum postulato respondisset, placeat versu.

33 Valete. anno centesimo quadragesimo octavo, decimo quinto Xanthici.

34 Miserunt quoque Romani ad eos literas ita habentes: Quintus Memmius, Titus Manlius legati Romanorum, populo Iehudæorum salutem.

35 Quibus in rebus Lyfias cognatus regis concessit vobis, nos etiam comprobamus:

36 Quæ autem iudicavit ad regem referenda esse, mittite confestim aliquem qui de iis prospiciat, ut exponamus quemadmodum convenerit vobis: nos enim provehimur Antiochiam.

37 Ideoque festinate & mittite aliquos, ut nos etiam cognoscamus qua sitis sententia.

38 Valete. Anno centesimo quadragesimo octavo, die Xanthici decimo quinto.

CAPIT XII.

1 **F**ACTIS autem his conventionibus, Lyfias quidem ad regem abiit, Iehudæi verò in agricultura versati sunt:

2 Sed ex ducibus qui in locis illis erant, Timotheus & Apollonius Gennæ filius, itemque Hieronymus, & Demophon, ac præterea Nicanor præfectus Cypri non sinebant eos consistere, & negotia quietè conjuncta agere.

3 Ioppenses quoque hoc tam impiū facinus consūmaverunt, quòd hortati Iehudæos qui secum habitabāt ut cum uxoribus liberisque in scaphas à se comparatas cōscenderēt, quasi nulla adfuisset contra eos animorū diritas;

4 Quum illi ex communi civitatis decreto accepissent legem, ut pacem colere volentes & nullam habentes suspicionem, submerferunt eos scaphis in altum proVectos, qui ducentis non erant pauciores.

5 Itaque postquam accepisset Iehuda factam in gentiles suos crudelitatem, denunciavit iis vitis qui erant secum,

6 Et invocato iusto iudice Deo adveniens contra homicidas fratrum, & portum incendit noctu, & scaphas concremavit, & confodit eos qui illuc confugerant:

7 Quumque locus circumclusus esset, recessit ut venturus denuò, & universam Ioppensium rempublicam eradicaturus.

8 Accipiens quoque Jamnienses etiam vel-

9 Invadens Jamnienses nocte succendit portum cum classe, adè ut splendorès flammæ apparerent Ieruschalaima usque, quum distent stadiis ducentis quadraginta.

10 Atque inde proVecti novè stadia, quum instituerent profectionem cōtra Timotheū, irruerunt Arabes in eum nō pauciores quinque mille pedibus, & quingentis equitibus.

11 Ubi commissa valida pugna: & militibus Iehudæ propter auxilium Dei prosperantibus, superati Arabas Nomades postulaverunt Iehudam sibi dexteram dare, promittentes se & duros pecora, & reliquis in rebus fore ipsis adiumento.

12 Iehuda verò arbitratus eos revera multis in rebus futuros utiles, concessit pacem fieri cum illis; qui acceptis dexteris in tentoria sua discesserunt.

13 Aggressus quoque est civitatem quamdam ponte munitam, & muris circumseptam, & promiscuis gentibus habitatam, cui nomen erat Caspin:

14 Sed quum ii qui intus erant confidentes murorum munitione, & cibariorum appara-

tu, remissius agerent, milites Iehudæ petentes conviciis, prætereaque blasphemantes & dicentes quæ nefas erat proloqui;

15 Milites Iehudæ postquam invocassent magnum mundi principem, qui sine arietibus & machinis organicis præcipitaverat muros Jerichuntis temporibus Iehoschuhæ, irruerunt ferociter in murum,

16 Et occupata civitate per voluntatem Dei cades quæ dici non possent perfecerunt, adè ut adjacens lacus, qui in latitudinem capiebat duo stadia, perfusus sanguine plenus videretur.

17 Inde verò profecti stadia septingenta quinquaginta, pervenerunt in Characem ad eos qui Tobiani Iehudæi dicebantur.

18 Ac Timotheum quidem in locis illis nō comprehenderunt, qui tum re infecta ab iis locis discesserat, sed præsidium in quodam loco, ac valdè firmum reliquerat.

19 Dositheus autem & Sosipater ex ducibus qui Macbæo aderant, progressi perdidērunt eos, qui à Timotheo in illa munitione relictī fuerant, plures decem mille viris.

20 Macbæus verò disposito per cohortes exercitu præfecit eos cohortibus, & in Timotheū irruit habentē secū centū viginti millia peditum, & bis mille quingentos equites.

21 Sed cognoscens adventū Iehudæ Timotheus ante dimiserat uxores liberisque & apparatus reliquū in locū qui dicebatur Carnion: erat enim locus difficilis obsessu & aditu propter locorū omnium angustiam.

22 Quumque apparuisset cohors Iehudæ prima, invadentes hostes metu, & timore & apparitione ejus, qui omnia inspicit pervadente eos, in fugam eruperunt, alii delati alio; adè ut saepe læderentur à suis, & gladiatorum mucronibus confingerentur.

23 Itaque persequutioni instans maxima contentione Iehuda, confodiensque miseros perdidit ad triginta virorum millia:

24 Et ipse Timotheus in Dositheū Sosipatrumque incidens postulavit cū multis veteratoris artibus, ut se vivū dimitterent, eò quòd multorū & parètes & fratres haberet, quorū alioqui futurū esset ut nulla ratio haberetur:

25 Quumque fidem dedisset ille multis se eos illætos restitutum, dimiserunt eum propter salutem suorum fratrum.

26 Progressus verò Iehuda contra Carnion & Atergation, iugulavit hominum viginti quinque millia.

27 Post quorum fugam perditionemque castra etiā fecit contra Hephron civitatem munitā, in qua omnium nationū turbæ habitabant & adolescentes robusti ad muros constituti robustè propugnabant; ubi denique machinarū telorumque multi apparatus erant.

28 Sed invocato principe qui potenter conterit vires hostiū, civitatē occupantes sub jugum miserunt eā, prostraveruntque eorū qui intus erant viginti quinque millia.

29 Postea moventes inde irruerunt contra Scythopolim, distantem Ieruschalaimis stadiis sexcentis.

30 Sed Iehudæis qui consistebant illic de iis testantibus, qua benevolentia Scythopolitæ in eos usi essent, & quàm benigna conversatione adversis temporibus,

31 Gratiis agentes eis hortati sunt, ut in reliquum tempus erga gētem benigni essēt, veneruntque

1. Macb. 5.

1. ad arma con-
volari iussit.

Gr. eodem modo.

hæc illa videtur esse, quæ apud filios Hakanis fuisse dicitur, 1. Macb. 5. 4. & sequentibus. Nam cetera quæ hoc capite narrantur ad illam historiam pertinent: sed ita ut narratione illa hanc ferè totam labefactari oporteat: tam malè huic cum illo, cum Iosepho, & cum historicis aliis convenit.

qui ex variis fontibus eodem loco salientibus conficitur: unde etiam putei Hakanis appellantur Deut. 10. 6. opidum Arabiz petra, quod Ptolemæus Characmobam vocat, mea sententia, pro Chatace Tobiana prout hoc loco appellatur. vid. 1. Mac. 5. 13. Hi autem Iehudæi propter historiam dicebantur, quæ est Iudicum. 11.

legendum Karnajma ex 1. Mac. 5. 26. & 43. & 44. Sed hic tam bene locorum expressit nomina, quam veritatem rerum, vide in Gen. 14. 5. Græc. falso super eos.

Græc. faciens persequutionem contentus.

1. qui omnes, nisi vitæ suæ consulatur, perituri sint necesse miserrima.

nomen est fanii, in quod Karnajmorum habitatores confugerunt, ut narratur 1. Mac. 5. 43. Dicitur autem Atergation à portentosa Dea, ut Plinius loquitur, quæ profanis scriptoribus dicitur Atergatis, sive Dereeto, corrupta voce pro Adarceto, sive Dereeto sermone Syro; quam illi ita colebant ut Latini Opem sive Tellurem Deam, quæ calcatur hominum pedibus, unde Syra est appellatio.

vide 1. Macb. 5. 46. Græc. cum potentia.

neruntque Jeruschalaima, quã jam propinquus esset festus ¹⁰ septimanarum dies.

32 Post pentecosten verò, quemadmodum appellatur, impetum fecerunt in Gorgiam ducem Edomæ.

33 Procelleruntque cum peditum ter mille, & quadringentorum equitum comitatu.

34 Dum autem in illum pugnarent, evenit ut pauci ex Jehudæis cederent.

35 Dositheus verò quidam eques ex turma Bakenoris, vir potens, quã teneret Gorgiã & captũ chlamyde fortiter eũ abduceret, volens execrabilem illum vivũ comprehendere, delatus in eum quidam Thrax eques humerum amputavit ei; sic Gorgias effugit ¹¹ Marechá.

36 Ut autem ii qui obsidebant ¹² Eldrin amplius pugnantes fatigabantur, invocans Jehuda Dominum, ut appareret adjutor & dux antecessor belli,

37 Et incipiens sermone patrio clamorem hymnis conjunctum, aggressus est ex improvise milites Gorgiã, eosque in fugam vertit.

38 Tum Jehuda recipiens exercitum venit in civitatem Hadullamum, ubi superveniente die septimo pro more purificati sabbathum transegerunt:

39 Postridie verò venerunt milites Jehudæ secundum tempus illud ¹³ quo ministerium hoc fiebat, ut corpora eorum qui antè occubuerant efferrent, & cum cognatis in patriis sepulcris reponerent.

40 Invenerunt autem sub tunicis cujusque eorum qui erant mortui res sacratas idolis Jãniensibus, ¹⁴ à quibus lex Jehudæos averterat: adeò ut omnibus fieret manifestum, istos propter hanc causam cecidisse.

41 Omnes itaque benedicentes operibus Domini justis iudicis, qui res occultas manifestas facit,

42 Ad supplicationem conversi sunt, oraveruntque ut commissum istud peccatum perfectè ¹⁵ deleteretur: & generosus Jehuda hortatus est multitudinem, ut conservarent se ipsos integros à peccatis, cum e ante oculos suos viderint ea quæ facta sunt propter istorum peccatum qui ceciderant.

43 Deinde quum ex capitatione confecisset ad drachmas bis mille argenti, misit Jeruschalaima, ut offerretur sacrificium pro peccato; ¹⁶ valdè bene & honestè faciens quòd de resurrectione cogitaret:

44 (Nam si eorum qui antè ceciderant, resurrectionem non expectavisset, superfluum & delirum fuisset orare pro mortuis)

45 Deinde quòd prospexit iis qui piè occumbunt optimam repositam esse gratiam.

46 Sancta & pia cogitatio, ex quo pro mortuis expiatione fecit, ut à peccato soluti esset.

C A P U T XIII.

I Nno autem centesimo quadagesimo nono aperlatum est ad Jehudam, Antiochum Eupatorem cum copiis Jehudæam adventare,

2 Et cum eo Lysiam procuratorẽ, & unumquemque præfectũ negotiis habentẽ copias ¹ Græcas peditum centies decies mille, & equites quinquies mille trecentos, elephantẽque viginti duos, & falcatos currus trecentos:

3 Quibus se immiscuerat etiam ² Menelaus hortatus ³ cum ludibrio multo Antiochum, non de patriæ salute cogitans; sed ut in principatu constitueretur.

4 Verum Rex regũ Antiochi animũ adversus istũ sceleratũ excitavit; & quum ostendisset Lysias hunc causam esse malorum omnium, mandavit (vt moris est) *sacellibus*, ut abducentes eum ⁴ Beream in eodem loco perderet.

5 Est autem in eo loco turris cubitos quinquaginta alta plena cinere, quæ instrumentum habebat versatile unde quaque præceps in cinerem.

6 Ibi reum istum sacrilegii, & qui etiam aliis quibusdam malis perpetrandis excelluerat, omnes in exitum impulerunt.

7 Hac nece contigit iniquum istum mori Menelaum, ac ne terram quidem obtinere.

8 Omnino justè; nam quando quidem consummaverat multa peccata circum altare, cuius ignis & cinis erat castus, in cinere mortem reportavit.

9 Rex cæterũ cogitationib⁹ offerat⁹ veniebat, designatur⁹ cõtra Jehudæos res pessimas, quæ unquam fuissent factæ patris sui tẽpore.

10 Sed quum Jehuda percepisset ista, denunciavit multitudini, ut dies noctesque invocaret dominum, si quando alias, nunc etiam succurreret iis, qui propè erant ut lege, & patria, & templo sancto privarentur;

11 Et populum qui jam paulisper respiraverat, non sineret infamibus gentibus subijci.

12 Quum itaque omnes simul idem facerent, & orarent misericordem Dominum cũ fletu ac jejuniis dies tres indefinẽter prostrati, hortatus eos Jehuda iussit venire *ad se*:

13 Et *b* seorsim cum Senioribus existens consilium iniiit, ut antequam invaderet exercitus regis Jehudæam, compotesque fierent civitatis, ipsi procedentes, de summa rerum ope Domini decernerent *prælio*.

14 Ita procuratore tradita creatori mundi, hortatus est qui secum erant, ut generosè ad mortem usque contenderent pro legibus templi, civitatis, patriæ, & reipublicæ, & circum Moddinas castra fecit,

15 Deinde data suis ⁵ tessera, DEI VICTORIE, cum juvenibus optimis delectis invadens noctu castra ad aulam regiam; sustulit quasi bis mille viros; & elephantum qui primas tenebat, cum multitudine impositam ipsi domum habitante, ⁶ adjecit illis.

16 Denique postquã metu & perturbatione impleverunt castra, prosperè discesserunt.

17 Hoc autem factum fuerat quum jam dies illucesceret, propter protectionem Domini, quæ supernè defendebat ipsam.

18 Rex autem ut percepit gustum Jehudæorum audaciæ, loca tentavit artibus.

19 ⁷ Quumque ad Beth-tzuram munitum Jehudæorum præsidium accederet, in fugam vertebatur, offendebat, minuebatur:

20 Jehuda verò ad eos qui intus erant mittebat res necessarias.

21 Quarũ rerũ arcana hostibus renunciavit Rhodocus è Jehudæorum exercitu; sed quaestione habita prehensus atque conclusus est.

22 Tũ rex secundo cũ Beth-tzuranis sermone habuit, dexteram dedit, accepit, abiit; congressus est cum Jehudæa copiis, inferior fuit.

23 Ut autem accepit descisse Philippum, qui relictus fuerat Antiochiã gerendis negotiis, confusus est, Jehudæosque hortatus submisit se ipsum, & juravit in omnes justas leges: reconciliatũque sacrificium obtulit, templum honoravit, & locum ⁸ humaniter coluit.

¹⁰ id est, pentecoste, ut exponitur sequente vers. sic Deur. 16. 10.

¹¹ de qua 1. Chr. 2. 42. & 2. 11. 8. & 14. 9. ¹² i. Schaharajima; sed hic corrupta est appellatio vide 1. Mac. 5. 66.

¹³ i. quum primũ transactio sabbatho licuit recognoscendis mortuis incumbere, & iusta eorum facere; quod nefas erat sabbatho. ¹⁴ i. quæ res erant interdictæ & devotæ anathemati ex lege.

¹⁵ ac proinde superstitibus nõ esset damno. ¹⁶ Græc. sub aspectum.

¹⁷ hic interpretum iudicium suum pro more interpretum, adeò peritus legis ut sacrificia pro iis oblata fuisset putaverit qui se polluerant anathemate: quod planè adversatur legi.

¹ Græc. accepit.

² i. ex alienigenis, prout jam sæpe diximus de quo sup. 4. & 5. cap. ³ quo gentem suam nefariè traducebat.

⁴ de qua 1. Mac. 7. 19 & 9. 4. nos enim similem locum 1. Mac. 7. ex Josepho emendavimus, & quæcunque hic de turri illa prædicantur, ea nos cum fovea fuisse conjuncta statimus. Est enim turris non tantum elata turris, sed etiam omnis structura instar turris, ut est porta cum fastigiato tympano & acroteris, ut infra 14. 41. sive in terram depressa, atque custodia omnis; ut Phavorinus explicat.

⁵ Græc. per se.

⁶ i. prostravit quæ atque illos bis mille.

⁷ historiae hujus vanitatem qui volet cognoscere, comparat cũ 1. Mac. 6. 31. & sequentibus; & cũ Joseph. historia. Nam qui hæc scripsit, in eorum tantum laboravit, ut miracula & victorias, quo jure, quæve iniuria prædicaret. Quod itaque hic præter morem *suu* *topii*, optimo jure facit, ut breviora sint mendacia. scilicet qui mandatum dedit ut murus everteretur circumquaque 1. Mac 6. 62.

⁹ i. à summis finibus Jisraelitarum ad imos usque Egypti & Pelischiæ ubi est Gerrum mons ad Pelusium in finibus Egypti situs, Ptolemeo teste. ¹⁰ Græc. duealem. ¹¹ paralepsis est in his verbis. quod eò quòd quum Jehudæi tanta rebellionem se gessissent in regem, rex tamen ipsorum conditionibus constituisset pacem: quod & rege indignum, & sibi incommodum esse cogitabant.

24 Macbæum etiam amplexatus reliquit ducem à Ptolemaide usque ad Gerrenos maximum.

25 Inde veniente illo Ptolemaida, quum graviter ferrent Ptolemenses conventiones illas (nam indignabantur eò quòd voluissent Jehudæi conditiones irritas facere)

26 Venit in tribunal Lysias, defendit rem commodè, persuasit, sedavit, & effecit benevolos, deinde jungens Antiochiam reversus est: ita successit profectio & reversio regis.

CAPUT XIV.

1 Mac. 7.

1 Post tēpus autem triennii, perlatum est ad Jehudam, Demetrium Seleuci filiū per Tripolitanum portum navigio advenisse cum multitudine valida & classe:

2 Et occupasse regionem, postquam Antiochum & procuratorē ejus Lysiam sustulisset.

3 Alcimus autem quidam (qui antè fuerat Sacerdos summus, sed voluntariè inquinatus a confusionis temporibus) quum reputaret nulla ratione sibi salutem esse, neque ampliùs accessum ad sanctum altare,

4 Venit ad regem Demetrium anno centesimo quinquagesimo primo, afferens ei coronam auream, & palmam, ac præterea ramos, qui templi esse putabantur; & quietè se continuit die illo.

5 Sed arripens tempus b dementiae suæ commodum, arcessitus in consilium à Demetrio, & interrogatus, quo instituto consilioque Jehudæi contitissent, respondit ad hæc.

6 Qui ex Jehudæis dicuntur ² Aschidæi, quorum dux est Jehuda Macbæus, bella & seditiones fovent non sinentes ut regnum bonam constitutionem assequatur.

7 Quamobrè ego majorum gloria spoliatus, nepe sacerdotio sumo, huc nunc adveni;

8 Primum quidem de rebus ad regem pertinentibus c optimè cogitans: deinde verò etiam propriis civibus dans operam. Etenim istorum quos modò dixi pravitare rationem averfante, universum genus nostrum non mediocres calamitates accipit.

9 Quum autem tu, o rex, singula ista cognoveris; & regioni & obfesso generi nostro prospice pro ea d omni humanitate quam omnibus exhibes.

10 Tantisper enim dū Jehuda superest, fieri non potest ut pacè negotia hæc consequatur.

11 Atque hæc postquam ab illo dicta sunt, confestim amici reliqui in res e Jehudæ infensissimi, Demetrium ampliùs accenderunt.

12 Qui statim accersens Nicanorem, qui magister elephantorum erat, & ducem Jehudææ designans eum, misit;

13 Datis literis, ut & Jehudam tolleret, & comites ejus dispergeret, & Alcimum sacerdotem summum tēpli maximi constitueret.

14 Gentes verò quæ ex Jehudæa fugerant Jehudam, miscebant se gregatim Nicanori, miseras & casus Jehudæorum putantes fore sibi ipsis felicissimos.

15 Jehudæi autem audito Nicanoris adventu & accessione gentium, conspersi terra supplicaverunt ei qui in æternum constituit populum suum & semper cum illustri apparitione defendit partem suam.

16 Postea præcipiente duce, statim mo-

vens inde exercitus, cum illis ad vicum Dessau miscuit pugnam.

17 Schimhon verò Jehudæ frater cum Nicanore quidem congressus est, sed de repentina adversariorum disparitione brevi tempore facta fuit consternans.

18 Verù tamen audiens Nicanor strenuitatē qua erat Jehuda, & fecilitatē in certaminibus susceptis pro patria, metuebat g armis experiri:

19 Quamobrem misit Posidonium & Theodorum Matthiamque qui darent b fidem atque acciperent.

20 Quibus de rebus quum plurima fuisset deliberatio, & cum turbis dux communicavisset, visa concorde sententia annuerunt conventionibus:

21 Et præstituto die quo privatim i unà venturi essent, adveniēti utriq; sellæ positæ sunt:

22 (Disposuerat autem Jehuda armatos homines paratos opportunis locis, ne fortè ab hostibus repente maleficiū existeret) & convenientem habuerunt formonum inter se communicationem.

23 Tum moratus Nicanor Jeruschalaimis, nihil fecit absurdi, dimissis turbis gregariis quas antè coegerat:

24 Sed Jehudam semper ferebat k oculis, a deò ex animo in virum hunc l propendebat:

25 Eoque hortante ut ducta uxore liberos gigneret duxit quiete usus, & communem vitam instituit.

26 Alcimus autem ut vidit unius in alterū benevolentiam, & conventiones factas, sumtis comitibus venit ad Demetrium, & dixit Nicanorem res alienas à negotiis regis cogitare: nam (inquit) insidiatorem regni ipsius Jehudam successorem designavit.

27 Itaque rex furore abreptus, & sceleratissimis illius calumniis inflammatus, scripsit Nicanori, cum se dicens de conventionibus graviter ferrè, tum jubens ut citò Macbæum vinctum mitteret Antiochiam.

28 Quæ quum ad Nicanorem m perlata essent, confusus erat, & iniquè ferebat, quòd res compositas irritas facturum esset, maxime cum nullam vir ille fecisset injuriam.

29 Sed quando quidem non erat unde resisteret regi, opportunum tempus observabat, ut stratagemate illud perficeret.

30 Macbæus verò cognoscens Nicanorem austerius semper agere erga se, & solitam conversationem agrestiorem exhibere, cogitavit austeritatem istam ex optimo animo minime proficisci; & coacervatis non paucis suorum comitum se à Nicanore occultavit.

31 Alter autem agnoscens se generosè à viro stratagemate delusum esse, adveniēns ad maximum & sanctum templum, quum sacerdotes convenientia offerrent sacrificia, virum imperavit tradi:

32 Illis autem dicentibus cum juramento se nescire ubi locorum is sit qui quaeritur, protendens dexteram in templum, juravit ista:

33 Nisi vinctum mihi tradatis Jehudā, istud Dei sanum complanabo, & altare suffodiā, & templū hîc illustre ⁶ Libero patri instituum:

34 Atq; his dictis abiit; sacerdotes verò man⁹ in cælū protendētes eū invocabant qui sēper fuit propugnator gentis nostræ, dicentes ista:

55 Tu Domine universitatis, nullus rei indigens, voluisti templum habitationis tuæ apud nos fieri:

³ nesciens videlicet quòd spectaret tam subita discessio, aut quid portenderet. ⁵ Græc. judicium per sanguines facere. ^h Græc. dextras: Theodoche.

¹ Græc. in diem.

^k Gr. habebat in facie. ^l Gr. inclinabat.

^m Gr. occidissent.

² Gr. commixtionem.

¹ i. nihil primo congressu in gentem suam protulit.

^b Græc. propria dementia sospens.

² vide 1. Macb. 2. 42.

^c Græc. germani.

^d Gr. bene occurrabili.

^e Gr. diè habentes contra Jehudam.

³ de quibus 1. Macb. 2. 44.

^f Græc. proprias felicitates.

⁴ hæc & sequentia ferè omnia (ut in præcedens caput observavimus) aut 1. Mac. & Josephi auctoritate convehunt, aut illo- rum contra auctoritate (quod mihi certo videtur certius) convehuntur.

⁶ qui superstitione maxima colebatur à Syris, ut vidimus sup. 6.

36 Nunc

36 Nunc ergo, o sancte omnis sanctificationis Domine, conserva impollutam in secula hanc domum quæ nuper purificata est.

37 Rezaja autem quidam est senioribus, qui erant Jeruschalaimis, vir amans civitatis, & perbene audiens, adeoque propter benevolentiam Jehudæorum pater appellatus, ad Nicanorem delatus est.

38 Hic enim antegressis temporibus iudicium continentiam in Jehudaismo reportaverat, & corpus animumque pro Jehudaismo cum omni constantia exposuerat.

39 Volens itaque Nicanor ditatem & quæ in Jehudæos vehebatur manifestò testatam facere, milites amplius quingentos misit qui eum comprehenderent.

40 Putabat enim comprehenso illo, se Jehudæis cladem effecturum.

41 Quum autem turbæ occupaturæ turrim vestibuli januam pulsarent vi, & ignem afferri juberent, januasque incendi; denique quum jam penè comprehensus esset, sibi ipsi subjecit gladium,

42 Generosè mori exoptans, quam sceleratis illis subijci, & indignas generosa conditione sua contumelias perpeti.

43 Sed quum plagam non intulisset ictu certo, propter contentionis festinationem; turbæ autem illæ intra januas irrumperent; incurrens in murum generosè, se ipsum dedit præcipitem in turbas illas viriliter.

44 Quæ ubi citò retulissent gradû, effecto spatio processit in medium incumbens ventris;

45 Et quum adhuc spiraret animoque inflammatus esset, surgens (quamvis ferretur salientium more sanguis, & gravia essent vulnera) cursu pervasit turbas.

46 Et super quamdam petram præruptam consistens, planè jam ex sanguis effectus, protulit intestina, & capiens ambabus manibus, conjecit in turbas: tandèmq; invocans eum qui vitæ & spiritus dominium obtinet, ut ea sibi iterum redderet, hoc pacto migravit *et vna.*

C A P U T XV.

Nicanor autè ut percepit Jehudam esse in partibus Schoimronis, consilium inuit, ut die quietis cum omni cautione eos invaderet.

2 Jehudæis autem, qui ex necessitate eum prosequerentur, dicentibus, nequaquam ita horridè & barbarè perdas illos; sed gloriam tribue diei illi, qui olim a sanctè ab eo fuit honoratus qui intuetur omnia:

3 Interrogavit ille sceleratissimus, an esset in cælo princeps, qui præcepisset diem sabbathi celebrari.

4 Quibus respondentibus, Dominum viventem eum principem in cælo esse qui jussisset diem septimum observari:

5 Ego verò, inquit, alter sum princeps in terra, qui præcipio capi arma & regis negotia confici: verumtamen non obtinuit ut miserum consilium suum perficeret.

6 Ac Nicanor quidem iste cum omni jactatione cervices efferens, decreverat commune tropæum de Jehuda statuere:

7 Machæus verò indefinenter confidebat cum omni expectatione, se defensionem consequaturum à Domino:

8 Itaq; hortabatur suos ne formidarent adventum gentium; sed habentes in mente ea

auxilia quæ antè fuerant ipsis à cælo facta, nunc etiam expectarent victoriam sibi ab omnipotente adfuturam:

9 Et consolabatur eos ex lege & prophetis; & propterea revocans in memoriâ ipsis etiam certamina quæ perfecerant, alacriores eos efficiebat, animosque eorum excitabat.

10 Atq; hic denunciante ista simul ostendebat irrita facta à gentibus federa, juramentorumque transgressionem:

11 Deniq; eorum quemq; non tam clypeorum lancearumq; munitione armabat, quam adhortatione sermonibus optimis; ad quos adjiciens somnium fide dignum omneis affecit lætitia summo opere.

12 Fuit autem illius visio hujusmodi: Oniâ, qui summus sacerdos fuerat; virum optimû, reverendum quidem aspectu; sed moribus mitem, & sermones decenter efferentem, qui deniq; a puero laborem consumserat in rebus omnibus quæ virtutis sunt propriæ; hunc protendentem manus vota fecisse pro toto Jehudæorum cætu:

13 Deinde eodem modo apparuisse virum canitie & gloria præstantem, cujus admirabilis quædam & decentissima erat circumstantia eum excellentia.

14 Tum respondentem Oniam dixisse, hic est amans ille fratrum propheta Dei Jirmeja, qui multis oravit pro populo & civitate sancta.

15 Jirmejam verò protendisse dexteram, & gladium aureum dedisse Jehudæ; quumque daret, pronunciaisse ista,

16 Accipe sanctum gladium donum à Deo, quo frangas adversarios.

17 Tum accipientes hortationem ex his Jehudæ verbis, bonis planè, quæ juvenum animos, & ad virtutem incitare poterant, & viriles efficere; decreverunt non esse castra metandum, sed generosè irruendum, & congresso toto animo ac virili factò, de rerum summa decertandum, quandoquidem & civitas & locus sanctus & templum periclitabatur:

18 Nam de uxoribus liberisque, itèmq; fratribus, & cognatis periculum minore loco habebatur; sed maximus & primus insidebat eis de templo sanctificato metus.

19 Iis verò qui in civitate detinebantur, non mediocris erat sollicitudo, sed congressus subdicio faciendi cogitatio eos conturbabat.

20 Ut autem omnes jam futurum certamen expectabant, & jam miscebant prælium hostes, & acie disposita, & bestis in opportuna parte constitutis, & equitatu ad alas disposito,

21 Conspiciens Machæus barbarum adventum, & variam armorum apparitionem, bestiarumq; ferocitatem, protendit manus in cælum, & nuncium Dominum invocavit, agnoscens non armis esse; sed prout apud seipsum Dominus judicaverit, conficere dignis victoriam.

22 Invocans autem dicebat hoc modo: tu Domine misisti Angelum tuum tempore Chizkijæ regis Jehudææ, qui sustulit à castris Sancherij ad centum octoginta quinque millia,

23 Nunc autem, o princeps cælorum, mitte bonum Angelum ante nos ad timorem & terrorem;

24 Magnitudine brachi tui percillantur isti, qui cum blasphemia contra sanctum populum tuum advenerunt; atq; his dictis desit.

25 Qui autem erant à Nicanore cum tubis & præanibus invehebantur.

7 historiam hæc ad auctore, quidem laudari non minor, tamquam si aliquid præclarum ab hoc honore gestum esset: sed si quis ex veritate iudicare velit, non poterit hoc factum non improbare ex verbo Dei; quemadmodum de hac ipsa hypothese iudicat Augustinus optime in epistol. 161. ad Dorotheum, & libr. 2. contra Iulianum Gaudenti epistolam, c. p. 23. tum etiam univ. de thesi lib. 1. de civitate Dei. *Gr. quum in Jehudæos habuisset.* nempe istorum quingentorum militum: quem admodum reliquo capite de iisdem intelligenda est hæc appellatio. *Grac. animi.*

b Grac. bellam bonum Helenis.

c Gr. coram.

26 Qui verò à Jehuda, cum invocatione & votis *pratum* cum hoſtibus miſcuerunt;

27 Ita manibus quidem pugnantes, ſed cordibus orationem fundentes apud Deum, proſtraverunt non minus triginta quinque millibus, maximè latantes hac illuſtri Dei præſentia.

28 Ut autem ab opere ceſſantes cum gaudio revertebantur, agnoverunt antè cecidiſſe Nicanorem cum tota armatura ſua.

d Gr. & turba èr dià d'òs.

29 Ita exclamatione *d* turbulèta facta, benedixerunt Deo principi ſuo paterna lingua,

4 periphras Je-huda Macbæi.

30 Præcepit autem *4* ille primus civiũ ſuorum propugnator, qui omnino corpus & animam ſuam abjecerat, & ætate ſua benevolentiam in ſuos gentiles conſervaverat, ut reſciſſum caput Nicanoris & manus cum humero deferretur Jeruſchalaima:

31 Quò poſtquam adveniſſet, & convocatis gentilibus ſuis ac ſacerdotibus ante altare conſtitiſſet, advocavit eos qui erant in arce.

|| ſupra 14.31.

32 || Et oſtendens profani Nicanoris caput manumq; blaſphemi qua extenta in ſanctam omnipotentis domum cervices extulerat,

33 Lingua Nicanoris impii abſciſſa, dixit ſeam minutatim daturum avibus; præmia verò dementiæ ex adverſo templi ſuſpenſurum.

34 Itaque omnes in cælum aſpicientes, benedixerunt illuſtri Domino, dicentes, benedictus ſit qui conſervavit locum ſuum impolutum.

5 de quo vide Eſter. 9. 6 Gr. & bene conſingenter compoſitioni.

35 Tum ſuſpexit Nicanoris caput de arce, ut manifeſtum eſſet omnibus, & evidens ſignum auxilii à Domino.

6 i. quemadmodum lex hiftorie poſtulat narrationes variis ex rebus confeſtas atque compoſitas, convenienter temperari: ſic excuſat auctor ſuam infantiam.

36 Itaque decreverunt omnes decreto communi, nequaquam diem hunc incelebrem ſinendum eſſe;

37 Sed haberi celebritatem die decimo tertio menſis duodecimi, qui Adar Syra lingua dicitur, die uno ante diem feſti⁵ Mordecaici.

7 i. adverſantur valetudini, generoſum quidem vinum uno modo, aqua verò altero oſtendens conſtitutionem corporis; quibus aptè inter ſe mixtis atque temperatis potus ſalubris & ſuavis efficitur.

38 Quum igitur res Nicanoris ita ſucceſſerint, & ab illiſtemporibus civitatem Hebræi obtinuerint; hinc ego quoque ſinem ſermonis faciam.

39 Ac ſi quidem bene & *e*⁶ prout compoſitionem perſtringi convenit *praſturo*, hoc etiam ipſe volui; ſin autem exiliter atque tenuiter, hoc tamen eſt quod potui aſſequi.

Atque hoc pacto hic graviſſimus Macbæorum encomiaſtes à convivio orſus eſt narrationem ſuam, & à potu terminavit. 8 Gr. adverſo.

40 Nam ut vinum leorſum bibere, ſimilitèrque etiam aquam, utrumque *f*variè adverſum eſt; còtrà verò ut vinum aqua commixtū ſuavem & delectabilem gratiam efficit: ita etiam ſermonis apparatus delectat aures legentium compoſitione ſua, atque hic ſinis futurus eſt.

LIBER SAPIENTIAE.

Conf. Clerici Art. Crit. P. III. J. II. c. 3. J. 15. et Bibl. choſ. J. V. p. 336. J. 9. De My judi. de verò oratione ad Deum converſa, piæ meditationes ſubjicit de hominum vanitatum præmiis in Act. phurum 7. Pt. p. 6. In billigon ſcript.

LIBER Sapientia ſermone elegans atque accuratus, argumento non inutilis eſt. Primum enim documenta juſtitia & pietatis aſſert ad ſanctè inſtituendam vitam neceſſaria: deinde verò oratione ad Deum converſa, piæ meditationes ſubjicit de hominum vanitatum præmiis in Act. te conſantiſſimâque Dei miſericordia: & admirabilitatem cum judiciorum Dei in adverſarios, tum beneficiorum in ſuos, ab exemplo Aegyptiorum ac Iſraelitarum percurrit artiſcioſiſſimè.

CAPUT I.

2 Gra. judicantes terram.

1 Nempe cordis: nam hoc d'no xiv^o ex ſequentem membro repetimus, 3 Gr. invenitur ut Pſ. III. 2.

2 i. tentata ab improbis, ex præcedente verſu.

5 i. tum demum ſeipſum indicat & vires ſuas revincendis improbis exeric, quum tentatur ab iniquitate hominum? ut dictū eſt verſ. 3.

4 occupatio elegans, non eſt ita durus & aſper ſpiritus Dei, inquit improbus: reſpondetur verò humanus quidem eſt, fateor, ſed tamen non propterea injuſtus eſt, qui hominis blaſphemi maledicta impune abire ſinat. 5 i. certiffimus, coram quo nihil latere po- teſt: quod ſignificat dictionis Græcæ notatio.

DILIGITE juſtitiam, o a judices terra; ſentite de Domino¹ bonitate, & ſimplicitate cordis quaerite ipſum.

2 Nam *b* expoſitus eſt iis qui non tentant ipſum, & pateſcit iis qui non infidi ſunt ei.

3 Perverſæ enim ratiocinationes ſeparant à Deo, & *2* probata illius potentia arguit inſipientes,

4 Eò quòd in malitioſam animam non ingreditur ſapientia, neque habitat in corpore quod ſubjectum eſt peccato.

5 Sanctus enim ſpiritus diſciplinæ fugit dolum, & abſiſtit à ratiocinationibus *hominum* vacuorum intelligentia; & *3* indicatur quum advenit iniquitas.

6 *4* Nam humanus eſt ſpiritus ſapientiæ; ſed non liberat blaſphemum à *maledicto* labiorum ipſius, quia renū ipſius teſtis eſt Deus, & cordis ipſius obſervator⁵ verus, & auditor linguæ;

7 Cum ſpiritus Domini impleat orbem terrarum & idem continens omnia cognitionem habeat vocis.

8 Propterea qui loquitur rem injuſtā nullus occultus futurus eſt, neque præteritura ipſum juſtitia illa *6* arguens.

9 Nam *7* conſiliis impii a deſt quaerſtio, & auditio verborum ejus ad Dominum perventura eſt *e* ut arguat iniquitates ejus.

10 Quia *8* auris *d* zelotypa audit omnia hæc, etiā ſonus murmurationis non eſt abditus ei.

11 Cavete igitur à murmuratione inutili, & ab obſectatione *e* continete linguam; quia ſermo occultus non eſt ſimpunè abiturus, & os contra *illum* mentiens perdit animam.

12 Ne *g* ſtudeatis morti errore vitæ veſtræ, neque attrahatis perditionem operibus manuum veſtrarum.

13 Quia Deus mortem non fecit, neque delectatur perditione viventium:

14 Nam omnia creavit ut ſint, & *6* ſalutares ſunt ortus hujus mundi, in quib. non eſt pharmacum *b* exitiale, neque inferiorum regnum ſuper terram.

15 Juſtitia autem immortalis eſt:

16 Impii verò manibus & ſermonib. accerſiverunt mortē, amicam arbitrati eam, contabuerunt ubi cõventionem ſtatuere cum ea; quia digni ſunt *i* qui cedant in partem illius.

6 de qua ſuprà verſ. 3. & 5.

7 i. eo ipſo tempore quo de malis conſultat impius, hoc ipſum quaeritur à Deo, atque cognoſcitur: metaphora à re forenſi.

8 Gr. ad argutionem iniquitatum.

9 i. Dei, qui zelotypus paſſim in ſcripturis dicitur.

d Gr. zelotypia.

6 Gr. parate linguam.

7 Gr. vacuum.

8 Gr. amulemini.

9 i. ad ſalutem ſpectabant omnia creationis lege, ut quæ carerent injuſtitia (quæ exitiale pharmacum appellatur) & poſteſtate tenebrarum ac peccati, qua deſcendit inferiorum regnū.

h Gr. exitii.

i Gr. illius partia eſt.

CAPUT

C A P U T I I.

DIxerunt enim apud se ipsos ratiocinantes improbè, brevis & molesta est vita nostra, neque remedium est adversus mortem humanam, nec cognitus est ullus qui ab inferis reverterit:

2 Nam casu nati sumus, postea verò ita futuri sumus quasi non fuisset; quia fumus est respiratio a narium nostrarum, & sermo prolatus motu cordis nostri scintilla est,

3 Qua extincta b in cinerem habiturum est corpus nostrum, & spiritus noster ut aer molli diffundetur:

4 Quo tempore oblivioni erit nomen nostrum, & nemo recordabitur operum nostrorum: ita transitura est vita nostra ut vestigia nubis, & quasi nebula dispergetur c infestata à radiis solis & à calore ejus d gravitè impulsà.

5 Nam ut umbræ transitus est tempus nostrum, neque est remeatio à morte nostra; quia obfignata est, & nemo revertitur.

6 Agite ergo, fruamur presentibus bonis; & possessione hac tamquam in juventute utamur studiosè.

7 Vino pretioso & unguentis impleamur, ac¹ ne prætereat nos e jucundus aer:

8 Coronemur rosarum calyculis, antequàm marcescant:

9 Nemo nostrum expers sit nostræ² lascivix; ubiq; relinquamus symbola lætitiæ: nam hæc est portio nostra & fors hujusmodi,

10 Potentia opprimamus pauperem justum, ne parcamus viduæ, neque senis revereamur longævus canos:

11 Sed esto robur nostrum lex justitiæ; infirmitas enim deprehenditur inutilis.

12 Insidiamur autem justo, quia incommodus est nobis & adversans operibus nostris: exprobat nobis peccata in legem, & infamiam irrogat nobis peccatorum f vita instituta nostra:

13 Profitetur cognitionem se habere Dei, & f filium domini se ipsum nominat:

14 Factus est nobis ad g redarguendum cogitationes nostras:

15 Gravis est nobis etiam h ad aspectum, quia dissimilis est aliorum vita illius, & aliò spectantes lemitæ ejus:

16 i⁴ *Argentum* reprobum æstimamur ab ipso, & abstinet à viis nostris tamquam ab immundis rebus; beatos prædicat fines justorum, & Deum patrem iactitat.

17 Videamus sintne sermones ejus veri, & experiamur quæ sint k eventura ei:

18 Nam si justus iste filius est Dei, suscipiet eum & liberabit eum à manu adversantium.

19 Contumelia & tormento quæstionem habeat. us de eo; ut cognoscamus l æquitatem illius, & probemus m quam habet iste malorum tolerantiam.

20 In mortem turpem condemnemus istum: nam n⁶ illius erit prospicere ex sermonibus istius.

21 Hæc ratiocinantes erraverunt: etenim excæcavit eos malitia ipsorum,

22 Et non agnoverunt arcana Dei, neque mercedem speraverunt sanctitatis, neque judicaverunt præmium esse animis inculpatis.

23 Deus enim creaverat hominem ad conditionem incorruptam, & imaginem m ipsissimæ naturæ suæ fecerat eum:

24 Sed invidentiæ diaboli mors venit in

mundum, & tentant illum qui cedunt in partem istius.

C A P U T III.

Iustorum verò animæ sum in manu Dei, ut mi nimè attingat eos cruciatus.

2 Videntur in oculis insipientium mori, & æstimatur malum esse exitus ipsorum,

3 Et via a nostra est contritio; hi verò versantur in pace.

4 Etenim ad aspectum hominum si puniuntur, horum tamen¹ spes immortalitatis plena est:

5 Et paulùm castigati plurimùm afficiuntur bonis; quoniam Deus tentaverit ipsos, eosque dignos se ipso deprehenderit,

6 Tamquam aurum in fornace probaverit ipsos, & tamquam holocaustum sacrificium acceperit ipsos.

7 Itaque tempore² visitationis ipsorum relucebunt, & tamquam scintillæ accendentes stipulam b perficient cursum:

8 Judicabunt gentes & dominabuntur populis, regnante Domino eorum in secula.

9 Qui confidunt ipsi, intelligent veritatem; & fideles in charitate manebunt apud ipsum: nam gratia & misericordia inest sanctis ejus, & c³ visitatio electis ejus.

10 Impii verò prout⁴ ratiocinati sunt e perferent supplicium, qui neglexerint justum & à Deo defecerint:

11 Nam qui nihili facit sapientiam & disciplinam miser est; etiam inanis est spes illorum, & labores infructuosi, inutiliaque opera illorum.

12 Uxores eorum insipientes sunt, & improbi liberi illorum,

13 Maledictaque generatio illorum: nam beata est sterilis quæ polluta non est; quæ non experta est cubile d flagitiosè, est perceptura fructum in visitatione animarum.

14 Similiter eunuchus qui non operatus est manu iniquitatem, neque res improbas contra Dominum cogitavit: nam dabitur ei gratia fidei lectissima & fors in templo Domini animo e gratissima.

15^f Bonorum enim laborum fructus celebris est, & non excidit radix prudentiæ:

16 Liberi verò mæchorum⁶ non contententur perfectionem, sed semen ex illegitimo cubili natum delebitur.

17 Etenim si ve longævi sint, nihili æstimantur, & inhonora ad finem usque est senectus istorum:

18 Sive celeriter moriantur, neque spè habent neque consolatione in die⁷ cognitionis.

19 Nam generis iniqui dura sunt exitia.

C A P U T IV.

Melius est carere liberis servata virtute nã immortalitas inest memoriæ illius, quia & à Deo & ab omnibus agnoscitur,

2 Quam presentem imitantur, & desiderant abeuntem, quæ in seculo hoc triumphat, coronam gestatura & certamen præmiorum pollutione carentium reportatura.

3 Plurimùm verò sobolescens impiorum multitudo neque utilitatem afferet, neque ex adulterinis stolonibus radicem in profundum b aget, neque stabilem pedem ponet:

4 Etenim unamvis ramis ad momentũ effloruerit infirmè procedentes à vento comovebuntur, & c² ipsa vi ventorum eradicabitur:

5 Circumquaq; diffringentur rami imper-

^a Græc. in naribus nostris.

^b Græc. cinis.

^c Græc. persequuta, si passiva dicitur potest.

^d Græc. gravata.

ⁱ i. ne finamus commodũ tempus præterfluere in sereno celo exspatiantes, voluptatibus nostris perfruamur.

² Græc. filius aeris hy-pallage.

³ i. juvenilis petulantia, quam senectus persequi neque potest ex imbecillitate. Ecclesiast. 12. neque ex officio debet unde vox Græca dicta est.

^f Græc. disciplina

³ vel puerum & servum: quod utrumque designat vox Græca.

⁵ Græc. redargutionem cogitationis.

^h Græc. visum.

ⁱ Græc. in reprobum.

⁴ ut Jerm. 6. 29. & 30.

^k Græc. in eventum ejus.

⁵ nempe Dei, qui iustum ex æquo & bono propugnabit si filium suum esse agnoverit. hæc ita accipimus lex præcedente & sequente vers.

^l Græc. istius.

⁶ nempe Dei, ut modò diximus.

^m Græc. proprie potestatem.

¹ i. res sperata; quæ consequuntur à morte: metonymicè, ut ostendunt sequentia.

² i. iudicii, quo Deus lustrans & recognoscens suos separabit, ut oves ab hædis. Græc. percurrunt.

³ i. agnitio & cura paterna Dei indelinciter respicientis ad suos & promissa præstantis ut Gen. 21. 1. & Psal. 85.

⁴ i. in alios facere cogitaverunt. Græc. habebunt.

^d Græc. in delicto.

^e Græc. gratior comparationis enallege.

⁵ i. omnia beneficientibus à Deo sunt omnè ex parte benedicta.

⁶ sic visum est Græcam dictionem reddere ex comparatione & interpretatione loci qui habetur infr. 45.

⁷ i. quo de rebus ipsorum cognoscatur, & quali visitabuntur a Deo: ut visitatio dicta est supra vers. 6. & 13.

^a Græc. melior est ea: ventis liberorum cum virtute.

¹ i. quæ sibi bene conscia, & jactans in hac vita spem venturi boni præcipuus animo, triumphat in fide, ut victoriam certissimam reportatura & coronam vitæ æternæ ex Christiana victoria. Græc. dabit.

² nempe multitudo impiorum, tamquam radix infixæ terræ.

fecti, & fructus ipsorum inutilis, immaturus ad cibum, & nulli rei aptus.

^c Gr. famm.

6 Nam illegitimis & congressibus geniti liberi testes sunt improbitatis adversus parentes, & quum de ipsis habetur quaestio.

d Gr. in inquisitione ipsorum.
e Gr. occupaverit mori.

7 Justus vero si e matura morte obierit, in quiete futurus est:

8 Non enim quae longeva est senectus honorata est, neque numero annorum multorum mensurata;

9 Sed prudentia hominibus est canities, & vita immaculata est senilis aetas.

|| Genes. 5.

³ confirmatio ab exemplo Chano- ci, de quo Gen. 5. & Heb. 11.

⁴ nam inde à te porib. Enoch, ceperat Ecclesia Dei corrupti, & cultus perverti ex Kajinitarum conversatione, Gen. 4. & 6.

⁵ i. quasi nebulas fascino obducit, & praestinguit etiam virorum optimorum animos.

⁶ sive rotatio & circumductio in gyrum; qua fere hominum hebetantur sensus, idque eo vehementius quo velocior est agitatio: metaphora à rhombis.

⁷ sic interpretatur vocem hanc ex Scripturae usu, cujus exempla in epistol. ad Hebraeos existant quam plurima. ⁸ Grac. ponunt in intelligentia istud. || Supra 3. 9.

10 || ³ Qui placens Deo diligebatur, quum viveret inter ⁴ peccatores, fuit translatus;

11 Ereptus est ne malitia mutaret, intellectum ipsius, aut dolus deciperet animum ipsius;

12 Nam fascinatio improbitatis ⁵ obscurat quae bona sunt, & ⁶ circummagitatio concupiscentiae tranvertit mentem carentem malitia,

13 ⁷ Sanctificatus, brevi implevit longa tempora:

14 Grata enim Domino erat anima ipsius, propterea festinavit eum tollere ex improbitatis medio.

15 Populi autem vident, & non confident, neque intelligentiam advertunt ad istud, gratiam & misericordiam adesse sanctis ejus, visitationemque electis ejus.

16 || Condemnat justus moriens viventes impios, & juvenus confecta celeriter annum senium injusti.

17 Vident enim mortem sapientis; neque animadvertunt quid consilii ceperint de eo, & quorsum in tuto statuerit eum Dominus.

18 Vident & nihili faciunt, Dominus vero deridebit ipsos.

19 Erunt enim postea ruinae ignominiosae & contumeliae expositi apud mortuos in seculum; quum franget ipsos praerepta voce praecipites, & commovebit eos à fundamentis, atque ad extremum usque desolati, erunt in dolore, & peribit memoria eorum.

20 Inibunt rationes peccatorum suorum pavidi, & revincunt eos ex adverso iniquitates ipsorum.

CAPUT V.

Tunc stabit confidentia magna justus in conspectu eorum qui afflixerint ipsum, & quia abjecerint labores ipsius:

^a Gr. inopinatum saluti.

¹ Non quidem secundum Deum, sed tantum vi malorum pressi, ut sequens exegesis docet.

^b Gr. in risum & in parabolam probra.

2 Videntes turbabuntur timore gravi, & stupescient propter salutem inopinata eorum;

3 Dicentque apud se ipsos ¹ resipiscentes, dicent (inquam) gementes propter angustiam spiritus, hic erat quem habebamus quondam ludibrio & communi probro.

4 Stulti vitam ejus aestimabamus furorem, & finem ejus ignominiosum.

5 Quomodo relatus est in filios Dei, & in sanctis est fors illius?

6 Planè erravimus à via veritatis, justitiae luce non lucente nobis, & sole justitiae non exorto nobis.

7 Iniquitatis & perditionis callibus expleti sumus, & perambulavimus deserta avia; viam autem Domini non cognovimus.

8 Quid juvit nos superbia? & quid divitiae cum gloriatione contulerunt nobis?

9 Praeterierunt illa omnia tamquam umbra, & tamquam nuncius praetercurrens,

10 Tamquam navis permeans fluctuatem

aquam, quae quum transivit, non potest inveniri vestigium, neque via meatus ejus in fluctibus;

11 Aut tamquam ave volante per aerem nullum invenitur indicium meatus, sed turbans ictu verberatum levem e aëra & scissum d vi stridente motis alis permanet, posteaque non invenitur signum progressus in eo:

^c Gr. spiritum.
^d Gr. vi stridoris.

12 Aut tamquam sagitta in scopum missa lectus aër statim in se ipsum resolvitur, adeo ut ignoretur transitus illius.

13 Ita etiam nos nati defecimus.

14 Ac virtutis quidem signum nullum e valimus ostendere; sed in malitia nostra planè absumti sumus.

^e Gr. habuimus.

15 Nam spes impii ut lanugo delata à vëto, & tamquam spuma tenuis à procella fimpulsa, & tamquam fumus à vento dissoluta est, aut etiam praeteriit ut diverforii in diem unum recordatio.

^f Gr. persequata, si passivè dici potest.

16 Justi verò in seculum vivunt, quorum merces est in Domino, & quorum cura est apud Altissimum.

17 Propterea regnum decoris accepturi sunt, & diadema pulcherrimum è manu Domini; nam dextera sua proteget eos & brachio defendet eos:

^g Gr. pulcritudinis.

18 Sumet ad totam armaturam zelum suum, & armabit creaturam ad ultionem inimicorum:

² elegans descriptio patrum providentiae Dei in piorum salutem incumbens, cui ex adverso responder illa Christiani militis descriptio, Eph. 6.

19 Induet pro thorace justitiam, & imponet pro galea iudicium, minimè simulatum:

³ i. verissimum & simplicissimum.

20 Sumet in scutum inexpugnabile sanctitatem:

^h Gr. praesidium: sic vers. 23.

21 Acuet verò h severam iram pro gladio, & belligerabit cum eo ad finem usque mundus ipse contra insipientes istos.

ⁱ Gr. bene rotundato.

22 Procedent directa tela fulgurum; & ex nubibus, tamquam ex arcu bene in orbem adducto, insilient in scopum;

^k Gr. plena.

23 Et grandines confertae, ab indignatione lapides jaculante projicientur; indignabitur in eos aqua maris, fluviique simul severe exundabunt:

24 Instabit in eos spiritus potentiae, & tamquam procella ventilando ejiciet eos: desolat enim totam terram iniquitas, & thronos potentum evertit maleficientia.

CAPUT VI.

Audite igitur reges, & intelligite, discite, o judices extremitatum terrae:

3 Auribus percipite dominatores multitudinis, & superbientes de turbis nationum.

4 Nā data est à Domino potentia vobis, & potestas ab Altissimo; qui quaestionem habebit de operibus vestris, & consilia perscrutabitur.

5 Quandoquidem cum ministri sitis regni ipsius, non judicastis rectè, neque observastis legem, neque ex consilio Dei ambulastis;

6 Horribiliter & celeriter instabit in vos: nā iudiciū a severū exercetur in eos qui praesunt.

^a Gr. praesum.

7 Minimus enim quivis b condonationem habet misericordiae; potentes verò potenter exquirentur.

^b Gr. condonabitur.

8 Nam Dominus omnium non dissimulabit personam, neque verebitur magnitudinē; quum parvum ac magnum ipse fecerit, & pariter utatur providentia in omnibus.

9 Sed potentibus vehementes instat inquisitio.

10 Ad vos itaque, o reges, pertinent sermones mei, ut discatis sapientiam, & non excidatis:

^c Gr. 170 anni: sic vers. 22.

11 Nam qui sanctè servant res sanctas sanctificabuntur, & qui eam edocti fuerunt defensionem consequentur.

¹ i. excusationem à vita aeterna sua & peccatis praecedentibus. ^d Gr. invenient.

12 Expetite

^c Gr. cupite & institui-
mini: He-
braei smu i

12 Expetite igitur fertationes meos, & e cupido animo institui mini.

13 Præclara est, & numquam marcescit sapientia; quæ facile spectatur ab iis qui diligunt ipsam, & invenitur ab eis qui quærunt ipsam:

² nempe quam ingenerata sit iuxta in animis illorum cupiditas.

14 Imò occurrit cupientibus, ut antè noscatur.

15 Qui manè attendit ad ipsam, non laboraturus est; nam assidentem foribus suis inveniet eam:

³ Græc. prudentia perfectio.

16 Nam cogitare de illa prudentia perfectissima est, & qui vigilaverit propter eam, celeriter vacuus erit cura:

⁴ Græc. circumit quærens.

17 Quoniam illa dignos se g circumeundo quærunt, & in callibus quibusq; apparet eis benevolè, atq; in omni cogitatione occurrit eis.

⁵ gradatio, elegantissima per inductionem, quam mutatis interdum vocibus figuravit auctor sed planè eodem sensu.

18 Nam verissimum principium illius est disciplinæ cupiditas;

19 Cura autè disciplinæ est charitas, & charitas observatio legum illius; attentio verò ad leges est incorruptæ vitæ firmamentum;

20 Vita autem incorrupta facit ut simus propinqui Deo:

21 Igitur cupiditas sapientiae perducit ad regnum ejus.

22 Si ergo delectamini thonis & sceptris, reges populorum,

23 Honorate sapientiam, ut in seculum regnetis.

24 Quid autem sit sapientia & quomodo extiterit, renuntiabo, nec celabo vos mysteria; sed à principio ortus pervestigans exponam h per specuè cognitionem ejus, nec præteribo veritatem ipsam;

⁶ Gr. in evidens.

25 Neque etiam cum invidia tabifica ambulabo, is enim non est communionem adepturus sapientiae.

⁷ nempe qui cum invidia ambulaverit.

26 Multitudo autem sapientium est alus mundi, & rex prudens stabilimentum populi:

27 Quamobrem erudimini verbis meis, & utilitatem capietis.

CAPUT VII.

⁸ Gr. prooplasto.

1 Sum quidem ego quoque mortalis homo, æqualis omnibus, & progenitus ab a homine primo ex terra factus:

2 Et in utero matris figuratus sum caro tēpore decem mensium, coagulatus sum sanguine ex semine viri; idq; per voluptatem b conjunctam somno:

⁹ Gr. venientiam cum somno.

3 Et ego quoque factus traxi communem nobis aërem, & in hanc terram iisdem perpeffionibus infestus decidi; primam vocem similem omnibus emisi flens:

¹⁰ Græcam vocē legendam nominandi casu ipsū argumētum clamat: quamobrē nobis hoc modo placuit reddere.

4 In fasciis educatus sum & curis.

5 Nemo enim rex aliud habuit initium naturæ suæ:

6 Sed unus est omnium ingressus in hanc vitam, & par exitus.

7 Propterea cravi, & prudentia data est mihi; invocanti mihi advenit spiritus sapientiae.

8 Prætuli eam sceptris & thronis, & divitias nullas duxi c cum ea comparandas esse:

¹¹ Gr. in comparatione ejus.

9 Neque æquavi ei lapidē pretiosum; quia omne aurum respectu ejus arena exigua, & tãquam lutum æstimatur argentum ad eam:

10 Præ fanitate & specie dilexi eam, & proposui consilium mihi habendi eam pro luce; quia non occumbit proficiscens ex ea lux.

11 Advenerant autem mihi hæc bona simul cum ea omnia, & innumeræ divitiæ d per eam;

¹² Gr. innumeræ.

11 Et lætatus sum de omnibus, quod eorum dux esset sapientia; quamvis ignorarem hanc eorum genitricem esse.

12 Hanc & sine dolo didici, & sine invidia trado; divitias hujus non abscondo.

13 Thesaurus est hominibus qui numquam deficit; quo qui utuntur, cum Deo contrahunt amicitiam, donis ex eruditione profectis commendati:

14 Mihi verò Deus dedit ut loquar ex sententia, & cogitem dignè donatis rebus: nam iple & e ad sapientiam dux est, & constans sapientum rector.

¹³ Gr. sapientia.

15 Etenim in manu ipsius sumus, & nos, & sermones nostri, omnisque prudentia, & officiorum scientia.

16 Ipse enim mihi dedit eorum quæ sunt cognitionem certam, ut cognoscam constitutionem mundi & vim elementorum.

17 Principiū & finē mediūmque temporū,

18 Solstitiorum mutationes, & varietates tempestatū, anni scircuitus, & stellarū situs,

19 Naturas animantiū, & animos bestiarū, spirituum vires, & cogitationes hominum, differentias platarum, & radicum facultates:

20 Denique quæcumque sunt occulta & manifesta novi; artifex enim omnium docuit me sapientia:

21 Nā inest ei spiritus intelligens, sanctus, simplex, multiplex, subtilis, mobilis, splendidus, impollutus, perspicuus, perpeffionis expers, amans boni, acutus expeditus, beneficus

22 Humanus, stabilis, certus, securus, omnipotens, omnia intuens, & permeans omnes spiritus intelligētes puros & summè subtiles:

23 Nā omni motu res mobilior est sapientia, & pervadit ac permeat omnia puritate sua.

24 Nam vapor est potentiae Dei, & syncerus fluxus à gloria omnipotentis; propterea nihil inquinatum in eam incidit:

25 Nam splendor est à luce æterna, & speculum efficacitatis Dei expers maculæ, ac imago bonitatis ejus:

26 Quūmque una sit, omnia potest, & in se ipsa manens innovat omnia, & per ætates singulas in animas sanctas transiens amicos Dei & prophetas comparat.

27 Nihil enim diligit Deus, nisi eum qui habitat cum sapientia:

28 Nam ea est speciosior sole, & superat omnem stellarum situm, cum luce comparata prior esse deprehenditur:

29 Etenim illam excipit nox: sapientiae verò non est prævalitura malitia.

¹⁴ sic legi, & postulat consequutio, libris omnibus reclamantibus.

¹⁵ Gr. circulos. hæc non adventos pertinet, sed ad animæ humani facultates ex adjunctis perspicuè cognoscitur.

¹⁶ elegans Christi & Spiritus æterni ex Deo Patre & Filio procedentis re-
stificatio, reliquo capite & sequentis principio continetur.

¹⁷ Gr. unigenitæ.

¹⁸ dignitate & præstantia, ut exponitur ver-
sequente.

CAPUT VIII.

1 Pertingit autem à a fine uno ad alterum fortiter, & disponit omnia utiliter.

¹⁹ Gr. sine ad finē.

2 Hanc amavi & exquisivi à juventute mea, & quærens ducere hanc sponsam mihi amore pulcritudinis hujus correptus sum.

²⁰ Gr. amator suæ pulcritudinis.

3 Nobilitatem suam hac gloria exornat, quod convictum Dei habet, Dominusque omnium amavit eam:

4 Hæc enim est quæ docet scientiam Dei, & quæ eligit opera illius:

²¹ Gr. mysta enim est scientia Dei. & electrix operū.

5 Quod si divitiarum optabilis est possessio in vita, quid sapientia ditius hæc omnia operante?

6 Et si prudentia operatur, quis eorum quæ in natura sunt artifex potius est quam ipsa?

a Gr. labores ejus.

7 Et justitiam si quis diligit, d elaborata ab ea res sunt virtutes: nam temperantiam & prudentiam edocet, justitiam & fortitudinem, quibus utilius nihil est in vita hominibus:

8 Sin etiam multiplicem experientiam desiderat aliquis, haec novit vetera, & futura conijcit, scit veritates sermonum & solutiones aenigmatum, signa & portenta praenoscit eventusque tempestatum ac temporum.

c Gr. mihi.

9 Judicavi itaque hanc ducendam ad convictum e meum, sciens futuram esse mihi consultricem bonorum, & consolationem a curis & molestia.

10 Per hanc gloriam in turbis habiturus sum, & honorem apud seniores juvenis:

11 Acutus inveniar in iudicio, & in conspectu potentum admirationi ero:

12 Tacentem me exspectabunt, & loquentem attente audient; etiam loquentem amplius, manum imponent ori suo.

13 Per hanc habebō immortalitatem, & memoriam aeternam venturis post me derelinquam:

14 Administrabo populos, & gentes subicientur mihi:

15 Metuent me quum audient tyranni horribiles, in multitudine bonus videbor, & in bello virilis, ingressus domum meam acquiescam ei:

16 Non enim acerbiter habet conversatio ejus, neque dolorem convictus ejus, sed letitiam & gaudium.

17 Haec ratiocinatus mecum & curans cum animo meo, immortalitatem esse in cognatione sapientia,

18 Et in amicitia ejus delectationem bonam, & in laboribus manuum ejus divitias indefinitas, & in communi colloquio cum ea exercitatione prudentiam, & celebritatem in communicatione sermonum ejus; circumvivi quaerens ut assumerem eam apud me:

19 Eram autem puer bona indole, animamque bonam sortitus eram:

20 Ac potius ut bonus eram, in corpus impollutum veneram:

21 Sed quum agnoscerem me non aliter fore compotem illius nisi Deus dederit; atque hoc ipsum novisse cujus sit gratia, esse prudentiam, accedens Dominum oravi eum, & dixi ex toto animo meo:

CAPUT IX.

^a Ab hoc capite ad finem usque libri oratio est & meditatio homine pio non indigna; cujus exemplum videntur patres in suis meditationum, confessionum, & soliloquiorum libris imitati.

^b Gr. in vestigiis anime judicis.

^c Gr. thronorum tuorum: in allega emphatica: ut vers. 12.

^d q. d. tenuis quidem corpore, led mente animoq; tenuissimus.

^e Gr. in nubium.

^f i. illius caelestis & aeterni quod Deus ostendit Moschi, Exod. 25. 40. ut interpretatur Apostolus Heb. 8. 5. nam sic accipiendum ostendunt verba sequentia.

1 O Deus majorum & Domine misericordiae, qui fecisti omnia verbo tuo,

2 Et sapientia tua constituisti hominem; ut dominetur creaturis quae a te factae sunt,

3 Et administrans mundum sanctitate & justitia a recto animo judicia exercent:

4 Da mihi sapientiam ad sestricem b throni tui, ac ne reprobos me a numero filiorum tuorum:

5 Nam ego servus tuus sum & filius ancillae tuae, homo infirmus, & vitae brevis, & ² tenuior adhuc in iudicii ac legum intelligentia.

6 Etenim ut perfectus sit aliquis inter filios hominum, absente sapientia quae a te est c nihili reputandus est.

7 Tu me ante elegisti regem populi tui, & iudicem filiorum filiarumque tuarum:

8 Dixisti ut aedificem tibi domum, in monte sancto tuo, & in civitate habitationis tuae altare, imaginem ³ tabernaculi sancti quod ab initio preparavisti.

9 Tecum autem est sapientia, quae novit opera tua, & quae adfuit quum faceres mundum, & quae scit quid placeat in oculis tuis, & quid rectum ex mandatis tuis.

10 Emitte illam e sanctis caelis, a throno inquam gloriae tuae mitte illam, ut d praesens d Gr. mecum praesens labores, versetur mecum in labore, & cognoscam quid gratum sit apud te;

11 Illa enim novit omnia atque intelligit, estq; ductura me in actionibus meis moderate, & conservatura me in gloria sua;

12 Eruntque accepta opera mea quum iudicabo populum tuum iuste, & ero dignus throno patris mei.

13 Quis enim hominum cognoscat consilium Dei? aut quis cogitare possit quid velit Deus?

14 Nam ratiocinationes mortalium sunt timidae, & ⁴ instabiles cogitationes eorum.

15 Infestum enim corruptioni corpus aggravat animam, & deprimit terrena habitatio mentem multis curis plenam:

16 Et vix conijcimus ea quae in terra sunt, & quae ad manus sunt laboriose invenimus; quae autem in caelis sunt quis pervestigavit?

17 Et consilium tuum quis noverit, nisi tu dederis sapientiam, & miseris sanctum spiritum tuum e locis altissimis?

18 Sic enim correctae sunt eorum qui in terra versantur semitae, & res quae placent tibi homines edocti sunt:

19 Itaque sapientia fuerunt servati.

CAPUT X.

1 Haec primum formatum parentem mundi, ^a Gen. 1. di, qui solus creatus est, conservavit.

2 Et eximens eum a delicto a ipse dedit ei ^a Gr. proprie. potentiam dominandi omnibus rebus.

3 Discedes autem ab hac injustus ira sua, ^b Gen. 4. una perit cum furoribus quibus occidit fratrem.

4 Propter quem diluvio inundata terra ^c Gen. 7. iterum servavit sapientia, quae exiguo ligno iustum gubernabat.

5 Haec etiam in consensu improbarum ^d Gen. 11. gentium confusarum agnoscens iustum, servavit eum inculpatum Deo; & in b summa filii sui miseratione fortem custodivit. ^b Gr. ac. visceribus filii

6 Haec iustum pereuntibus impiis liberavit fugientem ab igne in civitates quinque descendente: ^c Gen. 22. ^d Gen. 19.

7 Cujus adhuc testimonium nequitiae constituta est solitudo fumo diffluens, & plantae inutili pulcritudine ferentes fructum, & statua falsi constituta animae non credentis monumentum.

8 Nam qui sapientiam praeteriverunt non tantum eo acceperunt damnum, quod res bonas non c obtinent; sed etiam reliquerunt suae ^e Gr. cognoscendo Hebraism. ipsorum insipientiae monumentum huic vitae, ut ne iis quidem in rebus lateant in quibus lapsi sunt:

9 Sapientia vero cultores suos e laboribus liberavit.

10 Haec d fugientem ab ira fratris iustum ^d Gr. ac. profugum ^e Gen. 28. Dei, & dedit ei cognitionem sanctorum; locupletavit eum in arumnis, quum multiplicaret labores ejus:

11 Quum avaritiam dominatus exerceretur in ipsum haec adfuit & ditavit ipsum:

12 Conservavit ipsum ab inimicis, & ab insidiantibus tutata est, certaminisq; validi praemium dedit

rum securitatem dabis.

12 Quis enim dixerit, quid fecisti? aut quis restitutus sit iudicio tuo? & quis sit accusaturus te nomine gentium perditarum quas tu fecisti? aut quis d. constitutus adversum te veniat vindex pro iniustis hominibus?

d Gr. ad consisten-
tiam tibi.

13 Na non est Deus praeter te, cui cura sunt omnia vt ostendas te non iniuste iudicasse:

4 i. obtutu fixo
intueri faciem
tuam, ut vel uno
verbo obliat tibi.

14 Neque rex aut tyrannus oculum obfirmare poterit in te propter eos quos poena affecisti:

15 Sed ut iustus es, iuste omnia disponis, alienum ducens a potentia tua ut condemnes cu qui poena non debet affici:

16 Nam potentia tua iustitiae principium est, & quod omnibus dominaris hoc facit ut parcas omnibus.

5 qua crederis no
esse perfecta po-
tentia, aut si per-
fecta est, eam no
demonstrare.
6 non autem se-
vero iudicio au-
dacia istam re-
darguis.

17 Quum enim non crederis pro perfectione potentiae robur demonstrare, etiam in iis qui agnoscunt, audaciam istam redarguis.

18 Tu autem dominium habens roboris ex aequitate iudicas, & cum summa indulgentia administras nos: adest enim tibi quando vis potentia.

e Gr. bona spei fe-
cisti filios tuos.

19 Docuisti autem populum operibus huiusmodi oportere ut iustus humanus sit, & e bonam spem effecisti in filiis tuis; quandoquidem tribuis in peccatis resipiscantiam.

20 Si enim filiorum tuorum inimicos & reos mortis cum tanta attentione punivisti, tribuens tempus & finodum quibus abalienarentur a malitia ista:

f vel locum: sed
hoc malissimum.

21 Quanta cum accuratone iudicasti filios tuos, quorum maiorib. iuramenta & conventiones tradidisti bonarum promissionum?

g Gr. decies mil-
lies.

22 Nos itaque erudiens inimicos nostros infinite castigas; ut tuam bonitatem curemus iudicantes de eis, iudicati vero expectemus misericordiam.

h Gr. imprudentia
vita.

23 Unde etiam eos qui b imprudete vita iniuste vixerunt propriis cruciavisti abominationib.

24 Etenim per vias erroris erraverunt longius, deos exillimantes esse etiam in honora inimicorum suorum animalia; decepti tamquam infantes vacui prudentia.

7 i. pecora ipsa
Israeitarum,
quorum hostes
erant Aegyptii:
vide Exod. 8. 26.

25 Propterea tamquam pueris rationis expertibus iudicium ad ludificandum eos immissisti.

i Gr. ad ludifica-
tionem.

26 Qui autem ludibriis increpationis non commonefiunt, iustum Dei iudicium experturi sunt:

k Gr. indignaban-
tur.

27 Nam de quibus illi, quum perpeterentur mala, cum indignatione erant solliciti, de iis inquam quos putabant deos; quum se iisdem puniri viderunt, verum agnoverunt Deum quem olim novisse negaverant: ideoque extrema illa condemnatio supervenit illis.

l Gr. sermone ille
condemnatio.

1 **E**T enim vani sunt omnes homines a natura, quibus inest Dei ignoratio; cum ex iis quae vident bonis non potuerint eum novisse qui est, neque ad opera attendentes agnoverint artificem;

2 Sed aut ignem, aut ventum, aut citum aërem aut orbem stellarum, aut violentam aqua, aut luminaria caeli Deos rectores mundi esse putaverint.

3 Quorum si delectati specie ista deos esse statuerunt, agnoscant quanto istis melior est dominus; nam ille naturalis auctor pulcritudinis creavit illa.

4 Quod si potentia ac efficacitate in admi-

rationem traducti, intelligant ex istis quanto su potentior is qui comparavit ista;

5 Nam ex magnitudine & specie ac creatis rebus, convenienter naturae earum opifex spectatus est.

6 Veruntamen in rebus istis criminatio est parva: etenim ipsi fortasse errant quarentes Deum & volentes invenire:

7 Nam in operibus illius conversantes perscrutantur, & persuadentur visu, quia res quae videntur pulchrae sunt.

8 Verum est diverso ne isti quidem sunt digni venia:

9 Nam si tantum valuerunt cognoscere ut potuerint conjecturis assequi seculum, istarum rerum dominum quomodo non invenerunt citius?

10 Miseri vero sunt, & mortuis incumbunt spes eorum qui appellant deos opera manuum hominum, aurum & argentum a arte elaboratum, & figurationes animalium, aut lapidem inutilem, opus antiquae manus.

11 Sin autem etiam aliquis faber materialius aptam operi arborem succidens ferra circumferat scite omnem corticem illius, & artem convenienter adhibens comparaverit utile instrumentum ad ministerium vitae,

12 Et relegminibus operis ad comparationem alimenti consumtis sese expleverit;

13 Quod autem ex istis rejectum fuerit nulla ad rem utile, lignum tortuosum, & ramis adnatis plenum sumens sculpsit accurato otio suo, & perita intelligentia formaverit illud, assimilaverit illud imagini humanae.

14 Aut animanti alicui vili illud fecerit simile, inunxerit rubrica & fuco, rubefecerit colorem ejus, & omnem maculam quae in eo est obliverit,

15 Et faciens ei domunculam dignam eo in muro posuerit illud, & ferro confirmaverit:

16 Hic igitur providerit quidem illi ut non decidat, sciens illud non posse sibi ipsi ad iumentum afferre: etenim imago est, & opus habet ad iumento.

17 Sed quum de possessionibus, & nuptiis suis, & liberis orat;

18 Non pudet ipsum alloqui rem inanima: sed de sanitate quidem invocat id quod nullis est viribus, pro vita vero quod mortuum est rogat, & pro auxilio quod nullam plane sui experientiam exhibuit supplicat,

19 Et de profectone ab eo quod ne gressu quidem uti potest & de quaestu & opere ac manum consequutione ab eo quod ignavissimum est manibus, commodam effectonem petit.

CAPUT XIV.

1 **E**Diverfo aliquis se ad navigandum comparans & feros permeaturus fluctus, lignum putridius in clamat eo quod fert ipsum:

2 Hoc enim cupiditas quaestuum excogitavit, & artifex peritia comparavit,

3 Tuaque, o pater, gubernat providentia: nam a proposuisti etiam in mari viam, & in fluctibus securum callem,

4 Demonstrans te posse ab omni re servare, ut etiam sine arte aliquis possit supergredi,

5 Neque vis otiosa esse opera sapientiae tuae: propterea etiam minimo ligno credunt homines se ipsos, & pervadentes fluctum rate conservantur.

6 Nam etiam principio pereuntibus superbis gigantibus, spes mundi ad rate confugiens reliquum

Hoc n. n. accipiendum est. q. d. isti homines duobus argumentis in sententia hanc adducunt, nepe specie & operatione eorum quae habent pro diis, ac proinde digniores sunt excusatione quam illi de quibus deinceps a vers. 10. nec tamen propterea plane sunt excusandi, vers. 8. i. res naturales quae in seculo sunt, indagare. a Gr. artem elaborationem.

b Gr. accuratone otiosus.

c Gr. imperitissimum sic hos accipio a. t. v. a. significatione.

Institutam comparationem inter lignum idoli, & navis, vers. 1. deinceps explicat, agens de ligno navis usque ad vers. 8. de idolis vero, sequentibus. a Gr. dedisti. i. super mare ambulare, quum volens. b Gr. anima. vel potius navitumultuarii facta, qualis est ea qua Festus caudicariam vocat.

reliquum fecit seculo semen naturæ nostræ gubernata manu tua.

[¶] Gen. 6. i. quo Ecclesia, thesaurus justitiæ tuæ, fuit conservata & adhuc permanet.

7 ¶ Benedictum enim lignum fuit ⁴ per quod est justitia:

8 Illud verò manu factum maledictum est, ipsum, & qui fecit illud. quoniam hic quidem elaboravit, illud verò corruptum nominatur Deus.

9 Ex æquo sunt exosa Deo, & qui facit impietate & impietas ipsius:

10 Etenim quod factum est cum eo qui fecit punietur.

11 Propterea etiam in idola gentium animadversio futura est, quia inter creaturas Dei ad rem abominandam facta sunt, ut e quæ sint offendicula animis hominum, & laqueus pedibus insipientium:

[¶] Gr. ad offendicula & ad laqueos.

³ nam ex quo idola inventa sunt, timor Dei intercidit: & janua ad omnem nequitiam amplissima aperta est.

⁶ nempe opinationum, q. d. si dolores sola opinione in stultorum mentibus ingenerati idola invenerunt, quibus superstitiosi excogitarant se dolorem suum brevi emolliuros & superaturos esse.

[¶] Gr. intemptivo: metaphora à fructibus immaturis.

[¶] Gr. in tempore.

[¶] Gr. in aspectu.

[¶] Gr. per studium.

[¶] Gr. intentionem.

[¶] Gr. hos fuit vias ad insidias.

[¶] i. nomen Dei.

[¶] i. efficiens ut inde à principio fuerit atque sit: nam cessante causa (ut aiunt illi) effectus cessat, sic ergo causa nomen progressum & continuationem denotat.

12 Principium enim scortationis est idolorum excogitatio, & illorum inventio corruptela vitæ:

13 Nam neque à principio erant, neque in seculum futura sunt.

14 Quum vana opinione hominum venerint in mundum, ac propterea præcisus illarum finis excogitatus sit.

15 Acerbo enim luctu vexatus pater quum filii citò sublatis imaginem fecisset; hominem tunc quidem mortuum, nunc verò ut Deum affecit honoribus, & subditis mysteria sacrificiaque tradidit.

16 Deinde e procedente tempore invalescens hæc impia consuetudo tamquam lex custodita est, & tyrannorum præceptis cultus sculptilibus attributus est:

17 Quos quum finis non possent honoribus profèqui homines, eo quòd longè habitarent, longinquam eorum faciem effigurantes, conspicuam imaginem regis quem honorabant fecerunt, ut absenti g studiosè tamquam præsentem assentarentur.

18 Ad incrementum autem cultus ignorantem etiam provocavit ambitio artificis.

19 Etenim hic fortasse dominatori volens placere detorsit arte similitudinem ad aliquid pulchrius:

20 Multitudo verò pertractum optima operis gratia hominem, qui paulò ante honorabatur, jam numen esse duxerunt:

21 Atque hæc fuerunt in vitam hanc insidias, quòd aut calamitati, aut tyrannidi servientes homines ⁷ nomen illud lapidibus & lignis imposuerunt quòd communicari cum illis non potest.

22 Deinde non satis fuit errare in Dei cognitione; sed etiam in magno viventes bello ignorantia, tanta mala appellant pacem:

23 Nam aut sacrificia ex cæde liberorum, aut occulta mysteria, aut furiosas ex alienis legibus comminationes agentes

24 Neque instituta vitæ, neque nuptias amplius puras custodiunt; sed alter alterum aut insidians tollit, aut adulterans dolore afficit:

25 Omnia denique se promiscuè habent, sanguis, & cædes, furtum, & dolus, corruptela perfidia, tumultus, perjurium, perturbatio bonorum,

26 Gratia oblivio, animarum inquinatio, naturæ immutatio, nuptiarum confusio, adulterium & impudicitia.

27 Nam idolorum quæ ne nominanda quidem essent cultus principium omnis mali, ⁸ causaque, & finis est:

28 Aut enim latentes furunt, aut prophetant res falsas, aut vivunt injustè, aut pejerant citò:

29 Nam qui inanitis idolis confidunt, quando jurarunt improbè, non expectant ut & injustitiæ arguantur.

30 De utrisque verò subsequenter ipsos ea quæ justa sunt, ⁹ eo quòd male senserint de Deo attendentes idolis, & injustè juraverint dolo contemnentés sanctimonia m:

31 Non enim eorum per quos juratur potentia, sed ¹⁰ jus peccantium semper injustorum hominum transgressioni supervenit.

[¶] Gr. injusti sunt: Hebraismus.

⁹ i. propter impietatem atque injustitiam, ut Rom. 1.

¹⁰ in peccantes à Deo latum, non ab idolis importatum.

CAPUT XV.

1 **T**U autem, o Deus noster, bonus es, & verax, longanimis, & misericordia administrans omnia:

2 Etenim si ¹ peccaverimus, tui sumus nos qui novimus potentiam tuam: non sumus autem peccaturi, scientes nos in tuis reputatos esse.

3 Nam cognoscete te absoluta est justitia, & nosse potentiam tuam radix immortalitatis.

4 Neque enim seduxit nos improbæ artis humana cogitatio, neque umbra picturarum, qui labor infructuosus est, species maculata coloribus diversis,

5 Quarum aspectus insipientibus a appetentiam excitat. quæ concupiscit mortuæ imaginis speciem earentem spiritu.

¹ i. si vixerimus in peccatis, conscii sumus potentia tua: sed à peccatis abstinemus consuetudine misericordiam.

² Gr. ad appetentiam venis.

6 Rerum malarum amatores, dignique tabulis expectationibus sunt & qui faciunt, & qui concupiscunt, & qui colunt eas;

7 Etenim figulus teneram terram premens laboriosè quidem fingit ad ministerium nostrum unum quodque vas; sed ex eodè luto finxit cum vasa operibus mundi servientia, contrariaque omnia similiter, quorum utriusque quis sit cujusque usus indicat figulus:

8 Tum improbè laborans Deum vanum ex eodem fingit luto, illius imaginem ² qui paulò antè è terra natus, paulò post proficiscetur in eam ex qua desumptus est, quum repetitum fuerit debitum præsentis vitæ.

9 Enimverò ³ quæ est ei non quòd laboraturus sit, neque quòd brevem vitam habeat; sed concertat cum aurificibus, & argentariis, & fabros ararios imitatur, & gloriæ ducit quòd res adulterinas fingit:

10 Cinis est cor illius, & terram vilior est spes illorum, & vita illius luto inhonoratior:

11 Quia ignoravit eum qui finxit se, & qui inspiravit ipsi animam efficacem, & sufflavit in ipsum vitalem spiritum.

12 Verùm ratiocinati sunt rem ludricam esse vitam nostram, & vitam hanc publicum mercatum esse quæstuosum: nam oportere dicunt undecumque etiam ex malo acquirere:

13 Hic enim supra omnes novit se peccare, qui materiæ terreae fragilia vasa sculptaque fabricatur.

14 Omnes verò insipientissimi sunt miseris, in quæ, insipientiores animis infantium, inimici populi tui, qui potentia in ipsum abutuntur:

15 Quandoquidem omnia idola gentium Deos esse reputant, quibus neque oculorum usus ad aspectum est, neque nares ad contractionem aëris, neque aures ad audiendum, neque digiti manuum ad contractionem, & quorum pedes inanes sunt ad gressum.

16 Homo enim fecit illa, & spiritus mutatus effinxit illa: nam nemo homo similem illis potest Deum fingere?

² i. hominis mortalis: per phrasin.

³ i. neque laboris sui gravitatem, neque vitæ brevitatem expendit modò ambitionem gloriæ suam ex opificio suo cæsequatur.

⁴ i. ab homine dementissimo, qui ipse, utut me te careat, nequa ea desideranda, neque servanda judicabit: sed a natura sentiet animalia esse laude & benedictio ne carentia, ac proinde minime esse colenda illorum species: quod ostenditur seq. vers. ⁵ i. & illaudata sunt ipsa per se, ac potius turpia, & maledicta apud omnes: ut sunt serpentes, quos Aegyptii coluerunt.

17 Sed quum sit mortalis, rem mortua operatur manib. iniquis: melior enim est suis numeribus; quippe cum ipse quidem vivat, illa vero minime.

18 Quin etiam animalia colunt inimicissima; nam etiam si ⁴ dementiam inter se comparentur, aliis deteriora sunt;

19 Neque ita pulchra sunt ad aspectum inter animantia, ut desideremus ea, sed fugerunt & Dei laudem & benedictionem ejus.

CAPUT XVI.

^a Gr. dignè.

|| Exod. 17. ^b Gr. ad concupiscentiam appetentia.

¹ i. propterea quod Israelitarum (quos eiciebat ex Aegypto) penuria videntes non curaverant, neque naturalis illorum appetentia, quae necessaria, est merti fuerant.

|| Num. 21.

|| Exod. 8.

^c Gr. immobiles fierent.

^d Gr. persequuti inuisibiliter.

Quapropter a similibus puniti sunt a merito, & a multitudine bestiarum cruciati.

2 || Cuius punitio loco benefecisti populo tuo, quibus ^b concupiscente appetentia alimentum praeparasti novi gustus coturnicem:

3 Ut illi quidem concupiscentes ab alimento averterentur ¹ propter demonstratam illam appetentiam eorum qui emittebantur etiam necessariam, hi vero paulisper indigentes effecti etiam novum participarent gustum.

4 Oportebat enim illis quidem qui tyrannidem exercebant indigentiam supervenire inevitabilem, his vero solum ostendi quomodo hostes ipsorum cruciarentur,

5 Etenim quando illis saevus supervenit bestiarum furor, morsibusque tortuosorum anguium corrupti sunt;

6 || Non ad extremum usque mansit ira tua: sed ut admonerentur, ad breve tempus fuerunt conturbati, symbolum habentes salutis ad recordationem mandati legis tuae.

7 Nam qui advertabat ad illud, non per illud servatus est, quod videbatur ab ipso; sed per te servatorem omnium:

8 Atque hoc pacto persuasisti hostibus nostris te esse qui liberas ab omni malo.

9 || Hos enim locustarum & muscarum occiderunt morsus, neque inventum est remedium animae istorum: quia digni erant qui ab huiusmodi rebus punirentur:

10 Filios vero tuos ne venentorum quidem draconum superarunt dentes, quoniam misericordia tua ex adverso veniens sanavit illos.

11 Nam ad recordationem sermonum tuorum velociter conservati sunt quando aculeis confixi fuerant, ne in profundam oblivionem decidentes ^c abalienarentur a beneficio tuo.

12 Etenim neque herba neque malagma curavit eos; sed tuus, Domine, sermo qui sanat omnia:

13 Tu enim vitae ac mortis potestatem habes, & deducis ad portas inferni reducisque.

14 Homo quidem occidit molitia sua; sed egressum spiritum non reducet, neque religaturus est animam desumptam:

15 Tuam vero manum nihil potest effugere.

16 Nam impii qui negabant te a se cognosci, flagellati sunt rubore brachii tui, novis pluviiis, gradinibusque; & imbris ^d exagitati quae non poterant effugere, & igne consumti.

17 Quod enim mirabile supra omnia est, in aqua extinguente omnia plus efficacitatis habebat ignis; quia hic mundus justorum propugnator est:

18 Nam modo quidem mitescebat flamma ne combureret animalia quae contra impios immissa erant, sed ipsi intuentes agnoscerent se exagitari iudicio Dei:

19 Modo vero etiam inter aquam supra ignis facultatem ardebat, ut terrae injustae faustus corrumpere.

20 || Quorum loco alimento Angelorum cibus populum tuum & comparatum panem sine labore a caelo misisti ipsis, qui ad omnem voluptatem & omnem convenientem gustum poterat temperari.

21 ³ Substantia enim tua patefaciebat tuam erga liberos suavitatem, quum occurrentis cuiusque subserviens desiderio temperabatur secundum illud quod volebat quisque.

22 Nix autem & glacies sustinens ignem non tamen liquecebat ut agnoscerent ignem ardentem in nive, & in pluviiis coruscantem fructus hostium consumsille.

23 Hic vero est contrarius; ut alerentur iusti, etiam propriae facultatis oblitus est.

24 Nam creatura tibi, qui fecisti omnia, subserviens ad punitionem contra injustos interdicitur, & remittitur ad beneficentiam pro iis qui confidunt in te.

25 Propterea etiam in omnia tunc transformata, gratiae tuae omnium altrici subserviebat ad voluptatem e gentium,

26 Ut discerent filii tui quos dilexisti, Domine, naturas fructuum non alere hominem; sed verbum tuum eos qui tibi credunt conservare.

27 Illud enim quod ab igne non consumebatur, simpliciter a radio solis calefactum brevi liquecebat:

28 Vt notum esset oportere ut antevertamus solem ad gratias agendas tibi, & ad exitum solis oremus te.

29 Nam spes ingrati tamquam hiberna glacies liquecet, diffluatque ut aqua inutilis.

CAPUT XVII.

Nam magna sunt tua iudicia & inenarrabilia; quapropter inerudita animae erraverunt.

2 || Iniqui enim, qui se dominatu abufuros in gentem sanctam praesumebant, detentivi noctis longissimae, perfugae a providentia aeterna jacerunt.

3 Nam quum statuerent se in occultis peccatis obscuro oblivionis velamento latituros esse, dispersi sunt expavescentes graviter & simulacris perturbati.

4 Neque enim ² spelunca quae continebat ipsos vacuos metu conservavit; sed soni conturbantes ipsos circumstrepebant, & vis a tristitia a flebilibus formis apparebant.

5 Ac ignis quidem nullavis poterat illustrare, neque lucidae astrorum flammae sustinebant illuminare atram illam noctem;

6 Sed apparebat ipsis solum pyra timore plena ultrò, exterritique a visione illa quae non erat aspectabilis, ea quae videbant ducebant ^b pessima:

7 Ita jacebant magicæ artis ludibria, & contumeliosum indicium arrogantium prudentiae suae incumbentium.

8 Nam qui promittebant timores & perturbationes a laborante animo depellere, hi ridiculo ex timore laborabant.

9 Etenim si nihil ipsos turbulentum conterrerat,

10 Bestiarum transvectionibus, & reptilium sibilis

|| Psalm. 78. 25. ² periphrasis man. qua auctor consulto utitur ut propriae Hebraeae vocis notatione indicet: vide Exod. 16. 16. ³ i. substantia man a te creata & data populo tuo: si malim accipere quam referre ad naturam Dei.

^e vel precantium.

^f Gr. lucis.

¹ His verbis explicatur causa cur pios oporteat solem antevertere sanctis officiis ut dictum est supra 16. 28. & cur est contrarius Dei opera ab impiis non percipiantur. || Exod. 10.

² i. vana illa praesidentia qua staterant fore ut obscuro oblivionis velo, tamquam in spelunca latitarent, ut dixerat vers. proximo. ^a Gr. non videntibus faciebatur.

^b Gr. pejora. Atrocissimum.

⁵ i. contumeliosa illa in Deum & Moschen magia, qua se jactaverat effecturos ut signa a Mosche edita essent ludibria.

sibilis abacti peribant tremebundi, & recu-
santes aerem intueri, quem nulla ex parte po-
terant effugere:

11 Nam res timida est improbitas teste pro-
prio condemnata, & semper res graves presu-
mit dum constringitur conscientia:

12 Nihil enim est metus nisi c abjectio eoru
adjuventorum qua a ratiocinatione sunt.

13 Quum autem intrinsecus minor est ista
abjectio, eo majorem ratiocinatur esse igno-
rantiam illius causae qua tormentum praebet.

14 Si vero qui noctem illam revera d into-
lerabilem & ex inferni intolerabilis speluncis
supervenientem eundem somnum dormie-
bant.

15 Modò portentis agitabantur fantasma-
tum, modò abjectione animi sui e deficiebant,
quum repentinus ipsis & non expectatus ti-
mor supervenisset.

16 Deinde hoc pacto quicumque tandè il-
luc inciderat custodiebatur conclusus carcere
carente ferro.

17 Nam sive agricola quis esset, sive pastor,
sive laborum qui in desertis occupantur ope-
rarius praecipuus istam sinevitabilem ne-
cessitatem sustinebat:

18 Una enim tenebrarum catena omnes
constituti erant.

19 Sive sibilans ventus, sive s commoda vox
avium inter densos ramos, sive numerus aquae
euntis violentia, sive fragor immanis dejecta-
rum petrarum, sive lascivientium animalium
cursus invisus, sive rugientium immanissimo-
rum animalium vox, sive g reflexa e cavitate
montium echo, hac illos exterrantia dissolve-
bant.

20 Totus enim mundus lucido perlustra-
batur lumine, & inexpeditis occupabatur o-
peribus:

21 Solis autem illis supernè protensa erat
nox gravis, imago tenebrarum quae ipsos erant
susceptura, sed ipsi sibi graviores erant tene-
bris.

C A P U T X V I I I .

1 A T sanctis tuis maxima erat lux; quoru
vocem quidem audientes; sed non vi-
dentes formam,

2 Praedicabant beatos illos quod non pate-
rentur eadem etiam quae ipsi, & gratias age-
bant quod non nocerent quamvis ante inju-
ria affecti essent, & quod discrepassent ab illis
a veniam precabantur,

3 Quorum loco igne flagrantem colum-
nam, quae & dux esset profectionis ignota &
sol innocuus magnificae peregrinationis, pra-
buiti.

4 Etenim illi digni erant qui privarentur
luce & custodirentur in tenebris, qui inclusos
custodiverant filios tuos, per quos incorrupta
legis lux seculo danda erat,

5 Quumq; consilia inivissent illi occiden-
di infantes sanctorum; & exposito & servato
1 uno filio ad redargutione abistalisti illis mul-
titudinem filiorum, quos uno animo inse-
quentes perdidisti in aqua vehemanti.

6 Illa nox 2 prius innotuerat majorib. no-
stris, ut secure cognoscentes quibus credidif-
sent juramentis; freti illis bono essent animo.

7 Sic accepta est a populo tuo tum salus ju-
storum, tum inimicorum perditio.

8 Ut enim puniveras adversarios, sic etiam

nos accersens glorificabis.

9 Nam occultè sacrificaverant sancti bono-
rum pueri, & b divinam legem concordia di-
spoluerant, eorumdem pariter & bonorum &
periculorum participes fore sanctos, jam ma-
jorum laudes animo praecipuas concinentes.

10 Resonabat verò absonus inimicorum
clamor, & miserabilis huc illuc ferabatur vox
lamentantium puerorum,

11 Cum servi pari jure cum domino puniti,
tum popularis eadem perpetentis cum rege:

12 Unoque animo omnes c mortem unam
3 nominantes mortuos habebant innumera-
biles: neque enim ad sepeliendum sufficie-
bant vivi, quum momento uno d honoratissi-
ma ipsorum generatio corrupta esset.

13 Nam qui nihil crediderant propter 4 ve-
neficia, in primogenitorum interitu confessi
sunt populum filium esse Dei:

14 Quum enim quietum silentium conti-
neret omnia, & nox in e suo veloce cursu me-
dia esset,

15 Omnipotens tuus sermo e caelis e f thro-
no regali praecipuus bellator in medium interi-
tui adjudicatae illius terrae defiliit,

16 Ut gladium acutum, ferens mandatum
tuum non simulatum, qui consistens implevit
omnia morte; caelum quidem pertingens, sed
etiam in terra ambulans.

17 Tunc repente & visa somniorum gravi-
um exturbarunt eos, & institerunt timores
inopinati:

18 Et alius alibi prostratus semimortuus
patefaciebat quam ob causam moreretur.

19 Nam somnia quae turbaverant eos hoc
antè indicaverant, ne ignorantes cur malè af-
ficiebantur perirent.

20 Contigit quid aliquando justos etiã ten-
tatio mortis, & fractio multitudinis facta est
in deserto; sed non diu permanit ira.

21 Festinans enim vir inculpatus propugna-
vit, arma sui ministerii orationem, & suffitus
placationem a flerens obstetit irae, & finem im-
posuit calamitati, ostendens se tuum servum
esse.

22 Vicit enim vastatorem illum non robore
corporis, non armorum efficacitate: sed verbo
subjecit ultorem, juramenta majorum federa-
que recordatus.

23 Nam quum jamque acervatim cecidif-
sent alii super alios mortui, intermedius stans
rescivit iram, & divisit viam quae ad vivos spe-
ctabat:

24 Quoniam talari vestimento impositus
erat totus ornatus, & majorum gloriae ine-
rant sculpturae lapidum ordinibus quatuor
disposita, & majestas tua super diadema capi-
tis illius.

25 His cessit vastator, & haec timuit: nam
sola illa sufficiebat irae tentatio.

C A P U T X I X .

1 I Mpiis verò ad finem usque 1 animus insti-
tit immisericors:

2 Praenoverat enim res etiam futuras illo-
rum fore, ut quum ipsi permisissent discedere
& a studiosè deduxissent illos, poenitentia du-
cti persequerentur.

3 Nam quum adhuc haberet praemanibus
luctus, & ejularentq; ad sepulcra mortuorum:
alteram adhibuerunt cogitationem amentiae,

c Gr. gradatio: sic
vers. 14. & 15.

4 Græcè quidem
legitur *εξοδος*
12, i. expectatio,
sed vocè hanc pro
altera consimili
non dubito irre-
pisse quâ ex pra-
ecedente versu, &
15. reposuimus:
sensu est quo mi-
nus urgetur con-
scientia, eo magis
improbos confite-
dere ignorari ma-
la sua, quae sunt
ipsorum crucia-
tus causa.

d Gr. honoratior.

4 i. artes magicas
de quibus supra
17.7.

f Gr. in dissolubili.

5 sic vertimus
εὐμαρῆς sequenti
Vitruvium: est e-
nim commodum
quicquid partes
habet inter sese
modulis conve-
nientibus.
g Gr. *εὐμαρῆς*, sive
reperit in fracta,
ut loquitur Plinius.

a Gr. gratiam.

Exod. 13.

Exod. 1.

Exod. 2.

Mosche.

Exod. 14.

nam Deus im-
peraverat, Exod.
11. & Mosche ver-
bis illius denun-
ciaverat, Exo. 12.

b Gr. divinitatis.

c Gr. in uno nomi-
ne mortui.

3 i. eam nomina-
tim accersentes
ex animo pra do-
loris sui gravita-
te.

d Gr. honoratior.

4 i. artes magicas
de quibus supra
17.7.

e Gr. propriam velo-
citate.

f Gr. throni regali-
bus, ut sup. 9.4.

Num. 19.

5 i. quoniam sa-
cerdotis summi
officio defunge-
batur, qui in Le-
ge typus erat
Christi, ut Apo-
stolus ad Hebræ-
os docet.

i. spiritus Dei in
illos infusus: na
haec vox *ἀπὸ τοῦ*
12 ad sequentem
quoque versum
transferenda est;
a Gr. cum studio.

Exo. 1. 11.

& quos emiserant supplicantes, eos ut fugitivos persequuti sunt.

4 Trahebat enim ipsos ad finem istum digna ipsis necessitas; quæ eorum quæ acciderant oblivionem injecerat, ut plenè perferrent punitionem² tormentis illis deficientem;

² i. quæ sola punitione desiderabatur ad tormenta antecedentia.

5 Ac populus quidem tuus iter opinionem superans transfret; illi verò novam^b consequerentur mortem.

^b Gr. invenientes.

6 Tota enim creatura in suo genere de integro supernè reformabatur, ut deserviret propriis mandatis, ut tui pueri custodirentur illæsi.

^c Gr. receptio vel receptio: ut in loquuntur.

7 Castra inumbrans nubes, & ex aqua quæ antè illic fuerat c fundus aridæ terræ fuit conspicuus, ex rubro inquam mari via expedita, & viridans campus è fluctu violento,

8 Per quem tota gens qui protegebantur manu tua transiverunt, spectantes portenta admirabilia.

9 Nam velut equi pasti sunt, & velut agni exultaverunt laudantes te, Domine, liberatorem suum.

|| Exod. 17.

10 || Memores enim adhuc erant eorum quæ evenerant in terra peregrinationis suæ; quomodo pro generatione animalium terra eduxisset muscas, & pro aquatilibus eructasset fluvius ranarum multitudinem.

|| Exod. 16.

11 || Postea verò ipsi quoque viderunt novam progeniem avium, quum abducti concupiscentia peterent escas d delicatas.

^d Gr. deliciarum.

12 Nam ad consolationem ipsorum ascenderunt è mari coturnices.

13 Atque hæc quidem pœnæ supervenerunt

peccatoribus, non sine antegressis signis, vi fulgurum: justè enim patiebantur à suis ipsorum improbitatibus: etenim^e gravissimum peregrinorum odium exercebant;

^e Gravius, quam gravitatem sequentibus auctor amplificat per Sedomitarem comparationem.

14 Cum⁴ illi quidem f ignotos homines advenientes non acciperent, hi verò beneficos peregrinos servituti manciparent:

⁴ pura Sedomitæ, quorum instituitur cum Ægyptiis comparatio.

15 Neque solùm istud, sed⁵ quæcumque tandem sit horum consideratio) quum illi inimicè alienos exceperint, hi verò postquam g festivè acceperant, homines jamque juris ejusdem participes laboribus gravibus affligerint.

⁵ Gr. non cognoscen. i. ut cumque istorum inter se comparatione placebit dispicere.

16 Itaque percussi sunt etiam cæcitate, sicut || illi ad fores illius justi quum vastis circumamicti tenebris quisque suarum fororum viam perquireret.

⁶ Gr. cum festivitatis. || Gen. 19.

17 Elementa enim per se commutata sunt, quemadmodum in Psalterio soni nomen numerosum mutant, etsi voces ubique permanent: quod quidem ex accurato rerum quæ facte sunt aspectu licet conjicere.

⁷ Gr. exstinctive. hic repetendum est Συμμιχθία tabefaciendi si ve liquefaciendi verbum: sensus est, neque flammæ ad quam coquebatur mar hoc poterant efficere quod Solis radii præstabit nam ad Solem man liquecebat facillimè, ad ignem verò coquebatur, non autem disperibat ignem; quum alioqui constitutione glaciali esset, & æquè dissolveretur Sole ac exaresceret: vide Exod. 16. & sup. 16.

18 Nam terrestria in aquatica mutabantur, & natatilia transibant super terram.

19 Ignis valebat in aqua propriæ facultatis oblitus, & aqua naturam^h exstinguendi non recordabatur.

⁸ Gr. repetendum est Συμμιχθία tabefaciendi si ve liquefaciendi verbum: sensus est, neque flammæ ad quam coquebatur mar hoc poterant efficere quod Solis radii præstabit nam ad Solem man liquecebat facillimè, ad ignem verò coquebatur, non autem disperibat ignem; quum alioqui constitutione glaciali esset, & æquè dissolveretur Sole ac exaresceret: vide Exod. 16. & sup. 16.

20 Elammæ è diverso carnes animantium corruptioni infestiarum non tabefaciebant, quum hic ambularent, ⁶ neque liquabile man, glaciali specie, genus ad liquefcendum commodum alimenti i supra quàm humani.

⁹ Gr. repetendum est Συμμιχθία tabefaciendi si ve liquefaciendi verbum: sensus est, neque flammæ ad quam coquebatur mar hoc poterant efficere quod Solis radii præstabit nam ad Solem man liquecebat facillimè, ad ignem verò coquebatur, non autem disperibat ignem; quum alioqui constitutione glaciali esset, & æquè dissolveretur Sole ac exaresceret: vide Exod. 16. & sup. 16.

21 Nam in omnibus, Domine, magnificasti populū tuum, & affecisti gloria, neque despexisti quin omni tempore & loco adstiteres.

¹⁰ Gr. ambrosia.

ECCLESIASTICUS,

SIVE SAPIENTIA IESU FILII

SYRACHI.

Incerti auctoris præfatio.

¹ Egeus Elthazari, ut habent quidam libri infra 50. 21.

Hic Jesus Sirachi erat filius,¹ nepos Jesu eiusdem nominis.

2 Hic ergo temporibus inferioribus vixit post captivitatem & revocationem populi & post Prophetas omnes fermè.

3 Avus autem ipsius Jesus, quemadmodum hic quoque testatur, vir fuit² inter Hebræos laboris studiosus ac prudentissimus:

² sic interpretari malimus ex versu ultimo.

4 Qui non solùm aliorum hominum prædicatorum intelligentia, qui ante ipsum fuerunt, sapienter dicta contulit, verùm etiam ipse sua quædam pronuntiavit permultæ intelligentiæ & sapientiæ plena.

5 Quum igitur librum hunc primus Jesus ferè bona ex parte collectum relinquens è vivis excessisset, Sirach ille post eum iterum assumens proprio filio Jesu reliquit illum.

6 Atque hic eundem capiens totum convenienter aptatum in unum^a volumen comparavit, & sapientiam de suo, patrisque, adeoque de avi nomine appellavit; ex ipso nomine sapientiæ alliciens, ut^b a propiore studio auditor ad hujus libri meditationem accederet.

³ Gr. compositio.

7 Itaque sermones prudentiæ, ænigmataque, & parabolas continet, & cum singulares quædam veteres Deoque gratas historias de viris qui bene placuerunt Deo, tum orationem & hymnum illius: præterea etiam quibus beneficiis dignatus sit Deus populum suum^c profequi, & quibus expleverit malis inimicos ipsorum.

^b Græc. amanter magis haberet ad meditationem.

8 Sectator Schelomonis hic Jesus fuit, nihil minus quàm ille³ incumbens probandæ sapientiæ & eruditioni: qui verè & multiplex fuit scientia, & appellatus est.

^c Græcæ vocem sic interpretor, cum ex notatione illius, tum ex veritate hujus comparationis: nam alioquin audax & ferme blasphæmum fuerit hujus sapientiam cum Schelomonis æquare sapientia.

Prologus

Prologus auctoris in Sapientiam Jesu filii Sirachi.

CUM multa & magna nobis per legem & Prophetas aliosque qui hos sequuti sunt tradita fuerint, quorum causa laudandus est Jisrael eruditionis nomine & sapientiae;

2 Atque ita non solum ipsos quum legent sapientiores fieri opus sit, sed etiam oporteat ut qui discendi erunt studiosi; exteris utiles esse possint cum dicendo, tum etiam scribendo:

3 Avus meus Jesus, postquam se plurimum in lectionem dedisset tam legis prophetarumque quam aliorum librorum a quos a patribus accepimus, atque in eis aptam facultatem consequutus esset;

4 Adductus est ipse quoque ut aliquid scriberet earum rerum quae ad eruditionem & sapientiam pertinent,

5 Ut disciplinae studiosi & qui horum facti sunt participes amplius adhuc augetcant legitima institutione vitae.

6 Itaque moniti estote ut b lectioni huic cum benevolentia & attentione incumbatis. nobisque detis veniam si facultate vocum quarumdam destitui videbimur quibusdam in locis, in quibus interpretandis studiosè laboravimus.

7 Non enim aequè valent eadem per se, quum dicuntur Hebraicè, & quum in linguam alteram transferuntur:

8 Neque solum ista, sed etiam alia & lex ipsa, & prophetiae, & c libri reliqui non mediocriter antecellunt sermone suo enunciata.

9 Nam trigesimo octavo anno Evergetæ regis, quum venissem in Ægyptum & aliquod tempus ibi consumissem, inveni non mediocriter disciplinae viaticum.

10 Quapropter summè necessarium esse statui ut ipse aliquod studium laboremque conferrem ad interpretandum hunc librum, multis vigiliis ad scientiam hanc adhibitis illo temporis intervallo:

11 Ut ad finem librum peractum ederemus, atque hoc pacto eos qui in peregrinatione voluerint studio disciplinae incumbere antè informarem in moribus quibus ex lege vitam traducerent.

CAPUT I.

1 Omnis sapientia à Domino, atque apud ipsum est in seculum.

2 Arenam maris, & guttas pluviae, diesque seculi quis enumeret?

3 Altitudinem caeli, & latitudinem terrae, abyssiisque & sapientiam quis per vestiget?

4 Prior omnibus creata est sapientia, & intellectus prudentiae ab aeternitate.

5 Fons sapientiae est sermo Dei versantis in altissimis, & via eius mandata aeterna.

6 Radix sapientiae cui resecta est: & callida ejus facta quis novit?

7 Unus est sapiens, reverendus valde, insidens throno suo,

8 Dominus, is creavit eam, & novit ac recensuit eam.

9 Et effudit eam in omnia opera sua, adest omni carni pro donatione ejus; & suppeditavit eam diligentibus ipsum.

10 Reverentia Domini est gloria, & praedictio, latitiisque, & corona exultationis.

11 Reverentia Domini delectatura est cor, & inditura latitiam, gaudiumque & longevitatem.

12 Timenti Dominum bene futurum est ad finem usque, & die mortis ejus benedicetur illi.

13 Principium sapientiae est revereri Dominum: haec adest fidelibus, in utero cum ipsis creata est.

14 Cum hominibus fundamentum aeternitatis edificavit, & cum semine eorum quibus credita est.

15 Plenitudo sapientiae est revereri Dominum: nam inebriat eos suis fructibus,

16 Omnem domum eorum implet a desideratis rebus suis, & cellas foetibus suis.

17 Utraque autem sunt dona Dei ad pacem.

18 Corona sapientiae est revereri Dominum, progerminans pacem & incolumitatem salutarem: nam gloriationem amplificat diligentibus eum.

19 Scientiam & cognitionem intelligentem velut imbrem profundit sapientia, & gloriam exaltat eorum qui obtinent ipsam.

20 Radix sapientiae est revereri Dominum, & rami ejus sunt a longevitatis.

21 Reverentia Domini depellit peccata, & permanens avertit iram.

22 Non potest iracundus quisquam justificari; nam momentum iracundiae ejus est ruinae ipsi.

23 An tempus sustinet longanimus; & postea editura est se latitia ipsi.

24 Ad tempus occultaturus est sermones suos, & labia multorum enarrabunt intelligentiam ejus.

25 In thesauris sapientiae sunt parabola scientiae; sed abominationi est peccatori pietas.

26 Si cupis sapientiam, observa mandata; & Dominus eam suppeditabit tibi.

27 Sapientia enim ac eruditio est reverentia Domini, & g perplacet ei fides ac mansuetudo.

28 Ne diffidas reverentiae Domini h quum egebis neque accedas eum duplici animo.

29 Ne simulatus esto, & ut si ora humana habeas, & labiis tuis ne adhaere.

30 Ne exaltes te ipsum, ut cadens non inducas animae tuae ignominiam.

31 Nam revelaturus esset Dominus omnia occulta tua, & in medio congregationis dejecturus te;

32 Quoniam non accesseris ex veritate ad reverentiam Domini, sed animus tuus fuerit dolo plenus.

CAPUT II.

1 Fili, si ad serviendum Domino accesseris, compara te ipsum ad tentationem.

2 Dirige cor tuum & perdura, neque praestines tempore quo inducetur illa.

3 Agglutinator ei ac ne absistito, ut augearis ad finem usque tuum.

4 Quicquid inductum fuerit tibi, accipe libenter; & ad commutationem dejectionis tuae sperandam esto longanimus:

5 Nam ut igne probatur aurum, sic homines accepti camino dejectionis.

6 Crede ipsi, & suscipiet te; & dirige vias tuas, spemque colloca in illo.

7 Qui reveremini Dominum, credite ipsi; ac non decidet merces vestra.

8 Qui reverimini Dominum, spem habebote

Gr. patrum.

Gr. lectionem hanc faciatis.

Gr. librorum.

Au. hic locus corruptus dicitur esse, aut ex eo corrigendum Eusebii Ch. in icon, ubi Evergetes scribitur annos viginti sex tantum regnum Ægypti tenuisse: quod posterius malim.

2 nempe quo a regione mea abfui conversans in Ægypto.

3 i. hac vita, in qua peregrinamur absentes a Domino, ut Psal. 39. 13. & 119. 18. & 2. Corinth. 5. 6.

2 puta sapientie, id est, viae quibus pervenitur ad sapientiam, sunt mandata aeterna Dei, sic interpretamur ex v. 24.

id est, in stravit inde a conceptu viae fidelibus; qua perventuri sunt ad vitam aeternam.

3 vel exundatio; quam significacionem spectare videtur, inebriandi verbum.

4 Gr. desiderium.

5 id est, prosperitatem afferentiam: respicit enim ad reverentiam Dei & sapientiam.

6 Gr. salus, vel curatio.

7 Gr. intelligentia.

8 Gr. longevitas.

9 Gr. vir.

8 Gr. placitum est.

9 Gr. indigens existens.

10 Gr. corda.

11 id est, ut si duas aut plures personas ageres, aut duo plurave ora haberes in capite tuo: hoc ita accipiendum ad juncta confirmant.

12 Gr. in oribus humanis.

2 Gr. animam suam, sic v. 25.

3 Gr. inductionis.

c Gr. feculi.

de bonis & de latitia c æternitatis ac misericordiar:

9 Qui reveremini Dominum, expectate misericordiam ejus; neque declinate ut non decidatis:

10 Aspicite ad antiquas atates, & videte,

11 Quis fiduciam habens in Domino pudentus est?

d Gr. despectus est. sed passivè ad e-videntiam reddimus.

12 Aut quis manens in reverentia ejus derelictus est? aut quis invocavit eum & d despectus est ab eo?

13 Quoniam pius & misericors Dominus, longanimus, ac plurimus misericordia, & remittit peccata, & servat afflictionis tempore.

14 Væ cordibus timidis, & manibus remis- sis & peccatori ingredienti ¹ calles duos.

i. incerto hami- ni, qui huc illuc ex dubitatione diffidentiaque impellitur, Jac- cob. 1.8. & supra 1.26.

15 Væ cordi remisso; quia non credit, pro- pterea non protegetur.

16 Væ vobis qui perdidistis patientiam:

e Gr. miser.

17 Ecquid facturi estis quum c animadver- tet Dominus?

18 Qui reverentur Dominum, non diffidēt verbis ejus; & qui diligunt eum, conserva- bunt vias ejus.

f Gr. beneplacitum apud eum.

19 Qui reverentur Dominum, quærent fut placeant ei?

20 Et qui diligunt eum explebuntur lege.

21 Qui reverentur Dominum, præpara- bunt corda sua, & coram eo abjicient se ipsos,

22 Dicentes; incidamus in manus Dei, ac non in manus hominum.

i. quæ hæc at- que illa apud Deum infinita est: elegans con- solationis locus.

23 ² Nam ut majestas ejus, ita etiam est ejus misericordia.

CAPUT III.

ME patrem audite filii, & ita facite ut sal- vi sitis.

a Gr. super libe- ros.

2 Nam Dominus gloriam attribuit patri a ut superior sit liberis, & judicium matris fir- mavit in filios.

3 Qui honorat patrem, expiatur à peccato:

4 Et qui gloriam tribuit matri suæ, similis est ei qui thesaurum colligit.

5 Qui honorat patrem, de filiis lætabitur, & die orationis suæ exaudietur.

6 Qui gloriam tribuit patri, longævus erit:

7 Et qui auscultat Domino, quietem affectu matri suæ.

8 Qui reveretur Dominum, honoraturus est patrem, & tamquam dominus serviturus iis qui genuerunt ipsum.

i. à parentibus quibus auctori- tatem & jus at- tribuit Dominus suæ benedictio- nis conferendæ ut Exod. 20. 11. sic interpretatur sequens versus.

9 Opere & sermone honora patrem tuum matrémque, ut superveniat tibi ¹ ab homini- bus benedictio:

10 Nam patris benedictio statuminat do- mos liberorum, maledictio verò matris eradi- cat fundamenta.

11 Ne glorieris de ignominia patris tui; nam non est tibi b gloriæ patris ignominia.

b Gr. gloria.

12 Gloria enim hominis existit ex honore patris ipsius, & c probo est liberis mater igno- miniosa.

c Gr. probum.

13 Fili, suscipe in senectute patrem tuum, neque dolore afficias eum in vita tua:

14 Et si quando deficietur intelligentia, da veniam, ac ne dedecore afficias illum, ² sed ho- norem habe omnibus viribus tuis.

2 ellipsis contra- rii, ut Gen. 33. 19. d Gr. patrem. sic interpreta- mur ex ver.

15 Misericordia etiam d erga patrem tuum non tradetur oblivioni, sed contra peccata ³ statumen domus erit adstructum tibi:

16 Die afflictionis fiet mentio tui, velut se-

renitate glaciæ superveniente ita dissolven- tur peccata tua.

17 Tamquam blasphemus est qui derelin- quit patrem suum, & execratione perfusus à Domino, qui ad iram provocat matrem suam.

18 Fili, opera tua e mansuetè ad finem per- duc, & ab homine accepto diligèris.

e Gr. in mansue- tudine.

19 Quò major es es, eò magis te ipsum abji- ce; & coram Domino f consequeris gratiam.

f Gr. invenisti.

20 Multi sunt excelsi & gloriosi supra mo- dum; sed mansuetis revelantur arcana: nam magna est potestas Domini, sed ab humilibus gloriam adipiscitur.

21 Difficiliora g captu tuo ne quæras teme- rè, & valentiora h viribus tuis ne exquiras in- sipienter; quæ mandata sunt tibi hæc sanctè cogita:

g Gr. te. h Gr. te.

22 Non enim opus est tibi i ut occulta in- tuearis oculis.

i Gr. occultis quæ intrucari.

23 k Ut redundantes sint sermones tui, ne curiosè laborato:

k Gr. in reddend- tibus serm. num.

24 ⁴ Nam plura l quàm intellectus huma- nus capiat demonstrata sunt tibi.

l elegans etio- logia à rerum live materiæ quam Deus nobis ex- plicavit verbo amplitudine: quasi dicat, ne anquiras fucos & lenocinia ver- borum, qui hoc neque Dei ex- emplo præce- ptivè, neque re- rum dignitati & amplitudini cõ- veniat.

25 Multos seduxit præsumptio ipsorum vana, & suspicio prava labefactavit cogitationem eorum: ⁵ pupillas non habens indigebis luce; sed si cognitionis expers, ne annunciat.

m Gr. intellectu ho- minum.

26 Cor durum affligetur m tandem; & qui amat periculum, in illo periturus est.

n hoc modo cõ- parantur cæcis quicunque præ- sumptionibus a- nimi & suspicio- nibus circum- fluentes se putat esse lynceos.

27 Cor durum gravabitur rebus laboriosis, & peccator peccata addet peccato.

o Gr. in ultima.

28 n Quum inducitur superbo afflictio, non est curatio: itinera ejus radicitus cõvellentur, quia planta improbitatis radicata est in eo.

p Gr. in inducio- ne superbia.

29 Cor intelligentis cogitabit de parabo- la, & auris hujusmodi auditoris o à sapiente exoptatur.

q Gr. conspiscen- tia est sapientia.

30 Ignem flammantem exstinguet aqua, & misericors beneficentia expiatur à peccato:

31 Nam Dominus qui reddit gratiosè facta, in posterum recordaturus est; adeò ut p quo tempore ceciderit ille, statumen consequutu- rus sit.

r Gr. tempore sa- sus sui inveniat statumen.

CAPUT IV.

Fili, vitam pauperis ne destituito, neque a oculis indigentibus ¹ protrahas beneficen- tiam.

a Gr. oculos indigentes: sed sequens: se vers.

2 Animam esurientem ne afficias molestia, neque protrahas viro b quum in egestate est.

1 Nempe suppe- ditare quod ad vitam est neces- sarium: quod nos exprimimus uno beneficentiæ no- mine.

3 Cor c exacerbatum ne amplius turbes, neque protrahas donum ab indigente:

b Gr. in egestate i- psum.

4 Supplicem afflictum ne abjicias, neque avertas faciem tuam à paupere:

c Gr. irritatus nempe inopia.

5 Ab egente ne avertas oculum, neque des locum homini maledicenti tibi:

6 Maledicentis enim tibi ex acerbitate ani- mi sui orationem exaudiet qui fecit ipsum.

7 Amicum te ipsum d exhibe congregatio- ni, & e coram magnate demitte caput tuum.

d Gr. fac. e Gr. magnati.

8 Inclina aurem tuam ad pauperem liben- ter, & responde ei f mansuete verbis pacis.

f Gr. in mansue- tudine pacifica.

9 Exime eum cui fit injuria è manu injurii; neque sis minuto animo quum judicas.

10 Esto orphano tamquam pater, & pro vi- ro matri g orphanorum:

g Gr. orphanum.

11 Ita futurus es tamquam filius Altissimi, & diliget te magis quàm mater tua.

12 Sapientia exaltat filios suos, & prehen- dit manu eos qui quærunt ipsam.

13 Qui diligit eam, diligit vitam, & qui ma- nè incumbunt in eam, lætitia explebuntur.

14 Qui obtinet eam, hæreditatem percipiet gloriæ;

gloria; & quocumque ingreditur ea, illic benedicet Dominus.

15 Qui serviunt illi, sunt ministratu ri² sancto: nam diligentes illam diligit Dominus.

16 Qui obedit illi, iudicaturus est gentes; & qui attendit ad illam, confidenter habitabit.

17 Si³ crediderit; hereditatem percipiet illius; & in possessione erunt horum h⁴ posteris.

18 Nam distortè quidem ambulatura est cum eo i⁵ primum,

19 Timorem & metum adductura super eum: & cruciatura eum eruditione sua, donec crediderit anima ipsius & tentaverit ipsum in statutis suis.

20 Sed rursus redibit ad ipsum recta & latificabit ipsum,

21 Detegens ipsi occultas res suas.

22 Si seductus fuerit, deseret ipsum, & tradet ipsum k⁶ potestati casus ipsius.

23 Conserva occasionem, & cave à malo:

24 Ac ne pudeas / precio animæ tuæ.

25 Nam est pudor adducens peccatum, & pudor est m⁷ glotiosus & gratus.

26 Ne suscipias personam n⁸ damno animæ tuæ, ac ne reverearis ad ruinam tuam.

27 Ne prohibeas sermonem tempore salutis,

28 Ac ne occultes sapientiam tuam o⁹ ut bellus videaris.

29 Nam sermone cognoscitur sapientia, & eruditio ex verbis linguæ.

30 Ne contradicas veritati p¹⁰ullo modo, sed verecundia cohibetor q¹¹ ne mentiaris inopia eruditionis tuæ.

31 Ne verecunderis confiteri peccata tua, neque vim affer defluctioni fluminis.

32 Ne substernas te ipsum r¹² cuiquam stulto, ac ne suscipias personam potentis.

33 Ad mortem usque certa pro veritate, & Dominus Deus pugnabit pro te.

34 Ne sis audax lingua tua, iners verò ac remissus in tuis operibus.

35 Ne sis tamquàm leo domi tuæ & tamquam ex viso proclivis ad percutiendum inter famulos tuos.

26 Ne esto manus tua extenta ad accipiendum, ad reddendum verò contracta.

CAPUT V.

NE innitaris pecuniis tuis, ac ne dixeris sufficientes mihi sunt ad vitam,

2¹ Ne persequaris animam tuam & robur tuum: ambulando in viis cordis tui.

3 Ne dixeris, quis in me iudicem ageret propter opera mea? nam Dominus a² omnino injuriam tuam ulturus esset.

4 Ne dixeris, peccaveram; ecquid mihi adfuit molestum? nam Dominus est lóganimus, nequaquam verò dimissus te.

5 De expiatione ne securus esto b³ quum abundaveris, addendo peccata peccatis;

6 Ac ne dixeris, miseratio illius multa est, multitudinem peccatorum meorum expiabit.

7 Nam misericordia & ira apud ipsum s⁴ira sunt; sed super peccatores incubabit ejus indignatio.

8 Ne differas te ad Dominum convertere; neque dejicias c⁵ de die in diem.

9 Subitò enim prodibit ira Domini, qua atteris quando curam abjeceris ejus, & tempore ultionis disperderis.

10 Ne innitaris pecuniis d⁶ injustè partis: nã

nihil adjuvatura sunt e⁷ quo die ultio adducetur.

11 Ne ventiles ad omnem ventum, neque pergas in omnem viam: ita est peccator bilinguis.

12 Esto stabilis certa tua intelligentia, & unus esto sermo tuus.

13 Esto celer⁸ ad bene audiendum, estoque ex veritate vita tua, & cum tolerantia respon- sionem rectam eloquere.

14 Si tibi est intelligentia, respondeo proximo sin minus, manus tua super os tuum esto.

15 Gloria & ignominia in loquutione est, & lingua hominis est g⁹ ruina ipsi.

16 Ne voceris s¹⁰ufurro, ac lingua tua ne infidiator:

17 Nam furi quidem inest laboriosa turpitudine, sed bilingui pessima condemnatio.

18 In¹¹ re magna æquè ac parva ne ullam quidem rem ignorato.

CAPUT VI.

IN primis a¹ pro eo quod amicus es ne offi- ciaris inimicus; nã malum hoc nomẽ hereditatem percipiet pudoris & probri: ita peccator bilinguis ignominiam habiturus est.

2 Ne efferas te ipsum in consilio animæ tuæ, ut non huic illud rapiatur, velut taurus, anima tua.

3 Folia tua comede; sed perdes fructus tuos, ac te ipsum relinques ut lignum aridum.

4 Anima prava perdit possessorem suum, qui ludibrium inimicorum ipsam effecturus est.

5 Guttur suave multiplicat amicos suos, & lingua bene loquens multiplicat qui bonis verbis compellent ipsam.

6 Qui pacem colant tecum, multi sunt, consiliarii verò tui unus è millenis.

7 Sic cõparaturus es amicum, in afflictione compara eum; neque citò credas te ipsum ei:

8 Nam est amicus tempore suo, qui non permanet die afflictionis tuæ:

9 Est item amicus qui ad inimicitiam b² traducitur, & certamen c³ probrosum tibi revelaturus est:

10 Item amicus est mensarum particeps, qui non permanebit die afflictionis tuæ;

11 Sed rebus secundis tuis tamquam tu, & in familiares tuos utetur libertate;

12 Sin deprimeris, contra te stabit; & à facie tua occultabitur.

13 Ab inimicis tuis separator, & ab amicis tuis tibi attende.

14 Amicus fidus valida est protectio; quem qui d⁴ adeptus est, thesaurum adeptus est.

15 Amici fidi non est pretium quo permittetur, & nullum est pondus e⁵ æquans pulcritudinem ejus.

16 Amicus fidus medicamentum est vitæ; quem qui timent Dominum, consequentur.

17 Qui timet Dominum, diriget amicitiam suam; quia s⁶ prout ipse est, sic etiam propinqui ipsius futuri sunt.

18 Fili, à juventute tua elige eruditionem, & ad canos usque consequeris sapientiam.

19 Cujus bonos fructus expectato.

20 Nam in elaboratione ejus paululum fatigaberis, sed citò comedes de fructibus ejus.

21 Quàm aspera est valde rudibus! quum in ea non permaneat excors.

22 Tamquam lapis indicaturæ fortis apud illum futura est, nec tardabit abjicere eam:

23 Nam sapientia s⁷ secundum nomen suum est, neque est multis manifesta.

² i. Deo quemadmodum hoc epitheto Hebraei plurimum Deum notare soleat. ³ nempe sapientia se ipsam homini commiserit, quasi dicat, numquam extorquebitur à Deo qui cum se illa communicabit: sic accipitur hoc verbum versu 19. ⁴ Gr. generatio- nes. ⁵ Gr. in primis.

⁶ Gr. in manus casu, Hebraei suu. ⁷ Gr. pro anima tua. ⁸ Gr. gloria & gratia. ⁹ Gr. contra animam tuam.

¹⁰ Gr. ad bellum.

¹¹ Gr. ne quidem secundum unum. ¹² Gr. de mendacis meretricibus suis.

¹³ Gr. homini.

¹⁴ i. ne similiter voluntati tuæ ad eam explendam, aut robori tuo ad demonstrandum illud innitaris. ¹⁵ Gr. ulciscens.

¹⁶ Gr. in abundantiam.

¹⁷ Gr. die in die.

¹⁸ Gr. injustè.

¹⁹ Gr. die induitur.

²⁰ Gr. in auditione tua bona.

²¹ Gr. ruina.

²² id est, utriusque in rebus certo explora voluntatem Dei; ut certior de ea factus securo animo obsequaris.

²³ Gr. pro amico ne &c.

²⁴ Nempe mutabilitatis & inconstantie in amicitia continentis.

²⁵ quasi dicat, ne si tuo ipsius consilio acquiescas ac non aliorum consilia complectaris; laboris ex consiliorum instabilitate, & tamquam taurus ferocius incerto & vago impetu huc illuc feraris: quòd malum alienis ferè consiliis corrigitur.

²⁶ loquutio est ευχαριστική qua sapiens hominem consiliis suis præsentem compellat allegoricè: tua (inquit) consilia sunt velut folia recens enata, quibus si utaris, & fructus tuos & te ipsum ita perderis, ut si quis tenera folia germinaque arborum comederet.

²⁷ Gr. transportatur.

²⁸ Gr. invenit.

²⁹ Gr. pulcritudinis ejus.

³⁰ Gr. secundum ipsum.

³¹ id est, non pluri faciet eam quàm sydium Iapidem quisquis aurum nescit, sed perinde abjicit ut gemmam galus Aëtopicus.

³² id est, sapientum est solum, qui sunt paucissimi.

11 Ne aberres à narra tione senum : etenim didicerunt ipsi à tuis parentibus.

12 Quia ab ipsis discas intelligentiam, etiam ad dandum tempore necessitatis responsum.

13 Ne incendis carbones peccatoris, ne comburaris igne e flammante illius.

14 Ne resiliat à conspectu contumeliosi, ut non infideat velut insidiæ ori tuo.

15 Ne mutuuum des homini potentiori te; quòd si dederis mutuuum, ita esto quasi perdidderis.

16 Ne spondeas supra vires tuas: quòd si sponderis, ita curam habe quasi soluturus.

17 Ne iudicio experiaris contra iudicem, nam secundum opinionem illius f iudicabitur.

18 Cum audace ne g facias iter, ut non sit gravis in te hic enim pro voluntate tua facturus est, & unà peribit huius insipientia.

19 Cum iracundo ne h in eas certamen, fac ne i facias cum eo iter solitarium: ita enim videtur sanguis in oculis illius, quasi nihil esset; & ubi non est auxiliium, ibi deiciet te.

20 Cum stulto consilium ne in eas, nam non posset celare verbum.

21 Coram alieno rem occultandam ne facias: nescis enim quid partiturus sit.

22 Cuius homini ne exponas k animum tuum, & ne referat tibi gratiam falsam ullus.

CAPUT IX.

1 NE sis zelotypus uxoris averfantis in sinu tuo, neque doceas eam contra te disciplinam malam.

2 Ne dedas mulieri b te ipsum, ut i illa supra te ipsum ascendat.

3 Ne occurras mulieri meritoria, ne quando incidas in laqueos ejus.

4 Cum psalteria ne sis assiduus, ne quando capiaris institutis illius.

5 Virginem ne studeas habere notam, ne quando offensionem subeas i increpationibus illius,

6 Ne des te ipsum meretricibus, ut non perdas hereditatem tuam.

7 Ne circumspicias eam per vicos civitatis, etiam in solitariis illius viis ne erres.

8 Averte oculum à muliere formosa, neque studeas habere notam pulchritudine alienam.

9 Nā pulchritudine mulieris multi seducti sunt, & ab ea tamquā ignis amor accenditur: ne ergo accumbas in ulnis complectens eam.

10 Cum muliere nupta ne sedas planē, neque i symbolam cum illa conferas ad vinum:

11 Ne quando declinet anima tua ad illam, tuoque spiritu in perditionem delabaris.

12 Ne relinquantur amicum veterem, nam recens non est æqualis illi.

13 Ut vinū novū amicus novus: si inveteratum fuerit, tū i suaviter comprehende ipsum.

14 Ne invidias gloria peccatoris; nescis enim quæ sit illius subversio.

15 d Ne placeant tibi impiorum placita: memento eos i ad inferos usque minimè iustos fore.

16 Longè absiste ab homine qui potestatem habet occidendi, ut minimè suspiceris timorem mortis:

17 Quòd si accesseris, ne derelinquas; ut non eripiat statim vitam tuam.

18 Cognosce te e medios laqueos pervadere, & in projecturis murorū civitatis ambulare.

19 Pro viribus tuis conjecturam fac de fal-

tero, & cum sapientibus ini consilia; cum intelligentibus esto confabulatio tua, & tota narratio tua de lege altissimi.

20 Viri iusti sunt convictores tui, & in reverentia Domini esto gloriatio tua.

21 g Opera artificum laudatur opus, & dux e Gr. manus populi sapiens sermone suo.

22 Formidabilis est in civitate tua vir h ver-bosus, & qui præceps est sermone suo odio futurus est.

CAPUT X.

1 Iudex sapiens erudit populum suum, & principatus intelligentis ex ordine institutus est.

2 a Qualis est iudex populi, tales etiam sunt ministri ejus; & qualis est dux civitatis, tales omnes habitatores ejus.

3 Rex rudis perdit populum suum, civitas verò intelligentia potentum habitabitur.

4 In manu Domini est potestas huius terre, & eū qui utilis est in ea suscitabit suo tēpore.

5 In manu Domini est prosper succensus viri, qui faciei literati gloriam suam appositurus est.

6 De ulla injuria ne irascaris proximo, & ne agas quicquā b contumeliosis factis:

7 Odiosa est, coram domino & hominibus superbia, & i ab utrisque ejicitur delictum iniustum.

8 Regnum à c gente una ad alterum traducitur propter injuste facta, & contumelias, pecuniasque dolo partas: quomobrem superbit terra & cinis?

9 Avaro etenim nihil est iniquius:

10 Nam hic etiam suam ipsius animam venalem efficit, quia d dum vivit i abjiciunt eam interanea ipsius.

11 Longam infirmitatem refecat medicus & qui rex est hodie, cras etiam moriturus est:

12 Mortuo enim homine hæres serpentum & bestiarum ac vermium futurus est.

23 Principium superbia est quum homo absistit à Domino, quum ab opifice suo absistit e animus ipsius:

14 Nam principium peccati est superbia; & qui tenet eam contumeliis quidem abornandis afficit, sed subvertetur tandem.

15 Propterea f admirabiles inducit castigationes Dominus, & tandem subvertit eos:

16 Thronos magistratum tollit dominus, & collocat mites in loco illorum intus:

17 Radices gentium superbarum evellit Dominus, & plantat in gloria humiles earum loco:

18 Regiones gentium subvertit Dominus perdens eas usque ad fundamenta terræ.

19 Sustulit ex eis, eosque perdidit;

20 Et amovit e terra memoriam eorum.

21 Non est à creatione indita hominibus superbia, neque ira animi natis mulierum.

22 Semen g securum est eorum qui reverentur Dominum, & pretiosa planta eorum qui diligunt ipsum; semen h ignominiosum est eorum qui non attendunt legi semen i errabundum est eorum qui mandata transiliunt.

23 k Inter fratres qui dux ipsorum est honoratus est; sed qui reverentur Dominum in oculis illius sunt honorati.

24 Ante sortem principatus est reverentia Domini, duritas verò superbiaque amissio.

3 i. ne provocet & irrites hominem sceleratum. e Gr. flammam.

f Gr. iudicabitur eum: hebraicis. g Gr. ambules in via.

h Gr. facias.

i Grac. ambules eum eo iustitiam.

k Gr. cor: ut ver.

a Gr. finis tui. id est, tui carissima: in Dom. 28 54.

b Grac. animam tuam: sic deinceps Nempe quæ ex lege viro subiecta est & tenetur lege illius, Ro. 7 1. & 1. Cor. 7. 9. quam obrem vtriusque appellatur infra ver. 12.

i. quam illa increpabitur facti sui nomine.

aliud est symbolum, id est, hospitalis tessera, aliud vero symbolum, id est, collatum pretium nomine hospitii, hic vero planē de symbolum verba accipienda sunt.

c Gr. cum latitia d Grac. ne placeas tibi placitum impiorum.

hunc versum cum præcedente putamus conjungendum prout duo membra inter se respondent, pro eo quod est, neque illocum gloriam appetas: neque studia & institutum vitæ. i. unquam.

e Gr. in medio laqueorum. f Gr. propinquus.

Gr. manus

Gr. linguar: ius supra. 8. 4.

a Gr. secundum iustitiam populi. f. d. etiam, &c.

b Gr. contumelia.

Hunc locum ex sermonis Hebraici comparatione hoc modo reddimus, & sequentium verborum ratione docetur enim sequentibus primū ut ab hominibus expelluntur potentes qui auctoritate sua abutuntur; deinde vero ut deturbantur à Deo, sive morte sive iudicis extra ordinem effectis.

c Gr. gente ingenitum.

d Gr. in vita ejus.

i. nihil minus quam suam ipsius animam possidet, quum eam perinde exponat ac si ultrò omnes hominis partes etiam intimæ conclamarent nullam animæ rationem habere à se.

i. & longam tyrannidem pestemque reipublicæ refecat mors.

e Gr. cor. f Gr. mbrificat (ut ita loquamur) Dominus in iudicio.

h Gr. securitatis.

i Gr. ignominiosus

i Gr. erroris.

k Grac. in medio fratrum.

i. antequam vir bonus obtineat principatum & honores sortitur apud Deum, tamen tam est in pretio quam magistratus ullus; ut contra qui dignitatem obtinet, si improbus est, nullus est pretii

est principatus.

25 Divitis & gloriosi, ac pauperis, horum gloriatio est reverentia Domini.

26 Non est justum ut pauper intelligens afficiatur ignominia, neque convenit gloria affici virum peccatorem.

27 Magnates quidem, iudicesq; & potentes afficiuntur gloria, sed non est eorum quisquam major eo, qui reveretur Dominum.

28 Famulo intelligenti ministrabunt liberi; & vir scientia præditus, quum eruditur, non obmurmurabit;

29. Ne sapietem age in opere tuo faciendo, neque gloriosum age tempore angustia tua.

30 Nam melius est ei qui operatur & abundat omnibus, quam qui gloriosum agit & indiget pane.

31 Fili, mansuetudine gloriam compara animæ tuæ, & da honorem ei prout digna est.

32 Eum qui peccat in animam suam quis justum pronunciet? & eum qui vitam suam afficit ignominia quis ornet gloria?

33 Pauper afficitur gloria propter scientiam suam, dives verò afficitur propter divitias suas:

34 Is autem qui in paupertate afficitur gloria, quâto magis etiam afficeretur in divitiis?

CAPUT XI.

1 Sapietia humilis viri exaltabit caput ipsius, & inter magnates faciet ut confideat.

2 Ne laudes quemquâ de pulchritudine ipsius, neq; abomineris ullum ex aspectu ipsius.

3 Parva est inter volucres avis, sed principatus est condimentorum dulcium fructus illius,

4 De amictu vestimentorum ne gloriaris, & die honoris ne extollaris; nam admirabilia sunt opera Domini, occultaque opera ejus hominibus.

5 Tyranni multi resederunt à humi, & is de quo nulla fuerat suspicio gestavit diadema.

6 Multi potentes ignominia valde affecti sunt, & gloriosi traditi in aliorum manus.

7 Priusquam perquisiveris, ne crimineris: cognosce primum, atque tum increpa.

8 Priusquam audiveris, ne respondeas; & in medium sermonum ne immitas verbum.

9 De re quæ non attinet te, ne litiges, & in iudicio peccatorum ne confideas.

10 Fili, ne in multis occupentur actiones tuæ; nam si multis incubueris, non eris innocens; & si persequaris multas minimè consequeris; & si aufugeris, minimè effugies.

11 Est qui defatigatur laborans & festinans, atque eo magis deficitur.

12 Et ignavis indigens sublevatione, deficiens robore, & abundans paupertate, quem oculus Domini f. beneficentissimè intuetur, & quem erigit ex abiectione ipsius.

13 Cujus exaltavit caput è contritione, & de quo multi contemplantes admirati sunt.

14 Bona & mala, vita & mors, paupertas divitiæque sunt à Domino.

15 Sapietia, scientiaque, & cognitio legis à Domino; charitas & viæ bonorum operum ab eo sunt.

16 Error & tenebræ creatæ sunt cum peccatoribus; sed qui exsultant in malis, cum eis malum consenescit.

17 Donum Domini permanet piis, & benevolentia ejus successum bonum confert in seculum.

18 Est qui ditescit attentione & parcimonia sua: atque hæc portio ipsius est è mercede ipsius, videlicet quæ exponitur sequente versu.

19 Quod quum dicit ille, inveni requiem & jam comedam indefinenter de bonis meis, nescit tamen quale tempus præteribit ipsum, ut ea relinquat aliis moriens.

20 Consiste in federe tuo, & versare in illo, atque in opere tuo veterasce. videlicet quod tu cum Deo ini-

21 Ne admireris opera peccatoris, sed crede Domino, & permane in labore tuo. visti & accepta ab eo promissio-

22 Nam leve est factu in oculis Domini, ut quam citissimè ditet pauperem. num fide confirmasti te in fua-

23 Benedictio Domini est in mercede pii, qui hora cita progerminat benedictionem ipsius. tione tua per-

24 Ne dicas, quæ est utilitas mihi g ab officio? & quæ deinceps mihi futura sunt bona? mäsimum: ut exponitur sequente v.

25 Ne dicas, sufficiunt mihi, & satis multa sunt mihi quæ habeo, quid ergo deinceps affligem me in vita mea? Gr. placit.

26 Tempore bonorum est malorum oblivio, & tempore malorum non est bonorum recordatio. hic versus ad

27 Nam facile est coram Domino, ut die mortis reddat homini secundum opera ipsius. præcedentia per-

28 Afflictio horæ oblivionem deliciarum efficit, hominis verò consummationem revelatio operum ipsius. tinet illius ho-

29 Ante mortem beatum ne prædices quemquam; etiam de liberis suis vir agnoscitur. minis qui dicit

30 Ne quemvis hominem inducas in domum tuam: nam multæ sunt insidiæ diaboli. se usurum rebus

31 Ut perdix venatrix in cavea, ita est cor superbi, & velut speculator invadens ad ruinam: presentibus, &

32 Nam bona in mala convertens insidiatur, etiam iis qui stant à suis partibus imponit maculam. quandoquidem

33 E parva scintilla multæ conficiuntur prunæ, & homo peccator in sanguinem insidiatur multum. sibi bona adsunt

34 Attentè cave à malefico: nam res pravæ fabricatur, ne quando indat tibi maculam in seculo duraturam, se mala oblivio-

35 In domum recipere alienum, & te pervertens conturbatione abalienabit te à rebus quæ tibi propriæ sunt. ne sepulcrum,

7 ironicis principium versus accipiendū est. Alluditur autem ad proverbium, qui canem alit externam, &c.

CAPUT XII.

1 Quando benefacis cognosce cui facias, & quæ referetur gratia tuis beneficiis. Gr. erit.

2 Benefac pio, & retributionem consequeris, quod si non ab ipso, at ab altissimo.

3 Non erunt bona ei qui assidue incumbit in mala, & qui misericordie beneficentia non gratificatur; da pio, ac ne peccatorē suscipias.

4 Benefac humili ac ne des impio, impedito panes tuos, ac ne des ei, ut non illis potestatem in te comparet: nam duplicia mala b cõ-

peries obvenire tibi pro bonis omnibus quibus eum affeceris. vel reperies tibi.

5 Nam etiam altissimus peccatores odit, & piorum gratia redditurus est ultionem; sed custodit eos ad diem illum validum ultionis eorum, da viro bono, ac ne suscipias peccatorem.

6 Non ejicitur secundis rebus amicus iste, sed non occultus erit in adversis inimicus. Hic versus de

7 Secundis rebus alicujus tristes sunt inimici ejus, adversis autem illius etiam amicus separatur. improborum a-

8 Ne credas inimico tuo in seculum. micitia dicitur hoc modo, quum bene est: non ag-

9 Nam sicut æs affert æruginem, sic etiam pravitas. gnoscatur ami-

ci infidi, ac pro-

ind: ejici non possunt, sed re-

bus adversis non erit obscura illorum inimicitia, quod argumentum hoc toto capite exornatur.

5 virum hoc loco ex Hebræorum usu accipe, pro eo qui divitiis aut alia re præstat: atque hoc pacto constabit antithesis.

2 Gr. in medio magnatum. b Gr. virum. c Gr. hominem: sic deinceps.

2 i. quemadmodum considerato homine indignum est, ut se de suis vestibus efferat, ita etiam indignum est, ut de honoribus gloriatur, cum tam variè à Deo subministrantur exitus.

d Gr. in pavimentis.

e Gr. non est tibi.

f Gr. ad bona.

2 i. cum omnibus hominibus qui à natura peccatores sunt, sed alii sapietiam à Deo obtinent præcedente versu. alii in naturali sua constitutione viciati sunt.

² nempe vitium
affert amicitia,
ut res rebus ad-
iunctis æruginē.
³ i. experieris
hac cautione
adhibita non fo-
re tibi damno-
sam illius ærugi-
nem, quam alio-
qui ex diuturno
contagio contra-
cturus esse.

² pravitas illius.
10 Etiam si abiciat se & inflexus ambulet,
insiste animæ tuæ & custodi ab illo *ipsum*: sic
eris erga ipsum tamquam qui abstergit specu-
lum, & cognosces ³ non intulisse æruginem
ad extremum usque.

11 Ne statuas eum apud te ipsum, ne quan-
do quum subverterit consistat in loco tuo; ne
colloques eum ad dexteram tuam ne quando
sedem tuam quærat occupare, & tandem
cognoscas sermones meos, & pungaris verbis
meis.

12 Quis misereatur incantatoris à serpente
morsi, aut omnium accedentium bestis? sic
hominis peccatorem accedentis & se admi-
scentis peccatis ejus *nemo miserturus est.*

13 Horam *unam* tecum permanebit in sta-
tione justa, sed si declinaveris, nequaquam
perdurabit:

14 Ac labiis quidem suis aget suavem ini-
micus, sed in animo suo verlabit consilia te in
foveam evertendi:

15 Oculis suis lacrymabimur, sed si occasio-
nem invenerit, non poterit impleri sanguine;
mala si obveniant tibi ibidem priorem quam
te invenies illum, & quasi velit succurrere
supplantabit calcem tuum.

16 Caput suum movebit, & applaudet ma-
nibus, & hinc illic susurrabit multa, ac vultum
suum commutabit.

CAPUT XIII.

1 Qui attrectat picem, inquinabitur ea; &
qui communicat cum superbo, similis
fiet ei.

2 Pondus a superans vires tuas ne tollas in
vita tua, & cum eo, qui robustior est te aut di-
tior te, ne communices.

3 Quid communicatura esset olla cum le-
bete? illa si allidet, eadem conteretur.

4 Dives quum injuriam fecit, b rogatur ta-
men; pauper quum injuriam fecit, hic etiam
minatur amplius.

5 Si utilis fueris, c opera tua utitur; quod
si deficiaris; afflictorus est te.

6 Et si habueris, victor erit tuus; quin-
que exhausit te, tum non laborabit ipse.

7 Si opus te habuerit, & seducet te arri-
dens tibi, & faciet tibi spem alloquens te bo-
nis verbis & dicens quid opus est tibi?

8 Sed pudore afficiet te ² cibus tuis bis aut
ter *oblatus*, donec exhau erit te, & a tandē de-
ridebit te; ac postea videns te derelinquet te,
& caput suum movebit adversum te.

9 Attentē cave ne seducaris mente,

10 Et ne abiciaris ³ hac lætitia cordis tui.

11 Accersente potentiore te, esto ut qui sub-
ducit se? & eo magis te perget accersere.

12 Ne irruas, ut non detrudaris nullo judi-
cio habito; & ne longē absistas, ut non tradaris
oblivioni.

13 Ne des operam ut ex æquo alloquaris
eum, & ne credas pluribus verbis ejus: nam
multa loquutione probaturus est te, & tam-
quā arridens perquisiturus res occultas tuas.

14 Immercioris est, qui non custodit ser-
mones: nam afflictioni tuæ & vinculis non
parciturus est.

15 Conserva & attende valde ut audias,
nam cum casu tuo obambulas.

16 Audiens ista, in somno tuo vigila.

17 Tota vita dilige Dominū, & invoca eū

ad salutem tuam.

18 Omne animal diligit simile sibi, & om-
nis homo diligit ⁶ propinquum sibi.

19 Omnis caro congregatur cum suo gene-
re, & ad similem sibi agglutinatur vir.

20 Quid communicaturus esset lupus cum
agno? similiter peccator cum pio?

21 Quæ pax esset hyenæ cum cane? & quæ
pax diviti cum paupere?

22 Ut venationes leonum sunt onagri in
deserto, ita pascua divitum *sunt* pauperes.

23 Ut abominationi *est* superbis abjectio,
ita *est* abominationi apud divitem pauper.

24 Dives ⁷ jactatus statuminatur ab ami-
cis, pauper verò cadens amplius ab amicis de-
pellitur.

25 Divitis collapsi multi sunt defensores;
quum restacendas eloquutus est, tamen ju-
stum ipsum pronunciant:

26 Si humilis lapsus est, increpatur ipse; si
enunciaverit e verbum intelligentiæ, non ta-
men tribuitur ipsi locus.

27 Divite loquente omnes silent, etiam
sermonem ejus exaltaverunt ad nubes usque.

28 Paupere loquente dixerūt, quis iste *est*? &
si offenderit amplius, subvertere solent ipsū.

29 Bonæ *sunt* divitiæ quibus non inest pec-
catum, & mala paupertas in ore impii.

30 Cor hominis mutat vultum ipsius, sive
ad bona *spectet* sive ad mala: nam animus in
delectatione virens bonum vultum efficit.

31 Vestigium cordis ⁸ in bonis *versantis* est
vultus virens, inventio autem parabolarum
est flaboriosa cogitatio.

CAPUT XIV.

1 **B**eatus est vir qui non labitur ore suo, ac
non pungitur peccatorum multitudine:

2 Beatus quæ non condemnat anima ipsius,
& qui non decidit de spe sua in Dominum.

3 Viro a lordido non *sunt* bonæ divitiæ, & ² Gr. parvi verbis.
viro in. ido quorsum pecuniæ?

4 Qui colligit b subtrahendo animæ suæ col-
ligit aliis; & de bonis illius faciet delicias alijs.

5 Qui sibi ipsi malus est, cuinam erit bo-
nus? non enim lætatur de pecuniis suis.

6 Non est pe, or eo qui sibi ipsi invidet, at-
que hæc re. tributio *est* malitiæ illius.

7 Nam si benefecerit *sibi*, invitus facit, & ⁶ Gr. in ultimo.
tandem declarabit malitiam suam.

8 Invidus ad aspectum oculi malus *est* a-
uertens aciem, & dispiciens animas.

9 Avari oculus non impletur parte, & in-
justitia improbi exsiccat animam ipsius.

10 Oculus malus invidet pani, & indigens
est in mensa sua.

11 Fili, prout habueris, tibi ipsi benefacito,
& oblationes dignè offero Domino.

12 Memento mortē non tardare, & pactum
d cum sepulcro non fuisse demonstratū tibi.

13 Antequam moriaris benefac amico, &
pro facultate tua extēde *beneficium* & dato ei.

14 Ne defrauderis die bono, & pars cupi-
ditatis bonæ ne prætereat te.

15 Nonne alteri relicturus esses labores
tuos? & defatigationes tuas e divisuris hære-
ditatem?

16 Da & accipe, & f sanctē regito animā tuā:

17 Nam non est in sepulcro cur alimen-
tum quæras.

18 Omnis caro tamquā vestimentū vete-

^d Græc. una fer-
mentari.

ⁱ i. te evertum
iudificabitur, nec
amplius dissimu-
labit odium: lo-
quutiones sunt
paræmiæ, ut 2.
Reg. 19. Psal. 22.
& alibi passim.

^d Gr. supra te.

^b Græc. rogant ip-
sum: Hebrais.

^f Apostrophe ad
pauperem.
^g Gr. operatur, in
te: Hebrais.

² id est, uno aut
altero convivio
obstringet te ita
ut pudori futu-
rum sit tibi, nisi
operam tuam u-
niverfam ei com-
modaveris arbi-
tratu ejus.
^d Gr. in ultimo.
³ i. hac inani ho-
noris specie, quæ
te imprudentem
videtur primum
lætitia perfun-
dere.

⁴ puta in seipsū.
^g d. qui verba
non temperat &
librat coram po-
tentioribus, is vi-
te suæ pessimè
consulit.

⁵ i. quisquis cum
potentioribus
versaris, etiam
tum quum dor-
mis istud docu-
mentum meum
cogitare debes.

⁶ id est, condi-
tione non ab-
mitem.

⁷ vel ejus
procellis & re-
rum adversarum
fluctibus.

^e Græc. insolligen-
tiam.

⁸ i. quod jamque
bona præsentia
percipit & iis cū
delectatione
fruitur cui com-
modo ex adver-
so opponitur pa-
rabolarum in-
ventio, id est,
quum torquen-
dus est animus
in dictis excogi-
tandis, aut rebus
pervestigandis
quæ fugiunt nos
^f Gr. cum labore.

^b Græc. ab animæ
sua.

^c Gr. in ultimo.

^d Græc. sepulcrum.

^e Gr. in divisione
hereditatis.
^f Gr. sancti scate.

g Gr. morte.

rafcit: nam hæc constitutio est inde à seculo, g omnino moriturus es.

19 Quemadmodum folium virens in densa arbore illud abjiciente & hoc producente, ita etiam se habet generatio carnis & sanguinis, illa moritur, hæc verò gignitur.

20 Omne opus putrescens deficit, & cum eo abiturus est opifex illius.

21 Beatus vir qui cum sapientia res honestas meditatur, & qui intelligentia sua res sanctas differit;

22 Qui considerat vias suas cum corde suo, etiam res occultas¹ illius percipiet mente: h persequere illam ut vestigator, & i velut insidiator vias illius explora.

23 Qui flexus inspicit per fenestras illius, & ad januas illius auscultat:

24 Qui versatur proxime domum illius, & pangit ad muros illius palum, statuens tentorium suum ad manum illius:

25 Hic diversabitur in diversorio² bonorum, ponet liberos suos sub tegmine illius, & sub ramis illius acquiescet.

26 Protegetur ab illa adversus æstum, & in gloria illius diversabitur.

CAPUT XV.

¹ Quæ antè dicta sunt inde à versu 21.

1 Qui reveretur Dominum facturus est² ista, & potitur cognitione legis adipiscetur illum:

2 Quæ tamquam mater occurret ipsi, & tamquam a virginalis conjunx excipiet ipsum.

3 Cibabit ipsum pane intelligentiæ, & bibendam præbebit ipsi aquam sapientiæ.

4 Statuminabitur super illam, ac minimè inclinabitur; & incumbet illi, ac minimè pudore afficietur.

5 Nam efferet eum supra proximos ipsius, & in medio Ecclesiæ operiet os ejus.

6 Lætitiæ & coronam exultationis adipiscetur, & nomen æternum erit hæreditarium ei.

7 Nequaquam verò homines insipientes illam reprehensuri sunt, & viri peccatores nequam visuri illam,

8 Procul abest à superbia, & viri mendaces non faciunt mentionem illius.

9 Non est speciosa laus in ore peccatoris quoniam à Domino non est immissa ei.

10 Nam per sapientiam prædicanda est laus, & Dominus prosperum ei successum daturus est:

11 Ne dicas, per Dominum factum est ut deficerem: nam quæ odio habet ea non faceres.

12 Ne dicas, ipse finxit me; nam non habet opus viro peccatore.

13 Omnem rem abominandam odit Dominus: itaque b non amatur illa ab iis qui reverentur ipsum.

14 Ipse à principio quum fecit hominem permisit ipsum consilio ipsius, dicens, si voles, custodies mandata & fidem, faciendo quod placet.

15 Apposuit tibi ignem & aquam, ad utrum volueris extende manum tuam.

16² Coram hominibus est vita & mors: 17 Et utrumcumque placuit dabitur ipsi.

18 Nam multa est sapientia Domini, & validus est potentia & videns omnia,

19 Et oculi ejus intuentur eos qui reverentur ipsum, & ipse cognoscit omne opus hominis.

20 Non præcepit cuiquam ut faciat impiè nec dedit cuiquam peccandi licentiam.

21 Est procella quam nemo videre potest; verum plurima ipsius opera sunt in abditis.

22 Opera justitiæ ejus quis annunciare, aut quis sustinere possit? nam + longè est fedus ipsum & exquisitio rerum omnium in morte.

23 Qui submittit se, cogitat ista; sed vir insipiens res stultas seductus cogitat.

24 Audi me, fili, & discite scientiam, atque ad sermones meos attende h animo tuo.

25 Ostendam i pensitate eruditionem, & accuratè enuntiabo scientiam ejus.

26 Nam ex judicio Domini sunt opera ejus inde

¹ puta sapientia, de qua sequentia omnia dicuntur per allegoriam elegantissimam ut est Prov. 9. h Gr. exi post illa. i Gr. insidiare viis illius.

² i. quo in diversorio omnia bona à Deo circumfluunt.

a Gr. virginis.

b Græc. non est amata.

² i. humano genere in Adamo. hic autem frequentes analogia sententiam illuminant.

CAPUT XVI.

1 NE expetas inutilem liberorum multitudinem, neque lateris de filiis impiis, si multi fuerint: ne lateris de ipsis, nisi ad sit ipsi reverentia Domini.

2 Ne fidenter incumbas vitæ illorum, neque invidiaris illorum multitudine:

3 Præstat enim justus unus aliis mille,

4 Et mori sine liberis quàm impios habere liberos.

5 Nam ab uno intelligente a instrui civitas habitatoribus potest, impiorum verò tribus civitò desolabitur.

6 Multa hujusmodi vidit oculus meus, & potentiora his audivit auris mea.

7 In congregationem peccatorum accenditur ignis, & in gentem contumacem exardescit ira.

8 Non fuit placatus in omnes illos veteres gigantes, qui defecerat robore insipiente suo:

9 Non pepercit viciniam Loti, quos abominatus est propter superbiam ipsorum:

10 Non misertus est gentis b perditæ eorum qui procedebant cum peccatis suis quæ c perpetraverant.

11 Atque ita sexcenta millia peditum quæ collecta fuerant, in duritia cordis ipsorum flagellans, miserans, verberans, cui anque Dominus misericordia & eruditione conservavit, nam si quis fuerit dura cervice in populo, mirandum est istud si impunè tulerit:

12 Misericordia enim & ira sunt apud illum.

13 Celeriter princeps est a placidissimus aut effundens iram: prout est multa misericordia ejus, ita etiam reprehensio ejus; quemque secundum opera ipsius judicaturus est.

14 Non effugiet cum rapina peccator; ac minimè deficiet pii tolerantia.

15 Omni misericordiam beneficentiæ da locum: nam quisque secundum opera sua inventurus est: Dominus induraverat Parhonem ne cognosceret ipsum, ut agnoscerentur efficacitates ipsius rebis creatis sub cælo: omni creatura misericordia ejus manifesta est, nam lucem suam ac tenebras¹ adamante dispescuit.

16 Ne dicas, à Domino abscondat & apud excelsum quis mei memor futurus est?

17 In populo e quam plurimo nequaquam erit recordatio mei: nam quæ est anima mea inter res creatas immensas?

18 Ecce cælum & cælum g summum, abyssus, & terra, & quæ in eis sunt, ad aspectum ejus commoventur, totus mundus qui factus fuit & qui est, ad voluntatem ejus.

19 Vna montes ipsi & fundamenta terre respiciente ad ea Domino, concutiuntur tremore.

20 Neque condignè cor de istis cogitare potest: nam vias illius quis percipiat animo?

21 Est procella quam nemo videre potest; verum plurima ipsius opera sunt in abditis.

22 Opera justitiæ ejus quis annunciare, aut quis sustinere possit? nam + longè est fedus ipsum & exquisitio rerum omnium in morte.

23 Qui submittit se, cogitat ista; sed vir insipiens res stultas seductus cogitat.

24 Audi me, fili, & discite scientiam, atque ad sermones meos attende h animo tuo.

25 Ostendam i pensitate eruditionem, & accuratè enuntiabo scientiam ejus.

26 Nam ex judicio Domini sunt opera ejus inde

a Gr. eo habitabitur civitas.

Gen. 6.

Gen. 19.

Exod. 14.

b Gr. perditionis.

c Gr. fecerant.

d Gr. placidissimus.

Exod. 9. 16.

¹ i. firmissimè & validissimè: nam adamantium, ex natura gemmæ appellamus quicquid invictum est & robustissimè, ut Jsmenias apud Plutarchum dicitur.

amoris inter populares vincula esse adamantina ad rempub. continendam.

e Gr. plur.

f Gr. immensa creatura.

g Gr. cali.

² puta commoventur: quod à verbo oportet repeti.

³ comparatio est à minore, & sensus integerrimo.

+ i. ne tum quidem quum ad tempus mortis pervenit homo, aut fedus Dei perfectè comprehendere, quantumvis sit eruditus ac pius, aut opera perquirere & per vestigare potest, quemadmodum sapiens in Ecclesiaste docet.

h Gr. corde.

i Gr. in pondere eruditionem & in accuratè.

¹ Gr. à factura ipsorum inde à principio; & ² ex quo facta sunt, disposuit partes eorum.

¹ Gr. generationes generationum. ² i. quo tempore creabat Deus, nihil effecerunt omnia; sed tantum fuerunt præfinita ad mandatum Dei. ³ nimirum quam creata sunt à Deo ⁴ Gr. animam: ut Levit. 21. 1. ⁵ Gr. reversio ipsorum est.

27 Ornavit in seculum opera sua, prout in manu ejus sunt principia illius in generationem quamque: neque esurierunt neque fatigata sunt in opificiis ejus, neque defecerunt ab operibus ejus.

28 Alterum non fuit alteri angustia.
 29 Et in seculum usque non sunt immorigera sermonie ejus:

30 Nam ⁶ postea in terram respiciens Dominus implevit eam bonis suis.

31 ^m Cadaver omnis animantis tegit superficies illius, & in illam ⁿ revertuntur ipsa.

CAPUT XVII.

¹ Dominus creavit è terra hominem.

2 Et rursus in eam convertit ipsum.

3 Dies ^a numeratos & præfinitum tempus dedit ipsis, quum daret ipsis potestatem in ea quæ super terram sunt:

4 Et induens eos robore ^b pro conditione ipsorum, secundum imaginem suam fecit ipsos:

5 Imposuit timorem ejus cuilibet carni, ut bestiis & volucris dominaretur.

6 Sed partem tribuens in sua similitudine ^c sexto loco dedit ipsis mentem, ^d septimoque sermonem ad interpretationem efficacitatum ejus.

7 Consilium, & linguam, oculosque, aures & cor dedit ad cogitandum illis; scientia intelligente implevit eos, bonaque & mala demonstravit eis:

8 Adhibuit oculum suum ad corda eorum, dedit ut per secula gloriari possint de factis mirabilibus ipsis; ut intelligenter charrent opera ipsius,

9 Et ^e nominatissimam sanctificationem ipsius electi laudent:

10 Adjecit eis scientiam, & legem vitæ hereditariam dedit eis, ut percipiant animo se nunc mortales esse:

11 Fedus ^f perpetuum statuit cum eis, & judicia sua demonstravit eis.

12 Magnificam gloriam viderunt oculi eorum, & ^g gloriosam vocem ejus audivit auris eorum, quum diceret eis,

13 ^h Attente cavete ab omni injustitia, & mandata eis singulis de propinquo daret.

14 Non sunt absconditæ ab oculis ejus viæ illorum, perpetuò sunt ei ⁱ expositæ; sed omnis homo à juventute ad res malas ^j spectat: itaque non potuerunt corda sua pro lapideis facere carnea.

15 Nam ^k quum dividerentur gentes totius terræ, unicuique genti constituit ducem; sed assumpsit Jisraelem ^l pro parte sua; quem ut primogenitus est nutrit eruditione, & in partem communicans lucem dilectionis non dimittit eum.

16 Quapropter omnia opera ipsorum sunt tamquam sol coram illo, & oculi illius assidue intuentur vias ipsorum.

17 Non fuerunt occulta ab eo injusta ipsorum facta, sed omnia peccata ipsorum exposita fuerunt Domino; Dominus verò, qui bonus est & agnoscit figmentum suum, neque dimisit eos, neque reliquit ^m quin parceret ipsis.

18 Nam ⁿ misericordia ^m in virum est tamquam sigillum penes ipsum, & gratiam ⁿ erga hominem velut pupillam conservat, imperti-

^a Gr. numeri.

^b Gr. secundum.

^c Nempe post quinque ^d id est, sensus instrumenta, quæ cum reliquis animantibus homini sunt communia.

^e Gr. sextum.

^f Gr. septimum.

^g Gr. nomen sanctificationis.

^h Gr. seculi.

ⁱ Gr. gloriam vocem.

^j Gr. attendite.

^k sed hoc potest unus qui promissit Deus, Jechezk. 1. 19. & 36. 26.

^l Gr. in divisione gentium.

^m Deu. 32. 8.

ⁿ Gr. sibi partem.

^o Gr. parcens.

^p hanc germanam esse hujus versus interpretationem nobis tacentibus confirmant adjuncta omnia: sensus est, Deum arcano suo consilio habere ob signatam misericordiam suam, quam suos in gratiam accepturus & velut pupillam oculi conservaturus est.

^q Gr. viri.

^r Gr. hominis.

ens filiis suis filiabusque respicientiam; postea vero exurgens retribuit ipsis, retributionem inquam ipsorum retribuet in caput ipsorum.

19 Verumtamen respicientibus conversionem dedit, & revocavit eos qui tolerantiam deserebant.

20 Revertere igitur ad Dominum, & relinque peccata: precare ^o in os, & minus offende.

21 Reduc te ipsum ad altissimum, & converte ab injustitia: nam ipse dux futurus est te nebris ad illustrationem ^p salutarem:

22 Et valde odio haberem abominandam.

23 Altissimum quis laudet in sepulcro, loco viventium & edentium celebrationem?

24 A mortuo, tamquam si non esset, perit celebratio.

25 Vivens & incolumis corde laudat Dominum.

26 Magnam esse misericordiam Domini Dei nostri, & placationem revertentibus ad ipsum sanctè:

27 ⁴ Non enim posse omnia inesse hominibus, cum non sit immortalis filius hominis.

28 Quid lucidius sole? at hic tamen deficit: item vir qui cogitat carnem & sanguinem.

29 Potentiâ ^q quidè altissimi celi ⁶ ille considerat, sed homines omnes sunt terra & cinis.

^o Gr. ante faciend. & minus offendiculum.

^p Gr. salutis.

^q ac propterea illos Dei misericordia opus habuisse.

^r q. d. cum sol ipse quantacumque sit luce præditus amittat eam non mirum est si homo quoque deficit, qui nihil nisi humanam à natura sapit humanam & carnalimodo.

^s Gr. altissimi celi.

^t nempe qui vivit & incolumis est corde, v. 25.

^u hic quidem Deus agnoscit, ad quem omnis potestas in celo terraque pertinet; sed hoc à gratia, non autem ex natura est: qui enim potestatem a-

^v ser terra & cinis supremam celi potestatem agnoscere?

^w Nempe rebus creatis omnibus ut ortum & interitum navent, & penes ipsum solum in rebus omnibus consistat perfectio, ut decet sequentia.

^x Gr. effectit.

^y Gr. inattatit.

CAPUT XVIII.

¹ Qui vivit in seculum, is creavit omnia ^a communi lege.

2 Dominus, solus justus, cum non sit præter eum aliter qui fecit habitabilem mundum palmo manus suæ, cujus voluntati obediunt omnia: nam ipse rex omnium est, distinguens in eis potentia sua à prophanis res sanctas.

3 Cuius ^a contulit ut enunciet opera ipsius? aut quis pervestigavit magna ipsius facta?

4 Robur majestatis ipsius quis enumeret? & quis propositurus sit ^b enerrationem miserationum ejus?

5 Non possunt minuere aut addere, neque pervestigare possunt ^c homines mirabilia opera Domini.

6 Quum absolverit homo, tum principium est; quumque desiverit, tum dubitaturus est unde incipiat.

7 Nam quid est homo? & quis usus illius? quodnam est bonum illius? & quod malum illius?

Numerus dierum hominis, ut sint plurimi, est annorum centum: sed ^c cuique præfinitum obdormiendi tempus omnium ratiocinio non potest computari: tamquam gutta aquæ è mari, & tamquam calculus arenæ, ita sunt mille anni inter dies seculi.

9 Propterea longanimus est Dominus erga illos, & diffundit misericordiam suam in illos.

10 Vidit & agnovit exitum eorum malum futurum esse:

11 Propterea copiosam adhibuit placationem suam.

12 Misericordia hominis est erga proximum suum:

13 Misericordia verò Domini erga omnem carnem,

14 Arguens, erudiensque, docens, & convertens, ut pastor gregem suum.

14 Excipientium eruditionem miseretur, & festinantium ad judicia ejus.

16 ² Fili, à secundis rebus utens ne præbeas

ⁱ vide ut secundis & adversis rebus, sive abundes sive indigeas, sive des, sive petas, ut sermonem tuum temperes, & omnem offensam avitas.

^j in bonis ne des, reprehensionem.

reprehensionis argumentum, neque in ulla oratione molestiam sermonis improbi.

17 Nonne æstum sedat ros? sic melior est sermo donatione.

18 Ecce nonne sermo superat donationem bonam? at utrumque est penes hominem gratia præditum.

19 Stultus ingrati exprobrat, & donum invidi tabefacit oculos.

20 Priusquam loquaris disce, & ante invaliditatem cura.

21 Ante iudicium compara te ipsum ut beneficias; & hora animadversionis placationem e consequeris.

e Gr. invenis.

22 Antequam infirmeris, abjice te continentia, & tempore peccatorum demonstra conversionem.

f Gr. justificari.

23 Ne impedias quoniam reddatur tempestive votum, neque differas ad mortem usque f ut iuste facias.

24 Antequam voveas, compara te ipsum, ac ne esto similis viro tentanti Dominum.

g nempe si temere tentaveris Dominum, ut Ecclesiast. g Gr. in aversione facies. h Gr. in die divitiarum.

25 Recordare indignationem ³ venturam diebus mortis, & tempus vindictæ ³ venturam quum faciem avertet Deus.

26 Recordare tempus famis tempore abundantie, paupertatem & indigentiam ^h quando eris dives.

27 A matutino ad vespertinum usque commutatur tempus, & omnia ista sunt cita eorum Domino: homo sapiens in re qualibet religiosè metuet, & diebus peccatorum attentè cavebit à delicto; insipiens verò non observat tempus.

28 Omnis vir intelligens sapientiam & eruditionem agnovit,

i Gr. invenis.

29 Et ei qui adeptus est illam celebrationem tribuit.

30 Qui intelligentes sunt ii quoque sermonibus sapientiam tentantur, & destillant paucissimas a curatas in vitam. ^k optima est fiducia in Dominum solum, ⁴ quando quidem mortuum cor adhæret rei mortuæ.

k Gr. melior. ⁴ ætiologiã hanc accipio hoc modo: Deus solus vivens, adeoque vita ipsa est, ac proinde quisquis alteri quam Deo confidit, non tantum rem mortuam pro vivente amplectitur, sed etiam ipse jam eo mortuus est quod derelinquit vitam. l Gr. ne eas poss. m Gr. gaudium inimicorum tuorum.

31 Ne sequaris concupiscentias tuas, sed prohibe te à tuis appetitionibus,

32 Si suppeditaveris animo tuo rem quam concupiscit, quæ lubet ipsi, facies ^m ut gaudeant inimici tui de eo, qui invident tibi.

33 Ne lateris de multis deliciis tuis, neque requiras consilium illarum ^{adipiscendarum}.

34 Ne fias pauper convivium ex generatione frequenter exhibendo, quum nihil est in marisupio tibi: nam famosus est insidiator tuæ ipsius vitæ.

CAPUT XIX.

1 Operarius ebriofus non solet ditescere, & qui nihili facit res parvas paulatim ruit:

2 Vinum & mulieres seducunt intelligentes; & qui agglutinatur scortis, est audax;

a Gr. in traducio no majore.

3 Tinea & vermes hæreditario jure possidebunt illum, & arefiet a traductus in exemplum infamie maximæ.

b Gr. animam suam.

4 Qui verò credit se illis, levis est animo; & qui peccat in se ipsum delinquit.

5 Qui latatur de constitutione prava, condemnabitur; qui verò oculum contra voluptates intentum habet, coronam parat vitæ suæ.

c Gr. non pugnantis non ver.

6 Qui compos est linguæ suæ, cum altero sine pugnis traducet vitam; & qui odit loquacitatem, minimè afficitur malo.

7 Nunquam repetas sermonem, & nihil ti-

bi detrimento erit.

8 Ne enarra apud amicum aut inimicum ^d rationes alienæ vitæ; & ¹ nisi in te redundatum esset crimen peccati, ne reveles:

d Gr. v. ita alienas. ¹ i. nisi tu ipse dissimulando operares te crimine, aut suspicio ne criminis.

9 Nam qui audiverit te, & observaverit te, is suo tempore odio habiturus est te.

10 Audivisti sermonem? moriatur apud te & bono animo esto; non enim rumpet te.

11 A sermone stultus cruciatur doloribus, ut à fœtu parturiens.

e Gr. a facie sermonis.

12 Ut sagitta fixa in femore hominis, ita est sermo in ventre stulti.

f i. non magis à stulto contineri potest, quam fœtus à parturiente, aut sagitta à transfixo homine.

13 Argue amicum, ne quando fecerit; & si fecerit, ne quando pergat:

14 Argue proximum, ne quando dixerit; & si dixerit, ut non repetat:

15 Argue amicum; nam sæpe existit vana calumnia, & ne cuius sermoni credito ^f animus tuus.

f Gr. sor.

16 Est qui labitur sermone, sed non ex animo, ecquis autem est qui non sit lapsus lingua sua?

g i. ne prius trans versus abripiaris ira quam ex proximo cognoveris id cuius nomine putabas irascendum.

17 Argue proximum antequam mineri, & concede locum legi Altissimi quum ira vacas.

18 Reverentia Domini ^g principium est quod ad accipiendum proximum adducis, & sapientia ab eo dilectionem comparat: cognitio mandatorum Domini est eruditio vitæ, & qui faciunt res placentes ei, percipiunt immortalitatis ^h fructum: reverentia à Domino est tota sapientia, & omni sapientia adest effectio legis & cognitio omnipotentia eius, ⁴ servus qui dicit Domino, ut placet tibi non faciam; & si postea faciet, irritat altorem suum.

g Gr. principium accipiendi.

h Gr. arborem, metonymicè Hebraismus.

⁴ explicatio: proximè præceditis dicti ab exemplo domestico: ut servus qui te reveretur herum suum, sapit & facit voluntatem ejus agnoscens imperium ejus, sic etiam pius hos officiorum gradus profectur erga Deum & Dominum suum.

19 Improbitalis scientia non est sapientia; neque est prudentia, ubi consilium peccatorum est.

20 Est improbitas quæ eadem abominanda est, sed est insipiens qui parum valet sapientia.

21 Præstat timidus qui trepidat in intelligentia, eo qui abundat prudentia & transgreditur legem Altissimi.

22 Est astutia accurata quæ ipsa injusta est, & est qui pervertat gratiam in proferendo iudicio; sed qui iuste iudicia pronunciat hic sapiens est.

23 Est qui pravè agens flexus ambulat in pulsatifque; sed apud se plenus est ignito dolo.

24 Una quidem deflectit vultum, & surdum voluntariè agit, sed ubi non cognoscitur ^k prius te afficiet malo.

25 Etiam si præ tenuitate roboris impeditus fuerit à peccando; si occasionem inveniit, afficiet malo.

26 Ex aspectu cognoscitur vitæ, & ex loquacitate personæ specie cognoscitur qui valet mente.

27 Ornatus viti, & risus dentium, gressifque hominis enunciant constitutionem ejus.

28 Est redargutio quæ intempestiva est, & qui tacet eam, is quoque prudens est.

⁵ quasi dicat, scitè distinguenda est inter eos qui certa malitia improbè in peccatis se ipsos occupant, & eos qui animi imbecillitate obducuntur: quæ duo genera deinceps amplificuntur. i Gr. pulsatif. k Gr. pravenset tibi malefaciendo. ⁶ nempe quam percipiatur aut cognoscatur à te.

l Gr. occasione persona.

CAPUT XX.

1 Quemadmodum melius est redarguere, quam occultè indignari: sic qui redarguenti confitetur, à detrimento prohibebitur.

2 Ut concupiscentia eunuchi de vitanda puella, ita est qui quis vi exercet iudicia.

3 Est tacens qui sapiens deprehenditur, & est aliquis odiosus præ multa loquacitate sua.

culpam. ² i. corrumpuntur quidem iudices, sed iudicia ipsa ac potius iustitia minimè: nam iustitia non est ab hominibus, qui circumveniuntur, sed à Deo, cuius integritas in dicendo jure non magis ab homine corumpi potest quàm ab eunuchio impotentissimo virgo; quod enim differtur, non aufertur iudicio ipsius ineluctabili.

4 Est tacens eo quod non habet respon-
sionem, & est tacens qui opportunitatem novit.

5 Vir sapiens tacitus est ad opportunitatem usque; procax vero & insipiens opportunitatem transiit.

6 Qui abundat sermone, abominationi est; & qui potentiam sibi arrogat, odio est.

7 Quam pulchrum est hominem reprehensum declarare respicientiam! sic enim voluntarium peccatum fugiturus es.

8 Placent quidem mala viro peccatori, sed inventum est ad detrimentum ipsius.

9 Est donatio quae tibi non profutura est, & donatio est cujus dupla futura est retributio.

10 Accidit diminutio propter gloriationem sed est qui per humilitatem extulit caput.

12 Est qui parvo emit multa, sed illa persolvit septuplo.

12 Sapiens se ipsum reddit sermonibus amabilem, stultorum vero gratia effunduntur.

13 Donatio insipientis non est tibi si acceperis profutura, similiterque etiam invidentis, propter necessitatem a ab eo impositam: nam oculi eius spectant ut pro uno accipiant multa.

14 Pauca dabit; sed exprobrabit multa, & aperiet os suum tamquam praeco.

15 Hodie mutuo dabit, & cras repetet, odiosus Domino & hominibus vir hujusmodi.

16 Stultus dicit; non est amicus mihi, non est gratia beneficiorum meorum:

17 Qui comedunt cibum meum sunt vani lingua.

18 O quoties & quam multi istum derisuri sunt! nam neque illud quod habuit, accepitum recto sensu dedit; neque similiter quod non habet ipsi perinde est.

19 Lapsus a pavimento tolerabilior est quam lapsus a lingua: ita ruina malorum studiosè advenit.

20 Homo ingrassus sermo intempestivus in ore rudium assidue futurus est.

21 Ab ore stulti prolata reprobatur parabola; nequaquam enim dicit eam tempore suo.

22 Est qui vetatur peccare pra indigentia, ac ne in sua quidem quiete compungitur.

23 Est qui perdit se ipsum pudore, & quidem personae observatione seipsum perdit.

24 Est qui gratiam ex verecundia promittit amico, deinde gratis eum inimicum parat.

23 Labes mala est in homine mendacium, & in rudium ore assidue versatur.

26 Optabilior est fur quam mendax assiduus; utriusque verò perditionis hereditatem consequentur.

27 Mores hominis mendacis sunt signum alieni sunt: sed pudor ejus comitatur ipsum assidue.

28 Sapiens provectorus est se ipsum sermonibus, & vir prudens magnatibus placiturus.

29 Qui colit agrum suum, altiore faciet acervum suum; & qui magnatibus placet, veniam exorabit injustitiae suae.

30 Xenia & dona excacant oculos sapientum, & velut pastomis ori indita avertunt reprehensiones.

31 In sapientia occulta, & thesauro abdito, quae nam est utrobique utilitas?

32 Praestat homo occultans stultitiam suam homini occultanti sapientiam suam.

33 Praestat tolerantia infraeta in quaerendo Domino, homini suam ipsius vitam sine Domino agitati.

2 Tamquam a serpente fuge a peccato: nam si accesseris ipsam, mordebit te.

3 Dentes leonis sunt dentes ejus, tollentes animas hominum?

4 Similis gladio ancipiti est omnis iniquitas, plagae illius non est curatio.

5 Insultatio & contumelia desolant divitias; ita superbiorum domus desolabitur.

6 Precatio pauperis ab ore ipsius ad aures solum illius; sed iudicium illius studiosè advenit.

7 Qui odit reprehensionem, vestigio insitit peccatoris; sed qui reveretur Dominum, convertetur ex animo suo.

8 Notus est longinquo est, qui valet lingua; sed consideratus novit, quum ille labitur.

9 Qui aedificat domum suam pecuniis alienis, est qui colligit sibi ipsi lapides ad tumulum sepulturae suae:

10 Stuppa coacta est iniquorum congregatio, & consumit eos flamma ignis ad perditionem.

11 Via peccatorum lapidibus quidem complanata est; sed in extremo ejus est mortis fovea.

12 Qui custodit legem Domini, tenet intelligentiam ejus:

13 Assumptio autem sapientiae est consummatio reverentiae Domini.

14 Non erudietur is qui non est solers.

15 Solertia enim est quae multiplicat acerbitatem.

16 Cognitio sapientis velut inundatio multiplicari solet & consiliu ejus ut castus fons vite.

17 Intestina stulti similia sunt contracto vase: nullam scientiam non tenent in vita sua.

18 Sermonem sapientem quum audiverit scitus, laudat eum & adhibet sibi; si non eum audivit qui caret intelligentia, & displicet ipsi & avertit eum post tergum suum.

19 Narratio stulti est tamquam onus in via: in labiis vero intelligentis invenitur gratia.

20 Os prudentis in Ecclesia requiri solet.

21 Tamquam domus deleta, ita est stulto sapientia: cujus sermones si cum animo reputentur, cognitioni hominis vacantis intelligentia sermones insunt quos nequeas perquirere.

22 Pro pedicis est in pedibus dementium eruditio & velut manica ad manum dexteram.

23 Stultus in risu extollit vocem suam, vir autem solers vix placide arrisurus est.

24 Tamquam mundus aureus est prudenti eruditio, & tamquam armilla imposita brachio dextero.

25 Pes stulti fito insertur in domum alterius, sed homo peritus multarum rerum pudore ab ea continebit se.

26 Imprudens a foribus flexus in domum introspicit, sed vir eruditus consistit foris.

27 Ruditas est hominis qui auscultat ad fores, prudens vero ignominiam istam gravabitur.

28 Multiloquorum labia res narrant quae non attinent ipsos prudentum vero sermones statera ponderantur.

29 In ore stultorum est cor ipsorum, in corde autem sapientum est os ipsorum.

30 Quum execratur impius satanam, is suam ipsius animam execratur.

31 Inquinat suam ipsius animam susurro; & ubicumque inquilinus fuerit, odio futurus est.

C A P U T XXII.

1 Lapidem conspurcato comparatur piger, & quisque exhibet ignominiam ejus.

2 Stercori bubulo est sterquilinis comparatus.

1 Fili, quum peccasti, ne pergas amplius; sed priorum causa deprecare.

1 Lapidem conspurcato comparatur piger, & quisque exhibet ignominiam ejus.
2 Stercori bubulo est sterquilinis comparatus.

Gr. ejus.
Gr. bona meis.
Gr. panem.
id est, duobus nominibus in ludibrium iste traducitur: primum enim donum ipsius non est donum, quum alia mente donaverit quam donatorem hilarem & gratiosum de-
cet, deinde vero tam dolet de re donata, quam si ea carere minime potuisset hic autem duo sunt Hebraismi sententia mea: mentis in accipiendi verbo, quum bene Hieronymus observavit, ut Exod. 25, 2. deinde ellipsis negationis ad notum in posteriore membro.
Gr. accepit.
i. ultro se offerit ac diligenter in metaphora.
i. hominis in grati atque in epi sermones alieni sunt: sed appositio in verbis Hebraeis gratiam habitum esset Latino sermone insolens.
Gr. mendacis.
Gr. ignominia.
Grac. operatur.
Gr. sapientia
Gr. thesau-
rum non apprensus
qua utilitas in ambobus? pleonasmus Hebraicus.
Gr. non aversabilis.
i. circumdanti & quasi rotis huc illuc versanti instabilitate maxima.

id est, quum pauper divitem contumeliosum deprecatur, aures quidem illius, sed animum minime afficit, ac propterea iudicium Dei contumeliosum hominem affecturam est duritiam tantam & inhumanitatis nomine.
Grac. consummatio eorum est flamma.
nempe in studienda lege Domini: nam hic versus & sequentes sunt duorum precedentium exegetici.
Gr. amaritudinem.
Grac. ad se applicat.
i. sibi ipsi applicat; sic accipiendum docet antithesis.

Gr. citius in domo.

Gr. auscultans.

qui homicida est a principio, mendacium & impiorum pater.

^k Gr. sanguines.

tur piger; quem quisquis tollit, manum solet excutere.

3 Pudor patri est in genitura filii carentis eruditione, & filia talis ad detrimentum gignitur.

4 Filia prudens haeres viri sui futura est: quae autem pudore afficit eum, ad tristitiam genitoris afficit.

5 Patrem virumque pudore afficit audax, sed apud utrosque ignominiosa futura est.

6 Musicorum sonorum in luctu narratio in-tempestiva est, flagella vero & correctio tempore sapientiae:

7 Liberi qui cum vita bona educantur, suorum genitorum abscondunt ignobilitatem; liberi qui in contemptu & ruditate exsultant, inquinant nobilitatem cognationis suae.

8 Conglutinat testam qui docet stultum, & excitat dormientes e profundo somno; narrat dormitanti qui narrat stulto; nam a consummata narratione dicet, quid est?

9 Mortuum desse, quia defecit eum lux, & stultum desse, quia defecit eum intelligentia.

10 Suavius desse mortuum, quia requievit: 11 Nam stulti vita b gravior est morte.

12 Luctus mortui septemdiarius est, sed stulti ac impii luctus perdurat omnibus diebus vitae ejus.

13 Cum insipiente ne habeas sermonem multum, neque ambules cum eo qui caret intelligentia: nam ut nullo sensu est, omnia tua nihili facturus est.

14 Cave ab illo ut molestiam non habeas & c¹ quilibet eius minimè inquineris.

15 Declina ab illo & requiem d² consequeris, & nequaquam securus esto in dementia ejus:

16 Plumbo futurum esset aliquid gravius, & si quod aliud nomen est rei alicui graviori plumbo.

17 Arenam, & salem, & massam ferri facilius est ferre, quam hominem vacantem intelligentia.

18 Coaxatio lignea devincta ad aedificium concussione non dissolvitur: ita cor statum natum super e consulta cogitatione nullo tempore timore perterrebitur.

19 Cor fundatur super intelligente cogitatione est³ velut ornatus arenati in pariete xyphi.

20 Valli in alto sui ex adverso venti, nequaquam mansuri sunt.

21 Ita cor meticulosum in cogitatione stulti ex adverso cuiusque timoris, minimè permanurum est.

22 Qui pungit oculum, elicit lacrymas; & qui pungit cor, provocat sensum.

23 Qui mittit lapidem in volucres, abigit illas, & qui probris afficit amicum, dissolvit amicitiam.

24 Si in amicum strinxeris gladium, ne desperes: est enim g reconciliationis via.

15 In amicum si aperueris os, ne vereris; est enim componendi ratio, praeterquam ex probro, superbiaque, & arcana revelatione, & doloso ictu: ex his enim omnis amicus aufugit.

26 b Fide utere erga propinquum in paupertate illius, ut lateris rebus secundis illius.

27 Tempore afflictionis permane apud illum, ut cohaeres sis hereditatis illius: neque enim temper i circum haerentem constitutionem oportet contemnere, neque admirabilis est dives qui non habet mentem.

28 Ante ignem prae vapor camini & fu-

mus, sic ante k caedes convicia.

29 Amicum protegere non erubescam, & a conspectu ejus nequaquam abscondam me;

30 Quod si mala mihi per ipsum evenerint, quisquis audiverit cavebit ab illo.

31 O si quis inderet mihi ad os meum custodiam, & ad labia mea sigillum solers; ut non corruerem repente ab illa, & me non perderet lingua mea.

CAPUT XXXIII.

1 Domine pater & dominator totius vitae, ne derelinquas me in consilio istorum, neque finas me inter istos cadere.

2 (Quis institueret in cogitationem meam flagella, & in corde meo eruditionem sapientiae?) ut in peccatis errore commissis tu mihi parcas Domine, & non finas eorum contumelias qui ex professo peccatores sunt:

3 Ut non multiplicentur errores mei & abundant peccata mea ad contritionem; itaque corruam coram adversariis, & gaudeat de me inimicus meus, si quorum spes procul est a misericordia tua.

4 Domine Pater & Deus vitae meae, elationem oculorum ne tribuas mihi, & giganteum animum semper amove a servis tuis.

5 Spes inanes & cupiditates averte a me, & contine semper eum qui cupit servire tibi: ventris appetentia & concubitus ne occupet me, & animo impudenti ne tradas me famulum tuum.

6 Audite, liberi, eruditionem oris veracis; quam qui servabit, minimè deprehendetur labiis ipsius.

7 In sua imprudentia intercipientur peccator, & conviciator superbusque offendit istis.

8 Juramento ne assuefacias os tuum, & nominare sanctum ne assuecias.

9 Nam quemadmodum famulus a non paucis vibicibus afficitur, de quo assidue habetur quaestio, ita qui jurat & Deum semper nominat, a peccato minimè mundus erit.

10 Vir qui multum jurat plenus est iniquitate, & non abscedet a domo ejus flagellum.

11 Quum abundabit peccatum ejus in ipso, etiam si despexerit peccatum dupliciter.

12 Quod si inaniter juravit, justus non habebitur: nam implebitur domus ejus b indultis flagellis.

13 Est sermo circumvestitus morte, ne deprehendatur iste in hereditate Jahakobi.

14 Nam a piis omnia haec abstinentia sunt, qui in peccatis non involventur.

15 c Intemperanti juramento ne assuefacias os tuum: huic enim d culpa inest peccati.

16 Recordare patris & matris tuae, nam inter magnates confidebis,

17 Ne forte oblivioni tradaris coram illis, & consuetudine tua ipsius marcescas, velles enim te non natum esse, & diem execrereris partus tui.

18 Homo consuescens sermonibus e probro, omnibus diebus suis nequaquam erudetur.

19 Duo genera f multum peccant, & tertium adducit iram:

20 Animus fervidus ut ignis ardens, qui non extinguitur donec consumtus sit:

21 Homo scortator peccas in suo ipsius corpore, qui non desinit donec ignem accenderit.

22 Scortatori homini quilibet cibus suavis est, nequaquam cessaturus est donec moriatur.

23 Homo digrediens e cubili suo, dicens cum animo suo, quis videt me?

24 Tenebrae

¹ qui ex professo peccatores sunt, prout sequente ver. nominantur: relativum praecens antecedenti ex Hebraeorum usu.

² i. ut non finas me per erroris peccata committere, tamquam si parceres flagellis & eruditioni meae, ac proinde me non domitum manu tua peccatis permitteres: sic accipiendum docent sequentia.

³ ut justa sit compositionis hujus uno dicit, duo ver sus conjungendi sunt: quod quicunque non animad verterunt plurimum in hujus loci interpretatione laborarunt, sensus est, servum de quo propter maleficia continua habetur quaestio, eodem loco habendum esse

atque hominem juramenti deditum: ut usque reu esse peccati, hoc versu, & inde siner flagellatui iri, vers. seq.

a Gr. non minuitur a vrbis.

⁴ nepe quod peccat, & quod despiciens peccati gravitatem Deu ipsum despicit, & in peccatis magis ac magis involvitur.

b Gr. inductione.

⁵ nempe juramentum eiusmodi: nam in sermone de iuramentis pergit usque ad ver. 18.

c Gr. intemperantia.

d Gr. sermo.

e Gr. probri.

⁶ haec tria proponit deinceps ad finem usque capitulis, hominem animo astuantem.

ver. seq. adulteris usque ad ver. 32. & adulteram, reliquo cap.

f Gr. multiplicata peccata.

a Gr. in consummatione.

b Gr. super mortem est.

c Gr. excusio.

¹ i. ne per ludibrium pedes excutiat contra te, & velut ramentis pedum in te coniectis te ipsum commaculet.

d Gr. invenies.

² i. si dissimulares secure dementia stulti, tandem experientia cognoscere eam plumbo

& si qua alia res gravior plumbo nominari potest, longe gravior esse, ut sequens verius explicat.

e Gr. consilis.

³ i. convenientissimum est, quae admodum in xyphis sive hypathris ambulationibus atque gymnasiis convenientissimum est parietes arenae aut marmoreo aut quabili & poluissimo incrustari.

f Gr. arena, id.

g Gr. regressio.

h Gr. fidem posside.

⁴ i. non decerit bonum ex praesente specie temporibusque judicare

i Gr. civ. in scriptura.

24 Tenebræ circumstāt me, & parietes tegunt me, & nemo videt me, quid vereretur peccata mea minimè recordabitur altissimus:

25 Cui timori sunt oculi hominum, quasi non noverit oculos Domini altissimi millies sole lucidiores esse,

26 Qui inspicunt omnes vias hominum, & considerant in partes occultas usque,

27 Cui antequàm hæc omnia crearentur nota erant omnia, similiterq; postquam consummata sunt pervidet omnia.

28 Hic in plateis civitatis vindicabitur, & ubi non suspicatus fuerit deprehendetur.

29 Similiter etiam mulier relinquens virum suum, & g hæredes ex alio parans.

30 Etenim primùm non paruit legi Altissimi, ac secundo in virum suum deliquit, tertio verò scortatione adulteravit, & ex alio viro præbuit liberos.

31 Hæc in Ecclesia producet, & in liberos hujus animadversio erit.

32 Non mittent in diversum filii istorum radicem, & rami istius non ferent fructum:

33 Relinquet ad execrationem memoriam sui, & probum istius non delebitur.

34 Ita cognoscent qui reliqui facti fuerint, nihil esse melius reverentia Domini, & nihil suavius eo qui attendit mandatis Dei.

35 Gloria magna est sequi Deum, & longitudo vitæ in eo sita est, h ut accipiaris ab illo.

CAPUT XXIV.

1 Sapientia laudat a seipsam, & in medio populi sui gloriatur.

2 In Ecclesia Altissimi os suum aperit, & coram potentia ejus gloriatur, dicens,

3 Ego ex ore Altissimi proveni, & tamquam nebula coeperui terram:

4 Ego in excelsis locis tentorium habui, & fuit thronus meus in columna nubis:

5 Rotunditatem cæli circuii sola, & in profunditate abyssorum ambulavi:

6 In fluctu maris & in tota terra, atque in omni populo ac gente acquisivi:

7 Et apud hæc omnia quasi vi requiem, ut in hereditate alicujus commorarer.

8 Tunc mandavit mihi creator omnium, & qui creavit me fecit ut quiesceret tentorium meum, dicens,

9 In Jahakobo tentorium pone, & hæres esto Jeruschalaimis.

10 Ante seculum à principio creavit me, & in secula minimè defectura sum; in tentorio sancto coram illo ministravi.

11 Atque ita Tzijone stabilita sum, in civitate sanctificata similiter fecit ut quiescerem, & Jeruschalaimis est potestas mea,

12 Itaque radicata sum in populo affecto gloria, in parte Domini, hereditatis ipsius.

13 Tamquàm cedrus in Libano exaltata sum, & tamquàm cupressus in montibus Chermonis:

14 Tamquàm palma Hengedi exaltata sum, & tamquam plantæ rosæ Jerichuntinæ:

15 Tamquam olea decora in specioso cæpo, & tamquam plantanus ex aquis exaltata sum:

16 Tamquam cinnamomum, & tamquam pila aromatica, & tamquam myrrha electa b emisi odorem bonum:

17 Tamquam galbanum, & onyx, stacteq; & tamquam thuris vapor in tabernaculo.

18 Ego velut terebinthus extendi ramos

meos, suntque c gloriosi & gratiosi rami mei.

19 Ego tamquam vitis germinans protuli odorem bonum; & flores mei d afferunt fructum gloriosum & divitem.

20 Ego mater sum dilectionis optimæ, reverentiæque, & cognitionis & spei sanctæ:

21 Quas cōmunicō cū liberis meis omnibus, semper futuras iis qui inducuntur ab ipso.

22 Accedite ad me qui cupitis me, & fructibus meis quos gigno implemini:

23 Nam memoria mei dulcior est melle, & hereditas mea favo mellis.

24 Qui comedunt me, adhuc esurient; & qui bibunt me, adhuc erunt sitientes mei.

25 Qui auscultat mihi, pudore nō afficietur unquā; & qui colunt me, non aberrabunt.

26 Hæc omnia dicit liber federis Dei altissimi.

27 Lex quam mandavit nobis Mosche hereditariam in congregationibus Jahakobi: ne deficiatis, quin robore valeatis in Domino: ut confirmet ipse vos, agglutinamini ipsi: Dominus omnipotens Deus solus est, neque est amplius præter ipsum servator:

28 Qui implet omnia tamquam Pischon sapientia sua, & tamquam Tigris diebus novorum fructuum:

29 Qui replet tamquam Euphrates intelligentia, & tamquam Jarden diebus messis:

30 Qui demonstrat tamquam lucem eruditionem scitam, & tamquam Gichon diebus flavescens segetis.

31 Non g agnovit primus perfectè illā, si militèrque ultimus non pervestigavit illam:

32 Nam ex mari plurimæ emergunt cogitationes illius, & consilium illius ex abyssomagna.

33 Ego sapientia tamquam fossa ducta è flumine,

34 Et tamquam aquæ ductus, processu in paradysum:

35 Dixi, irrigabo optimum hortum meum, & inebriabo areolam justum meam:

36 Ecce autem factus est mihi ex fossa fluvius, & ex fluvio meo factum est mare:

37 Qui eruditionem tamquam matutinum tempus illustro, & demonstro eam in longinquum usque.

38 Quia doctrinā ad prophetiā effundo, quā relicturus sum in generationes æternas.

39 Videtis me non mihi soli laborasse, sed omnibus qui exquirunt illam.

7 id est, infinito fonte, metaphoricè.
8 hoc est, ut eos qui accipiunt me efficiam prophetas, ex quorum ventre (ut loquitur Christus) profluunt rivi salutis aque Joan. 7. 18. atque huc spectat vit auctor, quam exemplum suum adduceret sequens.

CAPUT XXV.

1 Tribus reb. speciosa effecta sum & sur-
t rex speciosa coram Domino, coram Domino & hominibus:

2 Concordia fratrum, & amicitia propinqui, & viro ac muliere quibus inter ipsos cōvenit.

3 Tria verò genera odit anima mea, & infensus sum valde vitæ illorum.

4 Pauperem superbum, & divitem mendacem, senemque mœchum a minima prædium intelligentia.

5 In juventute tua si nihil coegeris, quomodo poteris in senectute tua b consequi?

6 Quam speciosum est canitie judicium, &

g Gr. hereditate.

h Sap. 3. 4.

h Gr. te accipi.

i. seipsum prædicat per spiritum Dei iis laudibus quæ sequuntur inde à versu 3. Grac. utram suam.

de quo vide Gen. 14. sic autem legendum cum libri veteres ostendunt, tum ipsa sententia. Grac. dedi.

Grac. gloria & gratia.
Gr. suis fructus gloria divitiarum.

i. quos mihi dedit pater, ut Christus loquitur Joh. 10.
Grac. operantur in me: metaphora à terra
à vero scopo, qui piorum animis objectus est: sic interpretamur Gracem vocem ex oratione illius, & præcedentis membri comparatione.
Deut. 33.
Gr. diffusam in valere.

de his nominibus quatuor videtur Gen. 2. 11. & sequentibus: pertinent enim ad fluvios duos Euphratem & Tigris, qui Babyloniæ atque Seleuciam fecundant stagnatione sua, ut testatur Herodotus, Diodorus, & Plinius lib. 18. natur. histor. cap. 17. & 18. Hic autem ellipsis est relati, & sequentibus versibus, pro eo quod est tamquam Pischon &c. replent adjacentem agrum.

nam sub illud tempus exundat Euphrates & Tigris, quod significatur voce Gracæ: et si alii interpretantur vindemiam, quæ in Babylonia & circum Euphratem nulla est, dicitur enim τὸ πρῶτον non ἀπὸ τῆς τρυφῆς, id est, a viti sed ab ariditate quæ figet maturatione, & provide ei τρυφῆς & τρυφήτων nomen dedit, quamvis à verbo τρυφῶ deducit Phavorinus.
Gr. consummavit agnosere.

i. deterio: mœchore omni re: creor tantopere, ut vultu testatam faciam latitiam meam.

Gr. minus intelligentia.

Gr. invenire.

M m m m m

senioribus cognitio consilii!

7 Quàm speciosa est senū sapientia, & gloria præditis *decora* cogitatio atque consilium!

8 Corona senum est experientia multiplex,

9 Novem cogitata prædicavi beata esse ex animo meo, & decimū proloquar lingua mea.

10 Homo de liberis latens *beatus est*, & qui

vivens videt ruinam inimicorum:

11 Beatus qui habitat cum uxore intelligente, & qui lingua non labitur, & qui non

servit homini indigno se:

12 Beatus qui adeptus est prudentiam, & qui *eam* narrat ad aures audientium.

13 Quàm magnus est qui adeptus est sapientiam! sed nemo est qui superet reverentem Domini.

14 Dilectio autem Domini supra omnia excellit ad illustrationem.

15 Qui tenet ² eam, cui comparari posset?

16 Reverentia Domini principium est dilectionis ejus, fides verò principium adglutinationis *d* ad illum.

17 ³ Omnem plagam, modò ne plagam cordis; & omnem improbitatem, *e* modò ne improbitatem mulieris;

18 Omnem *f* invasionem, modò ne invasionem ⁴ osorum; & omnem ultionem, modò ne ultionem inimicorum:

19 (Non est caput valentius capite serpentis, neque est animus valentior animo inimici)

20 Habitare cum leone & dracone malim, quàm habitare cum improba muliere.

21 Improbitas mulieris mutat faciem illius, & faciem illius offundit tenebris *ut sit* ⁵ tamquam urfa.

22 Inter propinquos suos accumbens vir illius etiam *g* invitus propter illam ingemiscet.

23 Exigua est omnis improbitas ad improbitatem mulieris, *h* forte peccator accidat illi.

24 Ut ascensus arenosus ad pedes senis, ita est mulier garrula quieto viro.

25 ⁶ Ne accidas ad pulcritudinem mulieris, & mulierem ne concupiscas ⁷ deliciarū causa.

26 Ira, & impudentia, ac turpitudine magna inest mulieri, si suppeditaverit quæ opus sunt viro suo.

27 Cor humile, faciemque mœstam, & plagam cordis *efficit* mulier improba;

28 Manus remissas, & genua soluta quæ non consolatur virum suum in angustia.

29 A muliere principium est peccati & per eam nos omnes morimur.

30 Ne des aquæ effluendi locum, neque mulieri improbæ licentiam exeundi.

31 ⁸ Si non ambulat ad manum tuam,

32 A *h* carne tua rescica illam, da *libellum* & dimitte *illam*.

^c Gr. invenit: sic deinceps.
² illustrationem, de qua proxime dixit.
^d Gr. illius.
³ hi versus propter ellipsin verbi obscuritatem permagnam habere videntur im- merito, quum verbum habeatur vers. 20. quod cum his verbis conjungendum est, sentus est, se à Domino paratum esse omnes plagas perferre ab hominibus, omnes ætus, omnemque violentiam, modò Deus eas plagas, techinas, violentiamque avertat quæ hie describuntur. quam- obrem eas exor- nat auctor se- quentibus, & se- ipsum explicat.
^e Gr. ac non: sic deinceps
^f Gr. induc- tionem.
⁴ i. quam oses & inimici vo- luerint. q. d. mo- dò ne tradatur anima mea desi- derio inimicorū meorum, quem- admodum per- multis locis o- rabat David.
⁵ i. ferocissima, & nemini parcens: similitudo est in scripturis sce- quens, ut 2. Sche. 17. 8.
⁶ Gr. invide.
^h Gr. fors peccato- rum.
⁷ i. ne abicias: quod Latine dicas, ne accidas ad genua aut pe- des mulieris rap- tus amore tur- ma.
⁸ i. propter delicias illius re- turum sperans in delictis.
⁹ Gr. est mulier: sic versus seq.
¹⁰ i. si in te qui vir ipsius es mi- nimè acquiescit, sed se nefariè adjungit alteri discedens à manu tua, cui se data conjungii fide obstrinxerat.
^h Gr. libellum tuum.

5 A tribus formidat cor meum, & à quarti conspectu metuo.

6 Calumnia civitatis, & concio populi.

7 Et obrectatio, ista omnia supra mortem laboriosa sunt:

8 Sed *e* onerosa cordi & luctifica est mulier ^c æmulans zelotypiâ mulierem alteram:

9 Et flagellum est linguæ cum omnibus de re communicans.

10 ² Jugum bouum exagitatum *facit* mulier improba: qui habet eam ita est ut qui prehendit scorpionem.

11 Iram magnam *efficit* mulier ebriosa, & vertiginosa, quæ inhonestam constitutionem suam minimè contegit.

12 Scortatio mulieris in elatis oculis atque in palpebris ejus cognoscitur.

13 In filiam *d* inverecundam confirma custodiam, ut quum invenerit sibi licentiam esse non utatur ea.

14 *e* Impudentem oculum à tergo observa, ac ne mireris si delinquat in te.

15 Quemadmodum viator sitiens os aperit invento fonte, & de omni aqua propinqua bibit; ita adversum omnem palum fessura esset, & adversus telum apertura pharetram.

16 Gratia mulieris delectat virum ipsius, osaque illius pinguefacit scientia illius.

17 Donatio Domini est mulier taciturna atque benevola, neque est *f* quicquam quod pro erudita illius animi commutari possit.

18 Gratia *g* suprema est pudica & fidelis mulier;

19 Neque est pretium ullum æquè penden- dum ac temperans anima illius.

20 Ut sol Domini oriens in altissimis, ita pulcritudo bonæ mulieris est in ornamento domus ipsius.

21 Ut lucerna lucens in lychnucho sancto, ita est pulcritudo vultus *illius* in ætate stata.

22 Ut columnæ aureæ impositæ basibus argenteis, ita sunt pedes speciosi in pectoribus firmis *illius*.

23 Fili, florem ætatis tuæ conserva sanum, ac ne des alienis robur tuum.

24 Quum requisiveris ex omni agro ³ fœ- cundam fortem, sere propria semina fretus bono genere tuo:

25 Ita fœtus tui superstites, & audenter ge- nerolum animum obtinentes, *h* augetcent.

26 Mulier *i* meretrix æqualis ⁴ sui reputa- bitur; quæ autem subest viro, turris *k* defen- dens à morte reputabitur utentibus.

27 Mulier impia in partem iniquo dabitur, pia verò datur reverenti Dominum.

28 Mulier inhonesta ignominiam *l* in virum excitabit, filia verò honesta etiam virum ve- rebitur.

29 Mulier inverecunda ut canis reputabi- tur, quæ autem verecundiam habet reverebi- rur Dominum.

30 Mulier honorans virum suum omnibus apparebit sapiens, quæ autem non honorat eum *m* superbe impia ab omnibus agnossetur.

31 Bonæ mulieris vir beatus est, numerus enim annorum ejus futurus est duplex.

32 Mulier clamosa & loquax spectata est, ad arcendos inimicos *apra*:

33 Et hominis cujusque anima ⁵ quæ simili- ter arcetur istis, in bellicis seditionibus *n* sibi ipsi degendum cogitat.

34 Duob. *nomnibus* afficitur tristitia cor meum,

^c Gr. omni cordis & luctu.

² i. conjuges in- ter se sunt velu- ti conjugati bo- ves: quod si mu- lier improba est, nihil iugo illo miserius.

^d Gr. non averfa- bilem: sic vers. 29.

^e Gr. post impu- dentem oculum observa.

^f Gr. commutatio erudita anima.
^g Gr. super gra- tiam.

³ allegoria quæ electa uxor cum agro fertili com- paratur.

⁴ Gr. magni eva- dent.

⁵ Gr. mercenaria.
⁴ i. porca altili- sic enim Græci appellant *σινδρο* ut à syagro di- stinguatur.

^k Gr. mortis.
^l Gr. contr: teret.
^m Gr. in superbia.

⁵ Grecam vocem aliud ferè signi- ficare novimus; sed si quis adju- cta bene expendit, videbit eam non ex nomine *σινδρο* (ut vul- gus fecit inter- pretum) compo- nendam esse, sed potius ex *σινδρο* quæ posita est precedente ver- su: atque hoc pa- tro hic locus ha- bet evidentiam.
ⁿ Græc an. man- suam transigit.

CAPUT XXVI.

1 Mulieris bonæ beatus est vir, & numerus dierum ejus duplex.

2 Mulier fortis lætitiā affert viro suo, & annos vitæ illius implet a prosperitate.

3 Bona mulier bona portio est, in partem *b* reverentibus Dominum dabitur:

4 Divitis enim ac pauperis animus bonus est erga Dominum, omni tempore vultum habentes hilarem exultant.

¹ Inf. vers. 27.
² Gr. pace.
^b Gr. reverentiam.
² Nempe qui bonam uxorem habet.

meum, & de tertio advenit mihi indignatio:
35 Si vir bellator inopia deficit, & viri intelligentes si o flocci fiunt,
36 Et si quis revertitur à justitia ad peccatū: hūc cōparabit Dominus p ut cædatur gladio.
37 Vix eximitur mercator è delicto, neque justus est à peccato caupo.

CAPUT XXVII.

¹ i. ejus rei qua homines bona fide & conscientia carere possent, ut mercatores & caupones lucro: sic supra 7. 18. alii legunt *diapora*, ut sit sensus, rei pretiosa gratia.
² nempe à justo oculum suum adjicit ad rem indifferentem.
³ *Gr. conteritur.*
⁴ *Gr. per studium in reverentia.*
⁵ i. tamquā spolia adempta ipsi quam inter loquendum excutitur & perturbatione animi ad sermonem fundendum adducitur: elegans metaphora, quā expoant sequentes versus.
⁶ *Gr. operantur.*

1 **R**Ei indifferentis gratia peccaverunt multi, & qui quærit abundare, oculum suum ² avertit.

2 Inter compages lapideas pāgitur clavus; & inter venditionem atque emtionem peccatum a ultrò citròque teritur.

3 Qui non obtinet b studiosè reverentiam Domini, hujus citò subvertetur domus.

4 Dum excutitur cribrum, remanent fordes; similitérque ³ exuvia hominis in eloquutione ejus.

5 Vasa figuli caminus probat, tentatio verò hominis colloquio i; sius probatur.

6 Culturam arboris demonstrat fructus illius, sic eloquutio cogitationis quæ inest cordi hominis.

7 Ante eloquutionem ne laudaveris quæquam, hæc enim est tentatio hominum.

8 Si sequare jus, comprehendes ipsum; & indues ipsum velut talarem vestem gloriæ.

9 Volucres ad similes sibi divertunt, veritas verò ad eos revertitur qui c colunt ipsam.

10 Leo insidiatur venationi, similitérque peccatum iis qui operantur malum.

11 Narratio pii semper est cum sapientia imprudens verò mutatur ut luna.

12 Inter eos qui carèt intelligentia ⁴ observatēpus; inter cōsideratos verò assiduè versare.

13 Narratio stultorum d offensionem est, & risus eorum hæret deliciis peccati.

14 Sermo illius qui plurimū jurat capillos arrigit, & certamen istorum e facit ut obstruamus aures.

15 Effusionem sanguinis facit superbiorum pugna, & cōviciatio illorum gravis auditu est.

16 Qui revelat arcana, amittit fidem, ac nequaquam amicū inventurus est ex animo suo.

17 Benevolentia prosequere amicum, & fidus esto cum eo.

18 Quod si revelaveris arcana ejus, nequaquam persequaris g eum.

19 Quemadmodū enim perdit homo inimicum suum, ita ⁵ perdit propinquum suum.

20 Et quemadmodum si volucrem è manu tua dimiseris, ita propinquum dimisisti; & minimè b venando consequeris ipsum.

21 Ne prosequaris ipsum: nam abstitit procul, effugitque ut dorcas è laqueo.

22 Nam vulnus obligari potest, & de convicio est reconciliatio.

23 Sed qui revelavit arcana, amisit fidem.

24 Qui nutat oculo, fabricatur mala; & qui novit eum, absistet ab eo.

25 E regione quidem oculorū tuorum suave efficiet os suum, & sermones tuos mirabitur; sed postea pervertet os suum, & tuis sermonibus offensiones addet.

26 Permultum ⁶ odi, neque est quem ei comparem, & Dominus odio habiturus est.

27 Qui lapidē in altum mittit, super caput suum mittit, ita plaga dolosa diducit vulnus.

28 Qui fodit foveam, in ipsam incidet.

29 Et qui statuit laqueum, capietur ipso.
30 Malefico mala supervenientia morabuntur apud ipsum, quamvis minimè cognoscat unde adveniant ipsi.
31 Illusio & probrum superbiorum est, vindictaque ut leo insidiatur illis.
32 Laqueo capiētur qui latantur de ruria piorum, & dolor consumet eos ante mortem ipsorum, simultas, & ira, & quæcunque sunt res abominandæ: hujusmodi vir inquam peccator k possidetur istis.

^k *Gr. possessa est istorum: nam vocem Græcam passivè sumit Sira-cides.*

CAPUT XXVIII.

1 **V**Ltori obvenit ultio à Domino, qui peccata ejus b constanter servaturus est.

2 Dimitte injuriam proximo, ac tum deprectanti tibi solventur peccata tua.

3 Homo in hominem conservat iram, & à Domino curationem petat?

4 Et in hominē similem sibi non adhibens misericordiam, pro peccatis suis deprecetur?

5 Quum ipse qui caro est conservet similitatem, ecquis expiet peccata illius?

6 Memento c finis, & desine inimicitias gerere:

7 Ac ne similitatem exerceas in proximum ad corruptionem & mortem; sed in mandatis permane.

8 Memento mandatorum, neque similitatem exerceas in proximum:

9 Et memento federis altissimi, ac ¹ despice d rem ignoratione commissam.

10 Abstine à lite & minues peccata: nam homo iracundus incendit pugnam.

11 Vir peccator amicos turbat, & inter eos qui pacem habent immittit calumniam.

12 Prout est materia ignis, ita accenditur: prout est confirmatio pugnae, ita augetur ignis: prout est robur hominis, ita furor est illius: & prout sunt divitiæ hominis, ita illius extollunt iram.

13 Contentio accelerata accendit ignem; sed pugna accelerans effundit sanguinem.

14 Si flaveris in scintillam, accenditur; si exspueris in illam, exstinguitur, ambo verò ex ore tuo exeunt.

15 Sufurronem ac bilinguem exsecramini: multos enim habentes pacem perdidit.

16 Lingua duplex multos divexavit, & dissipavit eos ab una gente ad alteram:

17 Et civitates munitas sustulit, domosque magnatum subvertit.

18 Lingua duplex mulieres fortes ejecit, & privavit eas laboribus ipsarum.

19 Qui attendit ei, nequaquam requiē consequetur, neque habitabit cum tranquillitate.

20 Plaga flagelli efficit vibicem, sed plaga linguæ confringit ossa.

21 Multi ceciderunt acie gladii, sed nō tam multū quàm qui propter linguam ceciderunt.

22 Beatus est qui protegitur g adversus illam, qui non h expertus est furorē illius;

23 Qui non traxit jugum illius, & vinculis illius non alligatus est.

24 Nam jugum illius jugum est ferreum, & vincula ejus vincula ærea.

25 Mors pessima est i quæ affertur ab illa, & sepulcrum utilius est illa.

26 Illa piis minimè dominatura est, & flammā illius minimè comburentur.

27 Qui derelinquunt Dominū, incident in

^a *Gr. ulciscens à Domino invenies ulionem.*
^b *Gr. servans.*

^c *Gr. ultimorum.*

^d id est, injuriata ab homine acceptam ita diffimula, quasi ab imprudente fuisset facta.
^e *Græc. ignoratiam.*

^f *Græc. secundum materiam: sic sequentia.*

^g *Græc. gente ad gentem.*

^h *Gr. à facie ejus.*
ⁱ *Gr. perit amsid in furorē illius.*

^j *Gr. mors illius.*

⁴ nēpe quo subterfugias eorum consortium, ut docet anthiteto.
^d *Gr. offensio.*

^e *Gr. sepimentū arsum est.*

^f *Græc. effusio sanguinis est superb.*

^g *Gr. poss eum.*

⁵ i. quæ perdit amicum suum retegendis arcana ac si inimicus esset.
^h *Græc. venaberis.*

ⁱ *Gr. mulea.*
^k nempe istum qui regegit arcana amici sui.

^a Sive pardus fœmina, quam mare longe atrociorē esse ac fraudulentiorē testatur omnes auctores idonei. ^b Similitudine: *ov. x. p. n. x. q.* quibus demonstratur studium ad sermones nostros adhibendum. ^c Gr. infidante.

illam: atque in his accendetur ac non exstinguetur unquam, immittetur in ipsos tāquam leo, & tamquam ^a pardalis periret ipsos:

28 ^b Ecce circumsepi possessionem tuam spinis; at ori tuo fac januas & vectes.

29 Argentum tuum & aurum tuum colliga; sed sermonis tui trutinam confice, & ori tuo fac januam & vestem:

30 Et attende ne quando labaris illis, ut non concidas coram ^c infidiatore.

CAPUT XXIX.

^a Gr. facit.

Qui ^a exercet misericordiam, fœneratur propinquo; & qui se pro illo confirmat ^b facultate sua, servat mandata.

^b Gr. manu.

2 Mutuum da propinquo tempore ^c quo opus habet, iterumque redde propinquo tempore suo.

^c Gr. necessitatis ejus.

3 ^d Firmum exhibe sermonem tuum, & fidus esto ei gaillum: ita omni tempore ^e quod opus erit tibi consequeris.

^d Gr. firma.

^e Gr. ne epistatam tuam invenies.

4 Multi tamquam rem inventam existimaverunt fœnus, & laborem exhibuerunt iis qui ipsos adjuverant.

5 Usque dum acceperit, osculatur manus illius, & pro pecuniis propinqui submitit vocem:

6 Tempore autem restitutionis protrahit tempus, & affert exultationem sociorum, ac causatur tempus:

^f Gr. reddis sermonem sociorum.

7 Quod si potuerit dare, vix reportabit dimidium, & reputabit illud tamquam rem inventam.

^g i. videbitur sibi in eum esse beneficium a quo accepit beneficium.

8 Sin minus ^h quam privaverit eum pecuniis suis, & ⁱ immerito inimicum eum comparaverit,

^h Gr. gratis.

9 Exsecrationes & convicia rependet ei, pro gloria ignominiam reddet ei.

10 Multi itaque propter improbitatem istam averlantur hominem & privati metuunt.

^k Gr. in afflictione.

11 Veruntamen ^l afflictio propinquo longanimitas est, & in conferenda misericordia beneficentia ne protrahas eum.

12 Propter mandatum suscipe pauperem, & in egestate ipsius ne averferis eum.

13 Perde argentum propter amicum & fratrem, ac ne abscondas illud subter lapidem ^m ut pereas.

ⁿ Gr. ad perditionem.

14 Colloca thesaurum tuum secundum mandata Altissimi, quod utilius erit tibi quam aurum ipsum.

^o i. pro eo quod thesaurum colligis argenti & auri, thesaurum compara misericordiam.

15 ^p Concludito misericordem beneficentiam in penuariis tuis, eaque te ex omni afflictione eximet:

16 Supra scutum robustissimum & supra hastam validam contra hostem propugnabit te.

17 Vir bonus spondebit pro altero; sed qui amisit pudorem derelinquet illum.

18 Beneficiorum sponsoris ne obliviscaris; expoluit enim animam suam pro te.

19 ^q Sponsionem bonam evertit peccator.

^r i. virum bonum qui pro ipso si decesserit sic accipimus ex sequentium interpretatione.

20 Sponsore usus fugit peccator, atque inutilis ^s animo suo reliquit eum qui liberavit ipsum.

^t Gr. diligentes.

21 Sponsio multos ^t commodè agētes perdidit, & agitavit eos ut fluctus maris:

22 Viros potentes ejecit domibus, qui erraverunt per alienas gentes.

23 Peccator transgrediens mandata domini in sponsionem incidet, & ^u qui persequitur operatum conductiones incidet in judicia.

^u i. redemptor & publicanus; hi enim fere sponsores & fideiussores exigunt.

24 Suscipe propinquum pro facultate tua, & attentè cave tibi ipsi ne incidas.

25 ^v Præcipua vitæ humanæ sunt aqua & panis, vestisque & domus tegens ^w imbecillam conditionem.

^v Gr. principium. ^w id est, naturam infirmam nostram, quæ sub dio (ut fit in aliis animantibus) non posset perdurare, hic autem transitur ad secundum locum capitis.

26 Melior est vita pauperis sub tegmine trabium, quam epulæ splendidae ex alienis rebus.

27 ^x Equè parvis ac magnis rebus acquiesce, ac ne audias probum domus tuæ.

28 Mala est vita ^y migrantis de domo in domum: nā ubi inquilin^o es, ^z non audes aperire os.

29 Hospites accipies, & potum præbebis gratis, & adhuc præterea ^{aa} res acerbis audies:

30 Adveni, inquiline instrue mensam, & si quid est ^{ab} penes te pasce me;

31 Abi, inquiline à conspectu ^{ac} gloriae; opus est domo, hic frater mihi in hospitium advenit.

32 ^{ad} Gravia sunt ista ^{ad} prudenti, increpatio de domicilio, & fœneratoris probum.

summas capitis partes repetens ^{ae} *ut reg. o. Gr. habenti prudentiam.*

CAPUT XXX.

Qui amat filium suum, assidue flagella ei adhibiturus est, ut lætetur de eo ^{af} tandem.

^{af} Gr. de ultimis ejus.

2 Qui erudit filium suum, lætabitur de eo, & inter spectatos de eo gloriabitur.

3 Qui docet filium, invidentiam acuit inimici, & coram amicis de eo exultaturus est.

4 Defuncto illius patre ita est tamē quasi non esset mortuus; nam ^{ag} simile sibi reliquit post se:

5 ^{ah} Quem in vita sua videns lætatus est de eo, neque in obitu suo afficitur tristitia;

6 ^{ai} Quia contra hostes reliquit vindicem, & qui amicis ^{aj} referat gratiam.

^{aj} Gr. circumspicit.

7 Qui ^{ak} strigilem adhibet filio, colligat vulnera illius, ^{al} quamvis ad omnem clamorem turbentur viscera ipsius.

8 Equus indo mitus evadit ^{am} molestus, & filius sibi permissus evadit præceptis.

9 ^{an} Blandè educa filium, & terrorem incutiet tibi; collude ipsi, & tristitia afficiet te.

10 Ne rideas cum ipso, ut non afficiaris dolore, & tandem collidas dentes.

11 Ne des ei licentiam in juventute, ac ne despicias errata ejus.

12 ^{ao} Flecte collum ejus in juventute, & frange latera ejus dum est infans; ne fortè induratus sit tibi in obsequens, & dolori sit animæ tuæ.

13 Erudi filium tuum, & ^{ap} operam da ei, ut non offendas turpi conditione ejus.

14 ^{aq} Præstat pauper sanus & ^{ar} constitutione sua valens, divitiis flagellis affecto in corpore suo.

15 Sanitas & bona constitutio quolibet auro melior est, & corpus validum immensis opibus.

16 Non sunt divitiæ quæ meliores sint sanitate corporis, neque est lætitia superans gaudium cordis,

17 ^{as} Potior est mors quam vita ^{at} acerba, aut invaletudo permanens.

18 Res bonæ inclusæ ^{au} ad os clausum sunt velut fercula ciborum ^{av} ad sepulcrum sita.

19 Quid prodest ^{aw} holocaustum idolo: nam neque edit, neque odoratur: ita est is ^{ax} quem persequitur Dominus:

20 Qui videt oculos, & gemit, tamquam eunuchus amplectens virginem atque ingemiscens.

21 Ne tradas ^{ay} tristitiæ animam tuam, neque angas te ipsum consilio tuo.

22 ^{az} Lætitia cordis est vita ipsa hominis, & exultatio ^{ba} producit dies viri.

23 Dilige animum tuum: & consolare cor tuum, tristitiāque procul à te siste.

^{ay} quæ per munus duobus verbis proximè sequentibus exponatur.

^{ba} Græc. in manu tua.

^{bb} i. hominis gloriosi, quem pluris facio quam te.

^{bc} conclusio duas prudentiam.

^{ac} i. quamvis invito animo eodem adducatur pater ut filium veluti strigilem pertraheret, & clamoribus illius dum flagellatur afficiatur non mediocriter: quæ eadem similitudine Schelomo in Proverbis usus est.

^{ad} Gr. urum. ^{ae} Gr. id est. ^{af} Gr. tibi.

^{ag} Gr. operare in eo.

^{ah} i. ne tandem nequitia illius ad gravem aliquam offensionem provocatis fractus impatentia.

^{ai} i. infirmitatibus corporis, ut plerumque appellatur in Testamento novo & interpretatur sequentia.

^{aj} Gr. amara.

^{ak} i. ante os illius qui eis non auditur, impeditus adversa valetudine.

^{al} Græcam vocem sic interpretatur ex usu veterum, ut confirmant sequentia; non edit res appolitas, neque odoratur res quæ cremantur igne.

^{am} Græc. qui persequitur a Domino ut passiva dicimus.

^{an} Græc. in tristitia.

^{ao} i. ac, productio aserunt.

Gr. zelus. Gr. bonum. i. hilariter epulatur, neque cibum suum onerat varia sollicitudine, quae maxime interdendum infesta est valetudini: est ergo hic ellipsis particulae solam, quasi dicat, in epulis curam habet solum ciborum suorum, ac non rei alterius quae ipsum torquet.

24 Multos enim perdidit occiditque tristitia. 25 Invidia & iracundia minuunt dies, & ante tempus senectutem adducit sollicitudo. 26 Cor splendidum & bene affectum in epulis ciborum suorum curam habet.

CAPUT XXXI.

1 Vigiliae divitiarum causa tabefaciunt carnes, & cura earum amovet somnum.

Gr. vigilia.

2 Sollicitudo a pervigil postulat dormitionem, & infirmitatem gravem eluit somnus.

Gr. coactione peccati.

3 Defatigatur dives in cogendis pecuniis, & in quiete impletur deliciis suis.

4 Defatigatur pauper penuria victus, sed in quiete sua efficitur egentior.

5 Qui amat aurum, non erit justus; & qui persequitur corruptionem, hic implebitur ea.

6 Multi fuerunt victi propter aurum, & perditio eorum occurrit eis.

Gr. fuit in conspectu eorum.

7 Lignum offensionis est iis qui sacrificant ipsi, & omnis imprudens capietur eo.

i. qui requirunt aurum studiosi, & illud velut numen colunt.

8 Beatus est dives qui inculpatus deprehenditur, & qui non sectatur aurum.

Gr. ut post aurum.

9 Quis est ille, ut beatum praedicemus eum? fecerit enim in populo suo res admirabiles.

Gr. sit in gloria.

10 Quis probatus est perfecte versatus est ut extollatur gloria? quis quum posset transgredi non transgressus est? & quum posset malum facere non fecit?

11 Propterea confirmabuntur bona ejus, & beneficia misericordiae ejus enarrabit Ecclesia.

12 Ad mensam magnificam assidens ne aperias fauces tuas in ea:

13 Neque dicas; multa certe sunt imposita ei.

nempe isto qui nequam est, ut dicitur praecedente versu: nam eo nequam est quod ad ejuslibet rei aspectum lacrymatur, quasi jam animo ea devorasset: quod significant verba sequentia.

14 Memento malam rem esse oculum nequam.

i. ne committas ut aequae manus tua in patinam involans aliis offensionem sit, prout est oculus tuus, sed ex te ipso de aliis judica, qui nolles ab altero patinam exhauriri.

15 Quid oculo nequius creatum est? propterea de omni aspectu lacrymatur.

Gr. 7. 32. nempe ut bestia: hominis antitheton.

16 Quicumque inspexeris, ne extendas manum tuam:

Gr. prior.

17 Ac ne cum eo in patina collidas.

Gr. sanatus.

18 Intellige res propinqui ex te ipso, & de omni verbo cogita: comede ut homo quae appositae sunt tibi; neque devora, ne odio habeatis.

i. mediocriter pasto, ac non sarcto, q. d. commode dormiant qui cibo utuntur mediocri.

19 Cessa primum eruditionis gratia, neque esto insatiabilis, ne forte offendas.

Gr. labor vigilia.

20 Quod si inter plures confederis, ne primus eorum extendas manum tuam.

Gr. anima est cum eo.

21 Quam sufficit homini erudito res modica? nam in cubili suo non anhelat; somnus gignit, cum intestino mediocri surgit mane, hinc compos animae suae:

Gr. labor vigilia.

22 Laboriosa vigilia, & cholera, torminaeque adsunt viro insaturabili:

Gr. labor vigilia.

23 Quod si coactus fueris in epulis, exsurge, deambulans vomes, & quiesces.

Gr. labor vigilia.

24 Audi me, fili, ac ne contempnas me, & tandem comperies sermones meos.

Gr. labor vigilia.

25 In omnibus operibus tuis esto promptus, & ulla infirmitas minime obveniet tibi.

Gr. labor vigilia.

26 Splendido in cibus benedicunt labia, testimonium est fidele bonitatis illius:

Gr. labor vigilia.

27 Inprobo propter cibum obmurmurat civitas, & accuratum est testimonium improbitatis illius.

Gr. labor vigilia.

28 In vino ne agas virum: nam vinum multos perdidit.

Gr. labor vigilia.

29 Fornax probat id quo duratur acies ex

immerfione; ita vinum in corde superbiorum ex ebrietate facit.

30 Tamquam vita est vinum hominibus, si moderatè illud biberis.

31 Quamè vita est homini qui destituitur vino: hoc enim creatum est ad lætitiâ hominibus.

32 Exultatione cordis lætitiâque animi efficit vinum potum tempestivè, quod satis est.

33 Acerbam animam facit vinum multum potum, irritatione & adverso casu.

34 Auget animam ebrietas imprudentis ad offensionem: minuit robur, & acquirit vulnera.

35 In convivio vinoso ne redarguas propinquum, neque facias eum nihili in lætitiâ ejus:

36 Sermonem probrosum ne dixeris ei; neque angas eum observantem tibi.

CAPUT XXXII.

1 Ductorem se te constituerunt homines, ne extollitor; esto eis tamquam unus ex ipsis:

2 Curam eorum habe, atque ita sedde.

3 Et omnem tui copiam facito, quumque probaveris te, requiescito: ut per illos afficiaris lætitiâ, & ornamentis causa coronam adipiscaris.

4 Alloquere seniore: hoc enim decet te: sed a quum accurata scientia agitur, minus etiam modulos impedi.

5 Ubi est contentus, ne effundas eloquium, neque intempestivè agas sapientem.

6 Sigillum carbunculi impositum ornameto aureo, est contentus musicorum in convivio.

7 Sigillum smaragdi in aureo instrumento est musicorum melos ad vinum suave.

8 Loquere adolescens vix, si opus erit tibi, si bis interrogatus fueris:

9 Summatim sermonem contrahe: paucis multa.

10 Esto tamquam is qui novit, & silet tamen.

11 Inter magnates aequalem ne praebes te, & ubi senes sunt ne multa effutias.

12 Ante tonitru celer praet fulgur, & ante verecundum procedit gratia.

13 Tempestivè expergiscere, ac ne aciem extremam agito; excurre domum, ac ne desideato:

14 Ibi lude & fac quae cogitaveris, sed sine peccatis, & sermone superbo:

15 Atque his fruens benedic ei qui fecit te, & qui inebriat te bonis suis.

16 Qui reveretur Dominum, excipiet eruditionem ejus; & qui manè incumbunt, adipiscuntur benevolentiam.

17 Qui quaerit legem, explebitur ea; simulator vero offendet in eam:

18 Qui reveretur Dominum, consequetur judicium, & jura accendent & lucem.

19 Homo peccator declinat redargutionem, & pro voluntate sua invenit judicia sibi convenientia.

20 Vire consultus minime cogitationem negligit: si consultus vero & superbus non pertimescit metum:

21 Sed postquam fecit, apud se sine consilio est.

22 Sine consilio ne facias quidquam, & quum feceris ne poeniteat te.

23 Via in qua adversus casus est ne ambules, & ne offendas in lapidosis locis.

24 Ne credas viam quae sine offendiculo est, sed a filiis tuis cave:

25 In omni bono opere crede tibi ipsi: haec

26 In omni bono opere crede tibi ipsi: haec

26 In omni bono opere crede tibi ipsi: haec

Gr. in mensura ejus.

Gr. acerbitas nimis est.

Gr. exprobratio.

Gr. in occursum.

i. postquam eorum curam habueris, tum vacato tibi solutus curis.

i. in conviviis bonis & gravitate praeditis convivere.

Gr. in accuratio, ne scienia.

Gr. astrologia.

Gr. vinum.

i. esto tardus ad loquendum, & ad audiendum velox ut y. ii.

quod post exponitur hinc n. q. d. committe potius ut bis rogeris, quam ut praecipis in loquendo.

Gr. capitula, ut ita loquamur.

nempe a negotiis & occupationibus tuis.

i. facient ut omnia juris officia exhibentes omnibus praeleant velut faces, & animos accendant in studio & cognitione juris.

i. quaerit homines qui ad blandiantur nequitiae suae.

Gr. consilio.

Gr. alienum a consilio.

i. quae alioquin tibi videtur esse tutissima, adeo ut de libris quidem tuis credas te: seq. y.

Gr. anima mea.

enim est mandatorum observatio.

27 Qui credit Domino, attendit mandato; & qui fidem habet in eo, non minuetur.

CAPUT XXXIII.

1 Reverenti Dominum non obveniet malum: sed in tentatione etiam iterum eripiet ipsum Deus.

^a Gr. simulans.

2 Vir sapiens non odit legem, a hypocrita verò in ea versatur ut in procella multorum fluctuum.

3 Homo intelligentia præditus se credit legi, & lex ei fidelis futura est.

4 Utcumque interrogatio manifesta sit, præpara sermonem, atque ita audieris; colligato eruditionem, & tunc respondeo.

¹ i. planè instabiles volubiles que sunt cogitationes illius.
^b Gr. in admisso-ram.

5 Rota plaustris sunt viscera stulti, & cogitatio ipsius est velut axis qui vertitur.

6 Equus b admistrarius est tamquam amicus irrisor: sub omni festore hinnit.

7 Quamobrem dies superat diem, & omnis lux diei per annum à sole data?

8 Cognitione Domini disparata sunt,

9 Qui mutavit tempora & ferias:

² quæ profestorum: ellipsis contrarii.

10 Nam ex illis alios exaltavit & sanctificavit, alios ex aliis reposuit in dierum numero.

^c Gr. multitudine scientia.

11 Homines quoque omnes qui è solo sunt, prout è terra creatus est Adam,

12 c Plurima scientia Dominus disparavit ipsos, & mutavit vias ipsorum.

13 Ex ipsis aliis benedixit, exaltansque ex ipsis sanctificavit & admovit sibi ex ipsis verò alios execratus est, & abiecit, evertitque eos è sedibus ipsorum.

14 Velut figuli lutum in manu ejus sunt.

15 Omnes viæ ejus ex placito ipsius sunt, ita est homo in manu illius qui fecit ipsum redditurus ipsis secundum iudicium suum.

^d Gr. duo duo.

16 Ex adverso mali bonum est, & ex adverso mortis vita; similiter ex adverso peccatoris pius est, similiterque ex adverso viri pii peccator; denique similiter (intuere in omnia opera Altissimi) d bina sunt omnia, unum ex adverso alterius.

^e sic accipiendam esse vocem hanc docet præcedens spicilegii, ut etiã ostendimus supra 24. 30.

17 Ego verò ultimus evigilavi, tamquam is qui spicas legit post 3 messores, profeci benedictione Domini, & tamquam vindemiator implevi torcularis lacum.

18 Considerate me mihi non soli laborasse, sed omnibus quærentibus eruditionem.

19 Audite magnates, & ductores Ecclesiæ auribus accipite.

^f Gr. in vita tua.

20 Filio, & uxori, fratri, aut amico ne des potestatem in te ipsum, e dum vivis, neque des alteri pecunias tuas, ut non de illis roges quum pœnitebit te.

^g Gr. omni.

21 Dum adhuc vivis & spiritus est in te, ne alienaveris te mancipans fulli carni:

22 Melius enim est ut liberi precentur te, quàm ut tu respicias ad manus filiorum tuorum.

^h Gr. esto superagens, & ne des la-tem in gloria tua,
ⁱ Gr. die consummationis dierum.

23 In omnibus tuis operibus g superiorem administrationem obtine, neque afficias labe gloriam tuam.

24 b Quo die consummabuntur dies vitæ tuæ & tempore mortis, divide hæreditatem.

25 Pabula, virgæque, & onera sunt opus asino; cibus & castigatio operæque famulo.

26 Utere operâ ejus cum castigatione, & quæret requiem: sine remisas illi manus, & quæret libertatem.

27 Jugum & lorum curvant cervicem illi; famulo verò malefico tormenta & cruciatus.

28 Immitte eum ad opus, ut non otietur: si ut decet ex officio famulatur tibi.

29 Ad opera constitue eum, quemadmodum decet eum.

30 Quod si non obsequatur, fac compedes habeat graviores; sed ne esto nimius in ullam carnem; & sine iudicio ne facias quidquam.

31 ⁴ Si est tibi famulus, esto tibi tamquam i tu ipse, quia sanguine parasti ipsum: si est tibi famulus, age eum ut fratrem, ⁵ quia est tamquam tu ipse.

32 Indigebis eo, si afflixeris eum injustè & movens aufugerit; qua via requireres ipsum?

¹ Gr. anima tua, b eodem vers.
⁵ hæc altera est ratio ab humanitatis iure; prior verò fuit ab utili, sed hanc posteriorem non animadvertit vulgus interpretum propter distiactiones depravatas: quæ tamen & natura & lege Dei confirmatur.

CAPUT XXXIV.

1 Vana sunt expectationes & mendaces viro carenti intelligentia, somniæque addunt alas insipientibus.

2 Ut qui captat umbram & persequitur ventos, ita est qui se adhibet somniis.

3 a Rem hanc secundum illam exhibet somniorum visio, ut ex adverso faciei b exhibetur similitudo faciei.

4 De re immunda quid mundari potest? & de mendace quid verum esse?

5 Divinatio, auguriæque, & somnia vana sunt, & ³ tamquam puerperæ visâ habet cor tuum.

6 Nisi ab altissimo demittantur b qui invitat te, ne adhibeas ad illa cor tuum:

7 Multos enim seduxerunt somnia, & ex-ciderunt qui spem in eis habuerant.

8 ⁴ Sine mendacio perficitur lex, & sapientia in ore fideli est consummatio.

9 Vir ⁵ qui erravit, novit multa; & qui multa expertus est, enarrat sermones intelligentes:

10 Qui non est tentatus, novit pauca;

11 Qui verò erravit, multam calliditatem habet.

12 Multa vidi in errore meo: itaque intelligentiæ meæ sunt c quæ sermonibus meis in-formantur.

13 Sæpe ad mortem usque periclitatus sum & conservatus sum:

14 Propterea spiritus vivet reverentium Dominum,

15 Cum spes eorum incumbat ei qui servat ipsos.

16 Qui reveretur Dominum, nihil extimescit, neque expavescit; quia ille spes ipsius est.

17 Reverentis Dominum anima beata est.

18 Cui adhibet se, & quod est statumè illius?

19 Oculi Domini intenti amantibus ipsum, d protectio potentissima, & statumen valentissimum, tegmen ab æstu, tegmen inquam à meridiano, custodia ab offensione, & adju-mentum in casum,

^d Gr. protectio potentia & statumen roboru.

20 Exaltans animam, & illustrans oculos, curationem afferens, vitâ, ac benedictionem.

21 Sacrificantis ex injusto oblatio ridicula est, neque e placitura sunt iniquorum dona.

^e Gr. ad placitum.

22 Non placent Altissimo oblationes impiorum, neque multitudine sacrificiorum placatur peccati nomine.

23 Mactat filium coram patre ipsius qui offert sacrificium de pecuniis pauperum.

24 Panis vita est pauperum indigentium; quem qui adimit, homo sanguinarius est.

^f Gr. sanguinarius.

25 Occidit propinquum qui aufert communem victum,

26 Effunditque sanguinem qui fraudat mercede mercenarium.

⁶ harum omniū si multitudinum ⁷ ad oīs continetur in versu ultimo.

27 ⁶ Uno edificante & altero destruyente, quid ampliùs proficiunt ultra labore suo *interque?*

28 Uno orante & altero execrante; cuius vocem exauditurus est Dominus?

29 Qui lavatur ex mortuo *tacto* & iterum tangit eum, *huic* quæ utilitas est ex lotione ipsius?

30 Sic homo est qui jejuna de peccatis suis, rursumque abiens eadem facit: quis exauditurus esset orationem istius? & quid profecerit humiliter abjiciendo se?

CAPUT XXXV.

¹ Qui observat legem, *a* abundè oblationum facit:

2 Sacrificat *hostiam* salutarem, qui attendit mandatis:

3 Et qui refert gratiam, *ita* facit quasi offerat simillam; & qui exercet misericordiam, quasi *b* offerat sacrificium laudis.

4 Quod placet Domino est ut desistatur ab improbitate, & litatio est desistere ab iniquitate.

5 Ne appareas coram Domino vacuus:

6 Nam hæc omnia propter mandatum *facienda* sunt.

7 Oblatio iusti quum pinguefacit altare, *g* atus odor illius est coram Domino.

8 Sacrificium viri iusti acceptum est, & memoria ejus non excidet oblivione.

9 Oculo bono glorifica Dominum, & ne minuas primitias manuum tuarum.

10 In donatione qualibet *c* hilarem præbe vultum tuum, & cum lætitia decimas sanctas confer.

11 Da Altissimo *d* prout dedit ipse; & bono oculo, *e* prout adest manui tuæ:

12 Nam Dominus est qui reddit, & redditurus septuplum: ne refecato de donis;

13 Non enim accepturus esset: ne ergo attendas injusto sacrificio.

14 Nam iudex est Dominus, apud què non est personæ *ullius* gloria.

15 Non est accepturus Dominus personam *f* quæ invadat pauperem; sed orationem huius injuria affecti exauditurus.

16 Nequaquam despecturus est supplicationem orphani; & viduam quum ¹ effuderit eloquutionem *suam*.

17 Nonne lacryma viduæ in maxillam descendit; etiam illius exclamatio in eum qui eduxit illam.

18 Qui colit bono animo, acceptus erit; & precatio ejus ad nubes usque continget.

19 Oratio humilis *vir* transit nubes; & minime ² consolationem accepturus est donec appropinquaverit, minimeque desititurus donec inspexerit Altissimus, *qui* jus dicet iustis, iudiciumque *g* exsequetur.

20 Nam Dominus nequaquam tardaturus est, neque longanimus *b* in eorum causa futurus ille fortis; donec contriverit lumbos immiseri cordium:

21 Sed gentibus retribuet ultionem donec sustulerit multitudinem contumeliosorum, & in iustorum scepra contriverit,

22 Donec reddiderit homini secundum actiones ejus, *i* mercedes inquam hominum secundum cogitationes ejus,

23 Donec confecerit iudicium populi sui, lætitiãque illis attulerit misericordia ejus.

24 Quam tempestiva misericordia est tem-

pore afflictionis! quasi nubes est pluviæ siccitatis tempore.

CAPUT XXXVI.

¹ Misere nostri, Domine Deus omnium & respice:

2 Ac immitte timorem tui in omnes gentes quæ non exquirunt te.

3 Attolle manum tuam in gentes alienas; videant potestatem tuam.

4 Quemadmodum coram ipsis sanctificatus es in nobis, ita magnificeris ante nos in ipsis:

5 Et agnoscant te, prout etiam nos te agnovimus; non esse Deum præter te, Domine,

6 *a* Ede nova signa, & fac res alias mirabiles.

7 Gloriam compara manui & brachio dextero, ut enarrent mirabilia tua:

8 Excita furorem, & effunde iram:

9 Tolle adversarium, & inimicum exterè.

10 Accelera tempus recordatus iræ, & enarrent te mirabilia tua:

11 Ira *b* ignita devoretur ² qui servatus est, & qui malis afficiunt populum tuum perditionem *c* consequantur.

12 Contere capita principum in gentibus dicentium, nemo est præter nos *princeps*.

13 Congrega omnes tribus Jahakobi, & tribue hæreditatem ipsis, sicut principio.

14 Misere populi qui de nomine tuo vocatur, Domine; & Israëlis quem primogenitum nominavisti.

15 Misere civitatem sanctificationis tuæ, Jeruschalaima, locum quietis tuæ.

16 Comple Tzizonem extollendo sermones tuos, & gloria tua populum tuum.

17 Da testimonium rebus quas creavisti in principio, & prophetas excita in nomine tuo.

18 Da mercedem expectantibus te, & Prophetæ tui *d* fideles demonstrantur,

19 Exaudi, Domine, orationem famulorum tuorum *habitu* pro populo tuo, secundum benedictionem Aharonis, ut agnoscant omnes qui in terra sunt te Dominum seculorum esse.

20 Omnem cibum comedit venter; sed cibus cibo melior est.

21 Fauces gustant cibos venaticos, ita cor intelligentia præditum sermones mendaces.

22 Cor distortum tristitiam *e* affert, vir autem multorum peritus rependit illi.

23 ³ Quemlibet marem accipit mulier: sed est puella una elegantior altera, *e* magis accepta *viro*.

24 Species mulieris exhilarat faciem, & superatam omnem concupiscentiam hominis abducit.

25 Si inest linguæ *illius* misericordia; & mansuetudo, atque curatio; ⁴ non est vir illius *f* quales sunt homines alii.

26 Qui comparat mulierem ad iumentum simile sibi & columnam requietis, incipit possessionem *constituere*.

27 Possessio cui non est sepes, dirumpitur, & cui non est uxor, is ingemiscit errans.

28 Quis enim fidem habiturus est *g* expe ditato latroni gliscenti de civitate in civitatem? ita *etiam* viro qui non habet nidum, sed diversatur ubicumque advesperavit.

CAPUT XXXVII.

¹ Omnis quidem amicus dicit, ego quoque amicitiam colui; sed est amicus solum amicus nomine.

¹ Documentis superioris capituli de precibus oblationibusque piorum, optimè hic sancta oratio subicitur, usque ad vers. 20. cuius plana est sententia.

² Gr. innova signa & mira mirabilia.

³ Gr. ignis, puta superfluo et impiis.

⁴ Gr. inveniat.

^d Gr. fideles sancti.

^e Grac. dar.

³ i. promiscuè observatur virorum forma, non autem mulieris ac propterea masculilibet non habita ratione formæ à muliere accipitur: sed vir in mulier amplius habet rationem formæ.

Est ergo Quilibet accipiendum pro eo qui specie valet, aut qui non valet promiscuè. Hic verò membrum quod per ellipsin contrarii desideratur sive *adproprè* ad evidentiã supplementum, ut confirmant faciendum esse versus seq.

⁴ i. hic planè alius beator putandus est, ac non habendus in communi aliorum sorte.

^f Grac. secundum filios hominum.

^g Grac. bene cimus.

^a Gr. abundat oblationibus.

^b Gr. sacrificer.

^c Gr. exultara.

^d Gr. secundum donum ipsius.

^e Grac. secundum inventum manus Hebraïm.

^f Grac. in pauperem.

¹ i. lacrymas eloquutione conjunctas, ut sequens versus ostendit syllepsis Hebræorum.

² i. ab oratione sua desititurus, q. d. cum ipse apud Dominum importunus erit, tunc Deus ut pater misericors ad eum statim exaudiendum paterno animo adducetur.

³ Gr. faciet.

⁴ Gr. in su.

⁵ Grac. opera: Hebraïsmu.

2 Nonne tristitia manet ad mortem usque, quum socius & amicus ad inimicitiam convertitur?

3 O improba cogitatio, unde es devoluta, quæ tegetes aridam fraudulentia?

4 Socius cum amico vicitat a latè & tempore afflictionis b adversarius est.

5 Socius cum amico laborat ventris causa, & adversans ei accipit scutum hostile.

6 Ne obliviscaris amici cum animo tuo; sed ne recorderis illius qui pecuniis tuis amicus est.

7 || Ne consilium in eas cum eo qui subdole observat te, & ab invidentibus tibi consilium absconde.

8 Consiliarius quisque extollit consilium; sed est qui consilium det pro se ipso.

9 A consiliario a tibi ipsi cave, & prius nosce quæ sit ipsius necessitas (etenim ipse sibi ipsi consultatus est)

10 Ne forte detrudat a leam in te; & dicens tibi, bona est via tua, ipse stet ex adverso visurus quid eveniat tibi.

12 || Ne in eas consilium cum eo qui subdole observat te, & ab invidentibus tibi consilium abscondes;

11 Neque cum uxore de æmula ipsius, & cum meticuloso de bello, cum mercatore de permutatione, & cum emtore de venditione, cum invidio de agendis gratis, & cum immisericordi de benignis moribus;

13 Cum pigro de omni opere, & cum mercenario in annum conducto de consummatione operis, servo otioso de omni labore.

14 Ne ante te adios de vana consultatione;

15 Sed cum viro pio assiduus esto, quem a thoveris observare mandata Domini;

16 Qui e ani no uo conveniat cum tuo, & qui quum cecideris indoleat tecum.

17 Itaque consilium cordis tui stabilito, nemo enim tibi fidelior est illo.

18 Nam animus viri interdum renunciare solet minus quàm septem speculatores sedentes in sublimi specula.

19 Sed supra hæc omnia ora Altissimum, ut dirigat veritas ipsius vitam tuam.

20 Principium omnis operis est oratio, & consilium omnem actionem anteit; vestigiūque stultitiæ mutata est vultus.

21 Quatuor partes oriuntur, bonum, malum, vita, mors; sed quæ horum dominatum assidue obtinet est lingua.

22 Est vir callidus eruditor multorum, qui suæ ipsius animæ est inutilis.

23 Qui sapientiam agit verbis, est odiosus; hic omni sapientia destituitur;

24 Non enim data est ipsi a Domino gratia quum careat omni sapientia.

25 Est sapiens & sibi ipsi, cujus intelligentiæ fructus in lingua versantes sunt laudabiles.

26 Vir sapiens populum suum erudit, & fructus intelligentiæ ipsi sunt stabiles.

27 Vir sapiens impletur benedictione, eumque beatum prædicant videntes omnes.

28 Vita cujusque continetur numero dierum; sed dies Jisrahel sunt innumerabiles.

29 Sapiens in populo suo hereditaria percipiet gloriam, & nomen illius stabit in seculum.

30 Fili, & dum vivis, periculum fac animi tui; & vide quid sit malum illi, ac ne des illi.

31 || Non enim omnia conferunt omnibus, neque omnis animus omni re existimationem adipiscitur.

32 Ne esto insaturabilis omnibus deliciis, neque projectus esto ad escas;

33 Nam multis cibis in adhæret morbus, & insatiabilis voracitas proxime accedit cholera.

34 Voracitate insatiabili multi sunt mortui: sed qui attendit sibi, vitam prorogaturus est.

CAPUT XXXVIII.

1^a Affice medicum suis honoribus convenientibus usui ipsius; etenim ipsum creavit Dominus:

2 Nam ab Altissimo curatio est, cujus nomine etiam a rege percepturus est gloriam.

3 Scientia medici exaltat caput ipsius, adeo ut coram magnatibus sit admirationi.

4 Dominus creavit e terra pharmaca; quapropter vir prudens non gravabitur illis.

5 || Nonne a ligno aqua dulcis facta est, ut robur illius ab homine cognosceretur?

6 Etiam ipse dedit hominibus scientiam, quæ gloriose efficerentur rebus admirabilibus ipsius.

7 Illis curat hominem, & tollit laborem ejus.

8 Unguentarius illis facit mitionem; & nunquam consummata sunt opera illius, estque pax ab illo in superflua terra.

9 Fili, in tua invaletudine ne despicias, sed ora Dominum, & ipse curabit te.

10 Absiste a delicto, & manum b in recto occupatque ab omni peccato cor munda.

11 Exhibe odorem bonum, & sufficitum conjunctum similia; & pinguem orationem offer, ut qui non cœperis.

12 Deinde medico, da locum, etenim ipsum creavit Dominus, neque absistito ab eo, etenim opus est eo.

13 Est interdum tempus, quum manibus eorum prosperus successus advenit;

14 Etenim ipsi Dominum oraturi sunt ut det eis quietem sanitatemque ad vitam.

15 Qui peccat adversus opificem suum, incidat in manus medici.

16 Fili, de mortuo lacrymas educito, & tanquam res graves passus ordine lamenta; sed pro ratione ejus circumtege corpus ejus, neque despicias sepulturam ejus.

17 Fleu acerbo atete & calente planctu:

18 Et fac luctum pro dignitate ejus diem unum aut duos, propter calumniam; & consolationem accipe tristitiæ causa:

19 Nam a tristitia evenit mors, & tristitia robur cordis reflectit.

20 f^o Quum inducitur malum, una manet etiam tristitia: sed vita pauperis est maledictio cordis.

21 Ne dedas tristitiæ cor tuum, absiste ab ea recordatus & finem.

22 Ne obliviscaris: non enim est reversio, & illum non juvaturus es & te ipsum affecturus malo.

23 Memento juris tui hoc quoque jus tuum esse: mihi heri, & tibi hodie.

24 b Requiescente mortuo fac ut quiescat memoria ejus, & consolationem de eo percipere egresso spiritu ejus.

25 Sapiencia & juris periti opportuno otio comparatur; sed qui parum attendit actioni suæ, non efficietur sapiens.

26 Quam in re efficeretur sapiens? qui tenet atrium, & gloriatur de hastili stimuli, boves agit

lantur scriba: & questio proponitur proxime seq. vers. & solvitur vers. 39, exornatur vero 9. cap.

Gr. scribam opportunitate omni: sed qui minus est actione.

1 i. terram. quæ est hominū fraudulentiæ appellatur. Genes. 31. Gr. in adversum: sic v. seq.

|| Infra 11.

c. Gr. ad seipsum. d. Gr. animam tuam custodi.

2 ver. fortam: sed hoc est evidentius.

|| Supra 7.

3 puta operis accelerandi & perficiendi, ut plura curentur eodum diebus.

4 i. multi: numerus finitus pro infinito, Heb. eorum more.

5 sensus est quæ cunque accidunt hominibus ea certis ex causis accidunt, & si gnis agnoscuntur: accidunt autem alia tamquā opera, quæ nihil aliud ex se efficiunt; alia verò tamquam actiones quæ alias affectiones parunt: operum facultas in oratione maxime & lingua polita est, ut exponitur requiritur verbus; actionū verò in consiliis precedentibus, ut ante dictum est, utriusque autem index est vultus in homine: hæc distributio cū philosophica doctrina re quidem convenit: sed philosophorum verba autem non planè sequutus est. Distribuitur enim a philosophis res omnes in theoreticas, practicas, & politicas, de quibus Basiliius in primam Homiliam de oratione elegantissimè.

6 nempe operis, ut appellavit præcedente vers.

7 nempe finis, qui proxime nominatus est.

8 Gr. ultima.

9 nempe finis, qui proxime nominatus est.

10 Gr. in exitu spiritus.

11 postquam de morbis & mortæ acium est; jam venit ad consilia publica, quorum auctores ex Hebræorum usu appellatur scriba: & questio proponitur proxime seq. vers. & solvitur vers. 39, exornatur vero 9. cap.

12 Gr. scribam opportunitate omni: sed qui minus est actione.

13 i. honestè munerare.

14 Gr. honora.

15 Exod. 15. 25.

16 puta medici quæ d. semper est ubi occupetur

17 i. prosperitas & incolumitas corporibus opera illius.

18 Gr. dirige.

19 Gr. monumentum similia: autem monumentum idem quod vestigium, Hebræorum more.

20 Gr. pinguis oblationem.

21 i. ut qui non antevereris Dominum benedictionibus, sed ille benedictio inde a principio prævenit te. sic accipitur verbum unap. xiv. ab Homero in Odyssea, pro eo quod posteriores Greci καταρπον dixerunt.

22 Gr. ex acerbo flatu, & calidæ plantam.

23 id est, calumniam, vires quo sensu etiam sub-jungitur tristitiæ causa, id est, ad levandam atque deleandam tristitiam.

24 Gr. inductionem uti sup. 2.

25 in nunquam advenit tentatio aut malum, quia eadem opera dolor tristitiæque inaccessa: animus sed nihil est miserius, & nulla (ut ita dicam) pauperes humanæ vitæ potest tanta accidere, quàm si quis præ tristitia suo ipsius animo maledicat & malediciat, ut fere faciunt pauperes egentissimi.

26 Gr. ultima.

27 nempe finis, qui proxime nominatus est.

28 Gr. in quiete mortui.

29 Gr. in exitu spiritus.

30 postquam de morbis & mortæ acium est; jam venit ad consilia publica, quorum auctores ex Hebræorum usu appellatur scriba: & questio proponitur proxime seq. vers. & solvitur vers. 39, exornatur vero 9. cap.

31 Gr. scribam opportunitate omni: sed qui minus est actione.

& nutritur inter opera eorum, & cujus narratio est de taurorum / foetibus.

27 Hic animum suum adjicit ad edendos sulcos, & vigiliae ejus occupantur in pabulis juvenearum.

28 Similiter omnis faber & architectus qui noctem ut diem transigit, qui scalpunt in sigilla sculpturis, & cujus assiduitas versantur in varietate commutanda, animum suum adhibet ad effingendam picturam, & cujus vigiliae in opere consummando.

29 Ita faber aetius assidens incudi, & addiscens in operibus ferri, cujus carnes tabescit vapor ignis, & qui aestu camini oppugnatur;

30 Cujus autem novè personat mallei & incudis sonus, & cujus oculi spectant ex adverso instrumenti similitudinem,

31 Animum suum adhibet ad operum consummationem, & vigiliae ejus versantur in ornando ad consummationem opere.

32 Similiter figulus assidens operi suo, & convertens pedibus suis rotam, qui sollicitus incumbit semper operi suo ut numerosa sit tota elaboratio sua.

33 Brachio suo figurat lutum, & eo quod ante pedes est flectit robur suum.

34 Cor adhibet ad oblinendum perfectè, & vigiliae sunt ejus in mundando camino:

35 Omnes isti manibus suis fidem habent, & quisque procurat ut sapiat in opere suo:

36 Sine istis non aedificatur civitas, neque civis incolunt neque ambulant in ea; in consilio verò populi non desiderantur, neque in concione transcendent,

37 In sede iudicium non sedent, & dispositionem iudicii non discernunt, neque eruditionem iudicii que exponunt,

38 Neque instructi sententiis gravibus interveniuntur; sed possessionem seculi confirmat, & optatum eorum est de elaboratione artis.

39 Nisi qui adjecerit animum suum & cogitet de lege Altissimi, non efficietur sapiens.

C A P U T XXXIX.

Hic sapientiam antiquorum omnium exquirat, & in prophetis occupatur:

1 Narrationem virorum nominatorum conservat, & a instructus variis parabolis cum eis ambulat:

2 Occulta sensa proverbiorum exquirat; & instructus benignitatis parabolis conversatur:

3 Inter magnates ministrat, & coram ducibus spectatur:

4 In terra alienarum gentium perambulat; quia bona & mala inter homines expertus est

5 Cor suum adhibet ad Dominum manè accedens suum opificem, & precatur coram Altissimo,

6 Et aperiens os suum in oratione de peccatis suis deprecatur.

7 Quum Dominus ille magnus voluerit impletur spiritu prudentiae.

8 Is profundens verba sapientiae suae etiam in oratione celebrat Dominum:

9 Is dirigit consilium suum atque scientiam, & de occultis suis rebus cogitat:

10 Is exponit eruditionem disciplinae suae, & de lege federis Domini gloriatur.

11 Laudant intelligentiam eius multi, quae in seculum minimè delebitur.

12 Nec deest memoria ejus, sed nomen

ejus vivet in c omnes generationes.

14 Sapientiam ejus narrabunt gentes, & laudem ejus enunciabit Ecclesia.

15 Sive maneat, nomen relinquit amplius quam mille; sive requiescat, comparat sibi.

16 Quod cogitavi amplius enarrabo, nam velut in medio mense est luna plenus sum.

17 Audite me sancti, & germinate tamquam rosa plantata ad flumen humidam,

18 Ac proferte florem ut liliam, edite odorem, & laudate cantico.

19 Benedicite Domino de omnibus operibus ejus odibus & citharis, atque hoc modo dicite celebrantes.

20 Opera Domini omnia sunt bona valde, & omne praeceptum suo tempore est: non est unde dicas, cur istud est? nam omnia ista suo tempore sunt exposita.

21 Sermone ipsius aqua stetit tamquam a cervus frugam, & verbo oris ejus aquarum conceptacula.

22 Praecepto ejus existat quicquid placet, neque est qui possint minuere quod servaturus est.

23 Opera cujusque carnis sunt & exposita ei, neque est unde abscondantur ab oculis ejus.

24 Ex quo seculum est, in seculum inspicit; & nihil est coram ipso mirabile.

25 Non est unde dicas, quid istud est? omnia ad ministerium suum creata sunt.

26 Benedictio ejus, ut fluvius operuit, atque ut inundatio inebriavit aridam.

27 Ita iram ejus gentes hereditatis nomine percipitur, ut convertit aquas in sanguinem.

28 Viae ejus sunt rectae sanctis, similiterque iniquis sunt offendiculo.

29 Bona bonis creata sunt ab initio, similiter peccatoribus mala.

30 Praecipuum omnis usus ad vitam hominis est aqua, & ignis, ferrumque & sal, & similitudo tritici, & lac & mel, sanguis uvae, oleumque, & vestimentum:

31 Omnia haec piis bona sunt; ita peccatoribus convertuntur ad mala.

32 Sunt spiritus qui ad ultionem creati sunt, & quorum furore flagella eorum confirmavit; tempore consummationis effundunt robur, & furorem ejus qui fecit illum sedant:

33 Ignis, & mare, & fames, atque mors, omnia ista ad ultionem creata sunt.

34 Bestiarum dentes, & scorpion, viperaque, & gladius ulciscens ad internecionem impiorum;

35 Latentur quum oritur ipse:

36 Et in terra ad ministeria comparata sunt, suisque temporibus sermonem non sunt transgressura.

37 Propterea a principio confirmatus ubi cogitavi, commisi scripto.

38 Opera Domini sunt omnia quae bona sunt, & omne ministerium suppeditat suo tempore.

39 Nec est unde dicas, hoc illo peius est: nam omnia tempore suo proba erunt.

40 Nunc ergo ex toto corde & ore laudate nomen Domini, ac benedicite.

C A P U T XL.

Occupatio magna homini cuique creata est, & jugum grave filii Adami impotum a ex quo die egressi sunt ex utero matris suae ad diem usque b quo ad matrem omnium revertuntur:

1 Cogitationibus eorum & timori cordis sol-

Gr. filii. Gr. sculpsuras. Gr. innovas. Gr. in sollicitudine. i. refingit il. i. ad superiores fellas evehuntur. Gr. in variatio. Gr. a dicitur existens. Gr. reverpons ad matrem. Gr. sollicitudo expectatio.

Gr. generalio. Gr. a seculo. vox Hebraea cuius loco dicitur. Gr. coram ipso. Gr. a seculo. id est, quae praeterea mittit & accendit Deus, ut flagellis quibus a natura fuerunt armata in homines serviant atrociter. id est, consummatio iudicio Dei opificis facit ut ita ejus conquiescat. legitur quidem ad manus d. textu Græco, sed melius opinor legit Hieronymus sic: xelias, quam sic xelias illad enim videtur simplicius, & cum Hebraeo sermone conveniens.

licita expectatio, nempe dies mortis impositus.

d Gr. a sedente in throno gloria & usque ad abjectum: sic deinceps. Hebrai.

3 d Aequè sedenti in throno gloria, atque humiliter abjecto in terra & cinere,

4 Aequè ferenti hyacinthinum & coronam atque amicienti linum crudum.

5 Indignatio, invidiaque, perturbatio, & fluctuatio, & metus mortis, & effingedi studium, atque contentio, etiam tempore quietis de nocte somnus ejus recumbentis in cubili notitiam mutat.

6 Perparum, quasi nihil e quietem capit; & ex eo in somno versatur tamquam in diebus speculationis.

7 Conturbatus viro mentis suae, ut qui effugit sa bello tempore salutis suae.

8 Expergefactus verò miratur timorem de nihilo g communem omni carni & homini & pecudi; sed peccatores septuplo graviora supra hæc invadunt mala:

9 Mors, & contentio, gladiusque, & sanguis, adductiones famis, & contritionis, ac flagelli; contra iniquos ista omnia creata sunt, etiam propter eos diluvium factum est.

10 Quaecumq; è terra sunt, in terram revertuntur; & quae ab aquis, in mare reflectunt.

11 Omne donum injustitiæque delebitur?

12 Fides verò consistet in seculum.

13 Pecuniæ injustorum tamquam ² fluvius exarescent, & tamquam magnum tonitru cū imbribus in eas intonabit Deus.

14 Quum aperit ille manus, ³ afficitur lætitia: ita qui transgrediuntur ad consummationem usque deficient.

15 Impiorum propago non edet ramos multos; & radices impuræ sunt in præcipite rupe.

16 Sicut velut ⁴ spuma imposita cuius aquæ & h ripa fluminis, ante omne gramen evellitur.

17 Gratia est velut viridarum ⁵ benedictionibus confertissimū, & in seculum permanet in misericors beneficentia.

18 Vita hominis sua forte contenti & operarii suavis est; sed superat utraque qui thelaurum ⁶ illum adipiscitur.

19 Liberi & ædificatio civitatis stabiliunt nomen:

20 Vinum & musica lætitiæ afferunt cordis; sed supra utraque amor sapientiæ.

21 Tibia & psalterium suaves efficiunt modulos, sed supra utraque suavis lingua.

22 Gratiam & pulcritudinem concupiscit oculus; sed supra utraque ⁷ herbam k satam.

23 Amicus & socius l tempestivè occurrunt, sed supra utraque uxor cum viro.

24 Fratres & auxiliū in tempore afflictionis, sed supra utraq; misericors beneficia liberat.

25 Aurum & argentum ⁸ constabiliunt pedem, sed supra utraque consilium probatū est.

26 Pecuniæ & robur exaltant animum, sed supra utraque Domini reverentia.

27 Non est in m reverente Dominū diminutio, neque est cur sibi ipsi quarat auxilium.

28 Reverentia Domini est tamquam viridarium n benedictum, quam supra omnem gloriam obtegit Deus.

29 Fili, vitam o mendicam ne vivas: præstat mori quàm mendicare.

30 Vir respiciens ad alienam mensam non habet vitam p quæ reputanda sit vita; inquinat animam suam escis alienis:

31 Vir autem scitus ac eruditus cavet.

32 In ore impudentis suavis est mendicitas; sed ⁹ ignis ardet in ventre ejus.

1 O Mors, quàm a acerba est tui memoria homini utenti pacè in facultatibus suis, 2 Viro minimè distracto ^a curis, sed successu prospero utenti in omnibus, & adhuc valentibus cibum capere!

3 O mors, quàm bonum est iudicium tuum homini indigenti & minuto viribus,

4 Extremā senectā agenti, & distracto ad omnia, atq; diffidenti, & qui amisit patientiam!

5 Ne timeas b jus mortis: recordare c eorum qui præcellerunt te, & qui sequuntur; hoc enim jus est ^d indictum carni tuæ a Domino.

6 Ecquid recuses quod placet Altissimo? si ve decem, sive centum, sive mille annos ^e natus.

7 Non est in sepulcro ^f inculatio vitæ.

8 Quum liberi abominandi fuerunt, filii peccatorum, qui conversantur impiorum vicinitatibus;

9 Filiorum peccatorum perit hæreditas, & cum semine eorum assiduum est probum.

10 Patri impio succensent liberi, eo quod per ipsum probro sint.

11 Væ vobis viri impii, qui quidem dereliquistis legem Altissimi: nam sive multi sitis, ad perditionem ^g estis;

12 Et sive nascamini, ad maledictionem nascimini: sive moriamini, a maledictioni in partem adjudicamini.

13 Quaecumque è terra sunt, in terram revertuntur, sic impii in perditionem.

14 Luctus hominum de corporibus ipsorum est: sed nomen hominū ^h qui non fuerunt boni delebitur.

15 Curam habe de nomine: hoc enim tibi permanet ⁱ magis quàm mille thesauri ingentes auri.

16 Vitæ bonæ e numerantur quidem dies, sed bonum nomen in secula permanet.

17 Eruditionem in pace conservate, liberi.

18 Sapientiæ absconditæ & thesauro non manifesto, quæ est utrique utilitas?

19 Præstat homo abscondens stultitiam suam homini abscondenti sapientiam tuam.

20 Itaque verecundia commoveatur hoc verbo meo: non enim bonum est omnem pudorem conservare, neque omnia omnibus probantur ^j fuisse facta f fideliter.

21 g In patrem & matrē, pudeat vos scortationis, & in ducem potētiorēque, mendacij;

22 Et in iudicem magistratūque, delictis in cœtum & populum, iniquitatis;

23 In socium & amicum, in iustitiæ; & in loco ubi incola es, furti;

24 In veritatem Dei, ^k frastrati federis, & h³ in eum qui impingit cubitum, ciborum; ^l in exagitatione i nundinationis;

25 Et apud salutantem, silentij; ^m pudeat aspectus in mulierem meretricem, & aversationis ⁿ ab homine nobili:

26 l Ablatæ portiois & domi, & m adhibiti ad mulierem conjugatam animi,

27 Curiositatis, & ancillæ; nam ne insistito in cubile ejus.

28 Pudeat apud amicum sermonum probri, & postquam dederis ne exprobrato:

29 Pudeat etiam ^o repetitionis & sermonis ex auditu, & refectionis in occultis rebus.

30 Sic eris veraciter pudens, & gratiam coram omni homine n consequeris.

a Gr. amara. b Gr. in disjuncto. c Gr. priorum te & uls marum.

i. post mortē nō initur tecū ratio quantum vixeris; neque tibi vertetur crimini parū aut multū vixisse, sed malè vixisse te, & malè actæ vitæ ratio subducetur.

d Gr. in maledictionem dispersi. mini.

2 Græcè quidem à s. d. i. singulari numero legitur, sed per a malim sequutus Hieronymum: nam hoc pacto locus est evidenti.

e Gr. numerus dierum est.

f Gr. in fide.

g Gr. a patre: sic deinceps.

h Gr. ab impassione cubiti, de panibus.

hic locus variè quidem accipitur sed unicà sententiam eamque iudicio meo verissimam afferā: vult ergo auctor ut quemadmodū fur t. sic etiam violentia pudeat nos. Is autem violentus est qui alteri nolenti rem suam eripit, & cōtra nitenti, quod hic una specie declaratur hominis habetis panem sive alimentum suum & cubitum appingentis atque circumdantis ne eripiat sibi.

Huic homini qui quis rem suā admittit, violentus est, ac propterea admonet sapiens ut nos cū istius pudeat, tū omnis violentia.

i. pudeat te si quis te contumeliosis probrosis infamibusque exagitet cum eo coludere, & cōventionem pacisci ad malum.

i Gr. acceptiois & donationis. Hebraiismus. k Gr. facies hominū nobili.

l Gr. ab ablatione porre.

m Gr. consolationis mulierem qua subest viro.

n i. relati sermonis quem alter pronuncia vertentem delatione jã sapius interdixit, quia omnibus bonis semper odiosa, per sepe damnofa est.

o Gr. in ratione vita.

p Gr. in ratione vita.

q Gr. in ratione vita.

i. iudificandi & exagrandi adyersarios, eorumque vitia per imitationem exprobrandi aut bona obscuroandi hypocriticos nomine.

e Gr. in quiete est. f Gr. a facie belli.

g Gr. cum omni carne.

* videlicet fallax & brevis, qualem describit Job 6. 35. & sequentibus. nempe justus: elipsi contrarii. eandē similitudinem etiā adhibet Hofche 10. 7. est autem Græca vox rara quidem, sed tamē proprie Græca: cuius loco per epenthesis Græci ἀχθῖν vel ἀχθῖν dixerunt, ut videtur pro τῶν, μὲν τῶν, & similia.

h Gr. labio.

i Gr. cum benedictionibus.

5 de quo dictū est præcedente versu.

6 i. utilitatem cōiunctam pulchritudine: unde est Horatianum illud, Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci.

k Gr. semensu. l Gr. ad tempus. m i. hominem a lapsu & ruina confirmant.

n Gr. reverentia Domini: hypallag.

o Gr. mendicitatis.

p Gr. in ratione vita.

q Gr. in ratione vita.

CAPUT XLII.

¹ i. neque aucto-
ritate cuiusquam
aut gratia addu-
caris ut commite-
tas peccatum, sed
magis te pudeat
peccati coram
Deo, quam offen-
sa hominis gra-
tia.

² Gr. verbositas.

³ Gr. sanguinan-
do.

⁴ Gr. bonum sigil-
lum.

⁵ Gr. verax.

⁶ Gr. ocula wi-
gilia est & solli-
citus est.

⁷ Gr. postquam co-
habitavit sic vers.
sq.

⁸ Gr. non averse-
bilem firma custo-
diam.

⁹ Gr. te gaudium
inimicus loquacio-
nem in convitatio-
ne appellatum po-
puli.

¹⁰ hęc verba quia
a precedentibus
disparant, indi-
guę faciunt: sunt
enim superiorum
exegetica: quibus ostendit
antecedens di-
ctum non esse
de omni
muliere, in sepe
accipiendum de
improba.

¹¹ id est, tantam
facultatem aut
tantum flumen
eloquit cum suis
non communi-
cavit, ut pro me-
rito opera ipsius
enarrare possint.

¹² puta sigilo-
rum cordium.

¹³ Gr. feculi.

¹⁴ id est, rem
quamlibet mini-
mam: proverbial-
ter dictum.

¹⁵ Gr. unum unius.

NE de rebus istis pudeat te, neque susci-
pias personam ad peccandum;

2 De lege Altissimi, & federe, & de iudicio
ut impium iustifices;

3 De a re sociali atque viatorum, & de tra-
ditione hereditatis socialium;

4 Et accuratione trutinę ponderumque,
de acquisitione multarum & paucarum reru;

5 De varia mercatorum venditione,

6 Et de multa liberorum eruditione, & de
crucutando latere famuli nequam.

7 In mulierem improbam bona est obsi-
gnatio; & ubi manus multę sunt, conclude
res tuas.

8 Quum trades, trade numero & pondere,
& datum & acceptum omnia descripta habe.

9 Ne pudeat de eruditione amentis, & stul-
ti, & decrepiti cum juvenibus litigantis: eris-
que eruditus a certis, & coram omni vivente
probaberis.

10 Filia patri e occultas vigilias affert, & sol-
licitudo de ea abducit somnum; tum in ju-
ventute ejus, ne fortę atatis flos prætereat;
tum elocata, ne fortę odio sit:

11 In virginitate, ne fortę polluat, & in
paternis adibus suis gravida fiat; cum viro au-
tem verlatā, ne fortę transgrediatur, & eloca-
ta ne fortę sit sterilis.

12 In filiam g inuerecundam firma utere
custodia, ne fortę efficiat b ut tu sis gaudio
inimicis, sermōni in civitate, & famosus in
populo, denique pudore illa afficiat te in tur-
ba multorum.

13 In ullum hominem ne intueri ob pulcri-
tudinem, & inter mulieres ne conside:

14 Nam ex vestimentis egreditur tineā, &
ex muliere mulieris improbitas.

15 Melior est improbitas viri quā mulier
benefica, mulier pudore afficiens ad pro-
bru n.

16 Memorabo jam opera Domini, & quę
vidi enarrabo verbis Domini, opera ipsius.

17 Et sol perlustrans in omnia inspicit, &
gloria Domini plenum est opus ipsius.

18 Non indidit sanctis, Domini ut enar-
rent omnia mirabilia ipsius, quę firmavit Do-
minus omnipotens statuminando gloria sua
universitatem.

19 Abyssum & cor peruestigat, & de calli-
ditatibus illorum cogitat:

20 Novit enim Altissimus notitiam omnium,
& introspicit in signa æterna nuncians tres
præteritas & futuras, & occultarum vestigia
retegens.

21 Non præterit ipsum ulla cogitatio, non
absconditus est ipsi ne unus quidem sermo.

22 Res magnificas ornauit sapientia sua,
qui ante seculum & in seculum est:

23 Neque augetur, neque minuitur, neque
indiget ullo consiliario.

24 Quā desiderabilia sint omnia opera
ipsius, etiam ad scintillam usque facile est spe-
ctare.

25 Hęc omnia vivunt manentq; in seculum
omnibus in ministeriis, omniaque obediunt.

26 Omnia duplicia, unum ē regione alte-
rius; neque fecit quicquam deficiens.

27 Alterum alterius confirmat bona; de-
nique quis explicatur videndo gloriam Dei:

CAPUT XLIII.

Superba altitudo expansum purum est,
Species cęli cum aspectu glorioso ejus.

2 Sol ad aspectum nunciat de glorioso
Deo, quod instrumentum est admirabile, opus
Altissimi.

3 Quum in meridiano est, arefacit regio-
nem, & ex aduerso æstus illius quis subsistat:
quasi in caminum sufflet operibus æstus suis.

4 Tripliciter sol exurit montes, vapores
igneos efflat, & resurgens radiis hebetat ocu-
los.

5 Magnus est Dominus qui fecit illum,
& sermonibus suis sedavit iter illius.

6 Idem lunam fecit ad constitutionem
tempore suo faciendam, demonstrationem
temporum, & signum seculi.

7 Etiam a luna signum habetur die festi.

8 Luminare ubi minutum est ad consumi-
mationem, mensis de nomine illius; auctum
verò res mirabiles facit mutatione:

9 Instrumentum b castra habens in alto, in
expanso cęli relucens.

10 Pulcritudo cęli est gloria astrorum, or-
natus lucem præbens in cęlis Domini Altis-
simi.

11 Ad sermones sancti d exhibent conde-
mationem, neq; exardescunt in custodia sua.

12 Vide arcum, & benedic ei qui fecit ip-
sum, valde speciosum splendore suo.

13 Curavit cælum in circulum gloriosum,
manus Altissimi extenderunt illud.

14 Præcepto suo sistit nivem, & celeriter
incitat fulgura iudicii sui.

15 Propterea a pertis thesauris evolant nu-
bes, ut volucres.

16 Magnificencia sua confirmat nubes, &
diffringuntur lapides grandinis.

17 Sonus tonitru ipsius facit ut in dolescat
terra, & aspectu ipsius commoventur montes.

18 Voluntate ipsius spirat Notus, & spro-
cellosus Boreas, & Circius.

19 Tamquam volucres deorsum volantes
spargit nivem, cujus descensus est tamquam
locustę divertentis.

20 Pulcritudinē albedinis ejus admiratur
oculus, & ad imbrē illius extra se rapitur cor.

21 Et pruina tamquam salem in terram
profundit, quę congelata g efficit palorum
summitatem,

22 Frigido vento Borea efflante compingi-
tur ex aqua gelu, in omni cōgregatione aqua-
rum diversatur, & aquam velut lorica induit.

23 Exedit montes, & desertum exurit, hier-
bāmque exstinguit tamquam ignis.

24 Que omnia curans festinanter nebu-
la, ros occurrens ab æstu exhilarat.

25 Sermocinatione ejus quiescit abyssus,
& in ea insulas plantavit.

26 Qui navigat mare, narrat periculū ejus:
quod audientes auribus nostris admiramur.

27 Ibidem sunt incredibilia & mirifica o-
pera, varietas omnium animantium, discrimen
cetorum.

28 Denique per ipsum prospera via utitur
Angelus ipsius, & sermone ipsius consistunt
omnia.

29 Ut dicamus multa, haud quaquam ta-
men assequemur; & ut summam dicam, is
est universum ipsum.

¹ Gr. superbia al-
titudine firma-
mentum mundio-
tis.

² id est, de Deo
gloriz: quod ar-
gumentum ex-
plicatur Psal. 19.

³ Gr. in meridi-
ei: Hebraismu.

⁴ id est, quam-
plurimum: nam
ternarius nume-
rus intendit si-
gnificationem.

⁵ Jerosol. 9. &
Jeseha 38.

⁶ id est, luna est
velut instrumen-
tum Dei stella-
rum castris cir-
cudatū, & exerci-
tibus, ut appella-
tur Gen. 2. 1. sic
transiit ad lo-
cum de stellis.

⁷ Gr. castrorum.

⁸ Gr. sistit.

⁹ ita obscu-
rantur quasi te-
nebris perpetuis
damnata essent:
ut Jeseha. 24.

¹⁰ Joelis 2. 30.
& alibi passim.

¹¹ id est, irin, ut
a poetis appel-
latur, de quo
Gen. 9. 12. & seq.

¹² Gr. vox.

¹³ Grac. procella
Borea & conver-
sio venti.

¹⁴ Gr. est palorum
summitas.

¹⁵ nempe gelu
exurens omnes
fœtus terrę.

¹⁶ Gr. sursum om-
nium per diligen-
tiam.

¹⁷ puta advenien-
te, quum vernā-
re incipiunt o-
mnia.

¹⁸ Gr. & auditio-
nibus aurium no-
strarum.

¹⁹ Gr. ad consumi-
mationem sermo-
num, ut inf. 50. 18.

30 Gloria afficere eum ubi valeremus? nam ipse est magnus præter omnia opera sua.
 31 Terribilis Dominus, & magnus valde, & admirabilis potentia ejus.
 32 Glorificantes Dominum exaltate quantum potestis; nam adhuc etiam superabit exaltationem vestram:
 33 Et exaltantes eum / plurimas vires conferre.
 34 Ne defatigemini; non enim vnquam assequemini. quis vidit ipsum ut enarret? & quis magnificet ipsum prout est?
 35 Multa abscondita sunt majora istis: pauca vidimus ex operibus illius:
 36 Nam omnia fecit Dominus, & piis indit sapientiam.

1 Gr. multiplicat in visib.

2 nempe quæ ad notitiam nostrâ perveniunt, ut interpretantur sequentia.

CAPUT XLIV.

I Am laudemus viros gloriosos, & majores nostros genere.
 2 Multam gloriam a comparavit Dominus per illos majestati suæ inde à seculo.
 3 Dominantes in regnis suis & viri b celebres potentia, consilia ineuntes cum intelligentia sua, qui renunciaverunt de prophetiis,
 4 Ducentes populum constantibus consiliis, & intelligentia c juris popularis,
 5 Quorum eruditioni sapientes sermones inerant, qui exquirebant modulationes musicorum, & carmina scripta enarrabant,
 6 Viri divites, d instructi robore, colentes pacem in suis habitationibus:
 7 Hi omnes per generationes adepti sunt gloriam e qua gloriati sunt in diebus suis.
 8 Sunt ex his qui reliquerunt nomen cujus enarrentur laudes.
 9 Sunt etiam quorum non est recordatio, qui perierunt quasi non existissent, & fuerunt quasi non fuissent, liberiq; ipsorum post ipsos.
 10 Verùm quàm fuerunt f misericorditer accepti viri illi quorum justè facta non sunt oblivioni tradita.
 11 Cum semine illorum permanet bona hereditas posteris illorum in federibus sunt.
 12 In federibus est semen eorum, & liberi eorum post eos.
 13 In seculum manet eorum semen, neque deletur eorum gloria.
 14 Sunt quidem eorum corpora sepulta in pace; sed nomen eorum vivit in g generationem quamque.
 15 Sapientiam eorum narrat populi, & laudem eorum enunciat Ecclesia.
 16 Chanoc placuit Domino Deo, & translatus est, exemplum resipiscentiæ his generationibus propositum.
 17 Noach deprehensus est integer, justus; cujus fuit reconciliatio h quo tempore irascebatur Deus.
 18 Propterea quum diluvium fieret,
 19 Etiam federa i perpetua cum eo constituta sunt, ut non deleteretur diluvio omnis caro.
 20 Abraham magnus pater multarum gentium fuit, cui non est inventus par in gloria illius, qui conservavit legem Altissimi, & fuit k federe junctus illi.
 21 In carne illius instituit fedus, & in tentatione fidelis compertus est:
 22 Propterea juramento constituit ei se benedicturum gentibus in semine ejus:
 23 Multiplicaturum eum tanquam pulve-

a Gr. creavit.

b Gr. nominari.

c Gr. scriptura popularis. 1. excogitabant & componebant auctore spiritu Dei exquisita illa & sacra cantica quæ de scripto fuerunt Ecclesie tradita, ut decantarentur.
d Gr. summi iustitiam.
e Gr. & gloria fuerunt.
f Gr. misericordia. v. 21.

g Gr. generationem & generationem.

h Gen. 5.

i Gen. 6. h Gr. compere ira.

i Gr. seculi.

h Genes. 17.

k Grac. in federe cum illo. h Genes. 22.

rem terræ, & illos hereditatem possessuros / à mari uno ad alterum, & à fluvio usque ad extremitatem terræ.
 24 Similitè que in Jitzchako statuit propter Abrahamum patrem ipsius,
 25 Benedictionem omnium hominum & fedus, quod m incubuit capiti Jahakobi.
 26 Agnovit eum in benedictionibus 2 illius, quumque dedisset ei hereditatem, divisit partem ejus in tribus duodecim quas dispertitus est:
 27 Eduxitque ex eo 3 virum misericordiam, qui consequutus est gratiam coram omni carne servatum & acceptum, ut exponitur sequente versu, qui impertus est: vide supra in versum 10.

1 Gr. à mari ad mare. h Gen. 25. m Gr. requievit super caput. h Gen. 27. 2 pura Jitzchaki quasi dicat fallebatur quidè Jitzchak quum verbis Dei benedictionem pronunciarer: sed minime fallebatur Deus, qui hunc agnoscebat & agebat benedictionibus. 3 i. Moschen misericorditer à Deo itè ab hoc divul-

CAPUT XLV.

I Dilectum Deo & hominibus Moschen, cujus memoria a benedictionibus conjuncta est:
 2 Parem effecit eum gloria 1 sanctorum, & magnificavit eum hostium timoribus, sermonibus ejus signa compescuit, & gloria affecit eum in conspectu regum,
 3 Dedit ei mandata ad populum suum, & demonstravit ei gloriam suam:
 4 In fide & mansuetudine ejus sanctificavit eum, quum elegisset eum ex omni carne:
 5 Fecit ut audiret vocem suam, & introduxit eum in caliginem:
 6 Et tradens ei b coram mandata, legem vite atque scientiæ; docuit Jahakobum fedus, & jura sua Jisraelem.
 7 Aharonem extulit sanctum similem illi, fratrem illius, è tribu Levi:
 8 Instituens ei fedus c perpetuum dedit ei sacerdotium populi, & ornatu apto beavit eum.
 9 Nam circumcinxit eum amictu glorioso, induens eum consummatione d gloriosa, & confirmavit eum instrumentis roboris,
 10 Feminalibus, & talari veste, atque humerali:
 11 Et circumdedit eum parvulis malogratis, aureisque tintinnabulis plurimis in circuitum, ut sonaret vox ad gressus ejus, ut sonum ederet qui in templo exaudiretur, & memoriale esset e popularibus ejus:
 12 Stola ancta ex auro & hyacintho purpuraque opere plumario, 2 rationali iudicii manifestis veritatis signis,
 13 Ex retorto coccineo opere artificioso, lapidibus pretiosis sculpturis sigilli, cum vinculis aureis, opere geminarii, ad monumentum; scriptura cælata de numero filiorum Jisraelis.
 14 Coronam auream imposuit cidari, f cum ectypo signo sanctificationis opere sigilli, instrumentum g gloriationis, honoratæ, opera strenuè fabricata, quæ adornata speciosè ab oculis concupiscerentur.
 15 Ante eum res novæ fuerunt ejusmodi, neque in seculum induit alienigena;
 16 Præter filios ejus solum, & posteros ejus perpetuò:
 17 Quorum sacrificia in holocaustum offeruntur assiduè bis in diem.
 18 Implevit Mosche manus ejus, eumque oleo sancto unxit;
 19 Quod fuit ei in fedus perpetuum, & semini ejus, h tantisper dum futurum est cælum; ut ministrantes eis simul fungantur sacerdotio, & benedicatur populo in nomine ipsius.
 20 Elegit

2 Gr. in benedictionibus est.

1 i. angelorum: ut apud Danielem appellantur.

h Exod. 4. & sequent.

h Exod. 19.

b Gr. in faciem.

c Grac. seculi: sic deinceps.

d Exod. 28. & 29. d Gr. gloriosum.

e Gr. Alia populi: 2, eo ornato quod pectorale dixerunt alii, ex cuius Urimis & Thummimis divinitus veritas rerum cognoscebatur; de quo vide Exod. 28. 15. & sequentibus, & Hebra 2. 62.

f Grac. ectypum opus. g Gr. gloriationem honorem, opera roborum, concupiscentias oculorum, adornata speciosa: appositiones Hebraice.

h id est, consecravit ministrarium sacerdotale ejus: vide Exod. 28. 41. h Gr. die tali.

20 Elegit eum ex omnibus viventibus ut adduceret holocaustum Domino, suffitum, odoremque gratum ad monumentum, litando pro populo:

21 Dedit ei mandata sua, potestatemque judiciorum de federibus suis; ut doceret Jahakobum testimonia, & in lege ipsius illustraret Jisraelem.

22 Quum simul institissent in eum alieni, invidetes ei in deserto: quidam, Dathan & Abiram & congregatio Korachi kirato animo;

23 Videns Dominus improbavit, sed consummati fuerunt in furore ira:

24 Fecit in eos portenta consumendo eos igne flammante:

25 Et adjiciens Aharoni gloriam, dedit illi hereditatem, primitias primorum factuum impertitus illi.

26 in Cibum in primis abunde comparavit; etenim sacrificia Domini comedunt, quae dedit ei & semini ejus.

27 Verum in terra populi hereditatem non percipit, neque inter populum est portio ei; nam ipse pars est hereditatis ejus.

28 Pinchas vero filius Elhazaris tertius est gloria, eo quod zelo ductus ipse cum reverentia Domini,

29 steterit in aversione populi o optimo promptoque animo tuo, & pro Jisraele Deum placaverit.

30 Propterea instituit ei fedus pacis & populo ipsius, ut antistes rerum sanctarum esset, ut magnificentia sacerdotii esset ipsi ac semini ipsius in seculum.

31 Ac ex federe quidem facto cum Davide nato ex tribu Jehuda hereditas regis per filio ad filium unicum pervenit; hereditas vero Aharonis debetur etiam semini ipsius.

32 Indat vobis sapientiam, cordi inquam vestro ad judicandum populum suum quod iustis, ut non deleantur bona illorum, & gloria ejus constet, per generationes illorum.

CAPUT XLVI.

1 Fortis in bello Jehoschuah filius Nunis & successor sui Moschis in prophetiis:

2 Qui fuit magnus secundum nomen suum ad salutem electorum ejus, vindicando inimicos qui insurgebant, ut hereditatem traderet Jisraeli.

3 Quam gloriosus factus est, quum extolleret manus suas, extendereque in civitates gladium!

4 Quis ante eum sic stetit? nam bella Domini ipse induxit illis.

5 Nonne ad manum illius retrogressus est sol, & unus dies fuit a ut biduum?

6 Invocavit altissimum principem quum affligeret inimicos circumquaque, & magnus Dominus exaudivit eum immixtis lapidibus grandinis potentia vehemente.

7 Erupit in gentes bello, & descendens perdidit eos qui resistebant:

8 Ut agnoscerent gentes armaturam ipsorum, c Domini esse curam bellum ipsius: etenim persequeretur eos a praecunte principe.

9 Etiam tempore Moschis fecit misericorditer ipse & Caleb filius Jephunnae resistendo coram Ecclesia, prohibendo populum a peccato, & murmuracionem improbam sedando.

10 Atque hi cum duobus fuerint, e excentis milibus peditum conservati sunt, ut adduce-

ret ipsos Deum in hereditatem, in regionem affluentem lacte & melle:

11 Deditque Dominus Calebo robur quoad senectutem usque permansit ei, adeo ut ascendere ipse supra haec las civitates terrae; & semen ipsius hereditatem obtinuerit:

12 Ut viderent omnes filii Jisraelis bonum esse obsequi Domino.

13 Similiter judices singuli de nomine suo,

14 Omnes quorum cor non est scortatione aversum a Deo, & quicumque non fuerunt aversi a Domino, horum etiam memoria est benedictionibus conjuncta.

15 Ossa eorum revirescant in loco suo, & nomen eorum quasi permutatione renovetur in filiis eorum qui gloriam adepti sunt.

16 Dilectus a Domino suo Schemuel Propheta Domini constituit regna, & unxit principes praeficiens populo ipsius;

17 Et lege Domini judicavit congregacionem; & invisit Jahakobum Dominus.

18 In sua fide accuratus Propheta comperitus est, & agnitus in verbo suo:

19 Nam invocavit Dominum principem affligentibus eum inimicis ejus circumquaque, cum oblatione lactentis maris:

20 Et intonuit e caelo Dominus, adeo ut sono magno tonitru faceret ut exaudiretur vox sua;

21 Attulitque duces Tyrionum, & omnes principes Pelichthaeorum.

22 Deinde antequam indormisceret a seculo, contentatus est coram Domino & uncto ipsius dicens; pecunias, ac ne calceamenta quidem ab ullo homine accepi; nec inculavit eum in quicumquam.

23 Posteaquam vero obdormivisset, prophetavit demonstrans regi mortem ipsius, & extulit e terra vocem suam prophetia indicans deletum in iniquitatem populi.

CAPUT XLVII.

1 P Oseae vero existit Nathan Propheta, Davidis temporibus:

2 Tamquam adeps separatus ab hostia salutaris, ita est David eximus e a Jisraelitis,

3 Inter leones peregrinus conversatus est sicut inter haedos, & inter urfos sicut inter lactentes agnos.

4 In juventute sua occidit gigantem, & sustulit probrum a populo,

5 Quum attolleret manum, lapide fundae dejecturus b gloriabundum Goljathum.

6 Nam invocavit Dominum altissimum, qui dedit dexterae ipsius robur tollendi hominem potentem bello ad exaltandum cornu populi sui.

7 Sic inter myriadas gloriam tribuit ei, & laudavit eum benedictionibus Domini.

8 Quum allatum fuisset ipsi diadema gloriae, attrivit inimicos circumquaque, & rededit in nihilum Pelichthaeos adversarios, indicem hodiernum usque attrivit illorum cornu.

9 In omni opere suo tribuit celebrationem sancto Altissimo verbis gloriosis.

10 Ex toto corde suo decantavit & amavit opificem suum:

11 Instituitque cantores ante altare, ut voce suaves canerentur moduli ipsius, & in dies laudarent Deum odibus suis.

12 Tradidit ad dies festos res decoras, & te-

Gr. viri.
Gr. animo & ira.

Heb. flamma.

Gr. panem.
Gr. in plenitudine.

Num. 25.

Gr. benitate
promissudinis
anima sua.

i. posteris e
gente ipsius, ut
saepo vox ista a
Moiche accipi
tur.

Gr. filii ex filio
solum est.
conclusio ca
pituli de sacro
tibus vero live
oratione ad
Deum.
Gr. injusticia.

Num. 27.

Exod. 17.

Jehoschu. 10.

Gr. ad duos.

Gr. in defensione.
Gr. coram Do
mino esse bellum.

Gr. post principem.
Copiarum Do
mini, id est hri
sto, qui apparue
rat ipsi Jehos
ch. 6.

Gr. die.
Gr. misericor
diam.
Num. 14.
Gr. improbi
tati.

Jehosch. 14.
Gr. altitudinem
Gr. in benedi
ctionibus.

Schemuel. 10.
& 16.

Schem. 6.
Schem. 7.
Gr. viri.
Gr. Agnos.

Schem. 12.
id est, Schaul
rege, quem un
xerat 1. Schem.

10.
Gr. usque ad
cals. amena ab
omni carne.

Gr. homo.

habetur qui
dem historia 1.
Schem. 28. de

hoc argumentor
sed alieum i
stud esse a fide

ut Schemuel Pro
pheta Dei dica
tur a nefaria ma
liete provocatus

Schauli respon
dit cum patres

ipsi permultis lo
cis & arguentis
plurimis osten
derunt, tum e
vincit scriptura

manifestissime:
sed hoc scriptum
humanum est; &

quatenus cum
verbo Dei con
formatur, pie ac
cipiendum; reli
qua casto & san
cto judicio dis
cernenda: tenuit

enim hic hostes
autem illud dog
ma de reversione

non modo ipiri
tuum, sed etiam
corporum, ut ap
paret ex iis, quae

de Elija Prophe
ta narrat Iafra
48. 10.

Schem. 7.

Gr. filii Jisra
elitis.

Schem. 17. 34.

Gr. gloriationem
Goljathi: hypalla
ge.

Gr. gloria.

1. Chron. 23.

1. Chron. 23.

d Gr. usque ad consummationem. 2. Schem. 7.

pestates ornavit d absolutissime, laudantibus illis sanctum nomen ejus, & inde a matutino perfonante sanctuario ejus.

13 || Dominus abstulit peccata ipsius, & cornu ipsius in secula exaltavit, tradens ei fedus regni & thronum gloriae in Jisraele.

|| 1. Reg. 1. e Gr. latitudine.

14 Post eum || existit filius sapiens, per quem in e lato habitabit Deus.

15 Schelomo regnavit temporibus pacis, & gloriam adeptus est, quum Deus sedavisset: regiones circumstantes eum, ut statueret domum ad nomen ejus, & pararet sanctuarium in seculum:

|| 1. Reg. 5.

16 || Qui sapiens factus est in juventute sua, & impietus ut aqua fluvius, intelligentia.

f Gr. anigmatum.

17 Terram obtexit anima tua totam, & implevit parabolis f anigmaticis:

g Gr. pasc.

18 Ad insulas procul provenit nomen tuum, & dilectus es in g prosperitate tua.

19 De odis, & parcemiis, parabolisque, & interpretationibus admiratae sunt regiones.

1 ex variis lectionibus, quae habetur hoc loco lectionem Hieronymi ut simplicissimam amplectimur. & sententia nostra vetustissimam.

20 In nomine Domini Dei totius terrae qui tuus vocatus est, Deus Jisraelis.

21 Congregasti quasi stannum aurum, & quasi plumbum collegisti multum argenti.

22 || Inclinaisti viscera tua ad mulieres, & in potestate aliena fuisti corpore tuo.

|| 1. Reg. 11.

23 Indidisti maculam gloriae tuae, & prophatum effecisti semen tuum ad inducendum iram in filios tuos, & ut compungerentur de imprudentia tua; quum h discinderetur regnum, & ex Ephrajimo regnum inobsequens inciperet.

h Gr. feret in duo.

24 Dominus vero nequaquam fuit derelicturus misericordiam suam, neque i facturus ut abrumperetur cursus operum ipsius;

i Gr. neque futurum erat corruptus ab operibus suis. || 2. Reg. 12.

25 Ac minime || deleturus posteros electi sui, & semē ejus qui dilexit eum minime sublaturus:

26 Sed Jahakobo disposuit reliquias, & Davidi radicem ex ipso.

27 Nam quum requiesceret Schelomo cum suis majoribus,

k Gr. insipientiam populi & manum intelligentiam. 2 i. induxit ad defectionem factam insipiente suo eamque arrepta constabilivit Jarobham.

28 Reliquit post ipsum de semine ipsius k insipientissimum ē populo, minimaque intelligentia, Rechabhamum; qui 2 avertit populum consilio suo.

29 Et Jarobham filius Nebati, qui ad peccandum induxit Jisraelem: quumque prodidisset Ephrajimo viam peccati, multiplicata sunt peccata illorum valde,

30 ut amoveret ipsos ē terra Deus;

31 Donec ira & vindicta supervenisset ipsis:

CAPUT XLVIII.

|| 1. Reg. 17.

1 || Surrexit vero Elija Propheta tamquam ignis, cujus sermo tamquam fax ardebat:

1 nempe exorata fame a Deo, quae euncti sunt multi || 2. Reg. 1.

2 Qui induxit in eos famem validam, & zelo suo 1 paucos effecit eos:

3 Sermone Domini cohibuit caelum, || & deduxit ignem ter ē caelo.

|| 1. Reg. 17.

4 Quam gloriosus effectus es, Elija, mirabilibus factis tuis? & quis par tibi est unde gloriatur?

5 || Qui mortuum excitasti ē morte, & ē sepulcro animam sermone Altissimi:

|| 1. Reg. 19.

6 Qui deduxisti reges in perditionem, & gloriam adeptos ē cubili ipsorum,

|| 2. Reg. 2.

7 || Qui audivisti in Sinai redargutionem Domini, & in Chorebo judicia ultionis:

8 || Qui unxisti reges ut retribuere, & Prophetas successores post te:

9 Qui assumptus es ignis turbine, curru a equis igneis vecto.

a Gr. equorum igneorum.

10 2 Qui conscriptus es b fore redargutioni in sua tempora, ut sedares c iratum judicium Domini furore conjunctum, ut converteres cor patris ad filium, & constitueres tribus Jahakobi.

2 hic locus inscientia auctoris redarguit excusantis in promissionibus de regno Christi: xittimavit enim ipsum Elijam iterum venturum esse, prout in speciem ipsi videbatur dicere Maleaci sub finem prophetiae, unde haec omnia desumpta sunt. Nos vero melius ex Testamento nostro didicimus Johannem Baptistam alterum fuisse Elijam, qui in spiritu ac virtute Elija venerit ad praestandas haec omnia: vide supr. in 46. 23. hic autem 27. 2. legimus atque ita legendum esse confirmamus.

11 Beati qui viderunt te, & qui obdormiverunt cum dilectione tui:

12 3 Etenim nos d planē victuri sumus.

13 Elija ut tectus fuit turbine, similiter Elijah implet 9 fuit spiritu sancto, adeo ut diebus suis non fuerit commotus a principibus, neque, dominio abusus sit in eum quisquam:

14 Ulla res non superavit illum, sed e quum obdormivisset, || prophetavit corpus illius:

15 Et in vita sua fecit portenta, & in morte sua mirabilia opera sua.

16 Ad ista omnia non respuit populus, neque abstiterunt a peccatis suis, donec cum depopulatione abducti sunt ē terra sua, & dispersi in tota terra.

17 Ita relictus est populus perpauca, & princeps in domo Davidis:

18 Quorum quidem fecerunt alii quod placet Deo, alii vero f peccaverunt plurimum.

19 || Chizkija munivit civitatem suam, & introduxit in medium illius aquam: fodit ferro praecipitem rupem, & fontes exstruxit g ad commoditatem aquarum.

20 || Temporibus ejus ascendens Sancherib, misit Raschakem a Lacischo; & movens manum suam contra Tzizonem cervices extulit superbia sua:

21 Tunc commota sunt corda, & manus illorum, indolueruntque ut parturientes:

22 Et invocaverunt Dominum misericordem extendentes manus suas ad ipsum:

23 Et sanctus ē caelo exaudiens eos, liberavit eos metu h per Jeschahjam.

24 Caecidit castra Assyriorum, & contrivit eos angelus ipsius.

25 Fecerat enim Chizkija quod placet Domino, & confirmaverat se in viis Davidis patris sui prout mandaverat Jeschahja Propheta ille magnus & fidelis in visione sua.

26 i Temporibus 4 || ejus retrogressus est sol, & addidit vitam regi Deus.

27 Spiritu magno vidit res ultimas, & consolatus est lugentes Tzijone:

28 Res in seculum usque futuras ostendit, & res absconditas antequam advenirent illae.

3 puta qui diligimus te, & ministerium tuum accepturi sumus: sic ostendit auctor amplius se fretum esse ejusdem Elija expectatione.

d Gr. vicia. e Gr. in dormitione. || 2. Reg. 2. & 13. f Gr. multiplicaverunt peccata. || 2. Chron. 32. g Gr. ad aquas. || 2. Reg. 18. & 19.

h Gr. manu Jeschahjae

i Gr. diebus. 4 nempe Jeschahjae, de quo jam sermo instituitur reliquo capite. || 1. Reg. 20.

CAPUT XLIX.

1 Memoria Joschijae similis comparato ad compositionem suffitus operi unguentarii,

2 In omni ore tamquam mel suavis est, & tamquam instrumenta musica in convivio a lauto:

a Gr. vini.

3 Is ad rectum adductus b quando conversus est populus, || sustulit res abominandas c & iniquissimas:

b Gr. in conversione populi. || 2. Reg. 23. c Gr. iniquitates.

4 Direxit ad Dominum cor suum, temporibus iniquorum corroboravit pietatem,

5 Praeter Davidem, & Chizkijam, ac Joschiam omnes delictum commiserunt:

6 Relinquentes enim legem Altissimi reges Jehudae dereliquerunt eum:

7 Dedit 1 cornu illorum aliis, & gloriam illorum genti alienae:

8 Incendit electam civitatem sanctificationis, &

1 i. robur, ut in scriptura passim.

^d *Grac. in manu Jirmeja.*
^e *Jirmeja 1.*
^f *Jehez. 1.*
^g *i. e. o. vivente & vidente, adeo ut particeps quoque afflictionum fuerit, ver. scq.*

& desolavit vias illius ^d ad manum Jirmeja.
 9 Nam afflixit ipsum, quamvis || in utero ipse sanctificatus esset Propheta ad eradicandum, affligendumque, & perdendum, similiter edificandum, & plantandum.
 10 || Jechezkelis, qui vidit visionem gloriæ quam ostendit ipsi insidentem curru Cerubimorum.

^h *i. obrutorum calamitaribus à Domino, tamquam imbre vehementissimo aut diluvio quodam: sic duabus partibus concludit Jechezkelis prophetiam.*
ⁱ *Gr. in imbre.*
^j *Gr. in benedictionibus.*
^k *Chaggai. 2. 23.*

11 (Etenim meminit inimicorum ^h e perfusorum imbre, & correxit eos qui spectabant vias rectas)
 12 Et duodecim Prophetarum sit memoria ^f conjuncta benedictionibus.

^l *Gr. seculi.*

13 Quomodo magnificè extollemus || Zerubbabelem? qui *quidem est* tamquam sigillum ad manum dexteram:

^m *Genes. 5.*

14 Similiterque Jehoschuah filius Jehotzadaki, qui temporibus suis edificaverunt ædem, & extulerunt templum sanctum Domino, paratum ad gloriam ^g perpetuam.

ⁿ *Genes. 49.*
^o *Gr. visitata.*

15 Inter electos quoque fuit Nechemja, cujus plurimum *existat* memoria: qui excitavit nobis muros collapsos, restituitque portas & vectes, & instauravit areas ædium nostrarum.

16 || Nemo creatus est ejusmodi in terra, qualis fuit Chanoc: etenim assumtus est è terra:

17 Neque par Josepho fuit vir dux fratrum suorum.

18 Statumen populi, cujus || ossa ^h curata sunt à Domino.

19 Schem & Scheth inter homines gloriam adepti sunt, & supra universum in creatione Adam.

CAPUT LI.

^p *Is videlicet qui historicorum omnium consensu Justus appellatus est, itemque Priscus; filius Chronje nepos illius Jadduhæ qui oviam legitur processisse Alexandro magno.*
^q *Gr. duplex receptio, sive anagramma.*
^r *Gr. diebus: sic dicitur.*
^s *id est, adeo frequens fuit Dei cultus, ut labra pristina non fuerint satis ad lotiones sacras, quamobrem lacum ex ære in gentem & capaciorem multo curavit fieri.*
^t *Grac. as tamquam marin.*
^u *Græca vox non tantum obfidere est sive munire ad oppugnandum; sed etiam ad propugnandum. Est enim πολιορκία ἢ πύλαι ὀρκοί: τὰ ἑλάνειν, & πολιορκία πόλεως ἑλάνειν, ut interpretatur Phavorinus.*
^v *Grac. in exiit ad veli.*
^w *i. e. sanctuario; periphrasis.*
^x *Gr. aiehu novorum florum.*
^y *Gr. extitum.*
^z *Gr. consummationem glorificationis.*
^{aa} *i. non turpificavit impietate aut impuritate, ut alii, sed sanctitate vite decoravit.*

1° Schimhon filius Choniæ sacerdos magnus, qui in vita sua sartam tectam ad præstitit, etiam diebus suis populum confirmavit:

2 Et ipso auctore fundata est altitudo ^a duplicis loricationis, alta lorica templi.

3 ^b 2 Temporibus ejus minora fuerunt conceptacula aquæ, c æneum tamquam lacus, tripli capax *confectum est.*

4 Qui curavit populum suum à casu:

2 Qui corroborans civitatem & ³ circummuniens, gloriam adeptus es in conversatione populi.

6 ^d Exeundo ⁴ ex æde cui velum obductum est tamquam astrum matutinum inter nubes, tamquam Luna plena temporibus suis *exististi:*

7 Et tamquam arcus perlustrans nebulas gloriæ:

8 Tamquam Sol refulgens in templo Altissimi, tamquam flos rosatum ^e quo tempore existunt novi, tamquã lilia ad frispam aquæ, tamquam germen Libani diebus æstivis,

9 Tamquam ignis & thus in acerra:

10 Tamquam instrumentum ex auro solidè malleatum: quovis lapide prætioso ornatum:

11 Tamquam olea decora progerminans fructus, & tamquam cupressus exaltata ad nubes; quum assumeret ipse stolam gloriæ, induerétque ^g consummata gloriæ ornamenta;

12 In ascensu altaris sancti ^h glorificavit amictum sanctificationis.

13 Quum autem acciperet ⁶ membra è manu sacerdotum; ipse quoque stans ad focum altaris,
 14 (Circa eum corona fratrum *versante* tamquam germine cedrorum in Libano, qui circumdabant eum tamquam stipites palmarum, omnibus inquam filiis Aharonis ^h indutis gloria sua,
 15 Quorum in manibus erat oblatio Domini coram tota Ecclesia Jisraelis), denique ministrans super altari ad ornandum oblationem omnipotentis Altissimi,
 16 Extendit ad ^k craterem manum suam, & libavit de sanguine uvæ:
 17 Effudit supra fundamenta altaris odorem ^l suavem Altissimo regi omnium.
 18 Tunc exclamantes filii Aharonis insonuerunt tubis ductilibus, facientes ut audiretur vox magna ad monumentum coram Altissimo.
 19 Tunc universus populus promiscuè festinans prociderunt super faciem in terram, ut adorarent Dominum suum omnipotentem Deum Altissimum;
 20 Laudaveruntque cantores vocibus suis, cum sono plurimo suave effectum est melos:
 21 Et oravit populus Domini Altissimi oratione coram *Deo* misericorde, donec consummatus esset ornatu Domini, & ministerium illius absolvissent.
 22 Tunc descendens extulit manus suas super totam Ecclesiam *m* Jisraelitarum, ut daret benedictionem Domini labus suis, & in nomine illius gloriaretur.
 23 Quamobrem repetiverunt adorationem, ut acciperent benedictionem ab Altissimo.
 24 Nunc ergo benedicite Deo omnium, qui res magnas solus ubique facit, qui altè evohit, dies nostros inde ab utero, & agit nobiscum pro misericordia sua.
 25 *Et orate* ut sit pax temporibus nostris in Jisraele ⁿ quamdiu futuri sunt dies seculi, ut fidem apud nos confirmet misericordiæ suæ; & diebus nostris liberet nos.
 26 ⁷ Duabus gentibus offenditur anima mea, etiam tertia non est gens:
 27 Qui resident in monte Schomronis, & viri habitantes Pelischthæum, & ⁸ populus stultus Scheemini habitans.
 28 Eruditionem intelligentiæ & scientiæ exaravit in libro hoc Jesus filius Siraci Hierosolymitanus, qui profudit umbrem sapientiæ ex animo.
 29 Beatus qui versatur in istis; & qui indit ista cordi suo, efficietur sapiens.
 30 Si enim fecerit ista, valens erit ad omnia, qui lux Domini *aderis* vestigio ejus, qui pius tradit sapientiam.
 31 Benedictus Dominus in seculum: amen, amen.

CAPUT LI.

Oratio Jesu filij Siraci.

1 Celebrabo te, Domine rex, & laudabo te Deum servatorem meum:

2 Celebrabo nomen tuum, quoniam protector & adjutor fuisti mihi, & liberavisti corpus meum è perditione,

3 Et è laqueo ^a calumniantis linguæ, à labiis operantibus mendacium, & adversus eos qui obstiterunt mihi fuisti adjutor:

⁶ *nempe sacrificiorum, ex lege.*

^h *Grac. in gloria.*

ⁱ *Gr. ad consummationem, ut sup. 43. 29.*

^k *Gr. libasoriam.*

^l *Gr. boni odoris.*

ⁿ *Grac. filiorum Jisrael.*

^o *Grac. secundum dies seculi.*

⁷ *i. duobus gentium generibus, quarum alia corruptam & commixtam ex Jhudaismo & paganismo religionem habent, alia verò purè paganicam.*

⁸ *nam præter Samaritanum (ut vocat Epiphanius) huic populo accesserunt alia per secleratum illum transfugam Menaschem, cujus in Nechemjam meminimus; sed hoc genus indignum esse dicitur populi nomine.*
^o *Gr. fiat fiat: scilicet enim septuaginta reddiderunt.*

^a *Grac. calumnia.*

4 Liberavisti inquam me pro multitudine misericordiae nominis tui, è rictibus paratis ad devorationem.

5 E manu quarentium animam meam, è compluribus afflictionibus quas habui.

b Gr. suffocatione ignis.

6 E b suffocante igne circumquaque, è medio igne, ita ut non fuerim exultus.

i. ex imis inferis, ut ipse loquitur infra ver. 9.

7 Et è profundi ventre, atque è lingua imunda, & à sermone mendace, à calumnia apud regem per linguam injustam.

8 Appropinquaverat ad mortem usque anima mea.

9 Et vita mea erat propinqua sepulcro infimo;

10 Circumdederant me undique, nec erat qui adjuvaret: aspexeram ad defensionem hominum: sed non erat.

11 Itaque recordatus sum misericordiae tuae, Domine, & operationis hujus à seculo,

12 Te eximere eos qui patienter sustinent, & servare eos è manu inimicorum.

13 Et extuli ab ira alte supplicationem meam, & à morte liberationem rogavi.

M.

2 manifesta distinctio Patris & Filii: ut procedente tempore magis magisque innovit trinitatis mysterium, quomodo observavimus 1. Schem. 7. Daniel. 9. & Chaggai 2. & aliis locis.

14 Orans Dominum patrem Domini mei, ne dereliqueret me die afflictionis tempore superborum, quo deficiebar auxilio.

15 Laudabo nomen tuum assidue, & cantabo te celebratione, quod exaudita fuit oratio mea.

16 Nam servasti nos è perditione, & exemisti me è tempore mali.

17 Propterea celebrabo atque laudabo te, & benedicam nomini tuo, Domine.

18 Quum adhuc junior essem, antequam oberrarem, quæsiivi sapientiam manifestò oratione mea.

19 Coram templo oravi pro illa; & ad extremum usque requisiturus sum illam.

20 Tamquam de flore dematurefcente uva; latatum est cor meum de illa: ingressus est pes

meus & recta à juventute mea investigavi illam, c Gr. in rebus

21 Inclinavi aurem meam parumper, & accepi.

22 Multamque adeptus sum mihi eruditionem: progressio à me facta est in illa.

23 Et qui tribuit mihi sapientiam, potentiam tribuam.

24 Cogitavi enim de exerceda illa & amulando bono, & haudquaquam pudore afficiar.

25 Decertavit anima mea de illa, & affecta fame accuratè incubuit,

i. quum ea gustata amplius esurire & sitire illam: metaphora elegans.

26 Manus meas extendi in sublime, quum ignorationes de illa animadverti:

27 Animam meam direxi ad illam, & purificationem inveni illam:

d Gr. in purificatione.

28 Cor possedi conjunctum illi inde à principio:

29 Propterea nequaquam derelinquar.

30 Et cor meum turbatum est in quærenda illa, propterea comparavi possessionem bonam.

31 Dedit Dominus linguam ut sit merces à me; itaque ea laudabo ipsum.

i. ut ea demum compensatione agnoscam beneficentiam ipsius erga me, & laudationem pro mercede retribuam ei. e Gr. mercedem meam.

32 Appropinquate ad me, o ineruditi, & commoramini in eruditionis domo.

33 Quare cunctamini? aut quid dicitis finire? cum vestrae animae sitiant valdè.

34 Aperto ore meo loquutus sum, comparate vobis sine argento sapientiam.

f Gr. in hi. i. quæ eruditio est maximam divitiarum loco, & veras confert divitias.

35 Collum vestrum supponite jugo, & suscipito anima vestra eruditionem: propè est ut inveniatis eam.

6 nempe Dei, ut Græca vocis aperte distinguit genus.

36 Aspiciate oculis vestris me laboravisse, & mihi ipsi requiem multam invenisse.

37 Participes estote eruditionis cum magno numero pecuniae, & multum auri possidete cum ea.

7 nepe quo Deus (ut mox subjicit) singulis mercedem suam decursa hac vita daturus est,

38 Latetur anima vestra de misericordia illius, & ne pudeat vos laudationis illius.

6 justus iudex, & solus sapiens, atque benedictus in sempiterna seculorum.

39 Operamini opus vestrum ante tempus illud, & dabit mercedem vestram suo tempore,

Πάντοτε δόξα Θεῷ.

Quintæ partis Bibliorum, sive libr. Apocryphorum,

FINIS.